

V
B
J
C
8998

STATVT
WIELKIEGO XIĘSTWA LITEWSKIEGO

Przez

AVGVSTYNA KOŁVDZKIEGO

Sędziego Ziemſkiego Inowrocławſkiego Zebrany y do Druku

DANY.

W POZNANIV
W Drukárni Akádemickiey

Roku Páńſkiego 1698.

Elenchus Librorum & Statuum seu Capitum

LIBER PRIMVS.

Quo ad Publicam Negotiationem

STATUS POLITICI.

1. *Status Regius.*
2. Seymow, Seymikow *incompatibilium & Vacantiarum* Obrony Rzeczy Posp.
3. *Militaris.*
4. *Cum Exteris* Nationibus.
5. *Meritarum & Demeritarum Personarum.*
6. *Fisci.*
7. *Interregni.*

LIBER SECVNDVS.

Quo ad Communem Ordinem

JVSTITIÆ ADMINISTRANDÆ.

Negotiorum Forensium.

1. *Status Spiritualis.*
2. *Nobilitaris.*
3. *Dignitatum & Officiorum.*
4. *Materiarum Iudicium Intrantium.*
5. *Limitum.*

[illegible] ...ia-
[illegible]
Hultáiow.

LITHVANICÆ LEGES

Similiter

Duobus Libris seorsive Comprehenduntur

TERTIA LIBRI PARTE.

PRÆFATIO
Ad Lectorem.

CUm Sane Compertum sit Rempublicam Nostram de Natura inclitæ libertatis, duobus modis, regi: Scilicet Politico, & Forensi; Politico, ubi leges conduntur, nonnisi in Comitiis Generalibus Cracoviensibus, seu Varsaviensibus, Grodnensibus. Forensi, ubi leges exequuntur, & Decretis quorumvis subselliorum, juxta dispositionem legum, terminari. Idcirco quò faciliori dispositione Benignissimus Lector informari possit, & id, quod vult quàm Celeriori & expeditiori Cursu reperire queat, planioris indagationis causá duobus libris explanatum est; pari Methodo Regni, ac Magni Ducatus Lithvaniæ, seorsivis tamen libris, leges partim ex Statuto Herburti, partim ex Constitutionibus Regni, tum quoq; Lithvanicæ ex Statuto Lithvanico recenter Correcto, & æquè Constitutionibus Regni, & M. Ducatus Lithvaniæ collectæ sunt. Nonnullæ communes Regni cum Magno Ducatu Lithvaniæ; nonnullæ seorsivæ & singulares. In utroq; libro tam Regni, quàm & Magni Ducatus Lithvaniæ, septem Statibus, seu Capitibus demonstrantur, ut in prima pagina expressum est. Scire quoq; necesse, quòd liber hic per Synopses tantum legum & Statutorum (evitando prolixitatem) compilatus sit. quapropter non vanus labori meo incutitur metus, ut cuilibet placeat, dum materiam, quam velit statim, & exnunc non reperiat: impossibile enim est, ut dum leges multis constent appendicibus, singula exprimi possint. Etenim contentari velim Benignissimum Lectorem, quòd citò reperiat legem sive ex Statuto, sive ex Constitutionibus desumptam, juxta annotationes paginis oppositas, ubiq; redeundo ad volumina originalia de Appendicibus & distinctionibus uberiùs id, quod velit sumat. Noverit etiam Lithvanicis legibus punctatim, pro natura statuum, legum Appendices in hoc libro nostro interseri; ut gratiosus Lector si una appendice vel synopsi in libro Regni non contentetur, redeat confestim ad Lithvanicum librum & similem statum, ibiq; pro exigentia Statûs & materiarum sub-

junctas

junctas legum Regni Synopses inveniet. At quod si nec in ea explanatione gustum suum repleat, vicissitudini humanæ adscribat; & unum omnibus placere impossibile judicabit: placeat velim conatus, & amor Patriarum legum, ut quilibet eas diligat, & observet, reperiatq; necessitate expostulante, quod ratio requirit, & facultas mea fert. In hoc etiam Lectorem informatum, esse velim, me annotasse leges antiquas & ipso mere usu abolitas, alias ferme contrarias, verùm quoniam non meæ erat facultatis corrigere hoc, quod ad totam spectat Rempublicam, proinde rudi & simplici stylo veritatis omnia sunt exarata, & correctioni totius Reipublicæ, prout aliquoties ejus voluntas in corrigendo Constitutionibus Regni exprimitur, relinquendum putavi. Non miretur quispiam rogo, quòd nemini adhuc hunc librum meum dedicaverim; mandato etenim Pié Defuncti Serenissimi olim JOANNIS III. Regis & Domini mei Clementissimi, cujus grata memoria, & triumphales actiones utinam in omnes æternitates pectoribus posteritatis hæreant, me innixum & continuatione operis laborantem, mors ejus deploratissima intercepit, nunc verò Interregnum Scissum, & ideo turbulentissimum distinet conatus meos, quos DEO dante brevi, submittam Patrocinio alicujus Herois. Nunc verò non retardando usum Lectoris mei maximé precibus & desiderio obtemperans nonnullorum sine patrono prodit in lucem. Cui interim Lector benevole patrocinari velis. Vale.

PRIMVS STATVS

REGIUS MAGNI DUCATVS LITVANIÆ.

SUMMÆ RERUM TRACTATARUM JN STATU REGIO M. D. L.

1. Bona menſæ Regiæ.
2. Bona Regalia.
3. Cło.
4. Crimen læſæ Maieſtatis.
5. Curatella.
6. Curia.
7. Dekretá Referendarze.
8. Elekcya y pokoy około wiáry.
9. Expektátywy.
10, Káduki y imioná do rąk Krolewſkich przypádłe.
11. Commiſſye.
12. Liſty, pieczęći, Privilegia.
13. Małżeńſtwo Krolewſkie.

114. Mándaty.
15. Metryká.
6. Odiazd Krolewſki.
17. Opráwa Krolowey Ieymśći.
18. Perduellio.
19. Pieczęći Krolewſkie.
20 Przyśięgi przed Krolem Imśćią.
21, Recuperácya.
22 Rezydencye pomieſzkánia Krolewſkie.
23. Wolność.
24. Wyſka Woyná.
25. Zámki.

1. Bona menſæ Regiæ.

Dobrá ktore przypádną do ſtołu Kroiá Iegomośći wedle woli ſwoiey ludziom ták Polſkiego, iáko y Litewſkiego Národu rozdawáć ma. 1569 fol. 67. Przywiley o vniey opátruiemy

Krol donata ſibi & inſcripta ma ná Seymie dochodzić. Ale Bona litigioſa przyimowáć nie ma. 1562 fol. 25 Titulo o káraniu 1565 fol. 90 Tit. o Rzeczy zápiſane

Frymarki ktore ſię ſtáły z ſzkodą Rzeczypoſpolitey máią ſię coſnąć co Rewizorowie uznáwáć máią. 1562 fol. 19 O Frymarkach 1563 fol. 48 Tit. Frymárki

Frymarki bez rewizyi y conſenſu Seymowego, ná potym nie máią być ſtánowione. 1562 fol. 19 6 A ná potym.

Frymárki w Wielkim Xięſtwie Litewſkim, ſąm Krol má ſądzić, to ieſt ieżliby kto chciał Dobr z ſfrymárczonych dochodzić. 1581 fol. 531 Titulo káuzy frymarkowe

1566 fol. 124 Titulo Rewizya
Frymarki ná Seymie sądzone przy mocy zostawáć má ią a nie rewidowáne: Kommissarze rewidowáć máią.

588 Bona nullo Iure recepta fol 460 1569 folio 195.
Jáko wolno upominać się Dobr do stołu Krolá Imśći wolno też będzie dochodzić káżdemu Dobr swoich bez dawnośći, ktorzy się z Imionámi Pánow dla Obrony oddali.

Ordynacya o Prowentach Krolewskich w W. X. L.

1589 constit. f. 550
☞ Grodno, Szawle, Brześć z Kobrynem, Mohylow, Ołyká, y myta stare máią bydź wolne do skarbu Litewskiego.

1590 const. fol 587.
Zamiáná Surázka: ☞ Dobrá w Polny y inne zá Suraz w zamianę ná wieczność dáne.

1590 const. fol 585.
O summách Wielkiego Xięstwá Litewskiego: ☞ ná Dobrá Oekonomiczne wynieśionych: cognicya ná drugim Seymie być ma.

1598 fol. 692 Titulo O Frymarkach
Frymarki na Seymach ad Annum 1596. approbowáne in robore zostawáć máią.

1598 fol. 698 o Pozwiech Zádwornych W. X. L.
O Dobrách stołu Krolá Iegomći, ktore są liquidi Juris Forum zá Dworem

1562 fol. 18 Titulo o Zástępcy
Dobrá stołu Krolewskiego, ktoby sobie uprośieł, á potym to máiąc, komu inszemu wiecżnośćią przedał, ábo przefrymarczeł, abo zastawił, tedy w tych Dobrach Possessora pátrzáć, á possessor Ewiktora.

1567 fol. 90 Titulo Rzeczy zápisane
Ani Krolowi Iegomći Dobr, o ktoreby się prawo nie skończyło nikt zápisywáć nie ma.

1616 const. fol 41.
O wykupowaniu Dobr stołu Krola Imći: ☞ z skárbu Wielkiego Xięstwa Litewskiego wykupowáne bydź máią.

Ibidem folio 42.
Wárunek summy dziesiąćiu Tyśięcy złotych ná Owiskách: ☞ Krolowey Imśći Konstáncyi.

1631 Tit. o Dobrach
Donata & inscripta Nobilibus rozdawáć powinien.

Statut. Lit. R. 3 A. 50 folio 110.
O odmiánach, gruntow nászych z grunty Slácheckiemi: ☞ Kommissárze máią bydź pierwey wysłáni ná rewizyą około szerokośći y wielkośći, iáko tych, ták y tych gruntow: PP. Podskárbiowie ná nię ziáchać máią, albo

inne

inne oſoby wyſłáć potym gdy zámiána będzie, Liſtem Krolewſkim má być utwierdzona.

Dobrá do ſtołu Krola Imći náleżące ták w Koronie iáko y w W. X. Litewſkim żádnemi Summámi inonerowáne bydź nie máią.
1635 fol 6, Titulo o Dobrách,

O Dobrách ſtołu Krolewſkiego ták w Koronie iáko y w W. X. Litewſkim: ☞ Summámi, penſyámi, Jurgieltámi inonerowáne bydź nie mogą.
1365. conſt: fol: 7. vel 6,

Dobra ſtołu KImći w Koronie y w W X Litewſkim: ☞ Kontrákty, Arendy, Przywileie wſzelkie caſſantur.
1641 conſtit. fol, 1

Z Litwy Krolowi Imśći, co Rok dwádzieśćiá Tyśięcy.
1648 conſt Secund. fol

Aſſekurácya ſummy Krolowi Imći Jánowi Káżimierzowi od ſkárbu W. X. Litewſkiego nie zupełnie wypłáconey.
1661 con, f. 7

Zoſtawa Oekonomiey Szawelſkiey: ☞ w ośmiu kroć ſtu Tyśięcy, Wielmożnemu Jánowi Páwłowi Sápieze Woiewodźie Wileńſkiemu.
Ibidem folio 9

Vpewnienie wykupná Oekonomiey Szawelſkiey y Prowizya I. K. Mći zá intrátę teyże Oekonomiey.
Ibidem fol. 10.

Retenta Oekonomiey Kobrzynſkiey: ☞ z Dobr Wielmożnego Kiſzelá Woiewody Bráclawſkiego repetenda.
1662 conſtit fol 11

Aſſekurácya ſummy Krolowi IMći, Iánowi Káżimierzowi winney.
1667 conſtit fol 62

Prorogácya prowizyi temuż K. I. Mśći, zá Intrátę Oekonomiey Száwelſkiey do lát trzech.
Ibidem

Deklárácya o wykupnie Oekonomiey Száwelskiey.
Ibidem

Reſtauratio młynow Wileńskich do prowentu ſtołu Krolewskiego należących.
Ibidem folio 79.

Prorogácya prowizyi zá intrátę Oekonomiey Száwelskiey: ☞ zá cztery Látá ſto ſiedmdzieśiąt Tyśięcy.
1670 conſtit. 49

Prorogácya wykupná y Exſolutio prowizyi.
1673 conſt, follo 5,

O Dobrach Ziemskich Lennych Oekonomicznych względem Ciężárow Zołnierskich W. X. Litewskiego
1676 folio 11.

 reasſumo-

reaſſumowáno.

1676 conſtit. folio 17 vel 16. *Aſſekurácya długu I. K. Mći od W. X. Litewskiego winnego: ☞ ná wypłácenie ſummy 327. 933. 10 ſzelężne uchwalone.*

1677 conſt folio 10 *Exolutio prowizyi Száwelskiey: ☞ zá láta zátrzymáne z podátkow Ordynaryinych, skarb Wielkiego Xięſtwa Litewskiego I. K Mći wypłáćić powinien.*

Ibidem folio 12. *Receſſ długow, ktore ſię tego Seymu wypłacić nie mogły: ☞ oſobliwie dług K. I. Mći. Paná Káźimierzá z podátkow Extráordynaryinych zápłácony bydź powinien.*

1678 conſtit folio 7 Titulo Oekonomiey prowenty y Ochrona Dobr Oekonomiey *W Dobrach ſtołowych Krolewskich, żadnemu Żołnierzowi ſtánowisk y Noclegow w Koronie y w Wielkim Xięſtwie Litewskim odpráwowáć y ſtácyi wybieráć ſię nie godzi ſub pæna Capitis.*

1678 conſt. folio 7 *Wykupno Oekonomiey Száwelskiey: ☞ zá wyliczeniem 60000 W. W. Succeſſorom Jáśnie Wielmożnego Sápiehy Woiewody Wilenskiego Succeſſores I. K. Mći Sanguinis, ad exemptionem uſq; ut fruentur.*

Ibidem folio 9. *Dług Krolá I. K. Mći: ☞ to ieſt reſpectu Currentiæ Vſûs fructûs z Oekonomiey Száwelskiey, skarb Litewski reſtituet uſq; ad annum 1678.*

1683 conſt fol. 10 *Wypłácenie Prowizyi Szawelskiey: ☞ uſq; ad annū 1685. wypłáconá bydź powinna.*

1685 conſtit folio 3 *Deklárácya długu skárbowi I. K. Mśći winnego: ☞ względem Oekonomiey Száwelskiey do zápłacenia powinnego, ktory ma bydź prętko wypłácony.*

2. Bona Regalia aliás Panis benè merentium.

1550 conſt folio 4 *Expektátywy ſolida, ábo ſpolnie dzierzenia przećiw práwu poſpolitemu dáne, nie máią być dzierzáne: wyiąwszy dożywoćia Práwu nie przećiwne.*

1557 conſt. folio 15 *Krzywdy między poddanemi Krolewskiemi á Litewskiemi: ☞ przez kommiſſarze máią być uſpokoione.*

Dzier-

Dzierżawcá gdyby dobrá Krolewskie komu przedał, z był, záfrymárczył, zástawił: ☞ possessor záśtępce pátrzyć ma. Forum zá Dworem, wyiąwszy, ktoby miáł Consens. 1662 constit, fol O Záſtępcy 1550 const Titulo A iż Wiele

Vżywánie Dobr Krolewskich bez woli iego Dzierżawcy Dobrá tráći. 1562 constit Tit: O Zaſtępcy

Dożywoćie Oycom dáne z dziećmi, gdyby Oyćiec umarł, ieden w dożywoćiu zostáie. 1562 constit fol 20 Tit. Dozywoćie

Dożywoćie dwiemá Bráći dáne, gdy ieden drugiemu ustąpi, nie iest Expektátywą. Ibidem

Dożywoćie Mężowi dáne z Zoną, gdy iedno umrze, pozostáły przy dożywoćiu zostánie. Ibidem

Stárostwa Sądowe ośiádłym dawáne być máią. 1563 fol 42, Tit Ośiadłość Dignit. 1607, fol 831 Tit. O Wakáncyach

Práwa, Przywileie, ná wieczność Lenna, dożywoćia: Obywátelom Wielkiego Xięstwá Litewskiego dáne nienáruszenie, máią bydź trzymáne. 1569 const: f: 176 Przywiley o Vniey Opatruiemy tez

Summy nowe w Wielkim Xięstwie Litewskim: ☞ cognitia ich ná przyszłym Seymie być ma. 1589 const. fol. 529

Kauzy frymarkow Dobr Krolewskich w W. X. Litewskim: ☞ ieżeliby komu w dziedzictwo weszły, tedy sąm K. Imć sądzić ma. A káżdy Vrząd tákową sprawę do K. Imśći ma odsyłáć. 1589 constit. f. 531

Stárostwá Sądowey Vkráinne y W. X. Litewskiego: ☞ Dziećiom dawáne być nie máią. 1589 const. fol 529

Dobra Rzeczypospolitey, do ktorych abo Puszcz, y Jeżior, ordo equestris zdawná má wstępy, in eodem usu zostawaią. Casu differentiarum Cognitio per Commissarios. 1633 const, fol. 62 Tit. O Wchodach

Dobra Szlácheckie W. X. Litewskiego, przed unią wieczne ktoby sobie uprośił, y to do práwá przywodził zá pokazániem wieczney dyspozycyi u tegoż práwá pozwánemu 1000 Złotych odliczyć powinien. 1633 constit fol 39. Tit. o Dobrach

Ktoby wiele zá máło uprośił, ábo bez dánini wziął: ☞ táki wysługę dáną tráći, A ktoby y dobrze uprośił Stat Lit. R. 1 A 19 fol. 20

á bez Dániny wziął poſtáremu tráći, iednák to mabyć zá dowodámi jáſnemi y Commiſſyą, doſkonáłą.

1633 fol. 19 Tit Opátrzenie Zamkow vkrainnych

Stároſtw Sądowych Vkráinnych Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego, dziećiom lat niedoroſłym dáwáć K. I. Mć nie ma, iedno ludziom godnym.

1635 fol. 26 Tit: O ſtároſtwach vkrainnych

Stároſtwá Vkráinne in ſolidum Mężowi y Zonie dawáne iuż więcey być nie máią.

1646 fol: 3 Tit Incorporácyá Łoiowa y Lubećia

Stároſtwá Łojowſkie y Lubeckie W. X. Litewſkiego incorporowano cum declaratione że do Woiewodztwá Smolęnſkiego á Powiátu Stárodubowſkiego należeć máią.

1647 conſt fol, 37

Summá ná Staroſtwie Eiſzyckim: Vrodzonemu Adámowi Krzyckiemu, ſiedmnaśćie Tyśięcy Kop Litewſkich ſucceſſoribus Novus Donatarius ma zápłáćić.

1662 fol. 9 Tit Dożywoćie ná ſtaroſtwach

Ná Stároſtwach pográniczńych Koronnych y W. X. Litewſkiego żádney Białeygłowie Jus Communicativum rośćiągáć śię nie może, ſámi ná Zámkách rezydowáć powinni.

Ibidem

Ani więcey, nád dwie Krolewczyżny cuiuſcunq́, generis, lub ſtároſtwo, lub dzierżáwą, po śmierći mężow ſwoich trzymáć nie mogą.

1662 conſti t folio 9.

Dozywoćia ná ſtároſtwach Pogránicznych w Koronie y W. X. Litewſkim: Stároſtowie ſámi reżydowáć powinni. Biáłegłowy incapaces Dożywoćia.

Ibidem

O Zámkách y Fortecach Rzeczypoſpolitey ták w Koronie iákoy W. X. Litewſkim: Communikacye Dożywoćia Biáłymgłowom ſłużyć nie máią.

1670 conſt it fol 18

Potym ie ná Woyſko ſecundùm æqualitatem & proportionem záſług podzielić ná wieczne czáſy poſtánowiono.

1685 conſt, folio 8

O Commiſſyach do Dobr Krolewſkich Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: Commiſſye bydź wydawáne niepowinny aż ex ſententia Judiciorum Relationis.

1662 fol. 15 Tit Declaratio z ſtrony Woytoſtw

Woytoſtwa ták w Koronie iako y Wielkim Xięſtwie Litewſkim, iedno ludziom w Woyſku záſłużonym, roz-

dawáne

daw áne bydź máią, sub nullitate Przywileiow, & revocatione onych, ad instantiam kogożkolwiek z Woyska collationeq; temu, ktoby to deferret Krolowi, wolno iednak tak modernis Possessoribus, iáko y ná potym Zołnierzom te Woytostwá zá konsensem Krolewskim Personis Nobilibus przedawáć. Ani derogatur Woytostwom w Oekonomiach Krolewskich, y reformácyi Krolowey podległych durante reformatione, áni tym ktore są Miástom, Miásteczkom, lege publicâ incorporowáne, ábo ktore Sądowi Stárostowie, ná podpárćie Jurydyki trzymáią. Woytostwá záś wszytkie, ktore plebejæ personæ, przećiwko práwu trzymáią, ex nunc pro Vacantibus declarantur; y benè meritis Zołnierzom rozdawáne być máią, possessio iednák nie violenter, ále legitimâ Iuris viâ w sądach I. K. Mći adiri ma, præviâ exolutione summarű & sumptuum, ktore ná Woytostwach legitimè extenduntur. Excypowano iednák Woytostw dziesięć, przy ktorych K. I. Mći wolno ludzi in actuali servitio suo zostáiących záchowáć.

3. Cło:

Porty y Cło Krolewskie: ☞ *w Krolewcu postánowione approbatur.* 1613 constit f: 3

Gratitudo I. K. Mći od Wielkiego Xięstwá Litewskiego: ☞ *podatek Cłá Solnego ná dwie Lećie.* 1670 const folio 4

4. Crimen læsæ Maiestatis.

Nikogo nie kárác ná záoczne powiádánia. Stat L. R 1 A 2 f 2 1368 Herburt P f 27

Postępek práwa przećiw występnym in Crimine læsæ Majestatis & Contra Rebelles. 1588 fol 456 Titul. Processus contra Rebelles

O Rzeczach ktore śię poczćiwośći dotyczą. Ibid fol 455 & 465.

O Práktykántách y procesie przećiwko tákowym. 1593 const. fol 636

Assekurácya ná odkryćie práktyk: ☞ *ieżeliby Delátor in probando ustał sowitey winie podlega.* 1607 const fol 826

Stát Lit. R. 1:A. 3. fol. 3 1588 con: fol 471 De proceſſu contra Rebelles

Obrażenie Krolewſkiego ſtąnu iáko śię rozumieć ma: 1. *Kto zmowę álbo bunt uczynił ná zdrowie Krolewſkie, część imięnie y gárło tráći.* 2. *Ktoby bunt uczynił przećiwko Rzeczypoſpolitey albo diſunią práktykował.* 3. *Woyſko zbierał, wywodził, z nieprzyiáćielem porozumienie miał.* 4. *o Poddánie Ząmku.* 5. *Ktoby ludzie Nieprzyiáćielſkie wprowádził.* 6. *Synowie complices eidem pœnæ podlegáią. niewiádomi zaś Synowie gar łá nie trácą, tylko imienie trácą.* 7. *Zony przyśięgą ná niewiádomość wyńdą.* 8. *Dziewki poczćiwośći nie trácą tylko także imioná.*

Statut Lith, Rozdział 1 Artykuł 4

1. *Karąn bydź powinien, choćby był á naywyżſzego ſtąnu Oſobá.* 2. *Kto przeſtrzeże część wyżſzą mieć powińięn.* 3. *Ktoby mowił, álbo piſał o Hoſpodáru. Zá dowodem wieżą siedzieć powinien w Ząmku Wileńſkim.* 4. *Kto niewinnie powie pœnam talionis incurrit.* 5. *Ktoby to uczynił z ſzaleńſtwá karąn być niema.*

Ibidem folio 5.

1588 conſt fol 451 De Crimine læſæ Majeſtatis

O Obrażenie Máieſtatu Hoſpodárskiego. Forum ná Seym. Delator proſty Człowiek bydź może, termin ſześć Niedziel od położenia pozwu. Krol I. Mść żałobę y odwody wyſłuchawſzy, czas ma naznaczyć, aby PP. Ráda w niebytnośći iego wotowali: z kołá Poſelskiego 8. O ſob przyśięgłych deputowáni bydź máią. Dekret przez Márſzałká przy Krolu Imśći ferowąn bydź ma.

1669, con Electio&c.

Krol przy ſpráwách obrażenia ſwego bydź ma.

1670 c. f. 15 Ti: Poſtępek prawny

Dwánaśćie Deputatow ex Gentibus.

Ibidem,

Ná iednym Seymie tákie ſpráwy expedyowáne bydź máią.

Ibidem

Mándaty w tákich ſpráwách ex ſenatûs Conſilio wychodzić máią, z ktorych Káncellárye ſpráwić śię powinny.

1662, co: f 2 Tit. De reddenda ratione

Gleyty ex ſenatûs Conſilio wydáne bydź nie máią.

Stát. L. R. 1 Art 5 folio 5.

O Dowodzie obráženiá Maieſtátu Hoſpodárskiego: *śiedmią swiadkámi Szlachtą y dokumentámi pewnemi iáwne-*

wiąſkiem przyśięgi, pod Wiárą, Czćią y Sumnieniem náßym. Jż ktorzy ieſteśmy rożni w Wierze, pokoy miedzy ſobą záchowáć, á dla rożney wiáry, y odmiány w Kośćielech, Krwie nie przelewáć áni ſię káráć odſądzeniem máiętnośći, poczćiwośćią, więżieniem, y wywołániem, y Zwierzchnośći żádney áni Vrzędu, do tákowego poſtępku żadnym ſpoſobem niepomagáć, y owſzem gdzieby ią kto przelewáć chćiał z tey przyczyny, záſtáwiáć śię oto wßyſcy będziemy powinni, choćiaßby też pod obligiem wyroku, abo za poſtępkiem iákim ſądowym kto czynić chćiał. Wßakże przez tę Confœderácyą náßę zwierzchnośći żadney nád poddanemi ich, ták ſtąnow Duchownych iáko Swieckich nie uymuiem, y poſłußeńſtwá żadnego poddánych przećiwko Pánom ich nie pſuiemy, y owßem ieżliby tákowa ſwawola gdzie byłá pod obligiem Nabożeńſtwá, tedy iáko zawżdy było, będzie wolno y teraz káżdemu Pánu poddánego ſwego niepoſłußnego, ták w Duchownych, iáko y Swieckich rzeczach, według porozumienia ſwego ſkaráć, áby wßyſtkie nadánia zwierzchnośći, y władze Krolewſkie doſtoynośći Kośćielney, iáko Arcybiſkupſtw, Biſkupſtw, y innych wßeląkich Dobr, były dawáne nie inßym, iedno Kośćiołá Rzymſkiego Oſobom Duchownym Obywátelom Polſkim według ſtátutu. A Dobrá Kośćiołow Græckich, ludziō teyże wiáry Græckiey, dawáne bydź máią. A iż to do pokoiu wiele należy, áby roznice między ſtąny chámowane były, á między ſtąnem Duchownym y Swieckim ieſt nie máła rożność o rzeczách Swieckich doczeſnych. Obiecuiemy te wßyſtkie między ſobą porownáć, ná bliſko przyßłym Seymie. Obieránia Páná ſpráwiedliwośći, porządek táki ſobie záchowuięmy w mocy, iáki ſobie ktore Woiewodztwo domá ſpolnie poſtanowiło, ábo ießcze poſtánowi zgodnie, tákże y około obrony potrzebney Zamkow pográniczných. Ktoßkolwiek śię komu o pewny

dług zápiſał, y do Grodu mocnym zapiſem, odpowiadać ſię poddał dobrowolnie, bądź przed śmierćią ábo iuż y po śmierći Krolewſkiey, tákowy káżdy według zapiſu ſwego, niechay zwykły poſtępek práwá ćierpi. A Pánowie Staroſtowie będą powinni, mocą tego poſpolitego obowiąſku bez wſelákiey odwłoki obyczaiem zwykłym ſądzić, y odpráwowáć, y ſkutecznie wypełniáć tákowe ſpráwy. Oprocz tych Woiewodztw, ktore ſobie kſztałt albo obyczay ſpráwiedliwośći odpráwowánia oſobliwy poſtánowiło w niebytnośći Krolá, ábo ieſzcze poſtánowić má. Zapiſy wſelákie y zeznawánia dobr wieczyſte przed jáwnemi Kśięgámi uczynione, y ktore wprzod będą czynione pod czáſem niebytnośći Krolá ſpolnym tey Konfæderácyj zezwoleniem umacniąmy, áby pod czáſem niebytnośći Krolá, począwſzy od dniá śmierći Krolewſkiey, nikomu w poſtępkách práwnych dáwność Ziemſka nieſzkodziłá ná potym do ſpráwiedliwośći iego. Ták że ktorzy mieli czás zámierzony bránia pieniędzy, ná przyſzłe gody, ábo ná Nowe Láto, ábo ná inſzy czás iáki iuż przyſzły. Ci wſzyſcy áby byli powinni bráć pieniądze ſwoie ná pierwſze Sądy dali Pąn Bog po obrániu nowego Krolá, ábo ná pierwſze leżenie Kśiąg. Obiecuiemy też to ſobie, ze ná Elekcyą náznáczoną iádąc, y ná mieyſcu będąc, y do domu ſię rozieżdzáiąc, gwałtu żadnego ludziom, y ſámi między ſobą czynić nie będziemy. Te wſzyſtkie rzeczy obiecuięmy ſobie, y ná potomki ſwoie chowáć ſtatecznie y trzymác pod wiárą, czćią, y ſumnieniami náſzymi. A ktoby ſię temu ſprzećiwiáć chćiał, á pokoy, porządek poſpolity pſowáć, przećiwko tákowemu wſzyſcy powſtániemy ná iego ſkazánie, á dla lepſzey pewnośći tych wſzyſtkich opiſánych rzeczy, przyłożyliśmy pieczęći ſwoie do tego y rękámi właſnymi podpiſáli.

9. Expektatywy.

Expektaty-

Expektátywy w Dobrách Krolewſkich zniesione y dawáne bydź nie máią. 1550 fol. 4. § A iż wiele

10. Káduki y Jmioná do Rąk Krolewskich przypadłe.

Ktoby pod Szlachćicem Dobrá kádukiem uprośił, lubo Ziemſkie, lubo Lenne, y uſtaniem práwá lennego oto zápozwawſzy nie dowiodł, pro evocatione zá Dworem kop 200 Litewſkich: & litis expenſas zá przyśięgą in inſtanti Citato powinien zapłáćić. 1598 conſt. fol. 608 Tit. o Pozwach Zadwornych w. X. Litewskiego

Dobrá po Szláchćicu ná Krolá ſpadłe, Szlachćie ma Krol rozdawáć. 1592 fol. 26. Tit. Dobra ná Krola

Mieyſkie kaduki Krol może dawáć nie Szlachćie. 1576 conſt. fol. 280 Tit. o Dobrach Iuris

Czudzoźiemcom nie máią być dáwáne káduki. 1607 conſt. fol. 829 o Cudzoziemcach

Kto pod kim káduk uprośi, á uráźi w urodzeniu, má bydź ad revocationem przymuſzon. 1588 fol: 458 Tit. o Kadukach

Káduki Szlachćie Konfiſkowáne, Szlachćie Krol ma rozdawáć. 1562 fol. 25. Tit. o Karaniu 1569 f. 89.

Mieiſkie Káduki Krol może rozdawác y nie Szlachćie. 1576 fol. 280 Tit. o Dobrach Iuris

O imienie, ktore zezwoliwſzy ſię dádzą do rąk náſzych Hoſpodarſkich: ☞ gdzieby śię obiedwie ſtronie zezwoliwſzy dáli imięnie w ręce náſze Hoſpodárſkie do roſpráwy, ámybyśmy, ktoremu Vrzędnikowi náſzemu przez Liſty albo przez uwiąſzego, to imię nie dáli, ktoremu Vrzędnikowi náſzemu, do woli y náuki náſzey w dzierzenie: tedy Vrzędnik náſz wolną ſłuſzną żywność ſobie mieć, á z dworá nic niewywoźić, ale będzie powinien ono imięnie z rzeczámi ruchomymi, tákże też dochodámi zebránemi bez wſz lákiey ſzkody za liſtem náſzym oney ſtronie oddáć. A ieżeliby iáką ſzkodę uczynił, powinien zápłáćić ná pierwſzym roku zawitem przed námi. Stát: Lit. 5. R. 9. Ar. 25. fol. 302

11. Kommisſye.

O pozywánie Szlachty, o zábránie imion, gruntow Hoſpodárſkich: ☞ Commiſſya ma bydź wydana, ieżeli śię Stát. Lit. Roz. 8 Art. 15. fol. 174

Commiſſarze zgodzą, Apellácya iść nie ma, chyba że będą rożnymi.

1557 w Koron: Tit, gdy ś e Kommiſ. ſara

Kommiſſarze *na rozeznanie* Dobr Krolá *Imści a Szláchecki*ch, *wyſyłáni bydź máią.*

1588 titulo o Kommiſſarzach

Gdyby Kommiſſarz *na rok nieprzyiáchał, podpiſawßy ſię ná liſt obwießczáiący* 100. *grzywien płáći, wyiąwßy choroby za przyśięgą, może też bydź w onym* Po*wiećie nieośiádły.*

1607 conſtit: w X L: fol 859. Tit. o Metrykach 1569. conſt. Unionis.

Z *Metryk abo z* Káncellâryi, *o mâiętność ſwą dziedziczną pod prætextem* Dobr Krola *Imsći nikt ruſzány bydź nie ma.*

1633 conſt f 4 tit: o Rożnicach

Między Dobrámi Krolewſkiemi *á* Ziemſkiemy, *náznáczeni bydź máią* Commiſſarze. A *ktoby co extraordinariè otrzymał, nie ważno.*

Stat. Lit R 1. Ar. 20. fol, 20.

O *rżecz ziemną między imiona* Krolewskiemi *Szláchecki*emi, Duchownemi: ☞ *iednym práwęm z poddánemi.*

1588 conſt: fol, titu Confirmatio generalis Iurium

Hoſpodar ſądzić się ma, a gdzieby dowod przez Kõ*miſſarzow albo* Podkomorzego *był, skażąn ku przyśiędze, Stároſtá ma ſobie dobráć ludzi* Rodzicow *wiádomych.*

1588 fol: 459 o Kõmisſyach.

Kommiſſye *bez wiádomośći tertij ordinis, iáka byłá do* Kommutácyi *Łoiowá y Lubeczá za Trubeck ná potym odprawowáć ſię nie maią.*

1567 fol. 9: § Ktoby pozwał,

Ktoby pozwał Kommiſſarze, *ábo ſąd, abo Vrząd, o iaki poſtępek, gdy będzie w tym przekaząn ma każdemu zoſobna dwoie Czternaśćie grzywięn dać y ſtronie przy tym ieżeli będzie przypozwana.*

O Kommiſſyach *naſzych* Hoſpodarſkich, *wiakich rzeczach maią bydź dawane:* ☞ *o granice miedzy imionami naßymi y slacheckiemi, także y o grunty oſobliwie trzy,* Kaßtelan, *Marßałek*, Podkomorzy *tego powiatu y zniemi trzeći Szlachćie w tymże powiećie ośiadły, maią bydź dawani, a gdzie* Kaßtellana *y Marßałka nie maß.*

stat Lit, R, 4 Art, 83. fol: 202.

nie maß; tedy przy Podkomorzym dwuch Szláchty. A ſtronie żałobney wolno będzie zá liſty náßymi tyleż oſob SzláchecKiego Národu wziąć, tákże máią bydź dawáni o wykupienie imion Hoſpodárſkich, tákżey z Duchownymi.

Kommiſſye żadne ad inſtantiam poddánych, ná Dzierżawcow z Kancelláryi Krolewſkiey wydawáne bydź nie máią, poki wprzod ſpráwa w ſądách Referendarſkich, y aſſeſſorſkich niebędzie agitowána, y dopiero z Sądow Krolewſkich, tylko relácyinych, Commiſſye máią bydź dawáne poddánym, wydáne záś ſine prævijs Decretis nullitatis bydź máią, á tákowi Kommiſſarze, ktorzyby bez Dekretow Krolewſkich relácyinych zieżdżáć wazyli ſię, acceptowáni bydź nie máią. Poki záś ſpráwa nie będzie w Sądách Krolewſkich decidowána, poddáni máią wßyſtkie Dzierżawcom czynić poſłußeńſtwá.

1685 fol. 8. Tit. o Kommiſſyi do Dobr náſzych w. X. Litewskiego.

12. Liſty, Pieczeći, Privilegia,

Ktoby Liſty albo pieczęći Krolewſkie Vrzędowe fałßował: ☞ na garle karąn bydź ma. Stát. Lit. Roż. 1 Art. 16. fol. 18.

Z Metryk ná Dobrá Dziedziczne dowod nie ma iść. 1607 fol. 859 Tit. o Metrykách

O Liśćiech Zapowiednych, iż nie máią bydź z Cancelláryi wydawáne: ☞ oprocz ktoby w Więźieniu Nieprzyiaćielſkim był, ná funkcyi publiczney. Stát. Lit. R. 1. A. 21. folio 25.

O zbićiu, zelżywośći, ábo y zabićiu poſłáncá náßego Hoſpodárſkiego, ábo woźnego przy liſtách Hoſpodárſkich: ☞ zá ſłußnym dowodem, puł roká ná Zamku wyſokim Wileńſkim ſiedzieć ma, á poſłáńcá ſowito záwiązáć, wßákże Woźny przy ſobie powinien mieć dwu Szláćicow. Ktoby zaś zabił, takowy ná garle ma bydź karány. Stat. Lit. R. 1. A. 24. folio 23.

O Liſty zaręczne: ☞ dawáne bydź powinny z Káncelláryi, o beſpieczność zdrowia Szláchćie, zá pochwałkámi, Stat. Lit. R. 1 Art. 25. folio 25.

kámi, zwaſnieniem śię. Zakład ma bydź, iáko ſtroná powodowa będźie potrzebowáłá áż do dźięśiąćiu Tyśięcy kop groſzy, ktoby zgwałćieł, ná garle ma bydź karány: á za ręki połowicá do ſkárbu Hoſpodárſkiego, á druga połowicá ná dźieći zabitego. A wniebytnośći Hoſpodárſkiey Woiewodowie y Stároſtowie ſądowi będą moc mieli, liſty zaręczne wydawáć, á ná Woiewody y Stároſty Vrząd Ziemſki.

1588. o Niedawániu Gleytow

Liſty zaręczne między Szláchtą z Káncelláryi Krolewſkiey máią bydź dawáne.

Stat. Lit. Roz. 1. Ar. 27, folio 27.

O Liśćiech żeláznych, komu máią bydź dawáne: nie tym ktorzy zá zbytkámi máiętność utráćili. Ale tym ktorzy wdługi przyſzli, y uboſtwo wpádli, wetrzech lećiech ma ſię o pięniądze ſtaráć, tym czáſem rękoiemſtwo ma dáć ludźmi ośiádłymi, gdyby umarł, rękoiemcy zań płáćić nie powinni.

1588 o Niedáwánie Gleytow.

W Koronie liſty żelazne Mieſzczanom y Zydom przećiwko Szlachcie dawane bydź nie máią, także Sługom przećiwko Pánom Zydom przećiwko Szlachcie y ich poddánym.

Stat. Lit. Rozd. 1. Ar. 32. fol. 34.

Ktoby pod kim co uprośił, á temu wprzod dáno: pierwſzy przywiley lepſzy, ile poſſeſſyą z twierdzony, poznieyſzy nie ważny.

1613 conſtit. fol 10 Tit. o Przywileie

Przywileie na Przywileie dáne, wagi mieć nie máią.

Ktoby ná co liſty uprośieł, á wdzierżeniu niebył, y o Expektatywách: do dźieśiąćiu lat wpoſſeſſyi nie będąc tráći przywilij. Expektátywy upraſzáne bydź nie powinny y mocy nie máią.

Stat. Lit. Roz. 1. A 33. folio 35.

H. P.

Jure Regni Privilegia præſcribant triennio.

1569 Conſt: vnionis verſu Opatruiemy tez folio 176.

Coby ktokolwiek z przodkow ſwoich gruntow trzymał iákimkolwiek imienięm nazwanych, bez liſtow ábo zá liſty ante unionem, wiecznie trzymáć ma.

O Niedánie Szláchty y ich imion, ludzi, gruntow, y wſzelákich wolnośći, y też niedániá liſtow, y przywileiow

przećiw

przećiw temu Státutowi: ☞ nikomu odbieráne y komu innemu oddawáne bydź nie máią (oprocz tych ktoreby iákimkolwiek ſpoſobem ná Krolá przypáść miáły.)

ſtat. Lit, R. 8, A. 5. fol. 65 H P. 240

Dobr ſpadkowych Xiążęcych y Szláchecki, Krol Auguſt wolny ſzáfunek podług woli y łáſki ſwoiey w rozdawániu záchował.

1598 fol, 177. Vnionis Dobrá ná K. I. M. A iż od tego czáſu 1562 folio 26. tit Dobrá ná K. I. M: 1576 fol 280 tit o Dobrach Iuris

Ktoby przodkow ſwych Dobrá bez liſtow á choćiaß y zá liſty trzymał, tych według ſtátutu Litewſkiego wiecznie używáć ma.

1560 fol 178 Opátrulemy też 1587 folio 446

Ktoby imię̨nie od nas Hoſpodárá dáne ukogo odeymował: ☞ więcey ſukáć nie może tylko iáko mu dáno.

ſtat: Lit. R. 3. A. 44. folio 107

Coby komu przez liſt dáno, ábo uproßono, á onby tego nie używał, y w milczęniu był przez dawność Ziemſką dżieśięć Lat, ktoby też w Czudzey Ziemi był: ☞ po wyśćiu dżieśiąćiu lat iuż tego dochodzić nie może: kto się upomina, ma upomináć przez liſty Hoſpodarſkie upominalne, ktoby záś upominalne liſty przy ſobie zatrzymał, y onych urzędownie nie dawał upadáć máią. Dżiećiom ieżeliby co zapiſáno ſzkodzić nie ma, tákże y temu co w Czudzych Kráiách ieſt.

ſtat Lit R. 3 Art 43 folio 107.

W Koronie ktoby przywileiu K. I. Mśći do trzech lat y trzech mieśięcy nie używał, tráći on.

H. P. folio 530 1613 fol. 10

Przywileie datą poślednieyße pierwßym ſzkodźić nie máią.

Przywileie na Przywileie na W X. L.

Ieżeliby kto liſty ná Dobrá Krolewſkie zgubił, ma záraz uczynić proteſtácyą u Stároſty ábo u Woiewody w Roku iednym gdyż do ponowienia tych liſtow, nigdy by nie przyßedł, á zguba iednak przed Krolem ma bydź wywiedziona.

H. P. 273

13. Małżeńſtwo Krolewskie.

Krol nie ma w Małżeńſtwo wſtępowáć, bez wiádomośći y pozwolenia rad Koronnych.

1576 fol. 278 tit: A iż Małżeńſtwo &c.

14. Mándaty.

Máią bydź wydawáne o pożytki ſtołu Hoſpodarſkiego, y

ſtat. Lit: R. 1: A: 14. fol 16 N 234.

go, y czynienia liczby o krzywdy y ſzkody poddánych Hoſpodárſkich, w rzeczach, o ktorych w Trybunale to ieſt Artykule głownych Sądow do mandatow drogá ieſt ukazána, o myto niebywáłe, y podwyżſzone ináczey niemáią bydź dawáne pod winą ſtá kop.

1611. Conſti. fol 47 tit. o Pozwach Zádwornych

Pozwy y *mandaty Zadworne ná Ziemſkich membránach wydane zniesione.*

1598 Conſt. fol: 598 tit. o Pozwách zá dwornych.

Evocatio Szláchćicá zá Dworem mándatem, multætur pænâ 200 *kop Litew: winy y nákłady prævio Iuramento in inſtanti decerni debent.*

Ibidem

Mándaty ſine Delatore o Dobrá I. K. mśći nie máią bydź dáne.

Ibidem

Inſtygatorom wolno pozwać ſine Delatore.

1557 R. 4. Art. 3. o karániu wyſtępnych

1592 1598 o Pozw: Zadwornych w X. L. o Prowent: Krol: 1567 fol. 133. tit. Fiſco może pozywać 1631 Conſtit. o Mándatach.

Inſtygator nie ma pozywáć zá Dworem, albo ná Seym, tylko o rzeczy zwierzchności pożytkom y imionom należące pod winą 100 *grzywien.*

Pozwy *zadworne ratione iniuriarum, ktore Sądowi Ziemſkiemu albo Grodzkiemu nie máią bydź wydawáne oprocz rożnie między mieyskiemi, á Szláchećkiemi gruntámi.*

1607 conſt. o Proceśie Skárbowym ná W. X. Litew:

Kto nie wnieśie raty z Dobr Krolewskich do ſkárbu. Forum zá Dworem termin zawitym pod utraceniem dzierzáwy, Bánicya, ſowito zapłátá.

1598 o pozwiech Zadwornych.

Ktoby kogo nieſłuſznie zá Dworem pozwał, 200 *kop zápłáći, odpráwę Stároſtá uczyni w ſześć Niedziel pod dwoiákim karániem, przećiw niedbáłemu Stárośćie uczynionym.*

1589 conſt. fol. 531.

O Dobrá frymárkowe, Krol *ma ſądzić w Litwie.*

15. Metryká.

1607 conſt. fol. 859 vel 861.

O Metrykách W. X. L: ☞ *ná uſtne Królá I. mśći roskazanie przepiſáne, przez Commiſſarze máią bydź confrontowáne; Dobrá przed unią trzymáiący wzruſzeni bydź nie máią.*

1667 conſt. fol. 64

Dochodzenia dawnych Metryk: ☞ *Pąn Inſtygator*

Litewski ma dochodzić gdzie się pokażą.

Dochodzenie dawnych Metryky Przywileiow Naiáśnieyßych Wielkich Xiążąt Litewskich: ☞ *Constytucya Anni 1657. reassumitur.* 1673. conſt: fol. 17.

16. Odiazd Krolewski.

Krol bez Konsensu wyráżnego, wßystkich stanow Rzeczypospolitey, zá granicę Páństw swoich wyieżdżáć nie ma. 1641. conſt. fol. 4 titulo O odiezdzie

17. Oprawa Krolowey Jmści.

Opráwá Krolowom w Xięstwie Litewskim 30000. 1581 fol. 382. tit. Oprawa Krolowy IMści; *á w Xięstwie Mázowieckim tákże* 30000. *ma być náznaczona, ktorą wolno káżdemu Narodowi Krolestwá tego skupić u Krolowey Imści.*

18. Perdvellio.

Zniesienie Konstytucyi Anni 1637. o Tytułách: ☞ *po* 1661 conſt. fol. 7 *niewaß exinde processus perdvellionis indebitè exoriebatur, tollitur, drukowána ná potym bydź nie ma.*

19. Pieczeć Krolewska,

Krol I. Mść. Sygnetu áni Pieczęci pokoiowey w spráwách Rzeczypospolity záżywáć nie ma, iedno tych, ktore przy Kánclerzách, albo Podkánclerzách, Polskich y Litewskich są. 1573 fol. 255 § Obiecuiemy 1607 fol. 835. Tit. o Pieczęci pokoiowey.

20. Przysiegá przed Krolem Imścią.

Przysięgi przed Krolem Imścią: ☞ *Vide in Statu Seymow.*

21. Recuperatio.

O Rozmnożeniu W. X. L: ☞ *my Hospodár we wßystkiey cáłości to Xięstwo záchowáć obiecuiemy, y chodzby nam Pąn Bog dał inne Krolestwo, stąnow X. L. w niwczym poniżáć nie mamy, przy dostoynośći y pożytkách y gránicách zátrzymamy.* Stát. Lit. Roz. 3 Art. 1 fol 60.

Stat. Lit. Roz. 3. Ar: 4, folio 65.

My Hospodár obiecuiem rozmnażáć W, X. L. y coby rozebrano y odeszło, záś ku niemu przywrocić.

22. Rezydencye y Pomieszkánia Krolewskie.

Stat. Lit. Rozdz. 1. Ar. 35.

Aby się nikt w Dworách nászych niestánowił. Stácyi ná się y ná Konie wybieráć nie ważył: zasłusznym dowodem práwem przekonány ma ná Zamku dwánaście Niedziel siedzieć, á szkody oprawić.

23. Wolność.

Stat. Lit. Roz. 3. A 3, folio 61. 1569 w Lublin: 11. Augu: Potwierdzenie vniey wszem wobec.

O Wolnościách Szláchecikch: wszystkie stany W. X. L. Xiążętá, PP. Rady ták Duchowne iáko y Swieckie Vrzędnikow wszystkich Ziemskich Dwornych, Pánó Chorągiewnym, Szláchcie, Rycerstwo Mieszczany, rownáiąc ich z Sąśiady y Bráćią swą y Rycerstwem, y innemi stany Narodu Polskiego przy swobodách y wolnośćiách, ná przywileiách y listách W. X. L. Przodkow nászych w cáłośći godnośći, Przywileiow, gruntow záchowąmy.

24. Woyska Woyná.

1576 const. fol. 253. 1649 const. fol. 17.

Krol żadnych woysk záćiągáć sine consensu Reipublicae nie powinien.

O tymże in Pactis Conventis Krolow.

1668 1674

25. Zámki.

1569 też w Rekuperácyi o Nieprzyiaćiel: tom. fol. 2.

Od Nieprzyiaćielá Zamki imioná odzyskawszy, obiecuie Krol Imść wracáć czyie przed tym były.

SECVN-

SECVNDVS STATVS

SEYMOW SEYMIKOW OBRONY RZECZYPOSPOLITEY M. D. L.

SUMMÆ RERUM TRACTATARUM IN STATU SEYMOW SEYMIKOW OBRONY RZECZYPOSPOLITEY M. D. L.

1. Cekauzy.

Cekauzy Wielkiego Xięstwá Litewskiego: ☞ osobliwego dozorcę mieć máią, ná co przywilei dány Vrodzonemu Mikołáiowi Abrahámowiczowi. 1638. Const. fol. 32 vel 27

Oekonomia bellica W. X. Litewskiego: ☞ około sympłe na armatę Constytucye Anni 1634. 1635. reassumũtur. 1641 constit. fol 10

2. Criminalia Litew: y spráwy y Sądy Seymowe.

W spráwâch o poczćiwość y o gardło Forum ná Seymie per remissionem z Grodu. inquizycye máią praecedere, albo wywiádywánie dni spráwom tákim ná Seymie, Szroły, piątki, y soboty. Const. 1550 folio 6 y const. 1557 fol 10 1588 fol. 455 item const. 1565. 1578 1589 fol. 519 Tit. Criminalia Litew y Sądy Seymowe.

 Seymo-

588 conſt. fol: 45 Tit. o Nieſtánow — *Seymowe ſpráwy, bez Seymu niemogą bydź odpráwowáne ſub nullitate.*

60 7 fol 834 Tit o ſądach — *Seymowe záś ſpráwy y deliberácye, trzećiego Dniá mieć bydź expediowáne z regeſtru.*

Roki záwite władzą Seymową ná W. X. Litewſkie od Roku 1588 po wydániu ſtátutu Litewſkiego te ſą uchwalone.

1588 folio 455 — *De Crimine Læſæ Maieſtatis.*

1607 folio 834 — *O Municyách, ktoby ſię z prowentow do budowánia y popráwy Zamkow Krolewſkich pewną ſummą pieniędzy nieprzykłádał, ſpiże prochow nieprzyczyniał.*

1611 folio 5 — *O ſpoſobie dochodzenia retent, od Stároſtw, Poborcow, Arendarzow, Celnikow, Mytnikow, y ich potomkow nie wydánych.*

1607 folio 840 — *O Proceſſie ſkarbowym, ktoby na czas naznaczony, ktorey raty z Dobr K. I. M. do ſkárbu nie wnioſł.*

1601 folio 762 — *Poborcowie, ktorzyby piniedzy Poſelſkich y liczby przy Relácyi w powiećie po Seymie Wálnym uczynioney nieoddáli.*

1598 folio 658 — *O Poſelſkie pieniądze, ktoby ich naczas nie wydał.*

1611 folio 40 — *O Poſelſkie pieniądze naczas naznaczony niewydáne.*

1611 fol. 5 — *Deklárácya beſpieczeńſtwá poſpolitego, ktoby ná Vrząd Grodzki Ziemſki y Podkomo: Seymiki w Kośćiołách náſzych uczynił.*

1611 folio 7. — *Opátrzenie beſpieczeńſtwá wſzelákich Sądow, ktoby ich zgwałćił.*

1611 fol 132 — *Oboſtrzenie práwá ná ſwowolniki, ktorzy ná Dwory Szláchecki naiazdy czynią.*

1596 fol 682 — *O Cłá, y mytá, ktoby nád Inſtruktarz brał.*

1601 fol. 737. — *O Cłách ná Rzekách portowych bez práwá bránych.*

1607 folio 859 — *O Znieśienie cłá ná Rzece Dzwinie, ktoby brał od Szláchecki ſtátkow.*

1607 folio 862 — *O Przeczyſzczenie Rzeki Dzwiny.*

O Rzekách portowych, ktoby ich niewyczyſzczał. 1613 folio 28
O Fałſzywey Menicy. 1607 folio 837
O Mynicy Fałſzywey. 1611 folio 12
Czudzoziemcy, ktorzy Dobrá K. I M: trżymáią 1607 fol, 829
Czudzoziemcy, ktorzy Ziemſkie imioná wiecznoſcią. ſkupili. 1601 folio 743

O Tátárách, u ktorych Szláchta Dobrá pokupili, á ſludzy woienni nieſłużą. 1611 folio 45

O Tátárách, ktorzy wćiągnieniu ſzkody czynią. 1611 folio 47.

O Okázowániu, ktoby naczas naznáczony z máiętnoſći pocztu niepokazał. 1607 fol 836

O Okázowániu, w Woiewodztwách y Powiátách, ktoby niebył poſłuſzny. 1613 folio 49

O Niebudowánie Zamku Mozyrſkiego z Stároſtą y Mieſzczány. 1611 folio 48

O Woźnych, ktorzy nad uſtáwę więkſze dochody biorą 1616 folio 49

Spráwy Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego ná Seymie, we wtorki w káżdym tygodniu ſądzone bydź máią. 1580 fol. 529 Criminalia Litewſkie

Zwyczay Woiewodztwá Mázowieckiego, pozwány in Criminalibus, Rok záwity ná Seymie ma mieć. 1576 folio 297 o Záwitym Roku na Seymie.

Criminalia Litewſkie y Sądy Seymowe: ☞ *w dzień Wtorkowy ſądzone bydź máią.* 1589 conſt fol 529

Deputatow dwu z W. X. Litewſkiego do Remiſſ ſądzenia ná Seymách należeć ma, ktorzy rowno z koronnymi przychodzić będą. 1661 conſt. fol. 16. Tit. o Deputatow

Sentencye ich, ták w Koronnych iáko y Litew: Remiſſach, ták iáko y Koronnych w Remiſſach Litew: excypowáne bydź máią. Ibidem

Deputátow do Remiſſ ná Seymách Márſzałkowie Poſelſcy, po Wotach Senatorſkich miánowáć máią, (ſalvâ contradictione) 1683 conſtit, fol. 6 Titulo Dekláracya Conſtytucyey Grodzinskiey.

Deputatow do Conſtytucyj po dwu tylko exigentibus bywáć powinno. 1673. Conſt. fol. 11 Tit, Izba Poſelska

3. Conſtytucye y Vſtawy.

Stat: Lit R, 3 Art 15 fol. 77 1454 H. L. et H: P, 24.

O Dzierzeniu stárych Vstaw, bez Seymu walnego nie ustawiáć.

4. Cześć albo Honor.

Stat: Lit, R, 1: A. 28 folio 28.

Komu by szło o cześć: ☞ sprawiedliwość ma bydź uczyniona ná Seymie, chodźby umarł, potomkom iego to szkodzić niema.

1581 Const: 1565 const. fol 100 O Rzeczach, ktore się poczćiwosci dotyczą.

Spráwy Criminalne Litewskie: ☞ káżdego tygodniá w dzien Wtorkowy sądzone bydź máią. Ktoby żądał, ma bydź ná dowod gotowy.

My Hospodár ślubuiemy iednáką spráwiedliwość czynić wszytkim á bez sądu PP. Rády naszey bráć nie máią, y otym że o poczciwość My sámi Hospodár sądzić mąmy: ☞ ná Seymie.

Stat Lit: R: 3: A 46. fol: 107

1589 folio 539 Tit. co sądzic máią

Seymowemu Sądowi należy, komu idzie o cześć.

5. Diploma.

5627 Const. fol: 2.

Approbácya Diplomatis W. X. Litewskiego.

6. Mándaty Seymowe.

Máią bydź wydawáne, o obráženie máiestatu Hospodárskiego, y zdrádę Rzeczypospolitey, ktoby kogo zábiwszy z woyská uciekł, ktoby pokoy pospolity wzruszył, ktoby się tárgnął, na osoby ná wszelkich funkcyách Vrzędowych zostáiące: ☞ ná Seymie ma bydź sądzony we dług nátury występku.

Stát: Lit. R. 1. A. 14. folio 15.

1647 const. fol 64 Tit. Contumácye Seymowe Koronne y W: X. Litew:

Mándaty Seymowe, tygodniem przed Seymikámi, przed Seymowemi, podawane bydź máią w tym Grodzie, ubi bona consistunt citáti, relácya w Grodzie ma bydź zápisána, ktorą sąm Actor ma approbowáć y ten mandat ná Seymiku produkowány od Márszałká konnotowány bydź ma.

1611 folio 46 tit. o Pozwách

Pozwy Seymowe y Zadworne, pod Ziemską pieczęćią nie máią bydź wydawáne.

7. Lauda.

Laudum

Laudum Powiátu Orßáńſkiego: ☞ *około podátkow approbatur.* 1635 conſt: folio 35

Ziazd generálny W. X. Litewſkiego ratione ſubſidij Koronie w Wilnie. 1670 conſt. fol: 48

Caſſatio Laudorum y Condemnat: ☞ *Lauda pewne Xięſtwá Zmudzkiego Seymem nie approbowáne oſobliwie 1671. 1674. 1676. oprocz niektorych punktow tolluntur.* 1677 conſt. fol. 15

8. Obroná Pobor.

O poſtánowieniu obrony Ziemſkiey: ☞ *poboru niiákiego uſtawiáć śię niegodzi, tylko na Seymie.* ſtát: L R 2 A 2 fol. 39 1576 fol: 194 tit. Litera Confirmat:

Ordynácya Woiewodztwá Smolenſkiego. 1613. conſt: fol. 37

Approbácya ſcriptu ad Archivum dánego: ☞ *około obrony.* 1673 conſt. folio 14

Approbácya ſcriptu ad Archivum dánego. 1683. conſt. fol. 1

Securitas interná. Ibidem

9. Okázywánie.

Okázywánie: ☞ *pro die octava Septembris przy Miáſtách y Zámkách Krolewſkich cztery dni trwáć máią.* 1613 conſt. folio 49

Okázywánie Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ *Cōſtytucya Anni 1611. reaſſumitur, ktore powinno bydź dniá trzećiego Maiá.* 1620 conſt. fol. 4

Okázywánie Powiátu Rzeczyckiego: ☞ *po Swiętey Troycy trzećiego dnia.* 1621 conſt: folio 26

Okázywánie Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ *Kōſtytucya Anni 1620 reaſſumitur. Woiewodztwá niektore 22. ſeptembris popiſy ſwoie mieć máią.* 1629 conſt. fol. 21

Okázywánie W. X. Litewſkiego: ☞ *quotannis ná S. Michał odpráwowáć śię ma, ſub pœnis de expeditione bellica ſancitis, ad inſtantiam Marßałká y Chorążego Ziemſkiego ná Trybunale luenda, ná takowych popiſách omnis ſecuritas & tranquillitas záchowáć śię ma ſub pœna ſto kop Litew: á za więkßy exceſſ zránięnie Czworáka Náwiaſtká, in caſu necis, ſub pœna Colli czworá-* 1650 conſt. fol. 18 Tit. o popiſach w. X. Litewskiego

kiey głowczyzny, á ták o rány iáko y ogłowę Forum in Officio proximo Caſtrenſi ad inſtantiam cuiuſvis.

10. Poſpolite ruſzenie.

ſtat: Lith. R: 2 Ar: 1

O powinnośći iáko wßyſcy Obywátele Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego ſłużbę Ziemską ſłużyć máią: ⁂ wßyſcy PP. Duchowni y Swieccy ſłużbę przy Hetmanach oſobámi ſwemi ſłużyc máią, Tátárowie, Mieſzczanie, zgołá wßyſcy ludzie wßelkiego ſtąnu imioná máiący, wdowy dzieći wyprawiáć máią, popiſowáć śię máią y ſzykowáć pozwolić Hetmánowi, kilká Bráći Niedzielnych iednego wyprawić máią. Ktoby záś nieſtáwił śię náwyrok, álbo niedotrwał do końcá imienie tráći.

H. P, 559 56

Duchowni Dobrá máiący wyprawiáć powinni.

H. P, 802

Mießczánie, ktorzy Dobrá Ziemſkie máią woynę służyc maią

1621 Conſtit. fol: 9 A. 12 Zatym

Podſtárośćiowie od poſpolitego rußenia wolni, máią w Zamkách rezydowác ſub pœna de expeditione.

1567 Tit: o Woynie Literæ Confir 1597 Lecz do zagaſzenia

Ná woynę niekáżemy bez Seymu oprocz gwałtu.

1578 fol. 335 Titulo o Szlachcie

Szláchtá, ktorzy w Mieśćie mießkáią, á z Lichwy żyią, ſłużyć woynę máią ſub pœna confiſcationis.

ſtat' Lit, R 2° A. 12 fol. 50 H, P, folio 561

Syn doroſły niewydzielony, zá Oycá, Brat za Bratá ſłużbę woienną ſłużyć mogą.

W Koronie ieżeliby chorował, á przyśiądz niechćiał imienie tráćiś w W. X. Litew: ktorzy dla niemocy iáchać niemogą: ⁂ ma śię opowiedzieć Chorążemu y trzemá Szláhćicom, Horąży Hetmánowi.

H, P, folio 563 561 Stat Lit. R 2 A. 11 fol. 50 1621 Patres familias

Stárzy, chorzy, Wdowy, minorennes idoneos ſtáwić máią, y pogorzelcy recenter.

Ibidem fol: 13 § a wśćiagnieniu

Wpiſánemu raz w Regeſtr, iáko w ćiągnieniu, ták w Obożie z pod iedney do drugiey Chorągwie, chodźby y wiednym Woiewodztwie y Ziemi, wyieżdżáć śię nie godzi, y żaden Duktor tákich w Regeſtr ſwoy przyimowác nie powinien ſub pœnis contra deſertores caſtrorum. Forum w Obożie generalnym.

1676 fol: 12 Tit. Poſpolite Ruſzenie

O Niewyz

O Niewyzwoleniu z woyny liſty náßymi, y też kogo wyzwolic wolno, także y Hetmanowi: ☞ *procz Vrzędnikow, ná ſłużbie Krolewſkiey zoſtawionych, poczty powinni ſtawic. Staroſtowie Vkrainni, poczty ſwe ſtawiáć powinni. zoſobná ludzie máią zoſtáwić dlá obrony Zámkow.* ſtat Lit. R. 2 Ar. 5 folio 40

Wolnośći od Poſpolitego Rußenia, Kánclerz y Podkánclerzy wydawáć nie ma. H. P. 194 1538 1550

Chorych Stárych y tych, ktorzy ná potrzebie Rzeczypoſpolitey ſą. Podſtárośćiow Zámkow gránicznych od Poſpolitego Rußenia wyzwalamy, Dwor y ſłudzy przy Boku Hoſpodárſkim zoſtáiący, ktorzy dla náuk do Cudzych kráiow wyiácháli, Opiek, perſonas idoneas ſtáwić máią. 1553 1576 Pozwolenie Woyny

O Imionách zaſtáwnych, kto znich ſłużbę Ziemſką ſłużyc ma: ☞ *kto zákupił y wdzierżeniu będzie ſłużbę Ziemſką záſtępowáć powinien.* ſtat. Lit. Roz. 2 Ar. 4 fol. 41

Kto trzyma Dobrá, tęn ſłużbę woienną ſłużyć ma. 1544 H. L. 20

Służbę woienną powinni ſłużyć nie ośiedli z pinięḋzy Arendarze y Zaſtawnicy. 1621 fol. 13 o Zaſtawach

Rycerſki człowiek káżdy Szláchcić y proſtego ſtąnu pod ſwą Chorągiew ſtáwić śię ma. H. P. 572

O zbierániu y ćiągnięniu Szláchty ná woynę: ☞ *Chorązy Powiátowy ma Liſtem ſwym dzień naznaczyć y mieyſce na granicy Powiátu: ſąm naypierwey ſtánąć. Káſzteląn tákze z Powiátnikámi ſpießyć ſię ná popis generálny álbo Márßałkowi powiátowemu. Powietnicy ſzkody nikomu czynić nie maią, Káſztelląn álbo Márßałek ma w ćiągnięniu ſądzic; gdzieby ſzło o rzecz krwáwą, álbo o gárło, to mabydź odłożono przed ſąd Hetmáńſki. Ziemiá Zmudzká według dáwnego zwyczáiu pod ſpráwę Stároſty ſwego przyćiągáć ma.* ſtát. Lit. R. 2 A. fol. 42

Káſztelląn, áby rządna wypráwa byłá doglądáć ma. H. L. 19

Szláchtá Powiátow z Káſztellanem niech ćiągnie, y ten ſprawie- H. P. 570

ten ſpráwiedliwość ukrzywdzonym czynić ma.

Wßyſtká Szláchtá powiátowa ma śię ſtáwić pod Chorągiew: ☞ *to ieſt; ták Vrzędnicy wßyſcy, iáko y Szláchtá: ktoby ſłużył u Dworu, ábo w Woyſku ma ná ſwoim mieyſcu krewnego álbo Szláchćicá dobrego poſtáwić.*

ſtát: L. R. 2 A 7 fol. 44

Káżdy pod ſwoią Chorągwią powinien śię ſtáwić, czáſu náznáczonego pod gárłem y utrátą máiętnośći.

H. L. 20

Vrzędnicy do popiſu nie máią zámięßkiwáć pod dwiemá ſtą kop winy.

1613 na X. L:

O Szláchćie ktorzy wrożnych Powiećiech imioná máią: ☞ *w tym Powiecie ma ſtánąć gdzie naygłownieyſze Dobrá ma.*

Stat. Lit: R. 2. Ar. 8 fol: 44

Duchowni: ☞ *Vide in ſtatu Spirituali lib: 2.*

1587 Konfæ: Genera Warszaw. a ktoby

Aby śię po ßykowániu z woyſká nierozieżdzáli, y oſtá nowiſkách: ☞ *tym końcem, rynßtunkiem, ktoremi śię pokazał służyć ma y niewyieżdzáć z potrzeby, pod utrátą imienia, tożży o służebnym rozumieć śię ma ktory zá pieniądze służy. Ná popiśie Hetman ma kazáć popiſáć ßerz koniá y piątno, ſtánowiſká ſwe máią mieć przy Chorążych.*

ſtat: Lit: R. 2 Ar: 10 folio 46

Ktorzy ná woynie Końi, Zbroi. Końi komu pożyczáią: ☞ *do popiſu ná okazánie, tácy rynßtunek ten trácą.*

ſtat. Lit. R. 2: A: 15 folio 51 ma na kole śiedziec 1609 Art. Woien. 28

O Náiazd ná Domy y grunty Szláchećkie: ☞ *gumien ani Dobr naieżdzác, w Stawách y Sadzawkách łowić niegodzi śię dopieroß przy naiezdzie zránić, zabić zniewolić Białągłowę táki gárłem karan bydź ma y gwałt ſubſtáncyi nádgradzáć; á ieżeliby nie zábił nie zránieł, tylko co gwałtem wziął, to nádgrodzić y ſowito zápłáćić: ukrzywdzony ma ſpráwiedliwośći żądáć u Chorążego, álbo u Hetmana, ná oſtátek w Ziemſtwie álbo Grodzie, z nieośiadłym wßędzie ſpráwiedliwość bydz powinná.*

ſtat: Lith. R. 2 Ar: 18 folio 53

Vrzędnik Szláchecki w Poſpolite Rußenie ſkodę Páńſką poprzyśiądz może.

1621 fol: 5 § Comprobacya Zaś

O Zywnośći, komuby ná Woynie niedoſtawáło: ☞ *z Widzem Hetmáńſkim, ma jáchác y wziąć żywnośći z potrzebę ná śiebie y konie a zápłáćić według uſtáwy, drwá bráć wolno, płotow pálić nie dopieroß w Zbożách ßkody czynić, Hetmąn karáć ma.*

ſtat: Lit, R, 2. Ar. 19 fol, 54

O Braniu Widzá od Hetmána ná żywność, y co mu ma dáć: ☞ *dármo ma bydź dány á wgwałtách ná milę po großu.*

ſtat, Lit. R 2, Ar. 20 fol. 54

O Gwałt álbo nachod woienny w Obożie: ☞ *ktoby kogo, w obożie, wćiągnieniu, ná drodze naiáchał, naßedł, ránił, zábił, garło tráći, ále ieżeliby nie ránił, ále słowy ſromoćił ßkodę uczynił, Hetman karáć ma.*

ſtats Lit, R, 2 Ar 21 fol 54

O Ludziách pięniężnych, máią z imion ſwoich służbę Hetmáńſką służyć: ☞ *to ieſt ſámi w oſobách ſwoich bydź powinni, gdzie pięniądze biorą. poczty ſtáwić máią pod Chorągwiámi Powiátowemi.*

ſtat, Lit. R 2, Ar 22 fol: 55

Zołnierze ná zołd záćiągnioni od Poſpolitego Rußenia wolni byli y to tylko kiedy diviſum bellum.

1621 fol. 7 §Hetman

O Niedawániu pieniędzy ná roty ſtąnom niżey opiſánym: ☞ *Woiewodom, Stároſtom, y Dzierżawcom Vkrá innym, ſwemi pocztámi oſadzác máią Ząmki, gdy zás potrzebę Krol obaczy præſidia doda, ktorzy pod władzą Stároſty bydź máią, non derogando powadze Hetmáńſkiey, wolno też Hoſpodárom zwieść w pole kogo chćieć, y pieniądze dać.*

ſtat Lit R, 2 A: 24 fol 56

Ktorzy dla náuki do Czudzych Ziem wyiacháli, od woyny wolni. Dzierżawcy iednak albo Opiekunowie, z dobr oſoby godne wypráwić powinni.

1576 conſt. fol. 262 Pozwolenie woyny

O Szláchćie, ktorzy imiona ſwe poprzedawßy, lichwą śię bawią: ☞ *Tákowi z ſummy ſwey pięniężney służyć woynę według uchwały Seymowey powinni pod utrátą Dobrá ſwego.*

ſtat. Lit. R 3 Ar, 26 fol 82

Ktoby śię ożenił w Litwie, ośiadły albo nieośiadły, á imioná z Zoną wziął woynę ma służyć pod utráceniem mienia.

ſtát Lit. R. 5. Ar, 78 folio 230

H. P: 558 *Pánowie y Szlachta, iáko naylepiey y nákſztałtowniey z imion ſwoich służbę woienną służyć máią.*

H: P. 563 *Ktorzy woyny niesłużą, abo wymowiwſzy się chorobą, ná to nieprzyśięgáią, Dobrá trácą.*

1620 fol 4 Poſpolite Ruſzenie *Ná Poſpolite Ruſzenie, ktoby się nieſtáwił, zá troygiem wici, pœna colli & confiſcatio Bonorum.*

1621 conſt: folio 22. *Poſpolite Ruſzenie: ☞ przećiwko Xiążęćiu Sudermáńſkiemu.*

1634 conſt. folio 2 *Poſpolite Ruſzenie* Wielkiego *Xięſtwa Litewſkiego: ☞ ſine diviſione belli.*

1654 conſt. fol: 28 *Poſpolite Ruſzenie W. X. Litewſkiego.*

1655 conſt. folio 19 *Poſpolite Ruſzenie W. X. Litewſkiego.*

1658 conſt. folio 30 *Poſpolite Ruſzenie Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego.*

1661 conſt. folio 4 vel 6 *Poſpolite Ruſzenie Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ ſine diviſione belli.*

Ibidem folio 15 *Approbatio Laudorum W.* X. *Litewſkiego: ☞ ſtrony wypráwy in vim Poſpolitego Ruſzenia.*

1662 conſt folio 10 *Approbatio Laudorum W.* X. *Litewſkiego: ☞ in vim Poſpolitego Ruſzenia.*

Ibidem *Poſpolite Ruſzenie W. X. Litewſkiego.*

1673 conſt: folio 35 *Poſpolite Ruſzenie.*

1676 conſt. folio. 15 *Poſpolite Ruſzenie Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego.*

1683 conſt folio *Poſpolite Ruſzenie Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego.*

1685 conſt. folio *Poſpolite Ruſzenie Wielkiego Xięſtwá Litewskiego: ☞ cum approbatione ſcriptu ad* Archivum *dánego.*

1690 Conſt. folio *Poſpolite Ruſzenie Wielkiego Xięſtwá Litewskiego.*

II. Posłowie.

H. P. 259 1601 fol. 756 o Obieraniu Posłow *W* Koronie *żaden Poſłem na Seym obrany bydź niema, ktoryby rzeczy ſpráwę ſwoię do ſądzenia na Seymie miał.*

1611 fol. 34 Tit. o Poborcach 1661 fol. 15 Reaſſumpta *Poborca żaden Wielkiego Xięſtwa Litewskiego Poſłem na Seym obrany bydź nie może, poki doſtatecznych quitow od Skárbu mieć nie będzie, aliás obrany mieyſca*

miedzy

miedzy Posłámi mieć nie ma. Iáko wzáiemniey Poseł, do podatkow ná tym Seymie uchwalonych ná ktorym był Posłem, Poborcą obierány bydź nie ma.

Ani Vrzędnicy Grodzcy, ktorzy máią sądzić o Deláty, áni ieden Poborcá, raz po raz w iednym, áni w drugim Woiewodztwie y Powiećie, gdzieby miał possessye swoie sub nullitate functionis, w Lat iednák cztery może bydź obrány post plenariam satisfactionem. Ibidem

Declaratur, że iáko Poseł od obránia do relácyjnego Seymiku, ták Deputat obrány do drugiego Seymiku Deputáckiego, choćiażby nie byli actu in functionibus, máią carere activitate, y zá pierwszą obiectią ták z Trybunału, iáko y z Izby Poselskiey máią bydź rugowáni, áni ich protestácya suffragari nie będzie mogłá. Toż y o Posłách Woyskowych rozumieć. 1685. fol. 7.

12. Procurator.

W sprawach Seymowych, etiam de Crimine læsæ Maiestatis: ☞ ma sąd obżáłowánemu Prokuratorá przydáć, y dáć ad deliberandum do dni trzech. 1588 folio 455. Tit, De Crimine

13. Przyśiegá.

Pzyśięgi ná Seymie, ábo przed Krolem skazáne, do Powiátow odsyłáne być máią. 1557 folio 10 Tit Przyśięgi

14. Regestr Seymowy.

Regestr spraw Seymowych ręką Referendarzá secundùm numerum podpisánego Pisarz odmięniáć nie ma. 1607 const fol. 834 Titulo o Sądách:

15. Securitas seymow seymikow.

Deklárácya bespieczeństwá pospolitego, ktoby ná Vrząd Grodzki, Ziemski, Podkomorski, Seymiki w Kośćiołach gwałćił. 1611 fol. 3. y ná w. X. Litewskie

16. Senatûs Consilia.

W sprawách Seymowi należących, żadne Senatûs Consulta formowáne być nie máią: áni konkluzyie onych, 1662 const. folio 28 Tit. De reddenda ratione Senatûs Consultorum.

in executionem przywodzona ſub nullitate.

17. Seymy Seymiki Wota.

Stat. Lit. R 3 Ar, 6 fol: 66.

O Seymie wálnym, o Seymikach Powiátowych, y wypráwowániu ich, y poſłániu znich Posłow Ziemſkich ná walny Seym, także o przyiezdzániu P. P. Rad. Vrzednikow Ziemſkich y Szlachty: (Num. 1) *Seymiki máią bydz ſkładáne ná ſześć niedziel przed Seymem;* (Num. 2) *Liſty álbo Vniuerſały ná dwie niedzieli przed Seymikámi præcedere máią. wo zńi máią roznośić według zwyczáiu.* (Num. 3) *Ná te Seymiki ziezdzáć śię máią Biſkupi, Senatorowie, Káſztellanowie, Vrzędnicy y Szlachta, Posłowie, od kázdego ſądu ziemſkiego po dwie oſobie. ktorzy wota mieć máią ſwoie wedle porządku Woiewodztw y Powiátow.* (Num. 4) *Dłużey ſeymik ſtac niema tylko cztery dni.* (Num. 5) *Porządek wot táki, Woiewodá, Káſztellan, ágdzie Káſztellaná niemáſz Marſzałek Powiátowy, Podkomorzy, Chorąży, Sędżia, Podſędek, Woyski, Stolńik, Podſtoli, Piſarz Ziemski, Vrzędnicy Grodzcy. Pánowie y inſzá Szláchtá.*

H L: 261

Seym znaczy ćiáło Kroleſtwá wſzyſtkiego.

1550 fol. 14 áby żáo ſzczęſnego.

Seymy wálne y Powiátowe dla ſnádnieyſzego obmyslánia ſpraw Rzeczypoſpolitey składáne bydz máią.

1560 fol. 235

Seym wálny ſześć niedzielny we dwie lećie ma bydź, á zápotrzebą, iáko czás nieśie.

1564 fol 56 § co śię za śię

Seymy Koronne z Xięſtwęm Litewskim ſpolnie być máią.

1569 fol 174 § ſeymy y Rády

Seymu mieyſce Wárſzáwá excepto caſu & impedimẽto.

1570 Ibid fol. 170

1632 fol 14 Tit: konkluzya,

Seym walny áni skracány, áni prolongowany być ma ále nápięć dni przed konkluzyą Posłowie zgodnymi Artykułámi do Senatu przyiść y znośić śię máią. Liſty Seymikowe Staroſtowie wyſyłáć máią.

1627 fol. 1 Titulo Seym

Seymow dwuniedzielnych in poſterum składáć niewolno, tylko ſześćniedzielny skroćiwſzy ſolennitates.

1638 folio 5 Titulo Seym.

Reaſſumowáno toż. ále dwuniedzielny K. I. M.

wolno

wolno złozyć ſinè ſolennitatibus.

Duchowni y ſwieccy ná Seymie bydź máią.

1565 fol, 84 Titulo Seymiki Powiatoẃ

Kto będzie Deputatem, Poſłem bydź nie može, nec è converſo.

1616 fol. 3 Tit. o Deputatach reaſſum. 1678 fol. 9. Titulo o Deputatach 1685 fol. 7. Tit o Posłách y Deputa

Tá Conſtitucya reaſſumowána, ze choćby był in actiuitate, ma bydz rugowány z Izby Poſelſkiey y Deputáckiey.

Sąd álbo Seym kto zgwałći ná gárle karány będźie, ieżeli ućiecze, wywołąn bydź ma.

H. P: 455 Conſtit. 1616 folio 3. Tit. o Przyieżdzániu

Seymowi trzećiemu wálnemu in perpetuum Grodno w Litwie náznáczono, ná alternáćie w W. X. Litewſkim. (excepto actu Convocationis ſub tempus Jnterregni tùm ipſo Actu Electionis & Coronationis. Ktore w Koronie máią ſię odpráwiáć. Propozycyie záś ná Seymách w Koronie, y Wielkim Xięſtwie Litewſkim odpráwuiących ſię, Jchmośćiowie P.P. Pieczętarze Koronni w Koronnych, á Litewſcy w Litewſkich intereſſách ieden po drugim zá wßé czynić máią, tákże reſponſa ná witánie y żegnánie w Jzbie Poſelſkiey, y przyięćie denuncyácyj obránego Marßałká w Koronie przy Koronnych, á w Wielkim Xięſtwie Litewſkim przy Litewſkich Pieczętarzách máią, zoſtáwáć. Koßt iedná ik ná Poſłow Moſkiewſkich, Tureckich, Tatárſkich, ná Seym Grodzinſki przyieżdzáiących, ſkarb Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego ták iáko w Koronie ſkarb Koronny pod czas Seymu Wárßáwſkiego obmyśláć będźie.

1673. Conſt fol. 18. Titulo Seym trzeći w W. X. Lit

Conſtytucie Seymowe Senatorowie y Poſłowie podpiſawßy do Káncelláryi podáwáć máią. Przy Concluzyi máią bydź czytáne przez P.P. Pieczętarzow cũ interrogatione ieżeli ich pieczętowáć. Reaſumpta y z podpiſem Márßałká Poſelſkiego cum Deputatis. Jtẽ reaſſumpta po pożegnániu Krola ná zaiutrz do Grodu álbo do Metryki, iezeliby Grod wákował. P.P. Pieczętarze oboygá Narodow z P.P. Podſkárbiámi zńiozßy ſię o koßćie wydrukowáne zápieczętowawßy do Grodow rozeſłác powinńi.

1580 follo 457 Tit. Conſtyt, Seymowe

1613 folio 7 Titulo o Conſtitucyach

1601 fol. 15 Tit o Podawániu

I2 Con-

1662 fol 2 Tit: De Reddenda ratione

Constytucye Seymowe, áni Vniwersáły odmięniáne y przyczyniáne per Senatûs consulta sub nullitate bydź nie máią.

1673 folio 11.

Do Constytucyi Seymowych po dwu tylko Deputatow ex Gentibus iuxta antiquas consuetudines bywáć powinno.

1661 folio 2 Tit, const. Seymu

Constytucye Anni 1658. dwa rázy ad tipum podáne zniesione, insze z podpisem Márszałká kazáno drukowáć, á ná potym ex Senatûs Consilio przedrukowywáć Constytucyi nie wolno.

1591 const. fol. 618 Tit, Zniesienie

Constytucye Anni 1590. necessitate belli Turcici wymuszone z niesiono.

1678 fol° 1 Tit. Iurament: Vra:

Ná Seymách Márszałek Poselski y Deputáci do Constytucyj in posterum przyśięgáć powinni in hanc rotam. Ktora iest *wypisána w tey tu Kśiędze, między Koronnemi in Statu Seymow Num. 18. Titulo Seym, Comitia, Conventus Generalis.*

1683 fol, 5 Tit: Deklaracya const.

Declaratur znowu, iż kogokolwiek in functione Tribunalitia ták w Koronie *iáko y w Wielkim Xięstwie* Litewskim, *pierwsza intymacya przez Vniwersáły ná* Seymiki *przed Seymowe záſtánie, luboby powtorną expedytią zá rozerwániem pierwszego* Seymiku *ná drugi* Seymik *byłá wydána; Posłem bydź nie może, activitate carere powinięn, reciprocè Deputatem.*

1683 fol: 12 Titulo Securitas Marszałka

Posłowie Ziemscy oboygá Narodow, áni Deputáci do Constytucyi, áni Márszałek Poselski in ius vocari nie mogą do Trybunału, sub pœna evocationis.

1654 fol 14 Titulo vbespiec tych ktorzy na seymikach na vfiudze 1655 fol, 15 Titulo vbespieczenie Reasumowano

Ták w Koronie iáko y w Wielkim Xięstwie Litewskim od Seymikow Electionis Posłow, áż do Seymiku relationis tákżey PP. *Senatorow żadna spráwá sądzona bydź nie może in omni subselio sub restitutione in integrum Causæ, y skarb W. X. Litewskiego. Zá powrotem ich, simplę od nich przyiąć powinięn, ktorzyby ich ná Swięty Jąn będąc ná Seymie w nieść nie mogli.*

Po Seymiku

Po Seymiku iednák Relationis we dwie Niedźieli in duabus septimanis spráwić śię ad instantiam cuiusvis powinni lege perpetuâ. To Práwo Posłom do Postronnych Pánow, tákże Rezydentom y Kommissarzom post expeditam functionem służyć ma, Grody Kondemnat exequowáć nie máią sub privatione Officij.

1656 fol 5 Tit ubespieczenie Panow 1661 fol. 20 Tit o bespieczenstwie Posłow, z dokładem że attestacye od Marszałka mieć powinni. 1667 fol 13 Titulo vbespieczenie przy Senatorow i Posłow 1659. 1661. 1667

Ktoby zaś sub tempus lege exemptum condemnatę otrzymał, pænam mille marcarum solvet.

1678 fol. 17 Titulo Secur: as wielmożnych

O Seymiku Generálnym álbo ziezdzie głownym w Słonimie przed Seymowym Wielkim Walnym, wszystkie Stany Wielkiego Xięstwá Litewskiego Rádá Jchmość iáko y Posłowie ziazd mieć wolny máią, y znieść Jnstrukcye w pośrzodek siebie y one prowádźić do słusznego zrozumienia y iedności ku Dobru Pospolitemu.

stat. Lit R.3. A. 8 folio 71

Ziázdu Słonimskiego Posłowie, y Senatorowie nie máią omieszkiwáć.

1631 Tit Ziazd Słonimski

O Składániu Seymikow po Seymie Wálnym y dawániu dármo z Káncellaryi spraw Seymowych: ☞ *po wywołániu Seymu we czterech niedźielách, máią bywáć w káżdym Powiećie Seymiki Posłowie máią o powrocie swoim dáć znáć Woiewodźie abo Stárośćie Sądowemu, oni zaś máią przez Woźnych obwołáć, żeby ná słuchánie dánia spráwy ziezdzáli śię ná piśmie z Káncellaryi powinni spráwę Seymu Posłowie przywieść y do Grodu podáć.*

stat: Lit, R.3: A. 9 folio 72

Posłowie Ziemscy o spráwách przeszłego Seymu wiádomość dáć Bráći máią.

1589 Dawánie sprawy fol: 518 1635 fol 29 Tit, o Relacyi

Ośm Niedźiel czás złożony po Seymie słuchánia Posłow, y dla obránia Poborcow.

1591 fol: 617 Titulo Złożenie ziazdow

Relacyjne Seymiki w Wielkim Xięstwie Litewskim, tám y na támtym terminie odpráwowáć śię máią, iáko w deklárácyách Woiewodztw y Powiátow wyrážono.

1661 fol. 22 Tit. Seymiki w. X. L

Seymiki prywatne y ziazdy w Wielkim Xięstwie Litewskim ktoreby in tota Republica nie były formowáne, nulli-

1659 const folio 10 Titulo Seymiki

ne, nullitatis bydź máią, támże mieyſca Seymikom náznáczone in caſu hoſtilitatis.

1631 conſt. fol. 40 *Ziazd Słonimſki:* ☞ *Seym uprzedzáć powinien.*

O Relacyjnych Seymikách Wielkiego Xięſtwá Litew-
1635 conſt. fol. 34 *ſkiego:* ☞ *ná on czás Seymiki ná Poniedziałek po przewodney Niedzieli.*

1635 wpowtorney Conſt. folio 2 *Poſtulata Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego:* ☞ *ratione commodi publici & ſecuritatis do drugiego Seymu differtur.*

1641 conſt fol. 23 *Laudum Powiátu Oſmiáńſkiego:* ☞ *podatek ná Dom ſądowy approbatur.*

1641 conſt fol. 30 *Approbatio Laudorum Powiátu Orßáńſkiego:* ☞ *podatek uchwalony pod Interregnum approbatur.*

Approbácya ſcriptu W. X. Litewſkiego ad Archivũ
1641 conſt: folio 18 *Regni podánego:* ☞ *względem dyrekcyj kołá Poſelſkiego.*

1655 conſt. folio 11 *Approbatio Laudorum W. X. Litewſkiego:* ☞ *ratione podatkow miáſto PoſpolitegoRußenia.*

Seymiki w Woiewodztwách y Powiátách záwoio-
1659 conſt. folio 10 *wánych W. X. Litewſkiego:* ☞ *Woiewodztwu Wileńſkiemu w Kámięńcu Litewſkim, Powiátowi Ośmiańſkiemu w Grodnie, Lidzkiemu w Siemnie, Kowińſkiemu w Gielnách, Smolęńſkiemu w Grodnie, Stárodubowſkiemu w Wierzbołowie, Połockiemu w Kobryniu, Witępſkiemu w Będzieżu, Orßáńſkiemu w Minſku, In caſu hoſtilitatis w Słonimie, Mśćiſláwſkiemu w Krynkách, Mozyrſkiemu w Kobryniu, Rzeczyckiemu w Kieydánách, Inflantſkiey Ziemi w Dziewáltowie; ná ktore mieyſcá publiczne expedycye z Káncellaryj wychodzić będą powinny.*

1661 conſt. foli 23 *Seymiki W. X. Litewſkiego:* ☞ *według czáſow w deklárácyách wyrażonych odpráwowáć śię máią.*

O Deputácyach do Remiſſ ták Koronnych, iáko y W.
1661 conſt. fol. 16 *X. L:* ☞ *Deputatow dwu z X. L. bydz powinno do Koronnych, viciſſim Koronni do Litewſkich należeć máią.*

Approbatio Laudo-

Approbatio Laudorum Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ podatkow in vim poſpolitego Ruſzenia uchwalonych. 1667 conſt. folio 66

Seymiki Woiewodztwá Smoleńſkiego y Stárodubowſkiego: ☞ w Wilnie ná Zamku. Ibidem

Contumácye Seymowe w Koronie y w Wielkim Xięſtwie Litewſkim: ☞ máią bydź mándaty kłádzione tygodniem przed Seymikiem. 1667 conſt: fol: 64

Approbatio Laudorum Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ ratione ſalariorum ná Kommiſſyą Wileńſką. 1573 w Litewſkich conſt' fol. 16

Mieyſce Seymikow Ziemi Inflantſkiey: ☞ w Dyneburgu. Ibidem folio 17

Seym trzeci in alternata w W. X. Litewſkim. 1673 w koronnych conſt. folio 8

Receſſ. Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ deklárácya o podatkách, & Iuribus Xiążęciá Iegomośći Kurlandzkiego. 1574 conſt. folio 17 vel 11

Commiſſya ná wydzielenie płácow ná Woiewodztwá Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ ná Seym trzeći w Wielkim Xięſtwie Litewſkim. 1677 conſt: folio 9

Approbácya Laudum Słonimſkiego ná Kontrybucyą budowánia Dworu w Grodnie poſtáwionego. 1678 conſt: folio 12

Reaſſumptio Conſtytucyi: ☞ o mieyſcu Seymikowánia w Słonimie. Ibidem

Caſſatio Laudi privati Powiátu Kowinſkiego y znieśienie Condemnat z Vrodzonego Adámá Prozorá, y Iąná Głáſzánina. Ibidem

Seymik Grodzinſki: ☞ do iednoſtayney zgody Woiewodztwy Powiátow względem podatkow accedere powinięn. 1678 conſt: folio 24

Odłożenie ná przyſzły Seym deſideriorum. 1683 conſt: folio 14

O Seymiku Gromnicznym ná Deputatow Trybunału Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: przełożony ná Poniedziáłek potym za święćie. 1683 conſt. folio 7

Vtwierdzenie Seymu Grodzinſkiego: ☞ Conſtytucye 1685 conſt: w Koronnych folio

Annorum, 1653, 1674, 1677. reassumuntur, pod direkcyą Litewską odpráwowáć się máią.

1690 conft, folio 18, vel 17

Receſſ deſideriorum do przyſzłego Seymu.

18. Swiadkowie.

1667 folio 6 Deklaracya beſpieczeństwa PP. Senatorow

Swiádkowie etiam ex Equeſtri Ordine, we wſzyſtkich Criminałach Seymowych y Trybunálskich, depoſitiones Teſtimoniorum ſuorum poprzysięgáć powinni.

19. Vakancye.

1607 conſtit.

Vakancye, ktore pod Seymem przypadáć będą, w tydzień Seymu rozdáwáne bydź máią.

Ibidem.

O Vakáncyách: ☞ Forum ná Trybunał.

1662 conſt. folio 10. Titulo Gratitudo bene meritorum.

Vakancye ták w Koronie iáko y w Wielkim Xięſtwie Litewskim, w káżdym roku przez cztery Mieśiące po ſobie idące, to ieſt Septembrem, Octobrem, Novembrem, & Decembrem, záſłużonym w Woysku rozdáwáne bydź według Práwa máią, przy oſobliwym reſpekćie ná zaleconych od Hetmánow, non præiudicando Electioni Vrzędow Ziemskich.

21. Caſtra Zamki.

1607 conſt. fol. 834. Tit. o Municyach y na w. X. Litew.

Dzierżawcy áby do budowánia Zamkow, pewna ſummę pięniędzy z dzierżaw przykładáli, tákże prochy, ſpiże przyczyniali, czego Podſkárbi przeſtrzegáć ma.

1616 conſt. folio 44.

O Zamku Ieżierzyſkim: ☞ Dobrá do Zamku należace, wáły ſypáć máia y Szláchta grunta nadáne trzymáiacy.

1643 conſt. folio 20.

Obroná Smoleńſka.

1647 conſt. folio 6.

Naprawá murow Smoleńſkich.

Ibidem folio 37.

Zamek Połocki: ☞ ná przyſzłym Seymie ſpoſob ufortyfikowánia ma bydź umowiony.

1652 conſt. folio 23.

Opátrzenie Smoleńſká: ☞ ſummę pewna Pan Podſkárbi Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego wyliczy.

Ibidem folio 24.

Zamek Połocki: ☞ Magiſter armaty, ármata ma opátrzyć, obywátelom płáce wymierzone bydź máia.

Ibidem folio 25.

Opátrzenie Dyneburká: ☞ Commiſſarij ná obmyslenie zapłáty piechoćie.

1676 conſt. fol. 14.

Zamek Połocki: ☞ Erekcya Zamku tego, do drugiego Seymu odłożona.

Ibidem

Zamek Grodzinſki: ☞ Conſtytucya Anni 167?. reaſſumitur, ſumma 30 Tyśięcy złotych z podatkow Extráordynaryinych naznaczona ná reſtauracya iego

TERTIVS STATVS
MILITARIS
SUMMÆ RERUM TRACTATARUM IN STATU MILITARI M.D.L.

1. Amniſtya.

Amniſtya Woyſkom w Związku będącym ták w Koronie iáko y w Wielkim Xięſtwie Litewſkim: ☞ *odſtępuie Rzeczpoſpolita à rigore pænarum.* 1662 w Koronnych Conſt: fol: 12

2. Artylerya

O Generale Artyleryi Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ *powinięn bydź poſſeſsionatus, w Obożie in perſona bydź powinięn.* 1653 conſt: fol: 8 vel 7

O więźniách y Armaćie w Koronie y *w Wielkim Xięſtwie Litewſkim:* ☞ *więźniow oddánych nagrodá bydź ma, Armata circa victores manere powinna.* 1662 conſt: fol. 12

Porządek *Artyleryi* Wielkiego *Xięſtwá Litewſkiego:* ☞ *zinwentowána bydź ma, z ſkárbu Litewſkiego impenſa ná reſtaurácyą.* 1667 conſt. fol: 69

Subſidium oeconomiæ bellicæ od Iáśnie Wielmożnego Woiewody Wileńſkiego Hetmana Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ *Dźierzáwá Geránowſka y Lipniwſka* 1670 conſt fol. 46

ná Artyleryą wiecznymi czáſy ordynowáne.

Reaſſumptio Conſtitutionis Anni 1670, de ſubſidio
1673 conſt: fol: 11 Oeconomiæ bellicæ: ☞ Dobrá wzwyż pomięnione Gierá-
nowy y Lipniſki, Folwárk Wierſzupy z Tártákiem y
Cegielnią teyże Konſtytucyi ordinationi ſubſunt.

Simpla nomine Donatywy z Dobr Rzeczypoſpolity
1673 conſt. fol: 4 w Wielkim Xięſtwie Litewſkim: ☞ Poſſeſſorowie ad
proportionem iednego Podymnego Donátywę Intraty
złożyć powinni ná Artyleryą.

Artylerya y Cekauzy Wielkiego Xięſtwá Litewſkie-
1677 conſt: fol. 12 go: ☞ Artylerya ma bydź ſporządzona y z prywatnych
mieyſc do publicznych Cekauzow ſprowádzona, ktoby
wydáć reniteret, przez Inſtygátorá Wielkiego Xię-
ſtwá Litewskiego pozwány ná Seymie inter cauſas Fi-
ſci bydź ma.

Ibidem Approbácya Dżierzaw ná Artyleryą.

1685 conſt: fol: 3 Quarta ſimpla nomine Donátywy: ☞ zá dawne
látá ná Artyleryą obrocona.

Dług Vrodzonego Máćieiá Gąſzewſkiego Generałá
1690 conſt. fol. 9 vel 10 Artyleryi W. X. Litewſkiego: ☞ pięćdźieſiąt śiedm
Tyśięcy trzyſtá ośm złotych zápłacony bydź powinięn.

1690 conſt: fol: 10 Approbácya liczby Vrodzonego Remerá Generałá
Artyleryi W. X. L.

3. Kommiſsya.

1662 conſt. fol: 17 Kommiſſya Obywátelow W. X. Litewſkiego, y Biá-
łoruſkich z woyſkiem Koronnym y w Wielkim Xięſtwie
Litewſkim byłym.

Ibidem fol: 21 Kommiſſya o zábićie Kápitąná Wichertá.

1670 conſt. fol. 93 Kommiſſya do podźiału Łoiowá y Lubeczá: ☞ w
Woyſku W. X. L. Kommiſſarze náznáczeni.

1677 conſt. fol: 18 Kommiſſya o ſzkody przez woyſko Zaporowskie, w
Powiatách Pinſkim, Mozyrskim, Rzeczyckim.

4. Cudzoziemſcy Ludźie.

Oprzyi-

O przyimowániu ludźi ſłużebnych, przyſłych iáko ſię oni w ćiągnieniu záchowáć máią: ☞ *wprowádzoni bydź niepowinni áż zá wiádomośćią* PP. *Rad W. X. Litew: drogámi máią chodźić, iáko y inśi żołnierze zá roſpiſániem, lecz y przez nas Hoſpodará álbo Hetmáná Náßego, w picowánie álbo ná futraß, nigdźie ieźdźić nie máią, ále im zwoźić powinno, oni kupowáć według uſtáwy.* Stat. Lith, Roz. Art. 23 fol. 55

5. Diſciplina Militaris.

Diſciplina Militaris W. X. *Litewskiego:* ☞ *Artykuły in Conſtitutionibus Annorum* 1591, 1593. 1601. 1609, 1620. *reaſſumuntur, ná Niedźiel ßeść, exceſſivi do ktorego ſądu pozwáni bydź máią.* 1626 conſt: fol; 6.

O żołnierzu W. X. L. ☞ *Konſtytucya Anni* 1626. *de diſciplina militari reaſſumitur.* 1628 conſt. fol. 8.

Diſciplina Militaris W. X. L.: ☞ *Konſtytucye woienne Annorum* 1590, 1593, 1601, 1609, 1620, 1626, 1628. *de diſciplina militari reaſſumuntur.* 1533 conſt. fol. 17

Diſciplina militaris ☞ *Dobrá Szláchecki e od Exákcyi żołnierſkich wolne.* 1654 conſt. fol: 30 vel 31

Diſciplina militaris W. X. L. ☞ *ktoby krążył indilatè przed Hetmánem ma ſię ſpráwić.* 1655 conſt. fol: 2

Diſciplina militaris w Koronie y w Wielkim X. L. ☞ *Artykuły woyskowe* Konſtytucyámi *annorum* 1609, 1652. 1653. 1655. *reaſſumuntur, Pánowie Hetmáni exequowáć máią.* 1658 conſt. fol: 18

Diſciplina militaris W. X. L: ☞ Konſtytucya *Anni* 1652 *reaſſumitur.* 1658 conſt: fol. 31

Diſciplina militaris W. X. L: ☞ Konſtytucye *Annorum* 1609, 1613, 1628, 1633. 1658. *reaſſumuntur, Hetmáni máią exequowáć, Exceſſivi pœnâ capitis karáni bydź máia.* 1659 conſt. fol. 8

Diſciplina militaris W. X. L. ☞ *o nieſtawániu w* 1661 conſt: fol. 16 w Litew.

Dobrách y w Dworách Szláchecckich, Konſtytucye Annorum 1626, 1658, 1659, *y inne Koronne y Litewskie reaſſumuntur.*

1673 conſt. fol. 3 w Litew.

Diſciplina Militaris W.X.L: *Konſtytucye annorum* 1633, 1652, 1653, 1654, 1655, 1658. *reaſſumuntur, Exequutioni Ichmośćiow Pánow Hetmánow tradûtur.*

1676 conſt. fol. 6

Diſciplina militaris. *Koronną przyięłá Konſtytucyą.*

1678 conſt. fol. 5.

Diſciplina Militaris: *Konſtytucye Annorum* 1955, 1658, 1659. *reaſſumuntur, żołnierz nád Artykuły nic ſobie pozwaláć nie powinien.*

6. Exempty.

1555, 1578, 1601, 1609, 1611, 1616, 1618, y ná w. X.L. 1667 fol. 63. titulo zniesienie condemn. Conſt. 1654 f. 30. tit. Diſciplinâ Militaris 1662 f. 17 zniesienie konde.

Zołnierze wyięći od ſądow: *wyiąwſzy ſpráwy do zapiſu, o wybićie, y rzeczy iuż odſądzone.*

Zadne Exempty bez atteſtácyi Hetmánow, u ſądow dow żadnych przyimowáne bydź nie máią.

1638 f. 11. tit. Exempta.

Exempty żołnierzom y inſzym w legácyách posłánym zá átteſtácyámi in perſonalibus przyimowáne bydź máią.

1628 conſt. fol. 13 tit. Exempty. 1564 f. 48 § okázowanie 1565 o tymże f. 106 okázywánie. 1567 fol. 137 titulo żołnierze. 1581 f. 381. tit. Exemptiá 1621 fol. 18 titulo o Exemptiách. 1627 fol. 5 titulo o Exempt.

Exempty żołnierzá do Moskwy záćiągnionego.

Zołnierze od ſądow exempti: *okrom do zapiſow.*

Zołnierze exempti: oprocz przeſądzonych w ſpráwách do zapiſu, mężoboyſtwá, gwalty, náiázdy, y gwałtowne wybićia.

Ktoby ſię exemptem záłożył á ná woynie nie był, ſpráwę tráći,

1601 conſt. fol. 763

Exempty iuxta Conſtitutiones Annorum 1561, & 1681 *Ludźiom żołnierskim Wielkiego Xięſtwá Litewskiego iść powinny.*

1616 conſt. fol. 43

Exempty: *według Konſtytucyi Anni* 1609. *ludźiom ná woynę idącym służyć máią.*

1667 conſt. fol. 68

Znieśienie kondemnat mimo Exemptá otrzymánych W.X.Litewskiego.

7. Hetman

7. Hetman.

Hetmánow Koronnego y Litewskiego w Inflánćiech władza iáka bydź ma; ☞ Koronni pod Koronnym, Litewſcy pod Litewskiego kommendą bydź powinni Namieśnikow ſwych Narodow mieć máią. Inflántſcy ludźie od obudwu Hetmánow Przełożonego mieć máią.

1581 fol: 510 titulo o władzy

Hetmąn ná żadne prywatne potrzeby, Seymiki y ziázdy Rot záżywáć nie ma, ſub pœnâ Banitionis.

1591 conſt. fol. 613 titulo Diſciplina militaris.

Hetmąn Wielkiego Xięſtwá Litewskiego: ☞ káżdey Chorągwi powinien termin prętki, ná ktory ma do obozu ſtánąć, naznáczyc, miárkując czás juxta diſtantiam loci, iáko nayprośćieyſzym gośćincem; ktoby omieſzkał, przed ſądem Hetmáńskim ad inſtantiam ukrzywdzonego, ma rationē reddere; zá omięſzkánie, zábránie pięniężnych ſtácyi, pobocznich chlebow, zgod, ſtánowisk z Miaſt y ze Wśi, bez folgi ná garle ma bydź karány.

1655 fol 7 Diſciplina militaris.

Hetmáni Koronni, nie máią Chlebá pokazywáć żołnierzom w Dobráoh Wielkiego Xięſtwá Litewskiego, ſub ſolutione in triplo ſzkod. Forum in Iudicio Tribunalitio Lublinenſi.

1655 fol 30 titulo o ſprzechodzeniu żołnierzá Koronnego.

Hetmáni obudwu Narodow, y Wodzowie, niepowinni ludźi w ſłużbie Rzeczypoſpol: będących, áni de toto, ani per partes, aez nigdy, ale oſobliwie ſub tempus Electionis Regiæ ſprowadzáć, inaczey pro Hoſtibus Patriæ declarantur. Forum w Kápturze generalnym, áni Pułkownicy, Rothmiſtrze ſwego Towárzyſtwá.

1648 foli 11 1668. 3 1674.

Hetmánow Wielkich Wielkiego Xięſtwá Litewskiego władza, przy dawnych práwách Státutu Wielkiego Xięſtwá Litewskiego zachowąno.

1677 fol. 9 titulo Władza wiel. Hetmána.

Hetmánow Wielkiego Xięſtwá Litewskiego Liquidácye, ná Seymách nie per Deputatos, lecz in facie ordinum czytáne publicè bydź powinny, w ktorych nic więcey, tylko co by ná woienne potrzeby effectivè wydáli, kłáść máią.

1676 fol. 102 titulo Liquidácye długow

1590 Diſciplina militaris fol. 570 o władzy Hetmáńſkiey

Seymową powagą Hetmánowi Koronnemu, á Litewſkiemu w Litwie władza zupełna ieſt dána karáć przeſtępne, ná gárle y poczćiwośći.

Ibidem fol. 570. § tákie rzeczy

Hetmąn kogokolwiek więzigniem skarze ná gárle, poczćiwośći, ták ważno ma być, iákoby to ná Seymie uczyniono było.

1593 fol. 26. tit. dekláracyá.

Hetmąn z Rothmiſtrzámi y Porucżnikámi, ktorych może záſádźić wyſłuchawſzy zdánia ich; á pod czás według zdánia ſwoiego, może żołnierzá skaráć, zwłaſzcza w nagłym rázie, y bez namowy Rothmiſtrzow.

1661 fol. 21 titulo ſupplement.

Reaſſumuntur wſzyſtkie Konſtytucye o władzy Hetmáńskiey.

1624 fol. 1. § ſupplement woyſk

Hetmąn diſciplinam militarem ma záchowáć.

1652 conſt. fol. 10

Pánowie Hetmáni Koronni káżdey Chorągwi ſtánowiská ducta proportione ludźi pod nią będących, w dobrách Krolewſkich ukázowáć maią, (wyiąwſzy dobrá Oekonomiczne Krolewſkie.

1590 fol. 55 titulo poſtánowiáiąc 1609 fol 888 titulo porządek podáne ſą in ibidem f. 930

Hetmáńskie Artykuły ták ſą ważne iáko Seymowe poſtánowione.

1638 fol. 11 titulo o źnieligniu Bánicyi

Vkrzywdzeni u Hetmánow ſpráwiedliwośći dochodźić máią.

1590 fol. 572

Hetmąn ma żywność żołnierzom ſtánowić.

1609 porządek około żołnierzá

Hetmąn leże iáko nayblizey śiebie ma naznáczáć.

1576 fol. 237 § zołd żołnierſki

Zołnierzom Hetmani leże rozdawáć maią.

1601 fol. 735 titulo o Kwárćiánym]

Bez liſtu Hetmáńskiego Staroſtowie lezy im dopuśćić nie maią.

1624 tit. ſupplement

Zołnierz gdyby ſobie bez liſtu Hetmáńſkiego leżą uczynił, pœnâ 200. marcarum & refuſio: á ná nieośiádłych pœnâ colli.

1625 Deklárujęmy

Ná Hetmány włożono, áby ſwawolnikow z Woyſkiem bili y karali.

1667 conſt. fol. 63

Approbácya Regimentárſtwá Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego Wielmożnemu Micháłowi Pácowi Káſztellano-

lanowi Wilęńskiemu Hetmánowi W. X. Litewskiego.

Władza Wielmożnych Hetmánow Wielkich W. X. Litewskiego: ☞ przy dawnych práwách Státutu W. X. L. conservatur. 1677 conſt. fol. 9

Kwit Iáśnie Wielmożnemu Woiewodżie Wileńskiemu Hetmánowi Wielkiemu W. X. L: ☞ z trzećiey częśći summy dwu Millionow do dyspozycyi Rzeczypospolitey przypadły, cum assecuratione długu onemu winnego. 1690 conſt. fol. 8

Approbácya Liquidácyi Wielmożnego Kástellaná Wileńskiego Hetmaná Polnego W. X. L. Ibidem fol. 9

O poddánie Zámku Hetman karáć może álbo ná Seym odesłáć: y o tych co do cudzych woysk wyiezdzáią. Stat: Lith: A. 3, f. 14 1601 conſt. fol. 65 a

8. Hyberná.

Porządek podźiału Chlebá Zimowego w Koronie y w Wielkim X. Lit. ☞ po złotych dwudźiestu zwłoki, 1662 conſt. fol. 11

Libertácya Retowá: ☞ Wielmożnego Sápiehy Podskarbiego W. X. L. to iest Ciwunstwo Retowskie stem Tyśięcy inonerowáne wolne od Hyberny. 1674 conſt. fol. 14

Reassumptio Konstytucyi o Retow: ☞ ápprobácya uwolnienia od Hyberny. 1676 conſt. fol. 20 vel 21

Hyberná Woysku W. X. Litewskiego: ☞ ná dymy rozebrána bydź ma, exceptis bonis Oeconomiæ Regalis & spiritualium in Bonis Terrestribus. 1678 conſt. fol. 5 3

9. Ludźie swawolni zbiegowie od Woyská.

Ktoby z złośći bez winy ućiekł, á nie był posłuszny práwu, Obywátelom, y Krolestwu szkody czynił: ☞ Dobrá iego do skárbu máią bydź oddáne. Stat. Lith. R. 1. Art. 6 in Appendice 1638 tit. o Glevtách H. P. fol. 556

O pochámowániu ludźi swawolnych Vkráinnych: ☞ Stárostowie y Szláchtá wypadánia Kozakom zá gránicę bronić máią. 1607 conſt. fol. 8, 8 vel 869

Mz Oswy-

1624 conſt: fol: 11 *O ſwywoli domowey W. X. L.* ☞ *ná Seymikách ſobie obronę obmyślą.*

1628 conſt, fol. 6 *O Zbiegách Woyská* Pruskiego: ☞ *bez átteſtácyi, nigdźie nie máią bydź przyimowáni, ktoby zbiegá nie wydał, pænâ 500. marcarum ma bydź karány, Forũ w Grodźie ſinè appellatione.*

O Rábownikách y kupách ſwáwolnych w Koronie *y* 1658 conſt, fol. 19 *w* X. *Litewskim:* ☞ *imáni bydź máią, y do Grodow oddawáni, & ſecundùm qualitatem exceſſûs ſądzeni.*

10. Militaris indifferenter.

O nieprzechodzeniu żołnierzá Koronnego zá gránice 1655 conſt fol: 31 *Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego:* ☞ *żadna Chorągiew wchodźić niepowinná bez ordynánſu do woyſká Litewſkiego.*

Approbácya Regimentarſtwá w Wielkim Xięſtwie 1658 conſt, fol. 19 *Litewſkim:* ☞ *Iáśnie Wielmożnego Páwłá Sápiehy Woiewody Wilęńſkiego, Hetmáná Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego.*

Gratitudo pewnym zołnierzom Wielkiego *X. Lit:* Ibidem fol: 21 vel 22 ☞ *Bobrownickiemu, Cholczáwſkiemu y innym pewne Wioſki.*

1659 conſt fol. 8 vel 9 *Aſſekurácya wydatkow woiennych liquidowánych Iaśnie Wielmożnemu Sápieże* W*oiewodźie Wilęńſkiemu* Hetmanowi *Wielkiego X. Lit.*

Ibidem *Aſſekurácya długu temuż Iaśnie Wielmożnemu Woiewodźie Wilęńſkiemu,* Hetmanowi Wielkiego X. Lit. *z ſkárbu* Koronnego.

Ibidem fol. 9 *Aſſekurácya długu Wielmożnego Wincentego* Korwina *Gąſſewſkiego* Podskarbiego *Wielkiego y* Hetmana Polnego *wielkiego X. Lit.*

Ibidem fol. 9 vel 10 *Aſſekuracya záſlug w skarbie W.* X. L. *Wielmożnemu Ierzemu* Niemierzycowi.

1662 conſt. fol. 16 *Conſeruatio æqualitatis miedzy Ludźmi Rycerskiemi:*

mi ſtárſzyzná żołnierſka podatkow ſobie w zaſługi potrącáć niepowinná, ále one do ſkárbu dáwáć.

O nieprzechodzeniu żołnierzá Koronnego *zá gránicę W. X. L:* ☞ *Konſtytucya Anni* 1655. *reaſſumitur, Kápitąni ſwawolnie idący znoſzoni bydź mogą.* 1673 conſt. f. 19

Reliqua o porządku żołnierskim, videantur in Statu Seymow Titulo Poſpolite Ruſzenie.

II. Piſarz Polny W. X. L.

Po czemu *od popiſu bráć:* ☞ *Piſarze* Hetmáńſcy, *po pułgroſzku od koniá tylko bráć powinni ráz,* Hetmąn *Woyſko z* Regeſtru *roſpuſzczáć ma, Piſarze bydź máią Szláchtá y przyśięgli.* Stat: Lith. R. 2 Art. 16 fol: 52

Piſarz Polny ma bydź przyśięgły. przyſięgą polnego Piſárzá. 1591 Diſciplina militaris H L. 138

Tęnże Piſarz polny ná káżdy mieśiąc ma Piechotę *piſáć.* 1621 fol. 19 o Piſarzu.

Piſárze polni ſalarium w práwie opiſanym máią ſię kontentowáć. 1616 fol: 6 titulo obiaśnienie

Piſarz polny obecnie ma bydź w woysku, ábo mieć przyśięgłe ſubſtytuty. 1626 tit. o Piſarzu

O Vrzędźie y przyśiędze Piſarzá polnego W. X. L: ☞ *dawne Konſtytucye reaſſumowano, chorągwie co ćwierć roku ieżdne, á pieſze co mieśiąc zá wiadomośćią* Hetmáńską, *ſąm przez ſię, álbo przez Subſtytutá przyśięgłego popiſowáć ma, y Regeſtra podáć do* Hetmáná *W. X. L. á drugie do skárbu tegoż Xięſtwá, ná początku káżdego Seymu ſub priuatione Officij. Forum ná Seymie ad inſtantiam kożdego Poſła.* 1654 conſt fol. 30. o Piſarzu polnym W. X. L.

O Piſarzu Polnym W. X. L: ☞ *przyśięgły bydź powinięn, konnych co ćwierć roku popiſowáć, pieſzych co Mieśiąc. Dignitárſtwá z piſárſtwem trzymáć nie może.* 1633 conſt. fol: 19

O popiſách W. X. L: ná S. Michał bydź powinny, ſub pœnis de expeditione bellica. 1550 conſt. fol. 18

1654 conft. fol: 31 vel 30

O Piſarzu polnym W. X. L: ☞ *co ćwierć Chorągwie popiſowáć powinien, Regeſtrá iedne Wielmożnemu* Het*mánowi, drugie do skárbu oddáwáć powinien, in caſu contravenienti. Forum na Seymie ad inſtantiam kożdego Poſłá.*

Approbácya liczby Vrodzonego Piſarza polnego W.

1677 conft: fol: 13

X. L. ☞ *to ieſt Michałá Kryſpiná.*

12. Podwody y Stácye.

1628 conft: fol. 8

O podwodách y ſtácyách pienieżnych W. X. L: ☞ Ktoby *ie wybierał, przez* Hetmaná *álbo iego ſędźiego, ná gárle ma bydź karány.*

13. Sáletrá y inne woienne przypráwy.

Stat. Lith: R° 3 Ar. 48 fol: 109

O wywożenie przypraw woiennych y wſzelakiego żelazá do źiemie Nieprzyiaćielskiey. Zydźi, Tatarowie, Ku*pcy, y nikt wywoźić niepowinien. Na garle ma bydź karany, towary ná Hoſpodara, Staroſtowie pograniczni doglądać máią, tak pod czas pokoiu, iako y niepokoiu.*

1620 fol: 22 titulo o ſaletrze 1626 f. 4 tit. ſaletra.

Sáletrá nie ma bydź wywożona z Korony *ſub amiſſione & pœnâ 500. marcarum. Forum ná Trybunał, y ná Inſtygátorá gdyby popełnił.*

1652 fol. 26. o wywożeniu Saletry.

Sáletry y śiarki wywoźić ſię niegodźi z W. X. L. mimo pozwolenie Generałá Artyleryi tegoż Xięſtwa, ſub pœnis o niewywożeniu Saletry.

14. Senatorowie y Stároſtowie.

1591 de Diſciplina ani Tatárowie 1613 o Tátárach.

Zaden Senator, Stároſtá *ſądowy, Rot wodźić nie może.*

15. Tátárowie.

1607 conft fol: 862 vel 864

O Tátárách Wielkiego *XięſtwáLitewskiego:* ☞ *zá pieniądze do* Korony *záćiągáni bydź nie máią.*

1611 conft. fol. 47

O Tátárách W. X. L: ☞ *liſty przypowiedne im dawáne bydź nie máią.*

O Tátá-

O Tátárách: ☞ *znowu záciągáć się ich zá pieniądze* 1613 conſt: fol
niegodźi.

O Tátárách: ☞ *Rot wodźić nie máią, iednák zo-* 1613 conſt. fol. 11
śiádłośći ſłużbę woienną odpráwowáć powinni.

O Tátárách W. X. Lit: ☞ *Szláchtá ktorzy u Tátá-* 1616 conſt fol: 45
row Dobrá pokupili, ſámi zá nie ſłużbę woienną z
tychże Dobr Rzeczypoſp. odpráwowáć powinni.

Ruſzenie Tátárow W. X. Litewskiego: ☞ *ſłużbę* 1620 conſt: fol: 16
w Inflánćiech według powinnośći odpráwowáć powinni.

O Tátarách W. X. Litewſkiego: ☞ *Rewizye powtorne* 1628 conſt. fol: 9
ná Dobráim od Rzeczypoſp. nádáne.

Rewyzya Tatárſka: ☞ *iterùm atą, iterũm a exequi.* 1629 conſt: fol: 22

O Dobrách Tátárſkich W. X. Litewſkiego: ☞ *ite-* 2532 conſt/ fol. 6
rùm Rewizya.

Confirmatio Przywileiow Tátárom Wielkiego Xię- 1639 conſt. fol. 16
ſtwá Litewſkiego.

O Tátárach Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ *prá-* 1673 conſt. fol. 20
wá ich apprbantur.

O Tátárách: ☞ *przy práwách y wolnośćiách má-* 7678 conſt. fol: 23
ią zoſtawáć. In Criminalibus według Státutu Wiel-
kiego Xięſtwa Litewſkiego æqualiter z ſtąnem Szláche-
ckim ſądżeni bydź máią o dobrá im odebráne, viam a-
gendi liberam im zoſtáwiono.

Tatarowie Rothmiſtrzámi, Chorążymi bydź nie mogą. 2607 fol. 862

O Exceſſy y ſzkody bez zwłoki Chorąży, pod ktore- 1612 fol. 47 titulo o Tátárach w. X. L
go Chorągwią ſłużyć będą, z Tátarzyna ſpráwiedli-
wość czynić, á winnych by y gardłem karáć ma.

Szlachtá ktorzy u Tátarow Dobra Rzeczyp: ſłużbą
woienną onerowáne pokupieli przy Hetmanie na ká- 1616 fol. 45 o Tátárách w. X. L.
żdey expedycyi służyć powinni pod utrátą maiętnośći
oney. Forum na Trybunał rokiem zawitym w káżdym
terminie ná każdego popieranie.

Tatarowie u Szláchty Dobr dżiedźicznych kupo-
wáć niemáią, á ktorzy pokupieli do dwuch lat ſprze-
dac máią.

Tátárowie Chrześćian oboiey płći czeládźi, mámek, chowáć, áni żony bráć pod gárłem nie máią.

1613 fol: 43. o Tátarach W. X. L.

Rhotmiſtrzámi, Chorążymi, Porucznikámi bydź nie máią, y tęn ktoby z Rothmiſtrzem służyć miał, tyśiąc złotych płáćić powinięn, forum w Trybunale, á Podſkárbiowie płáćić im nie máią, co ieżliby uczynili, ná ráchunku od Rzeczypoſpolitey przyięto bydź nie ma.

1659 fol: 16 titulo Konfirmácya Przywileiow.

Tátárom Litewſkim, Koronnym, Wołhyńſkim, służbę ziemſką woienną odpráwuiącym, Przywileie od Krolow nádáne in toto approbowano. Wáruiąc aby im táki płácono żołd z skárbu, iáki płácą inſzym Chorągwiom Kozáckim: do czego Tátárowie Cudzoźiemſcy należeć nie máią.

1662 fol: 22 titulo o Tatârach.

Tátárom Koronnym y W. X. L. w Woyskach oboygá tych Narodow będącym, Chorąſtwá, tym ktorzy będą dobrze zásłużoni, dożywotnie konferowáne bydź máią, ktorzy czáſu Poſpolitego Ruſzenia, za Vniwerſałámi Krolewskiemi, Tátárow wſzyſtkich gromádźić, y z nimi do Woiewodztwá ábo Powiatu, w ktorym ſwoię ośiádłość máią, ćiągnąć y tám pod władzą Woiewody: ábo in abſentia Kaſztelląná, á w Powiećie Márzſzałka, y Chorążych, a potym pod władzą Hetmáná iść máią y służbę woienną według Praw dawnych odprawowáć ſub pœnis de expeditione bellica ſancitis.

1670 fol. 48 Pogłowne Tatarskie.

Tátárow wſzyſtkich W. X. L. ktorzy woienną służbę odprawuią, służyć powinni, przy wſzyſtkich Práwach onym nadanych in toto zachowąno, y że do pogłownego z tymi Tátárámi, ktorzy ſię formánſtwem, kupieſtwem, y rzemieſłem báwią, nigdy poćiągáni bydź nie maią, deklárowąno.

1673 fol. 20 titulo o Tatarach w X. L.

Tátárowie W. X. L. dawne Práwá y ſwobody, y przywileie, od Xiążąt Litewſkich, y Krolow Polſkich, nádáne ápprobowąno, y onych od wſzelkich depáktácyi

śiąno-

*ſtanowi Szláchecкiemu nie zwykłych, tàk w Grodách,
w Ziemſtwách, Trybunálſkich, iáko też in rationibus
kwitowego od Poborcow wymagánia ſub pænis in con-
travenientes iáko na aggráwuiących Stąn Szláchecki
uwolniono. A zoſtáiący w woyſku ná ſłużbie Rzeczy-
poſpol: y do pogłownego, y innych niepzywykłych cię-
żarow należeć nie máią.*

Tátárow W. X. L. przy Práwách y wolnośćiách, 1674 foli 55
*tot Conſtitutionibus, á oſobliwie Seymu przeſzłego An-
no 1673. obwárowanych záchowąno: y áby in ſubſeli-
js & contributionum generibus nád zwyczay nie byli
ággráwowáni poſtánowiono.*

Tátárow W. X. L. w rożney uſłudze Rzeczypoſpol: 1677 fol: 16: tit: o Tatarach w. X. L.
*w W. X, L. zoſtáiących, znowu przy dawnych Prá-
wách y wolnośćiach, y wierze według ſtárych Przy-
wileiow, záchowąno, y żeby in ſubſelijs publicis & pri-
vatis, oppreſſyi y depáktácyi nie ponośili warowąno;
ratione záſſecuritatis zdrowia y poſſeſſyi onych, oſobli-
wie incriminalibus, áby według Statutu W. X. Lit.
ſpráwiedliwość im czyniona była poſtanowiono, dekre-
tá ſkárbowe ná Chorążych Tátárſkich otrzymáne, y
fortem exequutionem, z Oſob y dobr ich podnieśiono,
zlecáiąc ſkárbowi przez Dworzány exequutionem,
á ná potym iuż ſpiſowanie pogłownego Tátárſkiego, nie
do Chorążych, ále do właſnych iuriſdykcyi, w ktorych
zoſtáią, náleżeć má.*

Tatarow W. X. dobrá iáko Ziemſkie od ćiężarow, Ibidem
y przechodow żołnierſkich wolne bydź deklárowąno.

Tátárow wſzyſtkich W. X. L. znowu przy Prá- 1678 fol: 23 titulo o Tatárách
*wách y wolnośćiách in Criminalibus, według Státu-
tu W. X. L. æqualiter z ſtąnem Szláchecкim in perpe-
tuum záchowąno, przywileie od Krolow onym, ná
Práwa y wolnośći, nádáne ápprobowąno, áby káżdy
dobr ſwoich u Obywátelow W. X. L. máiący ſłuſzne*

práwo wedle Státutu W. X. L. dochodźił, cum ratione uſtáwiczney ſłużby, pozwolono. Pogłowne y inſze Seymowi uchwalone podatki, áby rowno z ſtánem Szláchećkim do ſkárbu oddawáli, w Káncellaryách Grodzkich, Ziemſkich, Trybunálſkich y áſſeſſorſkich, od ſpraw ſwoich depáktowáni nie byli wárowáno. Náoſtátek Przywilei K. I. M. Vrodzonemu Bogdanowi Vlámowi Koryckiemu Rothmiſtrzowi, reaſſumuiąc Práwá o wolnośći rowne z ſtánem Szláchećkim, Chorążym Murzom, y wſzyſtkim domom w tymże Przywileiu wyrażonym in toto approbowąno. Tátárowie Litewſcy nie excypuiąc że w Woyſku Koronnym lub W. X. L. ſłużą: bo ná to żołdy biorą, do Poſpolitego Ruſzenia tenentur według Státutu W. X. Litewſkiego.

Plura vide o Tátárách in Statu Iudiciali, & Statu Civili.

16. Woyská.

1626, 1629, 1635 *Woyſká Koronne iákiegoſzkolwiek zaćiągu nigdy zá gránicę W. X. L. przechodźić nie máią. Ktoby ſię ważył y ze ſtárſzyzny, zá ſwawolniká ma bydź porozumiány. A damna paſſis zá ápprobácyą krzywd w Grodźie, y ſzkod poczynienie: Iuramentem Vrzędnikow Szláchty ná Kommiſsyi Koronney z wolnym zasług áreſztowániem albo w Trybunale inter cauſas militares. O tymże declaratur, iż żadna Chorągiew Woyſká Koronnego wchodźić w Gránice W. X. L. (bez ordynánſu) niema, áni żadnych ſtácyi bráć, áni noclegow odpráwowáć, ináczey máią bydź karáni iáko ſwawolnicy. Za ordynánſem záś ták w Koronie W. X. Litewſkie, iáko y w Wielkim Xięſtwie Litewſkim do Korony bez czynienia krzywd, y wyćiągániá ſtácyi, podwod, liſty przypow: wnaypierw Grodźie per oblatam podawáć powinni. A PP. Hetmáni Koronni chlebá w dobrách Wielkiego Xięſtwá*

1653 fol. 7 titulo o nieprzechodzeniu woysk.

Lite-

Litewſkiego pokázowáć niemáią, ſub pœnâ ſolutionis in triplo in Iudicio Tribunalitio Lublinenſi repetenda, toż ſię práwo ma rościągáć y ná żołnierzy W. X. L.

W Woyſku W. X. L, Rothmiſtrze máią bydź poſſeſſionati. 1654 fol, 30 tit; Diſciplina

Woiewodztwu Brzeſkiemu W. X. L. Powiátom Mozyrſkiemu y Rżeczyckiemu ſłużącą *in toto cum pœnis o przechodách żołnierſkich reaſſumowáno.* 1641 o żołn. przechodzeniu 1647 fol. 21 titu: o przechodzen: żołnierzy

Woluntáryſkie Chorągwie w W. X. Lit. znieśiono, ſidem PP. Hetmánow obowięzuiąc, áby żadnych Vniwerſałow ná te chorągwie, iáko y ludźiom alienæ nationis niewydawáli. 1662 f. 13 tit: żaciężnie kond:

O ſwawolnych Konſtytucye Annorum 1609, 1611, 1613, 1623, 1634. *reaſſumowáne W. X. L. Woiewodztwá, Powiáty, namowią ſobie ſecuritatem, imáćy znośić wolno.* 1683 foll

17. Woytoſtwá.

Deklárácya z ſtrony Woytoſtw ták w Koronie *iáko y w W. X.* Litewſkim; ☞ *rozdawáne bydź máią ſamym tylko ludźiom w Woysku zasłużonym.* 1662 conſt. fol 15

18. Wybráńcy y Piechotá.

O wybráńcách W. X. Litewskiego: ☞ *káżdego roku Stároſta ma popiſowáć wybráńce w máiętnośći Krolewskiey.* 1590

O wybráńcach W. X. Lit. ☞ *powinni bydź wybieráni y ná woynę prowádzeni.* 1695 conſt. fol. 663

O wybráńcách W. X. L. ☞ *według ordynácyi* Królá *Iegomośći Stephaná & iuxta Conſtitutionē Anni* 1590. *ze wſzyſtkich Stároſtw W. X.* L. *wypráwowani bydź powinni.* 1598 conſt. fol: 1095

Wybráńcy W. X. L: ☞ *według wyzſzey* Konſtytucyi *ze wſzyſtkich mieyſc wypráwieni bydź máią.* 1620 conſt. fol, 16

Wybráńcy W. X. L: ☞ *Konſtytucye* 1578, 1590, 1595, 1598. *reaſſumuntur, do wyprawy coguntur.* 1628 conſt. fol. 9

1629 conſt: fol: 22 Wybráńcy W. X. L. ☞ ze wßyſtkich Dobr œkonomicznych ſtołu Krol: z włoki po złotych trzy.

1632 conſt. fol. 7 vel 6 Wybráńcy W. X. L: ☞ wedle ſtáry rewizyi wypráwięni bydź powinni.

1655 conſt. fol. 8 Wypráwá piechoty z dobr Krolewskich W. X. Litewskiego.

19. Zamki.

1620 fol. 15 tit: Stároſtowie Stároſtowie Vkráinni rezydowáć ná Zámkách maią, ſub amiſſione Stároſtwá, Forum záDworem.

20. Zapłátá.

1613 conſt: fol: 12 Zapłátá tym co ſię do konfœderacyi niewiązali.

1628 conſt. fol: 2 Kommiſſarze do Woyska Inflántskiego z Wielkiego Xięſtwá Lit: naznáczeni.

1634 conſt. fol: 9 Kommiſſarze do zapłáty Woysku Litewskiemu.

1661 conſt. fol. 16 Gratitudo Woyskom W. X. Litewskiego ſtarego záciągu.

Gratitudo benèmeritorum w Koronie, y W. X. Lite-
1662 conſt: fol. 10 wskiego: ☞ to ieſt menſes September, October, November, December ſłużyć máią.

Ibidem fol. 16 Ochroná zásług woyskowych: ☞ żaden Officialiſtá y Poborca depáktowáć nie ma ſub pænâ triplicis penſionis.

Ibidem fol. eod: Aſſekurácya reßty ſummy 400000, Woyskom W. X. Litewskiego.

Ibidem Aſſekurácya zasług żolnierzow pobitych y zmárłych.

Ibidem fol: 17 Kontentowanie Obywátelow Woiewodztwá Smoleńskiego, y Stárodubowskiego w Woysku zoſtáiácych.

1678 conſt/ fol. 4 Zapłata woysku W. X. Litewskiego: ☞ ſądy iniuriatorum & retentorum.

Ibidem fol: 19 Rozſądzenie zasług Chorągwie Vrodzonego Pogirskiego, Márßałká Rzeczyckiego, ktore ma bydź na Kommiſſyi w Grodnie, Kámięnicá iego w Wilnie wedle Brámy Rudnickiey, ab oneribus Ciuilibus eximitur.

Kommiſ-

Commiſſya do zapłáty Woyſku dochodzęnia krzywd iniuriatorum W. X. Litewſkiego: ☞ *w Wilnie Anno* 1686. *Die* 4. *Februarij.* 1685 conſt: fol: 4

Commiſſya do zapłáty Woyſku, y rozſądzenia krzywd iniuriatorum W. X. Litewſkiego. 1690 conſt: fol. 63

21 Zołnierz.

Zołnierze wćiągnięniu záchowáć śię máią iuxta conſtitutionem Anni 1620. 1620 conſt: fol. 14 Tit. ſupplement.

Zołnierze Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ *to ieſt Rothmiſtrze máią bydź poſſeſſionati, z chorągwiámi po dwie mili ná dzień uchodzić bez zbytkow, ſtácyi, podwod, bráć nie máią.* 1623 conſt fol. 15 tit. Diſcipłina militaris

W Dobrách Szlácheckich, tákże Dworách y Dzierżawách Krolewſkich ſtawáć nie powinni.

Noclegow nieodmięniáć áni skracáć máią ſub pœna Infamiæ; odwrácáiącey śię podwody pieniądze ktoby brał pœna Capitis. 1635 conſt fol 12 y 13. Tit. Diſcip ina

Ciß Rothmiſtrze nie powinni ludzi w służbie niebędących do kompániey ná chleb przybieráć. Ibidem

Zołnierze nie máią gránic Koronnych W. X. Litewſkiego przechodzić, áni ſtácyi wybieráć ſub pœnis. 1618 1593. 1601 1620 16 0 de diſcip. milit: fol. 22 tit. o Zołnierzu 1655.

Zołnierze nigdzie nie máią mieszkáć leży w Dobrách Szlácheckich áni Duchownych, á o ſzkody może Piſarz polny pieniądze zátrzymáć ad ſatisfactionem. 1588 fol. 48. Tit. o Zołnierzach

Zołnierz koniá popiſánego bez dozwolenia Hetmáńſkiego odmięniáć y przedawáć nie ma pod utratą żołdu. 1609 conſt Ar 1 & 27 v, 28 tit. W o.ca

Ryßtunki, bárwy, w kárczmie záſtáwiáć áni nie gráć pod gárłem.

Towárzyß gdyby z Woyſká wyiáchał bez wiádomośći Hetmáńskiey, iáko ſąm Rothmiſtrz karány będzie. 1591 fol. 612 Diſcip milit. o władz Hetmanskiey koron. także w X Lit, 1589 f. 51 Declarat, &c d ſcip. milit, 1597 fol. 640. 1609, folio 891.

Hetmąn go ma wzdáć ná wywołánie y karáć o zábronięniu podwody nieſtáwięniu śię ná ſłużbę w Koronie y w Wielkim Xięſtwie Litewskim.

Zołnierże ſtánowisk, ſtácyi wybieráć y żadnych 1624 folio 1. Titulo ſupplement

 krzywd

1626 fol 6 X. L. służa Tit: Diciplina, 1628, Titulo o Zołnierżach. 1653 folio 6. Titulo Obostrzenie

krzywd czynić w Dobrách Duchownych y ſwieckich nie máią. Forum ná Trybunał *peremptorio pæna* 1000. *marcarum.*

1652. fol, 10, Titulo Porzadek około zachowania 1661, fol. 4. Titulo ſecuritas Dobr Zięmskich 1677 folio 25,

Zołnierz ani ſtánowiská, áni noclegow, w Dobrách Zięmskich Szlácheckich odpráwowáć niema, áni aſſygnácyi do nich przyimowáć, áni Hetmáni ich dawáć, ſub pæna triplicis refuſionis w Trybunale inter cauſas militares, tákże y na Przyſtáwow Poſłow, Cudzożiemſkich.

Ibidem

Zołnierze iedni drugim ná ſtánowiská y aſſygnácye nie máią, áni pobocznych ſtácyi wybieráć, pieniędzy, grá bieży, podwod, áni do kupowánia, korzęni, win, piw, gorzałek pociągáć, procz żywnośći.

Ibidem

W Koronie Zołnierzom záciągu Cudzożięmskiego, gdy się z ſtánowiská ruſzáć będą Krol Kommiſſarzá przyda, ktory krzywd czynić nie ma pozwolić.

Ibidem

W Koronie wiedney wśi, lub miáſteczku więcey nie ma ſtawáć Chorągwi, iedno dwie iedná po drugiey, á trzećia iuż tákie ſtánowisko pominąć powinna, dla czego Kápitąni atteſtácye dáć máią, gdzie ſtawáli; ſub pæna triplicis refuſionis. Forum w Trybunale.

Ibidem

W Koronie nałożnych y z chlebá przy chorągwiach báwiących śię.

1609, 1611. 1613. 1623, 1634, Conſtitutiones reaſſumptæ o ſadżeniu ich 1620,

W Koronie práwá ná ſwawolniki poſtánowione, tákże y na takich, ktorzy zwykli śię záćiągać pod chorągiew, gdy Rothmiſtrz *Liſt, od* Krola *przypowiedny, ná chorągiew albo ſuplement wziąwſzy, záćiągáć pocznie, á potym chleb wybrawſzy, ſtacyi pieniężnych y po bocznich nábrawſzy, Ludzi pokrzywdziwſzy. Chorągwi pod oboz, y po kilku ná rok przyprowadzáiąc, y z naſpizowánemi wozámi do Domow powracác śię zwykli, declarantur Infames & Hoſtes* Patriæ; *Stároſtowie exequucyą czynić powinni.*

1655 const: fol: 14. tit. o ſwawolnikach

Ná potym káżdy, kto pod chorągiew podiedzie, y przez

trzy dni

trzy dni przy niey będzie, już cztery ćwierći służyć powinien.

W Koronie Artykuły woienne y inne práwa de disciplina militari reassumowano: ☞ przydano że przy listách przypowiednych, listy z Kancellaryi Koronney, z pieczęćią Koronną z podpisem Pieczętárskim pokazáć káżdemu tákże y attestácye powinni, też Constytucyą y ná Xięstwo Litewskie.

1652, constit.

Constytucye de disciplina militari także reassumowano y ná Xięstwo Litewskie.

1652 1658

W Koronie práwa de disciplina militari o dobrách Szláchecckich y o werbunkách nowych, o przechodzących Chorągwiách, o dochodzeniu krzywd reassumowano: toż práwo Wielkie Xięstwo Litewskie przyięło.

1588 1589 1649 1652 1653 1654 1658 1659, 1661 fol, 14 tit, Bespieczeństwo 1673, fol. 3

Ktoby omieszkał ná Rok do Woyska przyiácháć: ☞ (bez słuszney przyczyny) Hetman ma go karáć w Regestr wpisáć, ápotym ma bydź posłány ná gránicę, we dwoie tyle, ile omieszkał służyć ma.

Stat. Lith R. [illegible], Art 13 [illegible] 1616 [illegible] fol. 89 tit o zabronięniu podwod y na W. X. Litewskie

Ktoby z bitwy ućiekł: ☞ przez wyrok Hospodárski zá dowodem od Hetmáná imienie y cześć tráći.

Stat. Lith R. 2 Art 14 fol. [illegible] 9 [illegible] fol. 5 tit. o Zołnierzu.

Ktoby przed tym ábo odćiągáiąc we dwie niedzieli ránił, ná garle karány ieżeli uydzie wywołan. Dobrá zábráć.

1563, Okázowánie

Zołnierz nie ma mieć ryszstunku od złotá áni srebrá tylko od żelázá á rzemienia sub ámissione stipendij.

1620 const fol. 8, tit. o Zołnierzu

Zołnierz Ryb z koszow, y spustow w sadzáwkách y stáwách żaden łowić nie ma pod winą szubienice.

1609 Art. woien. 18

Ktoby w ćiągnieniu, y wodćiągnieniu kogo zábił, ná gárle karány bydź ma, a ieżeliby ránił ma bydź wywołány, máiętność zábrana bydź ma.

1563 tit. Okázowánie.

W Zbożá aby koni niepuszczał pod śiedzeniem ná kole y zapłaceniem sowito.

Art. Woien: 20

O Szkody przećiwko Zołnierzom Vrzędnik Szláchecki zawsze pozywáć może.

 Drze-

1609 Art: woien:

Drzewá zbudowánia o palenia, Dylow z grodzęnia bráć nie ma, pod karániem: Drzewo do municyi należące rozbić gardłem.

H, P, 564

Służebni ćiągnąc ná woynę ßkod czynić nie máią, ſtánowiſka ſwe w polu miewać, ßkodę za poprzyśiężęniem ſowito zápłáćić.

567 fol, 148 § A 12 by

Zołnierzowi, może Rothmiſtrz cześć żołdu zátrzymáć áby z tego ukrzywdzonym ßkody płáćił.

1589 fol: 527 titulo o Zołnierzach 1620 fol: 7, titulo Ciągnięnie

Z Zołnierzá gdyby Rothmiſtrz ſpráwiedliwośći nie uczynił, ma Forũ w Grodzie bliżßym ſine exceptionibus.

1609 A. woien, 1607

Zywność gwałtem być niema brana, kupowáć máią według uſtáwy, nápoy, Ryby, korzęnie, targięm dobrowolnym płáćić máią.

Art, woienny 15

Ná ſtánowiſku ieden drugiego naieżdżáć nie ma, pod ſrogim karaniem.

Stat Lit, R, 2 Art. 25 fol, 57 otym tákże Ar, woien. &c, 24,

O Błędnych ná Woynie: ☞ *nikt koniá błędnego trzymáć niema, tylko przez noc y dzięń, potym ma go wieść do Hetmáná, ktoby trzymał dłużey znawiaſtką ma wroćić od konia groß Hetmánowi, coby záś innego z gięło ma kazáć záwołáć.*

Art, woienny 18

Sługi niczyiego nie ma wywodzić pod gardłęm.

1633 conſt, fol, 15, tit, Diſcip, milit,

Lożna Czeladź y konie przy Chorągwiach nie powinni bydź.

Stat, Lith, R, 2 Art, 26 folio 57.

Iáko w Woynie ſłużący, dáleko od Hetmáná w woyſku ſtánowić śię nie máią: ☞ *dáley milę álbo iáko Hetmąn każe.*

1607 Porządek około Zołnierzy.

Leżą Zołnierſka, iáko naybliżey Hetmáná być ma.

Stat, Lith, R. 2. A. 27, fol, 57: 1609 porządek około Zołnierzy y ná W: X, Litewskie 1613 o Ludziách ſwawolnych Miáſtá według Státutu Toruńskiego 1581. wárunek Lwowá y Wilna 1611, Deklaracya bezpieczeńſtwa.

O Záwśćiągnięniu bránia żywnośći przez ludzi ſwawolnych: ☞ *ktoby bez liſtow Hoſpodárſkich álbo Hetmáńſkich ná leży, álbo drogą ćiągnąc żywność dármo, ábo uſtáwą brał, ma bydź pozwąn przed Hetmáná y oſądzon, ßkody nádgrodzenie ſowito, wodległośći Hetmáná, przed Vrząd Grodzki; nieośiádły ma bydź karąn iáko Zboycá, gdyby nie ſtánął ma bydź wywołány.*

Banit

Bánit, tym ſámym bánicyi zbędzie gdy ſwawolni- ká zabije. 1614 folt 4 poſtá- nowięnie

Zołnierze nigdźie nię máią mieć leże w Dobrách Szláchecckich áni Duchownych. 1588 fol: 48 tit. o żołnierzach

O żołnierzu Powiátowym Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ *ná Deputáckich Seymikách po czterech kándydatach obráć máią ná Rothmiſtrzoſtwo, z ktorych iednemu liſt ma bydź dány przy powiedny.* 1613 2daria conſtit: fol, 10

Oboſtrzenie práwá na żołnierzá w ćiągnieniu W. Xięſtwa Litewſk: ☞ *zá gránicę do Korony nie ma przechodźić ſub pænis w Artykułách woięnnych poſitis.* 1628 conſt: fol. 10

O przechodzeniu żołnierſkim: ☞ *Konſtytucyą Anni 1641. Woiewodztwo Brzeſkie reaſſumuie.* 1647 conſt: fol. 23

O nieprzechodzeniu woyſk Koronnych zá gránicę W. Xięſtw: Litewſkie: Konſtytucya 1628. reaſſumitur, tákże 1626, 1629, 2639. przechodźić nie powinni żá gránicę Koronną. 1613 con. fol, 6 vel 7

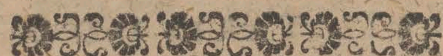
Woluntaryiſkie Chorągwie, y nowe zaćiągi znieśione. 1661 conſt, fol 16

Znieśięnie kondemnat z żołnierzow Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego. 1662 conſt; fol; 17

Q

QVAR-

QVARTVS STATVS

CUM EXTERIS NATIONIBUS M.D.L.

Summæ Rerum tractatarum in Statu cum Exteris M. D. L.

1. Adhærenći Xćiâ Imći Máximilianá.

1590 conſt: fol. 587 *Vmiárkowánie proceſſow práwnych przećiwko Adhærentom Arcy Xiążęćiá Imśći Máximiliana:* ❧ *iedni abſolutè wolni, drudzy odwodźić ſię máią przez ſcrutinia.*

2. Cłá.

1647 conſt: fol. 17 *O Cłách* Krolewſkich: ❧ *cło Łábugowſkie znieśione, ratione iniquè exacti Telonei, z Krolewczánámi Forū zá Dworem.*

3. Commiſsye.

1550 ſtat. Regni f. 97 *Inter Regnum Poloniæ & Ducatum Lithuaniæ Commiſſarij dabuntur.*

1661 ſtat: fol. 8 *Kommiſſya Łábugowſka:* ❧ *względem portu z Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego do* Krolewcá: ❧ *iterùm z Xiążęćiem Iegomośćią Brandeburſkim inſtituitur.*

1662 conſt. fol. 1 *Deputáći z Senatu y z Kołá Poſelſkiego do ápprobácyi pewney Kommiſſyi.*

Depu-

Deputáci do piſánia Inſtrukcyi ná pewną Kommiſſyą. Ibidem fol. 15

4. Cudzoziemcy.

Około niedáwánia Cudzoźiemcom, doſtoieńſtw y Vrzędow wſzelakich, przychodniom z inſzych Páńſtw y ośiádłośći niedawáć: ☞ *Swieckim y Duchownym doſtoieńſtwá, áni Zámki nie máią bydź dawáne y powierzone, tylko tubylcom. Przychodniowie przysięgę wykonawſzy ná wiárę poſſeſsyą dźierzeć mogą, y woynę ſłużyć powinni.* Stat. Lith. R. 2. Ar. 12 fol. 74, H. P. 165. 1573 conſt. f. 225 Item recipiunt. 1570 conſt. fol. 225 titulo Urzędy 1588 conſt. fol. 452 recipiunt etiam

Cudzoźiemcy przy Dworze Królá Iegomośći mieſzkáiący, Forum u Márſzałká máią. 1607 f. 819 tit. o Cudzoziemcách.

Cudzoźiemcy przećiwko Práwu Dobrá Ziemſkie trzymáiący, Forum w Ziemſtwie álbo w Grodźie máią, z ktorych Exequucyą Stároſtowie czynić powinni. 1633 fol. 39 titulo o dochodzeniu

Cudzoziemcowi Zámkow áni doſtoieńſtw nie dámy, ktoby uprośiwſzy puśćić niechćiał, część y máiętność tráći. H. P. 170.

W Komorze, áni ná Dworze, Cudzoziemcow, etiam circa cuſtodiam corporis, chowáć niemámy, áni opátrzenia, áni kádukow, iedno Polakom, á w Litwie dawáć będźiemy, Delátor Szláchćić oboygá Narodu, Forum ná Trybunale Delatorowi 300. grzywien, Vrzędowi drugie 300. 1607 conſt. fol. 819 y ná w. X. L.

Cudzoziemcowie máiętnośći Ziemskich w Koronie w Pruſkiey Ziemi y w W. X. Litew: kupowáć nie máią, pod utráceniem, połowicę Delátorowi. 1601 conſt. f. 745 Cudzoziemcy.

Polakowi w Litwie, á Litwinowi w Polſzcze wolno nábywáć máiętnośći. 1569 fol. 175 § Statuty. 1594 f. 58 § ieſzcze też.

Cudzoźiemcy, ktorzy máiętnośći w Prusiech nákupieli, do lat trzech máią zbyć, á ktoby ſię nápotym kupić ważył, pœna amiſſionis Dobr y pięniędzy. 1589 conſt. fo. 15 titulo o Cudzoziemcach.

5. Indygenaty.

Indygenáty ná Seymie z pozwoleniem ſtánow máią bydź dawáne. 1607 fol. 822 titulo De Indigen.

1641 fol. 11 titulo o Indigen:

Ktoreby nie były in Volumine Legum nie ważne.

1676 fol. 65. Ibidem fol. 23

Indygenaty nie máią bydź dawáne, tylko tym ktorzyby w przod od Krolá á potym od Pánow Hetmánow ná Seymiki po Woiewodztwách záleceni zasługámi Rzeczypospolitey clari zostawáli, y ktorzyby przez Posłow Ziemskich nie mieli zá sobą instáncyi.

1662 fol. 18 titulo o Indigenatach

Indygenom nowym od Seymu Anni 1658. aż do tąd Creowánym termin stáwięnia się náznáczony ná przyszłym Seymie y po przyśiądz przed Krolem & coram Ordinibus Regni fidelitatem powinni; interim o possessyą stáráć się powinięn pod odpádnieniem od Indigenatu, oboygu trzebá dosyć uczynić.

1673 fol: 40 tit. o Indigenatach.

Indygenaty ná Seymie Anni 1673. pozwolone tylko osobom wiáry świętey Kátholickiey Rzymskiey służyć máią.

6. Inflánty.

1626 const. fol. 6

O Inflántczykach: ☞ *Exules fideles, w respekćie I. K. M. y Rzeczypospolitey bydź powinni.*

1625 fol. 28. titulo Forum wspraWach

Obywatele Inflántscy, z Obywátelámi Powiátu Brácłáwskiego o wszelákie swoie krzywdy ab utrinq; się sobie spráwowáć máią w Trybunale W. X. Litewskiego, inter causas recentium Criminum, dla czego trzech Deputatow Ziemi Inflántskiey, iednego z narodu Polskiego, drugiego z Litewskiego, á trzećiego z Inflántskiego náznáczono, ktorzy rowno z Deputatámi inszemi W. X. Litewskiego sądzić máią, tá Konstytucya ad recuperationem Inflant stać ma.

7. Kurlándya.

1607 const. fol. 861 vel 863

O spráwiedliwośći Obywátelow Wielkiego Xięstw. Litewskiego, z Xięstwem Kurlandzkim: ☞ *destinantur Commissarij.*

1611 const. fol. 45 List;

Sposob spráwiedliwośći Powiátow Wielkięgo Xięstwá Litewskiego z Xięstwem Kurlándzkim, to iest

miedzy Powiátem Wilkomirskim, Vpitskim, á Xięſtwem Kurlandskim: ☞ o wſzelákie krzywdy na obie ſtrony zachodzące, poſtánowiono, áby z tych Powiátow Wilkomirskiego y Vpitskiego, Márſzałkowie y Podkomorzowie oſob czterey wyiezdzać do roku, po dwákroć, raz ná Srzodopoście, drugi raz po Swiętym Barthłomieiu, ná dwie mieyſca, do Miásteczká Zeymut w Powiećie Vpitskim, á do Miáſta Káklinek w Powiećie Wilkomirskim, á X. Frydrych y Wilhelm, Xiążęta Kurlándſcy też od śiebie cztery oſoby wyſadzą.

Ochroná Xiążęćiá Iegomośći Kurlándzkiego, y Szláchty támtey Prowincyi: ☞ Woyská Rzeczypoſpolitey dobrem ſię przykrzyć nie máią. 1618 conſt. f. 16.

Kommiſſya względem nowo podwyżſzonych po páktach Szwedzkich ceł Ryskich, y ná rozgrániczenie Inflant y Kurlándyi. 1661 conſt. fol 8

Kommiſſya miedzy Obywátelámi Piltynſkiemi á Xiążęćiem Iegomośćią Kurlándskim. Ibidem fol: 19

Reáſſumpcya Kommiſsyi miedzy Obywátelámi Powiátu Piltynskiego, á Xiążęćiem Iegomośćią Kurlandzkim. 1667 conſt. fol. 30

Kommiſsya miedzy Obywátelámi Powiatu Bracłáwskiego, á Xiążęćiem Iegomośćią Kurlándzkim: ☞ ná rozgrániczenie. 1676 conſt fol. 11 vel. 6

Skrocenie proceſſu o chłopy zbiegłe Xiążęćiá Imośći Kurlándzkiego y Szláchty támtey Prowincyi. Ibidem

Kommiſſya ná rozgraniczenie, miedzy Xięſtwem Inflántskim, Kurlandyą y Inflántámi Krolá Iegomośći Szwedzkiego. 1673 conſt. f. 1. 8

Deklarácya o Kommiſsyách Kurlándzkich: ☞ Kommiſſye ex una ſolùmmodo gente bydź niepowinny. Ibidem

Deklárácya Dekretu Kurlanzkiego: ☞ ma bydź in vigore iná Libeká z Lorenſem drugim. Ibidem fol. 19

Kommiſsye do Kurlándyi ex utriuſq; gentis Cancella- -- fol. 8

cellaryi juxta pacta unionis do Korony *y W. X.* Lite*wskiego wychodzić máią ſub nullitate* Kommiſsyi, *etiam nullâ lite præcedente & non obſtantibus earum decretis, y inśi* Kommiſſarze *ad inſtantiam partis grauatæ náznáczeni bydź powinni cum reſtitutione in integrum negotiorum principalium.*

1685 conſt, fol. 10 R*eaſſumptio* Kommiſsyi *Powiátu Bracłáwſkiego z Xięſtwem Kurlandzkim.*

1690 conſt. fol. 15 vel 14 *Reaſſumptio* Kommiſsyi *Powiátu Bracłáwskiego z Xięſtwem Kurlandzkim.*

8. Łoiow y Lubecz.

1646 conſt: fol: 5 *Inkorporacya Łoiowá y Lubecza do Wielkiego Xięſtwa* Litewskiego.

Ibidem fol: 5 *Scrypt ad Archivum:* ☞ *około Łoiowa Lubeczá podány, approbatur.*

1676 conſt. fol. 17 vel 18 Kommiſsya *do podżiału Łoiowa y Lubecża:* ☞ *miedzy Rycerſtwo ſecundùm proportionem zaſlug, máią być podźielone.*

9. Moskwá.

1658 conſt. fol. 15 *O* Kommiſsyách *na Rozgraniczenie z Moskwą* Pąńſtw *Koronnych y Wielkiego Xięſtwá Litewskiego:* ☞ *do rozgraniczenia z tym Narodem ieden* Kommiſſarz *ż Korony, drugi z Wielkiego Xięſtwá Litewskiego bydź powinien.*

1661 conſt. fol: 1 *Kommiſſarze do Tráktátow Moskiewskich.*

1662 conſt. fol. 1 *Kommiſsarze do Tráktatow Moskiewſkich.*

1676 conſt. fol. 6, *Deputáci z Senatu y z Kołá Poſelſkiego do Inſtrukcyi Moſkiewskiey.*

Ibidem fol. 19 vel 18. *O ſędźiach pogranicznych.* ☞ *maią bydź dway obrani do ſądu Moskiewskiego.*

1676 fol. 19 *Sąd pograniczny w Wielkim Xięſtwie Litewſkim:* ☞ *dosyć czyniąc paktom z Carem Moskiewſkim, poſtanowiony ieſt takim ſpoſobem, po dwu Sędźiow w Woie-*

wodz-

wodztwách y Powiátách Wielkiego Xięſtwá Litew: pogránicznych, ná Seymikách Relationis od Obywatelow obráni bydź máią, á ći zniozſzy ſię z Sąmśiádámi Moſkiewſkiemi o mieyſcu y czáſie ziezdzáć dla rozſądzenia pogránicznych trudnośći powinni, y tam wſzyſtkie controwerſye, decyzyą ſwoią nieodwłocznie prævio ná ſpráwiedliwe ſądy Iuramento uſpokoić y pográniczne exceſſy bez áppellácyi y dilácyi ſądzić, y do Exequucyi przywodzić, ktorym ſędźiom ćiż Obywátele przy obrániu ich providere máią.

Sądy pográniczne Woiewodztw y Powiátow BiáłoRuſkich: ☞ *Exequucye Dekretow ich Vrzędy Grodzkie omninò odpráwowáć máią.* 1677 conſt: fol. 2Q

Kommiſſya do Tráktatow Moſkiewſkich. 1683 conſt: fol: 2

O ſądách pogranicznych BiáłoRuſkich: ☞ *Konſtytucya Anni 1977 do Exequucyi deducitur, dwa rázy do Roku bydź powinny.* 1685 conſt. fol. 9

Reaſſumptio Konſtytucyi o Sędziách pogránicznych Woiewodztw Brácłáwſkich: ☞ *Konſtytucya Anni 1685. reaſſumitur.* 1690 conſt. fol: 13 vel 16

10. Odiazd do Cudzych kráiow.

O wolnośći y wyiecháníu z Pąńſtw Náſzych do inſzych Pąńſtw Chrześćiánskich, y o opiekách tákich imion: ☞ *1. dla nabyćia náuk y uczynkow Rycerskich, 2. dla lekarſtw wſzędźie o krom Nieprzyiaćioł wyiecháć wolno, iednák ſłużbá z imion ich bydź powinna, 3. in caſu śmierći, Opiekuná my álbo ſąd Ziemski imionom przydáć ma ktory potym liczbę uczyni; 4. wolno też temu co w cudzey Ziemi będźie komu chćieć dobrá puśćić.* Stát: Lith. R3 Art 16 fol. 77 H. P. 136

11 Posłowie Cudzoziemſcy.

Przyſtawánie: Aſſiſtentes Poſłom Cudżoziemskim (lubo biorą z skárbu Wielkiego Xięſtwá Litewskiego pieniąd- 1677 fol. 28 3

niądze ná prowádzenie Posłow) záczym podwod, zgod, zboża w Dobrách Szlácheckich bráć niepowinni.

12. Rewizya.

1646 conſt. fol. 5

Rewizya Dobr od Moſkwy przypádłych.

13. Smolensk.

1629 2dária conſt: fol. 12

Wárunek Smolęnſki: Konſtytucye *Annorum* 1613 1620. *reaſſumuntur. Obywátele grunta eo nomine trzy, máiący, do obrony należą.*

14. Swawolni ludzie.

1601 conſt. fol. 732 titulo o tych &c.

Ci ktorży przy Nieprzyiaćielu wyiáchawszy z Oyczyzny Chorągwie y broni ſwe podnoſzą, Hoſtes & Per-*duelles.*

Stat: Lith: R. 1. Ar: 12 fol: 13 H. P. 456. 556

Ktoby *z przygody do Ziemie cudzey ućiekł: mimo obráze Máieſtatu Krolewſkiego, gárłá nie tráći, iednák ſię ſpráwić powinien zá gleytem, ktory dáć wolno Hoſpodárowi raz drugi y trzeći, w ktorym cżáśie ma ſtronę żáłobną uſpokoić.*

1624. 1633 fol: 41 titulo Reaſſumptia

Swawolni ktorzy w obcych Páńſtwách zá gránicę wyćiągnąwszy, krzywdy ludziom czynią: we dwie Niedźieli po publikacyi Konſt: wroćić ſię y w Grodźie mánifeſtácyą uczynić.

1676 fol: 28 titulo o ſwawolnych za granicę

A zá záleceniem Hetmánſkim ná Seymie do czći ma bydź przywrocony, Służywszy w woyſku Cwierć ſwym koſztem, y przyſługę znaczną uczyniwszy.

1677 fol. 6 titulo o niewyprowadzeniu zá granicę

1678 conſt: fol. 14 titulo o kupách ſwawolnych y záciągu

Znowu o ſwawolnych kupách y záciągách: Stá-*roſtowie ſądowi tákowe záciegi, kupy, znośić powinni: ieżeliby niezdołáli, Woiewodztwom wolno gromić, y do Grodu pro exequutione oddawáć, Grody zaś ná gárle karáć.*

15. Tátárowie W. X. L.

O Tátárách Koronnych *y Wielkiego Xięſtwá* Lite-*wſkiego*

wskiego w Woyskách oboygá národow będących: ☞ *Constytucye Annorum* 1659. 1661. *reassumuntur, ná Posṕolite Ruszenie Chorążowie im podawáni być máią. Ktorzy Tátárow gromadzić do Woiewodow ábo Kasztellanow powinni.* 1662 conſt, fol. 23.

O Tatarach Wielkiego Xięstwá Litewskiego: ☞ *po paktách Zurowinskich przy dawnych práwách zostáią zachowáni.* 1677 conſt, f. 16

Tátárowie żadnych Rot zá pieniądze wodzić nie máią pod utráceniem máiętności, áby tym sámym od powinności służby woienney nie ulegáli; á o szkody, gwałty rápty y inne excessy, ták przed Hetmánem, iáko y w swym powiećie z osob, z osiádłości ukrzywdzonemu wolne mowienie zostáie. 1607 fol. 862 o Tátarach w X. Lit:

Tátárowie ktorzy szkody y wielkie excessy wszelákim poddánym czynią, zá listy przypowiednymi, ktore iuż więcey dawáne być nie máią, pod karániem w Constytucyi Roku 1609. *o ludziách swawolnych opisáney fol:* 89. *ktora káżdego tákiego zá nieprzyiaćielá Oyczyzny bydź uznawa y ná wieczną bánicyą skázuie.* 1611 fol. 47 o Tátarach wielkiego X. Litewskiego.

Tátárowie dobr Szláchecskich skupowáć nie mogą, á Szláchtá Tátárskie skupiwszy służbę Tátarską woienną służyć winni. 1616 fol. 45. o Tátarach wielkiego X. Li. W.

16. Zboża.

Zábronienie przyprowádzenia skupnych Zboż w Wielkim Xięstwie Litewskim: ☞ *dla ogołocenia Annony, Kupcy sub confiscatione Dobr; Szláchtá sub confiscatione Zboż & pæna mille marcarum wyprowádzáć nie máią.* 1631 conſt f. 32

S QVIN-

†

QVINTVS STATVS MERITARVM vel DEMERITARVM PERSONARVM.

SUMMÆ RERUM TRACTATARUM IN STATV MERITARUM vel DEMERITARUM PERSONARVM M.D.L.

1. Amneſtya.

1667 conſt. fol. 68 *Amneſtya Obywátelom niektorym Woiewodztwá Witepſkiego y Mieſzczánom Witepſkim.*

2. Commiſsye.

1607 conſt. fol 864 vel 866 *Commiſſya ná uznánie Práwá dziedzicznego Sápiechowi:* ☞ *po Iácku Byſtrzeyſkim w Mieście Połocku w Woiewodztwie Połockim.*

1667 conſt fol 71. *Approbátio Commiſſyi ratione odmiány gruntow Obywátelom Powiátu Grodzinskiego.*

3. Condemnaty.

1689 conſt fol 529 Titulo Infames & proſcripti. *Infames & proſcripti, Banniti, legitimè condemnati, ták Polſcy w Litwie, iáko y Litewſcy w Polſzcze mieyſcá nie maią, káżdy Vrząd Exequucyą przećiw nim czynić powinięn.*

1611 conſt. fol. 45 *Znieśięnie Infámiey z Vrodzonego Alexándrá Iozefá Liſowskiego.* Przy-

Przywrocenie do czći ludzi ſwawolnych: ☞ *ktorych imioná do Grodu Wárßáwſkiego z podpiſámi mnieyſzego Pieczętárżá y innych ſą podáne.* 1626 conſt. folio 9

Znieśięnie Infámiey z Ziemiewiczá. 1641 conſt. fol. 28

Reſtitutio Vrodzonego Bándimirá, y infámiey znieśienie. 1652 con. fol. 27

Przywrocenie do czći pewnych oſob Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego, Alexándrowiczá, Dewnárowiczá, Szánieckiego, Kádukowskiego. 1654 conſt. fol 87

Dekl rácya ſpráwy Smolęnskiey: ☞ *inculpati liberi.* 1658 conſt. folio 9

Receſſ ſpráwy Smolęnskiey z Vrodzonym Korſem. 1659 conſt. fol. 15

Znieśięnie Infámiey z Vrodzonego Adámá Soroki y Piotrá Rzewuſkiego. Ibidem fol. 18

Znieśięnie Delat z Vrodzonego Krzyſztophá Zełſkiego Piſárza Ziemſkiego Bielſkiego. 1661 conſt. fol. 12

Znieśięnie condemnat z pewnych Obywátelow Wojewodztwá Smolęnſkiego. Ibidem folio 18

Znieśięnie Infámiey z Vrodzonego Konſtántego Woyny. Ibidem folio 23

Znieśięnie Infámiey z Vrodzonego Drozdowskiego. Ibidem folio 24

Approbácya Reláxacyi Vrodzonego Fránciſzká Rádwáńskiego. 1690 conſt. fol. 19 vel 16

4. Dániny ná Wieczność y Commutácye.

Dániná ſwiſłośći: ☞ *Pánom Hotkiewiczom.* 1581 conſt. fol. 383

Dániná Máximowi Czápli: ☞ *trzy włoki puſte we Wſi Szoſtakach wiecznośćią.* Ibidem fol. 384

Dánina Połotynskiemu: ☞ *dwádzieśćia łąnow z Dobr ſtołu K. Imśći wiecznośćią.* Ibidem folio eod.

Danina Waśilowi Niemierze: ☞ *we włośći Mochy łowskiey Ciepie Lubány ſłużeb dwánaśćie.* Ibidem folio eod.

Approbacya Daniny Vrodzonemu Iąnowi Oborskiemu y ſumma na Szerſtebudzie. 1590 conſt. fol. 588

Ibidem *Danina pustiń zá białą Cerkwią leżących: ☞ osobom trzem.*

1558 conſt. fol. 70 *Dánina wieczności na Bebel: ☞ Máćieiowi Dembinskiemu.*

1601 conſt. f. 702 *Dániná Boryſowi Zábie: ☞ Dobr O ſábie názwánych Soryckięmu wieczność ná Pithokumpie.*

1607 conſt: fol. 863 vel 865

1616 conſt. fol. 43 *Wieczność Indurska: ☞ Wielmożnym Rádziwiłom approbatur.*

Wieczność Wielmożnemu Alexándrowi Korwino-

1638 conſt. folio 19 *wi Gąßewskiemu Woiewodzie Smolęnskiemu: ☞ Dobr po Rzecze Biberow y Głußyiá od rożnych osob pokupionych á pierwey Lennym práwom ſłużących.*

1641 conſt. fol: 33 *Approbácya Commutácyi gruntow Vrodzonego Koninskiego Podczáßego Mśćiſłáwskiego zgruntámi Cerkiewnemi.*

1649 conſt. fol. 46 *Newlá y Hebierá wieczność Wielmożnemu Rádziwiłowi Stáróśćie Zmudzkiemu Hetmánowi Polnemu Wielkiego Xięſtwá Litewskiego.*

Gratitudo pewnych Zołnierzow W. X. Litewskiego:

Ibidem *☞ Vrodzonemu Samuełowi Komorowskiemu summá dziesięć Tysięcy ná Wśiách Suchowicách y Nowosowicách: Vrodzonemu Hetmánowi Gąnskopbowi Chorążemu Derpskiemu: Vrodz: Ierzemu Tyzenchawsowi kupno ſześćią włok pustych y ßeśćią morgow Meyluny názwáne wiecznym práwęm domáigtnośći Sołohubiskiey: Vrodzo: Iánowi Czudowskiemu Kuśćin quondá Lenne, w práu o wieczyste dziedziczne transformatur.*

1658 conſt. fol. 24 *Wieczność Kaſple Vrodzonemu Mirskiemu.*

1659 conſt. fol. 15 *Approbácya przywileiow Vrodzo: Koßáńskim Vrodz: Szelickiemu ná Wieczność.*

1661 conſt: fol. 15 *Recompenſá ná Stároſtwo Bárskie W. Xiążęciu Bogusłáwowi Rádziwiłowi Koniuſzemu W. X. Litewskiego y summá 20000. Woytoſtwá Bránskie.*

Ibidem fol. 17 *Caſſatio dániny Koßtáńskiego: ☞ Koßán y Berezíná*

ziná Brát iego Ierzy Márcyąn Koßáński przy częśći swoiey zostawáć ma.

Reassumptio Approbácyi Przywileiu dożywotniego ná Kiiowie y Mielczynie Vrodzonemu Páwłowi Teterze y deklárácya Szláchectwá. Ibidem fol. 20.

Konsens ná lat trzydzieśći na Kuśliki: Vrodzonemu Czechánowickiemu Márßałkowi Orßánskiemu, y ná lat piętnaśćie Vrodzo: Ruckiemu. 1662 conſt. fol. 18.

Wieczność Vrodz: Woyniłowiczowi: ☞ Zelinkę Służeb pułpiety. Ibidem fol. 19.

Wieczność Vrodzo: Lettowom: ☞ Vzdźiebno y inne. Ibidem fol. 20.

Wieczność Vro: Kierznowskiemu: ☞ Trostyn. Ibidem

Vkontentowánie Vrodzo: Ierzego Komárá, Woyskiego Węndenskiego: ☞ Dobeyki & alia in hæreditatem. Ibidem fol. 23.

Approbacya Przywileiu dożywotniego na Lesnictwo Czábeckie Vrodzo: Bázylemu Kráśinskiemu. 1667 conſt. fol. 67.

Wieczność Vrodzo: Rudominie Staroścíe Stárodubowskiemu: ☞ Dobra názwane Pokrewne od Rzeki krewney ná wieczność powzdáne. 1667 conſt. fol. 67

Deklárácya Práwá Vrodzonemu Szpilewskiemu Woyskiemu Rzeczyckiemu: ☞ na Dobrá Berezytninskie y Nieściorowskie, tákże na Zielinie na wieczność. 1676 conſt. fol. 23. vel 22

Deklarácya wiecznośći Derewney: ☞ Iuri Terrestri adscribitur, zostawać máią intuitu meritorum przy Vrodzo: Cypryanie Pawle Brzostowskim Referendarzu W. X. L. 1676 conſt. fol. 16. vel 12

Záchęcenie młodzi do służby woienney: ☞ Potomkom Vrodzo: Floryana Stánisłáwá Kierdeia Stárosty Filipowskiego, dźierzáwy Przewálska y Philipowska Iure Emphiteutico post decessum modernorum possessorum służyć máią. 1677 conſt. fol. 13.

Reassumpcya libertacyi Miasta Hluská Wielmożnego Marßałká W. X. L. Dobra pewne Vro: Kazimie- Ibidem fol. 17.

rzcwi Szelickiemu per Conſtitutionem 1659. conſerowane od Starcſtwa Bobruiskiego kupione przy prawie Hæreditatis conſeruantur.

Ibidem folio eod: *Wieczność Pleßowic y approbacya Przywileiu conſeruationis na Folwark Kamionkę Vrodz: Iudyckięmu.*

Konfirmacya Przywileiow Vrodzonym Paßkowskim, Kuczborskiemu Staroście, Bułakowskiemu y Zaleskiemu: 1678 conſt. fol. 15 *na Wioskę Wieremieki, y Szawienice, ſłużeb pułtrzeći: Robowice, służeb pułtory Szołopádce.*

Immunitas reclinationis Exulum ab onere milita- Ibidem folio 18 *ri: to ieſt ſtanowiſk y Hyberny.*

Ibidem folio 19 *Reformácya Práwá Vrodzonemu Miłáßewicowi: Iure Exulantium ma gaudere.*

Reaſſumpcya y ápprobácya Praw y Przywileiow ná Ibidem fol. 24 *pewną Wioskę w Powiećie Wilkomirskim leżącą: Konſtytucya Anni 1658. reaſſumitur reſpektu Wśi názwaney Woytkowice Vro: Andrzeiowi Gorskiemu.*

Approbácya Vro: Páßkowſkim y Kuczborskiemu: 1685 conſt. fol. 14 *Przywileiow ná Dobrá Iure Hæreditario oddane.*

Konfirmácya Praw Wielm. Podſkárbiemu W. X. 1685 conſt: fol 8 *Litew: na Czachcu Dożywoćie approbatur.*

Ibidem folio 10 *Approbácya Konſtytucyi Anni 1676. ná Seymy Vrodzonemu Sokołowskiemu.*

1690 conſt. f. 13 vel 14 *Gratitudo Vrodż: Káżimierzowi Biegánowskiemu Márßałkowi Bráctáwskiemu Dzierzawa Czernatyce immunitati Terreſtri adſcribitur.*

5. Gleyty, Sublewácye y Bánicye.

1577 conſt. fol. 9 verſu podnieśięnie *Ten ktory otrzymywa gleyt, pozwawßy do znieśięnia Bánicyi ma okazáć, iż żadnego práwnego poſtępku nieomießkał, aliàs gleyt nic nie waży.*

1598 conſt fol: 605 titulo o Banicyach *Bánicye ſublewácye z Káncellaryi W. X. L. Pieczętarze dawáć maią.*

1641 conſt fol. 12 titulo o ſublewácyach. *Gleyty ná Bánicye ex perſonali controverſia w w Trybunałách approbowáne, niemáią bydź wydawáne, aliàs nieważne.*

Kto

Kto będzie wywołány w Litwie álbo w Koronie & è conuersò nie ma bydź przyięty.

1589 conſt. fol: 530 titulo Infames & proſcripti

Iáko Bánit, ma bánicyą w Trybunale z śiebie znośić.

1616 conſt. fol. 7 1641 o znoſzeniu Banicyi.

Gleyt Vrodz: Alexándrowi Guyskiemu.

Bániti & Infames publicati ná Seymie lub w Trybunale W. X. L. y winnych ſądách minoris ſubſelij mieyſcá y protekcyi mieć niemogą.

1647 conſt: fol. 23
1659 conſt: fol. 47 titulo Infames

O zgwałcenie y złamánie gleytu: ☞ ktoby obwinionego zránił ſowito ná wiaſtkę zápłáćić ma. Ktoby zábił bez przyczyny, gárło tráći, y głowczyzná ſowito ma bydź zápłácona. 2. tenże obwiniony, ſkromno záchowáć ſię ma. Samże tákże wyzſze pœny incurrit, á gdzieby zniknał wywołan bydź ma, złápány pod Exequucyą iść ma. w winę gleytowego liſtu nie wpada, iedno zátákowym, ktory będzie obwołan y ktory by ſię onym iawnie ſprzećiwić chćiał.

Stat: Lith. R. 1 Art: 13
1539 H P. 557

Poddanym przećiwko Pánom, ani oſobom prywatnym przećiwko Szláchćie, gleyty dawane bydź nie máią.

1588 conſt. fol. 468 1560 fol. 5 Gleyty żadne.

Sublewácyą banitionis, kto otrzyma, powinien ſtronę do Grodu przypozwáć, y ukazáć że ſine intermiſſione czyni o zły przewod, ſub nullitate ſubleuationis.

1557 f. 9 Podnieśienie.

Sublewácya dana bydź nie ma, kiedy Trybunał dobry proces uzna.

1588 fol: 468 tit. o Relaxacyi 1598 fol: 659.

Bánicye y ſublewácye W. X. L. Káncellarya niedokładaiąc ſię Krola z Káncellaryi ma wydać.

1598 fol: 659

Gdy ſię kto z ſtroną poiedna y doſyć uczyni, takowemu znieśienie Banicyi z Káncellaryi Náſzey ma bydź dane.

1588 fol. 468 o Relaxacyi.

W Koronie gdy ſtroná ſtronę poiedna, tedy Trybunał powinien z niego Bánicyą znieść, gárło iego zoſtaie ná łáſce I. K. Mći.

1589 fol. 543 o odprawach Rzeczy ugadzoney. H. P. 223

Ná Banicye ex controverſiis partium otrzymane oſobliwie wieczne, żadne ſublewacyi gleyty, ad iure agendum wydawane bydź nie máią.

1641 1647 fol. 20 o ſublewacyach y y gleytach 1648. 1668. 1674 o otwarciu Ksiąg. Grodzkich

Gleyt ad Iure agendum Vrodzo. Zelſkiemu.

1667 conſt: fol: 69

6. Indygenaty.

De indigenatibus: ☞ *indigenatus ſinè conſenſu Ordinũ Regni, & Magni Ducatûs Lithuaniæ nikomu z Kán-*

1607 conſt. f. 862 vel 864

 cellá-

cellaryi bydź wydawáne nie máią.

1616 conſt. fol, 50 *Indygenat Vrodzo: Boryſá Hráznego Moſkwićiná.*

1652 conſt. fol; 28 *Indygenat Naiáśnieyßego Fránćißká Erdmáná Xią-żęćiá Sáskiego.*

Ibidem *Indygenat Wielmożnego Iąná Vldáryká Száfgoca.*

Ibidem fol. 29 *Indygenat Kryßtofá Houwáltá.*

Ibidem *Indygenat Konſtántego Giße.*

Ibidem fol: 30. *Indygenat Kláudyußá Herpiná z Perpeſſu.*

Ibidem *Indygenat Kozaga Kreſy.*

1654 conſt: fol. 37 *Indygenat Vrodz: Iana Wilchelmá Donowaiá.*

1659 conſt. fol, 16 *Indygenát Vrodzo: Dánielowi Eiloſowi.*

1662 conſt. fol, 22 *Indygenaty Vrodzonego Károlá Márſoná y Ierzego Bárſotego.*

1673 conſt, fol. 14 Indygenaty pewnych Oſob: ☞ á mianowićie Vrodz: Bábtyſtę Fredyániego Oberſzterá, Michała Floka Oberſzterá, Augoniego O-kollego Oberſztera, Dawida Iordaná Oberſzterá, Arnophlá Floka Oberſzterleytnanta, Iákuba Kordymirá Máiorá, Abrahámá Bekie-rá Máiorá, Iana Neyzſztadá Máiorá, Ierzego Gordoná Maiora, Ia-ná Meyflandá Kápitaná, Piotrá Benedyktá Andwerſoná Kápita-ná, Scypioná Iana, y Károlá Morykonich, Ierzego Benetá, Iana y Samuelá Delawátow Kápitaná, y Indzinierá ná Fortecy Słuckiey wſzyſcy zá Indigenas z Potomſtwem ich de lumbis eorum pocho-dzacych ſą przyięci, y onym participatio Praw, ſwobod y wolno-ści Obywátelow Kroleſtwá Polskiego y W. X. L. Stanu Szláche-ckiego ieſt pozwolona. Ná co im y przywileie z Káncellaryi Kro-lewskiey wydane authoritate præſentis Conuentus approbantur.

1679 conſt. fol: 18. vel 17 Declaratio indigenatûs Vrodzo: Bennetowi: ☞ do Prærogátyw Szlácheckich admittitur.

Ibidem fol. 25 vel 22 Declaratio præſtiti Iuramenti rożnych Oſob, ad indigenatum przypuſzczonych: ☞ ponieważ Vrodzeni Michał Oberſzter y Fromwold Oberſzterleytnant Flokowic, Dawid Iordan Oberſzter, Ian Neiſztad Máior, Ierzy Gordon Máior, Iákub Kordyner, Ian Bab-tiſtá Frediáni Oberſzter Scypian, y Ian Karol Morykowię przy wy-wodzie antiquæ Nobilitatis Iuramenta præſtiterunt, dla tego indi-genæ Korony Polskiey y W. X. L.

Ibidem Indygenaty Vrodz: Morozowi y innym: ☞ miánowićie Vrodzo-nych Marćiná Stánisławá Káſztellę, Towárzyſzá Vſárskiego Wiel-kiego Xiążęćiá RádziwiłáPodkánclerzego y Hetmana Polnego. W. X. L. Piotrá Morozá, Wilhelmá Koſtelá Ikſznelá Máiorá, Ianow Bitnierá, Betnowiczá, y Gon ffouzá Kápitanow, zá Indigeny zá zgo-dą wſzech ſtanow ſą przyięći. Ktorzy konformuiąc ſię do da-wnieyſzych Konſtytucyi, o Indygenách nápiſanych, ná przyſzłym Seymie Práwu poſpolitemu doſyć uczynią.

Decla-

Declaratio Vrodzonym Dellawallom, y Ixkiellowi: ☞ Correctura ich imion y przezwisk, 1678 const: fol. 13

7. Iurgielty.

O Iurgieltách w skárbie W. X. Litewskiego zátrzymánych: ☞ płácone bydź máią benè meritis. 1647 const fol. 21

8. Lenno.

Lenno Vrodzonemu Temrukowi Szynkowiczowi: ☞ Wśi Więzáycá Gierniki w Gorzdowskiey włośći Stárostwie Zmudzkim. 1598 const. f. 701

Approbácya przywileiu dożywotniego ná dobrach Oekonomicznych Kijowie y Mieleczycach Vrodzonemu Páwłowi Teterze. 1659 const f. 14

Approbácya Przywileiow *Vrodzo: Neczáiowi Kosśánskiemu y Bocharewiczowi.* Ibidem.

Securitas Dobr Lennych W. X. L. eadem immunitate gaudere debent iako y Ziemskie. 1661 const. f. 12

Dobrá Lenne wszystkie w Wielkim Xięstwie Litewskim: ☞ żadnym assygnácyom Hetmánskim, *ná chleby, stánowiská żołnierskie, podlegáć nie máią, in contravenientes pœna Legum reassumitur.* 1661 const. fol. 12 titulo securitas dobr Lennych 1673 fol. 18

Approbacya zasług Vrodzo: Wienekowiczá: ☞ Folwárk łąn kupiony w Lenność obrocony. 1676 const. fol. 20 vel 19

Approbácya práwá dożywotniego W. Xiążęciu Rádziwiłowi Podkanclerzemu y Hetmánowi polnemu Wielkiego Xięstwá Litewskiego, Kijowieicy Mieleyczyce, także cessyi na Leśnictwo Czuchockie. 1670 const. fol. 53

Approbacya pewnych Dobr Lennych: ☞ Dobrá Czereśsa y Stelisścze Vrodzonego Andrzeia Zanisśy Pisarzá W. X. L. Lewonowice Vrodzo: Marćiná Wołodkowicá. 1677 const. fol. 21

Approbacya Przywileiu postrzelanym konferowanego: ☞ Lenne Dobrá Vćiesśna y Hresśorkow, y Począpowczyzna. 1678 const: fol. 15

9. Nadgrodá.

1653 conft: fol: 23 vel 22 *O Obywátelách Powiátu Stárodubowſkiego: ⁂ w reſpekćie bydź maią.*

Ibidem folio 23 vel 25 *Odłożenie deſiderij ná przyſzły Seym Wielmożnego Kaſztelląná Trockiego.*

1661 conſt: fol: 19 *Nadgroda Vrodz: Iudyckiemu Woyſkiemu Rzeczyckiemu: ⁂ Dobrá iego wieczyſte Hołdowice Demſowczyzne ab omnibus oneribus do lat trzydźieſtu wolne expenſa* 200000. *ná obronę Zamku Łochowickiego Dwádźieśćiá Tyśięcy y ieden cztery ſtá złotych zápłácone bydź powinny.*

Ibidem fol: 60d. *Aſſekurácya pewnym oſobom: ⁂ Kryſztofowi Potockiemu y Iánowi Stániſłáwowi Milewſkiemu præuiâ liquidatione ná przyſzłym Seymie.*

Ibidem fol. 20. *Donácya Vrodzonemu Newelskiemu Skárbnikowi Brzeskiemu kilku Tysięcy.*

1662 conſt: fol. 19. *Gratitudo poſtrzelanym w potrzebie pod Káſzlikámi: ⁂ ná Dobrá po Vrodzonym Wiążewicu approbatur.*

1667 conſt: fol: 65. *Ochroná Oſob y Dobr Exulum Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ⁂ do lat trzech o długi pozywáni bydź nie máią.*

Ibidem folio 66. *Conſolatio Exulibus Woiewodztwá Smoleńskiego y Powiátu Stárodubowskiego pewnym Oſobom dobrze zasłużonym Wielmożnemu Leonowi Pogirskiemu, Málewice, Nikonowice y Choczynká, Hieronimowi Sultánowi Chrzow, Roſzyn, Nauchowice: Vrodzo: Stánisłáwowi Vnichowſkiemu Derewiánczyce y Brakow: Włádysławowi Giedroycowi Sztypiaki, Dymitrowi Połubinskiemu Szuláki, Ierzemu Suchodolskiemu Oſmulek názwáne Załoze, iure hæreditario ná wieczność, Vrodzonemu Pawłowi Mákárowiczowi Słobodkę Klapin Lennym práwem.*

1678 conſt: f. 13 *Gratitudo Wielkiego Xięſtwá Litewskiego Vrodzonemu Stefanowi Czárneyskiemu Piſárzowi Polnemu Koronnemu* 30000.

Opátrze-

Opatrzenie Wielebnych Xięży: Biskupá Smoleńskiego, Xiędzá Andrzeiá Ossowskiego ☞ *w respekćie bydź máią.* 1676 conſt. fol 16 vel 15

Gratitudo in futurum Vrodzonemu Lwowiczowi: ☞ *ad feliciora Tempora differtur.* 1677 con. fol. 20

10. Ochroná.

Ochroná Osob y Dobr Exulum Wielkiego Xięstwá Litewskiego: ☞ *od płácenia długow ad tempus liberi.* 1658 conſt: fol 23

O przystawach do Posłow Cudzoziemskich: ☞ *dobr Szláchecki ch aggráwowáć nie powinni.* 1677 conſt. folio 22 vel 23

11. Ordynácya.

Ordynatio de succedendo, przez Xiążąt Radziwiłow uczyniona excipowána od pospolitego Prawá spadkow y approbowána. 1598 conſt. fol. 528 titulo Konfirmacya

12. Summy.

Summá pozwolona Andrzeiowi Kurchowskiemu Zámku Sieświeyskiego Stároście pięć Tysięcy złotych. 1589 conſt. fol: 5[illegible]

Summá ośm Tysięcy złotych ad extenuationem Vro: Bochdánowi Ogienskiemu Podkomorzemu Trockiemu, ná Wśiách Dorsuńskich włok 83. 1607 conſt. fol. 863 vel 835

Summá álbo summy po ośmiu Tyśięcy Thomaszowi Dąbrowie ná Łucynie Andrzeiowi Młockiemu ná Elmet ad extenuationem. Ibidem folio 864 uel 866

Deklarácya summy zápisaney ná przyszłym Seymie Vrodzonemu Bochdanowi Oginskiemu: ☞ *extenuacya w donácyą obrocona.* 1609 conſt. fol. 908 vel 910

Summá Vrodzonemu Iánowi Sapieze Staroście Osmiátyskiemu: ☞ *dziesięć Tysięcy skarb Litewski ma wyliczyć.* 1609 conſt: fol. 911 vel 913

Odpuszczenie summy pewney Vrodzo: Iánowi Alfonsowi Łąckiemu y Konradowi Bremerowi: ☞ *dziewiętnaśćie Tysięcy złotych Polskich.* 1611 conſt. f. 45

Ibidem fol: eod. *Approbácya kwitu Potomká Kniáziá Smierskiego.*

1613 conſt. fol: 47 *Aſſekurácya Wielm: Iąná Károla Hodkiewiczá Hrábie ná Bychowie Hetmáná W. X. L: ☞ na ſummę dwadzieśćia y dziewięć Tyśięcy trzyſtá dwadzieśćiá złotych ná żołnierzá wydáną.*

1616 conſt. f. 44 *Summá Zyzmorſka: ☞ Wielm: Kryſztofowi Rádziwilowi przyznana.*

Ibidem fol: 45 *Warunek zapláty dziesiaćiu Tyśięcy złotych Vrod: Alexándrowi Sápieze Stárośćie Orſzánskiemu.*

1623 conſt. fol. 15 *Wnieśięnie ſummy ná Bolniki Wielm: Iánuſzowi Kiſzce Woiewodzie Połockiemu: ☞ Cztery Tyśiące, poſt fata iego novus Donatarius ma oddáć.*

1638 conſt. fol. 62 vel 53 *Obywátele Inflántſcy benè meriti: ☞ ſummy im záplácone bydź powinny.*

1653 conſt. fol. 22 vel 20 *Nadgrodá koſztow Wielm: Pacá Woiewody Trockiego: ☞ ſummá 20. Tyśięcy.*

1658 conſt. fol. 45 *Aſſekurácya ſummy Wielm: Woiewodzie Czerniechowskiemu: ☞ z podatkow ma bydź zaplácona.*

Ibidem fol. 50 *Aſſekurácya pewnych wydatkow W. X. Litew. ☞ Vrodzo: Iąná Chrápowieckiego, y Sámuelá Komorowskiego.*

1661 conſt: fol. 10 *Summá ná Wołpie y Retowie Iáśnie Wielm: Páwła Iąná Sápiehy Woiewody Wilęńskiego: ☞ Sto Tyśięcy złotych Polskich.*

Ibidem fol: 14. *Aſſekurácya ſummy liquidowáney pięćdzieśiąt ſześć Tyśięcy, ſześć ſet dwádzieśćiá ośm złotych ná Fortecę Nieſwieską Vrodz: Xiążęćia Radziwiłá Podczáſzego Wielkiego Xięſtwá Litew.*

Ibidem fol. 15 *Aſſekurácya ſummy wydatkow woiennych Vro. Piſarza y Obożnego W. X. L.*

1667 conſt: fol. 63 *Dług Vrodzonemu Cypryanowi Brzoſtowskiemu, Piſarzowi W. X. L. 15. Tyśięcy do drugiego Seymu differtur.*

1667 conſt. fol. 66 *Coneſeruatio Prawa Vro: Chorążyny Trockiey: ☞*

ná Dobrá Rasno, Suchary: y inne nadgrodá pokálkczonym żołnierzom summa dziesięć Tyśięcy ma bydź zapłacona.

Assekurácya summy Iáśnie Wielm: Woiewodzie Wileńskiemu Hetmánowi W. X. Litew. tákże Wielmo: Xiążęćiu Podkánclerzemu, Hetmanowi Polnemu, W. X. Litew: ☞ *naypierwey ad rationem summę pięćdziesiąt Tyśięcy Wielmożnemu Hetmanowi Wielkiego X. Litewskiego.* 1673 const. fol: 12.

Dług Vrodzonemu Cypryanowi Páwłowi Brzostowskiemu Referendarzowi W: X. L. 15. Tyśięcy. Ibidem fol. 16.

Gratitudo Vrodzonemu Dolskiemu Podczáßemu Wielkiego X. Litew: ☞ *summá dwádzieśćia Tyśięcy ná Woytostwie Wiackim assekurowana.* 1676 const. fol. 16 vel 15

Wniesięnie summy Vro: Lipnickiemu Stárośćie Seyweyskiemu: ☞ *trzydźieśći Tyśięcy Novus Donatarius powroćić będźie powinięn.* Ibidem. fol. 19 vel 18

Declaratio summy trzech Tyśięcy Vrodzonemu Mośćieswiczowi Pisárzowi Ziemskiemu Lidzkiemu Ciwonoui: ☞ *na Wśi Kioiśćie álbo Koniuchy.* Ibidem folio 20 vel 19

Declaratio summy trzech Tyśięcy Vrodzonemu Stefanowi Antoniemu Kosowi Chorodniczemu Witepskiemu: ☞ *na dobrá Kołacze.* Ibidem fol: eod:

Gratitudo Vrodzonemu Pießkiewiczowi Skárbnikowi Mozyrskiemu: ☞ *2500. ná dobrá Zareze aliàs Rádźiewice.* Ibidem fol. eod:

Gratitudo Vrodzenemu Wieliczkowi Podstolemu Starodubowskiemu: ☞ *summá dwá Tyśiące ná Pieźiorki.* Ibidem fol: 22 vel 20

Assekurácya summy 121769: ☞ *Wielmożnemu Sieniáwskiemu Márßałkowi Nadwornemu Koronnemu:* ☞ *skarb W. X. L. záplácić ma.* Ibidem folio 22 vel 21

Wniesięnie summy ná Gulbin Wielmożnemu Woiewodźie Smoleńskiemu: ☞ *20 Tyśięcy.* Ibidem

W *Asse-*

1678 conſt. fol. 9. Aſſekurácya ſummy Trzydzieſtu Tyśięcy W. Xiążęćiu Iegomośći Podkánclerzemu y Hetmanowi Wielkiego Xięſtwá Litewskiego, ná Stároſtwie Gulbinskim.

Ibidem fol: 11 Dług piaćiudźieśiąt Tyśięcy Vrodzonym Sukceſſorom Wielm: Gąſsewſkiego Podskárbiego y Hetmáná Polnego W. X. L. ☞ skarb Litewski zápłáći.

Ibidem. Reaſſumptio wydatkow Vrodzonego Hieronima Piaſeckiego Márſsałká Słonimskiego ná Reſtaurácyą Zamku Grodzinſkiego wyłożonych 1404.

Ibidem fol: 12 Dług dwunaſtu Tyśięcy Vrodzonego Wilhelma Stetkiewiczá Chorążego Minskiego: ☞ zápłácony bydź ma.

Ibidem Vbeſpieczenie długu Vro: Borátyniemu: ☞ do drugiego Seymu.

Ibidem Approbácya ſummy 8. Tyśięcy ná Stároſtwie Wolkowiſkim będącey: ☞ Succeſſoribus Wielmożnego Hilárego Połubinskiego Márſsałká naywyzſsego W. X. Litewskiego.

1685 conſt. fol. 8 Aſſekurácya ſummy dwudzieſtu Tyśięcy dwuch ſet pięćdzieśiąt złotych ante unionem wnieśioney ná Stároſtwie Szádowskim: ☞ Novus Donatarius tę ſummę powinien zápłáćić.

1690 conſt: fol. 11 vel 12 Dług Succeſſorow Vrodzonego Borátyniego: ☞ ſkarb W. X. L, ſto dwádzieśćiá Tyśięcy ma zápłáćić.

Ibidem fol 13 vel 14. Gratitudo Vorodz: Rymowidowi Podkomorzemu Lidzkiemu: ☞ zá reſtaurácyą Zamku Grodzinskiego ſummá ſseść Tyśięcy.

Ibidem Approbácya ſummy dawnieyſsey in perſonam Vrodz: Iąná Komorowskiego Piſarzá Mozyrſkiego: ☞ ſummá dzieśięć Tyśięcy.

Ibidem fol. 15 vel 10. Wárunek zápłácenia długu ſucceſſoribus Vrodzonego Niemierzycá: ☞ ſummá pięćdzieśiąt y dwá Tyśięcy.

Ibidem Dług Vrodzonego Mikołáiá Iudyckiego Kaſztelląná Nowogrodzkiego Káwálerá Máltánskiego: ☞ do drugiego Seymu differtur.

13. Zámianá.

Zamiáná Wśi Sawic: ☞ *Vrodz: Niemierom approbatur z Pánámi Sapiehámi.* 1611 conſt. fol 4.

14. Zapłátá.

Zapłátá ſummy dwánaśćie Tyśięcy trzyſtá dwadzieśćiá pięć złotych: ☞ *Vrodzo: Iąnowi Piotrowi Sapieze.* 1601 conſt. f. 762.

Zapłátá ſummy ſto czterdzieśći y cztery Tyśiące dziewięćdziesiąt y dźiewięć złotych groſſy pięć pinięd zy pięć Wielmożnemu Iároſſowi Wołowiczowi Podkánclerzemu W. X. Litewskiego. 1618 conſt: fol. 7.

Zapłátá expens ná expedycyą Inflántſką Wielkiemu Hetmanowi Polnemu W. X. L. 1625 conſt. fol. 15.

Wydatki Iáśnie Wielmożnego Woiewody Wilenskiego Hetmáná W. X. Lit: ☞ *zapłácone bydź maią.* 1626 conſt: fol. 7.

Dług Wielmożnego Podskárbiego Ziemskiego W. X. Lit: ☞ *zapłácony bydź ma.* Ibidem f. eodem.

Wydatki Wielmożnego Kryſztofa Radźiwiłá Hetmana Polnego W. X. L: ☞ *płácone bydź powinny.* Ibidem f. eodem.

Długi W. X. Litewskiego: ☞ *wzwyſſ miánowáne aſſecurantur.* 1627 conſt f. 14.

Długi W. X. Litew: ☞ *approbantur, ſatisfactio iniungitur.* 1628 conſt; fol: 10.

Długi W. X. Litewskiego: ☞ *do drugiego Seymu differuntur, podatki defalcantur.* 1629 conſt; fol. 16.

Długi Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego Wielmożnemu Sápieże Woiewodźie Wilenſkiemu, śiedmdźieśiat y śiedm Tyśięcy osm ſet oſmnáśćie Złotych groſzy dwádźieśćiá y śiedm pinięd zy piętnaśćie, Alexándrowi korwinowi Gaſzewſkiemu śiedm Tyśięcy pięćſet dźiewięćdźieśiat y osm Złotych groſzy dwadźiesćiá y ieden pinięd zy 4. y puł. Krzyſztophowi Rádźiwiłowi dwádźieśćiá dwá Tyśiacá Potomkom, Krzyſztophá Náruſżewicá Podſkárbiego Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ trzykroć ſto Tyśięcy dwádźieśćiá trzy Tyśiace cztery ſtá oſmdźieśiat złotych groſzy ſzeſnaśćie pięnięd zy piętnaśćie, Vrodzonemu Andrzeiowi Sianiáwſkiemu Złotych Tysiac, Wilhelmowi Tyzenhauzowi dwá Tyśiaca Złotych; Ludźiom służebnym ná Zamku Smolenskim ośm Tyśięcy ſześć ſet, ſześćdzieśiat cztery, groſźy dzieśięć, pienięd zy 6. z podátkow zapłácone bydź máia. 1635 conſt: fol. 14.

1632 const: fol: 7 *Znieśienie długow W. X. L:* ☞ *te wyżße długi wßyſtkie zapłácone.*

1635 const. f. 23 vel 20. *Długi W. X. Litew:* ☞ *potym wynikáiące z podatkow máią bydź zapłacone.*

1638 const: fol. 54 vel 46 *Zápłatá ná Zámek Dziśienski:* ☞ *Vrodzonemu Iozefowi Korßákowi Staroście Mściſłáwskiemu zá iázdę y piechotę iego koßtem trzymane.*

Aſſekurácya wydatkow woiennych Iaśnie Wielmożnemu Pawłowi Sapieże Woiewodżie Wilęnskiemu 1658 const. fol. 8 *Hetmanowi W. X. Litewskiego:* ☞ *ſummy pięćiu kroć ſto Tyśięcy dziewięćdzieśiąt trzy Tyśiące ośm ſety dżiewięć złotych.*

Ibidem fol: 53. *Vwolnienie od długow w skarbie winnych Wielmożnego Ierzego Chlebowiczá Stárosty Zmudzkiego.*

Aſſekurácya Iáśnie Wielmożnemu Woiewodżie Wi- 1661 const. fol. 11 *lęnskiemu:* ☞ *reſzty długu od Rzeczypoſpolitey winnego.*

Ibidem fol. 12 *Aſſekurácya długu Wielmożnego Wincentego Korwiná Gąßewſkiego Podskárbiego y Hetmana Polnego Wielkiego Xięſtwá Litew.*

Reaſſumptio Konſtytucyi ratione reßty winnego długu Iáśnie Wielmożnemu Woiewodzie Wilęnſkiemu: 1662 const. fol: 18 ☞ *czterech kroć ſto Tyśięcy śiedmdzieśiąt Tyśięcy dwieśćie trzydzieśći y ßeść złotych, großy 24. z podatkow ma bydź zápłácony.*

Ibidem *Reaſſumptio Aſſekurácyi Wielm: Xiążęćiu Rádziwiłowi Káßtellánowi Wilęnſkiemu złotych 56628.*

1667 const. fol. 62 per Errorem Typographi *Aſſekurácya winney ſummy Sukceſſorom Iaśnie Wielmożnego Woiewody Wilęnſkiego 493028.*

1669 const. folio 11 *Reces Wielkiego Xięſtwá Litewskiego:* ☞ *w ktorym zaſługi zaſłużonym do drugiego Seymu aſſecurantur.*

Aſſecurácya zaſług od Rzeczypoſpolitey winnych, Vrodzonego Máthiaßá Frąckiewiczá Rádziminſkiego Pi-

go Piſarzá W. X. Litew: ☞ legitimis ſucceſſoribus należących. Ibidem fol. 12 vel 13 vel 14.

Approbatio donationis Wielm: Vrodzo: Sukceſſorom Iaśnie Wielmożnego Pawłá Sapiehy Woiewody Wileńskiego Hetmaná Wielk. X. Litew. ☞ wßyſtkich ſum Dekretami Kommiſſarſkiemi przyſądzonych, to ieſt dwu kroć ſto Tyśięcy uſtąpionych, ſaluis ſummis, na Száwę Wołpę, y Retow per Conſtitutionem wnieśionych. 1673 conſt: fol: 10

Approbatio wypłaceniá zaſług po Vrodzonym Máthiaßu Frąckiewiczu Rádziminſkim Piſarzu Polnym W. X. L. Ibidem fol. 17

Liquidacye długow Wielmożnym Hetmanom W. X. Litew. Wielkiemu Hetmanowi debet ſkarb W. X. Lit. 343751. Polnemu 183355. 1676 con. fol. 10 vel 19.

Wypłácenie długu Sukceſſorom Wielmož: Wincentego Korwina Gąßewſkiego Podſkárbiego Wielkiego y Hetmáná Polnego Wielkiego Xięſtwá Litew: ☞ ad rationem 60000. wydáć náznáczono. Ibidem fol. 16 vel 15

Aſſekurácya długu Vrodzonemu Kmićiiowi Srażnikowi Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego: ☞ ośm Tyśięcy ſkarb Wielkiego Xięstwá Litewſkiego zápłáćić powinięn, z oſobná ßeść Tyśięcy na Dzierzáwie Kráſnoßelſkiey Novus Donatarius poſt fata powroćić będzie powinięn. Ibidem fol. 20 vel 19.

Wypłácenie długu Succeſſoribus zeßłego Wielmożnego Nárußewicá Podkánclerzego Wielkiego Xięſtwá Litewskiego. 18090 álbo raczey reſiduum 13090. zápłácone z skárbu bydź powinny: Ibidem fol: 23 vel 21.

Reces długow ktore ſię tego Seymu wypłáćić nie mogły: ☞ z podatkow Extráordynaryinych do dwu lat prorogowánych wypłácone bydź powinny, oſobliwie dług Krolá Iegomośći Iąná Kázimierzá. 1677 conſt. fol: 12

X Aſſe-

Assekurácya długu Vrodzonemu Borátyniemu: pięćdźieśiąt Tyśięcy, in vim provisionis skarb Wielkiego Xięstwá Litewskiego zápłáćić ma: ☞ *Oryginał ná przyszłym Seymie obmyślony bydź ma.*

Ibidem fol: 30

Ibidem

Vpewnienie zasług pewnemu Towárzystwu: ☞ *Ięnowi* Karolowi *Ostrowskiemu, Hieronimowi Smoderskiemu y innym.*

1683 conſt; fol. 14 *Dług successorom Vrodżonego Borátyniego:* ☞ *ad rationem piąćiudźieśiąt Tyśięcy skarb ma wypłáćić Litewski.*

14. Zasługi.

1670 conſt. fol. 55 *Odłożenie desideriorum:* ☞ *benemeritorum* X. L. *do drugiego Seymu.*

Declaratio zasług Wielmożnego Káſztellaná *Minskiego:* ☞ *prævia liquidatione ná Seymie z skárbu W. X. Litewskiego zápłacone bydź máią.*

1677 conſt. fol. 17

Ibidem fol. 19 *Specificatio więżniow Woiewodztwá Witepskiego.*

SEXTVS

SEXTVS STATVS FISCI M. D. L.

Summæ Rerum tractatarum in Statu Fiſci, M. D. L.

1. Akcyzá.
2. Approbatio Laudorum.
3. Artylerya.
4. Cło.
5. Czopowe.
6. Donativum Kupieckie.
7. Drogi.
8. Menicá Monetá.
9. Pieniądze Poſelſkie.
10. Poborca.
11. Pobory.
12. Podatki.
13. Pogłowne Tátárſkie.
14. Pogłowne Zydowſkie.
15. Poſztá.
16. Prowentá Rzeczypoſpo:
17. Quartá.
18. *Ráchunki* ſkárbowe.
19. *Sáletrá.*
20. *Sygillácya.*
21. Summy y zapłátá.
22. *Trybunał* ſkárbowy.
23. *Wiązánie.*
24. Zaſtáwnicy y Arendarze W. X. *L.*

1. Akcyzá.

Akcyzá Wielkiego *Xięſtwá* Litewskiego: ☞ *Pod-ſkárbi wſwoiey diſpozycyi mieć ma wPowiátách Adminiſtratores iuratos. ći wybieráć będą według Inſtruktarzá Rzeczypoſpolitey.* 1658 conſt: fol. 16

Akcyza Wielkiego *X.* Lit. 1659 conſt: fol. 11

2. Approbatio Laudorum.

Approbatio Laudorum W. *X.* L. *reſpektu podatkow.* 1652 conſt: fol: 23

3. Artyleria.

Approbácya liczby Vrodzonego, Remerá Generałá Artyleryi W. X. L. 1690 conſt f. 11 vel 10

4. Cło.

Stároſtowie, Dzierzáwcy, Mytnicy, groble, drogi, uápráwić powinni, tákże gdźie przed tym mytá niebywáły, wymyśláć áni wy- Stât: Lith. R. I. A 29 fol. 29. N. 5

bierać ich niepowinni, pod winą dwunasta kop groszy y Nawią stka.

1601. 1611. 1631 fol. 14 titulo o mytách 1616 fol. 14 titulo o mytach.

Mytá według Instruktárzá Celnicy wybieráć máią. Mytnicy, Celnicy, Zupnicy máią bydź osiedli y Chrześciánie.

1589 f. 530, titulo Zydzi

1589 f. 530: tit. wolność od ceł

Zydzi trzymáć nie máią.

Pisarze ná Myćie Wielkiego X. Litewskiego kwitowego tylko dwá groszá bráć máią sub pœna 100. kop Litewskich.

Ibidem f. 555 tit. Clá W. X. Litew:

Ani Koronny Kupiec w Litwie, áni Litewski w Koronie, raz oddawszy ná gránicy myto płáćić niepowinien.

16[illegible]7 f. 8. tit: Clá

Clá morskie ex Dominio maris Krolowi IegoMośći y Rzeczypospolitey należą, áby do porządku przyszły, non derogando Iuribus aliorum.

1641 const: fol. 17 titulo o Clách

1642 const: fol. 20 tit. Abrogácya

Ibidem f. 16 titulo o zniesieniu

Cło Krolewieckie, Łabugowskie zniesione iest.

Clá ná Rzece Dzwinie zniesione, w Kryszborku iednák Kupcy płáćić máią.

1676 const. fol. 22 titulo Indemnitas Ceł Koronnych

Kupcy Litewscy z Brześćia do Korony iádący od wszelkich towárow płáćić máią, toż wzáiemnie Koronni w Litwie czynić máią.

Ibidem f. 13 titulo o Kondemnátach

Ktokolwiek z Woiewodztwá Brzeskiego w Mielnickim Grodzie Iuráment wykona authentycznie ná spuszczenie własnego zbożá, iuż więcey nigdzie poćiągąn bydź nie ma.

1589 const: fol: 530

Wolność od Ceł ludzi Szlácheckich Wielkiego Xięstwá Lit: od kwitu, od zboż tylko po dwá groszá, Celnicy bydź powinni.

1598 const. fol. 697

Około drog Zmudzkich o szládzie Zmudzi: Konstytucyą Auni 1581. reassumitur y Kommissarze náznaczeni.

1629 const: fol. 20

Cło nowo podwyższone y spław wodny zwyczáyny w Wielkim Xięstwie Lit: ma bydź wybieráne od szesnastego dniá Máia.

Instruktarz celny po poborowym uniwersale W. X. Litew

Litewskiego: ☞ *Instruktarz celny wybierania darowanego na teraźnieyszą Rzeczypospolitey potrzebę, od wszelakich Towarowy rzeczy od wszystkich Stanow W. X. Litewskiego, Duchownych y Swieckich, w Roku 1629. Ná Seymie Wárszáwskim cłá pozwolonego.* Ibidem fol. 25

Modus dawania kwitow mytnych, z pieczęcią od Wielmożnego Podskárbiego dáną, y sposoby zábierania: iákoby się z Towárámi nieprzekradano. Ibidem fol. 16

Mieyscá oznáczyć ná wybieraniatycy Ceł, ná Komorach y przykomorkach zwyczáynych.

Text od czego ma być co brano.

Naprzod

OD łasztu Zytá, ięczmięniá, y inszego zboża, po Złotych dwá, A ktorzy wozámi prowádzą, od Beczki grofszy dwá

Od Towárow lesnych, Naprzod od łásztu smelcugi, po zlotych piaci

Od beczki po rászu, ktora trzy szyfanty waży, po złotych 2. y gr 15.

Od łásztu smoły surowey, po złotych dwá.

Od łásztu smoły paloney, po złotych cztery

Od stá klepek, po złotych piaci

Od stá Wásitek, po złotych piaci.

Od stá pipełek, po złotych piaci.

Od stá Wanczosu, po złotych piaci.

Od kopy Cebrowiny, po złotemu iednemu.

Od stá Balow, po złotych trzy:

Od másztu iednego po złotych cztery.

Od kopy tárcic dębowych po złotych dźiesiaci,

Od kopy Ramow dębowych, po złotych piaci,

Od kopy Rámow sosnowych, po złotych dwá grofszy piętnaśćie.

Od kopy cebrowiny, złoty ieden, grofszy piętnaśćie

Od kopy tárcie Sosnowych, złoty ieden grofszy piętnáśćie.

Od stá páczyny złoty ieden.

Od Bárkowiska pienki czystey, po złotemu iednamu grofszy 25.

Od biekowcá płowey pienki grofszy piętnaśćie

Od kámieniá lnu czystego, po grofszy dwá,

Od kámieniá nieczystego lnu, po grofszy puttorá,

Od Zechcyku przędze, po grofszu iednemu.

Od beczki lnánego Nasienia, po grofszy trzy.

Od łásztu soli po złotych dwá.

Od Vxestu winá Fráncuskiego, po złotych dwa.

Od pipy petersymenty, po złotych piaci.

Od pipy inszego winá, po złotych trzy.

Od kuffy Małmázyi, po złotych piaci.

Od pipy Rynskiego winá, po złotych trzy.

Od Beczki miodu pitego, po grofszy dwádźieśćiá.

Od Kreftu octu winnego, po złotemu iednemu,

Od Beczki Piwá Kowinskiego, po grofszy trzy.

Od Beczki dorſzu y ſtokwiſzu, po groſzy pietnaſćie.
Od beczki Ryb Pruſkich Krolewieckich, po groſzy pietnaſćie.
Od beczki Wyziny, y Ieśietrżyny, po złotych dzieśiaći.
Od ſtá ſuchych Ryb, po groſzy trzy.
Od Łoſośiá iednego, po groſzu iednemu.
Od troſki Iunow, po groſzy ſześći.
Od łáſztu Sledzi, po złotych piaći.
Od beczki Leſzczow, po groſzy dziesiaći.
Od beczki Węgorzow, po groſzy dzieśiaći.
Od beczki Cert więdłych, po groſzy dzieśiaći.
Od cetnaru Ołowiu, Miedzi, Siárki, Cyny, po groſzy piętnaśćie.
Nd kámięniá Woſku, po groſzy dwudzieſtu piaći.
Od kámięniá Łoiu, po groſzy trzy.
Od Wołu káżdego, po groſzy dziesiaći.
Od Iátowice, po groſzy piaći.
Od Beczki ſłonego mięſá, po groſzy oſmi.
Od kożdego koniá y klácze po groſzy dwádźieśćiá
Od śledziowki miodu práſznego, po złotemu iednemu.
Od ſtá ſkor wołowych, po złotych dźiesiaći,
Od ſta Iuchtow, po złotych piętnaśćie.
Od ſtá ſkor ćielęcych, kozłowych, báránich, y ćiemcowych po złotemu iednemu.
Od tachru drobnieyſzych, po groſzy dwádźieśćiá
Od ſtá ſkor łośich, po złotych dwádźieśćiá y pięć.
Także y od inſzych wſzelákich Towárow, ktoreby ſię tu nie ſpecyfikowáły według teráźnieyſzey ceny, po groſzu iednemu od złotego ráchuiac, wybierano bydź ma.
Szyprowie od właſney Szkuty, álbo wićiny oprocz Fliśnikow po złotych dwá.
Od dubaſzá, po złotemu iednemu.
Od Lichtanu po złotemu iednemu.
A od Naiemnych ktore z frochtu náymuia, po złotemu iednemu.
Rothmáni álbo ſzternicy, od oſoby po złotych dwá
Fliſowie od oſoby po złotemu iednemu.
Od wſzelákiego korzeniá, iuxtá proportionem táxy, káżdemu ráchuiac po groſzu iednemu od złotego.
Toż o limoniách, Cytrynách oliwkách &c. &c.
Od wſzelákich płoćien &c. &c.

A inſzym wſzyſtkim rzeczom, Towárom, kupiom, ktore nie ſa ſpecifikowáne, táxa ma bydź według uważenia Exáktorow, ktorzy poſtrzegáć tego będa, áby nikt od płacenia tego cłá nieulegał, áni ſię ukrywał, ráchuiac iednák od kożdego złotego po dwa groſzá polſkich. A tych Exáktorow ludzi dobrych, ſtanu Szláchteckiego, osiadłych, Wielmożny Podſkárbi W. X. L. prezentowáć ma ná Seymiku Relácyinym w Wilnie, ktorzy támże zárázem przyſięgę Poborcom w Vniwerſale Anni 1628. wyrázona, wykonáć máia, y według Vniwerſału, y Ordynacyi Wielmożnemu Podſkárbiemu, ná Komorach y Komorkách, zwyczáynych, pomieniono cło wybieráć zaczna, powinni będa Wielmożnemu Podſkárbiemu liczbę czynić, Regeſtrá, tákże pieniadze, gdzie Wielmożny

żny Podskárbi náznáczy oddawáć. Salaria tym Exáktorom máią bydź z tychże pieniędzy wegług uważenia tegoż Wielm: Podskárbiego náznáczone.

De Euectis & inductis W. X. L: ☞ *in præsenti & futuro Euecta y Induktá ściągáć się ma.* 1629 w powtorn. conſt. folio 12

Cło nowo podwyzßone y ſpław wodny zwyczáyny W. X, *Litew:* 1631 conſt. fol. 15

Auctia ſummy na zápłacenie długow W. X. L: ☞ *aliàs cło nowe.* Ibidem

O cłách W. X. L. ☞ *do lat dwu z pławnym y donátywą prorogatur.* 1633 conſt fol. 43

Euectá: ☞ Konſtytucya *Anni* 1629. *reaſſumitur.* Ibidem

Wárunek y czas wnoßenia do ſkárbu *Donátywy z Dobr W:* X. *Litew:* ☞ *czáſu Elekcyi uchwaloney.* 1634 conſt. fol. 11

Donátywá Miaſt W. X. L. *ſummę Trzydzieśći Tyśiecy.* Ibidem folio 13

O cłách W. X. L. ☞ *cło oboie ták nowo podwyzßone, iáko y auctio ſubſidiorũ ná lat dwie prolongowáne.* 1635 conſt. fol. 18 vel 24

Abrogácya ceł przez te dwie lećie w Krolewcu, cum præiudicio W. X. Litew: wybierányc h. 1638 conſt: fol. 20 vel 23

Cło Kupieckie nowo podwyzßone, z ſpłáwnym wodnym W. X. L. *ná dwie lećie.* Ibidem fol: 25

Cło nowo podwyżßone z płáwym wodnym W. X. L. *Wielmożny Podſkárbi ma arendowáć.* 1643 conſt. f. 14

Inducta: ☞ *płácona bydź powinná.* Ibidem fol. 17

Cłá Piláwſkie: ☞ *wybieráne bydź nie máią zá interpozycyą K. Imśći o Kurfirſtrách.* 1647 conſt: fol: 8

Cło Nowo podwyżßone z pławem wodnym W. X. L: ☞ *ná lat dwie uchwalone w Adminiſtrácyą Wielmożnego Podſkárbiego W.* X. L. Ibidem fol. 41

Inſtruktarz celny ex auctione ſubſidiorum pagina ſuperiori fol. 26: ☞ *Ták ab euectis, iáko y inductis mercibus od wßyſtkich ſtąnow Wielkiego X. Litewſkiego Duchownych y Swieckich cuiuſcunq; ſtatûs & Præeminentiæ.* 1650 conſt. fol. 27

1653 conſt. fol: 30. vel 32. 1655 conſt. f, 34. eu poſt folium 40.

Cło nowo podwyzßone Wielk. X. Lit: Auctio ſubſidiorum W. X. L: Poddani Szláchecccy od cłá wolni.

Ibidem fol: 41.

Inſtruktarz wybierániá Ceł W. X. L. ná teráżnieyßą potrzebę Rzeczypoſpolitey ták ab euectis iáko y inductis mercibus, ták lądem iáko y wodą od wßyſtkich ſtánow W. X. L. Duchownych y Swieckich, cuiuſcunq; ſtatus & Præeminentiæ.

W Roku 1655. ná Seymie Wárſzáwſkim poſtánowionym.

Od łáſztu Zytá, Ięczmienia, y nego zboża, po Fl: 2. g. 10.
A ktorzy wozámi prowádzą od beczki, po g. 2.
Od Towárow Leſnych, naprzod
Od łáſztu ſmálcugi po Flo. 5.
Od beczki potáſzu trzy ſzyfunty ważącey, po Flo: 2. g. 15.
Od łáſztu ſmoły ſurowey po f. 2.
Od łáſztu ſmoły paloney po f. 4.
Od ſtá klepek. fl: 5.
Od ſtá Wáśiłek. fl: 5.
Od ſta Pipełek, fl: 5.
Od ſtá Wánczoſu, Fl, 5.
Od kopy Cebrowiny, po fl: 1. g 15
Od ſtá balow, fl. 3.
Od Máſztu iednego, flo: 4.
Od kopy tárćic dębowych. fl: 10
Od kopy rámow dębowych, fl. 5
Od kopy rámow ſoſnow: f. 2. g. 15
Od kopy tarćic ſoſnow. f: 1. g. 15
Od ſtá páczyny, fl: 1.
Od Bierkowcá pienki czyſtey ráchuiąc w Bierkowiſk 13. kámięni Wilęnſkich á kámięń ma funtow 40. po fl: 1. g. 25.
Od Bierkowcá pienki płowey g. 15.
Od kámięnia lnu czyſtego, g. 2.
Od kámięn: lnu nieczyſtego g. 1.
Od zechcyku przędze, g. 1.
Od becki lniánego naśięnia g, 3
Od łáſztu ſoli, fl: 2.
Od uxeſtu wina Fráncuſkiego 2.
Od pipy præterſementu, 5.
Od pipy innego winá, 3.
Od kufy máłmázyi. 5
Od pipy Rynskiego wina 3.
Od beczki miodu bitego, g. 20
Od uxeftu octu winnego, fl. 1.
Od beczki piwá Kowieńſkiegr. g. 3
Od beczki Dorſzu y Stokwiſzu. g 15
Od beczki Ryb Pruskich Krolewicckich, g. 15
Od beczki Wyziny y Ieśietrzyny, fl: 4.
Od ſtá ſuchych Ryb. g. 3.
Od Łoſośiá iednego. g: 1:
Od Troslawiunow. g. 6
Od łáſztu Szledzi, fl: 5.7
Od beczki Leſzczow, g. 10.
Od beczki Węgorżow, g. 10.
Od beczki Cert więdłych, g. 11.
Od cetnaru Ołowiu, Miedzi, Siárki, y Cyny, g. 15.
Od kámięniá Woſku, g. 25
Od kámięniá Łoiu, g. 3.
Od Wołu káżdego, po g: 10.
Od Beczki ſłonego mięſá. 8
Od Iáłowice, g. 5.
Od kożdego konia y klácze po groſzy 10.
Od śledźiowki miodu práſz: fl. 1.
Od ſtá ſkor wołowych, fl. 10.
Od ſta Iuchtow fl. 15.
Od iednego Iuchtá Litewſkie: g. 6
Od ſtá ſkor ćielęcych, kozłowych y báránich, y ćimcowych fl: 1,
Od tachru drobnieyſzych, g. 20
Od ſtá ſkor łośich, fl. 25:

Szypro-

Szyprowie od włáſney Szkuty, álbo wićiny oprocz Fliśnikow. fl. 2.
Od dubaſzá, fl. 1.
Od Lichtanu, fl. 1.
A od Naiemnych ktore z frochtu naymuią, fl. 2.
Rothmáni álbo Sternicy, fl. 2.
Fliſowie od oſoby, fl. 1.
Od wſzelákiego korzenia, iuxta proportionem táxæ kazdemu ráchuiac, po g. 1. od złotego.
Toż o limoniách, Cytrynách, Oliwkách. Od wſzelákich płoćien.

Máterye Iedwábne.

OD ſztuki Axámitu wſzelkiego iákimkolwiek nazwiſkiem názwánego, głádkiego, ryſowáwánego, drukowánego, ſtrzyżonego, wſzelkiey fárby, fl: 10.
Od Adamáſzku, Atłaſu wſzelkiego gátunku y farby od ſztuki cáłey, fl. 8.
Od pułſtuczka, fl: 4.
Od ſztuki cáłey Fełpy rozmáitey farby y gátunku, fl. 15
Od ſztuki złotogłowu roznego wſzelkiey dobroći y gátunku, fl: 10.
Altembaſy Telety ſrebrogłowy poteyze cenie. fl. 10.
Od ſztuki Kitayki wſzelákiey fárby, dobroći y gatunku dupla nazwáney, fl. 6.
Od ſztuki Táfty tákże wſzelákiey farby Szeroiey wielkiego gátunku y dobrey, fl. 4.
Od ſztuki Kitayki wſzelákiey wąſkiey, fl: 1.
Od ſztuki kánáwácu przednieyſzego, Szerbſkiego Neápolitánſkiego, fl: 7. g. 15.
Od ſztuki kánawácu Medyoláńſkiego przednieyſzego, tákże od inſzych wſzyſtkich, podleyſzych fl: 7. g. 15
Od ſztuki Tercyánelle kápićiele, kánáwácu wzorzyſtego, Mántuánſkiego głádkiego wzorzyſtego, fl: 3. g. 22.
Od ſztuki Tábinow iedwábnych wſzelákich wzorzyſtych, wodnych, głádkich, ſzerokich, fl: 7. g. 15
Od ſztuki Tábinow Wąskich rożnych z wodą, wſzyſtkich y káffy, fl. 3.
Od Burkátelle Weneckiey rożney farby, od ſztuki káżdey, fl. 1.
Od Borátkow tákże rożney fárby, fl: 1,
Od puł Adámáſzku, tákże rożney farby, od ſztuki fl. 1.
Od puł Axámitu ták wzorzyſtego iáko y głádkiego, od ſztuki, fl. 1. g. 10.
Od puł Atłaſu prawdziwego głádkiego wzorzyſtego, od ſztuki f. 4.
Od ſztuki puł Atłáśia Refiaſtego rożney fárby y od pułſztuczkow, fl. 2.

Iedwabie.

Od kárty Iedwabiu Weneckiego wſzelákiey farby, fl. 1. g. 10
Od puł karty Neápolitanſkiego. g. 20.
Od litry Tureckiego wſzelákiey farby, g. 8.
Od litry Buczárſkiego Tátárſkiego, g. 4.

Złoto.

Od funtá Złotá y Srebrá Tureckiego, Weneckiego, Medyolánskiego, Niciánego, ćiągnionego, drotowego, bláſzkowego, po flo: 1. g. 10.

Sukná.

Od Gránatow, Szkarłatow, Pułgránaćia, od ſztuki, po fl. 10
Od ſztuki cáłey Fálęndyſzowey dobrych przednich, drożſzych y táńſzych rożney farby, fl: 6
A od pułſztuczkow falendyſzu ráśie y ſztámetu: fl. 3,

Od ſztuki cáłey Lundyſzow, O-lenderſkich páklákow. fl. 3.
A od pułſtuczkow, fl. 1. g. 15.
Od Lumſkiego ſzyfruchtu Gdańſkiego, Elbiaſkiego, Krolewieckiego, Nurſkiego, Wſchowſkiego, Głogowſkiego, Szerokiego, Szálebodzinſkiego, Szerokiego, Zdonogorskiego ſzerokiego Czernielſkiego ſzerokiego, od ſztuki cáłey, fl. 2.
A odpułſtuczka, fl. 1.
Od pułſtuczká Tuzinkow, fl. 1.
Od kárázyi Angielſkiey. Slaſkiey Gorskiey y inſzey wſzelkiey po g 15
Od Moráwſkiego, Suchodzinſkiego Głowego, Głogowſkiego, kutnorowánego, y niekutnorowánego, od báie wſzelákiey y od Ierzynkow, g. 15.
Od Kirow rozmáitych wſzelákim nazwiskiem názwánych fárby rozney od ſztuki, g. 6.

Futrá.

Sobole w ſorokách głowne, ſrzednie podleyſze. tákże Mármurki, Pupki, Ogonki, Kożuchy Sobole: Bobrowe y Pupkowe, Ryśie poiedynkowe. Futrá Ryśie ſzlámowe. Grzbietowe, Noſzkowe, Futrą Bobrowe, podczerewia krzyżowe liſy: Bobry, pod ſzácunek przyſtoyny z dobra uwaga ná komorách pierwſzych przez Exáktory przysięgłe podpadáć máią. Ná ktorych Komorách cło odpráwiwſzy od innych Exáktorow w drugich Komorách, y przy komorkách ten ſzácunek w dyſquizycya in dubium wokowány bydź nie ma. Liſy Moskiewſkie y Szodſkie od każdego po g. 3.
Od Niedoliſkow: po g. 3. -- 2.
Od Soroká kunáy przedniey ſzych y podleyſzych g. 15.
Od Soroká Niedokunkow przednich y podleyſzych fl. 1. g. 7.
A Błamy Kożuchy pod ſzácunek y liczbę podpadáć máia.
Od tysiącá Popielic Moskiewski. Wyskockiey. Liczney Kraſney przedniey y podleyſzey. fl. 3. g. 10.
Od tysiącá Bielli Litewskiey. f. 1. g. 20.
Przedziały Błamy, Kożuchy grzbietowe y brzuſzkowe popielice pod ſzácunek.
Krolikow czarnych ieytuchowych 1000, fl. 5.
A od czarnych Krolikow, g. 15
Od Brákowych f. 1. g. 7 -- 2
Od łáśic Soroka, g. 5.
Od tachry kozek czarnych Gdanskich, g. 10.
Od Tyśiącá Smusikow Angielskich białych y czarnych y inſzych wſzelákich, fl. 2.
Od skor Niedzwiedzich, g. 5.
Od Wilkow od każdego poiedynkiem, g. 3.
Od kotow leśnych, g. 1.
Od pieſkow białych y czarnych,
Od Birek Egypſkich f. 1. (gr. 1.
Od błamu Birek czarnych y ſzárych, g. 8.
Od Wyder poiedynkiem, g. 4.
Od nożek Soroká wſzelákich, g. 15
Od błamu przedżiłkowego, 5.
Czápki Bobrowe Białogłowskie pod ſzácunek:
Od Soroká gronoſtáiow. g. 20.

Towáry Ormiánſkie.

Od Kobiercá Adziam: Perſk. f. 1.
Od kobier: Solockiego proſte. g. 15
Kobierce Dywánskie, Perskie wielkie, ledwabne złotem przetykáne pod ſzácunek.
Od Tátárſkiego kobiercá, groſzy puł oſmá.
Od kielimá Perſkiego ábo Misinſkiego, od każdego, po g. 20.
Od proſtego Tureckiego, po g. 10
Od Sielemeckiego, g. 15

Od Sza

Od Száfiánu Tureckiego żołtego czerwonego, bronatnego, lepszego y podleyszego, od skory, g. 4.
Od száfianu Wilęnskiego, y in nych w tym Pánstwie robionych, od skory pułtorą g.
Od Muchaieru Tureckiego Mieyskiego, Wieyskiego, tákże Czámletu Pułgrubrynu, sáie y Anskoru od sztuki po f. 1.
Od pułsztuká Muchaieru Tátárskiego, g. 7.
Od bagázyi sztuki cáłey rożney fárby, g. 4.
A od pułsztuczká g. 2
Od Capy zieloney, Czerwoney, błekitney, szárey, g. 3.
Zawoie rozmáite wszelákie y Báwełnice, Chustki Tureckie, Kołdry Neapolitánskie, Sákiskie, Weneckie, y płoćięnká rozne pod száćunek.
Od kocá białego woru. g. 2.
Od woru, fárbowánych kocow, gr: 4.
Od derki naywiększey y podleyszey, g. 4.
Od kocá Tureckiego nawłaczánego przednieyszego obustronnego g. 20
Od Welensa prostego ná páchołká, Alskieczy, tákże od Gdáńskich Welensow Olenderskich y Ryskich, g. 5.
Łuki Tureckie, Łubia, Strzáły Pásy iedwábne, śiatczáne, złotogłowowe, Burskie, Augburskie, ná száćunek.
Od kámięnią mydłá Græckiego Tureckiego, Cháłabiiskiego, y Zamorskiego, zł: 6
Czáprági, rzędy, śiodłá, śiedzenia, koncerze, pálásze, noże, iedwáne mięszki y insze rzeczy wszystkie iedwábne tu niespecifikowáne, pod szacunek.
Od kożucha Tureckiego, Wołoskiego, g. 10.

Rzeczy Szockie y Krámarskie.

Od Muchąieru Niemieckiego, y Weneckiego szerokiego iedwabney farby y przednieyszego y podleyszego, od sztuki, g. 15.
A od puł sztuczká puł osmá g.
Od Muchaieru czworonitnego, dwu nitnego waskiego od sztuki, g. 8.
Od sztuki harásu szerokiego rożney fárby, g. 18
Od waskiego sztuki, g. 9.
Od Barchąnu Weneckiego szerockiego rożney farby od sztuki, g. 20.
Od sztuki Auszpurskiego, Olęderskiego waskiego farbistego gr: 6.
Od báwełnic z białym y czerwonym przetykániem Wrocłáwskich od mędlá w ktorym 15 gr. 7.
Od Syderzu gładkiego, kosmatego, y mádzelánu rożney máśći od sztuki, g. 4.
Od fartuchow ćienkich Niderlanskich, Olęnderskich od sztuki. fl: 1.
Od sztuki Wrocłáw: Gganskiego gr: 15.
Od sztuki Alcheruntu alias Nędze bogátey szerokiey, f. 1.
Od Nędze waskiey, g. 15.
Od sztuki Nędze ubogiey, g. 6
Od Rabku płotná Flámsskiego ćienkiego y grubszego wszelákiego, g. 10.
Od Rabkow Szlaskich, Hesperskich, Wrocłáw. y inszych wszelákich, g. 3.
Od Płotná Kolinskiego ćienkiego y grubszego wszelákiego gr: 10.
Od Płotná Szwábskiego przedniego y podłego, g 5.
Od płotná Głogowskiego y Wrocław-

cławskiego śiedmćwiertnego, sześć ćwiertnego, y inszych wszelákich, g. 3.
Płotno Kowieńskie ćienkie, g. 15
A od grubych po puł osmá gr:
Od Obrusow Olęnderskich, Niderlánskich ćienkich, Adamászkowych, od sztuki, fl. 2.
Od Obrusow Szląskich, Wrocławskich szerokich, grubszych Adámászkowych, od sztuki g. 15
Od tuziną serwet Kolęńskich, Olęnderskich, przednie Adamászkowych, g. 8.
A od podłych Wrocław. g. 4.
Od sztuki Drelichu Gdańskiego y Wrocławskiego, g. 5.
Od drelichu Wrocławskiego w kostki y pasy, od sztuki g. 10.
Od sztuki Ręcznikow przednich gr: 8.
Od prostych Wrocław: g. 4.
Od nići, bieli, igieł, witag, napárstkow, pasomanu, włoczki, pytlow ćienkich, grubszych, y innego drobiazgu. Taxa według uwagi, ták áby od złotego nad grosz Litewski niewyniosło więcey.
Od tuziná ponczoch Fráncuskich męskich, y inszego gátunku, gr. 20.
Od Wrocławskich męskich y białogłowskich, po g. 12
A od dziećinnych y szkárpetek męskich, g. 4.
Od dziećinnych. g. 6.
Od Gdańskich męskich y białogłowskich, g. 8.
Od tuziná ponczoch sztámetow y bawełniánych męskich y białogłowskich wszelákiey fárby, po g. 15.
Rękawice dziane rozmáite, noże, miotełki, grzebienie, paćiorki, pod száćunek, áby od złotego nad grosz więcey nie brano.
Od kámięniá kleiu prostego, káruku, wszelkiego innego, po . .

Korzenie.

Od kámięniá máłego pieprzu po gr. 15.
Od funta száfránu cymentu g. 18
Od szafránu Cyprskiego, y innych, g. 9
Od kámięnia imbieru. g. 10.
Od funta cynámonu, g. 2.
Od kámięniá Kminu Weneckiego, g. 3.
Od kámięniá cukru kánaru. g. 8.
Od fáryny, g. 4.
Od pipy Oliwy, fl. 4.
Od uxefcu, 2.
Od kámięniá migdáłow, g. 6.
Od kámięnia ryzu. g. 5.
Od funtá muszkátowego kwiatu gozdzikow, gałek muszkátołowych, gáłganu, kárdymonu, sesu, cytwaru, kubebow. reubárbáru, áloesu, g. 3.
Od kámięniá hányzu, g. 6.
Od kosza rożynkow wielkich, g. 8
Od kámięniá rożynkow máłych y od cybebow, g. 5.
Od pipy limonii, oliwek, fl. 2.
Od faski fig puł osmá gr:
Od stá pomorańcow, Cytryn pułosmá gr:
Od funtá cukrow prostych ná rozmaitym korzeniu robionych, gr. 7. — 1.
A od funta cukrow lodowátych w skrzyneczkách. g. 15.
Od funtá cytryny, Imbieru w cukrze, g. 15.
Od kámięniá gáłásu, hátunu y koperwału. g. 6.
Od kámięniá Táterskiego zielá g. 4
Od kámięnia Lukrecyi, g. 5.
Od szklánki orzechow włosk: g. 5
Od beczki orzechow laskowych, gr: 5.
Od skrzynie szkłá, g. 10.
Od kámięniá kádzidłá, gryspanu. gr. 20.
Od kámięniá chmielu, g: 2.
Lánt dryakwie bydlęcey pod tá-

Od kámieniá bryzeliy wszelkiey, gro. 5.
Kámięn náśięnia cybulnego pod táxę.
Od beczołki bláchy białey, fl. 1.
Od beczołki blachy czarney, g. 15
Mantuary, szychy, pozłotki. pod szácunek podlegać máią, także błaszki y wszelkie farby Málarskie.
Od kámięniá Thonomá fárby Tureckiey. g. 7.
Od kámięnia fárby miniey, g. 3.
Od kopy flasz szklánych máłych y wielkich. g. 15
Od kámięnia fiałkowego korzenia, g. 5.
Od kwárty gorzáłki przepalaney y prostey, pięnię: 2.
Gwozdźie łátne Krolewieckie pod szácunek
Od táski gwozdzi łátnych Polskich ktora wśię bierze kop 6. plus vel minus. g. 10.
Od beczołki gwozdzi gontowych gr. 6.
Od tuźiná Guniek Gdańskich pstrych g. 12.
Od beczki lągieł, y od beczki krup, g. 10.
Od stá lerchy, g. 15
Od kámięnia kaparow, g. 5.
Od kámięniá kasztánow, g. 8
Od stá kos, f. 1. g. 20.
Od Achtelá máślá Olęnderskiego gr: 4.
Od stá śierpow, g. 6.
Od Cetnará bláchy mośiądzowey robioney w náczyniách y nierobioney, tákże w trąbkách, f. 1. g. 10.
Od kámięnia bobkow, g. 3.
Od kámięniá kilczyboru, g. 10.
Od kámięnia trućizny rybiey g. 10
Od beczki octu piwnego, g. 10
Od kwarty oleiu wszelkiego, po pienię. 1. Litew:
Od Ryzy pápieru wszelkiego g. 4

Od pápieru podłego do uwijáńia alias gáśusu, gr: 1.
Od beczki Piwá Gdańskiego, f. 2
Od beczki piwá Krolewieckiego, gr: 8.
Od beczki Piwá Roskiego y inszych wszystkich Zámorskich, gro. 10.
Pierniki wszelákie ná szácunek.
Od kámięnia rozmárynu suchego, g. 01.
Insze náśięnia rozmárynowe, lewándowe, maieranowe y insze pod szácunek.
Od kámięnia sáletry. g. 10
Od serow Olenderskich wielkich y máłych od sztuki, g. 2.
Od kámięnia syropu, g. 5.
Od párgamentu do pisaniá, y farbistego od kopy. g. 20.
Od kámięnia sliw Fráncuskich, Węgierskich, g. 3.
Od gárcá soku limoniowego y cytrynowego, g. 2.
Od cętnáru stáli wszelákiey, g. 20
Od szyfuntu stáli wszelákięy, g. 20
Od cętnaru bláchy grubey zeláżney, gr: 20.
Tygle Złotnicze ná szácunek
Od wełny na czapki, magierki, g. 8.
Od kámięnia wełny sukienney rożney farby. g. 4.
Od kámięnia weyszzynu wszelákiego, g. 8.
Od kámięnia báwełny, g. 10.
Od kámięniá srebrá żywego. f. 1.
Od funtá Mercurium sub imáci aliás surnat. g. 2.
Od beczki Orzechow lásk wyc gr: 5.
Od wozu żelázá Polskiego, g. 6
Od kámięniá żywice, g. 2.
Od kámięniá syropu, g. 6.
Od stá rogoz, g. 3.
Pienká, Szyprowie, Dubásy Lichtány, &c. vide ut suprá.

A inszym wszystkim rzeczom, Towárom, kupiom, ktore tu nie

Aa sa

ſa ſpecifikowáne, táxa ma bydź według uważenia Exáktorow, ktorzy poſtrzegáć tego będą, áby nikt od płácenia tego cła nieulegał, ani ſię ukrywał, ráchuiac iednák od kożdego złotego po puł groſzu Litew. A ci Exáktorowie powinni będą Wielmożnemu Podſkárbiemu liczbę czynić, Regeſtrá tákże porządne, gdzie Wielmożny Podſkárbi naznáczy, oddawáć. Sálárya tym Exáktorom máia bydź z tychże pieniedzy według uważenia tegoż Wielm: Podſkárbiego náznaczone.

1658 conſt: fol 36 *Cło nowo podwyżſone Wielkiego X. Litewſkiego y ſkład wodny:* ✠ *ná Lat dwie zá dyſpozycyą Wielmożnego Podſkárbiego W. X. Litew:*

Ibidem *Auctio ſubſidiorum W. X. L:* ✠ *Conſtitucya Anni 1655. reaſſumitur.*

1661 conſt: fol. 24 *Cło nowo ſolne W. X. L.* ✠ *ná Lat dwie oſobom pewnym zá pułtorá kroć ſto Tyśięcy ſkarb W. X. L. árendowáć ma.*

Ibidem fol. 25 *Cło Nowo podwyżſone W. X. L:* ✠ *ná lat dwie ordynowáne zá Adminiſtrácyą Wielmożnego Sukowiczá Woiewody Wilenſkiego.*

Ibidem fol: 26 *Cło Auctio ſubſidiorum W. X. Litew:* ✠ *w Adminiſtrácyą Wielmożnego Adámá Sukowiczá Woiewody Wilenſkiego.*

1667 conſt. fol: 60 *Cło nowo podwyżſone W. X. L.*

1670 conſt: fol: 47 *Cło nowo podwyżſone W. X. L:* ✠ *ná lat dwie zá dyſpozycyą ſkárbu.*

1673 conſt: fol: 6 *Cło nowo podwyżſone W. X. Litew:* ✠ *ad annum 1675 pociągnione.*

Ibidem fol. 9 *Reaſſumptio dawnych Conſtytucyi o znieśieniu mytá ceł ná Rzece Dźwirnie od Tátárow Szláchecкich, Kupieckich y Zagránicznych.*

1676 conſt. f. 7 *Cło nowo podwyżſone W. X. L:* ✠ *ná lat dwie ſkarb árendowáć plus offerenti ma.*

1678 conſtt f. 2 *Auctio ſubſidiorum W. X. L:* ✠ *to ieſt Cło.*

Ibidem *Prorogácya cłá Nowo podwyżſonego tábácznego, pogłownego Tátárſkiego, Zydowſkiego, Donátyw y Czopowego W. X. L.*

Inde-

Indemnitas obywátelow Woiewodztwá Brzeſkiego W. X. L: ☞ *Iuráment gdy pokażą Mielnicki, Fordan drugiego augere nie ma.* Ibidem folio 19

5. Czopowe.

Znieśienie reſzty Czopowego z Miáſtá Wilenſkiego: ☞ *ob defectum powietrza Pan Ian Wáwrzecki liber.* 1598 conſt. f. 698

Czopowe Iáśnie Wielmożnego Chodkiewiczá Hetmáná W. X. L: ☞ *gdźie nie ieſt wydáne, wydáne bydź powinno.* 1609 conſt. fol. 910, vel 912

Czopowe Koronne y W. X. L. ☞ *nie árendowáne, ále wybieráne być powinno.* 1628 conſt. fol. 11

Czopowe W. X. L. ☞ *przy Powiátách Wielmożny Podſkárbi ma zoſtáwić, ktore ſię żinnemi niezrownáły, á nápotym nowe Czopowe, przy lánowym wybieráne będźie.* 1619 conſt. fol. 25

Czopowe Wielk. X. Litew: ☞ *Poborcy wybieráć máią, iednák ſię do Skárbu wracáć powinni.* 1629 conſt. fol. 12

Czopowe W. X. Litew: ☞ *znowu do Adminiſtrácyi Podſkárbiego Litewſkiego powroćić powinno.* 1631 conſt. fol. 16

Czopowe W. X. Litew. podług Vniwerſałow Seymowych ánie podług ſtárych quitow ma bydź wybieráne. 1633 conſt. f. 43

Czopowe Wielkiego Xię Litewskiego ná lat dwie vchwalone, ktore zá dyſpozycyą Skárbu Litewſkiego chodźić ma. 1635 conſt. fol. 15 vel 17

Czopowe Wielkiego Xięſtwá Litew: ☞ *zá dyſpozycyą Wielmożnego Podſkárbiego Litewſkiego.* 1638 conſt. fol. 23 vel 27

Czopowe W. X. Lit. ☞ *in duplo ná lat dwie zá dyſpozycyą Wielmożnego Podſkárbiego Litewſkiego.* 1643 conſt. fol. 15

Copowey Nowe mytá W. X, L: ☞ *w dyſpozycyi Wielmożnego Podskárbiego Wielkiego Xięstwá Lit. ſalua Kárczmy Witepſkiey, ktora ná Mánſyonarze Wileńskie ieſt wyięta.* 1647 conſt. fol. 42

Czopowe W. X. L. w dyſpozycyą Wielmożnego Podskárbiego W. X. L. 1650 conſt. fol. 20

53 const. fol. 30 vel 32 *Czopowe W. X. L:* ☞ *ná lat dwie.*

1655 const. fol. 17 *Czopowe W. X. L:* ☞ *in duplo ná lat dwie.*

1658 const. fol. 13 *Czopowe W. X. L.* ☞ *ná lat dwie w dyſpozycyą Wiel: Podskárbiego Litewskiego.*

661 const. fol: 26 *Czopowe W. X. L:* ☞ *ná latdwie zá Adminiſtrácyą Skárbową.*

1667 const. fol. 60 *Czopowe W. X. L:* ☞ *w Dobrách Krolewskich Duchownych y Swieckich Sláchecḱich in duplo ná lát dwie.*

670 const. fol, 47 *Czopowe W. X. Litew:* ☞ *ná lat dwie zá dyſpozycyą Wiel: Podskárbiego W. X. L.*

1673 const. fol. 6 *Czopowe Wielkiego X. Lit.* ☞ *ad Annum* 1675. *pociągnione.*

1676 const. f. 6 *Czopowe W. X. L:* ☞ *ná lat dwie w Adminiſtracyi Wiel: Podksárbiego.*

6. Donativum Kupieckie.

1635 const. fol: 26 vel 29 *Donativum Kupcow Wielkiego Xięſtwá Lit:* ☞ 20. *Tyśięcy złotych.*

1643 const. f. 14 *Donativum Kupieckie. Wielkiego Xięſtwá Litew:* ☞ 20. *Tyś. złot.*

1650 const. f 21 *Donat: Kup:* ☞ 40. *Tyśięcy trzemá rátámi.*

1652 const: f. 21 *Donat. Kup. Wielk: Xięſtw: Lit:* 40. *Tyśięcy trzemá rátámi.*

1653 const f. 31 vel 33 *Donat: Kupcow W. X. L:* ☞ *przeſłe oddawáne być powinno abſq; omnibus defalcatis.*

1658 const. f. 38 *Donat: Kupieckie Wielkiego X. Lit:* ☞ 10. *Tyśięcy.*

1659 const, f 18 *Donat: Kup: W. X. L:* ☞ 10. *Tyśięcy.*

1661 con: f. 27 *Donat: Kup: Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego:* ☞ 10. *Tyśięcy dwiemá rátámi.*

1667 const. f. 60 *Donativum Kup: W. X. L.* ☞ 12. *Tyśięcy.*

1676 const. f. 47 *Donat: Kup: W. X. L.* ☞ 20 *Tyśięcy.*

1673 const. f. 8 *Donat: Kup. W. X. L:* ☞ 20. *Tyśięcy.*

1679 con: f. 6 vel 7 *Donat. Kup: W. X. L:* ☞ 12. *Tyśięcy.*

1677 const. f. 11 *Wárunek y czás wnieśięnia do skárbu Donatywy z Dobr*

z Dobr W. X. Litewskiego, ná ápparat woienny.

Donativum Kupieckie W. X. L: ☞ *12, Tyśięcy.* Ibidem fol: 14

Donativum Kupieckie W. X. L: ☞ *Kupcy od ſtá* 1683 conſtr f. 10
złotych, po złotemu iednemu dáć powinni.

Donativum Kupieckie, W. X. L: ☞ *24. Tyśięcy.* 1685 conſt. f, 2

7. Drogi.

O Drogách ſtárowiecżnych: ☞ według dáwnego zwyczáiu goścince máią bydź ták ſzerokie, aby ná połtorá prętá bydź mogły, á woz prozny ma uſtępować wozowi nałożonemu, pieſzy iezdnemu, iezdny wozowi, á to ieżeliby ćiaſná drogá byłá, iáko ná mostách, y inſzych złych raziech. A czáſu żimnego, gdy śnieg bywa wielki, máią podkawſzy śię drogę popołowicy dzielić, á ieden drugiego ſpychać nie máią. [Stat: Lith: R 9.] Ar. 32, fol: 306

Ná furmány drogi Luſtrátorowie w Koronie ná lokći dźieśięć wymierzywáią. 1569 fol: 189 § 2 Giiz Luſtrátorowie

Ieżeliby kto drogę ſtárą zatráćił; ták dobrą ukázáć ma. 1575 f 304. tit. o wydaniu

Drogi do Kośćiołá, Młyná y przewozu nie máią bydź bronione. Ibidem

8. Menicá Monetá.

Item moneta uniformis & æqualis ponderis utrobiq; communi conſilio utriuſq; dominij debet conſtitui. 1564 conſt: fol: 54 In Privilegio unionis w Lancien:
Articulo co ſię tknie monety, tá uniformis być powinná Ibidem fol: 57

Mynicá wſzeláka Litewska, Czeska brána bydź ma według Vniwerſału Seymu Warſzawskiego. 1573 conſt: fol: 211

Monetá ták w Polſzcze iáko y w Wielkim X. Litewsk. zá ſpolną rádą ma bydź uniformis. 1569 conſt. fol: 175

O fáłſzywą monetę pozwány bydź powinien ná Trybunał. 1598 conſt: f. 465 1607 conſt: fol. 742 1607 conſt. f. 837

O fałſzowániu monety, o menicy, y o Złotarzách. ☞ ktoby fałſz iáki popełnił, gárłem y ogniem ma bydź karány, toż śię o Złotarzách ma rozumieć, máterya bez ktoreyby to rzemiesło ſpráwowáne bydź nie mogło. Fałſzem rozumiáne bydź nie ma. Stat: Lith: R. 1. Art. 17. fol. 19 n. 1. & 2.

Szláchćic o fáłſz powołany, á pokazáłoby ſię to náń, gárło tráći, dobrá zábrane, á te nikomu dáwáne bydź nie máią. 1527 H, P. fol. 84

O fáłſzywey monećie może bydź człowiek proſtego ſtanu Delátorem. 1598. 1601. 1607. y w. X. L 1611. na bańity y zábranie mąięt Delatorowi połowa, 1616 Podskarbi ma doglą dać.

1588 conſt: fol: 471 tit: o monecie. 1620 conſt, fol. 11 tit. Moneta

Monetá iáko dobra, wßędzie ma bydź brána.

Monety obcey wnośić, krom czerwonych złotych, y tálerow, á ſwoiey z Korony wywozić nikt nie ma ſub pœna confiſcationis & vitæ ex informatione Regia.

1631 conſt: fol. 13 tytulo o Menicy

Monetá exotica nie ma bydź udawána ſub pœna Confiſcationis & 100. marcarum. Forum, quodvis Officium ſine appellatione.

1659 conſt. fol. 13 o menicach.

Ná fałßerzow menice, winy, opiſane in toto reaſſumowano, y Stároſtowie przećiwko onym według praw dawnych poſtępowáć máią.

1652 conſt, fol. 22

Ná uznánie Reſtáurácyi Kommiſſarze.

1659 conſt, f. 12

Mynicá W. X. Litew: erygowána bydź ma.

1667 conſt. fol. 7

Mynicá złota y ſrebrna ná zapłátę długu Vrodz: Borátyniemu.

1661 conſt; fol. 9

Menicá Wielkiego Xięſtwá Litew: Srebrna y złota otworzona bydź ma przy Podſkárbim y Komiſſarzách.

1676 conſt. fol. 15 vel 16

Menicá W. X. Lit. otwárta bydź ma przy Kommiſſarzách.

1677 conſt. fol. 20

Menicá W. X. Litew. iterùm Wielm: Podſkárbiemu W. X. L. poruczona w wadze y liczbie æquivalenti.

9. Pieniądze Poſelskie.

1598 conſt: f. 698

O Poſelſkie pięniądze W. X. L. wydawáne bydź powinny pod winą 10. kop.

1601 conſt. fol. 762

O Poborcách pięniędzy Poſelſkich: na Seymikách relationis, liczbę czynić powinni.

Stat: Lit: R. 3. A. 7. fol 70.

O pięniadze ſtrawne Posłom Ziemskim wyprawuiąc ich ná Seym wálny: powinny im pięniadze bydź dawáne według opiſania.
Wilęnſkim Posłom ſto ſześćdźieśiat kop groſzy,
Ośmiánskim Posłom, ſto ſześćdźieśiat kop groſzy:
Lidzkim Posłom, ſto ſześćdźieśiat kop groſzy.
Wilkomirſkim Posłom, ſto ſześćdźieśiat kop groſzy.
Bráclawſkim Posłom, ſto dwádzieśćiá kop groſzy.
Trockim Posłom, ſto ſześćdźieśiat kop groſzy.
Grodzienſkim Posłom, ſto dwádzieśćiá kop groſzy.
Vpitſkim Posłom, ſto ſześćdźieśiat kop groſzy.

Ziemiá

Ziemiá Zmudzka swoim Posłom. dwieście kop groszy.
Połockim Posłom, sto sześćdziesiąt kop groszy.
Nowogrodzkim Posłom, sto sześćdziesiąt kop groszy.
Wołkowiskim Posłom, sto dwádzieśćiá kop groszy.
Słonimskim Posłom, sto dwádzieśćiá kop groszy:
Witepskim Posłom, sto sześćdziesiąt kop groszy,
Orszánskim Posłom, sto sześćdziesiąt kop groszy.
Brzeskim Posłom. sto dwádzieśćiá kop gr:
Pinskim Posłom, sto dwádz: kop gr:
Mśćisławskim Posł: sto sześćdz: kop gr:
Minskim Posł: sto sześćdz: kop: gr:
Mozyrskim Post: sto dwádzieśćiá kop groszy.
Rzeczyckim Posłom, sto dwádz: kop gr:
A ieżeliby drogość zbożá y inney żywnośći byłá, poprawić im powinno.

Pieniędzy poselskich, w Powiećiech W. X. L. kto ná czás niewydá pozwány do Grodu zwiną dźieśiąćiu kop wydáć powinien. 1508 const. fol. 698 o Posel.

Poborcá Posłowi powinien liczbę czynić z Poselskich pieniędzy ná czynieniu Reláćyi pod sowitośćią. 1601 const. fol. 762 titulo o Poborcy.

Kto nie wyda, z winą kop 20 dáć winien bez Apellácyi wyiąwszy Pány Senatory, ktorzy ná Seym iádą. Dobrá Vrzędnikow Dwornych, y stołu K. I. M. 1611 fol. 40 o Posel pieniadze W. X. Lit.

Reassumuntur Superiores Constitutiones cum pœnis y Lauda approbántur. 1673 fol. 16.

Posłow Powiátu Rzeczyckiego auctia prowentu, per Laudum vchwalona, approbowána, y dochodzenie in Foro Tribunalitio sine ulla dilatione postánowiono. 1647 fol. 24 titulo dom ładowy.

Poselskie pieniądze, Obywátele Ziemie Inflántskiey, iákie ná Seymiku w Dyneburku, przy obierániu Posłow postánowią, tákie wydáć máią, sub pœnis w Konstytucyi o pieniądzách Poselskich W. X. L. postánowiono. Ibidem fol. 26 titulo ce pieniądze.

O Poselskich pieniądzach Wielkiego Xięstwá Lit: ☞ ktoby niewydał, w Grodzie sine apellatione odpowiadáć powinien, oprocz Pánow Senatorow y dobr Oekonomicznych. 1611 const. f. 40

Poselskie pieniądze: ☞ Mozyrskim Dobrá się excypowáć nie powinny sub duplici pœná. 1647 const. f. 25

Ipidem folio 26 *Pieniądze Poselskie Ziemie Inflántskiey:* ☞ *iákie ná Seymiku vchwalą, tákie wydáć powinni.*

10. Poborcá.

1662 fol: 4 *In pænam Euocationis wpada Poborcá, gdy kogo mimo kwit swoy, nie słusznie ná Delácie poda.*

1677 fol: 5. titulo Reassumptio dáwnych praw o podátkach w. X. L. *Declaratur, iż gdyby się delaty niesłusznemimo quity Poborcow: ábo też ignota ná Delácie pokazáły Nomina, ná kożdym tákim Poborcy, pæná Infamiæ w Trybunale skárbowym, ábo ná Kommissyách Skárbowych, ex delatione Iniuriatorum ábo skárbu ad instántiam Instigatoris extendi ma.*

11. Pobory.

1590 conſt. f 586 *Exequucya Retent poborow W. X. L:* ☞ *do Czterech Niedziel prorogatur, dla powietrza.*

1598 conſt. f. 693 *O Poborzech W. X. L.* ☞ *miásto poboru sto Tysięcy*

1611 conſt f. 46 *Assekuracya Poborce Brzeskiego:* ☞ *od sześciu set Złoch wiecznie wolny.*

Ibidem fol: 47 *Znieśienie Reszty z Poborce Mozerskiego:* ☞ *przez przyśięgę wyniść powinien.*

Assekurácya Vrodz. Márcyanowi Gorskiemu Chorążemu Wilenskiemu: ☞ *quit ná wyłożenie Summy z po-*
1613 conſt: f. 42 *datkow ná zbudowánie Izby do Sądow w Zamku Wilenskim.*

1616 conſt. f 42 *O Regestrách Poborowych:* ☞ *po wybránym podatku Regestrá do Grodow podawáć powinni z podpisemy pieczęcią skárbową.*

Ibidem fol. 44 *Odpuszczenie poboru miástu y włośći Słuckiey.*

Ibidem fol. 46 *O Poborcy Witepskim:* ☞ *z Poborcy koszewego, Dekret o ieden pobor znieśiony.*

Ibidem *Approbácya Tyśiącá Złotych z poboru wydanego od Poborcy Słonimskiego.*

1620 conſt. f. 22 *Wárunek Poborow W. X L.* ☞ *accuratissimè ma wybráć Podskarbi W. X. L.*

Czás

Czás oddawánia Poborow W. X. L. zátrzymánych: ☞ *po Seymikách Relácyinych we dwie Niedzieli: to ieſt nieporownánych.* 1629 conſt. fol: 23

Czás oddawánia Poborow W. X. L: ☞ *ná dwie raćie po Swiątkách.* Ibidem

Száfunek Poborow W. X. L: ☞ *oddawáne bydź máią Podſkárbiemu Ziemſkiemu.* Ibidem fol. 24.

Száfunek Poborow Wielkiego Xięſtwá Litew. ☞ *nie ná co innego obracáć máią, tylko tylko ná zápłátę woyſku Inflántſkiemu.* 1629 ſecundariá conſt. f. 12. vel 14.

Czás oddawánia Poborow y ſtoſow Wielkiego Xięſtwá Litew: Ibidem fol: 13. vel 15

O Poborcách W. X. L. ☞ *bez zwłoki do Grodu álbo do ſkárbu máią bydź pozwáni.* Ibidem

Poborcy W. X. Litew: ☞ *w teyże Konſtytucyi náznáczeni bez folgi ráchowáć ſię máią.* 1629 2daria conſt. fol: 15

Spoſob wybieránia y oddawánia poborow do ſkárbu W. X. Litew: ☞ *W. W. Woiewodowie, Staroſtowie, Dzierzawcy z dobr Krolewſkich poboru po Flo: 3. wybieráć máią.* 1643 conſt: fol: 15

Salária Poborcom Wielkiego X. Lit. ☞ *od złotego po groſzu.* Ibidem

Coæquacya Woiewodztw y Powiátow W. X. Lit: w wydátku dzieśiąćiu poborow. 1649 2daria conſt. fol. 36

Vwolnienie Poborcow W. X. Lit: ☞ *od dekretow Commiſſionis.* 1652 conſt, fol: 26

Coæquatio pewnych Powiátow W. X. L: ☞ *w Wilkomirſkim, Kowienſkim, Vpitſkim y Xięſtwie Zmudzkim.* 1659 conſt. fol: 13

Czás wnieśienia podatkow W. X. L. Ibidem fol: 19

O Poborcách W. X. L. ☞ *Poborcá Posłem bydź nie może, áni Sędzią Grodzkim. aż w lat cztery poſt abſolutum negotium.* 1661 conſt: fol: 15

Reaſſumptio ápprobácyi Laudorum W. X. L: ☞ *o-* Ibidem

ſobli-

osobliwie Anni 1655. y odłożenie Coæquacyi pewnych Powiatow.

Ibidem fol: 27 Augmentum podatku Rzeczyp: z Tábáki W. X. L: ☞ od kożdey Rule po flor. pięć.

1667 const, f. 54 Podymne W. X. L: ☞ iedną rátą złotych piętnaście.

Ibidem fol. 65 Vwolnienie od przeszłych retent Szláchty w więzieniu będących.

Ibidem fol. 66 Coæquacya pewnych Powiátow W. X. L.

Ibidem fol: 67 Vwolnienie Woiewodztw Połockiego, Witebskiego, Mściśláwskiego y Powiátu Orszánskiego od przeszłych podatkow.

1670 const. f. 47 Zastáwnicy y Arendarze Wielkiego Xięstwá Litew ☞ po złotych piąci od stá.

1673 const fol. 9 Vwolnienie Poborcow Mściśláwskich à pœnis.

12. Podatki.

1567 const fol. 111 Towary tamże Podatkow áni Poborow żadnych ná imioná Nászé Krolew. y Rad Duchownych, tákże ceł w Polszcze y w Litwie stánowić nie mámy.

1576 const. f. 178 § osobliwie warowany. Podatkow żadnych w Polszcze y w Litwie Krol vstáwiáć nie może, bez pozwolęnia wszech stąnow ná Seymie.

1628 const: f. 13 Sposob oddawánia podatkow w Koronie y w W. X. L. ☞ Poborcy do Kommissarzow odwieść, Kommissarze do woyská.

1631 const. fol. 16 Száfunek podatkow W. X. L. ☞ ná zápłátę długow w Konstytucyi specifikowánych obracáć się máią.

1635 const fol. 16 vel 19 Sposob wyciągania retent z podatkow przeszłych W. X. Litew:

Ibidem fol: 48 vel 56 Pozwolonych podatkow W. X. L. száfunek.

Ibidem Czas oddawania poborow W. Xię. Litewskiego.

1635 2daria const: fol. 4 O Coæquacyi y száfunku podatkow W. X. L.

Ibidem fol: 5 O Coæquácyi w podatkách Ziemie Inflántskiey: ☞ dwánaście poborow wnieść máią.

1638 const. fol. 24 vel 28 Száfunek podatkow W. X. Litew. ☞ dwá kroć

sto

ſto Tyśięcy in ſubſidium woyſku Koronnemu.

Pozwolonych podatkow W. X. L. ſzáfunek: ☞ *ſzczegulnie ná zapłátę Piechoćie Smoleńſkiey y Dyneburſkiey.* 1647 conſt. f. 48

Podymne w Wielkim Xięſtwie Litewskim czworákie. 1649 conſt, fol. 40

Száfunek podatkowy czas wydawánia. Ibidem fol 44.

O Retentách podymnego W. X. L. ☞ *Inquizycya o utáionych podatkách.* 1650 conſt. fol. 16

Wydawanie podatkow W. X. Litew: ☞ *cztermią ratámi.* Ibidem fol: 22

O podatkách Wielkiego Xięſtwá Lit: ☞ *z Dobr Krolewſkich, Duchownych y Swieckich rowno płácone być powinny.* 1652 conſt: fol. 20

Czás wydáwania podatkow W. X. Litew. y ſzáfunek ich. Ibidem

Donativa ſimplá Wielkiego X. Lit: 1653 conſt, fol. 12

Czas wnieśięnia nowych podatkow Wielkiego X. L. ☞ *do skárbu y ſzáfunek ich.* Ibidem fol: 29 vel 31

Czás wnieśięnia oſtátnich przeſzłych podatkow. Ibidem

Coæquatia W. X. L. z podatkow dwunaſtu podymnych. 1653 conſt: fol: 32 vel 34

Coæquacya W. X. L. ná przyſzły Seym odłożona. 1654 conſt. fol. 38

Spoſob wyćiągánia retent Wielk: Xięſtw: Lit: ☞ *Konſtytucya Anni 1613. reaſſumitur.* Ibidem

Czás wnieśienia podatkow W. X. Litew: do skárbu y ſzáfunek onych. Ibidem fol: 33

Retenta W. X. L. ☞ *máią ná S. Ian Poborcy one colligere, Retentores deferre ná Seymiku Relationis.* 1655 conſt. fol. 6

Czas wnieśięnia podatkow W. X. L. Ibidem foi. 18

Sądy z Retentámi Woiewodztw y Ziem w Koroniey w W. X. L. 1658 conſt. fol. 5

Czas wnieśięnia podatkow W. X. Litew. y ſzáfunek ich. Ibidem fol. 28

Ibidem fol: 47

Coæquacya podatkow Powiátow Wilkomierſkiego, Vpitſkiego, Kowięnskiego, y X. Zmudzkiego.

1658 conſt. fol: 22 titulo, znieśięnie

Exequutionem fortem militarem, ták w Koronie iáko y w Wiel: X. Lit: ſuper exigenda retenta podatkow, in perpetuum z dobr wſzelákich niegodzi ſię nikomu czynić, ſub pæna Infamiæ, oco forum ſąd Hetmánſki, álbo Seym zá Mandatem.

1661 fol: 3. titulo Trybunał skarbowy.

w Wielkim X. Litewſkim z podatkow Dierżáwy ſwoiey należących Rzeczypoſp: wytrącáć prætenſye ſwoie, perpetuo ſię nie godźi.

1661. conſt: f. 25

Czás wnieśienia y Száfunek podatkow W. X. L: dwádźieśćiá y dwoie podymnych.

1662 conſt: fol: 3

Subſidium generális Contributionis aliàs pogłowne od ſtąnow Wielk. X. Litewskiego.

Ibidem

Subſidium woysku W. X. L. z Dobr Krolewſkich: połowicá intraty cum conditione ſine impedimento od woyſká wybieránia tego podatku.

Ibidem fol: 4

Sądy z Retentorámi Woiewodztw y Powiátow W. X. Litew:

Ibidem fol. 8

Beſpieczenſtwo podatkow y ſpráw W. X. L. chodźić powinny, zá dyſpozycyą Wielm: Podskarbiego W. X. L.

Ibidem

Contributio od Kupcow y od Mieſzcząn W. X. L. y Zydow Towárámi handluiących: od ſtá złotych, po złotych piąćiu.

Ibidem fol: 9

Czás wnieśięnia y ſzáfunek podatkow W. X. Lit:

Ibidem fol: 13

Vwolnienie od retent, Obywatelow Woiewodztwá Wilęnskiego.

Ibidem

Vwolnienie Powiátu Oſmiánskiego od pewnych retent.

Ibidem

Vwolnienie Powiátu Lidzkiego y Grodzynskiego, od pewnych retent.

Ibidem fol. 28 vel 29

Subſidium Reipub: Gńalis Contributionis od ſtąnow ták Koronnych iáko y Wielkiego X. Litewskiego: aliás Inſtruktarz.

Czás wnieśięnia y ßáfunek podatkow W. X. Litewskiego. 1667 conſt: f. 56

Auctio ſubſidiorum W. X. L: ☞ cło nowo podwyzßone, ktore przez poddánych Szláchecki ch płácone być nie powinno. Ibidem fol. 59

Prowent Tábáki W. X. L: ☞ vigore Conſtitutionis Anni 1661. plus offerenti ma bydź arendowány. Ibidem fol. 61

Simpla nomine Donatywy W. X. L: 1667 conſt. f. 61

Reces Wielk. X. Litew: ☞ Ibidem o podatkách y zaſługách Woyskowych. 1669 conſt: f. 12

Podymne W. X. Litewskiego. czás wnieśięnia y ßáfunek onego: ☞ 27. podymnych. 1670 conſt. f. 42

Prowent Tábáczny: ☞ ad biennium poćiągniony. Ibidem fol. 49

Coæquacya ßeſnaſtu podymnych od Powiátow Wilkomirskiego, Kowinskiego, Vpitskiego y Xięſtwá Zmudzkiego. Ibidem fol. 51

Podatek podymnego W. X. Litew. perpetua irrevocatione lege abrogatur z tym wárunkiem, że więcey choćby w nayglownieyßey potrzebie, Rzeczypoſplitey currere & in exemplum że bywał, trahi nie ma. 1673 conſt. f. 1. titulo, Podymne.

Simpla nomine Donatywy z Dobr Rzeczypoſp. w Wiel. X. Lit: ☞ Poſſeſſores ad proportionem iednego podymnego Donatywę Intraty złożyć powinni na Artyleryą. 1673 conſt: f. 4

Reaſſumptio dawnych praw o podatkách W. X. Litewsk. Ibidem

Subſidium ßeleżne W. X. Litew: ☞ po großy trzy y ßeląg ná dwie Lećie. Ibidem fol: 6

Podymne W. X. Litew. ☞ czas wnieśięnia y ßafunek iego. 1673 conſt f. 4

Poglowne łożnych ludźi: ☞ po złotemu od głowy. 1673 conſt. f. 8

Prowent tábáczny: ☞ ad biennium prorogatur. Ibidem

Reaſſumptio Coæquacyi Powiátu Wilkomirskiego, Kowinskiego. Vpitskiego, y Xięſtwá Zmudzkiego. Ibidem fol: 24

Subsidium Reipubl. Gńalis Contributionis od Wiel.
1676 const, f. 1 X. *Lit:* ☞ *według Instruktarzá Anni* 1662.
Ibidem Czás *wnieśięnia podatkow do skárbu W.* X. L.
Ibidem fol: 3 *Szelężne W.* X. *Lit.* ☞ *od trzech groszy dziesiąty szeląg.*
Ibidem fol: 7 *Monopolium Tabaczne:* ☞ *na lat dwie.*
Ibidem fol: 10 vel 11 *Coæquacya pewnych Powiátow Wielkiego Xięstwá* L*itew.*
1677 const. f. 1 *Subsidium Generalis Contributionis:* ☞ *in duplo.*
Ibidem fol. 4 *Deklarácyá Iurámentu pewnych Osob:* ☞ *Iuramenta ná toż subsidium Generale niektorych Osob, etiam in Iudicio assessorali pozwolone.*
Ibidem Czás *wnieśięnia podatku subsidii generalis:* ☞ *á prima Ianuarij* 1677. *przez cztery Niedziele.*
R*eassumptio dawnych praw o podatkách W.* X.
Ibidem fol. 5 L*itew.* ☞ K*onstytucya Anni* 1673. *reassumitur.* P*oborcy Dworzánie skárbowi ab anno* 1667. *spráwić się powinni, pod winą Tyśiącá kop.*
P*rorogacya podatkow wszystkich Rzeczyp. extra-*
Ibidem fol: 10. *ordynáryinych ceł, czopowych, y szelężnych:* ☞ *ná dwie lećie usq; ad annum* 1680.
Ibidem fol. 14. P*rowent* T*ábáki W.* X*ię.* L*itewskiego.* ☞ *skarb W.* X. L. *árendowáć będzie.*
Ibidem fol. 18 R*eassumptio Coæquacyi szesnastu podymnych.*
1678 const. fol. 1 *Subsidium Generale W.* X. L*itewskie. y czas wnieśięnia.*
Ibidem fol: 6 S*ądy Powiátowe, respektu retent.*
Ibidem fol: 8 *Reces coæquacyi Powiátow,* K*owięnskiego, Vpitskiego,* W*ilkomirskiego. y Xięstwá Zmudzkiego.*
1683 const. fol. 3 *Podatek subsidij Generalis,* ☞ *czás wnieśięnia y száfunek onego.*
Ibidem fol. 2. *Vchwałá* E*xtraordynaryinych podatkow W.* X. *Lit. szelężnego Tabácznego y innych.*
Ibidem fol: 9 *Reces coæquacyi powiátow pewnych W.* X. *Lit. y* X*ięstwá* Z*mudzkiego.*

Podymne W. X. L. y czás wnieśięnia. 1690 conſt: fol: 1

Prorogácya podatkow Extraordynáryinych W. X. Litew. Ididem folio 4

Abhinc żadne podatki per Senatus Conſilia ſtánowione y uchwalone, áni Vniwerſały wydawáne bydź nie máią. Ibidem fol. eod.

13. Pogłowne Tátárskie.

Pogłowne Tátárſkie: ☞ *ći ktorzy woyny nieſłużą, dwoie pogłowne płáćić powinni.* 1629 2daria conſt. fol 14 vel 18

Pogłowne Tátárſkie: ☞ *ktorzy ſię formánſtwem báwią, od śiebie y od żon po fl: 2. dáć máią.* 1633 conſt, fol. 44

Pogłowne Tátárſkie w W. X. Litewſkim: ☞ *ći co formanią po dwá złote.* 1649 conſt: fol. 45

Tátárſkie Wielk: Xięſtwá Litewskiego. ☞ *ſłużbę woienną ſłużyć powinni.* 1650 conſt. fol. 21

Pogłowne Tátárſkie ☞ *Konſtytucya Anni* 1649. *reaſſumitur.* 1652 conſt, fol. 22

Pogłowne Tatárſkie: ☞ *po złotemu iednemu.* 1658 conſt. f. 61

Pogł. Tatár. W. X. L: ☞ *od Oſoby po złotemu.* 1659 conſt, f: 19

Pogł. Tát. ☞ *dwiemá ratámi, ná iednę ratę tyśiąc złotych.* 1661 conſt. fol: 27

Pogł. Tat. ☞ *od Oſoby po złotych trzy.* 1662 conſt. fol. 25

Pogł. Tát. W. X. L: ☞ *ſześć Tyśięcy.* 1667 conſt. f. 61

Pogł. Tát: ☞ *po złotych dwá od Oſoby.* 1670 conſt. 48

Pogł. Tát. ☞ *trzy Tyśiące ná trzy raty.* 1673 conſt. fol. 81

Pogł. Tát: ☞ *ſześć Tyśięcy.* 1676 conſt. f. 6 vel 7

Pogł. Tát. ☞ *ktorzy śię kupiectwem báwią, ſummę trzy Tyśiące wnieść powinni:* 1677 conſt: fol. 14

14. Pogłowne Zydowskie.

Pogłowne Zydowſkie ták w Koronie iáko y w W. X. Litew: to ieſt dwádzieśćiá Tyśięcy. 1628 conſt. fol. 12

Zydzi W. X. L. ☞ *czworo pogłownych ná dwie lećie ná iednę rátę po* 12 *Tyśięcy złotych.* 1629 conſt. fol. 28

1629 zdaria conſt: fol. 14 *Zydzi Wielk. Xięſtwá Litewsk:* ☞ *ośm Tyśięcy Donátywy irremiſſibiliter zápłáćić powinni.*

1631 conſt: f. 16 *Zydzi W. X. Litew:* ☞ *troie pogłownych annuatim po dźiewiąćiu Tyśięcy złotych.*

1633 conſt fol. 44 *Pogłowne W. X. L.* ☞ *itidem ná dwie lećie po dźiewiąćiu Tyśięcy złotych.*

1635 conſt. f. 25 vel 28 *Pogłowne Zydowſkie Wielkiego X. Lit:* ☞ *piętnáśćie Tyśięcy ná dwie lećie.*

1643 conſt. fol. 16 *Pogłow. Zydow. W. X. Litew.* ☞ *trzydzieśći Tyśięcy przez dwie lećie.*

1647 conſt: fol: 43 *Pogł. Zydow. W. X. L:* ☞ *dwánaśćie Tyśięcy.*

1649 conſt. fol: 44 *Pogł. Zydow: W. X. L.* ☞ *dwánaśćie tyś:*

1650 conſt, fol: 21 *Pogł. Zydow. W. X. Lit:* ☞ *dwádzieśćiá cztery tyśiące dwiemá ratámi.*

1651 conſt. fol. 21 *Pogł: Zydow: W. X. L.* ☞ *trzydzieśći tyśięcy.*

1653 conſt: fol: 31 vel 34 *Podymne y pogłowne Zydow: W. X. L:* ☞ *podymnego 4. tyśiące, pogłownego ſześć tyśięcy.*

1654 conſt. fol: 36 *Pogł. Zydow:* ☞ *czterdzieśći tyśięcy.*

1655 conſt. f. 34 *Pogłowne Zydow Wielkiego X. Lit.* ☞ *30. tyśięcy ná lat dwie z oſobná pogłowne poſpolite po W. X. L:*

1658 conſt. fol: 61 *Pogł. Zydow.* ☞ *10. tyśięcy y podymnych 15. ſalvis abiuratis.*

1659 conſt: fol: 19 *Pogł. y podymne żydow.* ☞ *dziesięć tyśięcy.*

1661 conſt. fol: 27 *Pogł: y podymne Zydow. W. X. Litew:* ☞ *12. tyśięcy podymne iáko y inne Woiewodztwá.*

1662 conſt. fol: 23 *Pogł. Zydow: W. X. Litew:* ☞ *po dwá złote od Oſoby.*

1667 conſt: f. 61 *Pogł: żydow. W. X. L:* ☞ *dziesięć tyśięcy.*

1670 conſt: f. 48 *Pogł. żydow. W. X. L.* ☞ *piętnaśćie tyśięcy.*

1673 conſt fol. 8 *Pogł. żydow. W. X. L:* ☞ *dwádzieśćiá pięć tyśię:*

1676 conſt. fol. 7 vel 8 *Pogł: żydow. W. X. L.* ☞ *dziesięć tyśięcy.*

1677 conſt. fol. 14 *Pogł. żydow. Wielkiego Xięſtwá Litew.* ☞ *dwádźieśćiá tyśięcy wnieść powinni.*

1678 conſt. fol: 24 *Pogłowne żydow.* ☞ *dwádzieśćiá tyśięcy do ſkárbu wnieść powinni.*

O ży-

O żydách Wielkiego Xięſtwá Litew: ☞ *Lex ultimária & perpetua. Czeládzi Chrześćiánſkiey chowáć nie powinni pod winą ſtą grzywien.* 1690 conſt. fol. 11 vel 12

15. Poſztá.

Ordynácya Poſzty W. X. Lit: ☞ *expenſa w ſkárbie ma bydź przyięta.* 1642 conſt. fol. 47

O poſzćie W. X. L. w Mieśćie Wilenſkim ordynowáney: ☞ *ſkarb ukazáć pewny prowent.* 1650 conſt: fol. 22

Oydynácya poſzty W. X. L. ☞ *Miáſtá y Miáſteczká in vim podwodnych pieniędzy dwunaſtu Tyśięcy dawáć powinni.* 1673 conſt. f. 17

Reaſſumptio Konſtytucyi o poſzćie W. X. L. Anni 1649, 1650. 1678 conſt. fol. 11

16. Prowentá Rzeczypoſpol: ábo Monopolia.

O Monopoliey, to ieſt niedawánia iedney oſobie w Arendę y Záwiádowánie pożytkow wſzyſtkiey Rzeczypoſpolitey należących: ☞ to ieſt przekupowáć ſię nie godźi pożytkow podatkowych Rzeczyp: pod winą ſtá kop groſzy. Stat: Lith. R: 3 Ar 51 fol. 111 1576 fol. 256 ofobliwie. waruięmy 1573 fol. 256. ofobliwie to waruiemy. 1576 fol. 278 ofobliwie to war:

Monopolia nie ma Krol dopuśćić uſtawiáć.

17. Kwartá.

Kwartá Wielk. X. Lit: ☞ *ná porátowánie Dobr ſtołu K. Iegomośći.* 1590 conſt. fol. 585

Donatywá Stároſtw y dignitarſtw W. X. L: ☞ *dwoie czwarte częśći pro hac ſola vice.* 1613 conſt. fol. 50

Quartá donatywy ſymple W. X. L: ☞ *ná ápparat wo- (ienny,* 1659 conſt. fol. 6

Kwartá ſimplá ☞ *nomine Donatywy z Dobr K. Iegomośći W. X. Litewſkiego.* 1670 conſt. f. 50

Quarta ſimplá: ☞ *nomine Donatywy ná apparat woienny.* 1676 conſt. fol. 11

Gdy przeſzłych Seymow Konſtytucye o kwarćie ad effectum przyść nie mogły, poſtánowiono. Aby wſzyſcy Stároſtowie y Tenutarij Dobr Kroelw: pewną quotę 1677 conſt. fol: 11 titulo warunek y czás wnieśięnia

z swoiey włásney intraty ad proportionem iednego podymnego in Anno 1677. záprzysiężonego do skárbu Wielk: Xięstwá Litewskiego quotannis dźień S. Ianá Chrzćićielá wnośili sub privatione Stárostwá. Forū w Trybunale skárbo: ktorego Exequutio ná Trybunale skárbowym in Anno 1673. ma extendi. Ktory topodatek ma być obrocony ná Artyleryą. Do tego podatku Oekonomie y Leśnictwá ad Mensam Regiam należące ż Dożywotnikámi należeć nie máią, ani do Hyberny, áni ex Tenutaryis wwoysku zostáiący wytrącáć sobie nie ma, sub amissione Dźierżáwy.

1678 const. f. 3 O tymże. A ktoryby ex Donativis, áni winnego podatku kwarty, lub in termino S. Ianá, lub podczás skárbowego Trybunału nie wniosł, ten pænæ privationis Bonorum wedle Konstytucyi 1677. succumbet. Ktore bene meritis rozdáwáne bydź maią.

1683 const. fol. 10 titulo simplà. Quarta, też Konstytucye reassumowáno 1677. & 1678.

1685 const. fol. 3 Quartá simplá: ❧ nomine Donatywy.

18. Ráchunki skárbowe.

1652 const: fol. 19 Ráchunek skárbu W. Xię. Litewskiego. ❧ ab anno 1649. ná drugim Seymie bydź powinny.

1658 const. fol. 20 Odłożenie liczby y ássekurácya Wielm. Podskárb: y Hetm: Polnemu W. X. L. ❧ do drugiego Seymu.

1659 const: fol 7 Approbacya liczby skárbu W. X. L.

1677 const. f. 63 vel 61 Liczbá skárbu Wielkiego XięstwáLit: ❧ kwit generálny Wielmożnego Kirsteysteyná Podskárbiego Wielkiego X. Litewskiego.

Ibidem fol: 61 vel 62. Kwit Wielmożney Gąsewskiey Podskárbiney W. X. Litew:

Ibidem fol: 70 Vwolnienie Grodow z kondemnat Trybunału skárbowego.

1670 const. f 51 Approbácya liczby skárbu W. X. Lit.

Const: fol: 15 Approbácya Dekretow Commissyi Wileńskiey: ❧

z skár-

z ſkárbem W. X. Litew: y z Vrodzonym Potockim *Podczáſzym W. X. L.*

Remiſſá liczby do Trybunału ſkárbowego z Generałem Artyleryi Vrodzonego Piſarzá W. X. Lit. 1676 conſt f. 8 vel 9

Apprbácya liczby Wielm. Podskárbiego W. X. L. Ibidem fol: 10

Approbácya liczby Wielm: Podsk: W. X. L. 1678 conſt: f. 9

Appr. licz. W. Podsk. W. X. L. 1683 conſt. f. 15

Kwit Wielm: Podsk: W. X. Litew: 1685 conſt. f. 6

Kwit Wielm: Podskárbiemu W. X. L. 1690 conſt: f. 10 vel 9

19 Sáletrá

O wywożeniu Saletr. ☞ *nikt ich wywoźić nie powinien, ſub pœnis o wywożeniu Sáletr.* 1682 conſt. f. 20

20. Sygillácya.

Sygillácya w Koronie y w W. X. Litewskim: ☞ *Konſtytucye Annorum 1565. 1638. reaſſumuntur.* 1647 conſt: f. 4

21. Summy y Zapłátá.

Pozwolenie ſummy 65000. ná potrzebę Koronną. 1590 conſt. fol: 585

Approbácya wydatkow Iáśnie Wielm: Iąná Károlá Hotkiewiczá Woiewody Wilenskiego. 1621 conſt. fol. 23

Długi Wielk. X. Litewſk. ☞ *obiemá Hetmánow W. X. L. tákże y Podskárbiego Ziemskiego, do drugiego Seymu differuntur.* 1626 2daria conſt. fol: 4

Zapłatá Rycerſtwu Murowemu Smolenskiemu y Donativum obleżeńcow, oraz Commiſſya ná ukrzywdzonych. 1635 2daria conſt. fol. 8

Zapłátá długu Vrodzo. Barćikowskiego: ☞ *zło. dwá Tysiącá cztery ſtá ſześćdźieśiąt.* 1647 conſt. fol. 24

Zapłátá Piechoćie *Smolenskiey* ☞ *przy Kommiſſarzách.* Ibidem fol. 23

Aſſekurácya zapłáty Piechoćie Dyneburskiey. Ibidem fol. 24

Zapłátá woysku Wiel: X. Litew: ☞ *y ſądy żołnierskie.* 1649 conſt fol. 38

Kommiſſya do zapłáty Piechoćie Smolenskiey. Ibidem fol: 48

1650 conft. f. 16 *Approbatio Kommiſſyi W. X. Litew. do zapłáty woysku.*

Ibidem fol. 17 *Zapłátá woysku W. X. Litew. y Kommiſſarze do niey.*

1652 conſt: f. 19 *Zapłátá woyſku W. X. Litew. y Komiſſarze do zátrzymánia woyska.*

1653 conſt. fol: 5 *O zapłácie woysku W. X. L: novi Commiſſarij deſtinantur.*

1654 conſt. fol: 29 *Zapłátá woysku W. X. Litew: Kommiſſarze przy Hetmánách.*

Ibidem fol. 35 *Summa Trubecka: Konſtytucyá na Seymie Brzeſkim reaſſumitur.*

1655 conſt. f. 11 *Summá Trubecka: dwánaśćie Tyśięcy reſpectu proviſionis.*

Ibidem fol: 12 *Kommiſſya do zapłáty woysku W. X. L.*

1658 conſt. f. 12 *Kommiſſya do zapłáty woysku W. X. L:*

1658 conſt. f. 48 *Summá Trubecka. prowizyą ſkarb Koronny zápłáćić ma.*

1659 conſt. fol: 1 *Kommiſſarze do zapłáty y uięćia woysk W. X. L:*

Ibidem fol: 12 *Summa Trubecka. Konſtytucyą Anni 1646. przywodząc do skutku prowizyi złotych 8666 -20 á Vrodzonemu Sołtykowi 3333 - 10. inſze prowizye dawnieyſze płácone bydź powinny.*

1661 conſt. fol: 2 *Kommiſſarze do uięćia y zapłáty woysku W. X. L:*

Ibidem fol: 14 *Vwolnienie od długow w skárbie winnych Wielmożnego Mikołáiá Stephaná Páçá Woiewody Trockiego.*

Ibidem fol 18 *Summá Trubecká: skarb Koronny y ſummę y prowizyą płácić powinien, tákże Vrodz. Sołtykowi ſummę y prowizyą ſkarb Koronny ma zápłáćić.*

1662 miedzy Koronne conſt. f 35 *Reaſſumptio długu Sukceſſorom Vrodz. Podkomorzego Kijowſkiego Niemierzyczá w Wielkim X. Lite. z ſkarbu Litewskiego ma być zápłácona.*

Ibidem fol. 5 *Kommiſſya do uięćia y zapłáty woyskom Wiel. X. Litew:*

Zapłá-

Zapłáta woysku Wielk. X. Litew: y Kommissarze do tráktowánia zapłáty y rozpráwięnia woyská náznáczeni. 1667 conſt. fol: 56

Summá Trubecka: ☞ ná przyſzłym Seymie ma bydź zápłácona, tym czáſem prowizye oddáne bydź máia. Ibidem fol: 62

Zapłátá woysku W. X. Litew: y Kommiſſarze do rozpráwy y zwinienia woyská. 1670 conſt. fol: 43

Reaſſumptio Práwá o ſummie Trubeckiey: ☞ ſummá ſto trzydzieśći tyśięcy do drugiego Seymu differtur, interea zatrzymáną prowizyą, annuatim po ośmiu tysięcy złotych skarb Koronny wypłáćić ma. Ibidem fol: 53

Aſſekuracya długu winnego Sukceſſorom Wielmożnego Wincentego Korwiná Gąſzewſkiego, Podskárbiego Wielkiego y Hetmáná Polnego W. X. L: ☞ Konſtytucye ab Anno 1658. około tego reaſſumuntur, ſolutia do drugiego Seymu. Ibidem fol. 54

Reáſſumptio Commiſſyi ná zapłátę woyſku W. X. Litew: ſtarego zaćiągu Anni 1670. naznaczoney. 1673 conſt: fol: 8

Zapłatá woysku W. X. L: 1676 conſt. fol: 3

Continuácya Kommiſſyi do zápłáty woyſku, dawnych zaſług dochodzenia krzywd iniuriatorum. Ibidem fol: 9

Kommiſſya do zapłáty y roſpráwy woyská W. X. Litew: 1677 conſt. fol. 7

Kommiſſya do zapłáty woysku y dochodzęnia krzywd iniuriatorum. 1683 conſt. f. 51

22. Trybunał skárbowy.

Trybunał o pięniądze do ſkarbu zátrzymáne: ☞ Konſtytucya Anni 1613. reaſſumitur, ſądzony ma bydź w Wilnie. 1621 conſt. fol. 24

Trybunał Rádomski, y Wilęnski do ſądzenia y wyćiągánia retent. 1626 conſt. f. 5

Trybunał skárbowy Wilęnski: ☞ vigore anteriorum Conſtitutionū Deputati deſtinati. 1629 conſt. f. 17

Trybunał Wilęnski skárbowy. 1629 zdaria conſt. fol: 11

1631 const. f. 11 *Tryb. skárbowy Wilenski.*

1633 const: fol. 23 *Tryb. skárb. Wil.* ☞ *trzy Niedźielny.*

1634 const. fol. 6 *Tryb. skárb. Wilenski:* ☞ *itidem trzy Niedz.*

1635 2daria const: fol. 5 *Tryb. ſkarb. Wilen.* ☞ *itidem trzy Niedz.*

1647 const. fol. 43 *Tryb. skárb. W. X. Litewskiego:* ☞ *trzy Niedz.*

1650 const. fol. 19 *Tryb. sk. W. X. L:* ☞ *trzy Nie.*

1652 const. f. 25 *Tryb. W. X. L.* ☞ *limitatur ad incidentiam terminu Nowogrodzkiego.*

1653 const fol. 15 vel 16 *Tryb. skárb. W. X. L.*

1655 const. fol. 23 *Tryb. ſkárb. W. X. Litew:*

1658 const. fol. 40 *Tryb. ſkárb. W. Xięſtwá Litew.*

1659 const. fol. 3 *Tryb. skarb. W. X. L.*

1661 const. fol. 3 *Tryb. ſkarb. Wielk. X. Litewsk: y ſpoſob pozwolony do wyćiągánia retent z podatkow publicznych:* ☞ *Dworzánie skarbowi do Woiewodztw zſyłáni bydź máią.*

1673 const fol: 3 *Tryb: ſkárb. Wiel: X. Litew:*

1676 const: f. 3 *Tryb. ſkárb. W. X. Litew:*

1677 const. f. 5 *Tryb. ſkárb. Wielk: Xięſtwá Litewskiego.*

1678 const: f. 3 *Tryb. ſkárb. W. X. Lit.*

1683 const. f. 9 *Tryb. ſkárb. Wielkiego Xięſtwá Lit:*

1685 const. f. 3 *Tryb. ſkárb. W. X. Litew:*

1690 const f. 5 *Tryb: ſkárb: Wielkiego X. Lit.*

23. Wiązánie.

Stat. Lith. R. 9 A. 24. fol. 302. O wwiazánie Imienie zaſług, ábo zá inſzą przyczynę iáko ſię máią ſpráwowáć: ☞ Ieżeliby kto od nas Hoſpodárá był poſłan Dworzánin náſz ná wwięzowánie zá ſummę pieniężna, ktoraby przyſłuzała do ſkárbu Náſzego, tedy ten poſłániec ma przyiecháć do tego imięnia, á wziawſzy z Vrzędu Ziemſkiego, álbo Zamkowego Woźnego, y ludzi dobrych Szláchtę, onego imięnia ludźie y wſzyſtkich máięsnośći ſpiſáć, ieden Regeſtr dać do ſkárbu Náſzego. á drugi do Zamku, ábo do ſądu Ziemſkiego, á trzeći ma u siebie zoſtáwić, áby czáſu przymowki, miał ſię czym wypráwić, tákże y dlá tego, áby potym z tymże to imięnie, z czym wźięto po zápłáćie pieniędzy, tym czyie było, przywrocone było. Wſzákże my Hoſpodár, gdźiebyśmy czáſu roſpráwy przed Námi

mi ſtron, w iákiey ſpráwie ſadu náſzego według tego Státutu należącey co ná kim ſkazáli, tedy w tákiey rzeczy mamy odſyłáć do ſadu Ziemſkiego ábo Grodzkiego, w tym Powiećie, gdźie winnego ośiádłość leży. A Vrząd tę odpráwę uczynić będźie powinien, od przynieśięnia do Vrzędu zá cztery Niedźiele, á zwłáſzczá gdźieby roki zapłáćie pieniędzy złożone niezáſzły, á będąli Roki położone, tedy po wyśćiu rokow, temu doſyć uczynić naydáley do czterech Niedźiel.

42. Zaſtáwnicy y Arendarze W. X. L.

Zaſtáwnicy y Arendarze Wielkiego X. Litewskiego: ☞ *od ſtá złotych, po złotych pięćiu.* 1650 conſt. fol. 22.

†

SEPTIMVS STATVS JNTERREGNI.

Summæ Rerum tractatarum in Statu Interregni M. D. L.

1. Hetman.
2. Księgi Grodzkie.
3. Popis.
4. Zwády.

1. Hetman.

1587 conſt: fol. 416.

Hetmánſka przyśięgá ſub Interregno.

Ego N. Iuro, quia Exercitui mihi tradito fideliter præero, & opera illius tantum ad reprimendas invaſiones inimicorum extraneorum hoſtiles utar, fines Regni tutos pro viribus præſtabo, dignitatem & ſecuritatem Reipublicæ quantum potero defendam, & ſi (quod Deus avertat) Regnum ſeditio invaſerit, nulli parti adhærebo. Tempore verò Electionis in finibus militem & meipſum continebo, damna Incolis Ruſſiæ, Podoliæ, Volhyniæ, nulla in feram. & nè à militibus meis inferantur, omni ratione providebo. Penſiones verò tám ab Eccleſiaſticis quàm ab alijs perſonis quibuſvis, nullas omninò exigam, & nè milites mei exigant, efficiam. Sic me Deus adiuvet, & hæc ſancta Crux.

1632 conſt, titulo Confæderation, fol: 9

Hetmánſka powinność pod czás Interregni: Ácż pártykulárnemi laudami proſpexerunt ſobie niektore Woiewodztwá, Ziemie y Powiáty Koronne, y Wielkiego Xięſtwá Litewskiego, przećiwko domowym ſwowolnym gromadom, y acz ieſt zwyczáyne woyſko ná obronę Vkráiny; iednák ieśliby iſtis præſidijs Rei-

publi-

publicæ ſecuritas teneri non poſſet, ábo ieśliby ab extra zkądkolwiek iákie periculum ná Rzeczpoſpolitą należło, tedy IchMość Panowie Hetmáni Korony Polskiey, y Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego káżdy pro ſuo loco, & officio & competentia ma præſidia Reipublicæ pięniężne tám obroćić, gdzieby potrzebá Rzeczypoſp: ukazáłá.

2. Kśiegi Grodzkie.

Kśięgi Grodzkie ſub Interregno otwárte bydź máią dla przyimowánia zapiſow. 1632 conſt. fol: Konfæderacya:

3. Popis.

Senatorowie y Poſłowie ná Konwokácyi Generálney Warſzawſkiey tempore Interregni przytomni od popiſu wolni, inquantumby ſię gdzie pod tęn czas odprawował. 1648 conſt. fol. 6 Konfæderacya Generalna warszawska

4. Zwády.

Konſtytucyą Anni 1586. fol. 444. warowąno, áby wſzelákie wáśni, zamawiánia, odpowiedzi, poiedynki, mieyſcá niemiáły pod czás Interregnum. 1588 f. 461 titulo Odpowiedz.

publicae ſecuritas tenere non poſſit, albo ieśliby ab extra zagrażało iákie periculum ná Rzeczpoſpolitą nagłego, tedy każdość powinie Hetmáni Korony Polſkiego, y Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego kázdy pro ſuo loco, & officio & competentia ma praeiudicia Reipublicae zapobiegáć tym obrócić, gdźieby potrzebá Rzeczypoſp: ukázáłá.

2. Kśięgi Grodzkie.

1648 conſ. fol. Konfederácyi. Kśięgi Grodzkie ſub Interregno otwárte być máią dla przyimowánia zapiſow.

3. Popis.

1648 conſt. fol. 4 Konwokácyi Generalney wána. Senatorowie y Poſłowie ná Konwokácyi Generálney Wárßáwſkiey tempore Interregni przytomni od popiſu wolni, inquantum by ſię gdźie pod ten czás odpráwował.

4. Zwády.

1588 f. 4 ar. titulo Odpowiedź. Konſtitucyą Anni 1576 fol. 424. warowano, áby wßelkie zwády, zámieszánia, odpowiedźi, pojedynki, mieyſca nie miáły pod czás Interregnum.

LIBER SECUNDUS

MAGNI DUCATUS LITHUANIÆ.

QUO AD COMMUNEM ORDINEM IUSTITIÆ ADMINISTRANDÆ.

1. Status Spiritualis M. D L.
2. Status Nobilitaris M. D. L.
3. Status Dignitatum & Officiorum M. D. L.
4. Status Materiarum Iudicium intrantium M. D. L.
5. Status Limitum M. D. L.
6. Status Trybunałow M. D. L.
7. Status Civitatensis, Portow, Mostow, Personarum servilium, vagabundarum, Vltaiow M. D. L.

LIBER SECVNDVS
Quo ad domesticum Ordinem imus.
STATUS SPIRITUALIS, MAGNI DVCATVS LITHANIÆ
Summæ Rerum tractatatum in Statu Spirituali M. D. L.

63. Rofzá.
64. Stan Duchowny.
95 Słonim.
66 Smolenfk.
67. Siewierfk.
68. Szerofzewo.
69. Teftámentá y Kośćioł.
70. Troki.
71. Vle.
72. Wálowká álbo Płuzyny.
73. Wáśiłowká.
74. Wilno.
75. Werechow ábo Zabłoćie.
76. Wifzyce.
77. Witebfk.
78. Wizány y Chorodek.
79. Wierzbołowice.
80. Władyfłáwow.
81. Wyderkáffy.
82. Wyiázd.
83. Wołczyn.
84. Żołudek.
85. Zyrowice.

1. Ariáni Heretycy.

1658 conft, fol 1, titulo Sekta Aryanska.

Ná Aryánow y ich Protektorow y fundatorow w Koro: y w W.X.L. Státut Władyfłáwá Iágiełłá reaſſumowąno o Heretykách: Stároſtowie legitimè conuictum ná gárle karáć powinni ſub privatione Capitaneatus. Fautoribus ich: tanquám pro pœna perduellionis. Forum w Trybunale, inter cauſas conſervatas mixti fori ad inſtantiam cuiuſvis naznáczono w Wielkim Xięſtw: Litewſkim, zás w Trybunale in quovis Regeſtro.

Ibidem

Czáſu lat trzech, do wyprzedánia ſię im pozwolono. Po tym czás do wyprzedánia ſię z Páńſtw tych ſkrocono do lat dwu. Do wiáry S. Kátolickiey náwracaiącym ſię ſzkodzić nie má, ſalvis Iuribus Eccleſiæ ſanctæ Romanæ & Ducatûs Maſoviæ decretis.

1658, 1659 fol: 1 titulo Deklaracya o Aryanách.

2. Bánicya.

1635 fol. 8. titulo o Dobrach.

Duchowny gdyby dopuśćił Bánicyą ná ſobie otrzymáć, Loci-Ordinarius exequutionem ſuper Bonis eius proprijs, & ſuper perſonas faciet, exceptâ religione Græcâ.

3. Bellum ábo Poſpolite Ruſzenie.

Stat. Lith. R. 2 A. 9 fol. 45.

O Duchownych, iáko máią ſłużbę Ziemſką ſłużyć: z imion Swieckich, Kośćielnych, nádánych z ktorych ſłużbá Ziemſká woienna bywáłá, wypráwiáć máią pod Chorągiew Powiátową, (oprocz Collegium Wilęnſkiego) oprocz coby potym z imion Ziemſkich nábyli, podatek Seymowy płáćić máią. Sprawy ſądowe trybem Duchownymi iść máią.

H. P. 559

A w Koronie Duchowni, ktorzy Dobrá Oyczyſte trzymáią

máią ábo woynę ſłużyć, ábo bliſkim ſwym puśćić máią, pod ſtráceniem.

Duchowni w Koronie y w W. X. L. w rok po Expedycyi ſámi ná obronę Rzeczypoſp. Annaty, iáko do Rzymu dáią, ták do ſkarbu Krolewſkiego dáć powinn. 1607. o Annáty fol. 832

Dobrá Duchowne Fundácyi Krolow Polſkich ták w Koronie iáko y w Wielkim X. Litew. nádáne Kośćiołom Laudis Seymikow Powiátowych, gdy in vim Rußenia poſpolitego Chorągwie wyprawuią, niepowinne podlegáć, tylko te ktore ſalvis oneribus Reipublicæ & ſervitio bellico fundowáne. 1667 conſt. f. 75 titu: Duchownych ſecuritas 1673 f. 16 tit. Fundacya OO. Kartuzow.

O Dobrách fundacyi Ziemſkiey Szláchcckiey Rußeniu poſpolitemu podległe Domy y Dwory, w ktorych Kápłani mießkáią wolne zoſtawáć máią. Ibidem tit. Approbacya fundácyi.

Klaſztory wßyſtkie, ták Zakonnikow, iáko y Zakonniczek ná Dobrách Ziemſkich fundowáne w Koronie y w W. X. L: od wßelákich Exákcyi żołnierſkich wolne ſalvis oneribus Eccleſiæ Reipublicæ. 1667 f. 45 titulo Fundacyá OO. Kartuzow.

Duchowni Smolenſcy utriuſq; ritûs, záwße gdy potrzebá na obronę Smolęnſką ná popiſach ſtáwić Oſob ßeśćdzieśiąt y dwie powinni: a z od ſtácyi y leż żołnierſkich wolni bydź máią. 1653 fol. 10 titulo ſecuritas Smolenska.

Duchowni z Dobr Oyczyſtych, y idkoßkolwiek ſobie y potomkom ſwym, krewnym ſłużących, á nie ná Kośćioł nabytych y fundowánych wßyſtkim ćiężarom iáko y ſtąn Swiecki podlegáć máią o krzywdy w Ziemſtwie álbo w Grodzie odpowiádáć máią. 1607 fol. 833 titu: Duchowni w Koronie.

4. Berozá.

Approbácya fundácyi Wielmoznych Sapiehow: ☞ w Berozie, Oycow Kártuzyánow, w Sąpiezynie Oycow Bernárdynow, tákże Klaßtor w Wilnie Pánięn Zakonnych Fránćißkanek, támże Konwent Oycow Kármelitow w Białłynicách. 1653 conſt. f. 25 vel 27.

1662 conſt: fol. 14 *Reaſſumptio fundácyi Oycow Kártuzyánow w Berożie.*

1673 conſt. fol: 16 *Fundacya Oycow Kártuzyánow w Berozie:* ☞ *dwie Wioſki przydáne approbantur.*

5. Brzezitnin aliás Níesforow.

1676 conſt: fol: 13 *Approbácya włok dwu fundowánych, od Vrodzonego Szpilowſkiego na Cerkięw Vniácką:* ☞ *z Dobr Berezitninſkich aliàs Niesforowſkich.*

6. Brześćie Litewskie.

647 conſt, fol; 22 *Libertácya Dominikąnom Brzeſkim:* ☞ *to ieſt plác kupiony u ſtániſláwá Bobrowſkiego ſalvis oneribus Reipublicæ & Iuribus Parochialibus Iuriſdictioneq́ Civili.*

1659 conſt: fol: 17 *Approbácya Klaſztorá Brzeſkiego Pánięnſkiego Reguły S. Fránćiſzka w Mieśćie.*

1676 conſt: f. 11 vel 12 *Per appendicem przy fundacyi Oycow Dominikąnow w Mśćisłáwiu: Fundacya Oycow Societatis Ieſu Brzeſkich in Bonis & fundis approbantur.*

Ibidem fol: 21 vel 22 *Approbatio Fundationum Konwentow Brzeſkich.*

1667 conſt: f: 74 *Inkorporácya Wśi Płoſki Oycom Iezuitom Konwentu Brzeſkiego, pierwey ad vitæ Tempora Principis; teraz in perpetuum; tákże plác pobliżſzy Pánnom Zakonnym S. Brygitty tamże.*

1678 conſt: f. 18 *Immunitas Dobr Fundácyi Ziemſkiey Pánien Zakonnych w Brześćiu y Pinſku:* ☞ *od Hyberny & ab omni genere onerum militarium wolne.*

7. Buchowice.

1673 conſt. f. 16 *Approbacya Fundácyi Kośćiołá Buchowieckiego.*

1690 conſt: f. 13 vel 14 *Deklárácya Fundacyi Buchowieckiey:* ☞ *do Prowincyi Litewſkiey przyłączona.*

8. Kánonicy.

1633 conſt fol: 27 *Kánonicy Capitulares w Litwie:* ☞ *incapaces ták, iáko y w Koronie non admiſſibiles.*

9. Cerkwie.

O Cerkwiách w Koronie, y w W. X. Litew. ☞ *od Poborow wolne.* 1667 w koronney. conſt. fol. 15

10. Chorodycz.

Fundácya Wielm: Iąná Károlá Kopćiá Woiewody Połockiego: ☞ *in Caſtro Cáſino aliàs w Chorodyczu vigore Conſtitutionis Anni 1662 ná Iąnow deklárowáney Oycow Benedictinow obſeruantiæ Congregationis Caſinenſis. Dobrá kupiatycze, wołká, Zaieżierze, Lubel, Chorodycze, Biáła, Torokowice, Sieliſcze z kárczmą z vlicą Siewiorze názwáną, w Pinſku z włoką nád Rzeką Iáśiodłká, tákże wieś Sośino, ſaluis contributionibus Terreſtribus* 1667 conſt. f. 72

11. Chorofcza.

Approbácya Fundácyi Wielm: Woiewody Trockiego: ☞ *w Máiętnośći Chorośći OO. Dominikąnow.* 1662 conſt. fol. 14

12. Chlusk.

Approbácya Kośćiołá Chluſkiego: ☞ *OO. Bernárdynow place ná Kośćioł y ogrod.* 1667 conſt. fol. 73

13. Kompozycya.

Kompozycya miedzy ſtánámi Duchownemi y Swieckiemi ábo ná Seymie bliſko przyſzłym uczyniona bydź ma. 1576 conſt. fol. 214 Konfirmacya Bleſkeyi w Andrze § wſzyſtkie ſpáwy

Compoſitio inter Status: ☞ *Kommiſſarze náznáczeni.* 1607 conſt. fol. 832

Compoſitio inter Status. 1618 fol. 5.

14. Czáwoſze.

Fundácya Oycow Kármelitow w Czáwoſzách. 1653 conſt. fol. 28 vel 30

15. Dywino.

Fundácya Plebániey w Dywinie: ☞ *Wieś Rzeczycá nád Rzeką Prypećią y pewne grunty w Dywinie.* 1662 conſt. fol: 14

Deklárácya z ſtrony Fundácyi Dywinskiey: ☞ *Rzeczycá Wieś nád rzeką Prypećią incorporowąno.* 1667 conſt. fol. 72

16 Dobrá Duchowne Religiey Græckiey.

1667 conſt. fol. 73 *Securitas Dobr Duchownych Religiey Græckiey w Koronie y w W. X. L. Fundácyi Ziemskich wiedności Kośćiołá Rzymskiego: ☞ poſpolitemu Rúßeniu podległe wolne od Hyberny.*

1678 conſt. fol. 11 *Reaſſumptio Konſtytucyi de ſecuritate dobr Duchownych Religiey Græckiey: ☞ Konſtytucya 1667. Tit: ſecuritas, reaſſumitur, ab omnibus oneribus liberantur.*

17. Dobrá Ziemskie.

1635 fol. 8 titulo Ordynacya Rzecz: *Duchowni o dobrách Ziemskich non alienandis & non de Religioſis Nobilibus, tákże Patrimonijs Spiritualium Nobilium przyięli Konſtytucyą.*

18. Dziebrow.

1676 conſt: fol. 13 vel 14. *Fundácya Kośćiołá Dziębrowskiego w dobrách Ziemskich Dźięmbrowie: tákże y Wioski Krolewſkie Opleyki, y plác w Mieśćie Lidżie nazwánym Vrodzonego Ryinvida podle plácu Kozłowskiego.*

1678 conſt. f. 15 *Reaſſumptio Fundacyi Kośćiołá Dziębrowskiego Societatis Ieſu.*

19. Dzieśiećiny.

1381 conſt. fol. 379 *O Dźieśięćinach: ☞ do drugiego Seymu Compozycya odłożona.*

Ibidem fol: 380 O ſprawach oſob Duchownych. *Artykuły do Prawá Wielkiego Xięſtwá Litew: ☞ do drugiego Seymu.*

1607 conſt. fol. 833 *O Dzieśięćinách: ☞ do Kompozycyi inter ſtatus ná drugim Seymie odłożona.*

20. Forum.

1635 conſt. f. 10 *Forum ludzi ſtánu Szláchecki ego z Duchownemi, in Civilibus realibus Koronnych y W. X. Lite: w Ziemſtwie à tandem w Trybunale.*

21. Głembock.

Konfirmácya Fundacyi Głęmbockiey Oycom Karmelitom Bossim. 1641 conſt. fol, 30

22. Grodno.

Approbácya Fundácyi Oycow Dominikąnow Grodzinſkich: ☞ *grunty* ſkupione *ná* Klaſztor *y* Kośćioł *approbantur ab omnibus contributionibus liberantur.* 1635 conſt. fol. 40 vel 47

Approbácya Oycom Iezuitom Grodzinſkim Wśi Choroſtowá y Folwárki Kiełbázińſki. 1647 conſt, fol 15:

Fundácya Oycow Bázyliánow y Kármelitow *y* Pánien *Grodzinſkich Reguły S. Brigitty.* Ibidem fol. 16

Approbácya Kámienicy *ná Burſę Grodzinſką fundowáney:* ☞ *tey ktora w Wilnie zoſtawa.* 1659 conſt. f. 17

Securitas Dobr Ziemſkich Wielebnych *Pánien Brygittek Conwentu Grodzinſkiego y Brzeskiego:* ☞ *pod Ziemſkie práwo podpadáć máią.* 1661 conſt. fol. 18

Approbatio fundacyi Collegium Grodzinſkiego Patrum Societ: Ieſu: ☞ *Swiſlocz dobr y innych.* 1667 conſt. f. 73

Approbatio kontraktu *Wielm: Woiewody Mśćiſláwſkiego z Wielebnymi Oycámi Iezuitami Grodzinſkiemi:* ☞ *to ieſt ratione przenieśięnia fundácyi z Swilſloczy.* 1673 conſt. f. 15

Approbácya fundacyi OO. Kármelitow Boſſych Grodzinskich: plác na Klaſztor *y inne officyny.* 1676 conſt. fol: 12 vel 13

Wárunek Práwá Iuſtyny Sopoćkowney Rukiewiczowey: ☞ *Práwá iey z Oycámi Iezuitámi Grodzinskiemi ná częśći Máiętnośći Holowácow, in toto conſervantur, y Dwor iey w Grodnie excipitur ab oneribus Miáſtá.* 1677 conſt. f. 20

Approbácya Dekretu Kommiſſarskiego *w Práwie* Pánien *ſtárego Klaſztoru Grodzinskiego ferowánego:* ☞ *do Leśnictwá Sokolskiego zeſłánych, ze Wśią ſtárą Vlanámi.* 1678 conſt. fol: 14

 Reaſſum-

Ibidem fol: 16.

Reassumptio Konstytucyi Fundácyi Pánien Zakonnych S. Brygitty w Grodnie: ☞ *pláce Mieyskie w libertácyách wyrážone, od stánowisk Seymowych y innych ziázdow wolne.*

Ibidem fol. 17.

Oycowie Kármeliči Boši Grodzinscy: ☞ *Wieś Kázimirowkę, tákże grunty rożne w Grandzicách y pláce Łázárowskie zá Niemnemy Vlicą w Mieśćie Grodnie.*

Ibidem fol: 18.

Ochroná plácow Pánien Bernárdynek Grodzinskich: place ná pod Sądziu leżące, żadnym ćiężarom Mieyskim áni żołnierskim niepodległe.

23. Gwáłt Kośćiołow.

Stat. Lith. R. 11 A. 3. fol. 320.

O Gwałt Kośćiołow Bożych wszelákiego nábożeństwá Chrześciánskiego: ☞ ieżliby kto przyszedszy gwáłtownie ná kośćioł Boży, iákiegoszkolwiek nábożeństwá Chrześćiánskiego, álbo też ná Cmentárzu, w Szkole, abo Kápłáńskim, Káznodzieyskim, Popowskim Domu kogo zábił, ábo ránił, ábo rany znaczne y szkodliwe były; tedy má bydź karán, iáko o gwałtownikách domow Szlácheckich nápisáno, á ieżliby kto uderzył á rány nie było, tedy sowito má gwałt nárgodzić y płáćić, to iest dwádzieśćiá y cztery rubli groszy, y onego uderżonego náwiązáć y dwánaśćie Niedziel śiedzieć w więzięniu w tym Powiećie gdzie się stánie.

1676 fol. 12. Bespieczeństwo Klasztorow.

Violatores Kośćiołow, Klasztorow pœnâ Infamiæ puniuntur in foro ná Seymie, ad Instantiam Instigatoris.

1611 fol. 8. deklaracya bespieczeństwa.

Constytucya Anni 1598. Woiewodztwu Płockiemu pozwolona y od W. X. L. iest przyięta, ktora káże áby Vrząd, káżdego Kośćielnego gwałtowniká gárłem karał, pod winą stá grzywien.

1676 fol. 12. bespieczeństwo Klasztorow. 1618 fol. 5. deklarácya tey konstytucyi.

Ktoby Pánnę z Klasztoru gwałtem wźiął, ábo bez dozwolenia stárszey Pánny do Klasztorá wszedszy gwałt uczynił, tákowy ma bydź karány odsądzeniem czći.

24. Ianow y Iwow.

1638 const. fol: 49.

Fundácya Klasztoru Bernárdynskiego w Iwiu: ☞ *approbatur.*

1662 const: f. 14.

Approbácya Fundacyi Wielmożnego Woiewody Połockiego: ☞ *Oycow Benedyktynow nad Ianowem.*

25. Inflánty.

51 Ołyká.

Approbatio fundácyi Collegium Ołyckiego. 1638 conſt: fol. 58 vel 61.

52. Ołwicá y Witebsk.

Fundácya Altaryi w Ołwicy y Oycow Bernárdynow Witebſkich: ☞ śiedm włok Wołwicách ná Altáryą y Czyczkach ſaluis oneribus Reipublicæ iákie dáne exulibus Woiewodztwá Smolenſkiego. Oycom Bernárdynom Kámięnicá niegdy Piotrowicá. 1677 conſt. f. 22.

53. Opáctwá.

Opáći powinni bydź Nobiles. 1588 conſt. fol. 469

Opáctwá, Probośtwá. Kanonie y Prælatury, Plebeis nie máią być dawáne, ták w Koronie iáko y w W. X. Litew: ſub pænis & fore de Corteſanis. Ibidem.

54. Orſza, Mohylow, y Mśćisław.

Potwierdzenie fundácyi Kośćiołow Orſzáńſkiego Mochylowſkiego y Mśćisłáwſkiego. 1616 conſt. f. 48

Approbatio fundácyi Oycom Bernárdynom y Dominikąnom Orſzáńſkim. 1653 conſt. f. 27 vel 29.

Declaratio fundácyi Wielebnych Oycow Iezuitow Orſzáńſkich: ☞ dobrá názwáne Faſczoſka od wſzelkich Contrybucyi żołnierſkich wolne. 1690 conſt. f. 16. vel 17.

55. Owan.

Approbatio fundácyi ná Altaryą Owáńſką przez Vrodzonego Kázimierzá Szumláńſkiego. 1678 conſt. f. 15.

56 Pánny Zakonne W. X. L.

Dobr Klaſztornych áni Kośćielnych nikt oddaláć nie ma bez przyzwolenia ich Stárſzych y przyczyn w Práwie opiſanych. 1588 conſt. fol 469. o Dobrach Kośćielnych.

Beſpieczeńſtwo Klaſztorow Pánieńſkich y Kośćiołow. 1616 conſt. fol. 12.

Mniſzki Woyczyſtey máćierzyſte Dobra wſtępowáć 1618 conſt. f. 5. H. P. 154

mogą, ále ich oddaláć niemogą, Krewni iednák one trzymáć máią, z ktorych połowicá Arendy do Klasztoru, á druga połowicá ná Krewnych iść ma.

Immunitas fundácyi Dobr dziedzicznych Pánien

1677 Const. fol. 24

Zakonnych Wielkiego Xięstwá Litewskiego: immunitate Dobr Ziemskich gaudere máią. Wielmożni Hetmáni ná Dobrá ich támże specifikowáne ásygnácyi wydawáć niepowinni.

57. Philipow.

1683 const. fol. 12

Pozwolenie Fundácyi Vrodzonemu Kierdeiowi Márszałkowi Grodzinskiemu: w Philipowie, tákże y Kościołá w Dzierzáwie Przewálskiey.

58. Práwo Duchowne Wyderkaffy.

Stat. Lith. R. 3. A. 21. fol. 90 H P. 447. pod winą 28 grzywien 1550 con: tol. 7. Acz to

O niepozwanie Swieckich w Duchowne Práwo o rzeczy Swieckie: nikt pociągać nie ma o świeckie rzeczy do sądu Duchownego áni sam wdawáć pod winą dwunasta kop groszy.

1607 f. 33 o Apelacyach.

Duchownych apellacye z Swieckiemi, ktore à Loci ordinarijs wychodzą, intra Regnum máią bydź decidowáne.

1581 fol. 380. tit. Artikuły do práwa.

Duchowne spráwy ze świeckiemi w Litwie.

1635 f. 9. tit. Forum ludzi.

Duchowni cum Nobilibus in Criminalibus Forum máią intra Regnum, servato ordinem breui Apostolico descripto, quod est in metrica & in Actis Castri Varsaviensis: oproc Religiey Greckiey, ktorzy przy dáwnych zwyczáiách zostáią,

1678 fol. 19, titu: obiaśnienie Apellacyi.

Duchowni W. X. L. o dobrá Ziemskie y poddáne nieczyste w Ziemstwie lubo w Grodzie respondere powinni, á apellácye ztámtąd w kole wielkim Tribunálskim in Iudicio Sæculari sądzone bydź máią.

1638 const. f. 9

W Koronie Dobrá in vim reemptionis, aliàs ná wyderkaff Duchownym osobom zapisane, in possessione Ddziedzicow zostawáć máią, czynsz doroczny zapłáciwszy, od káżdego stá złotych po fl. 7.

Ibidem

W Koronie wolno Dziedzicowi prævia Citatione perem-

peremptoria do Vrzędzu Grodzkiego, (ktora Niedźiel dwánaśćie przed wykupnem ma bydź położona) dobrá tákowe odłożywszy summę, álbo apud loci ordinarium, álbo Capitulum, álbo ieżeliby ći recusarent, w Grodzie kwit otrzymawszy dostáteczny cautią emundare.

O Dziesięćiny. Ibidem

W Koronie żaden nie może większey summy ná wyderkaf ná máietność swoię záciagáć nád táką, ktoraby dimidium valoris tey máiętnośći nieprzechodziłá. Ktoby ináczey uczynił, sąd Ziemski ma cognoscere, y odesłáć sprawę ná Trybunał inter Causas mixti fori. Ibidem

O płácenie tákowych czynszow forum y proces ma bydź ná querelách, sine apellatione, á Stárostá in bonis Iurevicti, non obstantibus citationibus ad Cassandam & subleuationibus, powinien czynić sub pœna trecentarum marcarum. Reassumowano tę Konstytucyą ná Xięstwo Litew. Ibidem 1673 fol. 19

Dobr w Wielkim Xięstwie Litewskim zaieżdżáć violenter nie máią Duchowne osoby, wprzod nieczyniąc prawem, o niezapłacenie wyderkafu, y umyślnie niebiorąc pieniędzy ná termine sub restitutione bonorum, & pœnis cum refusione damnorum summę Duchowni tráćić máią ieżeliby przeciwko Práwu postępowáć ważyli się. Ibidem tę con: reassumowano 1631 1635. 1673 1678 fol: 20 tir. Reassumptio.

O dowodźeniu spráwiedliwośći, w krzywdach Swieckich z stány Duchownymi, także Duchowny z stany swieckiemi: ☞ o gwałty, náiázdy, rozboie, zaboystwá, o zgwałcenie Pánien. Niewiast, od Vrzędnikow ich sług Boiar, tákże boy, rany, grábieże, o Czeladź zbiegła, powinni czynić spráwiedliwość zá upomnieniem przez list Ziemski, ieżeliby tám nie byłá otrzymana spráwiedliwość, do Biskupá od położenia ná imięniu zá cztery Niedźiele, á przed Biskupá zá sześć Niedziel, pozwem Biskupim po Polsku pisanym przez mocowánego, á on powinien będzie práwem pospolitym y Statutem Ziemskim správiedliwość czynić, toż się y o samych Duchownych rozumieć ma, á przydzieli do karánia y ná ćiele według tego Státutu wykonáć ma Vrzad Ziemski, zá odesłániem odpráwę uczynić powinien. Apellácya do Trybunału, ná ktore sady trzeh Stat: Lith: R. 3. Ar. 32 fol. 91

Trybunalistow Duchownych, trzech Swieckich wyſadzić należy, á ieżeliby rownosć vot zaſzła do nas Hoſpodará tá ſpráwá ma być odesłana zá Dworem. Xięża Biſkupi, gdyby ſami kogo ukrzywdźili po upomnieniu listu Ziemſkiego we czterech Niedziel po położeniu pozwu, á ieżelibyśmy zágránica byli ſześciu Niedziel przed námi Hoſpodarem odpowiádác máia. Ieżeliby ſię zaś krzywdá ſtáłá Duchownemu od Swieckiego, y o dziesięćiny ma czynić do ſądu Ziemſkiego opowiádánia krzywd zápiſowáne bydź máia w Xięgách. Gdyby Biſkupſtwo wákowáło ábo odiáchał do cudzych kráiow to czynić wolno do Kápituły, álbo ſpráwie onego Duchowieństwá, práwem wyżey opiſanem, toż ſię ma rozumieć o Greckich młodźi przed ſtárſzemi odpowiádáć máia. Stárſi podobnym ſpoſobem iáko y Biſkupi, co ſię záś tycze imion Ziemſkich Oyczyſtych máćierzyſtych, w takowych ſię Duchowni práwem Swieckim w Ziemſtwie y Grodzie ſadzić powinni.

H. P. 52 *O krzywdy gránice Kmiećie zbiegłe mężoboyſtwá y o inne rzeczy, Duchowni, ſłudzy, y Kmiećie ich práwem Ziemſkim máią bydź ſądzeni.*

Stát: Lith: R. 3. A. fol. 94 O práwo gruntow miedzy ſtány Duchownymi y Swieckiemi: Práwem Ziemſkm poſpolitym z ſtanem Swieckim ſpráwiedliwość około gruntow granić czynić y dochodzić krwywdy powinni.

H. L. 253. H: P. 52. 1635 conſt. fol: 10 titulo: Forum Iudzi Stanu &c. *W tych záś dobrách ktore ſię fundácyi y nádánia Krolewſkiego do Krolá præcipuè Kommiſſyą udáć ſię máią. A dawność Ziemſka miedzy imiony Kośćielnemi y Szláchecklemi, táka ma bydź, iáko dobroni ſtołu Náſzego Hoſpodárſkiego.*

1633. conſt. f. 26. titulo o præſcriptiey. *Præſcriptia dobr Szláchecklich, contra Eccleſiam annorum 60. ante litera inhoatam, excepta renuntiatione præſcriptioni per inſcriptionem exfundis Eccleſiæ poświątne atq; cum ipſis Eccleſiis.*

1675 conſt. f. 12 titulo o dawnośći. *Deklárowąno, że nie tylko ad futura, ſed etiam et præterita, służy præſcriptio dobr Szláchecklich przećiwko Duchownym Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego ad inſtar Koronnych.*

1676 conſt. fol. 13. *Fundácyom Bona exemptá in ſubiecta & litigioſa prætextu Dekretow y przewodow in foro illegitimo otrzymanych applicari nie mogą, y wolno im Dziedzicom dochodzić w W. X. Lit:*

1677 conſt. fol. 24 *Fundácye Kośćiołow w W. X. L: y ceſſye Dobr Krolew:*

lew: præuio consensu Regio ná też Kośćioły uczynione żadnym sposobem in dubium vocari, áni ullo prætextu poruszone bydź nie mogą, co pro lege perpetua wárowąno.

59. Præscriptio.

O præscriptiách: ☞ ratione proventuum & utilitatem ex beneficijs illis provenientium lat dziesięć. 1607 const: f. 833

O dawnośći dobr Szlácheckich przećiwko Duchownym Wielkiego Xięstwá Litewskiego: ☞ toż práwo iáko y Koronnycch, vide libro secundo Statu primo Spirituali Tractatu 107. 1635 const, fol: 12 vel 13

60. Pinsk.

Collegium Pinskie Societatis: ☞ approbatur Fundatio, Boná y pláce Mieyskie perpetuò adscribuntur. 1635 const: fol: 33 vel 27

Konfirmacya Oycom Franciszkąnom Pinskim: ☞ Práwa ná sześć włokwe Wśi Koszowicách. 1647 const: f. 25

Securitas Dobr Pinskich Duchownych Fundácyi Szlácheckiey: ☞ Societatis Iesu od wszelkich ćiężarow wolne. 1691 const: f. 18

Fundacya W. Lucrecyi Máryi Margrabiąnki Strozenkopeiowey Woiewodziny Połockiey: ☞ place ná Kośćioł y Klasztor skupione immunitati Ecclesiasticæ przyłączone w Pinsku. 1667 const: f. 73

61 Połáwienie.

Approbatio fundacyi Oycow Dominikąnow Połáwięnskich: ☞ ná Folwárk Lomáki. 1616 const. f. 12 vel 15

62. Połock.

Fundácya Błogosłáwionego Iozafatá Pátroná Korony Polskiey, y Wielkiego Xięstwá Lit: ☞ Wieś Sudziłowice adscribitur Cerkwi Polockiey Oycom Bázyliánom. 1673 const. fol. 17 vel 15

Approbatio fundacyi ná Zakonnikow przy ćiele S. Iozafáta w Połocku będących. 1677 const, fol. 28

63. Rofzá.

1647 conft: fol. 20 *Fundácya Oycow Dominikánow Roßynſkich.*

Approbatio OO. Dominikánow Konwentu Roßyn-
1659 conft: fol. 17 *skiego:* ☞ *ze Wśią Oleie názwáną.*

64. Stan Duchowny.

Obiáśnienie Appellacyi z ſtąnem Duchownym do Try-
1678 conft. f. 19 *bunału:* ☞ *w Grodźie álbo w Ziemſtwie iniurijs illatis odpowiádáć powinien ſtąn Duchowny. Appellacya do Trybunału.*

65. Słonim.

1635 conft. fol. 46 vel 54 *Approbatio Fundácyi Oycow Bernárdynow Słonimſkich.*

Approbatio Fundationis Pánien Zakonnych w Sło-
1667 conft. fol. 74 *nimie:* ☞ *pláce od Szlachty y Mießczan y Zydow pokupione ſalvis oneribus.*

1677 conft. f. 17 *Pánny Benedyktánki w Słonimie:* ☞ *Wioſká Wyſock ab omnibus oneribus militaribus excypowáne.*

1685 conft. fol. 9 *Approbatio fundácyi Oycow Dominikánow Klaßtoru Słonimſkiego:* ☞ *pláce ná ktorych Klaßtorny Kośćioł ſtoi, ab omnibus oneribus cuiuſcunq; tituli in perpetuum wolne.*

66. Smolensk.

1638 conft fol. 28 vel 29 *Smolenſkie Biſkupſtwo y Woiewodztwo:* ☞ *fundantur & inſtituuntur.*

1647 conft. fol. 21 *Fundácya Burſy w Smolenſku:* ☞ *Xiędza Adámá Łępickiego, Proboßczá y Kánonıká Smolenſkiego pułczwártá Tyśiącá złotych.*

67. Siewiersk.

1635 conft. fol. 36 vel 43 *Approbatio Fundácyi OO. Dominikanow Siewierſkich:* ☞ *w Czerniechowie, w Nowogrodku, y Nizinie.*

68. Szerofzewo,

1678 conft. fol: 17 *Włok dwie ná Rożániec Wßeroßewie:* ☞ *y placow*

dwá

dwá w tymże Mieście od wßelkich Contrybucyi wolne.

69. Testámentá y Kościoł.

O Pozywánie Opiekunow, ábo Exekutorow, testámentu Duchownych osob: ☞ gdyby kto z Duchownych osob, odpisał komu zápisem, álbo testámentem po. żywoćie swoim co máiętności swoiey, pozywáć potrzebá do głownego sadu, á tám ieżeli co skazáno będźie ná tych opiekunách, tedy przećiw Duchowney osobie ná odpráwę rzeczy sadzoney ma bydź odesłano do Xiędzá Biskupá. A samego X: Biskupá po osadzoney rzeczy w głownym sadzie, do Nas Hospodará ieżeli w Xięstwie Litewskim zá cztery Niedziele, ieżeli zá gránicą Wielk: X. Lit: w ośm Niedźiel, my też bez wszelkiey limitácyi y zwłoki osadźić mamy w niebytności Xiędzá Biskupá w Koronie albo w W: X. Lit. z urzędem Imć: do Trybunału czynić potrzebá. Stat. Lith R: 3. A: 14. fol. 96

O wolnośći zápisáć ná Kośćioł imion nábytych: ☞ wolno to uczynić kożdemu postęmpkiem o Testámentách w Statucie Litewskim w Rozdziale osmym, Artykule wtorym opisanym, (y tu w tey Księdze inter Testamenta położonym in materia Iudiciali) wszákże z tákowego imięnia, powinni będą Duchowni służbę woienną służyć konno zbroyno, według uchwały Ziemskiey wyprawuiąc ná mieysce swe sługę z narodu Szláchecktego z ták wielą pocztu ile z imienia owego powinien stáwić, á ten poczet ma bydź pod spráwą Chorążego. Stat: Lit. R: 8. fol. 276

70. Troki.

Reintroductio do Trok OO. Dominikánow ☞ tákże fundácya Kośćiołá Rogonskiego cum additione Wśi Olukáni. 1678 const. f. 13

71. Vle.

Approbatio fundácyi OO. Dominikánow Prowincyi Ruskiey: ☞ ná dobrá nazwáne Vle w Woiewodztwie Połockim. 1678 const. fol. 15.

72. Walowká álbo Pluzyny.

Approbatio fundácyi Vrodzonego Stefáná Kurezá Podkomorzego Lidzkiego: ☞ w dobrách Walowká zwłok czternastą w Wiosce Iátwiezu saluis oneribus Reipublicæ. 1667 const. fol 74.

73. Wáśilowká.

Approbatio fundácyi OO. Dominikánow w Wáśili- 1658 const. f. 45.

śiliskách: ☞ *fundácyi Vrodzonego Marćiná Limontá Sędziego Lidzkiego.*

1662 conſt. f. 15 Reaſſumptio *Fundácyi Wáśiliskiey:* ☞ *Oycow Dominikąnow.*

74. Wilno.

1633 conſt. f. 28 vel 33 *Approbacya Fundácyi Vrodzonego Miecznická W. X. Litew: OO Fránćiſzkąnow Konwentu Wilęnſkiego ná pewnych gruntách zbudowánego y ná obrębie Słuczkowſkim.*

1638 conſt. f. 45 vel 53 *Commutatio Tynná ná Bruſzowice:* ☞ *Wielebney Kápitule Wilenſkiey.*

1647 conſt. fol. 21 *Approbatio funduſzu Canonicorum Regularium w Wilnie.*

1653 conſt. f. 20 Libertácya Kámienice OO. Kármelitow Boſych *Wilęnſkich ná Imbárách zá Przywileiem Królá Zygmuntá Trzećiego y Władyſłáwá Czwartego.*

Aſſekurácya ſummy dwudzieſtu Tyśięcy Kośćiołá Kathedrálnego Wilęnſkiego y Káplice S. Kázimierzá:

1658 conſt. fol. 44 ☞ *z podatkow Rzeczypoſpol: ma bydź záplácona.*

Aſſekurácya ſummy Kośćiołá Káthedrálnego *Wi-*

1661 conſt. fol. 17 *lęnſkiego y Kaplice S. Kázimierzá:* ☞ *w wyzſzey Konſtytucyi Anni 1658. to ieſt dwádzieśćiá Tyśięcy mianowáney.*

1667 conſt. fol. 73 *Apprbatio Wśi Łoćiewic w Ośmiánſkim Powiećie OO. Iezuitom Wilęnſkim, ſalvis oneribus Reipubl:*

Oſwobodzenie ſrebrá Kápituły Wilęnſkiey *w zá-*

1667 conſt. f. 61 vel 63 *ſtáwie będącego:* ☞ *záſtáwione w ſumie* 10. *Tyśięcy ſześć ſet ſześćdzieśiąt śiedm złotych y groſzy* 13, *ſkarb ma wyliczyć.*

1673 conſt. f. 12 *Approbatio Ceſſionis gruntu od Woiewodztwá Wilęnſkiego ná Dáchownie Wielebnym OO. Societatis Ieſu Wilęnskim.*

1676 conſt. fol. 11 vel 12 *Approbatio fundácyi w Wielnie OO.* Kanonikow *Regularium ná Antokolu tákże y Dobr názwánych*

Widzie y Kámięnicę mnieyſzą od Burſy Ambrozyáńſkiey w Rynku.

Approbatio Foluſſá Oycow Bernárdynow Wilęnſkich: ☞ ná wieczność fundowánego. Ibidem fol: eod:

Approbatio Priuilegiorum Akademiey Wilęnſkiey, Ibidem fol: 12 vel 13

Approbatio Donacyi w Wilnie Kámienice ná Antokolu Oycom Iezuitom. Ibidem fol: 18 vel 19

Kommiſſya w ſpráwie Vrodzonego Rypinſkiega z Oyc: Bázylianámi Wilęnſkiemi: ☞ około depozytu. 1677 conſt. fol: 16

Approbatio Fundácyi y nowey Donácyi ná Káplicę Swiętego Kázimierza Pátroná y Krolewicá Korony Polskiey y w Wielkim Xięſtwie Litewſkim: ☞ z kożdego Domu ſzynkowego w Wilnie ze wſzyſtkich in genere nullis exceptis, po złot: połtrzećiá do káplice, przy Káthedrze zoſtáiącey. Ibidem fol: 22

Approbatio Przywileiow ná Kámięnicę Collegij Wilnenſis Societ: Ieſu. 1678 Conſt. fol: 13

Approbatio Oycom Auguſtyanom Wilęnskim: ☞ ná pláce puſte w Wilnie. Ibidem fol. 14

Approbatio fundácyi Pánien Dominikąnek w Wilnie: ☞ y incorporâcya ſummy Trzydzieſtu Tyśięcy y iednego ośmiu ſet złotych od Vrodzo: Heleny Brzuchánskiey Protoſowiczowey ná Mogilnicy będacey. Ibidem fol: eod:

Darowizná Sulnoiliſzek Oycom Iezuitom Nowicyatu Wilęnskiego. 1678 conſt. fol. 17

Reaſſumptio długu Kośćiołá Káthedrálnego Wilęnskiego: ☞ dzieśięć Tyśięcy Wielmożny Podskarbi zápłáćić ma. 1685 conſt. fol. 6

Konſerwácya poſſeſsyi przy Blechu w Wilnie OO. Auguſtyanom. Ibidem fol: 9

75. Werechow ábo Zábłoćie.

Fundatio Wielebnych Powiátowskich: ☞ Boſakow w Dobrách Werechowie y Zabłoćiu. 1676 con: f. 20 vel 21

76. Wiſztyce.

1678 conſ. fol. 14 Approbácya Fundacyi Vrodzonego Tyßkiewicá Podkomorzego Brzeskiego: ☞ w máiętnośći Wißtycách OO. Ciſtercienſium.

77. Witebsk.

1690 conſt. f. 14 vel 15 Approbatio Fundácyi Wielebnych Oycow Bazylianow Witebſkich in unione zoſtaiących: ☞ służeb trzy Żeberciaie, Puryzy, y Iáſkiewice z Ieziorkiemy Rzecką Siláwicą, in ius Hæreditarium transformowáne.

Ibidem fol. 15 vel 16 Approbatio fundácyi Wieleb: OO. Iezuitow Witebſkich ☞ Dobrá Ziemſkie ab omni onere militari eximuntur.

78. Wizány y Chorodecz.

1658 conſt. fol. 16 Approbatio fundacyi Wizánſkiey y Chorodeczkiey: ☞ do Wizan Wieś Smolniki y z płácámi do Kośćiołá należącemi, Chorodecki z ßesćią włok przez Xiędzá Zalewſkiego przykupionych.

79. Wierzbołowice.

1673 Conſt. fol: 15 Approbatio Wioſek Wielebnym Oycom Dominikanom Conwentu Wierzbołowſkiego: ☞ fundácyi Wiel: Pacá Kánclezá Wielk. X. Lit.

80. Władysławow.

1667 conſt. fol. 74 Incorporatio gruntu pewnego Oycom Kármelitom Konwentu Władyſłáwowſkiego, tákże Kieidánskiemu, Gáidánskiemu, Száwelskiego Kośćiołom: ☞ włok dwánaśćie meßty názwáne w Ziemi Zmudzkiey leżące, tákże Dobra Kuze y Rußlecki názwáne do Kośćiołá Száwelskiego Ołtarzá Nayśw←ętßey Pánny, Kośćiołowi Kámięnskiemu włoki śiedm w Dobrách názwánych Domkiany.

81. Wyderkaffy.

Reaſſumptio Konſtytucyi Anni 1635. o wyderkaf-

fach:

fách: ☞ *czynßow wyzßych nád śiedm złotych à cento bráć śię niegodzi áni dobr wyderkaffowych záiezdzáć.* 1673 conſt: fol: 13

Reaſſumptio o wyderkaffách: ☞ *Konſtytucye Anno-rum 1631. 1635, et 1673. reaſſumuntur, ſummy więkßey na Dobrá Ziemskie dawáć śię niegodzi nad połowicę tego, czego śię dobrá ſtoią, Forum w Trybunale. Expulſya dekretu approbatur.* 1678 conſt: fol: 20

82. Wyiazd.

Pozwolenie wyiázdu do Cieplic Wielebnemu Xiędzu Pacowi Biskupowi Wilenskiemu, y Iáśnie Wielm: Woiewodzie Wilęnskiemu. 1678 conſt. f. 15

83. Wołozyn.

Approbatio fundacyi Wielebnych Oycow Bernárdynow w Wołozynie. 1690 conſt f. 16 vel 18

84. Zołudek.

Approbatio fundácyi Oycow Karmelitow w Zołudku: ☞ *ſalvis oneribus Reipublicæ.* 1685 conſt. f. 8

85. Zyrowice.

Ochroná Zyrowicz: ☞ *Miáſteczko do lat czterech, od wßelkich ſtácyi żołnierskich wolne.* 1661 conſt: fol. 23

Fundácya Zyrowic: ☞ *Bulę cum attinentijs, ſalvis oneribus Reipubl: & Iuribus modernorum poſſeſſorum Zyrowickię Miáſteczko od podatkow ná lat cztery wolne.* 1667 conſt: fol. 73

✶✶✝✶✶

SECVNDVS

STATVS NOBILITARIS, M. D. L.

Summæ Rerum tractatarum in Statu Nobilitari M. D. L.

1. Clá ábo Myto.

Stat. Lith R. 1. A 29 fol. 28

O Mytách nowych, y wolności záſadzenia *Miáſteczek*, y obudowániu Moſtow ábo Grobel w imionách Szláchećkich: ☞ bez liſtow Krolewſkich dawnych ábo świeżych niegodzi ſię pod utrátą imięnia ná Rzeczpoſpolitą, y Hoſpodárá: kto ma záś dawne liſty, groble ma náprawiáć, pod nadgrodą ſzkody ſzkodzącemu.

Ibidem N. 8

Miáſteczko iednák Szláchćicowi ná ſwoim gruncie nowe ſádzić y targowe uſtánowić wolno.

H.P. 95 Tamy 1598 fol. 529 titulo bezſpiecżeńſtwa.

O tychże Cłách iż niewolno bez liſtow Krolewſkich uſtánowiáć.

1647 fol. 13 titulo zniesięnie myta

Xiądz Plebąn Rudnicki od Szláchty mytá bráć nie ma: ☞ *Forum ná Trybunał in compoſito Iudicio.*

Stat: Lit. R: 1. Ar. 30 fol. 31

O niebrániu mytá od Szláchty y podwod ich: ☞ (byle niebyło kupne zboże) iednák posłani przy zbożach y Szkutách przyśięgę w Grodźie, abo przed ſprawcą mytnym wykonáć máią iako własney Creſcencyi Pánſkiey á niekupne ieſt zboże, raz wykonawſzy iuráment, powtarzány gdźie indziey bydz niema, toż ſię má rozumieć y o Towárách leſnych. Od przekupnego zboża myto y moſtowe dáć powinni. á przyśięgá tákowym ſpoſobem ma bydź czyniona.

JAN. przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu w Troycy Swiętey iedynemu, iż ten Towar, ábo zboże ktore spuszczam ábo wiozę, y tu opowiádam, iest włásny moy, ábo Páná mego, gospodárstwá Domowego, nieskupiony, áni z cudzego imienia sposobiony, ále iest z włásnego imięnia swego, ábo Páná mego, Tak mi Pánie Boże dopomoż. A tymże obyczáiem máią przysięgáć odmięniwszy tylko słow tych, że z zastáwnego imięnia, ábo z dzierżáwy dożywotniey, te towary ábo zboża spuszczą, ábo wiezie, niezákrywáiąc w tym kupcow wszelákiego stanu, ktorzy zwykli lásy u inszych zákupowáć: y pod tytułem ich spuszczáć, wzgorę idąc, iż tęn towar wiozę, abo prowádzę ná własną potrzebę domową swą, ábo Paná swego, nie zá żadną przedáż, áni ná chándel, ále ná własny dochod domu swego; ábo Páná swego, czego ia, ábo Pan moy obcym ludziom, áni swym poddánnym przedawáć nie ma Ták mi Pánie Boże dopomoż.

Cłá od Zboż Szláchecckich nie bráć pod stą kop grzywięn.

1581. 1588. o mytach na rzekách. 1596. kto niesłusznie myto bierze y na W. X. L. 1598 Rzeki portowe wolne 1613. 1629 fol. 18 titulo Auctio subsidiorum

Dla gwałtowney potrzeby Rzeczpospolita y Szláchtá W. X. L. myto od Zboż, Towárow, Bydłá, &c. płáćić pozwoliłá.

Cło od zboż Szláchecckich, nie ma bydź bráne, zá przysięgą sub pæna 100. *marcarum. Forum in quovis officio.*

1581 const: fol. 572 titulo Cła od Zboż

Szlachtá y ich poddáni w Polszcze y w Litwie, od cłá y mytá są wyzwoleni.

1569 const, f. 175 cła mytá: 1564 f. 58 naprzod aby tak w Polszcze H. P. 261

Stácyi żadnych Krol u Pánow y Szláchty z imięnia bráć nie ma,

Ceł ná rzekách od Szlachty y ich poddánych áby nie brano pod winą 200. *grzywięn, połowicą skárbowi, połowicą stronie. Forum ná Trybunał.*

1598 fol. 693 titul. Rzeki portowe 1601 f. 737 o cłach na rzekach portowych,

Wolność od ceł ludzi Szláchecckich w Wielkim Xięstwie Lit: ☞ *zá przysięgą w Grodzie uczynioną, wolno puszczáne zbożá Szláchecckie bydź máią, pod winą stá kop Litewskich, á od kwitu po dwá grosza.*

1589 const. f. 530

Zniesięnie mytá Xiędzá Plebąná Rudnickiego W. X. L: ☞ *z dobrámi Krolewskiemi.*

1647 const. fol. 13

2. Kommissya.

Kommissya Powiátu Grodzinskiego o zalewek pol stá-

1611 const. f. 43 vel 48

ſtáwámi y ozábránie gruntow Szlácheckich w pomiárę włoczną.

1670 conſt, f: 54

Kommiſſya Obywátelom Powiátu Grodzinſkiego á Dobrámi K. Iegomośći álbo ráczey Leśnictwámi.

3. Dobrá wieczyſte.

1564 reces Seymu Warſzaw: 15?9 Przywilty o W. X. L. Statutu y Prawá.

Wolno Polakom w Litwie, Litwie w Polſzcze máiętności słuſznym ſpoſobem nábywáć według onera Prawá w ktorym imienie leży.

163? fol. 3 titulo o dobrach Ziem, 1635 fol. 8 titulo o dobrach Ibidem

Dobrá Ziemſkie Dziedziczne ná ktorych ieſt ſeruitium Bellicum od ſtanu Szlácheckiego nie máią być álienowáne wiecznemi czáſy. Vrzędy wſzelákie ná to zápiſow przyimowáć nie máią ſub amiſſione Officij.

1633 conſt. fol. 39

O dobrách przed Vnią wiecznośćią nábytych Wiel: X. Lit: ☞ *o tákie dobrá nikt do ſądu pociągáć nie powinien, pod winą Tyśiącá złotych. Plebeijs tá Konſtytucya ſłużyć ma.*

1676 conſt. fol. 10 vel 11

Securitas Dobr Ziemſkich: ☞ *ſemper immunia ab impetitione militari.*

1677 conſt fol: 22 vel 23

O przyſtáwách do Poſłow Cudzoziemſkich: ☞ *dobr Szlácheckich ággráwowáć nie powinni.*

4. Exules.

Deklárácya ſkryptu ad Archiuum dánego y Konſtytucya ná podział Exulibus Wielkiego Xięſtwá Lit:

1673 conſt. fol, 12

☞ *to ieſt około Trzydzieſtu Tyśięcy intraty.*

5. Forum.

1635 conſt, f. 9

Forum ludzi Szlácheckich z Duchownemi in perſonalibus Criminalibus Koronnych y W. X. L: ☞ *ludzie Szláchecccy poſt Curiam Romanam áppellácyámi ággráwowáni bydź nie máią, ále intra Regnum expediri ma eo ordine inſtantiarum ſervato, iáko in breui Apoſtolico ieſt expreſſum.*

Forum ludzi ſtanu Szlácheckiego z Duchownemi in

in Civilibus Realibus Koronnych y W. X. Lit: ☞ *w Ziemstwie y nápolu máią experiri salva appellatione ná Trybunał.* Ibidem fol. 10 vel 11 vel 10

6. Jndigenaty.

Deklárácya præstiti Iuramenti Vrodzonych Grzegorzá Bersotego, Oberßtera y Károlá Marsoná Oberßterleytnantá: ☞ *exinde pro Indigenis declarantur.* 1667 con: fol. 76

7. Káduki w Dobrách Szláchecкich.

Poddanych Szláchecкich, káduki, Pánow ich, należą. Salvo Iure propinquorum ták we Wśiách iako y Miásteczkách.

8. Kruszcze.

Krußce wßelákie y okná solne, ná grunćiech Szláchecкich znaydzione, przy Szláchćie zostawáć máią. 1576 const. fol. 277 áby watpliwość żadna;

9. Nobilitácye.

Spráwá Ośćikowa: ☞ *Hreora Ośćiská: à Crimine Parentis libertatio ktore nic mu ßkodzić niema, prærogativis Nobilitaribus gaudebit.* 1581 const: fol. 384

Nobilitácya Máxymá Wołká. 1619 const. f. 50

Nobilitácya Stefąná Ognickiego. Ibidem

Approbatio przywileiu Nobilitácyi Konstántego *Wołká.* 1638 const f: 55

Nobilitácya Obleżencow Smolenskich: ☞ *Adámá Wierzchowskiego, Sebástyana Dąmbrowskiego, Wálętego Rarogá.* Ibidem

Nobilitácya Muraßkom y Drániewskim. 1659 const, f 16

Nobilitacya Vrodzo: Wilchelmá Kletá, Iąná Linkauzá, Iąná Delárego, y Marćiná Henkielá. 1662 const: fol. 22

Deklárácya Szláchectwá Vrodzo: Będzinskich: ☞ *Woyciechá y Mikołáiá, obiecta Rodzicow ich, ignobilitas nic ßkodzić niema, imò pro meritis nobilitantur.* 1667 const, fol. 67

Nobilitacye dobrze záslużonych intro miánowá- 1673 const. f. 14

 nych

nych Zołnierzow Woyſká Wielkiego X. Lit: *y innych zásłużonych* I.K.*Mśći od Iaśnie Wielm: Iegomośći Páná Woiewody Wilęnſkiego, Hetmáná Wiel:* X.Lit: *zálęconych: á miánowićie z Woyſká Cudzoziemſkiego Vro: Máćieiá Stánçellá Oberſterleytnanta, Andrzeia Olßterá Maiorá Ráytarſkiego, Władysławá Iſmaná Máiorá, Andrzeiá Falká Kápitąná, Andrzeiá Kágułá Kápitąná, Iozefá Polićiániego. Antoniego Lacyozego, z woyſká záś Polſkiego Floryana Szlágiera Rothmiſtrzá, Iákubá Ambrochá, Dánielá Kárkowſkiego, Gedeoná Bielewſkiego, Nielickiego, Iozefa Bobryka, Franćiſzká Plaſkowſkiego, Szymoná Zawiſłowſkiego, Kurowicá, Iąna Werwciza: Iąna Malkowſkiego, Iąna Kulakiewiczá, Stanisława Płoniakiewicza, Mikołáiá Plußczynſkiego, Iąna Sakiewiczá, Marćina Bernica, Stanisława Szeynowſkiego, żołnierzow odważnych, ktorzy we wßyſtkich przez woyny przeßłe okazyach przećiw Szwedom, Kozakom, Węgrom, Moſkwie, mężnie w oczách tego Iaśnie Wielm: Micháłá Páca Woiewody Wilęnſkiego Hetmana W.X. L: ſtáwáli, y rożne ßwanki, poſtrzały y pokaleczenia, ponośili, za zgodnym wßech ſtąnow zezwoleniem pomienionych Zołnierzow do kleinotu Szláche̜ckiego Polſkiego y iego wolnośći, ſwobody y prærogatyw z Potomſtwem ich de lumbis eorum pochodzącym przypußcząmy, y Przywileie im na to to z Kancellaryi Naßey wydane authoritate præſentis Conventûs approbuięmy.*

1676 conſt: f. 14 *Vtwierdzenie Prawa Szláchty Kurlandskiey:* Prawa, *Indygenaty, immunitate Xięſtwa Kurlandskiego, Simigalskiego approbantur.*

Ibidem fol: 22 vel 23 *Nobilitacye pewnych Oſob Vrodz: Eraſmuſa Awdrzeiow Okuliczá y Holſta Maiora. Iakuba Tropá Kápitąná Armatnego, y Kamzá Máiora æquanimitatem, ktorzy w Woysku W.X. L. od zaczęćia woy-*

ny w Pańſtwách Naßych, znaczne życzliwośći ſwey y odwagi præſtiterunt documenta, godnych tedy náßego reſpektu bydź ſądzięmy y słußney nadgrody ktorych do Szlachectwá Klinotu y wßyſtkich wolnośći ták w Koronie iáko y w Wielkim X. L. przypußczęmy. Wáruiąc to na potym, iż żadnego tak do Indygenatu, iako y do Nobilitacyi przyimowáć nie będzięmy, ktorzyby tak w Koronie iako y w Wiel: X. Lit: na Seymiku przed Seymowym z tym ſię nie odzywali, y przez Posłow Ziemskich niemieli za ſobą Inſtancyi.

Dekláracya o nowey Szlachćie w Koronie y w Wiel. X. L: ☞ *mimo zalecenie Hetmanskie in album Nobili-* 1677 w Koronnych conſt. f. 33 v. 42
tatis introducti, do drugiego Seymu ſuſpenduntur.

Reſtitutio honoru Wielebnego Xiędza Theodora Wieliczka & prolis iego: ☞ *on y Potomstwo iego capaces* 1678 con: f. 18
prærogativarum & honorum Nobilitatis.

Deklaracya Vrodzonemu Romanowiczowi ViceInſtygatorowi W. X. L. ☞ *capacitatis Honorum & Bo-* Ibidem fol: eod:
norum.

Deklaracya Vrodzonym Philipowiczom: ☞ *prærogativæ & Honorum Nobilitarium capaces.* Ibidem fol. 20

10. Nieſzláchectwo.

O wywodzeniu Szláchectwá zá przymowka: ☞ tęn kto ſię wy- Stat: Lit. R: 3 Ar. 19 fol. 80
wodzi, ma poſtáwić z Oycà y z Mátki po dwá Szláchćicow przyrodzonych krewnych, y ná tym im poprzyśiadz, iż ieſt przyrodny y prawdziwy Szláchćic. Ieżeliby był Iulielec, tedy Boiar dwoch Szláchćicow może poſtawić. A tęn ktory przygánieł niesłuſznie ma siedzieć dwádżieśćiá Niedziel w Zamku, á ſtronę przećiwną ſowito náwiazáć.

Ieżeliby zádąno Nießláchectwo, świádectwo ná 1601 conſt. fol 736 titulo o nowey Szlachćie.
Seymiku ſwego Woiewodztwá, otrzymác ma, do ſpráwy ná Trybunáł, á ktoby fortelnie świádczył, nie będąc krewnym, á byłby przekonány, Szláchectwo y máiętność tráći.

w Koronie z pierwßego, y wtorego, y trzećiego poko- 1550. H. L. 186 H. P. 237
lęnia po dwu świadkow Szláchectwá dowodzą.

1633 conſt. fol. 33 tit. o wywodzeniu Szlachectwa

Przy ſtánowionych świádkách reformácye, działy, diſpozycyi Bonorum Terreſtrium ma pokazáć. In Contimaciam abo in condicto, przez dekret Trybunalſki, álbo Seymowy.

Ibidem fol: 34.

Ktoby ſię wywiodł, ſupraſcripto modo powinięn ſię wywodźić.

1633 conſt. fol. 33 titulo o wywodzeniu Szlachectwa.

Szláchćic ignobilem do Herbu przyiąć pod utráceniem Szláchectwá ſwego nie powinien. Co ſię rozumie o tych ktorzy po Konſtytucyi 1578. *do cudzych Herbow ſię wtrąćili.*

Stat. Lit. R: 3. Ar. 20, fol. 80

H. P. 130

O poięciu przez Szláchćica nie Szláchćianki, y o potomſtwie tákich ludzi: ☞ tym ſamym Szláchćianka ſię ſtáie y potomſtwo Szláchtá; gdyby záś owdowiáłá á poſzłá zá nie Szláchćicá, Szláchectwo tráći, á dźiećiom ktore z pierwſzym Mężem Szláchćicem miáłá nic to nie ſzkodzi, byle ſię Rzemiesłem, ſzynkiem, łokćiem mierząc niebáwieli: wſzákże po tym udawſzy ſię do dzieł Rycerſkich, zá Szláchćicá poczytan bydź ma.

Stat. Lith, R. 3. Ar. 21 fol. 81

O Cudzoźiemcu náganionym, o Szláchectwo, y o nábyćiu przezeń ośiádlośći: ☞ ma iachać do Ziemie ſwey, y tám ſię urzędownie wywodzić. In caſu woyny ma ſtáwić dwu Szláchćicow prawdziwych, z teyże ſtrony ſwoiey, ktorzy máią przyśiądz iż on ieſt Szláchćic. gdy ſię ták wywiedzie; ten co przygánił, ma ſzkodę y nakład zápłáćić według poprzyśiężenia iego. Ktoby z tákowych chćiał imięnia nábyć, ma Szláchectwo przed Vrzędem pokazáć, á ieżeliby nieukazał kupić imienie może, ále nie ſzczyćić ſię Szláchectwem y pod Chorągwią rowno z Szláchtą ſtáć nie ma.

Stát: Lith: R. 3. A. 22 fol: 82

Ieżeliby ten co przyganił był ſam Nieſzláchćic: ☞ on komu zádano nieſzláchectwo gdyby ſię wywiodł, owemu obwinionemu tákże nieſzláchectwo zadał, y dowiodł, obwiniony przez Kátá (zá ſkazániem urzędowym) ma bydź wiedziony do pręgierzá y miotłámi bity y oświadczony.

1633 conſt: f. 34 tit. o wywodzeniu

Komu Nieſzláchectwo będzie zadáne, tedy obicijenti nie będzie mogł reconuentionaliter ignobilitatem zádawáć, áż by ſię ſam wprzod wywiodł.

Iagiellow Liſt 1423 fol. 238

Chłop może Szláchcicowi náganic, ktory miał nagánę od Szlachćicá y nieoczyśćieł ſię, y tęn ktory ſię ſzynkiem báwi y temu Chłop nagánić może.

1633 conſt, f. 34 o wywodz. Szlachectwa

Ten ktory zada Nieſzláchectwo Szlachćicowi, po ſłuſznym y práwnym wywodzie iego, gdyby ſam wzáiem niewywiodł Szláchectwá ſwego pænæ colli podlegáć ma.

Oná-

O nágánie nie Szláchcicá zábitego: ☞ gdyby kto kogo zábiwſzy zadał Nieśláchectwo, tedy Krewni zábitego dowodzić powinni Szláchectwá, á on ma bydź karan iáko o tym w Státućie.

Stat. Lit: R. 3: Ar. 23 fol 82

W Koronie Szláchcicem ſię mieniąc, á byłby zábit nie będąc nim, płácony być nie ma: á ktoby ieſzcze o głowę czynił 120000. zapłáći, roky ſześć Niedziel w wieży śiedzieć ma toż y o ránách rozumieć ſię ma.

1557 conſt. fol. 10 titulo gdzieby kto

Szláchtá ktorzy maiętnośći ſwe ſprzedawſzy, w Mieśćiech mieſzkáią, a pieniądze na lichwę dáią, po złotych dwu od ſtá płáćić máią, woynę ſłużyć powinni, pod utráceniem Dobr.

1578 conſt fol: 335 tit. o Szláchćie co zgołoćieli.

Ná Szláchectwo creowány bydź nie może, tylko ná Seymie zá wiádomośćią PP. Rad abo w woyſku

1578 conſt. fol. 334 tit. Plebeiow nobili:

Do Szláchectwa y Indigenatow, nie maią być przyimowáni, ktorzyby tak w Koronie iáko y w Wiel: X. Litew: na Seymiku przed Seymowym z tym ſię nieodzywáli, y przez Posłow Ziemſkich za ſobą niemieli Inſtancyi.

1601 f. 736 o nowy Szláchćie y ná w: X. Lit.
1613. 1641. f. 11 o Indygenatach
1676 f. 23

O nieprzywłaſczánie wolnośći Szláchecikiey, ludziom proſtego ſtanu: ☞ chybá zá dziełámi Rycerſkiemi zá łáſka náſza. kto tego doyść może, ináczey imion y gruntow Szláchecikich żaden proſtego ſtanu człowiek ośiadáć niepowinien.

Stát: Lit. R. 3. Ar. 26 f. 84.
1589 f. 517 o Szláchectwie A ieżeliby był zabit tákiego głowa płácona byc nie ma
1557 f. Gdzieby kto.

Ggdyby Szláchćic Szláchćicowi przymowkę iaka uczynił, ták o Szlachectwo, iáko y inſze rzeczy w oczy y záocznie: ☞ á przed Práwęm do tego ſię nie znał, tedy temu komu przymowiono nic ſzkodźić nie ma, y przymowićiel wolny, Ieżeliby drugi raz to uczynił, karze podlega, piaćiudźieśiat kop groſzy, y więźienie ſześć Niedziel, á o záoczna przymowkę nikt ſię brác nie ma.

Stat: Lit. R. 3. Ar. 27 f. 84.

II. Obywátele Inflántſcy.

Obywátele Inflántſcy: ☞ *in fide perſiſtentes Reipublicæ, a dobr ſwoich odſtąpili ubożśi maią liczyć z ſkárbu Koronnego ſto dwadzieśćiá Tyśięcy.*

1631 conſt. f: 17

Obywátele Inſtántſcy: ☞ *wyzſza Konſtytucya Anni 1631. reaſſumitur.*

1633 conſt. f. 40

Obywatele Inflantſcy: ☞ *ſummá naznáczona niedwłocznie ma być zápłacona przez ſkarb Koronny.*

1635 2dar: conſt. fol. 3

1661 conſt: fol: 23

O Inflántczykach: ☞ *nadgrodá do drugiego Seymu odłożona, do ktorey nádgrody tylko ci należeć będą, ktorzy authenticis documentis probabunt antiquam poſſeſſionem hæreditariam Bonorum amiſſorum.*

1662 conſt: fol: 12

Reaſſumptio Konſtytucyi Seymu przeſzłego o Inflantczykach: ☞ *iterum Commiſſio deſtinatur ſuper revidenda documenta antiquæ Poſſeſſionis.*

12. Obywátele Woiewodztwá Połockiego.

1661 conſt: f. 21

Approbatio reſcriptu Obywátelom Woiewodztwá Połockiego: ☞ *w Grodzie ma bydź áktykowany.*

1670 conſt f: 50

Vkontentowánie Obywátelow Woiewodztwá Smolenſkiego, Powiátu Stárodubowſkiego, y części Woiewodztwá Połockiego: priuilegia ná to wydane approbantur.

13. Powiát Piltynski.

1611 conſt. f. 49

Powiát Piltynſki: ☞ *przy dawnych wolnośćiách zoſtáwięni Xiążętá Ichmość Kurlándſcy, mieyſca ſądom impedire nie máią.*

14. Płáty Podwody.

Stat. Lit: R. 3. Ar: 29 fol. 87

O wyzwoleniu od Płátow nowych, od Podwod, budowánia Zámkow y moſczentu moſtow: ☞ *tákże o ſtácyi po drogách. Stán Szláchecki wyięty y uwolniony, wſzakże Mieſzczánie, Poddáni kniáſcy, Panſcy, y Szláchecccy, podwody pod Poſły y gońce według dawnego zwyczáiu dawáć powinni.*

15. Szláchtá.

Stat: Lit: R. 3. Ar. 10 f. 73
1550 conſt: fol. 5. § ſlubem. H. P. 553

Aby Szlachćic bez práwnie nie był iman: ☞ ile práwem nie przekonány w więzięnie ſádzon być niema, oprocz inſzych przyczyn w Státućie wyrázonych, wyiawſzy złodzieyſtwo, mężoboyſtwo, gwałtowánie Pánien, łupieſtwo.

1588 f. 463. o poimaniu.
Stat. Lit. R. 3 Ar: 11 f. 74. 1505 f. 100. o rzeczach ktore ſię poczciwośći 1588

W więżieniu Szláchćic, Szláchćicá więżić nie ma.

Aby Pánowie Szláchtę ſług opoczćiwość ich ſami nie ſadzieli: ☞ ale tylko ſam Hoſpodar, á co ſię dotyce złodzieyſtwá, zaboyſtwá,

gwałtu

gwałtu, y innych wyſtępkow: z tákiego ſługi Pánowie przybrawſzy do ſiebie Szláchtę Ludzi dobrych, uczynić ſpráwiedliwość będą mogli. Appellácya obiemá ſtronom do ſadu głownego, w drobnieyſzych rzeczách wolno Pánu ſługę ſądzic. fol. 465. 1580 fol. 539 tit. co ſadzic máia:

Sługá czey, ieżli gwałt uczyni, á zápowiedziány będzie, Pan z niego ſpráwiedliwość uczynić ma. H. L. 524

Sługę iáwnego złodzieia, ábo zdráycę wolno záwſze imáć, y nikt záto niepodpada winy. 1588 f. 705 tit. o sługach

Tákże wſzelkie inne krzywdy, o żbićie, zránienie, zboż podeptánie, karmienie, Pan ſadzić ma. H. P. 358

Ieżeliby ktory z poddánych náſzych, ná Xiażętách Pániech ábo ná kim innym wysłużył imię nie leżace: ☞ wolno iemu y potomkowi iego odeyść, precz, gdzie chce, Liſty ná to wydáne máia bydż trzymáne, A ieżeliby z tym imięniem ktore ná pierwſzym Panie wysłużył poddáł ſię, owemu Pánu wolno ie odebráć nazad, żá náznáczęniem czáſu ſześć Niedziel na wyrumowánie. ktoby ſię przećiwił, ma być pozwány, iáko o gwałtowne wybićie ſpokoynego dzierzenia, tákowym Boiárom y Ziemianom dawność Ziemſka pomoca być má. Stat. Lit. R: 3. Art. 30. fol. 89

Szláchtá Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego ktorzy ſię dla obrony Pánom z máiętnośćiámi oddáli, y od nich wolni bydż chćieli: wedle Práwá y Statutu máią bydż záchowáni. 1769f. 105 Szlachta tego W. X. L.

Wſzyſtkim ſtanom narodu Szlácheckiego, wolno iáko chćieć imionámi ſwemi ſzáfowáć, wszákże według tego, iáko o tym w Rozdziale śiodmym o zápiſach ieſt opiſano. Stát: Lith: R. 3. A. 41 fol. 105

O wolnośći Szláchćie, imioná leżace y inne máiętnośći ſwe ná Hoſpodárá zápiſowáć: ☞ wolno to czynić zápiſami y teſtámentámi Stat. Lith. R: 3: Ar. 42 f. 106

Szláchcicowi wolno z dobr ſwoich dziedzicznych Krolowi opiſać. 1631 f. 3 tit. o dobrach Ziemskich

Kto czego zá Krolá Kazimierzá, Alexándrá, y Zygmuntá y wtorego Zygmuntá Auguſtá, był w dzierzeniu, ten to wiecznie ma dzierzeć.

16. Sol W. X. Lit:

O Soli W. W. L: ☞ poniewaź port Krolewſki záwárty, tedy ſol z Krolewca ſprowádzona do innych portowych Miaſt ma bydż zinwentowána per Commiſſarios. Beczká po kop trzy Litewſkich. 1627 conſt. f. 9.

17. Targowe.

Targowe od poddanych Szlácheckich bráne bydż nie ma, kto więcey wyćiaga 500. grżywięn. 1616 o mytach wodnych

18. Zbiegi Szlácheckie.

O zbiegi Szlácheckie do Miáſtá y włośći Smolenſkich: ☞ Mieſzczánie y poddáni Szlacheccy ná támte włośći ubiegáć nie máia. Forum dobliżſzego Grodu. 1611 conſt. f. 44

TERTIVS STATVS DIGNITATUM & OFFICIORUM M. D. L.

Summæ rerum tractatarum in ſtatu Dignitatum & Officiorum M. D. L.

1. Cywonowie.

1588 conſt. fol 699 *Mieyſce Cywonowi Trockiemu na Seymikách: ☞ przed wßyſtkiemi Vrzędnikámi Ziemſkiemi Trockiemi.*

2. Chorążowie.

Stát: Lit. R. 2. Ar. 5 fol: 41 O Chorążych Ziemſkich, Dwornych y Powiátowych: ☞ kędy bywáli zdawná, y teraz być powinni zácni, godni, roſtropni, Rodzicy właſnego Páńſtwá, á to zá obieraniem iáko obieranie Vrzędnikow ſądowych, ſami Chorągwie do potrzeby trzymáć máią Chorągwie z ſkárbu im dawáne być powinny, Chorąży Ziemſki y Dworny, máią bydź w urzędách ſwoich, tákże y w Zmudzi, według dáwnego zwyczáiu.

Stat. Lit: R. 2: Ar. 17 f. 52 O Chorążych, áby Ziemian domá nieoſádzywali, y nieodpuſzczáli: ☞ y owſzem przed Hetmánem powiedzieć káżdy Chorąży powinien, ktoryby Ziemiánin, w domu zoſtał, pod utrátą Chorąſtwá.

1629 con. fol. 21 *O Chorążym Zmudzkim: ☞ Elekcya iego pod niebytność* Krolewſką *przez Staroſtę tamecznego złożoná bydź ma.*

3. Chorodnicy.

O Chorodniczym Witebſkim: ☞ *mieyſce iego po Piſarzu Ziemſkim w tymże Woiewodztwie.* 1635 conſt: f. 36 vel 42.

Chorodnictwo Połockie: ☞ *tákże mieyſce po Piſarzu Ziemſkim.* 1638 conſt. fol: 47 vel 55

Mieyſce Chorodniczemu w Woiewodztwie Minſkim: ☞ *tákże po Piſarzu Ziemſkim.* 1641 conſt. f. 34

Chorodnictwo Mśćiſłáwſkie: ☞ *tákże iako w innych záraz po Ziemſkim Piſarzu mieyſce mieć ma.* 1651 conſt: fol. 19

Chorodnictwo Orßáńſkie: ☞ *mieyſce przed Piſarzem Ziemſkim.* 1662 conſt. f. 19

Chorodnictwo Nowogrodzkie: ☞ *mieyſce po Piſárzu Ziemſkim.* 1676 conſt. fol. 18 vel 19

4. Deputáći y Posłowie.

O obieraniu Deputatow y Poſłow Wiel. X. Lit: ☞ *per pluralitatem Szláchectwa ośiádłego, obierani bydź máią.* 1613 conſt. fol. 40

O Deputacyách do Remis ták Koronnych iáko y W. X. Lit: ☞ *Deputatow dwu z Xięſtwa Lit. bydź powinno do Koronnych, viciſſim Koronni do Litewſkich należeć máią.* 1611 conſt. f. 16 vel 18

O Posłách y Deputatách Trybunálſkich W. X. L: ☞ *Deputat Poſłem & è converſo Poſeł Deputatem bydź nie mogą.* 1685 conſt. fol. 7

O Seymiku Gromnicżnym ná Deputátow Trybunału W. X. L: ☞ *ná Poniedziáłek po Swięćie Nayś. Pánny Gromniczney, ieżeliby to Swięto w Poniedziáłek przypádło, to w Tydźień Seymik.* Ibidem

5. Dignitarze y Vrzednicy W. X. L.

Dignitarze y Vrzędnicy w kożdym Powiećie W. X. L. przyśięgli y osiedli bydź powinni: ☞ *dwu Vrzędow y mieyſc ſądowych żaden dzierzeć nie ma.* 1569 conſt. fol. 195

91 41 60 art. fol. 14

Káſtellánia Woiewodztwá Czerniechowſkiego: przed Powiátowym mieyſce mieć ma po Kaſtellanách Inflántſkich.

1550 f. kż każdy

Vrzędnicy Ziemſcy, Grodzkich Vrzędow w ſwey Ziemi trzymáć nie máią.

6. Doſtoieńſtwá.

Stat: Lithwanici principio

Porządek iáko przy Krolu Iegomośći w Senaćie Rádá Korony Polſkiey y W. X. L. mieyſca ſwoie zaśiadáią: Vide in ſecundo libro Regni, Statu Dignitatum & Officiorum fol.

Ibidem

Deklarácya o Vrzędzie, władzy, y prærogatywách niektorych Ichmośćiow Pánow Senatorow.

Arcybiſkup Gnieznienſki, Legatus Natus, Korony Polſkiey naypierwſzey Senator, ktorego zowią Regni Primas, & primus Princeps, nie tylko ma władzą nád wſzyſtkim Duchowienſtwem, ále też pierwſze mieyſce zaśiada w Senaćie, zdánie iego ieſt wielkiey powagi, bo czáſu Interregnum, to ieſt: w niebytnośći Krolá Iegomośći przez odiazd álbo y śmierć, PP. Senatorom do namowy y ſpolney rády o rzeczach Rzeczypoſp: należących ziazd ſkłada, Poſelſtw Cudzoziemſkich słucha, dzień y mieyſce ná obránie Nowego Krola náznácza, obránego ogłaſza, y ná głownym Seymie, ktory bywa w Krakowie odpráwiony, ná Kroleſtwo pomazywa y koronuie; Koronę, Berło, y inſze apparamentá do koronowánia Krolewſkiego należące Podſkárbi Koronny w Krákowie w Zamku chowa, do czego Káſztellan Krákowſki, Woiewodowie, Krákowſki, Poznánſki, Wilęnſki, Sędomirſki, Káliſki, Trocki, klucze mieć powinni, ktorzy otwieráć nie máią, áż zá wſzyſtkich ſtanow pozwoleniem, y kiedy Pan Podſkarbi Vrząd ſwoy obeymuie, ábo powzdawáią.

Biſkupowie, wprzod wſzyſtkich Senatorow Swieckich w Senaćie pośiadáią: tá bowiem wprzodkách Narodu Korony Polſkiey byłá pobożność, że Duchowięnſtwo, przez ktore wiárą Chrześćiánſkę ſą oświeceni, pierwſzym mieyſcam uczćili.

Woiewodowie, káżdy z nich ieſt Princeps creatus, naypierwſzę mieyſce w Senaćie Swieckim porządkiem ſwym zaśiadáiący. Ieſt też iákoby Hetmánem ſwego Woiewodztwa, ktorego urzędu ſwego władzy nie záżywa, tylko wczás Ruſzenia poſpolitego żgwałtowney potrzeby y niebeſpieczenſtwa ná Pánſtwo.

Káſztellanowie, w niektorych Woiewodztwách ſą czterey, trzey, á naymniey dwá, ktorzy tákże pod czas Ruſzenia poſpolitego, nád Szláchtą ſwego Powiátu władzą máią, y ſwego Woiewody ſą namiáſtkámi.

Márſzałkowie, Kánclerzowie, Podſkarbiowie, ći mieyſcá ſwe zaśiadáią w Senaćie bez Alternaty, ktorych władza káżdemu nie ieſt táyna.

Pieczętarze, ſą pierwſzemi Expektántámi, do wſzytkich innych naywiękſzych doſtoieńſtw, iáko ſię otworżą.

ktorzy przyśięgę ná Vrżędy ſwoie przed Woiewodámi álbo Stároſtámi, álbo Vrzędnikámi inſzemi wykonáć będą powinni. tymi słowy.

Ja N. przześięgam Panu Bogu Wſzechmogącemu, w Troycy Swiętey iedynemu, iż w tym Powiećie N. wedle Bogá, ſprawiedliwie y wedle Práwá Statutu tego danego Wiel: Xięſt: Litewſkiemu, według żáłoby odporu ſtron, á nie według wiádomosći ſwoiey nic nie przykłádáiąc áni uymuiąc, będę ſadził, ze znania y zapiſy przyimowáć, niefolguiąc wyſokim y podłym ſtanom ná doſtoynośćiách y Vrzędách śiedzących ná Bogátego y Vbogiego, ná przyiaćielá krewnego, záchowáłego: y na nieprzyiaćielá, ná tutecznego, áni ná Gośćiá niepatrząc, nie z przyiáźni, nie z wáśni, nie z boiáźni. nie zapoſuły y dáry, ani ſię ſpodziewáiąc ná potym dárow, y iákiego nagodzenia, y nierádząc ſtronie, ani ſię boiąc káżni, pomſty, y pogrożek, ále ſamego Bogá, y iego święta ſpráwiedliwość. y práwo poſpolite, y ſumnienie ſwoie przed oczymá máiąc. Też rokow nigdy nieomieſzkiwáć, krom wielkiey, prawdziwey, złozney choroby, á iáko ná tym ſpráwiedliwie przyśięgam, tak mi Pánie Boże dopomoż, á ieżli nieſpráwiedliwie Boże mię ubiy.

A Piſarz Ziemſki ma po Ruſku literámi y słowy Ruſkiemi wſzyſtkie liſty, wypiſy, y pozwy piſać, á nie inſzymi ięzykiem y słowy; á przyśiądz ma na urząd ſwoy Piſarſki, temi słowy.

Ja N. przyśięgam Pánu Bogu Wſzechmogącemu w Troycy Swiętey iedynemu ná tym, iż ſpráwiedliwie wedle Bogá y wedle tego Práwa piſanego, y wedle mowienia y ſporow ſtron, nic nie przykłádáiąc, áni uymuiąc, będę zápiſowáć y rádzić Sędziemu y Podſędkowi, wiernie y ſpráwiedliwie, wedle zeznánia ſtron, y ſporow ná ſądziech oświadczenia y opowiádánia ſądowego, y ſkazánia ſądowe będę wpiſowáć pilno, y dogladáć, áby wedle tey przyśięgi mey, ſpráwiedliwie były wpiſowáne, á zksiąg pierwſzych, gdy kto wypiſow, ábo Widimuſzow iákich potrzebowáć będzie, też ich ſpráwiedliwie y wiernie, iáko w kśięgách zapiſáno będzie, z wiádomośćią Sędziego y Podſędká wydawáć będę, nie máiąc baczenia ná wyſokie y podłe ſtany, ná doſtoynośćiách śiedzących, ná bogátego, ná ubogiego, ná przyiaćielá, krewnego, y záchowáłego. Ani ná nieprzyiaćielá, ná tutecznego, áni ná gośćiá, nie z przziáźni, nie z wáśni, nie z boiáźni, nie zápoſuły, y dáry, áni ſię boiąc káżni, pomſty, y pogrożek, nie czekaiąc nágrodzenia; ile ſamego Bogá, y iego święta ſpráwiedliwość á práwo poſpolite przed oczymá máiąc, á ſumnienie ſwoie, dobrze, pobożnie, ſpráwuiąc, ták mi Boże pomoż, á ieżli nieſpráwiedliwie, Pánie Boże mię ubiy.

Vrzędnikow Ziemſkich Elekcya, Woiewodá álbo Káſztellan poſt deceſſum do ſześćiu Niedziel ma ſkłádáć. Ośiedli być máią. 1588 conſt. fol. 460. titulo obieránie. 1550 f. 7. iż ká zdy 1562 f. 23. gdyż także.

Doſkonále á nie zmyślnie ośiedli. 1561 f. 23 o ośiadłośćiach.

1632 f. 14. tit. Konfæderacya

Vrzędy Koronne y W. X. Litewſkiego w cále máią bydź záchowáne á nie prywátnym oſobom máią być rozdawáne.

1576 fol. 255 tit. Vrzędy

Cudzoziemcom Vrzędy dáwáne bydź nie máią.

1590 fol: 586 o Piſarzu Ośmiańskim

1609 fol. 909 Piſarz Ośmiański

Stároſtá Ośmiáńſki w Miedziale przyſzłego Piſarzá mieć ma, ktory zeznánie Woźnych y wſzelákich krzywd opowiedánie zeznawáć będźie. Powinność jego, tylko woźnych przyznanie przyimowáć będźie.

1569 fol. 195 Dignitarze

Dignitarze y Vrzędnicy w Wielkim Xięſtwie Litewſkim, ośiedli, y przyśięgli bydź máią.

Stát: Lit. R. 4. Ar. 2. fol 116

O Sędziách iákowi máia bydź wybierani: ☞ wyżſzych áni dwoygá Vrzędow nie máiacy, ſiednák Ciwonámi y Dzierzawcami ſtołu Krolewſkiego być moga

H. P. 399

Duchowna oſobá nie ma ſię mieſzáć ná Vrzedy Swieckie Piſarzem, Podpiſkiem, áni Prokurátorem być może.

1562 f. 23 o ośiadłości

H. P. 394

Zaden Woiewodá áni Káſztelląn, wſwym Woiewodztwie ſędzim bydź nie może.

W teyże Ziemi gdzie ſęſtwo maią, Stároſtámi bydź nie mogą.

1569 f. 195 tit: Dignitates

W Xięſtwie Litewſkim Vrzędnicy máią bydź ośiedli w Powiećie każdym y przyśięgli, á dwuch ſądowych Vrzędow żaden mieć nie może.

1550 f. 7 Iż każdy

Vrzędnicy Ziemſcy, Grodzkich urzędow w ſwey Ziemi trzymáć nie máią.

1563 f. 43 tit. Ośiadłość Dignit.

1607 fol: 851 tit. o wakáncyach

Stároſtwá ſądowe ośiádłym dawáne bydź nie máią.

7. Exempt.

1629 w powtorney conſt. fol. 13

Exempta Kommiſſarzom: ☞ *do zapłáty woyſku W. X. L. naznáczonym in omnibus ſubſelijs exempt im iść ma.*

1638 conſt. fol. 14 vel 16

Warunek Pánom Senatorom y Poſłom Seymu teráżnieyſzego w ſpráwach ſądowych w Koronie y W. X. Lit: ☞ *ſuſpenſa bydź ma do ſześciu Niedziel po Seymie.*

Ibidem fol: 51 vel 60

Exempt Wiel. Woiewodzie Smolęnſkiemu: ☞ *dla expe-*

O Alternaćie.

Biſkup Poznánſki z Wilęńſkim, Wármińſki z Łuckim Biſkupem alternátą w Senaćie mieyſcá ſwe zaśiadáią, tákże Woiewodá Krákowſki z Woiewodą Poznáńſkim alternaty w záśiadaniu przeſtrzegáią: ktora rozumie ſię nie codzienna ábo dożywotnia, ále Seymem ſię odmieniaiąca, to ieſt iednego Seymu śiedzi wprzod Biſkup Poznánski, á po nim Wilęnski, drugiego Seymu wprzod zaśiada Wilęnski, á wedle niego Poznánski. Tak Biskup Łucki z Wárminskim, tak tez y Woiewodowie dwáy pomienieni; á inśi wſzyſcy iuż bez alternáty ábo odmiány mieyſcá ſwe zaśiadáią:

Biskup: Woiewoda, y Káſztelláni poſtánowioni ſą. 1677 conſt. ſub generali titulo Xięſtwo Inflantskie.

Ktoby kogo ná Vrzędzie ſłowy znieważył: ☞ *do Trybunału ma bydź pozwány, y śiędzeniem wieży ná ſześć Niedziel karány.* Stat: Lit. R: 1. Ar. 14 fol. 16 num. 1.

Doſtoienſtwo y Vrzędy dane, nikomu bráne bydź nie máią. H. P. f. 171 1569 1611 fol. 2

O Vrzędnikách Dwornych, Woiewodách, Stároſtách, y Vkráinnych, o ludziách służebnych, że ſię z práwá wymawiáć nie máią: ☞ liſtami tákich ſwemi Hoſpodar uwolniáć nie ma, wyiawſzy gdyby byli ná usłudze Rzeczypoſpo: co po zwróceniu tey posługi ná pierwſzych Rokách pokazáć powinni. Stat: Lith: R 1. Ar: 23. fol. 22.

Krol obiecuie z káżdego Stároſty ſpráwiedliwość uczynić. H. P. 311

O niedawániu dwuch Doſtoieńſtw álbo Vrzędow iedney oſobie: ☞ by naygodnieyſzey oſobie dwoie doſtoienſtw, tákże dwoch Vrzędow Dwornych y Stároſtw ſadowych dawáć my Hoſpodar nie mamy, ináczey Przywiley wáloru mieć nie może, pozwány ná Seymie ma ſię ſpráwić y winę ſto kop groſzy zápłáćić. Stat. Lit: R. 1. Ar: 34 & 35.

Dignitárſtwa y Vrzędy, niemáią bydź dawáne aż pierwey przyśięgę oddá y ośiádły być ma, dwuch urzędow żaden trzymáć nie ma. 1569 conſt. tit. Dignitarſtwa Ibidem fol: 176 § à co ſię tycze

Vrzędnicy ośiedli bydź máią. 1550 conſt:

Vrzędy y Doſtoienſtwá Woiewodztwá Kijowſkiego, Obywátelom Románi Catholici ritûs, ták w Koronie iako y w Wielkim Xięſtwie Litewſkim záſłużonym 1659 fol. 47 titulo Dignitárſtwa y Vrzędy.

rozdawáne bydź y przy Státućie Sigiſmundi I, *Anno* 1510, *conſeruari máią.*

1677 conſt, f 18 tit. opiſanie urzędow.

Vrzędnicy Litewſcy, po urzędzie Grodzkim tákim porządkiem in perpetuum záśiadáć máią. Naprzod Podczáſſy, Cześnik, Chorodniczy, Skárbnik, Łowczy, Miecznik, Koniuſſy, Obożny, Strażnik, Kráyczy, Moſtowniczy, Budowniczy.

1589 f. 526 titulo mieyſca

Mieyſcá Vrzędnikow Bráćłáwſkich y Wołyn Woiewodztw.

1611 f. 20 tit. ordo Official:

1598 f. 699 titulo mieyſce Ciwono:

Ciwian Trocki przed wſſyſtkiemi Vrzędnikámi Ziemſkiemi mieyſce ma wyżſſe.

1562 f. 20 § dożywocie

Vrzędy ſądowe ætate & intelligentia bene vigentibus máią bydź dawáne.

Stat: Lit: R. 3. Ar: 13 f. 76

O zachowániu w cáłośći Doſtoienſtw: ☞ zachowáć ich máią in toto. Vrzędy ſwoie ſpráwowáć maią, według iego, iáko w ſtátućie zámierzano.

H: P. 165

Ludziom obcym y przychodniom ſądy dáwane być nie máią, ále ſynom koronnym, y mieſſkáiącym w tych Ziemiách.

Stat. Lit. R. 3 Ar. 14 f. 76

O Nieodymowániu Doſtoienſtw y Vrzędow ná záoczne obmowiene: ☞ ták ten ktory wiedzie, iáko y obwiniony maią zá mandatem ſtánąć przed námi oczywiſto, á my z PP. Rádámi náſzemi według wyſtępku iego mamy karáć, iednák nie na záoczne opowiedánie.

H: P. 171.

Doſtoienſtwá y Vrzędy dáne, nikomu bydź bráne być nie máią.

Reſpectu abuſus oſądzono Leſnictwá Dzierzawcy Præiudicatum, in Relationibus.

Stat: Lit: f. R: 3. Ar. 15 f. 79

1550 conſt. fol: 7

O niedániu Doſtoienſtw, Vrzędow, Ludziom narodu proſtego: ☞ tylko Szláchecკiego urodzenia y ná Dwor przyimowáć.

1550 conſt. fol. 7 15 wſtanie.

1633 con: f 25 titulo Kanoni:

Szláchtá tylko ſama Senatorámi bydź máią, ták Duchownemi iáko y Swieckiemi.

Stat. Lit: R 4. Ar. 1. f. 113

O wolnym obieraniu Vrzędu Ziemſkiego, Sędziego, Podſędká, y Piſarya w kázdey Ziemi y Powiećie: ☞ Elekcye máią być ſkłádáne przez Hoſpodará: á w niebytności iego przez Woiewody ná cztery Niedziele, ná ktorych czterey Candidaci, máią bydź obráni, á z tych iednego Krol ná urząd ma wybráć y Przywilii dáć. A gdzieby ná Sęſtwo Podſędká, ábo Piſarzá obrano: to zaraz ná owymże ziezdzie czterech Kandidatow ná mieyſce Podsędka ábo Piſarzá obráć máią, z ktorych iednego Krol Iegomość potwierdzi.

kto-

expedycyi Posłow Moskiewskich ſpráwy iego ſuſpenduntur.

Wárunek Panom Senatorom y Posłom Seymu teráżnieyſzego w ſpráwách ſądowych W. X. L: ☞ *ſuſpendumtur.* 1653 conſt. f. 14 vel 15

Vbeſpieczenie ná tym Seymie w usłudze Rzeczypolitey będących: ☞ *także exempt służyć ma.* 1654 conſt: fol. 34

O beſpieczenſtwie W W. Senatorow y Vrodzo: Posłow Ziemſkich ták w Koronie iáko y w W. X. Litew: ☞ *Konſtytucya Anni 1659. reaſſumuntur, wſzyſtkie Dekretá y Condematy in quouis ſubſelio Regni pod czás Seymu otrzymáne caſſantur, táż ſecuritas y Luſtratorom.* 1661 w Koronney conſt: fol: 29

8. Márſzałkowie.

Marſzałkow władza Inflántſkich ☞ *ieżeliby przyſzło rezydowáć Krolowi Iegomośći w Inflánćiech, á nie byłby ad Latus Regium tylko Litewſki, ma urząd ſwoy ſpráwowáć, á ieżeliby byli obadwáy Koronny y Litewſki, ſpolnie ſię około Adminiſtrácyi znosić máią.* 1589 conſt. fol: 510

Márſzałkowie Powiátowi W. X. L: ☞ *iż do ſądow należą przyśięgą iáko y inſi Sędziowie obowiązáni bydź máią, y ná potym przez Elekcye obieráni, do Przywileiow otrzymánia do Krolá odſyłáni będą.* 1631 conſt: f. 41 titulo o Marſzałkách,

Mieyſcá Marſzałkow W. X. L: ☞ *w Konſtytucyi teyżę Titulo. O mieyſcu w Senaćie Pieczętarzow W. X. L. Márſzałek Wielki przed Pieczętarzem W. X. L. á Márſzałek Nadworny, po Podſkárbim Wielkiego X, Litew.* 1636 conſt. fol: 18 vel 21

Approbácya ſkryptu miedzy Márſzałkami, ták Koronnemi, iáko y W. X. Lit. o ſámym tylko porządku miedzy nimi. 1647 conſt: fol: 4

Abhinc tego Vrzędu K. I. M. oddawáć nie ma, tylko benè poſſeſſionato ze czterech Elektow. A ktoby non

per Electionem ná Seymiku, álbo impossessionatus Przywilei otrzymał, nullitati subiacere powinien, y Dekretá tákiemu suffragari nie máią.

1678 con: f. 24 *Artykuły sądow Márszałkowskich ná Seymie walnym W. X. L. w Grodnie 1679. die 15. Xbris postánowione: á naprzod Iuramentum Iudicis Mareschalcalis.*

EGo N. jure, quia juftè fecundum Deum Ius fcriptum, Articulos Illuftriffimi Domini Supremi Marfchalci Regni vel Magni Dncatus Lithvaniæ, æquitatem & partium controverfias judicabo, recognitionesq; fufcipiam divitis & pauperis, amici & inimici Civis & peregrini difcrimine fublato, & neq; favorem, neq; odium, neq; præmium, neq; pænas, mihi propofitas curabo, fed in judicando, folum Deum & jus fcriptum æquitatem, partium controverfias recognitionesq; & in his omnibus judicium confcientiæ meæ, fequar & audiam; foralia, non nifi quæ ab Illuftriffimo Supremo Marefchalco Regni ordinata fuerint ratione officij mei percipiam, pretia rebus ad neceffitatem Curiæ Sereniffimi Regis importandis, ex æquo & jufto juxta præfcriptum Illuftriffimi Marefchalci imponam nec quenquam gravári eo Nomine pátiar. falária Judicij mei, juxta moderationem Illuftriffimi Marefchalci percipiam. Securitáti puplicæ providebo, caufasq; violatæ fecuritatis fine fcitu Illuftriffimi Marfchalci fopiri & componi non patiar, fcandala & exceffus per conniventiám non fubticebo, fed mihi delatá, iuxta meritum & demeritum puniam vagos & é Contubernijs Civitatum præfcriptos: prætextu fervitiorum Curiæ non fovebo, publicis defraudatoribus, feu aleatoribus non patrocinabor, aliaq; omnia ad Curiæ ordinátionem & Dignitatem Sacræ Regiæ Majeftátis, Domini mei Clementiffimi, fervitia mihi, a fupremo Illuftriffimo Márefchalco Regni commiffa, & tradita, fideliter, & pro poffe meo. faciam & exequar. fic me Deus adjuvet, & Sancta Crux Chrifti.

Ibidem fol. 27 *Iuramentum Notarij Mareschalcalis.*

EGo N. Juro, quia jufté, fecundum Deum, jus fcriptum, æquitátem, & partium controverfias judicabo, Confulam Iudicij, fideliterq; partium recognitiones controverfias, affectationes, feu poftulationes Iuridicas, vel Iudicis Decreta, in librum Actorum Márefchalcálium infcribam, & infcribi curabo, divitis, & pauperis, amici & inimici: Civis & peregrini difcrimine fubláto, & neque fąvorem, neque odium: neque præmium, neque pænam mihi propofitum, curabo, fed in judicando, confulendo, & fcribendo, folum Deum, & juftitiam fanctam: & æquitatem partium, recognitiones, controverfias ac Iudicis fententias, in hifq; omnibus confcientiæ meæ, Iudicum fequar & audiam, aliaq, negotia mihi incumbentia, fideliter & pro pofse meo peragam, Sic me Deus adiuuet, & Sancta Crux Chrifti,

Ibidem fol. eodem *Iąn Trzeci z Bożey łáski Krol Polski, Wielkie Xiążę*

ż' Litewſki, Ruſki, Pruſki, Zmudzki, Mázowiecki, Inflántſki, Kijowſki, Wołbyńſki, Podolſki, Podláſki, Smoleńſki, Czerniechowſki.

Wſzem wobecz wiádomo czyniemy, iż zá zgodnym Panow Rad oboygá Narodow ták Koronnych iáko y Wielkiego Xięſtwá Litew: ná Seym wálny teráźnieyſzy zgromadzonych, zdániem idąc, pod tęn ziazd Seymowy, y ná kożdym przy bytnośći náſzey mieyſcu wáruiący; zátrzymywáiąc pokoy poſpolity, Artykuły niżey opiſane, według ktorych urząd Márſzałkowſki ludzie wyſtępne karać ma: wydáć, y one publikowáć rozkazálismy.

NAprzod áby żaden cuiuſcunq; Status & conditionis, tàm aduena, quàm indigena, nemine excepto, nie śmiał, áni ſię ważył, ták w domách iako y ná ulicách, żadnych zwad y zamowek czynić, uſzczypliwych słow, bonam famam lædentia drugiemu mowić, áni tumultow ſedycyi, odpowiedzi ná zdrowie czynić, in duellum drugiego niewyżywáć, ná goſpody cudze y domy gwałtownie nachodzić; y naſyłáć, áni krzywdy ſwey y urázy iákieykolwiek priuatá authoritate, ale urzędownie dochodzić, ktoby ináczey ſobie poſtąpił, ma bydź in recenti facto & Crimine ſine ullis exceptionibus, przez urzad Márſzałkowſki ſadzony, y zá wyſtępek ſwoy podług prawá y zwyczáiu karany. A ktoby chćiał iakiego Turbátorá urzędowi bronić, iezeli táki complex w tákowey obronie będzie zabity, to impunè zoſtać ma, a ieżeliby nie, tedy tá co y na pryncypáła, ná rákich pæná extendowana bydz ma. A ktoby poſt patratumfacinas, nie będac in recenti Crimine poimany, ziachał ná tákiego w goſpodzie iego, pozew piſany, położony być ma, zá ktorym gdyby ná termin naznáczony, ſam przez ſię, ábo przez ſwego Plenipotenta. do ſadu nie ſtanał, tedy in contumáciam ipſius, præmiſso tamen ſcrutinio, de fácinore per ipſum perpetrato, ná tákim pæna Infamiæ. extendowána bydż ma.

2. Aby żaden nieważył ſię w Miáſtách, ná ziázdách publicznych po przedmieśćiách y w okolicznośćiách iego, y nákáżdym innym mieyſcu, pod rezydencya náſza z Ruſznicámi, z Czekanámi. z Kilofami z broniámi niezwyczaynemi, á generaliter cum armis, & in armiś ſeditionem præ ſe ferentibus chodzić; á tym więcey, âni do Zamku przyść, ani wiàcháć, á ktoby ſię tego ważył, przed Vrzad Márſzałkowſki ma być poimány czternáſtą grzywien karány ex delatione cuiuſuis; á ktoby Ruſnice nośił, álbo z niey ſtrzelał, przez urzad Márſzalkowſki ma bydź poimány y w więzięniu trzymány, áż winę temuż urzedo-

rzędo-

rzędowi dwieśćie grzywięn Polſkich w Konſtytucyi Roku 1611 opiſane odłoży, o ktorym ſtrzelaniu gdyby ten u kogo w domu, w piwnicy, álbo przed domem ſię działo, urzędowi Márſzałkowſkiemu nieoznáymił, ma bydź karány winą czternaſtą grzywięn przez tenże urząd.

3. A iż wiele ná tym należy przy bytnośći náſzey, á oſobliwie ná Seymie, gdzie ſię publica Conſilia Rzeczypoſpolitey odpráwuią, áby, żaden Cudzoziemiec iákiegokolwiek ſtánu, y kondycyi, by był, bądź pod pretextem towárow, iákich álbo handlow, bądź to z inſzey potrzeby ſwey prywatney, nie śmiał, áni ſię ważył priuatâ authoritate Pánow Marſzałkow, álbo Vrzędowych do goſpod wiezdzáć, y one ſobie naymowáć, ſub pæna arbitraria Vrzędu Márſzałkowſkiego. A gdzieby Goſpodarz nie dawſzy znáć, iednego álbo drugiego dniá do Vrzędu Marſzałkowſkiego o tákowym człowieku, onego do ſwego mieſzkánia przyiał, y przechowywáł, táki káżdy iáko inobediens woli, y roſkazaniu Náſzemu, ma bydź karány przez Vrząd Marſzałkowſki, pæná triginta marcarum polonicalium, in inſtanti perſolvendarum, & ſeſſione turris per ſex Septimanas.

4. Gdzieby też pod tákim ziázdem Seymowym, iáko y ktorymkolwiek inſzym, przy bytnośći Naſzey, mieyſcu, zwádę zaczał, policzek komu, albo rány śine zadał, bronili dobył, choćby nie ranił, ma bydź karany winą ſześćdźieśiąt grzywięn, y śiedzeniem Wieży puł roká. A gdyby kto kogo ránił w Zamku álbo in vicinia Zamku, tákże w naśćiu na goſpodę, álbo ex inſidijs, bądź wdomu, bądź w Rynku álbo y ná Vlicy, ma bydz ná gárle karány. ktoby zaś ex contentione álbo z pijáńſtwá rány komu zadał, opodal od Zamku, ná ulicy, álbo ná ktorym innym mieyſcu, tákowy okupuiąc gárdło, winę dwoch ſet grzywięn parti & officio per medium, zápłáćić będźie powinien, y w wieży ćwierć roku śiedźiec. Tęn záś ktoryby in iuſta defenſione vitæ, graui laceſſitus iniuriâ kogo zranił, arbitrio ſądu Márſzałkowſkiego ſubiacebit. A ktoby poſt patratum facinus ziáchał, ná tákim pæna infamiæ extendowána być ma.

5. W Goſpodach áby káżdy poczćiwie ſkromnie ſię záchował, wyſtępkow żadnych nieczyniąc y niebeſpieczenſtwá ogniowego pilnie ſię wyſtrzegáiąc, dla czego káżdy goſpodarz, powinien mieć wodę w ſtátkách, oſęki, drabiny, y inſze rzeczy do tego náleżące, tákże też przy kuchniách w Rynku, y gdzie indziey poſtánowionych, áby te ſtátki pomienione dla niebeſpieczènſtwá ogniowego zgotowáne były. Czego Vrząd Márſzałkowſki przeſtrzegáć ma, y w tym nieposłuſznych y niebáłych, winą czternáſtą grzywięn karáć. A ktoby ſtátki z wodą inſze potrzeby do tego należące rabał y pſował, táki ma bydź ſtem grzywien karány.

6. Trábięnia żadne, oprocz ſtołow y wiázdow przednich Pánow Senatorow, tákże y ná ſurmách gránia, áby niebyły aż wednie, á oſobliwie w nocy, gdyż ztąd zwády miedzy Trębáczámi y Surmáczámi zwykły bywáć.

7

7. Pánom Posłom Cudzoziemſkim, tákże y ſługom ich, áby ko-
żdy przyſtoyną uczćiwość oddawał. A ktoby ktoremu nie tyl-
ko krzywdę iáką uczynił, ále też przykrość iáką y náśmie-
wiſki ſtroił, káżdy przez Vrząd Márſzałkowſki według exceſſu
ſwego, karany bydź ma.

18. Gdziєby ſię komu álbo ná Vlicy gwałty działy ták we dnie
iáko y w nocy, ktobykolwiek krzeſzał, ceglował, tedy ſłudzy
urzędu Márſzałkowſkiego, albo wartá máią tákiego ſwawolniká
poimáć, y nie máiąc ná żadną oſobę reſpektu, do urzadu Már-
ſzałkowſkiego oddáć. y o exceſſá tego pewną ſpráwę dáć. A
tám ex allegatis & probatis. urząd Márſzałkowſki Dekret we-
dług Práwą wydáć ma. A gdzieby kto ná tákowym uczynku y
wyſtępku Poimány był, ma podlec winom o gwałćie y o urá-
nienju wzwyż mianowánym. A ktoby perpetrato facinore zia-
chał, pœnis ſupraſcriptis ſubiacebit.

9. Chłopiętá, Wyroſtkowie, Kozacy, Máſztalerze, y inſze podley-
ſze oſoby, áby hukow, wołánia, ná Zamku nieśmieli czynić, á
ktoby ſię ták ſwawolny znalásł, zárázem támże ma bydź poi-
mány przez ſługi urzędowe, y wedle wyſtępku karany; o co áni
ſámi Pánowie, ani słudży ich uymowáć ſię nie máią, bo kożdy
słuſznie Czeladź náuczyć ſwoię może, w domu, iáko ſię ná
Dworze Náſzym záchowáć máią. Do tego do pokoiow y gmá-
chow Náſzych ćiſnąć ſię nie máią, ále ná dole. A Cháyducy przed
Zamkiem, pod káraniem wzwyż miánowánym zoſtawáć máią
Máſztalerze y inni ſłudzy z końmi Pánow ſwoich, tákże z wo-
zámi ná ſtronie ſtáwáli. bo z tąd zá nieobyczaynym trzymániem
koni, częſtokroć ludzie bywáią obrázeni.

10 Lud wſzeláki poſpolity ták Mieyſki iáko y Cudzoziemſki, Tur-
cy, Tátárzy, Dzieći, Zydzi, y inſzy wſzeláki ſtan, áby od ká-
żdey oſoby zá pokoiem był; A ktoby ſię ták ſwawolnym znà-
lasł, według exceſſu ſwego karánym być mą.

11, A iż tá ſwawolá y beſpieczność w Ludziách znáyduie ſię, że
ieden drugiemu ſwáwolnie bez wiádomośći, y zápiſánia ſtáno-
wniczego, w goſpody wiezdząć zwykli, tedy zábiegáiąc wſze
lákim zwádom y roſterkom ktore z tákowey przyczyny bywá-
ią y pochodzą; ktoby ſię tego ważył żeby ſię przećiw ſtáno-
wniczemu słowy niepodczćiwemi tárgnal, má być przez urząd
Márſzałkowſki wieżą karány. A ktoby ſwawolnie napis ſtáno-
wniczemu zmázał, álbo herb za náznáczeniem iego ná goſpo-
dzie przybity oddárł, ná tákowym winá trzydżeeśći grzywien
extendowána być ma.

12. Ci co ſłużby, álbo ſpraw zá Dworem nie máią, áni handlem
przyſtoynym y obmyślániem uczćiwey żywnośći ſwey báwią,
hultáie, tułácze, biegunowie, koſterowie, ktorzy ſię gra, krádzie-
ſtwem, ſzálbierſtwem, piiánſtwem, y inſzemi nie przyſtoynemi
poſtępkami báwią, áby przy Mieśćie y okolicznośćiách iego
nie byli, y pod iákim prætextem mieſzkáli. A ktoby po pu-
blikowániu tych Artykułow był ználeziony, má być poimány,
y u pręgierzá śieczony przykowány, z Miáſtá wyświecony. Ie-

żeliby ſię znowu wroćił, ten iuż ná gárle być ma karan, á żadnego tákiego, żaden ſię wymowiáć ſub pœna complicitatis nie ma. A ktoby tákich lotrow w domu przechowywał, ná tákim Domie pœny być máia wſkazane: A gdyby zá dániem roku ućiekł, ieżeli poſseſſionatus in Contumaciam pœna Infamiæ, karány być ma

13. Przekupniowie Przekupki zabiegáiace, Furmáni, ktorży zá Miáſtá y ná drogi zábiegáia, y záieżdzáia, á u tych, co żywność do Miáſtá noſza, y woża przekupiwſzy, ná rynku one zás iáko naydrożey moga przedawáia, ktoby ſię tego ważył ná Przedmieśćiách y wſzędy ná milę od Miáſtá, á był przeświadczony, má być czternaſtą grzywięn Polſkich karány, álbo in defectu siedzeniem wieży y zabrániem tego co kupuia, oprocz rynku gdzie będżie wolno káżdemu. Po pięćiu proporczyká Mieyſkiego z Ratuſzá, ktory proporczyk ma trwać do godziny dźieśiaty ná pułzegárzu, á z tych zákładáć ſię y ſzczyćić ſię nie ma. żeby był ſługa ktorego Páná, gdyż tákowych ku ſzkodzie ieden drugiemu żaden ochroniáć nie ma. Tákże winie podlegáć máia ći, co drwá przekupuia.

14. V Szynkarzow w domách y piwnicáh áni też w Budách żaden pićia żadnego naydaley godziny oſmy ná pułzegárzu, á ná całym zegárze do czwártey wnoc ſzynkowáć áni ogniá do teyże godziny zażywáć nie ma ktoby ſię tego ważył, utráceniem naczynia z napoiem y wieża karány być ma.

15. Aby żaden ták w Mieśćie iáko y Przedmieśćiách u Kupcow, Kramárzow, Rzemieślnikow, żadnych rzeczy gwáłtem bráć ſię nie ważył, iedno według tárgu zapłáćiwſzy; á ktorzy przedawáia, aby pobożnie rzeczy ſwe według uſtáwy urzędu Márſzałkowſkiego przedawał, á ktoby gwałtem komu co wział, ieżeli Szláchćić, in duplo to co wział, zapłáćic powinien, á ieżeli nie Szláchćic, tedy wroceniem tego co wział gwałtem y śiedzeniem wieży karány być ma.

16 Piekarze, Piwowarowie, Szynkarze, Rybacy, wſzeláćy Rzemięslnicy. áby towáry y roboty ſwe według uſtáwy urzędu Márſzałkowſkiego, ſpráwiedliwa miára przedawáli, á ktoby ſię tego ważył żeby drożey nád uſtáwę, więc y mnieyſza miára y wága napoię tákże y towáry ſwe przedawał, ma bydź przez urzad Marſzałkowſki toties, quoties wina czternaſta grżywien karány ex delacione cuiuſuis. A ieżeliby ſię u kogo, tàk w Towárach iáko y napoiách fałſz iáki pokazał, Tám ma być pobrániem Towárow álbo napoiow przez urzad Márſzałkowſki karány ſalua euaſione gdyby doſtátecznych probacyi niebyło. Towárow żadnych áby ſię nikt w dni święte wykładać áni przedawáć pod wina czternaſta grzywięn nie ważył, y gorżałek przed kazániem w Swięta áby nie ſzynkowano, nigdzie, á oſobliwie pod Zamkiem, pod wina czternaſta grzywięn.

17. A iż ludzie ſwáwolni częſtokroć pœnas o zránienie pod Bokiem Náſzym fortelnie uchodza, tedy áby káżdy Cyrulik káżdego rannego pierwey opátrzywſzy. Vrzędowi Marſzałko-

wſkiemu, dowiedziawſzy ſię iáko go zowią, y kto go zráni ił oświadczył y opowiedział ſub pæná quatuor decem marcarum polonicalium ex Delatione cuiuſuis in officio Mareſchalcali repetenda.

18. Przy ſądách urzędu Nárſzałkowſkiego áby káżdy uczćiwie y ſkromnie ſię záchował, pod winámi w Práwie poſpolitym o beſpieczeństwie ſądow opiſanemi.

19. Beſpieczeńſtwo y pokoy ſługom urzędu Márſzałkowſkiego, ktorzy pokoiu poſpolitego przeſtrzegáć máią, wáruiąc, ták deklaruięmy, iż ktoryby ſię na ktorego z nich ſłowy nieuczćiwemi tárgnał, wieżą ma być karány: á ktoby ręką, choćby nie ranił, gárdło tráćić ma.

20. Biáłegłowy nierządne ktoreby ſię uczćiwem y potrzebnem hándlem y robotámi niebáwiły, mężow ſwych nie miáły, áby w Mieśćie y po Przedmieśćiách záraz nie były, y niemieſzkáły, á ktoraby ſię báwiłá y ználeść dáłá, ma być poimana y u pręgierzá śieczona, y ná uſzách náznáczona. O tákowe tedy y wſzelákie inſze pod czás Seymowy y ná káżdym pod czás bytnośći Náſzey mieyſcu, popełnione exceſsy, każdey y wſzelákiey Kondycyi, człowiek, nie excypuiąc ſię ad Forum competens, áni żadnemi in cauſis exceſsuum Priuilegiis záſtáwiáiąc uti in recenti facto, & crimine ſpráwowáć ſię powinien przed urzędem Márſzáłkowſkim. Ibidem fol. 27

Approbatio Artykułow ſądow Márßałkowſkich.

9. Pieczętarze W. X. L.

O mieyſcu w Senaćie Pieczętarzow W. X. Lit: ☞ *Pieczętarze po Márßałku Wielkim W. X. L. á Márßałkowie Nadworni, po Podſkárbich Wielkich ták Koronny iáko y W. X. Lit. mieyſcá w Senaćie mieć máią.* 1635 conſt. fol: 18 vel 21

10. Piſarze y beſpieczność Sedziego Podſedká Piſarzá.

O Piſárzách Trybunálnych Ziemſkich y Grodzkich W. X. L. ktorzy nád uſtáwą dochody biorą, ábo w czás ſpraw nie wydáią kop 100. płáćić máią. 1588 fol: 460 titulo obieranie

O Piſárzu Ośmiáńſkim: ☞ *Stároſtá Ośmiáńſki w Miądzele przyśięgłego Piſarzá mieć ma opowiádánie Woźnych przyimowáć.* 1590 conſt. fol. 536

Piſarz Ośmiánſki w Miedziale: ☞ *Stároſtá Ośmiánſki ma go podawáć przyśięgłego y ośiádłego, kto-* 1609 conſt: f: 909 vel 911

ry ieno opowiadána y zeznánia Woźnych ma przyimowáć, y Extrákty ręką ſwą podpiſowáć.

Stát: Lit: R. 4: Ar. 6 fol. 522 Vſtáwá dochodow Piſarzom Ziemskim y Grodzkim, y o pozwách Piſarzowi w iego rzeczy, tákże y innym Vrzędnikom, y też przećiw Vrzędnikom: ☞ od dwu membranow ná pozwy po großu od Liſtu zaręcznego gro: cztery od Liſtu opominálnego gro: dwá, od wpiſu pozwu groß, od napiſu wołánia ku práwu álbo iákiego záſtánowięnia ſtron, albo od zdánia nieſtarym groß, zá wpiſanie w księgi groß, od wypiſu z Kśiąg opowiádánia w krzywdziech potocznych y od zeznánia Woźnego großy dwá, od ſądowych liſtow ná imioná, ludzie y grunty z práwá przyſadzone, y zeznánia wiecznośći zeznania zapiſow, przenoßenia z Grodu do Ziemſtwa, od Arkußa dwánaśćie großy, ná párgáninie großy czterdzieśći ośm, á párgánim ßnur y woſk ſtrona powinná dáć, od liſtow uwiąſczych po ßeśc großy od liſtu odeſlánego, po odpráwę do innego Powiátu gro: ßeśc, od liſtu zapowiednego około gruntow dwá großá, nád tę uſtáwę Piſarzre wyćiągáć nie máią, pod winą dwunaſtu kop großy, y pod wroceniem tegoż z ſowitośćią co wziął, ná śiebie ſamego Piſarz zápieczętowáć powinien, pod winą dwudzieſtą y czterem kopom großy: toż ſię y wpiſach y wypiſach rozumieć ma. A gdzieby też kto liſtow upominálnych y innych práwnych potrzebował przećiwko ktoremu z tych Vrzędnikow Ziemskich Sędziego podſędka y piſárzá, tedy przećiw iednemu dwa y pieczętowáć maią, á piſarz podpiſowáć, á przećiw Piſarzowi Sędzia ábo Podſędek y Vrzędnicy Grodzcy w ſwoich ſpráwach tákże ſię záchowáć málą.

H. P. 374 Zydźi według ßácunku Kancellaryi, á nie według uſtaw płáćić máią.

1616 fol. 24 titulo Piſarzach Piſárze Trybunalſcy, Ziemſcy y Grodzcy Litewſcy y Podpiskowie ich depaktowáć y wydawania ſpraw

omieſzkiwać niemaią ſub pœná ſto kop Litewſkich, Forum ná Trybunał.

1550 fol: 7 tit. przeſtrzagáiąc

Piſarz áni Podpiſek u ſądu ſwego ſpraw odpráwowáć nie ma,

W Koronie opiſane dochody Vrzędnikom Ziemſkim Grodzkim po czemu od czego máią bráć, y nádto áby nic niewyćiągáli: pod winą ſtá grzywien, Forum ná Trybunał.

1613 ſol: 17 titulo ſalariá.

O beſpieczności Sędziego, Podſędká y Piſarzá, Ziemſkich, tákże Vrzędu Grodzkiego po temuſz ſądu Podkomorſkiego y Kommiſſárſkiego: ☞ *Gdyby kto z pomienionych przy ſądzie, lub ná ulicy słowy dotkliwemi zelżył, ma ćiedzieć ſześć Niedziel w Zamku, y ná wiązáć według ſtąną Szláchcckiego, a ieżeliby zábił, gárdło y część tráći Dziedzicom álbo bliſkim zábitego z głowczyzną, ieżeliby nie był ná gorącym práwie poimány, ma być pozwány do ſądu Grodzkiego, za dowodem karan być ma iáko wyżey, wſzákże taka rzecz, ktora ſię podćiwośći do tycze do Nas Hoſpodará być ma odesłána. Toż ſię ma rozumieć o ſądzie Podkomorſkim y Grodzkim.*

Stat: Lit: R: 4 Ar: 7 f. 124

Sądy wſzelákie áby powagą Trybunálską odpráwowáne były, y ſurowość nád wyſtępnemi rozćiągniona być ma, iáko ná Trybunale.

1611 f. 7 tit: opatrzenie beſpieczenſ y'na W. X. L;

Elekcya Vrzędnikow Ziemſkich tákim beſpieczeńſtwem opatrzona iáko Trybunálſkich.

1588 fol: 460. tit. obieranie ſadu

O beſpieczności ſądow Woiewodzwá Mázowieckiego, gdyby ſię exces iáki ſtał przez bol álbo zránienie, ma być exceſſivus pozwány przed Stároſtę rokiem záwitym.

1598 f: 757 tit: ſecuritas Iudicior: 1707 fol: 845. titulo de ſecuritáte Iudiciorum

Ziázdy publiczne Ziemskie Grodzkie, Podkomorſkie, Seymiki oſobliwie w Kośćiolách, gdyby kto náchodził, ábo krzywdy czynił, według uſtaw támże, ſrogo kárány bydź ma.

1611 f 3. deklárácya beſpieczeńſtwá poſpolitego y ná W. X. L:

O Pieczęći Náßey Hoſpodarſkiey Ziemskiey, y też o pieczęćiách Vrzędowych, ktoremi co ma być pieczętowąno: ☞ *pozwy máią być pogonią z napiſem powiatu ná pozwy, pod ſchowániem Piſárzá Ziemskiego. Inße napiſy tą pieczęćią nie máią bydź pieczętowáne, ále pieczętowáne bydź powinny pieczęćią Sędziego y podſędká podpiſowáne ręką Piſarską,*

Stat. Lit: R. 4 Ar. 12. fol. 130.

W Koronie pod titułem Krolewskim, á pieczęćią Ziemską Powiátu onego w ktorym pozwány ieſt ośiádłym.

1589 f. 542 o pozwiech. 1576 fol. 298 tit: o Piſarzu

Iáko Piſarz w piſaniu ſpraw ſądowych záchowáć ſię ma: ☞ *nie maią ßeroko piſáć, aby przedłużeniem piſania odpráwy ludzkie, nie zátrudniáły ſię wſpomináiąc iednák daty, y to, co do ſpráwy należy, wßák ſtronie wßyſtkiego ſobie doyrzec wolno y mowienie ſobie do trzech dni podáć, á potrzebowałliby kto, áby liſt iáki był dla wieczności w księgi wpiſány Piſarz to uczynić powinien bez trudnośći.*

Stat: Lit: R. 4. Ar: 103. fol. 221

Wielkiego Xięſtwá Litewskiego Piſarze Trybunálni, Ziemſcy, Grodzcy álbo podpiſek gdyby nád prawo dochodu ſtrony wyćiągał, y do tygodniá dekretu ábo ſpráwy iákiey niewydał, ſto kop winien płáćić.

1616 fol. 42 o Piſarzach Ziemskich Trybunalskich Grodzkich, 1635. f. 30 tit: o Piſarzu y ná w. X. Lit.

Surrogacya Breskiego Piſarzá: ☞ *poko Vrodzony Stániſław Bobrownicki z więźięnia nie wynidźie, ná iego mieyſce Wiktoryn Bobrownicki.*

1655 conſt. f. 27

Wárunek podpiſow Vrodżonego Podſędká y Piſarzá Ziemskiego Grodzyńskich: ☞ *in præteritum & futurum ważne.*

1658 co: ſt. f. 47.

II. Podkomorſtwo.

Stat: Lith: R. 6. A. 1. fol. 280

O uſtánowięniu Podkomorzych w Powiećiech y o przyśiędze ich: ☞ ma być ośiádły w tym Powiećie y przyśięgły, także y w Ziemi Zmudzkiey, á tęn urzad ma być dány zá obrániem czterech Osob przez obywátelow. A my Hoſpodar z tych czterech osob iedney ktora ſię nam będźie zdáłá urzad tęn damy Przywileiem Náſzym utwierdźiemy, ná urzad ma przyśięgę wypełnić według tey roty.

Ia N.

Ia N. Przyśięgam Pánu Bogu Wſzechmogącemu w Troycy S. iedynemu, iż ná Vrzędzie tym Ziemſkim Podkomorſkim, ktory z łáſki y z rąk Iego Krolewſkiey Mći biorę. Iego Krolewſkiey miłośći Hoſpodaru ſwemu Miłośćiwemu, y Obywátelom tego Powiátu wiernym będę, ſpráwuiąc ten Vrząd wiernie á ſpráwiedliwie, ták ná ſądzie moim Podkomorſkim, iáko też przy czynieniu gránic, y przy kopániu kopcow, y popráwieniu miedz, nic więcey ná tym Vrzędzie niepoſtrzegaiąc, iedno ſpráwiedliwość świętą, y nie dáiąc ſię ni w czym uwodzić, áni z przyiáźni, áni z wáśni, áni darow, y pogrożek czyich niedbáiąc, y ſtronom nie rádząc, áni ſię boiąc nikogo, tylko ſamego Páná Bogá, á ſpráwiedliwość iego świętą przed oczymá máiąc, tákże ſpráwy moie Podkomorſkie ná wſzyſtkim wiernie ſpráwuiąc, ſpory obudwu ſtron ſkazánie przez mię uczynione, piłnie do kśiąg ſwych ſądowych wpiſuiąc, y z kśiąg wydáiąc, Ták mi Pánie Boże dopomoż.

Podkomorzy gdy umrze, Woiewodá á w niebytnośći iego Káſztellán głowny onego Woiewodztwá, lubo to po śmierći ábo po uſtąpieniu urzędu. Elekcyą naydáley w ſześć Niedziel na mieyſce zwykłe złożyć ma, ktory przyśięgły być ma. 1588 fol. 460 o obieraniu ſądu ziemſkiego y Popkom:

Podkomorſtwo Cudzoziemcom dawane być nie może, tylko Synom Koronnym ośiádłym.

Reaſſumptio Prawá o Vrzędźie Podkomorſkim: ex occaſione praeiudicati Decreti Tribunalitij Vilnenſis Anni 1677, w ktorey ſpráwie cognitiones Iuriſdikcyi Podkomorſkiey odeſłał do Vrzędu Stárośćinego. Dla czego Dekretá tákie nullitati ſubſunt, á in poſterum to bydź nie powinno. 1678 con: f. 8

12. Podskárbi W. X. L.

Odbieránie Stároſtw Dzierzaw wſzelakich po zmárłey ręce álbo z iákiey inſzey miáry, do ſzáfunku Królá Iegomośći przypadłe, oddawanie nowym Dygnitarzom, ſpiſowánie, inwentowánie, luſtrowánie prowentu, Aręndy kontráktow, y inſze ſkárby Krolowi należące w Koronie przez Podſkárbiego Koronnego, á w Wielkim Xięſtwie Litewſkim, przez Litewſkiego odpráwowáne być máią. 1607 f. 859 o urzędzie Podskárbiow.

1607 conſt: o urzędzie Podskarbiego

Po śmierći Staroſty albo dzierzawcy ſpiſow Inwentarzow luſtrowánie prowentow Arędy ſkárbowi służące, Podſkárbiemu Wielk. X. Litew. należą, y kogo on użyie.

1616 conſt. fol: 40

Exceptia choroby Podſkarbiego Ziemſkiego W. X. Lit: ☞ *pozwolone Wielmożnemu Wołowiczowi vacácyách Officio y odiázd dla porátowánia zdrowia.*

13. Pretia Rerum.

Stat. Lith, R. 8: Ar. 26 fol. 98

O miárach y łokćiách áby były rowne, y cená tronkom y rżeczom ſtráwnym, áby ſtánowiona byłá przez Vrzad Grodzki: ☞ w Wilnie y we wſzyſtkich Miáſtách miárá iednákowa rowna być ma, to ieſt beczká, w krorey maia bydź cztery korce Krákowſkie bez wierchu y potrzaſania wymierzona od Vrzędu Páná Woiewody Wilęnſkiego, Grodzkiego przy Vrzędzie Mieyſkim. á w Ziemi Zmudzkiey Staroſtą albo Podſtárośći, tákżc Dzierzawcy y Cywonowie, wſzędzie tedy tákże maia mierzyć rowno pod ſtrych, ſprzećiwiáiacy ſię przed Vrzędem Mieyſkim, à po Tárgách kniáſkich, przed Vrzędem Grodzkim karáni być máia dwunaſta kop groſzy, połowicá ukrzywdzonemu, połowicá Vrzędowi, tymże ſpoſobem nſtánowienie liquorow bydź powinno, tákże y to co ná łokćie y wagę przedáia.

1550 fol. 7 Iż nie małe: 1565 f. 94 tit ustáwà na wagi 1565 f. 91 o miarach garnk: wilenśki y Kowin: 1613 fol. 41 1643 f. 5 titulo Kommiſsya

Miáry, łokćie, beczki, ná Ratuſzu chowáne bydź powinny.

Vſtáwá ná składy y miáry.

1616 fol: 10 titulo konie: miâra

Wagi, łokćie, ſunt po wſzyſtkiey Koronie adinſtar Krákowski ma bydź.

Takze według głownego Miáſtá w każdym Woiewodztwie ma bydź miará, ſunt ma mieć 32. łuty á ſkory 48.

1565 f. 94 titulo uſtanowięnie wagi

Kámień ma mieć 32 funty, Cetnar ma mieć pięć kámięni miary y wagi, áby Vrzędy Ziemskie y Grodzkie y Mieyſkie Wilęnskie y Kowienskie wymierzyły zlecono, tak áby beczká targowa, cztery korce Krákowskie, bez aeptania, trzęśięnia y wywodzenia wierzchow, y bez wſzelkich nadatkow w ſobie miáłá, y áby kwarty, garce, łokćie funty iednakie, co uczynić powinne pomienione urzędy w Wilnie y w Koronie, y win-

1612 fol. 41 tit. o miarach w Miaſtach

nych Miáſtach Krolewſkich ſądowych naydáley do Swiątek przyſzłych, pod winą 1000. grzywięn ná kázdego z nich abſentia duorum aut trium non obſtante. Tá Konſtytucyá reaſſumowana 1677 fol. 18

Tákowe miáry wymierzone cechowane y żelázem okowáne, álbo z miedzi urobione, iedne na Ratuſzu á drugie w Grodzie zoſtawáć, y potżebuiącym wydawáne być maią. Co ſię ma rozumieć y o innych wſzyſtkich Miaſtách Krolewskich Duchownych nie ſądowych. Ibidem

Inſzą miarą kupowáć áni przedawáć ſię niegodzi. Ibidem

W Wielkim X. Litemſkim we wſzyſtkih Miáſtách y Miáſteczkách korzec iednáki być powinien. 1631 folt 39 porownánie korcow

Vſtáwá ábo táxá rerum exoticarum ná czterech mieyſcách ma być. Moſchouiticarum & Litbuanicarum Lublini Turcicarum & Valachicarum Leopoli Vngaricarnm & ex Sileſia Cracouiæ, & quæ ex mari Balticoper Pruſſiam & Pomeraniam aduehuntur Poſnaniæ Kommiſſarze na to náznáczeni. 1633 fol. 35 titulo pretia rerum

Pretia rerum tak w Koronie iáko y w Wielkim X. Litew: ☞ przez Deputatow od Seymu do Seymu táxowáne bydź máią. 1643 conſt. fol. 18

Pretia rerum W. X. Litew: ☞ Commiſſarij z Senatu y z Izby Poſelſkiey náznáczeni ad taxandas res exoticas. 1676 conſt. fol: 8 vel 9

Reaſſumptio dawnieyſzych Konſtytucyi o miárách W. X. Litew: ☞ iáko to Anni 1613. Beczká Wilęnſka ma mieć w ſobie gárcy ſiedmdzieśiąt y dwa, w głownym Mieśćie káżdym, tákaż ma bydź w mnieyſzym ad proportionem. 1677 conſt. fol: 18

Ceńá, Koni, Bydłá, y innych drobnych rzeczy.

Cena Koniom ruboczym domá rosłym: ☞ zá koniá ábo świerzope, dwie kopie groſzy. Stat. Lith, R. 13. At. 3 fol 393

Zá trzećiaká zrzebcá, od robocżych ſwierzop dwie kopie groſzy.

Zá trzećiáczkę ſwierzopę dwie kopie groſzy,
Zá łonſkie źrzebię kopę groſzy:
Zá tegoletnie źrzebię czterdzieśći groſzy.

Wſzákże gdzieby ktory człowiek mienił, tákie konie roboczę być kupione, tedy iáko drogo kupił, náczym dowod ſłuſzny uczyni, płácono być ma.

Stat: Lit: R. 13. Art: 6. fol. 394

Cena bydłu wielkiemu y máłemu w domá rosłemu: zá wołu dwie kopie groſzy, za byká ſtadniká pułtory kopy groſzy. za Krowę ſto groſzy, zá Iáłowicę śiedmdziesiat groſzy, zá Byká nieuká kopá groſzy, zá Cielę łońſkie trzydzieśći groſzy, zá czelicá trzećiaczkę, zá ćiele tegorocznie dwánaśćie groſzy, zá Wieprzá karmnego kopę groſzy, groſzy, zá niekármnego kopę groſzy, zá Kiernozá czterdzieśći groſzy, zá Swinię dwádzieśćiá groſzy. zá podświnká dwánáśćie groſzy, za prośię tego-letnie pięć groſzy, zá Owcę piętnaśćie groſzy, zá Báráná dwánaśćie groſzy, zá Skopá baráná lonſzczáká piętnaśćie groſzy, zá Iagnię ſześć groſzy, zá Kozłá roku ezwartego ábo piatego, czterdzieśći groſzy, zá trzećiaká pułkopy groſzy, zá łonſzczaká dwádzieśćiá groſzy, zá Kozę dwádzieśćiá groſzy, zá koźlę tego-rocznie ſześć groſzy.

Stat. Lit: R. 13 Ar. 7. fol. 394.

Cená ptakom domowym: Gęś trzy groſże, Kápłon ſześć groſzy, kokoż trzy groſze, Kaczká dwá groſzá, Káczor dwa groſzá, Gołab, groſz, káczká krugowa trzy ruble groſzy, zá Pawiá ábo Páwicę trzy kopy groſzy, zá łábęćiá domowego trzy kopy groſzy, zá Kurá abo zá kokoſz káłákuczka dwádzieśćiá groſzy.

Stat: Lit: R: 13 Ar: 8 f. 394

Cená ptakom chowánym ná myśliſtwo: Krzeczot kraſny ſześć rubli groſzy, zá białego Krzeczota pięć rubli groſzy. ſtáry kreczot trzy ruble groſzy, Sokoł trzy ruble groſzy, Iáſtrżab wielki dwie kopie groſzy, zá Rarogá dwie kopie groſzy, zá rabca ábo Krogolcá pięćdzieśiat groſzy, za drzemliká trzydzieśći groſzy.

Stat. Lit: R. 13 Art: 9 fol. 394

Cená Zbożu, Siánu, y rzeczom ogrodowym, Zytá kopá dwádzieśćiá groſzy á beczká żytá dwádz: cztery groſze. Pſzenice kopá dwádz: gr. Iarzyce kopá dwánaśćie groſzy, Ięczmięnia kopá dziesięć groſzy, Orkyſzu kopa dżieśięć groſzy. Owſa kopá, ośm gro: Gryki kopa ośm gr. Grochu kopá dzieśięć gr. Proſa kopá ośm gro. Bobu kopá osm gr. Szocewice kopá ſzesć gr: á zábeczkę tych wyżey miánowánych Iárzyn, ſowito cená więcey, niżli zá kopę położono, ma być płácono. Lnu kopá dwádzieśćiá cztery groſze, konopi kopá, dwadzieśćiá groſzy: zá beczkę śiemienia lniánego czterdzieśći groſzy, zá beckę konopi trzydzieśći groſzy, zá beczká máku piećdzieśiat gr: Rzepy, ábo Rzodkwie beczká ſześć groſzy, Kápuſty kopá trzy groſze, Marchwie beczka ſzesć groſzy, Paſternaku kopá ſześć gr. Cwikły beezká ſzcsć gr: Ogorkow ſłonych beczká dwádzieśćiá groſzy, świeżych ſześć groſzy. Cebule iadomy beczká dwádzieśćiá gr. Czonſku beczká trzydzieśći gr: naśięnia Cybulnego ſunt dwánaśćie gr: ogorkowego naśięnia ſunt ośm gr: zá woz śiáná iednym koniem ośm groſzy.

St: Lit: R: 13 Ar. 10 fol. 395

Cena rzeczom domowym ſtrawnym: zá pałeć mięſa dwádzie-

dźieśćia gr: zá ſadło piętnaśćie gr: zá kup dwá gr: zá międnice mástá kopá groſzy, zá ſer wielki węgláſty, dwá groſzá. zá máły okrągły ſerzyk ábo mądrzyk ośm pieniędzy, zá gomołkę cztery pieniadze, zá międnicę miodu kopá groſzy.

Cená rzeczom domá robionym, odzieży należącym, zá Kożuch bárani męſki kopá gr: zá kożuch bárani białogłowſki torłop śiedmdźieśiąt gr: zá kitlik pułkopy gr: zá śiermięgę dwádźieśćiá gr. za proſcicę śiną ábo czerwoną dwádźieśćiá gro: zá proſcicę czarną ośm gro: zá łokieć ſukná proſtego śiermiężnego trzy groſze, zá łokieć płotná tkáckiego kuzelnego ſześć groſzy, zá łokieć páczeſźnego płotná groſz, źá łokieć sierpánkow ſześc gro: zá łokieć namiotek dwá groſzá zá łokieć kuzelnego płotná proſtego tkánia dwá gr. zá łokieć zgzebnice puł gr: zá łokieć obruſow: według ważnośći prędze, y tkánia: tákże iáko y zápłotno, zà łokieć ręcznikow po połowicy ćeny obruſuwey, zá Kobierce domowey roboty, zá opony tákze zá pośćiel y inſze potrzeby y ſprzęty domowe zá dowodem według uważenia Vrzędowego, zá Topor ſześć gr. źá śierp dwa gr: zá koſę ſześć gr: zá chomont chłopſki ſześć gr: źá proſty dwá gr: zá duchę dwá pieniadze, zá woze łyiezáne dwa gr: zá konopne groſz, zá ſame chłopſkie drownie dwa gr. zá kolaſę chłopſka proſta ſześć gro: zá śiodła uzdy śleie, leycá, uzdzienice, wozy y inſze rynſztunki; według dowodu y uważenie Vrzędowego. Zá topor wielki ſklut, y inſzy topor Cieśielſki, Bednárſki, Stelmaſki, takze za piely, świdry, chyblc, dłotá, ſpuſty, y inſze naczynia Cieśielſkiemu y Stolárſkiemu, Stelmáſkiemu, Młynarſkiemu, potemuż Kowálſkiemu Sloſárſkiemu, y inſzych wſzyſtkich Rzemieślnikow, rożnych rzemiosł, y naczynia należące máią być ſadzone y płácone, według dowodu, y uważenia słuſznego Vrzędowego. Stat: Lith, R. 13 Ar: 11 f. 395

Cená Pſom: ☞ za domowego brzechuną trzydzieśći groſzy, naſládniká, y ná brześniká zwierzennego trzy ruble groſzy, zá bobrowego pſa trzy ruble groſzy, zá kurczá y zá chártá trzy kopy groſzy, zá wyzłá dwie kopie gr. zá uzłáyniká zwierzennego trzy koy groſzy, zá ſzczáię pułtory kopy groſzy, zá podſtrzelcego pſa trzy kopy gr: zá pſá obſocnego trzy gruble groſzy, zá Mádeleńſkiego pſa trzy ruble groſzy, zá chártá podſokolego trzy ruble groſzy, Stat: Lith, R. 13 Ar, 12 f. 340

14. Rezydencye PP. Senatorow.

De reſidencijs Pánow Senatorow Koronnych y Wielkiego Xięſtwá Litew: ☞ *Prawá de reſidentijs reaſſumuntur.* 1677 w koronnych conſt. fol: 32 vel 42

15. Sedziowie Grodzcy.

O uſtáwieniu przez Woiewod. Stároſt, ſadowych Vrzędnikow ich Grodzkich y dowodzeniu z niemi ſpráwiedliwośći: ☞ máią wybráć ludzi dobrych cnotliwych, ktorzy przyśiądz máią, Sędziá; Stát: Lith: R. 4 Ar: 37 fol: 157

rota Sędziego Ziemſkiego, Piſarz rota przyſięgi Piſarzá Ziemſkiego, gdyby był ktory nieosiádły y nieprzysięgły, przed tákim ſtroná nie powinná odkázywáć, á Stároſtá niechcac podáć ośiádłego pozwány do ſadu głownego powinien ſtronie ſzkody nadgradźáć á przecię nie ośiádłego ná Vrzędzie mieć nie má, ieżeli by záś co od Vrzędu ośiádłego y przysięgłego przećiwko práwu poſpolitemu co dźiáło, tedy ſtroná ma wziać liſt upominálny od ſadu Ziemſkiego, á po położeniu urzędownie liſtu upominálnego, w cztery Niedziele má ſam Stároſtá do Stároſtwá ſwego ziáchać z Vrzędem zásieść, y żałobnikowi ſpráwiedliwosć uczynić, gdyby zás nieuczynił, wolno oto pozwáć do ſadu głownego Trybwnálnego, á chocby y uczynił, á decyzya ſtronie żałobney nie upodobáłoby ſię, to wolno ápellowáć do tegoż głownego ſadu.

H. P. 197

Stároſtowie, Vrzędnicy, y inni ná doſtoienſtwach będący, káżdy w ſwym Powiećie ośiedli być máią.

H. P. 168. 1550 f: 7 1562 fol: 23 o ośiádłośći urzędowey.

Niezmyślnie ośiedli być máią.

16. Stároſtowie Zamkow ſądowych.

Stat. Lith: R. 4 Ar. 30 fol. 156

O przyśiędze Stároſtw, Zamkow y Dworow Náſzych Hoſpodárſkich ſadowych: z powinnośći ſpráwiedliwośći świętey, żeby ná wſzelkim mieyſcu w boiáżni Bożey ſpráwowána była, Stároſtowie ſadowi przyśięgli być máia, rota Sędziego Ziemſkiego. A ći ktorży przed Hoſdodarzem Iegomośćia przyśięgli, iuż przyśięgáć nie máia.

1569 fol: 176 przywilia Vniey w X. L.

Staroſtowie ſądowi y pográniczni przysięgli bydź maią.

1576 f. 256

Stároſtowie ſądowi y ſądowych Zamkow przysięgli bydź máią.

1562 fol: 23 titulo o ośiadłośći

Stároſtá áni Vrzędnikiem Ziemſkim nie może być Woiewodą w ſwoim Woiewodztwie, y Káſtellan w Káſtellániey krom Stároſtwá, Woiewodztwá y Káſtellániey, Krákowſkiey.

1589 fol. 908

Stároſtwá Inflántſkie alternátą bydź máią dawane, raz Polſkiego, drugi raz Litewſkiego Narodu Ludziom.

1589 fol: 929 titulo Stároſtwa ſadowe

Stároſtw ſądowych tákże Vkráinnych Zamkow W. X. Litew: dzieciom lat niezupełnych dawáne być nie máią, iedno ludziom zasłużonym.

1562 fol. 26 titulo o Sędziách Stároſtiech.

Staroſtowie ſami każdę roki ſądzić máią, ieżeli legalita-

galitates w Státućie opiſanych nie mieli, pod utráceniem Vrzędu.

Dwoygá Stároſtw ſądowych nikt dzierzeć niemoże, pod utraceniem dobr. 1562 f. 23 titulo o dwoygu staroſtw

17. Winá.

Winá nie máią być ſzynkowáne bez uſtawy urzędu Woiewodzego. 1581 f. 373 titulo o przekupniach

Winá Moráwſkie, Fráncuſkie Peterſymenty, Málmázye dla pomięſzánia przy Węgierſkich winách nie máią być ſtáwiáne, ſub pœna 100, marcarum: ábo pod utrátą winá, ieżeli ſtá grzywięn nie przenośi. 1581 f. 374 o Przekupniach.

Po winá Węgierſkie nikt penitus iezdzić nie ma do Węgier, ále na ſkłádách kupowáć. 1578 f. 336 titulo o Przekupniach 1646 f: 10, tit. o składnym 1643 f. 18 tit: o wywozeniu.

Contra falſificatores trunkow nákaząno animadverſionem. 1591 f: 374 titulo o przekupniach 1690 f. 16 o przekupniach

Reaſſumowąno tę Konſtytucyą, dekláruiąc że káżdy cuiuſcunq; ſtatûs, conditionis & præeminentiæ ná ktoregoby słuſzny dowod był, winą Tyśiącá grzywięn y utraceniem winá ſine appellatione ma bydź karany. 1626 f. 1643 titulo o wywozeniu wina

O tymże iż ni koma cuiûſcunq; ſtatus & conditionis ták ſtąnu Duchownego, Szlácheckiego y Kupieckiego do Węgier y do innych Pańſtw zá granicę po winá iezdzić áni poſyłáć nie wolno, ále one ſami Cudzoziemcy ná ſkłády, y od nich cło y ſkłádne winne cum auctione do ſkárbu płaćili, winá áby fálſzowáne nie były, beczki po ſześćiu dzieśiąt gárcy. 1676 f. 31 titulo o składach winnych.

Po tym poſtánowiono, iż káżdy ſzynkarz ktoryby ważył ſię podſycác álbo iakim ſpoſobem fálſzowáć paritatem winá, pœna ducentarum marcarum. Forum in Officio Caſtrenſi ſine apellotione ad cuiuſuis inſtantiam, pozwány ad Evaſionem iuratoriam bliżſzy. Ibidem fol. 31.

Monopolia Win y Málmázyi Cudzoziemcy czynić nie máią ſub euaſione. 1593 fol: 646

1690 conſt. f. 15. vel 61

Reáſsumptio Konſtytucyi Anni 1601. *o przekupniách winá:* ☞ *Vrzędy Woiewodze y Stárośćie ſeriam máią mieć animadverſionem, áby fáłßyfikowáne nie były.*

18. Woiewodztwo Połockie

1647 conſt. f. 57

Approbatio Przywileiu Woiewodztwá Połockiego: ☞ *per Electiouem ma być obierány.*

19. Woźny.

Stat. Lith: R. 4 Ar. 104 fol. 212

O Woźnym ktorego zowią po łáćinie Generał: ☞ *ma być Rodzic Wiel. Xię. L. piſmo Ruſkie umieć ma, zá oznáymieniem Nam Hoſpodarom od Woiewodztw y Stároſtw, á my liſt z Káncellaryi Naßey wydąmy, potym ná pierwßych Rokach Ziemſkich álbo Grodzkich przyśiądz ma; potym Vrząd ſwoy ſpráwowáć może po cáłym Wielkim Xięſtw. Litew: w Stároſtwie Zmudzkim dwu Generałow być powinno.*

1576 f. 291 o woźnych Generalech

Woźnych Generałow, káżdy ſądy Vrząd do posług ludzkich przydawáć, ich przyznánia przyimowáć ma pod winą 100. *grzywięn.*

Stat. Lith. R. 1 Ar. 24 fol. 24

O Vbićiu Woźnego ná urzędzie: ☞ *ieżeliby był znięważony, pozwan ma być obwiniony rokiem záwitym przed ſąd głowny Trybunalny. Ieżeliby bez roſkazaniá Pánſkiego sługa tego ſię domyślił, ma go Pąn ſtáwić do ſądu, ináczey przyśięgą ſię Pąn od wieść ma, á naybardziey gdyby obwiniony zniknął, á tákiemu pozwánemu nieoczywiſtemu dwoie roki do ſądu głownego służyć maią. Ieżeliby zaś kto zá wtorym rokiem przez umocowanego ſię nie ſpráwił, przećiwko tákiemu ſąd ſpráwić ſię ma iáko w Artykulech na ſąd Grodzki około rzeczy krwáwych.*

1578 Woźnych beſpieczenſtwo

Ieżeliby kto Woźnego gdy urząd ſwoy ſpráwuie, zábił, ránił, zbił, ma bydź karány iáko gwáłtownik beſpieczeńſtwá poſpolitego.

Ouſta-

O ustáwięniu Woźnych y przyśiędze ich: ☞ Woiewodowie także Stárostá Zmudzki máią moc ustáwiáć ich Szlachtę ludzi dobrych, wiáry godnych, cnotliwych y osiádłych w tymże Powiećie, ktorym Vrząd Ziemski y Szláchtá obiorą, y świádectwo dádzą, gdy przyśięgę uczyni imię iego w Księgi ma być wpisane, przy sądzie dwáy álbo trzey Woźni mieszkáć powinni. Stat. Lit. R. 4 Ar. 8 fol. 125

Ia N. przyśięgam Pánu Bogu Wszechmogącemu w Troycy Swiętey ieďynemu, ná tym, iż ia będąc Woźnym w tym Powiećie, mam wiernie, cnotliwie, pobożnie, y spráwiedliwie ná tym Vrzędzie záchowáć śię, pozwy, y wszelákie listy Iego Mośći Hospodárskie, Vrzędowe, spráwiedliwie, y pilnie odnośić y oddawáć, y ná imionách pokłádáć. Też spráwić to ná co będę od strony wźięty, y co spráwiedliwie widźieć, y słyszeć będę, gwałty, boie, rány, y szkody oglądawszy prawdźiwie, do Kśiąg Vrzędowych zárázem bez zwłoki zeznawáć, y wszystko insze spráwowáć co náleży urzędowi memu, nie zá posułami, nie zá podárkami, áni dla obietnic, áni zá nieprzyiáźnią, áni z boiáźni, áni śię boiąc żadnych pogróżek, iedno według Bogá y świętey spráwiedliwośći postępuiąc, y káżdemu potrzebuiącemu bez żadnych zmyślnych wymow, y zwłoki ná potrzeby práwne iezdźić. Ták mi Boże dopomoż, A ieżeli niespráwiedliwie, Boże mię ubiy.

Woiewodowie Woźnych stánowić máią. H. P. 175

Od Woiewody ná urząd swoy list mieć máią y przyśięgli być máią. H. P. 464

Spráwá y urząd Woźnego: ☞ ná żądánie káżdego bez wiádomośći y przydánia urzędowego, ná wszelákie spráwy nieomieszkálnie ieżdźić, listy wszelákie násze Hospodárskie y wszelákich urzędow wynośić y Roki skłádáć, zá listy upominálnymi ná spráwiedliwość ieżdźić przyśięgę wydawáć, przy oświadczeniu wszelákim być, wimienie, w grunty w przezyskach zwyroku zá listem wiązáć śię. Gwałty domowe boie, rány oglądywáć do kśiąg zeznawáć, iednák przy tákiey spráwie ma mieć przy sobie dwuch Szláchćicow wiáry godnych, wszákże chłopskie rány y boie y podobne mnieysze sam spráwowáć może; toż naydaley we dwie Niedźieli przed księgámi zeznawáć ieżeli umárł woźny przed zeznaniem, Szláchtá to uczynić może, ieżelhby Woźny co nieprzystoynie spráwował, karan Stat. Lit. R. 4. Ar. 9. fol. 125

ma być według wyſtępku, á zá fálſzywe zeznanie gárdłem ſpráwowáć ſię ma bez pozwu, gdyby záś ná urzędzie nie był iáko powinien omieſzkał, ma być pozwány iako ośiádły do nadgrody.

H. P. 465 *W Koronie Woźny pozywáć nie ma bez pozwolenia ktoregokolwiek Vrzędniká.*

1576 fol. 302 o ubiciu *Woźny ná Wołyniu bez przydánia może Officio fungi.*

1567 fol. 291 o woźnych *Woźni, Generałowie ad ob eunda Officia maią być przypuſzczáni od Vrzędnikow ſądowych ſub pœna 100. marcarum.*

1577 fol: 305 o wiązaniu 1576 fol 305 titulo o wiązaniu *W Mázoſzu Woźny Ziemſki Powiátu włáſnego iáwnie ma wiązáć w imienie nowego Poſseſſorá, y to obwołáć, á ieżeliby kto bronil, abo omięſzkał bronić, tedy przy wpiſowaniu Intromiſſyi do kśiąg ábo ná troich rokách bronienie ma dáć ſwoie zapiſáć, y nowego Poſſeſſorá pozwáć, ieżeliby tego nieuczynił, dawnośćią rzecz tráći.*

H. P 467 *Gdy powodowa ſtrona co świadczy przed Woźnym, má mieć dwu Szlachćicow, przy ſobie.*

Ibidem H. P *Woźnego zeznanie u kśiąg Grodzkich ábo Ziemſkich pokazane, tak ważne iákoby ſam był przy oney ſpráwie.*

H. P. 469 *Woźny przy ſtronie dla ſwey śmierći kłáść ma.*

1567 fol. 291 o woznych *Woźny gdyby co uczynił Práwu przećiwnego, ná Trybunale ma ſię peremptoriè ſpráwowáć.*

1578 fol. 335 woznych beſpieczenſtwo *Pośledníeyſze Prawo ieſt inákſze, że ſię ma przed Woiewodą ſprawowáć, ále nie ieſt in uſu.*

1576 f. 302 titolo o woznych Ibidem *W Mázoſzu per excepta ma być degradowány, y pryſkowany., Forum Grod, ábo Ziemſtwo. Ieżeli ma przy ſobie Szláchtę abo komorniká, nie może być przekonany, á ktoby ná niego niedowiodł przepada. 10. kop winy.*

O do-

O dochodzie álbo zapłácie Woźnemu od mile po groſzu iednemu, ieżeli ná mieyſcu od kożdey przysługi groſz, nazád iádac nic bráć nie ma; á gdzie ná uwiazán e poiedzie, od tych ludzi ktore uwiazowáć będzie, z służby po groſzu brać ma, á od pułsłużby po pułgroſzu, á z puſtowczyżny táki ktora paſza pułgroſzá, a od morgu pieniadz ieden, od ſummy pieniężney, odpráwuiac ia ná ruchomych rzeczách od kopy po dwá pieniadzá, á od puſtowczyzn y morgow puſtych ſtroná záłobná winná po uwiazániu, á iey to potym od ſtrony przeciwney przy iego ſummie ſkázáney czáſu wykupienia zápłácona być ma, á od oglądánia ſpaſzy y od okupowánia ſzkody, groſz, od wołánia ſtron zá pozwy groſz, od zákázywánia ná Rokách ku práwu groſz. St: Lit: ¢ R. A 10 l, 1270

Woźny aby nad uſtáwę nie brał pod ſowitym wroceniem tego co wźiął, od ſześćiu Niedziel śiedzenia w Ząmku. 1616 f: 49 o Woźnych w, X. L.

Woźnemu od mile groß à functione cuiuslibet negotij. 1576 f. 402 titulo o ubićiu.

O beſpieczności Woźnemu będącemu ná ſpráwach urzędu iego należących, także y ſtronie przy nim będącey: ☞ *ktoby mu iákiekolwiek bez prawie uczynił, tákowy zapozwany na roki Ziemſkie, albo Grodzkie, ma náwiązać Woźnego ſowito wedle ſtąnu iego y za náßę winę dwanaśćie Niedziel śiedzieć ná Ząmku. Stronę ieżeliby przy nim zbito máią ią ſowito nawiązać. Ieżeliby koniom ogony pourzynąno y poraniąno, tedy powinien konia koniem nawiązáć, gdydy ſię ſtrona przećiwiła, tedy taką drugą ſowitą zapłátę y nawiązek dać powinna, inaczey ſąd ma nąm oznáymić o tak nieposłußnym, my każemy wywołáć, á ieżeliby kto Woźnego zábił, gárdłem karany ma być, á zá nieſtąniem, ſąd ma wwiązanie w imiona takiego ſwawolnego naznaczyć, ieżeliby na sługi zganiał, tedy w tym poſtąpić trzeba, iáko ná piſąno w Rozdziale pierwßym w Artykule dwudzieſtym czwartym.*

W Woiewodztwie Mázowieckim, gdy kto Woźnego na urzędzie ubił, rány Szlacheckie choćiazby niebił 1576 f. 302 o ubićiu woźnego ná urzędzie

Szlachcicem ſowito ma płacić, á Staroście 60. grzywięn. A ieżeliby był zabił, ſowito głowczyzna rok y ſześć Niedziel ná dnie śiedzieć, bez wſzego odpuſzczenia.

1578 f.335 woznych beſpieczenſtwo Ibidem

W Koronie Woźnego gdy urząd ſwoy ſpráwuie, ktoby zabił, ranił, zbił, ma być karany, iáko gwałtownik beſpieczenſtwá ſądowego, Woźny zaś tam ma reſpondowáć gdzie grzeſzy.

20. Zydźi.

1633 fol. 38

Zydzi oprocz Podwoiewodzych do żadnych inſzych nie maią być pociągani ſądow.

1638 f. 38 à przytym §

A przytym apellatio do Woiewody, ztámtąd za Dworem taka praxis.

1678 f. 23 titulo dochodzenie ſpráwiedliwośći

Zydom W. X. Litew: Statuta y Conſtytucye reaſſumowąno, deklaruiąc iż nie do innych ſubſellia, tylko do ſądow Woiewodzych y Starośćich, á przez apellacye do ſądow K. Iegom: Zadwornych pociągani być máią, ſub nullitate Decretorum.

1670 f. 48

Tymże dawne Prawá y Konſtytucye wſzyſtkie de ſecuritate onych reaſſuwowąno.

1678 f. 23 o Tatarach.

Tymże ſcryptá z Kancelláryi Wielk. Xięſt. Litew: pro ſecuritate onych wydane reaſſumowąno,

1565 f. 28 titulo o kupiectwie Zydowskim

Perpetua lex ſtanęła, aby Zydzi Czeladzi Chrześćianſkich nullo prætextu, utriuſq; ſexus chowáć nieważyli ſię, ſub pæna ſtá grzywięn, ktorych medietas ma należeć parti, á druga Iudicio, á Chrześćianina więzieniem ſześć Niedźiel, w turmie Zamkow albo Dworow, Krolewſkich ſądowych co ſię ma rozumieć o rożney czeladzi, ſecus zaś żeby ſobie dniámi do Browarom męskiey płći, iako y Formanow w drogę

náy-

naymowali, o co forum przed Woiewodami, Staroſtami, lubo ich Vrzędnikami Grodzkiemi naznaczono. Ciż Zydzi, Cel, Myt, ſzeleżnych, Czopowych y innych wſzelákich podatkow Rzeczypoſpolitey, áni przez Arendę, áni przez Adminiſtrácyą, áby trzymáć nie ważyli ſię.

Druga áby Chrześcianin Zydowi niesłużył, trzecia zeby cel, myt, żyd nie trzymał, reaſſumowąno y Woiewodom, Stároſtom, ábo ich urzędom Grodzkim, przed ktoremi y forum uznano do Exequucyi przywodźić, ſub pæna privationis Officij przykazana. 1690 f. 12 titulo o Zydach W. X. L.

Reliqua vide o Zydách in Statu Civitatenſi.

QVARTVS

STATVS

Materiarum Iudicium intrantium

Summæ Rerum tractatarum in ſtatu materiarum Iudicium intrantium.

1. Actor.

H. P. f. 459

Actor Prawá pozwánego náśládowáć powinien.

Stat. Lit: R. 4 Ar: 70. fol. 194

O uczeſtnikách, ktorzy iákiey rzeczy dochodzić zechcą, iż drugich ſwoich uczeſtnikow ná iedne roki ſądowe Ziemſkie, iáko ná rok záwity pozywáć máią: ☞ ma ieden z nich drugich przypozwáć iáko ná záwity rok, á nieośiádłych miáſto pozwow. liſtem upominálnym urzędownym obwieśćić, żeby ſię z nim ſpolnie do Práwa ſtánowieli, á gdyby nie ſtáneli, ſam iuż on uczeſtnik ſwey częśći dochodźić może, y pozwany odkázywáć mu powinien, á drugim wolno będźie kiedy chćieć ſwego dochodźić, tylko żeby dawnośći Ziemſkiey nieprzemilczeli, wyiawſzy tych uczeſtnikow, ktorzyby ná poſłudze náſzey byli; bráćia záś niewydzielnie ſwey częśći ſam bez drugich pozywáć y dochodźić może.

H. P: 136

Dla nauk do Cudzych Ziem ieżdźić pozwolono

1576 fol. 263 Pozwole: woyny.

Ktorzy dla náuk do cudzych Ziem iádą, niebytnośćią ſwoią nic tráćic nie mogą.

H. P. 290

Brát oddźielony miánowićie, á Bráćia niewydźielni ſpolnie pozywáni być máią.

2. Apellácya.

Stat. Lith: R. 4 Ar. 88 fol. 204

O odzywániu z ſądu do głownych Sędziow: ☞ *od wſzelkiego ſądu Ziemſkiego, Zámkowego Woiewod, Staroſt, y ich Vrzędnikow, Podkomorſkiego, Kommiſſarſkiego, ták powodowey iáko y odporney ſtronie odezwáć ſię do ſądu głownego wolno, iednák bez przymowki Sędziom, záczym poko ſię przed ſądem głownym nierozeprą, od práwá czyniona być niema, tákże y przyśięgá ma być záwieſzona, ieżeliby ſkazana byłá, á tamże u ſądu głownego wykonána być ma, ieżeliby ten umarł, Potomkowie apellácyi pilnowáć, y przyśięgę wykonáć máiąc zá przypozwámi, ktore záś ſpráwy do ſądu Hoſpodarſkiego należą, do tegoż ſądu apellacya ma wychodzić.*

Ko-

Kożdey ſtronie, ktorey ſię ſkazánie ktorego Sędziego zda, niewedług Práwa być uczynione, wolna apellacya. H. P. 501

Apelldcya w ſpráwie ktora nienieśie zyſku ábo ſtráty, niema być dopuſzczona ab acceſſorio. 1557 f. 10 Aby tym przeſz.

Sąd żaden apellacyi ab acceſſario dopuſzczáć nie ma, chybá iżby tákie było, ktoreby niosło zysk y ſtrátę. 1588 f. 481 de acceſſor.

Apellacya à malè obtento ma być wolna. Ibidem

Po śmierći Sędźiego do popierániá appellacyi, pozywać nie potrzebá ſtrony, chyba żeby ktora ſtroná umárłá. 1563 f. 36 Nie eſt tak

Po śmierći Krolewſkiey abo Sędziego wſzelakiego przy pozwow niepotrzeba, chybá żeby ſtroná ktora umárłá. 1588 f. 481 o przy pozwiech

W czym odezwu ſąd dopuśćić nie może: ☞ 1. do zápiſu własnego, 2. gdzieby ſtronie żáłobney przyſądzono imienie, ludzie grunt, o wybićie y odięćie ſpokoynego dzierzenia, tedy ſtroná odporna w tákiey rżeczy ápellowáć nie może. 3. kto by komu ſadu dowod álbo odwod dobrowolnie puśćił. 4. ieżeliby ſię kto do czego ná prawie dobrowolnie znał, nie ma być też ápellácya dopuſczoná zbiiáiac pozwy, y rok zrážáiac. Stat: Lit: R. 4. Art 78 fol. 20

Apellácya nie idzie od ſługi zápiſane w rzeczách niewątpliwych y kędy ſtárut iáſny ieſt. 1569 fol: 93 A te rzeczy ktore

W Koronie o ſpas Rękoięmſtwo, o wyrąbiánie drzewá, wyłowięnie ryb, pośieczenie łąk, o płoty, o záięćie y pobićie bydłá apellacya nie idzie. Ibidem fol: 191 tięż Roki Ziemie

Apellacya też nie idźie na gorącym uczynku, y z licem poimanemu. R. 4. Ar. 62

W ſprawách oſądzonych ktore in Exequutione zoſtáią ápellácye nie idą, y dylacye excepta veræ infirmitatis & maioris. 1647 fol. 3. De re iudicata

O Roku zawitym za ápellácyámi, y o tym ktoby niesłuſżnie apellował: ☞ *káżdey apellácyi ieſt rok zawity, á kto nie słuſżnie y przećiw Práwu odezwał ſię, y ſąd głowny ſkazu potwierdzi, ow przdćiwny ma* Stat. Lit: R. 4 Art. 89 fol: 197

ſześć kop groſzy owemuſz zapłáćić, á płáty y dochody pożytki żá słuſznym dowodem z nawiąſką powroćić.

H. P. 504 *W Koronie kto niesłuſznie ápelluie trzy grzywny płáći,*

1588 f. 481 titulo Proſecutio mortionis *Apellans in acceſſorio od ruſzenia odſtępowáć nie może. Co ſię ma rozumieć o pozwánym.*

Stat. Lith. R. 4 Ar. 90 fol. 207 *Ktorego czáſu od Vrzędow náſzych pozew być ma: zaraz w ſądzie przy ſkazániu przy bytnośći ſtrony, przed ſądem záś Náſzym álbo głownym więcey ſobie bráć nie ma y przykłádáć tylko to, co było przed ſądem pierwſzym, od ktorego apellował, ktoby ſię záś záras tamże nie odezwał, tákże mu ápellácya iść nie ma.*

H. P. 501 *Od ſkazánia Opiekuna, gdy ſię ſtroná zaraz do Vrzędu wyżſzego nieodezwałá, on ſkaz tákiey ieſt wagi, iáko rzecz oſądzina.*

Stat. Lit. R. 11 Ar. 6 f. 367 O ápellácyách w rzeczach krwáwych, od Vrzędu ktorego ſadowego, do Sędźiow głownych, y odawániu ná porękę ſkazanych ná gárdło: Ktoby ná gárdło ſkazány chćiał ápellowáć do ſadu głownego, á gdzieby o poczćiwosć ſzło, do nas Hoſpodará, tákowemu każdemu ápellacya ma być dopuſzczona, wſzákże pod tym obyczáiem ma po ſobie pewne rękoiemſtwo dáć ludzmi ośiádłemi Szláchta trzema ábo dwiemá, iż ſię ku rozpráwie przed ſadem głownym ſtánowić będzie, A ſtroná żáłobna do ſkonczenia práwá, aby byłá od ſtrony przećiwny zdrowia ſwego bezpieczna. A gdzieby po tákim rękoiemſtwie nie ſtał, ma być odesłany do Nas Hoſpodará ná wywołánie przez liſt, á my go każemy wywołáć wiecznym wywołániem, y iuż tákowemu y gleyt Náſz ná podnieśienie wywołánia, dawány bydź nie ma, y iuż tákiego wywołánego Vrzad Grodzki zá żáłoba y pomoca ſtrony ukrzywdzoney poimáć y gardłem ma roſkazáć karáć, á głowczyzne y inſze ſżkody przezyſki, ſad głowny ná ſamych porecznikách wſkazawſzy ku odpráwie ná imionách ich do Vrzędu Grodzkiego, pod ktorym ośiádłośći ſwe mieć beda odesłáć ma Co urzad ten poſtępkiem niżey opiſanym wykonáć będźie powinien, á poręcznicy tych wſzyſtkich ſwych ſzkod ná imięniu y máiętnośći iego, po kim ręczyli pozyſkiwać máia. A ieżeliby tęn i ſtym ná gárdło ſkazány zá poręka będac ſtronę ſwa podwodna o śmierć przyprawił, tedy poręcznicy będac o to odpowinnych zábitego pozwáni przed ſad głowny zá dowodem práwnym ſami gárdłem máia byc kárani A ieżeliby ránił, tedy rány y ſzkody wſzelákie coby ſię przy zábićiu ábo ránách ſtały ſowito náwiazáć, y nadgrodzić

powin-

powinni będą, á potym poręczniey y ich potomkowie, patrząc ſobie będą ná onym, po kim ręczyli y ná máiętnośći iego leżący y ruchomy. A gdzieby táki komu o garło idzie rękoimſtwá po ſobie niedał, tedy w więzieniu ma bydź dzierzány do roſpráwy, ábo poko rękoimſtwá po ſobie niedáł, ſąd záś głowny po okazániu dekretu Grodzkiego, będzieli tęn dekret według Práwa uczyniony iuż ná wykonánie tey ſpráuy do końcá odesłáć ma. A gdyby ſię ſądowi głownemu dekret zdał nie według Práwá, tákowego ſądu oni popráwiwſzy, máią Vrzędowi Grodzkiemu náukę dáć, iáko w tym dáley poſtępowáć. A ieżeliby prawem przekonány nie dáiąc ſię Vrzędowi zátámowác precz z Zamku ſzedł, tedy Vrząd przećiwko tákowemu poſtąpić ſobie ma według Rozdziału czwartego, Artykułu Trzydzieſtego wtorego, á potym odprawę żałobnikowi ná máiętnośći iego uczynić. Tákże też ſtronie podwodowey, ieżeliby dekret ſądu Grodzkiego nie zdał, do ſądu głownego ápellowáć wolno. A pozwány iuż bez rękoiemſtwá ku roſpráwie przed ſądem głownym ſtanowić ſię ma. Tákże ſię też ſąd zięmſki w tákowych zbytkách około apellacyi y rękoiemſtwá záchowáć má.

3. Areſzt.

Areſzt kondemnaty u ſądu ma iść do 23. godziny: chybá żeby ſię ſądy dokończywáły. 1588 f. 488

Areſzt ma być do ſześćiu Niedziel, przez tego ktory áreſztował. 1556 fol. 398

Ośiádłego nie máią areſztowáć. Zwy, Zie. Kśiąż M P. 525. 1576 f. 308 w Exceptach Mazowieckich

4. Artykuły przydane do Práwá Litewskiego.

Artykuły przydáne do Prawá Litewſkiego z opatrzeniem Rokow niedoſzłych na trzy Krole, to ieſt. 1578 conſt f. 351

1, *O Rokách Grodzkich y pozywániu ná te Roki y porządki ich.*

2. *O wolnym bráuiu Woźnych.*

3. *O Rokách Ziemſkich, iáko długo maią być ſądzone.*

4. *O zbijániu Pozwow nierządnym,*

5. *Ktoby o imienie będąc pozwány, á nieſkończywſzy Práwá, komu inſzemu w dzierzenie puśćił.*

6. *Ktoby co ná kogo wiodł, á nie dowiodł tego, iako ma być karąn.*

7. O zbiegách y poddánych Oyczystych y o sługách.

8. O rußeniu Powiátow ná nieposłußne Práwá y urzędu.

9. O scrutinium in Criminalibus.

1581 const. f. 380 Artykuły do Práwá W. X. L.

Stąnom W. X. L, zá proźbą ich ná tym Seymie wydáliśmy Trybunał, to iest porządek sądow nowych głownych ku sądzeniu apellácyi y innych spraw temu sądowi należących, przez Sędzie głowne ktorzy od stąnow onego Páństwá czasu y mieysca náznáczonego obrani będą. O czym szerzey Artykuły námowione, zá pieczęcią Náßą Wiełkiego Xięstwá Litewskiego y z podpisem ręki náßey według Praw ich Ruskim pismem pisane są, y im do Woiewodztw y Powiátow wydáne.

Máią też Statuta W. X. Litew. y uchwał Seymowych do sądow należących przez Deputaty swe po Práwie, á to ták Ißby nie spisom Vniey nie było przećiwno A tę popráwę dla konfirmacyi Náßey náSeym pierwßy przyniesć máią ku temu zá prożbą Posłow Konstytucyą Seymu Lubelskiego w Roku 1569 uczynioną o niedawánie iedney osobie dwu Dignitarstw y Vrzędow sądowych, przy mocy wßem zostáwuiemy, y według niey się záchować máią.

O sądzeniu Rokow Ziemskich y Grodzkich pod czásem tey woyny, wyiąwßy osob tych, ktorzy sámi z námi ná woynę poiadą, według o tym pierwßych Konstytucyi Seymowych w mocy zostáwuiemy.

O porządku dowodzenia spráwiedliwośći w tych rzeczách, ktoreby się pod czásem wyćiągnienia Náßego ná woynę, y aż do wrocenia z niey da Pan Bog sczęśliwego, osobom będącym ná woynie w imionach ich stały, postánowięnie w roku 1579. w woysku pod Połockim

ckiem uczynione przy mocy zostawuiemy z tym dokłádem y popráwą, ktora się na tym teráźnieyszym Seymie stáłá, mieysca ábo place zbudowánie domow dla sądow Ziemskich, y dla chowania Kśiąg w káżdym Woiewodztwie y Powiećie, tám gdźie sądy odpráwowane bywáią, Woiewodowie y Starostowie onych mieysc naznáczyć y wymierżyć maią, wedle Konstytucyi Seymu Lubelskiego Roku 1569.

O spráwách Osob Duchownych z Swieckiemi iż tu teraz na Seymie nikogo z tąnu Duchownego Wielkiego Xięstwa Litewskiego nie było, Statut iako do tego czásu w mocy záchowuiemy, y do popráwy Statutu onego Pąństwa odkładąmy.

5. Bánicye.

Na Banicye ex personali partium Coutroversia otrzymane osobliwie wieczne, żadne sublewacye y gleyty ad jure agendum z Kancellaryi wydawane nie máią być, 1647 f. 20 titulo o sublewácyach y gleytach.

6. Bánicye y sublewácye.

O Bánicyach y sublewacyach w Wiel: X. Lit: ☞ *Banicye y sublewácye Práwne zá odesłaniem do Dworu od Trybunału Wilęńskiego, y od innych sądow Pieczętarze obadway Litewscy pod tytułem Krolewskim, lubo też dokłádu Pánskiego wydawáć máią, tákże listy zaręczne Commissye y inne sprawne listy: wyiąwszy Miástá Krolewskie,* 1598 const: fol: 695

O Sublewacyach y Głeytach W. X, L: ☞ *ná Bánicye ex Controwersia personali otrzymane: zadne sublewácye y gleyty ad Iure agendum wydawane być nie máią. Expedycye prętko z Káncelláryi wychodzić powinny.* 1647 const: fol. 20

7. Bekárt.

Stat. Lith: R. 14 Ar: 32 fol. 413

O zábiciu Bękárta: ☞ *ktoby go zábił, od gárdła wolen, wßákże ieżliby matką onego Bękarta żywa byłá, wolno iey będzie głowczyzny dochodzić, á głowczyzná by też z iáko naywyzßego stąnu nie ma bydź płácona, iedno iako záproſtego stąnu człowieká.*

H. P: 156

W Koronie ſynowi nierządnie zrodżonemu głowá Matki zábity ma być płácona.

H. P. 156. 1557

Głowá zabitego ktoryby ſię mienił Szláchćicem, á nie byłby nim, płácona być nie ma.

f. 10. §. Gdźieby

Podług Koronnego Statutu, o bękarta ma ſąd Duchowny ſądzić.

1578 fol. 334 de illegitima prole

Bękárći ſuccedowáć, áni ſię Szláchectwem ßczyćić nie mogą.

8. Bliskość.

O dochodzeniu bliſkośćia, ábo iáko y innym práwem imion w rożnych Powiećiech leżacych: ☞ ktoby miał Práwo przyrodzone, abo nábyte, wolno o wſzyſtkie Dobra tego kto imioná dzierży, do iednego ktorego chce ſadu Powiatowego pozwáć, y ieżeli w tym iednym Powiećie żyſzcze, tedy Vrzad inſzych Powiátow w ktorych imioná leża, powinni będa wedle liſtu ſadowego onego Powiátu y ſadu ſtronie powodowey w wiazánie w drugie imioná dáć, y dáley przywodzac on ſad ku wykonániu, do oſtátniego Práwá ſtopniá poſtępowác.

Stat. Lit. R. 4 Ar: 71 fol. 195

Ktoby będac pozwány o imienie, á ſtronie ſwey żáłobney nieprzyznawałby żá potomká tey Oſoby po kim czego ſzuká: ☞ tedy urzad ſtatecznie ma dowodow z tey y z drugiey ſtrony przesłucháć, a ktorey ſtrony będzie dowod lepſzy, to ſamotrzeć z bliżſzemi abo też z dálſzemi do przyśięgi má przypuſzczáć. A gdy żáłobnik przyśięgę wykonánego odporna ſtroná nie máiac żadnego Práwa przyrodzonego, ábo nábytego álbo dawnośćia zádzierzánego powinná te dobrá żáłobnikowi puśćić; á zá to że trudniłá odporna ſtroná ma zápłáćić dwádześćiá kop groſzy. A ieżeliby odporna ſtroná miáłá iákie Práwo do tych imion, tedy Vrzad rozſadek ſwoy ná tywże Roku ma uczynić, á będzieli przyśięgá odpornemu nákazáná, tedy po przyśiędze przy imięniu zoſtawáć będzie.

Stat. L. R. 4 Ar. 72 fol. 196

H. P. 152

Gdzieby słußnych y iáwnych dowodow áni Swiádkow ſtrony o imięnie ſię pozywáiące niemieli, tedy ten ktory dzierzy imię przy poſſeſsyi do dowodow ma być przypußczon.

W Koro-

W Koronie dawność Ziemſka, o imięnie trzy látá, y trzy Mieśiące. H: P 570

Swiádectwo krewnych o przedanie Dobr, ſwemu powinnemu ieſt ważne, gdyż powinni przy takich ſpráwách nayczęśći bywáią, H, P. 409

Ktoby pokim ſzukał, bliſkośći, á tenby dzierżał imięnie zá zapiſem ſłuſznym: ☞ *gdyby pokazał, że nie iednemu iemu to imienie należy, potrzebá áby y ći wſzyſcy byli przypozwáni.* Stat: Lit: R. 7. Ar: 9 fol. 260

9. Bona Controverſa.

O tym, iż będąc kto z ktorego imięnia, oco do Vrzędu pozwánym nie może go nierozpráwiwſzy ſię inſzemu puſzczáć. ☞ ktoby o imięnie, o ludźie, grunty, o długi był pozwány: á nieſkonczywſzy Práwá, komu inſzemu to imięnie, ábo ludzie grunty w dzierzenie iákimkolwiek ſpoſobem puscił, tedy żałobnik ná tymże imięniu ma Práwo konczyć; á Vrzad Záłobnikowi odprawę do końcá má czynić: á Dźierzawcy przeczyć temu nie ma, ále pátrząć tego, ktory mu pienne Dobrá puśćił. Stat:: Lith. R. 4. Ar: 17. 31 f. 1 93.

10. Brácław.

Roki Ziemſkie Brácłáwſkie: ☞ *we dwie Niedzieli po Wielkiey Nocy.* 1690 conſt. f. 16. vel 15.

11. Brześćie Litewskie.

Dom ſądowy w Brześćiu Litewſkim: ☞ *Staroſtá tameczny Wielm: Wołowicz Káſztellan Trocki, plác ma wymierzyć y wybudowáć z podatku.* 1578 conſt: f. 33.

Dom ſądowy w Brześćiu Litewſkim: ☞ *według wyżſzey Konſtytucyi Anni 1578. Woiewodá Brzeſki plác ma wymierzyć,* 1633 conſt: f. 62.

Dom ſądowy w Brześćiu Litewſkim: ☞ *iże przeſzła* Konſtytucya *nie dobrze interpretowána dom ten ma być zbudowány, podatek nań, Obywátele kráiu támże z Dobr Krolewſkich y Ziemskich wydáć powinni.* 1635 conſt: f. 42 vel 49

Dom ſądowy Ziemski w Brześćiu Litewskim: ☞ 1638 conſt: f. 58 vel 59

 Kon-

Konstytucye Annorum 1633, 1635. reassumuntur, podatki máią być exequowáne,

12. Bydło błedne.

Stat: Lit: R:14 At: 25 fol. 414

O błędnych: ☛ *wßyscy ludzie wßelkiego stanu o błędnych ták się záchowáć máią, gdy się koń ábo czyie bydłe przybłąka, ábo też to z czego złodziey zegnan bywa, y będzie wzięte do Dworu á będzieli w tęn czás w tym imięniu Pąn sąm, to tákie bydłe może u śiebie chowáć, poki go tęn czyie będźie odyscze, ktore odyskuiąc ma dáć od kożdego koniá podwá großá á bydło ma oddawáć darem, á Szláchtá tá ktorzy śiedzą w Powiećiech, przybłędne ábo zgonne klacze y było máią wodzić y dáwáć do Dworow náßych, á więcey trzech dni chowáć u śiebie nie máią, także się y Vrzędnicy sprawowáć maią w niebytnośći Pánow swoich á urząd Náß te dwá großa biorąc bydło ma temu, kto go da do urzędu Náßego oddawáć, á po tym to sobie u tego czyie bydło będźie weźnie, ktoby zaś dłużey nád trzy dni ie u śiebie chował, y do Dworu Náßego niedał, áto nąń będźie przewiedźiono: To tego ma się spráwowáć iáko złodzieystwá.*

1588 fol. 468 o záięłym bydle,

W Koronie bydło záięte błędne, ktoregoby do trzech dni do obory nie oddąno. Forum má być przed Vrzędem, á nie przed sądem Grodzkim, áby bydło nie było popsowáne, á w Grodzie nie ma być brano tylko großy dwánaććie od wßystkiego bydłá, á o ßody według Práwá Forum w Ziemstwie.

13. Correkturá Praw.

1609 consti: f: 909 vel 911

Correkturá Praw Wiel: X. Lit: ☛ *czás ná nie złożony ná dzień S, Marćiná per Deputatos.*

1613 consti: fol. 47

O Correkturze Státutu W. X. L: ☛ *ná Seymiki przyßłe do przeyrzenia odłożona.*

Corre-

Correcturá Praw W. X. Lit: ☞ ná Symikách Relácyinych máią być obráni Deputati do dokończenia iey przy Senatorách Duchownych y Swieckich korrygowáć ią máią. 1633 conſt: fol: 27

Correcturá Praw W. X. L: ponieważ według Seymiku przeſzłego ſkutku ſwego niewzięná, zá przybyćiem Królá Iegomośći do Wilná złożona być ma. 1635 conſt. f. 30 vel 34

14. Complicitas.

Pro Complicitate może być pozwány, kto Bona per iurevictum, abſceſſa broni. 1588 f. 466 De mięnorenn;

Pro Complicitate Banitij tylko ten pozywáć ktory bánicyą otrzymał. 167 f. 848, o pozwach Compliscum Banitorum tá Konſtytucya służy Woiewodztwu Podlaskiemu

Aby do złego uikt nikomu niepomagał, ieżeliby kto kogo odpráwuiąc ná mężoboyſtwo ábo iáki inſzy zły uczynek, za co gárdlem karzą podpomogł, końmi zbroią, ludźmi, ábo pieniedzmi, á byłby oto do ſądu pozwány, á znakow y podobieńſtwá słuſznego nieokazano, tedy pozwany bliſzy będzie oto odprzyśiądz ſię że áni rádą, áni pomocą do tákowego złego uczynku przyczyny onemu niedawał, á zátym wolen będźie od tego obżałowania, a tęn ktory do tey przyśięgi go przyprávi, na Zámku ma śiedźieć ſześć Niedźiel. A byłyby okazane iákie znáki znaczne y ſłuſzne, tedy powinięn tego będzie na pierwſzych, á naydaley ná drugich rokách przed tymże Vrzędem ſtáwić, á nie poſtáwi, tedy iuż przećiw tákowego ſtronie powodowey dowod iść ma, á on pozwány ſám wſzyſtkie ſzkody te oco idźie zá dowodem płáćić według artykułu pierwſzego tego Rozdźiału śiedzeniem zá gwałty zá zránienie opiſanego, karany być má. A przećię mężoboyce ſtronie żałobney wolno będźie pośćigáć. Stat. Lith, R. 12 Art. 30 f. 350

Iż śię śiłá pomocnikow przyśięgą ukrywa, przeto y przy- 1588 ſt 465 titulo o Pomocnikach

przećiwko pomocnikom w Kryminałách ma być ſcrutinium, á gdy ſię winięn być pokaże, ták ma być karány iáko y Princypał.

Stát: Lith: R. ... Ar: 39 fol: 350

O karaniu ludzi ſtanu proſtego o zábićie Szláchcicá: ☞ tedy ile ich będzie przez ſtronę żáłobną przed Práwem obwiniono, á poſtępkiem práwnym według Artykułu wyżſzego dźieśiątego w Státućie Litewſkim opiſanego, to ná nich dowiedziono, máią być gárdłem wſzyſcy karáni. A wſzákże y tákich ludzi proſtych, wyżey trzech Człowiekow zá iednę głowę Szláchecką karano być nie ma. A to ſię ma rozumieć o zaboyſtwie w zwádzie uczynionym. A gdzieby ludzie proſtego ſtanu, umyślnie gwałtem na Dom, na goſpodę Szláchecką, ná ſzedſzy albo ná drodze umyślnie záſtąpiwſzy, Szlachćicá zábily, tákowi zá dowodem ſłuſznym ći wſzyſcy, ná ktorych ſtroná poprzyśięże, gárdłem karáni bydź máią. A gdyby kto z tych ſtanow proſtych wyżey miánowánych, Szláchćicá ábo Szláchćiankę zbił, zránił, tákowy ućięćięm ręki karány być ma, A ieżeliby rękę nogę ućiał, álbo ná iákim inſzym członku ochromił, zá to má byc gardłem karan.

H. P. 245 Gdy proſtego ſtanu człowiek zábiie Szláchćicá, ktoremu żadney przyczyny Szláchćic niedał, gardłem ma być karány.

15. Cygáni.

1578 fol. 335 *Ktoby Cyganow przechowywał, ma być karan iáko ſpolny Banit:*

Stat: Lith, R. 14 Ar, 37 f. 420 O Cygánach: ☞ chowáć ſię ich niegodźi, Stároſtowie tego máią dogladáć, pod winą dwunaſtu kop groſzy, ktorą też podpada y tęn, kto ich po wygnániu zkądkolwiek przyimie do ſwey włośći.

1577 f. 11: Cygani *Cygáni máią być z Ziemie wywołáni, á nigdy nie przypuſzczani.*

1565 fol. 99 *A gdy ich Staroſtowie wypędzą, áby ich nikt nie przyimował.*

1578 fol. 335 *Cygani acz ſą Statutem wywołáni, iednák ich przechowywaią, przeto ktoby ich przyiąwſzy przechowymał, pozwány przed Vrząd Grodzki ma być karány, nie ináczey, ieno iako tęn, ktory z Banitami przeſtawa.*

1624 fol. 10 titulo, Przechowánie *Wołochow y Serbow tákżą nikt przechowywáć nie ma.*

16. Człowiek Oyczyſty.

O człowieku Oyczyſtym: ☞ *gdyby człowiek Oyczyſty bądź Boiárzyn, Páncerny butny, álbo ciáchny człowiek, oyczyc przyrodzony, ábo kupny wysłużony y iákokolwiek nabyty odſzedſzy od Páná ſwego, a záłożywſzy zá kogo niedáleko w pięćiu álbo ſześćiu milách, domem a niepo naymiech chodząc mieſzkał, á ten by Pąn iego wiedząc o nim niepozyſkowałby go, á dawność by ziemſką dziesięć lat przemilczał, tedy iuż o tego człowieká ma wiecznie milczeć. Ieżliby tęn człowiek Oyczyſty odſzedſzy od Páná ſwego, y mieſzkał dáleko w dźieśiąćiu mil, á Pąn iego o nim wiedząc, á przez dwádzieśćiá lat nie pozyſkiwał go, ten iuż wiecznie o tego człowieká milczeć ma. A gdźie by ten Pąn o tym człowieku gdzie dáleko domem mieſzkáiącym nie wiedźiał, á tęn człowiek mieſzkawſzy dáleko y choćia dawność tę dwádzieśćiá lat, tám záśiedziawſzy ábo y niezáśiedziáwſzy záś bliżey ku imięniu Paná ſwego przyſzedł y przemięſzkiwał pobliżu, tákowego wolno będźie káżdemu Szláchćicowi zá Oyczycá Prawęm dochodzić; tylko by dawnośći źiemſkiey nieomięſzkał od tego czáſu iáko, bliżey przyidźie. Wſzákże czeladź Dworna Oyczyſta ábo poimána ktoraby od Panow ſwych ućiekłá, przećiwko tey Pánow ich, áni dálekość mieyſcá, áni dawność poimánia, ku odyſkániu práwem ſłuſznym wádźić y przekazáć nie ma; przećiw ſamym y Dzięćiom ich.* Stat: Lit: Rta At. 32 fol. 378

W Koronie *gdyby od Páná kmieć ućiekł bez winy Páná ſwego, tákowy żadnego Prawá áni zapiſu ná ſobie żadnemu nie ma czynić, ták długo poki Pąn iego o nim ſię nie dowie, á ieżliby Pąn o mięſzkaniu iego wiedźiał, á w roku ſię go nieupominał, iuż potym nie będźie ſię go mogł upomináć.* H. P. 348

Stat. Lith. R. 12 Art. 14 f. 380

O Poddánych Oyczyſtych, Czeládzi dworney Oyczyſtey, kupney, poimáney tákże y o Sługách przykaznych, y ludziách przychożych, ktorzy od Pánow ſwych uciekáią. Ieżliby ktory człowiek Oyczyſty, Máćierzyſty, ſpadkowy, nie pochozy, ábo kupiony, darowny. wysłużony, y iákokolwiek nábyty, ábo Czeládnik Dworny, Oyczyſty, kupny, poimániec męſkiego y zenſkiego rodzáiu, od Páná ſwego uciekſzy, zá kogo inſzego záſzedł, á ten Pan pod ktoregoby záſzedł, będac od tego Páná czeyi Człowiek, Czeládnik, Dworny, uciekł, urzędownie nápominan, według Artykułu czterdzieſtego oſmego Rozdziału czwartego, o wydánie iego, tákich zbiegow nie wydał; tedy pozwány powinięn będzie ſam ábo przez umocowánego ſwego, u Práwá, iáko ná Roku záwitym ſtánać, y tego ábo tych Zbiegow, ile ich będzie u Práwá poſtáwić. A Załobnik zá ſtániem tey ſtrony pozwáney ku Práwu ſamego. ábo przez Prokurátorá y zá przyznániem tych Zbiegow z oczywiſtego mowięnia Práwnego dowiedzieli tego, że ten Człowiek ábo Czeládnik ille ich będzie ſą iego właśni, Tedy pozwány powinięn będzie iemu onego Człowieká ábo Czeládź z Zonámi, z Dziećmi, y ze wſzyſtka máiętnośćią ich wroćić, y za omieſzkánie służby tych ludzi, náwiaſkę; zá káżdy Tydźień, od káżdey głowy męſkiey y białogłowſkiey po ſześćiu groſzy zapłáćić, á to náwiaſkę tę liczac y ráchuiac odzáłożenia pozwu. A ieżeliby pozwány po ſkazániu urzędowym, tákich zbiegow oddáć ze wſzyſtkim iáko ſad ſkaże niechćiał, tedy powinięn będzie zá nich ſamych, Zon y Dzieci ich głowy iáko záglowczyznę według opiſania Státuru, á zá máiętność tych Zbiegow, y właſne ſzkody tego ſamego Załobniká, ná czym dowod uczyni, z nawiaſka zápłáćić. także y o zámięſzkánie roboty nawiaskę wzwyſz miánowána dać. A ieżeliby pozwáná ſtroná ſtánawſzy u Práwá, do tych Zbiegow ſię nie znáłá, y o tákim Człowieku niewiedziáłá, y teraz niewie, y ná tęn czás gdy o to pozwem założon był, ná imieniu iego nie był, y teraz nie ieſt. Tákowy nie zgołá wolen od tego być ma ále tego Pána Vrzędnik. Ciwon, Woyt, ábo Ławnik, kogo z tych Załobnik obierze, ma przyśiac ná tym, iz przy położeniu pozwu nie był. y teraz nie ieſt ten zbieg ná imięniu Páná iego. Táki záś Szláchćic, ktory Ciwoná y innych nie ma, ſam przyśięże, á káżdy ſtan powinien będzie owego zbiegá pozwolić ſzukáć ná imieniu ſwoim, pod ſowita zápłáta tego o co żáłoba w pozwie idzie. A niezechceli pozwány od przyśiadz ſię, to iuż żáłobnikowi wolno będzie ná tym iż ći Zbiegowie, pod czáſem proſzenia ſpráwiedliwośći ná imieniu pozwáney ſtrony byli przyśiadz. tákże y tego, że to ſa właśni iego ludzie y czeladź Dworna. A po tákim dowodzie, winięn będźie pozwány iáko zá ſamych głowych żon y dzieći. według ſzácunku Statutowego, takich zá máiętność tych zbiegowy też właſne ſzkody tego Páná, y zá omięſzkánie roboty, po temuż iáko wyzey opiſano zápłáćić. A temu kto zá te ludzie ábo czeladź zápłáćił, wolno będzie iáko ſwych właſnych pozyſkiwać práwem, y má ich mieć zá ſwe poddáne. Wſzákże

ieże.

ieżeliby tęn Pan, ktory ich pierwey Prawem dochodził; y zapłátę zá nich wziął, chćiał záś ná zat temu Pánu pieniadze iego wroćić, to iemu wolno będzie naydáley do czterech lat, á tęn ná zad od niego pieniadze swoie wziąć, y te ludzie ábo czeladź iego, z zonámi z dziećmi y z máiętnośćią ich wroćić, á gdżieby do czterech lat nieokupił, tedy iuż zá własne Oyczyste iego poczytáni bydź máią. Toż się Práwo rozumieć ma o ludziach tákich, ktoby komu imięnie swe przedawszy zbiegow, Oycżycow ábo Czeladzi Dworney tego imięnia temu komu imieniu spuśćił pościgáć, u odzyskiwáć moc dał. y Práwo swe w tey mierze wlał, iż iemu tákże iáko y sámemu Oycżycowi tákich zbiegow odyskiwáć wolno. A co się do tycze sług przykaznych ábo ludźi wolnych pochożych, ktorzyby od Pánow swych szkody poczyniwszy ábo y niepoczyniwszy uciekli, o tych ma bydź sądzono postępkiem tegoż Artykułu y też według ártykułu dwudziestego wtorego w tymże Roz dziale dwunastym;wszákże wáruiac, że zá tákie ludzie wolne przyka zne pochoze,choćiaby ich pozwány nie postawił,zá głowy nic skazano być nie ma, tylko zá szkody przez nie uczynione y práwnie dowiędzione,abo zá summę pieniędzy w ktoreyby na wysługę byli wydáni, wyiawszy to, iezliby choćia przykazány sługą ábo człowiek wolny, będac obwiniony w krwáwym uczynku, zá co gárdłem karzą uciekł, tedy pozwány powinien będzie odprzysiądź się- A ieżliby táki przybiegł ná imienie czyie, w niebytnośći Paná sámego, tedy nie sam Pan, ále Vrządnik, ábo Ciwan powinien będzie przysięgą odwieść się od tego, że w ten czás, gdy zá pozwem Prawa proszono u niego, ná imieniu iego z wiádomośćią iego nie był, á po odprzyśiężeniu żąlobney stronie wolno będzie tákowego zbiegá, gdzie będzie mogł pośćigáć, y práwem pokonywáć. Ieżliby kto záchowuiac pokoy w samśiedztwie, y do Vrzędu nie dáiac się pozywáć, zbiegow z Práwá wdomu, ábo z imięniá swego wydał od tego niiákiego przesądu y dochodzenia bráć nie máią, ták sami Pánowie, iáko y Vrzędnicy ich. A dowod ná zbiegi ludźi Oyczystych, y inszych wiecznemu Práwu podległych, táki mą być ,náprzod listy albo Regestry dzielczemy. ábo też kupczemi, y inszemi urzędowemi, ábo też Bráćia rodzoną, ábo Stryieczną tych zbiegow szcśćia zá ich przyśięgą, á w niedostátku tákich, poddanemi samsiad, okolicznych tákże szęśćia, á przy nich śiodmy Cywon ábo Woyt, ábo stárzec przyśięgámi swemi tego dowieść máią. A ieżliby tákiego dowodu nie miał, tedy żałobnik przy świadectwie trzech Swiádkow sam przyśiądz ma, y tym swą rzecz odzierży.

Kmiećie zbiegli rokiem záwitym dochodzeni bydź máią. M. P.113. 1541

W Koronie o poddánego cudzego bez listu przyięte- go, Forum Grod, winá 500. grzywięn terminus peremptorius. 1577 fol: 314. tit Rekoiemstwo.

1638 fol: 41 titulo Sposob dochodzenia

Poddáni zbiegli w Woiewodztwie Smoleńſkim máią bydź dochodzeni u ſądow Grodzkich y Ziemſkich Smoleńſkich y Stárodubowſkich ná pierwſzym terminie po dowiedzeniu ma bydź wydánie poddánego ze wſzyſtką máiętnośćią, á táxá poddánego 500. grzywięn, exequucya iáko ma bydź czyniona ná Dobrách lennych ábo dożywotnich Krolewſkich ſine confirmatione.

1641 fol. 34. titulo o porownaniu.

Tę Konſtytucyą Woiewodztwo Czerniechowskie przyięło, y Xiądz Biskup Smoleński z Duchowięńſtwem ma podlegáć tey Konſtytucyi.

1607 f. 843 titulo Ordynacya Ziemie Inflantskiey

Dawność w dochodzeniu zbiegow poddánych Inflántskich trzy látá y trzy mieśiące.

1613 f. 35 titulo o zbiegach

O zbiegách Woiewodztwá Bracłáwſkiego: ☞ *w* Koronie *Dzierzawcy* Krolá *Iegomości y Woytowie ich opowiádáć máią.*

1588 f: 489 ſzácunek poddanych zbiegłych

W Koronie *opoddáne zbiegłe ſżácunek większy nád 500, grzywięn kłádziony bydź nie ma pod utráceniem ſpráwy.*

1621 f. 8. § sługá żaden

Sługá Szláchcic nie ma od Páná odchodźić, ktory przed trzećiemi wićiámi przyſtał, ſub pæna capitis & Infamiæ.

1628 tit. o zbiegach

Zbiegłych sług z woyská nie ma nikt przyimowáć ſub pæna 500. marcarum, Forum Grod ſine apellatione.

1595 f. 521 titulo służy

O sługách żołnierskich, ktorzy ſwawolnie od Pánow odiezdżáią, ſtáre Práwo zoſtaie.

Stat. Lit: R. 12 Ar: 27 fol: 383

O człowieká Oyczyſtego, czeladź niewolną, ktoby ią wykradł: ☞ *a pogonion y poimán by był z tym człowiekiem ábo Czeladnikiem. Tedy ma bydź z tym licem wiedzion Szláchcic do Vrzędu Grodzkiego tego Powiátu, w ktorym ſię to ſtanie, á człowiek Xiążęcy Páński, Szláchecki ábo do iego Páná, ábo do Vrzędu*

Grod-

*Grodzkiego. Poddány też nasz Hospodarski prostego stą-
nu do tego Vrzędu pod czyim przy sądem będźie, y
tám sobie spráwiedliwośći dowodźić, y ieżli się znáć
on ku temu nie będzee áby miał tę czeladź wykráść,
tedy tęn kto z tymCzeládnikiem poima,ma nąń dowod
słuszky według* Práwá *przyśięgę uczynić, iż on ią wy-
wiodł, á on ma bydź karan iáko złodziey, á czeladź
ma bydź wrocona czyiá byłá. A ieżeliby ná drodze
pogonić nie mogł,a w domu czyim zastał, urzędownie
z* Woźnym *z stroną, á on by tey czeládźi wydáć nie-
chćiał, tedy ten ukrzywdzony ma sobie spráwiedliwo-
śći według* Práwá *dowodźić, y z práwá naydźieli
się to, iż iey wydać niechćiał, tedy on tego czásu ták
wiele tych ludzi ábo czeládzi u śiebie zádzierżał, ma
ich náwiązać, to iest zá omięszkanie roboty ich od ko-
żdey głowy ná káżdy tydźięń po sześciu groszy zápłá-
ćić, a od dźieći małych ktore robić nie mogą po dwá
grosza.*

*O sposobie czynienia spráwiedliwośći, Powiátu Wil-
komirskiego y Xięstwá Kurlándzkiego, tamże o Kom-
missarzách naznaczonych,* 1611 f. 45 y Const. 1613 f. 49 titulo Kommissya o czynie sprawiedliwości

*Szláchćicowi Stárostę o zgiebi gdyby był winięn, z
Imion K. Iegomośći, ábo swych włásnych, do bliższe-
do Grodu pozwáć Rokiem zawitym oczywisto zá
Niedziel 4. a zaocznie zá Niedziel 6. á tęn Vrząd
Grodzki ma Exequucyą uczynić ná Dobrách Stáro-
ścinych sub amissione officij.* 1578 f. 338 titulo sprawiedliwość o Chłopy

*Záden niepowinien kłáść w pozwie większey táxy
o poddáne zbiegłe z żonami y dźiećmi y sprzętem do-
mowym nád 50, grzywięn pod stráceniem sprawy.* 1588 f. 489 titulo szacunek

Táż Konstytucya reassumowana. 1613 fol. 22 titulo o taxie poddanego Stat. Lith, R. 12 Ar. 16 f. 385

*O Imániu zbiegá Człowieká, ábo Czeládniká wła-
snego w potráfieniu ná drodze:* ☞ *á niepoczął o niego*

Prawęm czynić, tákowego zbiegá wolno będzie każdemu Szláchćicowi ze wßzyſtkim tym z czym go záſtanie poimáć, y do Vrzędu Grodzkiego ábo pod rokami do Vrzędu Ziemſkiego wieść, á z Vrzędu Paná onego zá kim ten człowiek mięßkał, liſtem obwieśćić żeby ku Práwu ſtánął ſąm ábo urzędnik iego, y pożyczyli z prawa żałobnik tego zbiegá ſwego, tedy rzeczy onego Paná właſne máią przy urzędzie zoſtáć dla oddania iemu gdy ſię w tym pocżuie, á potym iemu żony, dzieći, maiętnośći iego z czym był od niego odßedł pozyſkowáć mu wolno będzie u tego Pana, za kim mięßkał, y co właſnych rzeczy tego zbiega będzie, te przy nim zoſtáną, á będzieli co przy tákim zbiegu rzeczy tego Paná, u kogo czáſu poimánia służył, to temu Pánu według powieśći tego zbiega, iako przed Vrzędem powie oddano bydź ma: á nie przydzieli Pąn abo Vrzędnik na rok ku Prawu, tedy tęn zbieg ábo zá przyznániem ſwym, ábo za dowodem, temu czyi będzie wydąn być ma; lecz ieżeliby kto począł zbiegá ſwego ná kim prawem pozyſkiwáć, takowy choćiayby człowieka tego abo Czeladnika ſwego y ſpotkał gdzie, nie ma go bezprawnie bráć, ale do końca prawnie pozyſkiwáć go ma. Ieżliby kto zbiega ſwego potrafił na drodze: ktoryby mu wiecznym prawem nie należał, tylko ſkodę iaką uczynił, ábo winięn co mu był, takowego także ma wieść do Vrzędu ſámego Grodzkiego, ábo do tego Pana komu w tęn czás służyć będzie, y tám ſobie ſprawiedliwośći z nim dowodzić, także za obesłaniem z Vrzędu Pana u kogo w tęn czas ſłużyć będzie. A niebędzieli mogł mieć zaraz z ſobą dowodu, na to mu rok ſłußny według dalekośći drogi ma być złożony. A tęn obwiniony w więźieniu do roſpráwy zadzierzany być ma.

Nie

Nie tylko poddanego zbiega, ále y sługę iawnego, złodzieiá álbo zdraycę wolno záwſze imáć, y nikt zá to nie podpada winy, ktore ſą opiſane. 1588 f. 462 1598 f. 708 O zbiegach

Iáko Czeladz Dworna abo poimáná zbiegła ma bydź zápowiedána y wydawána: ☞ má temu u kogo Czeladź záſtánie przeiemdáć, z czego będźie pierwey zápowiádał, a Czeládz ſwą do śiebie wziąć, nád przeiem nic więcey niedáiąc temu, ná czyim iemięniu pośćigniona będzie. A ieżeliby kto u siebie czyię czeladź chował, á tęn po kilká kroć żápowiádał, y ná targu wołał opowiádáiący ſię, á po tym tęn czyiá Czeladź ſwą u niego ználazł, tedy ma tylko zá ſtráwę od káżdego Czeladniká, ná Niedzielę po dwá groſzá dawſzy, Czeladz ſwą dobrowolnie wziąć. Ieżeliby záś kto tákiey Czeládzi dobrowolnie oddáć niechćiał, á do práwá był o to pozwány, tedy tęn kto ią ſwawolnie nád tę uchwałę nieoddał, zá dowodem ma przy oddaniu iey, zá omięſzkánie roboty, zá każdy tydzień nawiaſki od káżdey głowy po ſześći groſzy zápłáćić, toż ſię ma rozumieć y o náymitách, y o naymitkách. Ståt: Lith: R. 12 Ar: 17 fol: 384

O Czeladź Dworna y poimána ktora uciecze od Páná ſwego: ☞ ktoby ią wywiodł ábo przechowywał, zá dowodem tedy ten powinien tę Czeladź odzyſkiwáć, y oddác temu Pánu czyia ieſt, á gdzieby iey odzyſkáć nie mogł, tęn powiedziawſzy ná urzędzie pod ſumnieniem, że tey Czeládzi prawdziwie odzyſkáć nie mogł, áni o niey wie, będzie powinien tę Czeladź ſamą ceną płáćić, iáko wyżey opiſáno, y ſzkodę o práwie, ták że ieżliby ktora tá czeladz ućiekáiąc Panu ſwemu uczyniłá, iáko y omięſzkánie roboty, od tego czáſu, od ktorego mu tá czeladz nierobiłá, chłopu, y niewieśćie zá káżdą Niedzielę po ſześćiu groſzy, wſzákże ieżliby ſię tá Czelądź po tym u teyże przećiwney ſtrony ukazáłá, á ten czyiá Czeladź chćiałby ią u ſiebie mieć, tedy pieniądze te co zá głowy ich był wziął má wroćić, á Czeladź ſwą wziąć. A przy oddániu Czeládzi przećiwna ſtroná, y ſzkody y práwne nakłady, co pierwey oney Czeládzi ſwey ná nim pozyſkuiąc położył, powinien będzie zá dowodem zápłáćić. Stat: Lith, R, 12 Ar, 18 f, 385

Ktoby w głod Czeladź ſwą wygnał. ☞ á tá Czeladź ſama ſię w głod przekármiłá, tákowa iuż nie má bydź niewolna ále wolna. A wſzákże tym obyczáiem: iż gdy tę Czeladź wypędzi, tedy oni to máią opowiádáć Vrzędowi Grodzkiemu tego Powiátu, ábo Vrzędowi Mieyſkiemu Burmiſtrzowi y innym Mieſzczánom. A Pan tey czeládzi gdy nieopowiáda, y nie zápiſze ná Vrzędzie ućieczenie ich, to iuż ta Czeladź czáſy wiecznemi wolna bydź ma. Stat: Lit. R. 12: Ar. 20 fol. 386

W Koronie gdy Pąn dziewkę abo żonę Kmiećiowi ſwemu zgwałći, gdy dla wyſtępku Dżiedżica Kmiećie z Dobr ſwoich będą złupieni, abo gdy w klątwie H. P. 350

 dla

dla wyſtępku Pana ſwego, rok będą; Poddani od Pana ſwego, do inſzego Pana odeyść mogą.

17. Człowiek wolny.

Statt Lit: R. 12 Ar. 11 fol. 378

Człowiek wolny, zá żaden wyſtępek w niewolą wydány bydź nie ma: á ieżliby w ſummie wielkiey był wydány, ma z tey ſummy wyrobie ſię, á zá wyrobek ná káżdy rok chłopu rubl groſzy, á niewieśćie kopá groſzy, wſzákże odzienie y pokárm od tego ma bydź wydawáne, komu kto wydány. A ieżeliby z tey ſummy do śmierći wysłużyć ſię nie mogł, á będzieli miał dzieći podrosłe, do posługi y roboty godne, tedy dzieći iego máią z tey ſummy wyrabiać ſię. wſzákże niedaley ieno przez śiedm lat, á wyrobku dziećiom po temuż ma bydz, iáko o tym wyżey opiſano. A zákupnym ludźiom tymże obyczáiem ſummy pięniężney wyrobek ma bydź, to ieſt tym wolnym ktorżyby ſię ſámi w czym záprzedáli.

Stat: Lit. R. 12 At: 13. fol. 379

O záśiedzeniu dawnośći Człowieká przychożego wolnego: Jeżeliby ktory Człowiek ſtanu proſtego, Boiárzyn, ábo Ciáchły, będąc wolnym pochozem, á nie Oycżycom czyim, záſzedſzy zá kogo, Xiążąd, Pánow, Szláchty, bądź zápomożenie od tego Páná wziawſzy, á dziesięć lat zá tym Pánem záśiedział, tákowy Człowiek abo dzieći iego, zechcáli precz odeyść, powinni będą odkupić ſię, z służby dziesiąćia kop groſzy. y to wſzyſtko, coby u tego Páná ſwego zá pomnożenie wzięli zápłáćić. Wſzákże ieżliby táki człowiek ábo dzieći iego, chodźiá po záśiedzeniu dziesiąćiu lat od tego Páná bez wiádomośći Páná ſwego precz uciekli, á ten Pan ich do dziesiąćiu lat po odeyśćiu ich, zá oyczycow ich nie pozyſkiwał; to też iuż tákowy Człowiek zá ſię wolnym zoſtánie. A gdzieby bliżey dziaśiąćiu lat, Pan tákiego zbiegá pośćignął, tedy iuż ma bydź ſkazan y przyſądzon temu Pánu zá Oyczyca.

Statt Lit: R. 12 Ar: 19 fol. 385

O wolnych ludziách ktorzy ſię w głod przedáią w niewolą, y o przedáży od inſzych Czeládzi niewolney: ktoby w głod ſam ſiebie z żoną, ábo ſyná; ábo corkę, w niewolą przedał, y liſt ná to dał. tákowy liſt nie ma bydź dzierżan, ále iáko głod minie, á on pieniedzy nábędzie, ma mu pieniądze oddáć, á niebędzieli miał czym płáćić, táki dowinięn wysługowáć ſię, według tego, iáko o tym w Statućie Rozdziálu 12. ieſt opiſáno. Wſzakże iezliby kto Czeladź ſwą nie wolną w głod, ábo z iákichkolwiek przyczyn przedał, tá przedażá wiecznie trzymana bydź ma.

18. Czeladź Dworna.

Stat: Lit. R. 14 Ar. f. 420

O nowym názwiſku Czeládzi dworney, miáſto tego, co ich pierwey Niewolnikámi zwano: nikomu to názwiſko ſzkodźić nie ma.

18. Cudzołoſtwo.

O kará-

O karaniu Cudzołoſtwá: ☞ gdyby Mąż z Zoną ſwoią záſtał ná wſzeteczności; tedy wolno będzie Mężowi onego cudzołożniká z Zoną ſwą poimawſzy y Sąmśiádom okolicznym opowiedzięć, potym wieść do Vrzędu Grodzkiego, á tám pokazawſzy to prawdźiwie nie zwáśni, ma ich ſamo trzeć z ludźmi poſtronnemi, ktorzyby przy tym záſtaniu y poimániu byli, ábo z zſługámi, y Czeladźią domową poprzyśiądz, á oni oboie gardłem keráni bydź máią. Toż ſię ma rozumieć o Pánnie, ktoraby boiaśń Boſką, y wſtyd odłożywſzy ná ſtronę, wſzetecznie mieſzkáłá, ná ktorą powinnym po Oycu y po mieczu wolno będzie inſtygowáć. Wſzákże Vrząd ma tego pilnie przeſtrzegáć, áby to niebyło z wáśni y nienawiśći, ábo z chciwośći máiętnośći iákich. A ieżeliby tęn Cudzołożnik nie dał ſię poimáć, y w tymbył zábity, tedy o tym rozſądek ták ma być czyniony, iáko o gwałtowniku Domu Szláchecklego, ná gwałćie zábitym ieſt opiſąno. Ieżeliby też od Cudzołożniká mąż w tęn czás przy zaſtaniu go, był zábity, tákowy mężoboycá gardło tráći, á głowczyzná z imięnia ábo z máiętnośći płacona będźie. Zona tákże gardłem będźie karáną. Stat: Lit: R. 14 Ar: 30 fol, 417

O karániu zwodnic: ☞ ták Męſzczyzná iáko y Białogłowá z tákowemi przymiotámi w Mieśćie ćierpieni bydź nie maia tych, ktorzy Pánny, Mężátki, Wdowy, gwoli ſproſnośći ćieleſney námawiáia, tákowi máia bydź przez Vrzędy imani y karáni, noſa, uſzu, y gęby obrzezániem, y z Miáſtá wygnani, gdyby zaś toż czynić mieli, po tákim karániu, gárdłem máia tráćić. Stát: Lit: R. 14 Ar. 31 f. 417.

20. Dawność.

Dawność przećiwko Dzieciom lat nie máiącym nie idźie. 1588 fol. 466 De Minorennibus.

O przemilczenie dawnośći Ziemſkiey o imięnie leżące, y o przezyſki z Práwá ſkazáne: ☞ dźieśięć lat ktoby nieuczynił Práwem, tákowy milczeć ma wieczne; Statt Lit: R. 4 Ar. 91 fol. 208.

tákże y opieniądze, ktoby po ſkazániu dźieśięć lat milczał, tákże wiecznie milczeć ma, wyiąwßy żeby dźieśięć lat nie minęło, to drugi urząd odpráwę ma czynić:

P. H. 284

W Koronie męſkiey płći ludźiom trzy látá y trzy mieśiące, w Dowom ßeść lat, Mężátkom dźieśięć lat.

1588 fol. 461 titul ná dobrách

Præſcriptia ná wieczność nie idźie, ná Dobrách w poſagu ábo przezyſkách pußczonych, y wyderkafem zá piſánych.

II. P. 551

H P. 538

O złodźieyſtwo, gdy obádwáy w iedney Paráfiey, ieżeli do roku nie czynią, ſpráwę ſwą dawnośćią trácą, á ieżeli w dalßym Powiećie, y proźnie mießkáią. do trzech lat. A omnieyße rzeczy, iáko o łup w bydle, w ſtáwách tylko do roku.

1588 fol. 462 titulo o ranách

Præſcriptia o rány, iáko y o głowę trzy latá.

21. Dekretá abo wyroki.

Stat: Lt. R: 1. Art: 11. fol. 13

Ktoby przećiw wyrokowi Krolewſkiemu mowił: ☞ wßelkiey kondycyi oſobá ma śiedźieć ná Zamku ßeść Niedźiel.

1564. 1589. o utwierdzeniu Dekretow.

Sto grzywien ſtronie płáćić powinien, połowá do ſkarbu, połowá ſtronie.

1578. 1607. o dekretách Trybunału 1588. o ważnośći zapiſow.

Podobne utwierdzenie.

Kto będźie miał pierwße Prawo, y zapis do dobr, tego lepße Prawo.

Stat. Lith. R. 4 Art. 75 f. 198

O tych ktorzyby po Prawie, y po przyśiędze tegoż ſzukáli, co przed tym prawęm utráćili: ☞ ktoby chćiał przyśięgę podnośić, tedy táki dowod według práwá nie ma bydź dopuſzczon, y owſzem ma cztery Niedziele ná Zamku śiędzieć, y ſzkody odpráwić według dowodu ſtrony, á gdzieby nic tákowego nie przymawiáiąc słowy tylko oſadzoney drugi raz ſzukał, tedy śiedzenia nie będzie winien, tylko ſtronie trzy rubli groſzy zapłáćić, á Vrzędowi trzy kopy groſzy, á poſtáremu ſad pierwſzy przy mocy zoſtawa.

Zgołá ut ſupra hac Pagina & titulo

Ktoby przećiwko wyrokom mowił, pátrz w Rozd: I. Art. 11

1676 conſt: fol. 7. vel 8

O Dekretách Kápturowych W. X. Lit: ☞ iuxta

ſanci-

ſancita legis lata approbantur, dekretá contra ius publicum prolata caſſantur, originalia in integrum reſtituuntur.

22. Dilacye, Exempty.

Ktoby zá choroba ábo zá posługa Náſza Ziemſka zá pozwy ſtać nie mogł: ☞ Gdyby to záść miáło, także y powietrze, tedy zátákowym nieſtaniem nie ſtánnego płáćić nie powinięn, iednák ma dáć znáć o tym ná ſadách naydaley trzećiego dnia po záczęćiu ich. Ieżeli posługá Náſzá zaydzie, tedy liſtámi Náſzemi má probowáć, ieżeli choroba, to ſwym liſtem ná ſady ma oznáymić, ná drugich rokách ma przyśiadz iáko prawdziwie niemocen był, ieżeliby przyśiadz niechćiał, tedy nie ſtánne płáćić powinięn, á ieżeliby y ná drugich ſadách choroba záłożył, tedy ſad ze ſtrona záłobna Woźnego y Szláchty dwu ma posłáć, przed ktoremi posłánemi ma przyśiadz, á Niechćiałby przyśiadz, to iuż nie ſtanne płáćić powinien zá pierwſze roki, przez umocowánego kop 4. A ſadowi iednę, zá drugie roki ſowito, to ieſt ſtronie ośm kop groſzy. á Vrzędowi dwie kopie poſtaremu przez mocowánego ná trzech roſpráwić ſię powinien, ináczey rzecz ſamę tráći.

Stat: Lit: R: 4 At: 23 fol. 139

Vrzędnicy woienni, Dwor Krolewſki, Zołnierze Koronni, y W. X. Lit: od ſądow ſą wyięći, wyiąwſzy ich ſpráwy do zapiſu, tákże o gwałtowne wybićie, y te ſpráwy w ktorych Dekretá przed tym zaſſły.

1609 f. 906 żołnierze od ſadow

Exempty żołnierzom, y inſzym w legácyach posłanym z átteſtácyą in perſonalibus przyimowáne być nie máią.

1638 titulo Exempta fol. 7. Exem żołnierskie

Exempty Kommiſſarzom y żołnierzom.

1618 f. 6. y ná w X, Lit.

Odłożenie rokow bydź nie ma, chybá dla choroby, przyśięgą potwierdzoney ná drugich rokách, y tám ſtánąwſzy odkázywáć powinięn.

H. P. 415

Ktoby kogo pozwawſzy ná roki ſądowe, ſąm bez słuſzney przyczyny nie ſtał, ábo by komu na Práwie iákiego dowodu, ábo wywodu nieſtawáło: ☞ gdy nieſtania ſłuſzney przyczyny nie pokazał, ma dáć dzieśięć kop groſzy u ſądu, á innym Szlachćie y Vrzędnikom pięć kop groſzy, a ieżeliby umocowány tylko ſtawáć od po-

Stat. Lit: R. 4 Ar: 24 fol: 41

zwánego będzie, to pięć kop groſzy tylko, á zápłáciwſzy ſtráwę, o ſwoie mowić może, ieżliby drugi raz zapozwawſzy nieſtanął, y słuſzney przyczyny niedał, ſámę rzecz tráći, chorobá ábo służba Náſza tylko ná dwoie rokow służy: á ieżli ſtroná powodowa ſtánąwſzy, w práwo wſtąpiwſzy, ziákich przypádłych przyczyn o czym przed Práwem niewiedział, brał ſię na iaki inſzy dowod do drugich rokow, tedy muto pozwolono ma być, y rzeczy ſamey nie tráći. Gdyby zás nie ſtánął, nie probował, rzecz tę traći, ták też y ſtroná obżáłowána gdy da słuſzne przyczyny? takoważ Dilacya do drugich ſądow iey służyć ma, iednak przyśiądz powinien, że to nie zá zwłokę uczynił, ieżeliby przyśiądź niechćiáłá, tedy zapłáćić ma dzieśięć kop groſzy, á na urząd dwie kopie groſzy.

H. P. 460. Iáko pozwanemu, tak powodowi, do ukazania prawnych dowodow rok pozwolony bydź ma.

H. P. 494 W Koronie záſtępcá wzłych uczynkach nie idzie, bo ſię przećiwi woli Bożey z roſkazánia ludzkiego co złego uczynić, co Bog zakazał.

1588 f. 481 titulo o Dilacyách. Dilacye do pokazania munimentow nie w poſpolitych krzywdách, ále gdyby niosło ſtrátę rzeczy? máią bydź dawáne.

Stat. Lith. R. 4 Ar. 25 f. 143 Gdy kogo przez ſąd abo przez iednanie ku Práwu pozwał; ktoby zá rzecz záiednáną podpiſami ſwemi, ábo ſtronnych gdyby piſać nie umiał, ſtwierdzoną y zápieczętowáną pozwał, powinien zápłáćić ſtronie śiedm kop groſzy, á Vrzędowi dwie kopie groſzy, á iedná nie przy mocy ma zoſtáć. A ieżeliby pozwawſzy o rzecz ſamę nieſtał, tedy rzecz ſwoię tráći, á przećiwney ſtronie wolno onego żáłobniká o ſwoie pieniądze y winę urzędową pozwać.

Paulus ſzczerbie in promptuario 246 Iednarzom abo Kommiſſarzom, ugodę na Vrzędzie przy-

przyznawaiącym, ma być wiara dana, á osobliwie gdy z Vrzędu są naznáczeni, á ieżeli procz Vrzędu są wzięći, á ktora strona tego niepozwala, maią pod przysięgą przyznáć, á tákim iuż wiárá ma bydź dáná.

23. Dowod abo Odwod.

O dowodziech y odwodźiech: ☞ gdy sąd wysłuchawszy żałob y odporow stron, skaże ktoreykolwiek stronie, dowod ábo odwod, á oney stronie nie dowiedzie, ábo nieodwiedzie, rzecz swoię tráćić má, wszákże gdyby strona świádká iednego albo dwu stáwić nie mogła, tedy sąd do iutrá odłożyć ma. Iednák imiona y przezwiská ich, máią bydź miánowáne, á iuż Rok będzie záwity, do, wody ábo odwody maią bydź napisáne, álbo przez świádki, bądź też przez przyśięgę, náostatek y przez pewne znáki, o ktorych znákách nizey. Stat' Lith' R. 4 Ar: 71 f, 199

Gdyby komu ná dowod ábo ná odwod pusżczano, á oná stroná ná on czás nie stánęłá, álbo dowodu niewiła, rzecz swą tráći. H. L.

Ktoby się brał ná dowod, á w dowodzie ustał, rzecz tráći. Satuti Koron: fol. 764

24. Długi.

O imienie dłużne y o dawność Ziemska: ☞ ktoby kupił iákie dziedzictwo, á zápłáćiwszy, pokazałby się dług dawny urzędownie zapisány, á ow co dług miał, po przedazy milczał by trzy látá, tákowy choćiażby y upominalne listy miał, nie ma ná tym imieniu długu patrzyć, ále ná iścu pieniedzy szukáć, á ieżeliby iśćic nie miał czym płáćić, tedy sąd iego sámego w tym długu wydać chybá żeby pozwano przed wyśćiem dáwnośći, dług ná tymże imieniu ma bydź przysądzony, y ow muśi zápłáćić, ktory imięnie kupił, á isca sobie patrzyć, á ieżeliby umárł, to ná substáncyi iego ruchomey y nieruchomey. Statt Lit: R, 7 Ar. 10 fol. 260

Kto będzie miał dług pierwszy, na iakich Dobrách, tego ma bydź lepszość Práwá, tylko ieżliby kto pierwey Prawo przewiodł, zá pośledniey szym obligiem, a byłby w possessyi przez trzy lata, iuż lepsze Práwo zostaie. 1588 fol. 467. O ważnośći zapisow.

O długi dwuch, dbo kilku, na iednym imięniu: ☞ *kiedyby kto imięnie zákupione w ktorey summie dzierzał, drugiby się z długiem swym ku temuż imieniowi przypowiedział mieniąc, iż iemu summá ná tymże imięniu opisána iest, álbo sprawa skazána, a on by* Stát: Lit. R. 7 Ar. 11 f. 261

od roku w zapiśie opisanego, abo od skazania Vrzędowego, dawnośći Ziemskiey dziesiąćiu lat nie omięszkał, a to by imięnie obcey summy stało, áby tęn ktory ma większą summę, drugiemu mnieyszą summę zápłáćić ma. A ieżeliby niechćiał, tedy tęn co ma mnieyszą summę, tę tám zápłaćić może, abo obadway w teyże summie trzećiemu zostawić. A ieżeliby kilká dłużnikow z rożnemi długami do iednego imięnia się zbiegli, á imienie by iuż zá te długi nie stáło, tedy kto będzie miał pierwszy słuszny y práwny zapis, w dzierzeniu imienia zostawać ma, á drudzy u nayśćá pięniędzy swych dochodzić.

Statt Lit. R. 7 Art. 15 fol. 264

O długách ieżeliby pożyczywszy kto co komu drugiemu, sąm umarł, á ow ktory pożyczył żyw został. ten ktoremu pożyczono, ma według zapisu swego Potomkom umarłego zapłáćić, czego gdyby niewypełnił, tedy wewszstkim według zapisu swego upada.

H. P. 520

Długi Oycowskie przez Bratá stárszego z Dobr Oyczystych płácone bydź máią.

1588 f. 466. De minoren.

Ná długi Oycowskie, gdyby zakłády y przezyski ieszcze niezaszły, á pieniądzmi by gotowemi płacone być nie mogły, tákże gdzieby też iuż przezyski zászły, o piekun dzieći niedorosłych, Dobrá w summách głownych Kredytorom puśćić ma.

R. 6 Art. 8

Okrom zaręki wszystkie obowiąski przodká swego Potomkowie za zapisem wykonywać powinni, ták oczyszczenie, iáko y inne rzeczy.

R. 7. Art. 18. y 25

R. 4. Art. 22

Sukcessor za rok płáćić nie może.

25. Dział

Stat. Lith. R. 4 Art. 66 f. 190

Iako Bráćią niedżielną ábo ucześnikow, to iest, siebrow pożywáć: ieżeli iedno imięnię spolne idźie ćiáchle, ábo dawne niedzielne: tedy pozew ná imięniu má bydź położony, choćiasz by się uczestnicy wszyscy nie-

ziáchāli, tedy sąd ma skazánie uczynić, iáko o Rokách nápisąno.

Brát oddzielony, á miánowićie nieoddzielony, z Dobr Oyczystych, z ktorych się kiedy krzywdá dziáłá, pozywany bydź ma. H. P. 291.

O odezwiech gdzieby kilká Bráći ábo uczestnikow pozwali, kogo ku prawu, á potym od sądu odezwáwszy się po skazániu, ieżeliby ieden z nich iednał się, á drudzy ktorzy się nie iednáli mogą odezwu pilnowáć: Stat: Lt. R: 4. Ar: 8/. fol. 205 *☞ ieżeliby z ápellácyi tákowey wybijał, tákowy odpornie má bydź przyimowąn, ále ći ktorzy się nie iednáli, mogą odezwu pilnowáć.*

Excequucyą ieżeli co Brátu z dziáłu odeszło, ná Oyczyznie może pátrzáć præscriptione non obstante. 1562 fol. 15 titulo To też ktemu

26. Dziáły spadki.

Po śmierći Oycow, Mátek, y innych krewnych bliskich ich, dzieći potomkow bliskich z dziedzictwá spadki, wysługi, y wszelákiego nábyćia, nie oddaláć: ☞ Ieżeliby było kilku Bráći y Siostr, á umárłby ktory Brat bezpotomnie, spadek ná samych Bráći tylko, á Siostrom wypráwá z czwartey części, wszystkiego imięnia Oyczystego y kupionego. Maćierzyste imienie rowno Siostry z Bráćią. Ieżeliby Bráćia bez-potomnie zeszli. Siostry spadek biorą, gdyby y tych niestáło, bliżsi, z liniey Oyczystey y Máćierzystey, ieżeliby Przodkowie zapisem ná kogo niezáwiedli y nie wlali. Gdyby záś krewnych żadnych niestáło, ná Rzeczpospolitą y Hospodárá. Stat. Lit: R. 3 Ar: 17 fol. 78. w koronie około wypolazenia śiost 1588 const. f. 461 H P. 276 1588 const: fol. 458 titulo kaduki

Dobrá Iuri Fisci nie mogą subiacere, dokąd successio legitima, usą ad Octavum gradum, probari potest inclusiuè. A ktoby niedowiodł káduk, damna refundere powinien, ták Szláchćicowi, iáko y Mieszczáninowi.

O pośiągániu spadkow Rodzicom po dźiećiách ich- ☞ ieżeliby kto máiąc włásną máiętność nabytą leżącą, áni komu iey nie zápisawszy, y potomstwá po sobie nadał, pochodzącego nie zostáwiwszy umarł, á Oćiec ábo Matká żywi byli, tedy po zmárłym Synie Oćiec ábo Mátká spadki takowe pośiągać máią, toż się y o zmárłey Corce rozumieć ma. Sat: Lit. R. 7. Art. 16 fol. 264

27. Dzieći przećiwko Rodzicom wyſtepne.

Stát: Lit: R: 8 Art: 7 fol. 278

Przyczyny dla ktorych Oćiec Synow, ábo Corek wyrzecz ſię może: ☞ 1. Ieżeliby Syn ábo Dziewká tárgneli ſię ręka, y uderzyli ábo pchneli z gniewu, tákowych nie tylko wyrzecz ſię może, ále gárdłem od Vrzędu zá żałoba y dowodem Rodzicow kárani bydź máia. 2. Gdyby Syn ábo Dziewká znáczna krzywdę Rodzicom czynili, w zábieraniu máiętnośći bez woli y wiádomośći ich. 3. Ieżeliby Syn ábo Dziewka ze złośći ſwey á nie dla pożytku Rzeczypoſpolitey foldrowáli ná Rodzicow ſwych ná gárdło komu gwoli. 4. Ieżeliby ſię tráfiło gdzie u Prawá Oycá ábo Mátkę ręczyc niechćieli ku poſtánowięniu, á zwłaſzczá gdy tego urząd dopuśćił. 5. Ieżeliby Dziewká czyſtość ſwa nieſtátecżnie ná wſzeteczeńſtwo obracáiac mieſzkáłá. 6. Ieżeliby Rodzicow opuſczáli w zeſzłych oſtátnich lećiech ich, á niedawáli żywnośći y innych potrzeb Rodzicom. 7. Gdyby Rodzicow z rak Nieprzyiaćielskich okupić niechćieli, á máiętnośći Oycowskiey ábo Mátczyney używáli, co wſzyſtko gdy ſię przed Vrzędem pokaże, Rodzice moga ſię dzieći ſwych wyrzec.

1578 f: 340 De Ingiuriosis ergaPaarentes

Pierwſzá, ktobykolwiek iawnie, ábo potáiemnie Rodzicom ſwym odpowiedzi dał, ábo niebeſpieczeńſtwá czynić chćiał, ránił, tákowy zá dowodem ma bydź kárány, nieináczey iedno iákoby Gleyt Krolewſki zgwałćił.

II. P. 253

Ktorzy Bráćią ábo powinne ſwe zábijaia, w Oyczyſte Dobrá wſtępowáć nie moga, áni ich potomſtwo, na koniec bezecznemi zoſtáia.

28. Evocatio ábo wyzwánie.

Stát: Lith: R: 4 Art: 44 fol: 105

Ktoby kogo od ſądu należnego, do innego Powiátu, ábo urzędu y ſadu wyzwał: ☞ to ieſt, o rzeczy Ziemſkie do Grodu, nie godzi ſię áni do Ziemſtwá, o rzeczy do Grodu należące, y też z Powiátu w inſzy Powiat, ani do innego ſądu nie przynaleznego. Więc ma dáć znáć do ſądu onego przez umocowánego, otym, zá czym tęn ktory nienalezne pozwy wziąn, ma dáć owemu ſądowi od ktorego wyzwał, kopę groſzy, á ſtronie trzy ruble groſzy. Ieżeliby zálobnik pozwawſzy

ſąm

ſąm nieſtał, á pozwány ſię ſtánowił, tedy pozwánemu wolno będzie o tę winę żáłobniká pozwáć ná rok záwity, okrom tego ktoby ſię ſwoim zápiſem odpowiádáć zápiſał, y oprocz tey przyczyny, ktore winſzych Artykułách dopuſzczáią pozwáć.

Wyzwąn żaden bydź nie ma o rzecz, ktoraby owemu śądowi nie należáłá. 1550 fol. 7 ácż to iuż iest prawem.

W Koronie czternaſtą grzywięn karąn bydź ma, wyiąwſzy rzecz Krolewſką, ktora Powiátu nie ma. II. P. 449

Kto ſię Ziemie, Powiátu odpiſze, tám odpowiádáć winięn. Ibidem

Obywatelom Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego, ieżeli Dobr nie máią w Koronie, nie godzi ſię evocare do Trybunału Koronnego. 1662 f. 12 de Euocatione.

Znowu poſtánowiono, że iáko z Wielkiego Xięſtwá Litewſkiego do Trybunału Koronnego, ták è conuerſo z Korony do Wielk: X. Lit: nikt nikogo pozywáć nie ma, ſub ámiſſione cauſæ & pæna mille marcarum polonicalium, in eodem foro vindicanda, exceptis cauſis tylko recentium criminum, & exceptis ijs, ktorzyby mieli Dobrá Ziemſkie w Koronie, álbo gdyby też ſąm kto benevole Forum na ſię przyiął. 1678 fol. 10 titulo Evocatio

Evocatio extra Forum Obywatelow Smoleńſkich: ☞ inhærendo Conſtitutioni Anni 1638. zá Dworem pociągani bydź nie máią, ſub pæna duplici Euocationis excepta cognitione Privilegiorum. 1641 conſt: fol. 18

29. Exemptia.

O zapłáćie ſummy pieniędzy z práwá ſkazáney: ☞ ma naypierwey przez liſt otworzyſty od ſądu w ktorym ſkazánie ſtánęło, obwieśćić ſtronę ná dwie niedzieli przed dniem liczenia pieniędzy náznaczonym: tedy ow co ſię w imienie wwiązáł, ma dniá pilnowáć, á naydaley rokow, ieżeliby pieniędzy niechćiáł przyiąć, Stát: Lit. R. 4 Ar. 99 f. 218

tedy ma być pozwany do ſądu Ziemſkiego ábo Grodzkiego ná rok zawity; kędy bez żadney wymowki pieniądze wziąć powinięn, wyiąwſzy gdybybył za gránicą álbo ná posłudze Náſzey. A ieżęliby nie ſtánął, tęn co ma pieniądze bráć, tedy ſąd ma pieniądze przy ſobie zoſtáwić, á w wiązánie ſtronie nákazáć, á potym te pieniądze ſtronie za pierwſzym upomnieniem oddáć.

Stat: Lit: R: 4' Ar. 100 fol. 219 *O odięćiu imięnia, ábo ludźi, gruntow, po w wiązániu urzędowym:* ☞ *ma bydź pozwąn przed ſąd, z ktorego w wiązanie nakazáne ná rok zawity, y tám ma bydź za dowiedzeniem ſkazánie ſowite odiętey rzeczy: á zá gwałt dwádźieśćiá kop groſzy, w czym w wiązánie ma bydź bez wſzelkich zawitych rokow.*

1576 f. 505 w Excepcach Mazowieckich titulo o wwiązaniu Kto nabywa iákimkolwiek práwem maiętnośći, ma *wdzierzenie nie táiemnie wchodzić, ále przez Woźnego z urzędu przydánego, ktore ma bydź w nieśione do Aktow Grodzkich, á z tych zás przeniosione do áktow Ziemſkich tego Powiátu gdźie imienie leży, á ktoby nie miał w wiązánia w Kśięgách Ziemſkich w piſanego od Roku 1531. choćiayby Dobr używał, dawność mu ziemſka nie idźie, ále mogą bliſkie wykupione iáko zaſtáwne.*

30. Forum o poddánych.

1659 const f: 13 *Forum o poddáne zbiegłe z Wielk: Xięſtwa Litew: do Korony:* ☞ *w Trybunale Koronnym Terminus peremptorius.*

1661 const. f: 12 *O zbiegłych poddanych z Xięſtwá Litew: do Korony:* ☞ *Terminus reſpondendi w Trybunale ſine beneficio Areſti, Reiecti, Conſeruáti ſub publicatione ex nunc Banitionis.*

1667 const: fol: 69 *Skrocenie proceſſu o zbiegi w Wielk: Xięſtwie Lite: Konſtytucya Anni 1661. reaſſumitur:* ☞ *Grody ſine*

ullis dilationibus ſądzić máią, ſub priuatione Officij.

Skrocenie proceſſu o chłopy zbiegłe Xiążęćiá Iegomośći Kurlándzkiego y Szláchty támeczney Prowincyi: ☞ *Konſtytucya Anni 1667. o chłopy Ziemie Háli-* 1676 conſt: f. 16 vel 15 *ckiey reaſſumuntur, według ktorey Xięſtwo Kurlandſkie ma dochodzić chłopow, pari proceſſu Xię. Litew: w Kurlándyi,*

Poddáni ex reclinatorijs rozeſzli: ☞ *repetitio libe-* 2678 conſt. f. 18 *ra oprocz Ziemſkich.*

Reaſſumptio Konſtytucyi de profugis. ☞ *reaſſumptia* 1683 conſt: f. 13 *Konſtytucyi Anni 1661. & 1667. Titulo ſkrocenie proceſſu: Vrzędy Stárośćine cauſas profugorum ſerio ſub priuatione Officij ſądzić máią: Wielmożni Pieczętarze nullo habito reſpectu Perſonarum Bânicye wydawáć máia.*

Reaſſumptio Práwá o zbiegłych poddánych Wiel: 1685 conſt. f. 7 *Xięſtwá Lit:* ☞ *Konſtytucye Annorum 1661. 1667. 1677. 1678. reaſſumuntur. Forum ſine apellatione w Grodzie, Citatus w tym Grodzie ſię ſpráwić powinien, z ktorego poddány wyprowádzony będzie.*

31. Grodno.

Sądy Ziemſkie Grodzinskie: ☞ *w Zamku odpráwowáne bydź máią. A iż ſię Obywátele ná zbudowánie Domu zábieráią, tedy im tego pozwolono.* 1590 conſt: f. 586

Dom ſądowy w Grodnie: ☞ *mur y plác pozwolony w Zamku drewniánym.* 1611 conſt: f. 39

32. Gwałt, zaboy, głowczyzna.

Iezeliby ſzkodá komu gwałt ſtał ſię, w czyim domu, iáko y ná drodze, z wiádomośćią Goſpodarzá domowego: ☞ to ieſt, boy, rány, álbo iakie ſzkody, á on Goſpodarz byłby do ſadu pozwány, y byłoby to słuſznym dowodem, nań práwnie przewiedziono, tedy tákowy powinięn będzie one rány, y ſzkody, ſwemi włáſnemi pieniadzmi płáćić, y odpráwowáć, á tych gwałtownikow ábo ſzkodnikow, ktoby to uczynił, ſobie ſzukáć. Stát: Lith: R. 11 Ar. 41 f. 353

 O Go-

Stat: Lith: R. 11 Ar: 41 fol. 358

O Gośćiu ták źwánym w dom, iáko y niezwánym: ktoby też w dom ſwoy wezwał do śiebie ná ucztę, á tego Gośćiá w domu ſwym zelżył, zbił, álbo zránił, á tęn Gość pozwawſzy go do práwa, to nań słuſżnym dowodem przewiodł, takowy obráżona ſtronę z Práwá ma náwiązáć, według ſtanu iego. y ſzkodę płaćić ná czym przyśięgnie y wieżą śiedźieć powinięn, w Powiećie tam. gdzie ośiádłość ma dwánaśćie Niedziel. A ieżeliby tęn gość zwány dowodu nie miał, tedy ma tegoż czáſu ſkoro po zránieniu okazać, rány y ſzkody ſwe ludziom ſtronnym okolicznym, obżáłowáć y opowiedźieć, także Vrzędowi rány ſzkody w księgi w piſáć. á potym to ma poprzyśiąc, a tęn Goſpodarz będźie winięn go nawiązáć, y śiedzeniem przyiąć, y ſzkody płáćić, wſżákże iezliby też Gość zwány wiechawſzy w cżyi dom, ták wſzeteczny bił goſpodarzá domowego, ábo Goſpodynia, ábo Syná, y Corkę, sługę, poddanego Goſpodárſkiego, abo też gośćiá drugiego tákze słuſznym dowodem u Práwá to ma dowieść. A gdy by dowodu nie miał, tedy tákże ma opowiádáć przed ludźmi ſtronnemi y obżáłowáć, á przy opowiádániu, ták poſtronnym ludziom, iáko y Vrzędowi, ma káżdy z nich z oſoby ſwoiey, kogo w domu ráni po przyśiądz, ták na ránách, iáko y ſzkodách. A gdy poprzyśięże Goſpodarz, tákowy gość domowemu Goſpodarzowi Zonie, dzięćiom y ſynowi, y káżdemu ránnemu ſtronie zá rány náwiązáć. Szkody popłáćić, w Wieży śiedźieć dwánaśćie Niedziel. A gdzieby ſię w zwádzie obádway ranili, ták Goſpodarz iáko y Gość, á dowodu by ná to z obu ſtroon nie mieli, á tárgneliby ſię obádwáy ku przyśiędze, tedy los rzućić, czyi los ſię nay pierwey wyimie, ten ma ná pocżatku zwády ná ſzkodách y ránách przyśiądz. A gdyby Gość przyiechał w czyi Dom niewezwány, á ten by domowy Pan przyiał go w dom ſwoy zá Gośćia, y toby ſię pod tymże obyczáiem przy trafiło, ná obie ſtrony, iáko wyżey w tymże Artykule opiſano, ma bydź záchowano. A gdzieby nieośiádły Gość domowego Goſpodarzá ránił, zbił, álbo iáką ſzkodę uczynił, tedy ukrzywdzony, gdziekolwiek go pośćignawſzy, ma ſobie z nim ſpráwiedliwość przed Vrzędem Grodzkim dowodzić, á ieżeliby Goſpodarz ábo żoná, dziećię, sługá, Szláchćic, od Gośćiá takowego zábit był, ábo ániony, tedy ma bydź w támtym Domu záchámowány y zádzierzány. A záłobnik ma dáć znác o tym do Vrzędu Grodzkiego, ktory posławſzy Woźnego y trzech Szláchćicow, tám ma o tym zaboyſtwie, iáko ſię ſtáło doſtátecznie wywiedzenie uczynić, á tego mężoboycę, przy trupie przed ſobą poſtáwić, y ſpráwiedliwość z nim ukrzywdzoney ſtronie uczynić, iáko z tym ktory ná gorącym uczynku ieſt poimány.

H. P. 247.

Przyiaćiele zá rany wżárćie przyiaćielowi zádane powinni nadgradzáć.

1565 f. 310. o ubićiu Szlacheckim 1613 f. 13 titulo o ranach

W Mázoſzu gdyby Szláchćic w kárczmie z Kmiotkámi

kámi wrząd záśiádł pić piwo, á ieżeliby Szláchćicá w rzad w kárczmie pijącego kmiotkowie ubili, o rány nie ma bydź u Práwá ſłuchány, wyiąwßy podrożnego w drodze, y ná targi przyieżdżáiącego.

Ktoby ná czyie imienie, ná wieś, ná ludzie, náſławßy, abo ſąm naiáchawßy, gwałtem pobił, pográbił: ☞ *Tákowy ſtronie obrážoney, ná czym dowod ſłußny uczyni, y gwałt, y rány płáćić, á grábieżę z nawiaſką wroćić, y wßyſtkę ßkodę dobrze opráwić, á choćiażby nie ránił, tylko náiáchał, á grábił, po temuż gwałt ma płáćić, á grábież z nawiaſką powroćić.* Statt Lit. R. 11 fol. 354. 443

Ktorcy Bráći rodzoney będzie Ociec zábity, abo z nich ſamych, ktoreykolwiek, ábo Mátká, Sioſtrá, ábo Oycu Mátce dziećię: ☞ *gdyby ktorego Brata zábito, a inśi Bráćia byliby po ſłużbách, abo w cudzey Ziemi; ktory będzie w domá, tęn Bráćią ſwą ma obeſłáć, urzędownie przez liſt upominálny, áby z nim poſpołu o karánie zabitego zá głowę Oycá, ábo Brátá, ábo Mátki, abo Sioſtry, iáko y ogłowczyznę prawem czynili. Ieżeliby Bráćia iego będąc w tuteyßym Páńſtwie naßym z nim weſpołek, tego práwá popieráć, y dochodźić niechćieli, tedy ten ktory domá mießka, ma ſąm o to prawo czynić, a doßedßy głowczyzny ztą Bráćią ſwą nie będźie powinien iey dźielić okrom ktoryby z nich Brát był w cudzey Ziemi, á przyiachawßy z tamtąd, ku tey głowczyznie przypytywał ſię, tákowy gdy nakład iego, zwłaßczá ieżliby nie z imienia, ale z ſwey własności nakład, co on dochodząc tey głowczyzny náłoży, część iemu, ktoraby miedzy Bráćią iego nąń przyść miała odłożyć. Tedy ma też między Bráćią ſwą ku częśći rowney tey głowczyzny przypußczon bydź. A gdźieby przy żywoćie Oycowſkim ſyná bezpotomnego, ábo corkę, zá mąż nie wydaną,* Statt Lit. R. 11 Art. 44. fol. 355

Hhh abo

ábo wdowę bez płodną zábito, tedy oto Oćiec ma prá- wem czynić, y głowczyna iemuż należeć będźie. Ieżli- by po śmierći Oycowskiey, á zá żywotá Matczynego syná abo corkę, takich iáko wyżey opisąno zábito, Tedy Matka z dorosłemi synámi swemi, á niebędźie- li synow, tedy z corkami o to mężoboystwo prawá do- wodźić, y głowczyżne miedzy się ná rowne częśći podźielić maią. A ieżliby dźieći iey były lat niedoro- słe, tedy iedna Matka może oto prawem czynić.

H. P. 256

W Koronie głowá Matki zabitey, synowi nierząd- dznie z niey zpłodzonemu płácona bydź ma.

P. H. 256

Głowá tego zabitego ktory się Szláchćicem mienił, á niebyłby nim, płácona bydź nie ma.

Kto z bliskich ma karánia zá głowy y głowczyżny dochodźić:

Stat: Lit: R. 11 Ar: Art. 45 fol. 355

Gdyby kilká Bráći było y Siostr rodzonych, wyposażonych, Oćiec ábo Mátká ich, ábo też ktory z nich, Brát, Siostrá, byli od kogo zábići: tedy Bráćia sami mimo Siostr, maią o głowy y gło- wczyznę práwem czynić, y głowczyznę sobie bráć, o to się ma rozumieć: gdy zábity Brát ábo Siostrá, dzieći potomstwá po so- bie nie zostáwia, zwłaszczá Siostrá będźieli zábita będąc ieszcze zá máz nie wydáną, ábo w dową bez potomną, wszákże choćiay y dźieći po Bráćie ábo Po Siostrze wdową zábity zostaną, á będąc lat niedorosłych, tedy w niedorosłośći lat tákich dźieći, prze- ćie Bráćia ábo Siostry, krewne, ábo też Opiekunowie, práwá te- go popieráć, y dowodzić máią. Ale gdy potym dzieći lat doro- stą, głowczyzná tá im należeć ma po wytráceniu nakładu, coby bliżey dochodząc tego práwá nałożeli. A gdźieby Krewni ábo O- piekunowie tego niedochodźieli; tedy same dźieći dorosszy lat, prawem o głowę Rodźicow swych czynić mogą, á dawność im w tym szkodźić nie może. A ieżeliby Bráćia zmárli, tedy Siostry Práwa popieráć mogą. Abo gdyby y te pomárli, bliżec Krewni po mieczu, á gdźie by y tych nie było, tedy y pokądźieli.

15 8 fol. 463 titulo o męzoboycach

Gdyby bliski głowę zabitą, ochraniaiąc kogo w śie- dzeniu wieży zaiednał, ma być karany winą ná mę- żoboystwo opisąną, á ieżeliby do roku o zabićie nie czynił, wolno inszemu powinnemu, choć dalszemu z ktoreykolwiek liniey o to czynić.

1588 f. 463 o mężoboycach y skru tyniach;

Opiekunowie od opiek odpadaią, gdyby o głowę zá- bitego do roku po zábićiu popieráć niechćieli, á ieżeli- by

by przyßło mężoboyeę poprzyśięgać, á tegoby uczynić Opiekunowie niechćieli, mogą to odłożyć do lát śierocych.

O Mężátce zábitey, kto Práwem czynić ma: ☞ *ktoby Mężátkę zabił, bądź przy gwaltownym naiáździe ná Dom, álbo gdziekolwiek, á oná by po ſobie dzieći nie zoſtáwiłá, tedy Mąż wolen będźie o głowey iey Práwem czynić, á gdy Práwem záboycę przekona, to y głowczyzná iemu płácona bydź má. A gdźieby Mąż z iákich przyczyn, niechćiał tego Práwá dowodźić, tedy Rodzice będąli żywi, á po śmierći Rodzicow Bracia, á niebyłoby y tych, tedy Sioſtry y inni bliſcy, máią tego dochodzić, y ſobie głowczyzne wziąć. A ieżeliby tákowa Szlâchćiąnka, dzieći po ſobie zoſtáwiłá lat dorosłych, á zechceli mimo Mężá Mátki ſwey, ábo ſwego bądź Oyca ábo Oyczyma, o głowę Matki mowić. to im wolno będźie. Ieżliby dzieći zoſtały lat niedorosłych, to iuż będźie Mąż mogł o głowę Zony ſwoiey práwem czynić, y choćby Prawá dowiodł. głowczyzne wźiął, dzieći tey głowczyzny Matki ſwoiey, na Oycu ſwoim pozyskiwáć nie máią, (wyiąwßy to, ieżliby im Oyczym był) tedy tey głowczyzny Mężowi, dla nakłádu iego práwnego rowna część miedzy dźiećmi należeć ma. A ieżeliby Mąż y o tákowey Zonie, co po ſobie dzieći zoſtawi zaboyſtwo, Práwá dowodzić niechćiał, tedy w niedorosłośći lat dziecinnych, tákże iako wzwyß opiſano, Rodzice ábo Braćia, Sioſtry, bliſcy, dochodźić tego będą.*

Stat: Lr. R: 11 Ar: 46. fol. 356

O Boy rány Szláchćica lat niedorosłego: ☞ Oćiec, Matka. Brát, y ktoſzkolwiek z bliſkich pozwałby o to, á on by ſię u Prawá do tego bićia nieznał, á byłby boy y rány znáczne, Wożnemu, według Práwá okazane. Tedy ieżeliby ſię ten tákowy boy ſtad, przy bytnośći tego powinnego. ktory o to żáłuie, ten Oćiec, Matka, ábo Brát, Bliſki, powinni miáſto onego bitego, može boiu iego przyśięgą ſwą dowodzić, y za przyśięgą náwiaſká ma być skazana, według ſtanu bitego, y oddána temu, ktory przyśiągł. A ieżli ſię

Stat. Lith, R. 11 Art: 41 f. 357

ten boy záoczñie stánie, w niebytności żáłobney strony, bliższa będzie od tákowego boiu y od szkod, ktoreby się przy tym boiu stáły, odprzyśiadz, także się o Pánu, y o Páni rozumieć ma, gdyby żáłobá szłá o zbićie chłopcá, ábo dziewki lat niedorosłych, á gdy táki bity lat doróśćie, tedy temu od powinnego, ábo od Páná, Páni, tey nawiaski, połowicá dána bydź ma, á Oćiec y Mátka, nie powinni będą dziećieciu swemu, nic zá to płáćić.

Stat: Lit: R. 11 Ar: 48 fol. 357

O takim, ktoby komu zaboystwo, gwałt, boy, ábo szkodę uczyniwszy, pierwey rozsądku práwnego umárł; á imięnie, y maiętność po sobie ruchomą zostáwił, á táby krzywdá ieszcze za żywotá tego, ná kogo żáłobá idzie, byłá na Vrzędzie y Sąmśiádom, według tego Práwá opowiedana y zapisana, tedy ukrzywdzony, ábo też dzieći, potomkowie bliscy iego, nieprzemilczawszy dawnośći, według uczynku, y w tym Statućie opisánia, będą mogli tych krzywd, szkod ná dzieciach, Potomkach, bliskich onego zmárłego, ná kogo, po nim maiętność iego leżąca, ábo ruchoma przypádnie, práwem pozyskiwáć. A ieżeli by żałobliwa stroná tey rzeczy dowiodłá, tedy dzieći, y bliscy onego gwałtowniká od gárdłá wolni zostáną, ále gwałt głowczyznę, náwiaskę, y szkody, ná czym żáłobliwa stroná dowod y przyśięgę według Statutu uczyni z imięnia y z máiętnośći, onego zmárłego, poki iey stanie płáćić będą.

§ 88 fol. 403

Ieżeliby mężoboyca w wieży umárł, będąc przekonány o mężoboystwo, przećiesz głowczyzná ma bydź płácona z Dobr iego, Potomkom zabitego.

Stat. Lith. R. 11 Ar. 49 f. 358

O Mieszczáninie y o inszym człowieku prostego stánu, ktoryby Szláchćicá ranił: ☞ *tedy ma nawiązáć, iáko wyżey napisąno, wszakże ieżliby Burmistrzostwem na tęn czas niesprawował, osobliwie w Wilnie, a Szlachćicaby ranił, ma rękę tráćić. Tak też y Chłop prosty w Mieśćie mieszkáiący, ieżliby zbił, ábo ránił Szláchćica, ma rękę traćić, á ieżliby rękę, ábo nogę Szláchćicowi utnie, álbo na członku ktorym ochromił, ma gardłęm karány bydź.*

O okazániu Szláchectwá, zà skazaniem nawiaſki: ☞ Ieżliby po Stat: Lit: R. 11 Art 50 fol: 358
ſkazániu náwiaſki Szláchecky, ſtroná przećiwna nie śzláchectwo
żádáłá, y nawiaſki iáko Szlachćicowi płáć ć niechćiałá, tedy ten,
ktory ſię mieni bydź Szláchćicem, ma iácháć do oney Ziemie y
Powiátu, zkąd rodem eſt, y támże zebrawſzy Bráćią, Stryiow,
álbo krewnych ſwych, przed Vrzędem támecznym Grodzkim, a-
bo Ziemſkim, do ktorego mu ſię prędzey tráfi, ma ſię wywieść
iż ieſt Szláchćic, á Vrżąd oney Ziemie, ma to oznaymić liſtem
otworżyſtym ſądowi gdźie ſię to Práwo toczyło, dáiąc świádectwo
iż ieſt Szláchćic. A gdy to przynieśie, tedy ma ſtronę przećiwną
ná drugie ſądy, ná rok záwity ptzypozwáć, ku przy słuchániu śię
tego wywodu á porwány má ſię ſtánowić, á po okazauiu Szláche-
ctwá miáſto nadgrody ſzkod, nawiaſkę Szláchecką ſcwito zápłá-
ćic. Wſzákże ieżliby nieośiádły Człowiek dowiadował ſię onego
Szláchectwá, má do tego czaſu, poki on ziezdzi, za porękę dań
bydz á ieżliby poręki nie dai, ma bydź w więzięniu, ná Vrzę-
dźie zádzierzan.

Zá gwałt poſpolity ſąmsiedzki: ☞ práwnie przewiedziony, má Stat: Lt. R: 11 Ar: 51. fol. 358
bydź ſkázáno ſtronie obráżoney, dwánaśćie rubly groſzy.

O przemilczeniu gwałtu, złodzieyſtwá pożogi, y inſzych ſzkod:
☞ ktoby od onego czáſu iáko ſię ſtáło milczał trzy latá, tedy Stat. Lith, R: 11 Art: 52 f. 359
iuż o to będzie wiecznie milczeć. A ieżliby y pozwáwſzy o to, á
práwá niedowiodſzy, á potym zá ſię znowu trzy látá przemilczał,
o to tákże nie będźie mogł Práwem czynić, wyiawſzy ieżliby
Opiekunowie zámilczeli. tedy to Dźiećiom gdy doydą lat, prá-
wo nie ginie tákże do trzech lat.

Ktoby po zránieniu po bieśiádách y kárczmách bywáiac pił: ☞ Stát: Lith: R. 11 Ar. 53 f. 359
od boiu ábo zránienia, do dwudzieſtu czterech dni, á potym cho-
ćiażby od tych ran umarł, tedy ten od kogo te ràny, abo boy
iemu ſię ſtał, dowiedzieli tego ſłuſznym dowodem, głowczyzny
płáćić nie będzie powinien, tylko zá rany iego krewnym, doſyć
czynić zá dowodem według Státutu.

O tym, ktoryby Szláchćić nieośiádły zábiwſzy kogo
pod ktorym urzędem náſzym, ábo gdziekolwiek, á nie-
ſpráwiwſzy ſię przecz uiáchał: ☞ á ſtroná żáłobna Stát: Lit. R. 11 Ar. 57 f. 360
niechćiáłáby ná tym u kogo ſię táki Człowiek nieośiádły
przechowywał, pozyſkowáć. Tedy ma po tákowego
ſtroná boląca pozwy od Vrzędu Grodzkiego, tego Po-
wiátu, w ktorym ſię to ſtánie wziąć, y pozwy te przez
Woźnego dáć poprzybiiáć u wrot Zámku, ábo Dwo-
ru náſzego ſądowego, y w Mieśćie na Brámách, y też
przy Kośćiołách, y kazać Woźnym te pozwy głośno
obwołáć, áby ſię ku ſpráwie. w tym żáłobnikowi ſtá-

wił, zá ktoremi pozwy nie ſtánieli. obwiniony ku ſpráwie ná dwie roczki Grodzkie, tákowy na wywołanie do nas Hoſpodárá obyczáiem w Státućie około tego poſtánowionym ma bydź odeſlan, á my go mąmy kazáć wywołáć, ze wſzyſtkich Pańſtw náſzych, á po wywołaniu iáko ſtroná, ták Vrzędy náſze máią, y mogą ſię przećiw niemu zachowáć, iako y przećiw náſzym wywołániom, iáko o tym w Statućie opiſano ieſt.

Stat' Litht R. 11 Ar: 58 fol. 301

O przyśiędze ná gwałćie y ſzkodách przy nim poczynionych; tákże ná ſzkodach przy słudze, ábo posłáńcu na drodze podźiáłánych: zá náiázdem ábo naśćiem ná Dwor ábo ná goſpodę Szláchecką: gdy przyśięgá ſtronie powodowey ſkazana będźie, a tęn gwałt ſtanie ſię przy bytnośći ſamego Goſpodarza domowego, tedy ná tym gwałćie nikt inny iedno ſąm, ten kto o tęn gwałt pozywa, ktoregoſzkolwiek ſtąnu będźie, ma według Statutu przyśiądz, á ieżliby w niebytnośći tego ſamego, komu tęn gwałt ſtánie ſię. Tedy ná tym, iż ſprawiedliwie, o tym wiádomość wziął, że ſię to ták a nie ináczey ſtáło, y zá tą wiadomośćią, ćiebie iáko gwałtowniká Domu ſwego poprzyśięgąm. A Vrzędnik też ma przyśiądz, że tak ieſt iako on w tym Panu ſpráwę dał. Na ſzkodach ſwych włáſnych, także ſąm Goſpodarz domowy ma przyśiądź, niżli ieżliby ſię gwałt domowy y przy tym zábranie maiętnośći ſtało w niebytnośći Goſpodarzá domowego. Tedy on winien będźie tylko na tym przyśiądź, że tak śiłá, iako żáluie, w tym domu y ſchowaniu ſwym odiachał. A Vrzędnik abo Ciwun, abo też miedzy ubozſzemi ſtąny, Zona, ſyn doroſły, abo kto ná on czas w domu iego z poruczenia iego ſtarſzym będźie, tęn ma na tym przyśiąc że to ieſt przy tym gwałćie pobrano, á ieżeliw wiakim gwałćie ſzkody ſię ſamemu Panu ne ſtały, tylko slugom, tedy Pąn na gwałćie, słudży abo poddani na ſzkodach

przyśiądz maią. Od czego odstąpić tak Pánu wolno, a sługom ná szkody przyśiądz, a niezechcąli y oni, y to im ma bydź wolno. Toż się ma rozumieć y o innych szkodach, ták w drodze abo gdźiekolwiek, Panom abo sługom uczynionych. A co się dotycze potocznych pospolitych gwałtow nie o rzeczy krwawe, gdzie się w niebytności samego Gospodárza domowego staną, te mogą Vrzędnicy Szlachta przyśięgą dowodźić, á kto nie ma Vrzędniká Szlachćica, y sąm może przyśiąc.

33. Gwałtowne zaiázdy.

O gwałtownych zaiazdach: ☞ *Prawá de Expulsione reassumuntur, alias Woiewodowie y Stárostowie super violentos bonorum quocunq; prætextu invasores, maią mieć animadversionem.* 1635 constit: fol: 7

Declaratio Konstitucyi o naiazdach gwałtownych Wielk. X. Lit: ☞ *ktoby mimo Exequucyą dobra zaiachał, ma bydź sądzony skroconym processem o zbiegłych poddánych.* 1690 constit: f. 14 vel 15

34. Gwałty Białymgłowom.

O zgwałcenie Dziewki y Niewiásty: ☞ ktoby uśilnie zgwałćił, á onáby dziewka ábo Niewiásta, zá onym uczynkiem wołałá gwałtu, zá ktorym wołániem ludzieby przybiegli, ná on gwałt, á onáby przed nimi znáki gwałtu pokazałá, á po tymby onego do Práwa poćiągnęłá, y dwiema ábo trzemá Swiadkámi znáki gwałtu przyświadczyłá, á potym ná tego samego przyśięgłá, tákowy ma bydź karány gárdłem, á nawiászka ma bydź z imienia, według stanu iákiego będźie, co się ma rozumieć y o tym sposobie, gdyby oná wołáłá, á ludzie by nie przybiegli, iednák znáki pokazáłá y ludźmi oświadczyłá, y do Prawá poćiągnęłá, tákże má bydź iáko wyżey kárány. A ieżliby oná chćiałá go sobie zá Mężá mieć, to będźie na iey woli. A iezeliby ná tákim mieyscu, gwałt táki stał się, gdźieby ludźie wołánie mogli słyszeć, á Dziewká ábo Niewiástá gwałtu nie wołáłá, á po tym to ludziom opowiádałá, tedy to opowiádánie, zá gwałt bydź rozumiane nie może, y tęn pomowiony, od gwałtu wolęn bydź ma. Stat: Lit: R: 11. Art. 12 f: 321

Ktoby Pannie, Wdowie, Mężátce, na polu, w lesie H. P. 275

w domu, y gdziekolwiek gwałt uczynił, á Panna, ábo Białogłowá, wſzedſzy do bliżſzey Wśi, gwałt przed Kmiećiami obwołáła, á znaki takowego gwałtu ſwego pokazała, prawem pokonanego gardło ná łaſce K. I. M. zoſtaie. A ieżeliby Panna o gwałt potwarnie kogo oſkarzeła, a obżałowany ſześćią Swiadkow gdyby ſię odwiodł, takowa potwarnica, winą słuſzną ma bydź karana.

35. Gwałt, Rapt.

Statut: Lit. B. 11 Ar. 13 fol. 327

O gwałtowne wzięćie w Máłżeńſtwo Dziewki, Wdowy, y káżdey Niewiáſty: ❧ ktoby bez woli Oycá, Matki, bliſkich, ábo Opiekunow, wziął kogo z tych perſon gwałtem, miánuiąc, iżby mu Małżeńſtwo poślubiłá, tedy tákowa perſoná, naypierwey wzięta ma być do ſequeſtru tego Vrzędu, przed ktory ſię to przytoczy, y ma bydż dána do roſpráwy ná chowánie na tákie mieyſce, gdzieby według ſtanu ſwego przy Białych głowách uczćiwie chowana byłá. A gdy ſię to pokaże z Práwá, że iáko Przyiaćioł, Krewnych, ábo Opiekunow, ták też y oney ſamey, ná to pozwolenia nie było. Tedy tęn kto ſię tego ważył, ma bydź gardłem káran, á zá nawiaſkę trzećią część imięnia wſzyſtkiego ma ſpaść ná tę perſonę gwałtem wziętą. A ſzkody ktoreby ſię przy tákim gwałcie ſtáły, za dowodem ná dwu częśćiach tegoż imięnia máią bydź ſkazáne, ná oſtátek y ná máiętności ruchomey, gdyby imięnia niebyło, wſzákże ieżliby Dziewka ukrywſzy to, przed Rodzicámi, ábo przyiaćiołámi ſwemi ná to Máłżeńſtwo y ná wzięćie pozwoliłá, y ná práwie to zeznáłá, tedy tákowa Dziewká wypada od wypráwy, y od wſzyſtkich imion ſwych Oyczyſtych y Maćierzyſtych. A tęn kto z pozwoleniem ſamey Dziewki w małżeńſtwo ią wźiął, iuż gárdła nie tráći. Wſzákże ieżliby tá Dziewká odchodząc co máiętności zábrała, tedy z oboygiem otomowić u Práwá wolno ukrzywdzonemu.

P. H. 375

Ktoby Pánnę ábo Wdowę gwałtownie ułápieł, o tákowy uczynek byłby przed K. I. M. pozwány: y tam gdźieby Pánná, Wdowá, abo Niewiáſtá poſtánowiona, zeznała, że tęn gwałt nad wolą iey ſtał ſię, tákowy przekonány, ma bydź czći odſądzony, á ieżliby zeznáłá, że ſię to zá wolą iey właśnie ſtáło, iuż od Dobr dziedzicznych, poſagu y innych rzeczy należących ma bydź odſądzona.

O rapt

O Rápt Biáłych głow niedorosłych z mocy Opiekunow wziętych, może czynić do Konstytucyi de captiuis. 1607 f. 848 De Raptu.

In causis Raptus ma iść scrutinium præcedente protestatione per proximiores, Raptor ex scrutinio ma bydź, ná Conuictią skazany, ani przyznániem Białeygłowy de consensu ma bydź wolny, Forum Trybunał. 1631 f. 18 Causa Raptus

Ktoby płeć Białogłowską niedorosłą, z mocy Oycowskiey y Opiekunow, wziął stąnu Szláchetckiego, o to czynić ma w Grodzie onego Powiátu, gdźie się stánie. 1607 fol. 848 tit. De Raptu

Gdyby kto brzemienną Niewiástę Szláchćiąnkę zbił, ábo koniem potrąćił y zábił: ☞ *Ieżliby kto nie będąc przymußony żadną przygodą, to iest zerwániem uzdy, u nieśieniem twárdoustego koniá, iedno z zuchwalstwá y opilstwá, ábo umyślnie Niewiástę brzemienną Szláchćiąnkę, bądź też y innego stąnu, biegáiąc ná koniu potrąćił, álbo ią czymkolwiek zbił y obráźił, ták, iż by płod martwy poronieła, á sama żywa zostáła, tedy zá dowodem słußnym máią według stąnu náwiązáć, á zá tę winę w więzieniu ná Zamku, tego Powiatu czwierć roku śiedźieć, á strony zbytku w obrázeniu płodu, ma z żalem wielkim upokarzaiąc się Pánu Bogu przez rok ieden, czterykroć, raz ná dźień Národzenia Chrystusowego, drugi raz ná dźień Grumnic trzeći raz ná dźień Zmartwychpowstánia Chrystusa Páná, cżwarty raz ná dźień święty zesłánia Duchá Swiętego, u drzwi Kośćielnych we wnątrz ná mieyscu podwiosłem ná to przygotowanym ná łokieć od źiemie stać y grzech swoy przed ludźmi wchodzącemi y wychodzącemi z Kośćioła iáwnie zeznawáć, á potym obiecywáć poprawę y strzec się. Lecz ieżliby oboie y Mátká y płot zmárli, on to gárdłem ma zá-* Stat: Lit. R. 11 Art. 15, fol. 330

płáćić, zá słuſznym dowodem, iáko ieſt około mężoboyſtwá napiſáno, á głowczyzná ſamey matki, ma bydź płacona z imięnia iego. Ieżliby to potrącenie y obrażenie ſtáło ſię nieumyślnie, o tym ma bydź ſądzonono, iáko o innych mężoboyſtwách nieumyślnych,

36. Głowczyzny ran taxá.

Stat: Lit: R. 11. Art. 27 f: 338

O Głowczyznách o ochromieniu członkow, y o náwiáſkách Szláheckich: ☞ ktoby Szláchćicá ná śmierć żábił, abo iákimkolwiek obyczáiem o śmierć przypráwił, á w tym by z Práwa według tego Srátutu winięn zoſtał, tedy zá tego zábitego przy inſzym karániu w Státućie według uczynku opiſanym. ma bydź głowczyzny płácono ſto kop groſzy. A ktoby za ſię obyczaiem okrućienſtwá, ſwawoleńſtwá y ſrogośći używáiac, páſtwiac ſię nád kim á powoli go maiac, ktoremu Szláchćicowi ábo Szláchćiance, rękę, nogę, nos, ucho, gębę, ućiał, abo urzznał, ták żeby prawie precż. ktory z tych członkow upadł, áboby oko wyćiał, ábo wybił. ábo ná oko oślepił. á w tym by z Práwá winięn zoſtáł, tedy náśláduiac Práwa Bożego uſtáwuiemy. Iż zá kożdy tákowy członek oćięty, wybity, temu kto w tym winięn zoſtanie, má też tákowy członek urznięty, y urżáion, ábo wybity bydź, á zá winę takowego okrućienſtwá, y nakład práwny ſtronie żałobney, po pięćdzieśiat kop groſzy płáćic. A iezliby obie ręce, ábo ucho, obie nogi, ábo obie oczy, wyćiał, ábo wybił, tedy też przećiwna ſtrona práwem przekonána, tákoweſz kárániá, y ná tychże członkách z nadgroda ſummy pieniężney, iako wyżey opiſano ma z Práwá od Vrzadu odnieść. A ieżliby pálec, ábo kilká ich u ręki, ábo nogi ućiał, tedy v zato tákieſz rowne karanie winnemu czynione będzie a zápłata pieniężna, zá káżdy palec ućięty, ma być po dwádzieśćiá kop groſzy. Ieżliby ktory z tych miánowánych członkow, nie byl ućięty ták żeby precz odpadł, áleby z tego zránienia był ták bardzo ochromiony, żeby im do roku władáć nie mogł, tedy zá káżdy członek rękę. nogę, gębę, ucho, popięćdzieśiat kop groſzy, á zá pálce dwadzieśćiá kop groſzy płáćić ma. A ieżliby kto kogo w głowę ránił, z ktoreyby rány mowę zámknał, choćiayby ſię wygoił, y żyw zoſtał, ále by iuz potym mowić nie mogł, tedy temu ma ſto kop groſzy winowáty żápłáćić, á zá winę w więzięniu Zamkowym śiedźieć ná dnie ſześć ſżazni w ziemi puł roká, zá ranę krwawa w głowie, z ktoreyby kośći wybierano, trzydźieśći kop groſzy, zá ránę oblicżna ná twarzy, czterdźieśći kop groſzy. A ktoby też kogo umyślnie ná żelżywość Stanu Szlácheckiego, kijem kieśćieniem, bułáwa, ábo bicżámi rozgámi, y inſzemi iakiemi przypráwámi bił, ábo bić kazał, za kazdy boy y zelżywość, ma bydź nawiaski płácono czterdźieśći kop groſzy, y w wieży dwánaście Niedźiel ná dnie

śie-

śiedźieć. A inſze rány, iákaſzkolwiek bronią żelázną zwyczayna ku boiu żadáne, nawiaski dwadzieśćia kop groſzy, á ktemu ſześć Niedziel w więzięniu. w Zamku śiedzieć. A ktoby komu policżek dał, ábo brodę, ábo włoſy rwał, tákowy zá to dwánaśćie rubli groſzy płáćić, y w więzięniem trzy Niedźiele śiedzięć ma. A Białymgłowom Szláchćiankom, iáko głowczyzną, ták y náwiaſką ſowito ma bydź ſkázowana, tákże y więzieniem ſowitym kárano. Tymże ſpoſobem Duchownym oſobom wſzelákiego nabożęńſtwá Chrześćiańskiego, y ich Zonom y dźiećiom, ktore z lubnych Zon pochodza, ma bydź głowczyzná, nawiaską y nádgrodá, za ochromienie ná członkach, tak iák ludźiom narodu Szláheckiego, á to więzięnie má bydź wypełnione zaráz po skazániu Vrzędowym, ktoby zaś nieumyślnie, ale z przygody w zwádzic, á nie obyczáiem okrućieńſtwa uczynił, tęn na ćiele ſwym karánia odnośić nie będzie, ále tylko winą pienieżną, á więźieniem wyżey opiſanym karan bydź ma.

W Koronie głowczyzná, ieżli ręcznią bronią 240. *grzywięn. á ieżli z ruſsniee, ſowito ma bydź płacona.* 1588 fol. 463 titul o męzoboyſtwie

Ieżliby kilká perſon Szlacheckich, o zábićie iednego Szláchcicá obwiniono było. ☞ *a toby ſię Zaboyſtwo ſtáło, nie przy gwałtownym náiácháníu, áni naśćiu Domu, áni przy rozboiu. A ſtrona żáłobna ni ewyzwaláiąc żadnego z nich, ále wſzytkich ile ich będźie przy opowiádániu ſwym ludźiō poſtronnym, y też na Vrzędźie naſzym przy okazywániu Woźnemu y ſtronie rąn znácznych na zabitym ſamą trzećią, bądź ludźmi obcemi, nie podeyrzanemi, ábo dziećmi bliſkiemi, naoſtatek ieżliby z tych nie było z sługámi przyśięgła, tedy ieden z nich, ktorego ná śmierć obierze y poprzyśięgnie ma karan bydz gardłem. A pomocnicy iego île ich będźie, maią głowczyznę ſto kop groſzy płáćić. y w więźieniu na Zamku rok y ſześć Niedziel śiedzieć. A będzieli źábito dwuch, abo trzech, ábo kilka ich oſob Szlacheckich, za każdego Szlachćicá, oſoba Szlachecká karana bydź ma, także y o Szláchćiąnkách rozumiana bydź ma.* Stat. Lith. R. 11 Ar: 29 fol. 342

W Koronie gdyby przećiwko Pomocnikom pokazała ſię z ſkrutynyi umyślna Complicitas, tedy po pokazániu, maią bydź karani, iáko y Principał. 1588 f. 465 o pomocnikach.

1576 f. 310 o pomocnikach Mázo.

W Mâzoſzu pomocnicy o zabićie Szlacheckiey oſoby, obwinieni y powołáni, ieżliby ſię káżdy według Prawa, z ſześćią Swiádkow nieodprzyśiągł, zá winę oney pomocy, káżdy z nich ſtronie obżałowaney po 30. grzywięn płáćić ma, ſądowi po 3. grywny, nad to dwánaśćie Niedźiel w wieży śiedźieć, á zá głowę oſobno Principał płáćić winięn według Statutu Koronnego, gdy ieden gardło daie, po przyśiędze Aktora drugim odwod.

37. Głowczyzny y nawiaská ludzi proſtych.

Stát: Lit. R. 12 Ar. 1 f. 360

O Głowczyznách y nawiaſkach ludźi proſtych, y czeládźi, ktora od Panow odchodzi y o sługach przykaznych: ✠ *Ieżęliby ktory Szláchćić z opielſtwa y bez dania przyczyny, proſtego ſtanu, y nieślachćicá zábił, á byłby poiman na gorącym uczynku w czaśie w Statućie na gorącey uczynek zámierzonym, tak Szlachćić zá ſſuſznym dowodem ma bydź gárdłem karany, krom głowczyzny. Iednak ma być poprzyśiężony ſamośiodm, miedzy ktoremi maią, bydź dwáy Szlachta, wiáry godni, y niepodeyrzani. A ieżliby Szláchty ku dowodu nie było, tedy gdy z proſtego ſtanu z trzema Swiádkámi żałobnik przyśięże, Szláchćic tylko głowczyznę płáćić powinięn będźie. Wſzakże gdyby Szláchcić powiedział że bez przyczyny, zá początkiem tego zábitego w obronie będąc przymuſzony zabił, á brałby ſię do odwodu. tedy ma bydź przypuſzczony. A gdy przyśięże że z dwiema Szláchtą ludźi dobrych, wiáry godnych, á choćiayby y nie Szláchty, tákowy ma bydź wolny y od gardła, y od głowczyzny. A gdzieby ſię to pokazáło, będąc y przed tym nieſpokoynym, ſwawolnie to uczyniwſzy, tylko ſąm ieden brał ſię ku przyśiędze bez*

tako-

tákowych Swiádkow, tedy to mu iść nie ma, ále prze-ćię za dowodem zupełnym, ſtrony żáłobney, iáko ieſt wyżey opiſąno, ma bydź gárdłem karany. Iezeliby zaś ſtrona żáłobliwa zupełnego dowodu nie miáła, ále tylko ſamowtora, álbo ſamotrzećia tego Szlachćicá poprzyśiądz chćiáłá, miánuiąc bydź iż ſię to nie przy ludziach ſtáło, tedy tęn Szláchćic iuſz bliżſzy będźie z ſwym dowodem odprzyśiądz ſię, iako to nie umyślnie, ále przymuſzony w obronie uczynił. A iezeliby tez y Szláchćić ku przyśiędze Swiádkow nie miał, á tylko ſąm przyśiądz chćiał, to iuż ſtroná żałuiąca bliżſza ſamotrzećia, ſobie rownemi, tylko dobremi ludźmi y niepodeyrzánemi przy zabitym, iż nie zá początkiem iego, iedno bez winnie zabit, przyśiąc, a tęn ſzláchćic obwiniony zá tákim nie zupełnym dowodem gárdłá nie tráći, tylko głowczyznę według ſtąnu iego zápłáćić będźie powinięn. A gdzieby też Szláchćic táki nie był na gorącym uczynku poimány, tedy przećię będzie po tym do Prawa według Statutu przyćiągniony, ma zá dowodem ſłuſznym zá zabitego głowczyznę płáćić, y ſzkody, ktoreby ſię w tęn czas ſtały o práwie.

W Koronie Szláchćic gdyby zábił człowieká proſtego ſtąnu, przepada grzywięn trzydźieśći, ktorey winy połowicá Pánu zabitego, druga połowica potomkom.

1581 f. 571 mężoboyſtwie Plebeiorum.

O mężoboyſtwie miedzy ludźmi proſtego ſtąnu: zá ſłuſznym dowodem ſtrony żáłuiącey, zá przyśięgą ſtrony powodowey: ſamotrzećiego, ſtroná obwiniona, gárdłem ma bydź karána, głowczyná z máiętnośći ruchomey, według ſtąnu iego, zapłacona bydź ma.

Stát: Lith: R. 12 Ar. 23 f. 371

Gdy człowiek proſtego ſtąnu, ſobie człowieká rownego zábije, gárdłem ma bydź karány, w czym też ſcrutinia máią bydź chowáne.

1581 f. 373 o mężoboyſtw:

Plebeij głowá, gdy o nię, iáko o Szláchecką czyniono,

1557 fol. 50 § Gdzieby kto Ibidem

nie ma bydź płácona. A ktoby o nię czynił, przepada winy 120. *grżywięn, y ma śiedzieć w wieży roky ſześć Niedźiel.*

38 Głowczyzna Tátárska.

12 Stat. Lith. R. Art. 10 f. 378

O głowczyznách y nawiáſkách Tátárom: ❧ ktorży Murzowie, Kniáziowie, Tátarowie Zakonu Biſurmánſkiego, máia ośiádłość imioná Ziemſkie z nádániá Przodkow náſzych, y nás ſámych y iezli ći bywáia, ná ſłużbách náſzych Hoſpodarſkich, y Ziemſkich w Rotách, ábo przy Hetmánách náſzych, y w Regeſtrách woiennych ſa napiſáni, tákowym nawiáſka ma bydź, iako Szláchćie, á żonom ich ſowito, á głowczyzna ſto kop groſzy, y ktemu śiedzieć wieza rok y ſześć Niedziel, okrom gárdła, wyiawſzy tego, ktoby ná goracym uczynku był poimány, tákowy gárdlem kárány bydź ma. A ktorzy Tátárowie Formánſtwem ſię żywią, y ogrodne rzeczy ſpráwuia, bydłem tárguia, ſkory wypráwuia, y iákiemikolwiek rżemieſły zywonści ſobie żarábiaia, tákowym nawiaſka rubl gzoſzy, á żonom ich ſowito, á głowczyzná dwádześćiá kop groſzy.

39. Gośćinne Práwo.

1565 fol. 49 Iars marki pogran: ſpráwiedliwość

O krzywdách gośći przyieznych Cudzoziemſkich: ❧ *Ieżeliby iákim gośćiom od tu byłcá krżywdá ſię ſtáłá, gwałt, boy, rozboy, y zránienie, y odięćie gwałtowne máiętności iego, tedy obwiniony bez pozwu, á Mieſczánin proſty bez rokow powinięn ſię uſpráwiedliwić przed námi, przed Woiewodámi, przed Vrzędnikámi Zamkowęmi, Dworńemi, á Mieſczánie przed Maydeburſkim Práwęm, á ieżeliby kto precz ziáchał, ná imięnie rzecz ſkazána bydź ma, bez wſzelkiego zbiiánia pozwow.*

Spráwiedliwość gośćinnym práwem miedzy Gośćmi, czyniona bydź ma.

Stat: Lit. R. 4 Ar: 29 fol. 145

O tych ktorzyby nie maia ośiádłośći w tym Páńſtwie, ábo Powiećie ktorym, á tám przyiácháwſzy z ſtrony, ábo z innego Powiątu zbytek, abo iáka izkodę komu uczynili: ❧ to ieſt boy, ràny ſzkodę, tedy támże ná tym mieyſcu gdźie zbytek popełni, ſadzon bydź ma. á ktoby gwałtem niechćiał, ſtáwić ſię przed Vrzędem, mocą ſtawion bydź ma, gdzieby nie zápłáćił, ábo rękoiemſtwá nie dał, ma bydź do więźięnia wſadzon, y dzierżány do doſyć uczynienia, ieżeliby precz uiachał, tedy ſkazánie na nim ma bydź, y

wypis

wypis wydány, á żałobnik liſtem wſzędzie go może pośćignąć, á Vrzad powinięn do wykonánia wywodźić. Toż ſię ma rozumieć, ktoby z inſzego Powiátu przybył, á ſzkodę uczynił, więc gdyby z iechał, Vrzad on ma gdźie ſię zoſtánie ſkazánie ná imięniu iego uczynić. pozwęm obeſłáwſzy, na cztery Niedźiele przed Rokami. Ieżeliby nieſtanał, upad na nim ma bydź ſkazany, z ktorym żałobnik do włáſnego iego Powiátu iácháć, y ná imięniu iego, odpráwę uczynić, á ſłudzy Páńſcy, gdyby co tákowego uczynili, mają bydź zádżierżeni ná Zamku. á Vrzad Pánu iego ośiádłemu ma dáć znáć, á nieośiádłemu ſam ſługá o ſobie wiedzenie ma dawáć, Vrzad cztery Niedźiele ma tego czekáć, zá tym Pan iego ma przyiácháć y ſpráwiedliwośći ſłucháć, ieżeliby Pan nieprzyiachał, nie przyſłał, ſpráwiedliwość ma ſię ſtáć bez Páná, á tam gdźie o gárdło nie idźie, Vrzad może dáć rękoiemſtwo, ktoby záś nie winnie był obżáłowány: Vrzad ma nawiaſkę ſkázáć, gdyby záś komu Vrzad pofolgował, iuż nie ſtroná, ále Vrzad má nawiáſtkę płáćić.

40. Grábieſz, Nawiaski, ſpas.

O Pográbienie ſtádá świerzopiego, y o cenie iego: ☞ *a potym dzierżący to ſtádo Zrzebcá abo świerzopę y kilká ich umorzył, ábo ſobie przywłaſzczył, tákowy świerzopę y zrzebca ma płáćić, a cená tákowa Kśiążęcemu, Páńſkiemu, y Ziemſkiemu ſtadu, zá żrzebcá ośm kop groſzy, za świerzopę cztery kopy groſzy, á ieżeliby co więcey ná tárgu dawąno, płáćić będźie potrzebá z nawiaſką.* Stat: Lit: R. 13 Art. 1. fol: 391.

Iákim ſpoſobem máią ſię záchowáć o iſpaſz y ograbieże ná ſpáſách: ☞ *nikt ná ſwoiey áni na cudzey dźiedzinie, ſtádá świerzopiego záimáć nie powinięn, co ieżliby kto uczynił, y grabieſz wźiął, tedy tákiemu winy, trzy rubli groſzy ma zápłáćić, y ſzkody opráwić, co by ſię ſtádu ſtáło, według uchwały wyżey opiſaney, bo nie ma zá ipaſzą ſtadá bráć, ale oświadczywſzy ſię przy ludźiách, ábo przy Woźnym odegnáć, na tęn czás czyie ſtádo y iſpaſz, y ſzkody zápłáćić powinięn. Wſzákże to tylko ſtádo świerzopę záyimowáne bydź nie ma, inſze konie iezdne, y iákieſzkolwiek roboćie bydło, świnie, záimać wolno, á záiąwſzy má dać znáć temu* Statut: Lit. R. 13 Ar. 2 fol. 391

czyie ieſt, áby ná porękę wziął, y ná iſpaſ poſzedł, á co kopá ná iſpáſy przyſądził, ten Pąn, czyie bydło záięte ma płáćić. A gdyby zá obwieſzczeniem naydaley trzećiego dniá na porękę nieodebrał, ná kopę niewyſzedł, tedy ſtroná według uważenia Woźnego, ma odęgnáć ſtádo, á w ſzkodzie zoſtáwić tyle bydłá, coby zá iego ſzkodę ſtáło. Iednákże ſtado świerzopie do Swiętego Ierzego chodzić ma po polu, byle nie po zycie, á po Swiętym Ierzym wtydźień, káżdy ma zá ſwoim ſtadem ſtrożá wyſłáć aż do Wſzyſtkich Swiętych, dawność zá iſpaſ według dawnego zwyczáiu do Bożego Narodzenia. A ktoby zá iſpaſ do Bożego Narodzenia zapłacić niechćiał, tedy ma pozwáć ná rok zawity przed ſąd Ziemſki, á Vrząd Ziemſki za dowodem tych, kto okopował y woźnego, ma tę ſzkodę ſowito ſkazáć y opráwić.

1583 fol. 468 titu: o zwiętym

W Grodzie od wyręczenia bydła w Koronie, nie ma bydź brano, ieno groſzy 12. a o ſzkody u Ziemſtwá forum.

Ktoby pod Szláchćicem abo Szláchćiąnką grabieſz uczynił, konie pobrał, przy Kośćiele, ná tárgu, ábo ná polu, ná drodzę, y gdzieſzkolwiek, abo pod sługą, ktoryby przy Pánu abo przy Páni ſwoiey w drodze iechał, koniá wźiął, wyprzągł, by też y bićia żadnego nie uczynił, á luboby też y ſamá ſtroná przy tym nie byłá: tedy za słuſznym dowodem, ma tákowego Szlachćica, ábo Szlachćiąnkę nawiązać, iakoby go zbił, á będzieli sługá przy tym zbit abo ranion, to także y sług nawiązać, według ich ſtąnu, koniá koniem, tákże náwiązać, a ſzkodę ieżeli będźie opráwić. Toż ſię ma rozumieć choćby pograbiono sługę kędy posłanego. Ieżliby też záś koniá ſámego po polu chodzącego pograbił, tedy koniá, koniem ma nawiązać.

Stat. Lith. R. 15 Ar: 3 fol. 392

Nie

Nie tylko grabić, ale ſwego wziąć gwałtem nie wolno u nikogo. Stat: Koronny

W Woiewodztwie Wołhynſkim, Kijowſkim y Bráclawſkim ſtroná o grabież do Grodu rokiem zawitym pozywáć ma, a rokiem licownym na dwie Niedzieli. Tamże warowąno, że licowny rok ściągáć ſię nie ma, tylko ná rzeczy kradzione. 1578 fol. 338

O grabieſ człowieka Księżego, Pańſkiego, y Ziemiańſkiego: ☞ ná targu przy Cerkwi ná dobrowolney drodze pograbił, ma záplaćić winy ſześć rubli groſzy, á grabieſ z náwiáſką oddać, to ieſt konia, koniem, wołu, wołem, nawiązać. A ieżeliby Szlachćić pograbił u czyich ludzi, na polu, abo gdzie indziey, á boiu nieuczynił, tedy ma płáćić trzy rubli groſzy, y grabieſ nawiązać. A Chłop Chłopa ieżli przy Kośćiele, na targu, na drodze pograbi, ma zapłáćić dwa rubli groſzy. A gdzieby Chłop Szláchćica abo Szláchćiąnkę pográbił, o tym ma bydź ſądzono według Artykułu trzećiego tegoż Rożdziału, o grabież wſzeláki, także z nawiaſką płaćić, konia, koniem, wołu, wołem, krowę, krową, y każde bydle iakie pograbił. Stat: Lit. R. 13 Art. Art. 4 fol. 323

41. Invaſio naśćie Domu.

Ktoby na czyi Dom, ábo Goſpodę umyślnie náiáchał chcąc go zábic: ☞ Gdyby w tym domu przy naśćiu gwałtownym zábił, pokoy wzruſzył, zá ſłuſznym dowodem gárdło traći, á nie tylko ſam, ále y pomocnicy iego, gárdłem karáni będą, gdyby ſię odprzysiądz niechćieli. A głowczyzná według ſtanu ſowito z imięniá gwáłtowniká, y też ſzkody ieżliby iákie náſtąpiły, dźiećiom ábo bliſkim zábitego, z nawiáſka płacone bydź máią. A ieżliby nikogo nie zábił, tylko ránił, takowy zá ſłuſznym dowodem, ſam tylko gárdło tráći, á pomocnicy iego w wieży na dnie rok y ſześć Niedziel śiedzieć powinni będą. Nàwiaſká według ſtanu y ſzkody ktoreby ſię przy gwałćie ſtały z imięnia ſamego gwałtowniká z náwiáſka płácone bydź máią. A ieżliby gwałtem náſzedł, nikogo niezábił, nie ránił, á znáki przećię gwałtu ábo ſzkodę iáka uczynił, tedy gwałt płáćić powinięn dwánaśćie rubli groſzy, y ſzkodę z nawiaſką oprawić, wieżą śiedzieć powinien dwánaśćie

naśćie Niedziel ná Zamku z pomocnikami, ſłudzy zá pomocnikow rozumiáni bydź nie máią. Także ieźli kto komu w Mieśćie ábo w drodze iádac, ná Goſpodę náſżedł, á kogo zábił, abo ránił, ábo ſzkodę iáką uczynił, ma bydź ſadzon y ſkázywan tymże obyczáiem, iáko wyżey w tymże Artykule o gwałćie Domu Szláheckiego ieſt opiſano, á gdyby przyſzło do rozprawy ſadowey, á pomocnicy nie ſtánęli, tedy obwiniony w głowách gwáłtownik, niewymáwiáiąc ſię niebytnośćia pomocnikow, powinięn będzie uſpráwiedliwić ſię, á żáłobney ſtronie wolno będzie y potym z Pomocnikámi czynić.

II. P. 205 *Ieźliby kto wſzedſzy w Dom cudzy, ręką gwałtowną Goſpodarzá, ábo Zonę, ſyná, ábo ſługę zábił, ſześćią Swiádkow przekonány, ná gárdle ma bydź kárány.*

1588 fol. 465 o pomocnikách *Pomocnicy, ná ktorych ſię ex ſcrutinio pokaże complicitas umyślna, gdy będą pokonáni, máią bydź gárdłem karani, iáko ſąm principal, pœnam complicitatis popada, kto Banitá przechowa.*

Ibidem f. 463 o mężoboyc: y skrutin, *Ieźliby ręcznią bronią kto kogo zabił, 240. grzywięn; á ieźli z ruſznice 480. grzywięn głowczyzná płácona bydź ma.*

1601 fol. 759 titulo o Ruſznicach *Mężoboyſtwo z ruſznice gárdłem, & pœnâ Infamia káráne bydź ma, głowczyzná y nawiąſki, z oſobná, máią bydź płácone.*

1578 f. 307. o náiachaniu abo naiśc u domu 1578 f. 336 de inua: *Gdyby ktory Szlachćic gwałtem czyi Dom náiáchał, ábo náſzedł, Goſpodarzá zránił, dobrá gwałtem brał, takowy náieźnik y ráptor Dobr, zá dowodem przed Staroſtą przekonany, máiętność ſwoię y podćiwość tráći.*

1560 f. 4 § á iżśię zábić: *Mężoboycá rok y ſześć Niedziel ná dnie w wieży ma śiedźieć, w czym Staroſtowie folgi czynić nie máią.*

1557 f. 10 ktoby *Ktoby z ruſznice zabił, ma ſowito śiedzieć.*

1588 f. 456 tit. o mężoboycy: § á ktoby. *Mężoboycá lubo ſtronę záiedna, wieże uchodźić nie może, alioquin y tęn co zábił, y ten kto záiednał, w winę mężoboyca podpada, w czym remotioribus etiam inſtantia reſeruatur.*

1590 f. 15 *Lege in perpetuum poſtánowiono, iż ktokolwiek cuiuſcunq;*

iuſcunq́ ſtatûs & conditionis, gwałtownie dobrá, bez práwney Vrzędowney Exequucyi, záiezdżáć & violentias, præiudicioſas ſtanom Szláchecki inferre wa- żył ſię, takowy każdy, ſine ullo reſpectu perſonarum ſkroconym proceſſem w Grodżie, ták iáko o zbiegłych poddánych & cum complicibus præviâ Inquiſitione ſądzony, & pænâ Banitionis perpetuæ ad primam Inſtantiam okryty bydź ma.

O dowod gwałtu, iáko żáłobnik ma oświadczyć y obżáłowáć zaraz zabitego, má opowiádáć y okazáć okolicznym Samśiádom ſwoim, á w niebytnośći ich y Vrzędnikom ich, Szlachćie y innym okolicznym, á potym żáłowáć ná Vrzędźie Grodzkim ſadowym, tego Powiatu, w ktorym ſię to ſtánie, y Woźnego wźiąć, także ma gwałt ukazáć y zábitego. a potym urzędownie w kzięgi wpiſáć, a ktemu trup ten ná Vrżad przywiozſzy, temu Vrzędowi kogo z nich żáſtánie okázać, potym może bydź pochowan, á to ku karaniu, y gorącego uczynku nic ſzkodzić nie ma, y ieżliby ſię obżáłowány zniecnał, bliſzy tego będzie żáłobnik wypiſem zeznániá Woźnego, y nań Samśiádow dowodzić, y przy tym ſamotrzeć z Szláchćicámi ſobie rownemi ná tym gwałćie przysiadz, ieżliby ná ten czas nie mogł mieć Szláchćicow ku przy śiędze, tedy z Zoną y dziećmi doroſłemi, á niebędzieli dzieci, tedy z Zoną ſwą y Czeládzią domową z ſługámi ſamopięt tego gwałtowniká poprzyśiadz. A ieżeliby Goſpodarz domowy zabit był, tedy Zona iego y dzieći, á nie będzieli Zony y dzieći, tedy bliſcy, á potákim dowodzie tęn gwałtownik y pomocnicy iego karáni będą według Artykułu pierwſzego w tymże Rozdziále. A ieżeliby pomocnicy ná goracym uczynku poimáni nie byli, ále obronionemi w tym będąc, do tego nie ználi ſię, przyśięgą odwiodſzy ſię wolni bydź máią, á ieżeliby nieodprzyśięgli, gárdłem karáni bydź powinni. A ieżeliby gwałtem ná dom náiachał á nie zábił, tylko ránił, tedy tákże ten gwałt opowiádáć, y rány okazáć okolicznym Samśiádom, y ná Vrzędzie Grodzkim zápiſáć. A przy tym dowodzić gwałtowniká z ludźmi dobremi Szláchta poprzyśiadz, potym máią bydź karáni, iáko w pierwſzym Artykule opiſano, z nawiaſką z imienia iego, náoſtátek z ſubſtáncyi iego leżącey, wſzakże ieżliby ſześćiu Swiádkow ſpełna nie miał, tedy zdwiemá Szláchćicámi ludźmi ſtronnemi, náoſtátek z domowemi, iáko wyżey dołożono. A gwałtownik zá tákowym nie zupełnym dowodem gardłá nie tráći, iedno gwałtu dwánaśćie rubli groſzy, á náwiaſkę według ſtanu y ſzkodę zá dowodem, á zá winę dwádześćiá y cztery Niedziele w wieży ná dnie śiedzieć ma. Ieżliby y ná tym dowodzie uſtał, tedy y ſam ránny ná ránach ſwych ma przyśiadz, ktoremu po przyśiędze nawiaſká ma bydź ſkazána.

Statut Lit: R. 11 Ar. 2 fol. 318

na; á gwałt y ſzkody nie máia bydź ſkażowáne. A ieżeliby nie ràniono, tedy przećię gwałt ma bydź oswiadczon iáko wyżey, á potym gwałtowniká ſámo cżwárt poprzysiadz, á gdy przyśięże, má bydź gwáłt płacony dwánaśćie rubli groſzy, á ſzkody z nawiaſka opráwić, á gárdłá nie tráći.

H. P. 254 *Gdyby kto w drodze broniąc ſamego śiebie abo máiętnośći, ábo poddánych, kogo zábił, w więży śiedźieć nie powinien, tylko głowczyzne płáćić ma.*

1576 f. 108 w Excepṫách Mazowieck: o ubićiu y zabićiu *Ieżli Szláchćic Szłachćicá przy robóćie y roli, u łąk, użniwá, y niwy ktoreykolwiek roboty, ráni ábo ubije, tákowemu rany ſowito opłácone bydź maią, á ieżli zábije, ſowito głowczyznę żápłáćić, w wieży przez dwie lećie y dwanaśćie Niedziel śiedźieć ma, á ieżliby w wieży umarł, przećię ſowito głowczyzná dźiećiom płácona bydź ma. A ieżliby ſię zaboyſtwo ſtáło z ruſznice, czworaka zapłáta y śiedzenie.*

1588 f. 462 o poimaniu y więźieniu *Gdyby Szláchćic Szláchćicá gwałtem poimał, y do więźięnia dał, ma bydź kárany 120. grzywięn, ná dnie w wieży, tyle troie ma siedźieć, iako długo w więźieniu trzymał, nad to ſkody y rány płáćić ma, za przyśięgą wyimuiąc z tego ſługę iawnego złodźieia ábo zdraycę. Toż ſię y ná Stároſtę śćiągać má, gdy pod imieniem Vrzędu ſwego kogo więźił.*

1576 f. 307 o gwalcie y nałachániu *W Koronie Inuaſionis pœna Infamia, & confiſcatio Bonorum ſkody nádgrodźiwſzy ukrzywdzonemu.*

Ibidem *Nayśćie ma bydź rozumiáne, gdyby kto, kogo, w Kośćiele, ná Cmentarzu, w Goſpodźie y w Domu kmiecym ná wśi ubił, ránił, zabił.*

1576 f. 309 titulo: o okrutnym *Contra Plebeium propior citatus Szláchćic odprzyśiądz ſię cum teſtibus quinq;.*

O gwałtowniku y mężoboycy, ktory zábiwſzy z Ziemie ućiecze: ☞ *álbo przed ſądem upornie nie ſtánie, ma bydź odeſłány ná wywołánie do nas Hoſpodará.* Stat: Lit: R. 11. Art. 4 fol. 321 *A zá głowczyznę nawiaſkę ſkody w pozwie opiſane Vrząd nie odkładáiąc ná inſzy czás, ale zárazem ſtronie*

nie żáłobney zá dowodem pozwu y roku y pokazániem opowiádániá tylko Sąmśiádom okolicznym, y na Vrzędzie uczynionego, niesłucháiąc wywodow dla nieſtánia ma dać w wiązanie w imięnie takowego obwinionego. A gdżieby imienie zá głowczyznę, y zá ſkody nie ſtáło, iednák to imienie w tey, głowczyznie y ſkodách ma bydź podáne dżiećiom zábitego, ábo krewnym, a obwiniony y wywołány, chćiałby ſię potym za gleytem náßzym ſpráwowáć, tedy ma ſię w tym záchowáć wedle Artykułu trzydzieſtego w Rozdziale czwartym, y ná práwie, ieżliby ſię z tego obwinienia wypráwił, tedy żáłobnik powinięn imięnie iego w ktore był od Vrzędu zá nieſtaniem iego wwiązan poſtąpić, á ſkody, ktoreby zá tákim wwiązániem obwinionemu w imieniu iego ſtáły ſię, y omięßkánie roboty, za ſlußnym dowodem płáćić ma. Wßakże obwiniony ma ſię w tym czuć y ſpráwowáć ſię tego, naydaley od wywołánia do roku y ßeśćiu Niedziel. A gdy ſtrony oczywiſto ſtáną ktoreykolwiek ſtronie dowod ábo odwod Vrząd ſkaze. A ieżliby w czáśie wſpomnionym do ſprawy y gleytu naßego nie miał, tedy dzieći, ábo Krewni zábitego, iuż to imię ſtrony przećiwney dzierzecż y używáć maią, do tych miaſt, poko wywołánego dzieći ábo krewni, tę ſummę od Vrzędu ſkazáną, a on iuż ſąm wiecznym wywołaniem zoſtáć ma. Wßákże tákie dżieći abo krewni, máią tę ſummę pieniędzy odkładáć, ktorzy tego mężoboyſtwá nie pomagali. Ieżliby po wywołaniu tęn gwałtownik mężoboycá, náleżion był w Páńſtwie náßym, tedy ná tym Vrzędżie, gdzie będżie pośćig nion, ma bzdź karąn iáko gwałtownik, á niebędzieli kto pośćigał, tedy Vrząd naß maiąc pewną wiádomość, ma támże poimawßy ſkarác, ieżliby go tym czáſem zábito, nikt głowczyzny płáćić nie będzie powinięn.

Nnn   Ieżli.

H. P. 249 *Ieżliby mężoboycá boiąc ſię karánia, z Kroleſtwá ućiekł, choć będźie ośiádły, choć nieośiádłym zoſtánie bezecnym, co przez Woźnego ma bydź obwołąno.*

1589 f. 529 Infames & præſcripti *Wywołáńcy ták Polſcy w Litwie, iáko y Litewſcy w Polſce mieyſcá mieć nie máią. A káżdy Vrząd Exequucyą nád nimi ma czynić.*

1564 f. 60 Dekret na ſądy nowe § też to nas doſzło *W Koronie ktoby wywołánie przez ośm Mieśięcy, na ſobie nośił, nię maiąc ſublewácyi, Staroſta pod winą 300. grzywięn ma ſię ſtáráć áby go poimał, y wſádźił, a gárdło iego na łaſce Krola Iegomośći.*

1588 fol: *Dobrá w przezyſkách y głowczyznách 'dźierzące, dawnośći nie máią, wolno záwſze Dziedźicowi y práwo od niego maiącemu ſkupić.*

1564 f 89 Dekret na ſądy nowe § Item doślismy *Ludźie czci odſądzeni, w Koronie mieyſcá nie maią, á ktoby ſię przypowiedźiał z Dekretem, á ukazałby ſię to Vrzędownie Stároſta powinięn go poimać, y dáć śćiąć pod winą 300. grzywięn.*

1589 f. 543 titulo o odprawach, *Z Banita gdzieby Staroſtá Exequucyi czynić niechćiał, raz y drugi, ſto grzywięn płáćić powinięn, trzeći raz privatio Officij naſtępuie. Forum Trybunał.*

? Stat: Lr. R: 11 Ar: 19 fol. 332 Ktoby zábił gwałtowniká w Domu ſwym y pomocnikow iego: ☞ Tedy ſkoro po onym gwałćie ma Samśiádow okolicznych obeſłać, obwołáć, y opowiádáć, y tego czáſu do Vrzędu ſądowego, tego Powiátu w ktorym ſię to ſtánie, iácháć ábo poſłáć wźiąwſzy Woźnego, y ſtrony łudźi dobrych Szláchtę, on gwałt y zábitego gwałtowniká w domu ſwym okázáć. A potym gdy będźie o to zábićie obwinion, zá okazániem słuſznych znákow gwałtu, Mąż z Zoną y dziećmi lat dorosłemi, y trzema Szláchćicámi ſobie rownemi, choćby Zony y dzieći nie było, á nie będźieli trzech Szláchćicow, do odprzyśiężenia z ſobą mieć, tedy z ſługámi y czeládzią domową ſámopięt, przećię ma ſię przyśięgą odwieść, ná tym, iż tęn zábity gwałtem náiáchał, á ſtáło ſię zá początkiem zábitego. A Ieżliby nie zabił, tylko ranił, tedy ſam ieden Pan Domowy, ábo Gość w Goſpodzie ſtoiący ma przyśiądz, iż iáko gwałtowniká w domu ſwym ránił. Tákowy głowczyzny ran y ſzkod niiákich płáćić nie będzie powinięn.

H. P. 305. *Gdyby w dom czyi, ręką gwałtowną nadſzedł Goſpo-*

ſpodarzá, żonę, ſyná abo ſługę zabił, ábo okrutnie ranił, będąc przekonány ſzeſćią Swiádkow, gárdłem ma bydź karan.

A kogoby w naśćiu Domu, ábo Goſpody, broniącey kogo z ruſznice zábił, abo ránił, zá słuſznym dowodem karániu niepodlega.
1601 fol 759 o Ruſznicach y w. X. L.

Inwaſionis auctio służy Szlachćicowi, ktorego Dom náſſo ranionemu o ránę.
1576 fol. 307. o gwałćie

Nie tylko ręczną bronią, ále chodźby z ruſznice, w nayśćiu kto kogo zábił, wolen zoſtáie.
1601 fol. 759. o Ruſznicach

Bánit gdy zábije w obronie żywotá, wolen.
Stat. Lith. R. 1 Ar. 13

Vrzędnik ſądowy gdy zábije w obronie, wolen.
Stát. Lith. R. 4 Ar. 63

Kto nie tylko boiem, ále zgáſzeniem świece, da przyczynę do rąn ſkázuią winy.
Stat. Lith. R. 11 Art. 11

Ktoby náiáchał ábo náſzedł ná cudze imienie, ábo ná śioło gwałtem, á tęn broniąc gruntu ſwego zábił: ☞ to ieſt: naſzedſzy umyślnie na czyie imienie, śioło, ná ludźie, na grunty, ábo znaczną ſzkodę czynił, ábo zábrániem ludzi, bydłá, ſtatku, żęćiem ábo braniem zboża, śiána, rąbániem laſow, gaiow, abo kazeniem granic, miedź, kopcow, łowieniem Ieżior, á tęn Szláchćić broniąc imięnia ſwego, onego gwałtowniká zábił, ranił, tedy ma tymże ſpoſobem, iako wyżey o gwałtowniku domowym ieſt opiſano, przyśięgą ſwą odwieść ſię, ma to uczyniwſzy, nawiaſki, áni ſzkod płáćić nie powinięn, o ſwoię krzywdę na imięniu gwałtowniká wolno czynić.
Stát. Lit. R. 11 Ar. 20 f. 333

Invaſor abo naśćia ieżliby z ſtrzelby, álbo iákąſzkolwiek bronią inną, był od tego kogo naſzedł, żabity, Invaſus prævio ſcrutinio, wolen ma zoſtawać.
1601 fol. 759. o Ruſznicách y na W. X. L.

42. Imienia zákupowánie, Poreki.

V cudzego Człowieká nie ma nikt Ziemie zákupowáć bez woli Páná ſwego: ☞ u Boiár ludzi proſtych, kniáſkich, Páńſkich, Ziemián-
Stat. Lit. R. 9 Ar. 27 f. 304

mianſkich, nikt Ziemie zakupowáć, áni ná láto ku páchaniu náymowáć nie ma, bez woli Páná iego, ktoby ináczey uczynił, y pośiał, tedy to pośianie y pieniądze tráći, á tęn człowiek czyią ziemią, ma bez odkłádánia pieniędzy ſwą ziemię wźiąć, á on ná tym człowieku iego, u ktorego był ziemię zákupił, y ná poręczniku, przez czyie ręce pieniądze dawał, pozyſkiwáć nie ma, dla tego iż to on uczynił nád tę uſtáwę náſzę. Tákże ſámego cudzego człowieká, Zony y dźieći, nie ma nikt zakupowáć, bez woli Páná iego, ábo Vrzędniká pod utrácęniem.

Stat: Lit: R. 9 Ar: 28 fol: 304 O porękách ludzi proſtych: Boiárowie Pancerni, putni, y ludzie proſtego ſtanu, nie máią bez dozwolenia liſtownego Pánow ſwych, nikomu po rzeczách wielkich ręczyć. Iednak w rzeczách mnieyſzych wolno, to ieſt: naydaley do czterech kop groſzy, choćby y po wielu ludziách to czynił, to mu wolno, ále nie nad większą quotę.

565. 46 titu: Rękoiemſtwo *W Koronie rękoiemſtwá poddánych Woiewodztwá Płockiego znieśione, przykłádem innych Woiewodztw*

43. Jntromiſsio, álbo w wiezowánie y odpráwá.

1577 f. 305 o wwięzywaniu *W Woiewodztwie Mázowieckim wwięzywanie w imienie taiemne bydź nie ma, ále przez Woźnego być ma obwołáne, á ieżeliby kto bronił Intromiſsyi, do Kśiąg niepuſzczenia ſwego przyczyny, ma dáć wpiſáć, á ieżeliby y tego uczynić omięſzkał, tedy ná pierwſzych ábo wtorych rokách ma to czynić, á gdyby iuż tego uczynić zániedbał, iuż dawnośćią ſwoią rzecz tráći.*

Statut: Lit: R. 4 Ar. 98 fol, 210 O nápomnieniu Vrzędowym około zápłaty ſummy pieniędzy, z Práwá ſkazáney, pierwey niż Woźny poiedzie, zá to w więżywáć: áby nikt niepoſłuſzenſtwá práwá niewiádomośćią niepokrywał, Tedy Vrząd naſz ma wydáć ſtronie powodowey liſt ſwoy uwiązczy, ku zapłáćie ſummy ſkazáney przez Woźnego y dwu Szláchty, ná cztery Niedźiele przed rokámi, nápominaiąc, áby te pieniądze ná rokách zápłáćił, á potym gdy nie zápłáći, od práwá ma bydź ná imieniu uczyniona, ktory czás nie od rokow ma śię ráchowáć ále od liſtu uwiąſczaiącego, to ieſt gdy záocznie ſkazáne będźie płácenie ſummy, gdy záś zá mowięniem ſtron u Práwá ſkazáne będźie zápłácenie, iuż tákowego obwieſzczenia y nápomnienia nie będźie, ále záraz po ſadách odpráwá ma bydź nákazána, co śię o ruchomych rzeczách ma rozumieć.

O odpráwie ſummy pieniędzy z Práwá przyſadzoney, gdzieby

by iey kto według ſkazánia Vrzędowego niezápłáćił, też o wwiązánie w imienie przyſadzone: ☞ Iezeliby kto pieniędzy náką-zánych nie zápłáćił, tedy Woźny ná wwiazánie przydány ma ze trzema Szláchty wiáry godnemi iácháć, y ſtronę żáłobną według liſtu uwiaſczego zá ſummę iey ſkazáną w ludźie, w imienie, grunty wwiązáć, y wdzięcznie do zapłáty ſummy podáć. A gdzieby kto Woźnemu wwiazánia nie poſtapił, choć y ſłownie, tákowy ma przećiwnik w zarękę w liśćie uwiaſczym opiſaną podpadáć. Po tym ſad wſzeláki, do ktorego to będzie należáło z Woźnym y piaćiu Szláchty iácháć máią, dawſzy znác przed ſoba liſtem upominálnym ná cztery Niedziele, y ſtronę powodową wwiazáć y odpráwić, choćby y umárł, to wwiazanie ma ſię odpráwić, tož ſię y o powodowey ſtronie ma rozumieć. potomkowie iey máia bydź wwiazáni, Vrzędowi zá praca od kopy dwá groſzá, ná ktkim odpráwę czynić będą, płáćić ma, y ſad tęn wwiazánie záwieść może. A od Dworney y puſtowſkiey páſzney Ziemie ábo włoki, po iednemu groſzu płácono bydź ma; á od gruntow ktoreby ſię na paſzna nie zgodziły, płácono bydź nie ma. Vrzad w czáśie odpráwę ma czynić, pod winą piaćiudźieśiat kop groſzy, o ktora winę Vrzad, przed głowny ſad pozwan będźie, przećię tę odpráwę czynić winięn będźie. | Stat. Lith. R. Art. 94 f. 219

W Woiewodztwie Mázowieckim, kiedyby kto iákimkolwiek Práwem, ábo obyczáiem imienie nábył, ma bydź przez Woźnego onego Powiatu wwiedziony y wwiązány, á przez Woźnego áby ku wiádomośći nowy Poſſeſſor przyſzedł, ma to być obwołąno, á ieżeliby kto bronić omięſzkał, tedy przy wpiſowániu, do ksiąg Intromiſsyi, álbo ná pierwſzych, wtorych, trzećich rokách, przyczyny ſwego bronienia dáć y wpiſáć ma, czego ieżliby nie uczynił, dawnośćią rzecz tráći. | 1576 f. 506 o wwiązaniu.

Vide contrarium w Rozdziale 4. Ar: 22, po zmárłey ręce potomkow przypozwáć trzebá.

Po Dekrećie Trybunálſkim nie Woźny z Szlachtą, ále ſąm Vrząd Grodzki ná odpráwę iácháć ma. | 1601 f. 759 titulo. Exequucya za decret. 1580 f. 541 o odprawach.

O tym, ktoby Vrzędowi ktoremu wwiązánia nie poſtąpił, po ſądzie ktorego Vrzędu, á nie po Trybunalſkim: ☞ Ieżeli ktory Vrząd roſkaże odpráwę uczynić, w ſpráwie w ktorey ſtroná przekonána ſkazanie przyięłá, y od niego nie áppellowáłá, á potym ná imieniu | Stat. Lr. R. 4 Ar. 95 tol. 213

Ooo ſwoim

ſwoim uczynić nie dopuśćiłá, tedy wpada w ſowitą zárękę. A Vrząd tęn ma liśćie odesłáć do nas Hoſpodará z pieczęćią y podpiſami, á my go każemy wywołać, á na imięniu iego przez Dworzániná naſzego mocą odprawę, ták w zarękách, iáko y zakładziech, ktory Dworzánin przy takiey odpráwie pięćiu Szlachty y dwu Woźnych przy ſobie ma mieć; á zá to, że ſię ſprzećiwił Vrzędowi náſzemu, oſtátek máiętnośći ſwey traći, y tę do ſtołu náſzego Krolewſkiego, wźiąć mąmy, y Szláchćicowi osiádłemu oddáć; wyiąwſzy, żeby ſię do miłośierdzia naſzego ućiekł, na tęn czas mu ią powroćiemy. A ieżliby ſię y Posłáncowi naſzemu ſprzećiwił, á umykáiąc Prawá, komuby inſzemu imienie puśćił: czegoby według Artykułu 73. w tymże Rozdźiale uczynić nie mogł, tákowy przećiwnik ma bydź przypozwány przez ſtronę przed nas na rok zawity, za pokazaniem na piśmie przećiwięnſtwa iego od posłanego naſzego, ná gardle ma bydź karany, á ieźli nie ſtanie, to będźie wywołány za mandatem naſzym, y przywrocenie máiętnośći przez Posłanca naſzego żáłobney ſtronie uczyniemy. A uwiaſzcego Posłáńcowi naſzemu tákże ma bydź iáko y Vrzędowi. Wſzákże gdyby ſkazáne było záocznie zá nieſtaniem, za niedopuſzczániem Apellácyi, á temu by ná kim co ſkazano, za niepráwne rozumieiąc ſkazanie w wiązánia niepoſtąpił, y Vrząd tęn do Trybunału oto zápozwał, tedy tá ſpráwá ma bydź zádźierzána, aż do roſpráwy u ſądu głownego.

H. P. 214 *Gdyby tęn ná kogo ieſt Práwo przewiedzione w wiązania bronił, abo więc w wiązánemu dzierzenia ſpokoynego, gwałtowną przeſzkodę czynił, w zakład tak wielkiey ſummy, iaka ieſt nań przezyſkána wpada.*

Ktoby

Ktoby upornie Exequucyi bronił, y rzeczy osądzoney, odpráwy uczynić niedopuścił, tákowy práwem przekonány, z Krolestwá wywołany bydź ma. II: P. 218.

O odpráwách rzeczy osądzoney, ktoby się Vrzędowi sprzećiwił, y o wywołániu. 1589 f. 543

O tákowych ktoby pod czásem przewodu Práwá, miedzy dwiemá osobámi, on trzeći Vrzędowi w wiązania bronił: ☞ *kto máiąc imięnie sobie od kogo po záłożeniu pozwu, także y po przysiędze pusczone, a broniłby w wiązánia, ma bydź pozwány záocznie sześćią Niedziel, a oczywiśćie zá cztery Niedźiele od strony żałobney do sądu głownego, ná to mieysce gdźie w ktorym Woiewodztwie w on czás sąd głowny spráwy sądowe odpráwowáć będźie, á gdy mu przeći więństwá dowiodą, ma záraz w wiążánia pozwolić, y nawiaskę, tákże gwałty, zaręki w liśćie sądowym wyrážone zapłáćić z własney swoiey maiętnośći, to o ośiadłym, á nieośiádły postępkiem wyższym sąm Iśćiec pokonywąn bydź ma, á my za oznáymięniem sądu obudwu Istcá y nieośiadłego wywołáć każemy.* Stát: Lith: R. 4. Ar. 96 f. 215

W ktorym Woiewodztwie ábo Ziemi, obwiniony y práwęm przekonany ośiadłość trzyma, tám Exequucya rzeczy osądzoney, czyniona bydź ma. 1588 f. 551 o Kommissarzach hoc etiam spectat ad sequen. Articulum 97.

O wykonániu w wiązaniu, y odpráwy ná imięniu winnego: w inszych Powiećiech, gdźieby ośiadłośći inszey, y máiętnośći iego w tym Powiećie, gdźie skaz wyszedł nie stało: ☞ *powinna bydź uczyniona odpráwa za obwieszczeniem sądu onego Powiatu, od sądu w ktorym skaz stanął we czterech Niedźielach, y gdźieby y w tym Powiećie imienie niewystárczyło rzeczy, skazány owże Vrząd pierwszy Ziemski álbo Grodzki ma y do innego Powiátu ná odpráwę odesłać; ktorą własny Vrząd czynić powinięn pod winámi.* Stat: Lith: R. 4. Ar: 97 f. 215

Stat: Lit: R: 4 Ar, 98 f. 216

Iákim ſzácunkiem odpráwá ſummy pieniężney, z práwá ſkázanych ná imieniu leżącym czyniona bydź ma: ☞ zá káżdá dwudzieſtá kop groſzy o ſłużbę ábo wwłokę ludzmi ośiadłą, á zá dziesięć kop groſzy, to puł ſłużby, ábo puł włoki ludzi ośiádłych: po temuż w źięmie puſtowſka ábo włokę puſtą zá dziesięć kop groſzy, á gdzieby ludźi ciáwłych y putowczyzn nieſtáło: tedy w Boiáry páncerne y putne w Páncernego Boiárżyná z iego ziemią zá 40. kop groſzy, wputnego zá 30. kop gr: A ieżliby z tych nieſtáło, tedy w ludźie y grunty Boiár Szláchty, ktorzyby ośiádłośćiámi ſwemi ku temuſz imięniu, ná ktorym odpráwá czyniona byłá náleżáły, á niemieliby pierwey dánin wyzwolenia od Páná ſwego. Iednák tęn kto w imiona Szláchecke w wiąże ſię: nie ma u tych Szlachty imion odeymowáć, tylko ma pátrzáć ſłużby y powinnośći tákiey, iaka powinni byli Pánu ſwemu. A morg Ziemie po gnoiu, zá kopę groſzy, polá proſtego morg za pięćdźieśiat groſzy śiánożęći morg pięćdźiesiat groſzy, ziemie leśney ktoraby ſię godźiłá ná paſznią morg, zá czterdzieśći groſzy, boru, láſow, puſzcz, káżdy morg po groſzy dwádzieśćiá. Ieżeliby y tákich gruntow nieſtáło, ná wwiazánie tedy w zaśianie ná grunćiech Dwornych Zytem, y Iárzynámi wwiazanie dawane bydź ma, káżdego morgu po groſzu ráchuiac, żytá po piaćiu kop, á ná morgu proſtego polá, trzy kopy, á ná morgu Iárzynámi zaśianemi, Pſzenice po ſześćiu kop, Ięczmięniá po ſześćiu kop, Owſa po cztery kopy, Iárzyce po trzy kopy, Gryki po piaćiu kop, Grochu po ſześćiu kop, Proſa po cztery kopy, Soczewice po cztery kopy. A inſze rzeczy ogrodne według uważánia Woźnego y Szláchty ná tym w wiazániu będacych. A to ma bydź ſzácowáne ná pieniadze, po temu, iáko wyżey w tym Stárućie ſzácunek Zbożu ieſt opiſan. W ieźiorá y rzeki wwiazánie ma bydź dawáne według toni, każda zá dwadźieśćiá cztery grzoſze. Stáwy Młyny, według ważnośći pożytkow, á ná rżekách Iaz, ábo śiedzę iesietrzá zá kopę groſzy. Iáz rybi zá groſzy dwánaśćie, Gáć kotcowey ryby ruſkiey ábo poleſki zá groſzy dwánaśćie, Gáć winnowy tákże poleſki zá groſzy ſześć. A gdźieby y temi rzeczámi ſummá ſkazána niewypełniłá ſię, tedy Bydło wſzełakiego rodzaiu, zboże młocone y niemłocone, y inſze ſtatki y rzeczy ruchome według ſzácunku w tym Státucie. A ieżeliby y to wſzyſtko ſummy nie wynośiło, tedy po tákiey odpráwie, ma Woźny z Szláchtą złożyć rok w cztery Niedziele, na ktorym Dwor y budowánie Dworne, y plác oſzácowawſzy, wwiązáć y ſtronie podáć, ktory to Woźny z Szláchtą tákowey odpráwy regeſtr ſpiſac imienie, ludzie, ſtatek roboczy y wſzeláka powinność do Ksiąg podáć powinni. Tęn co imienie odbierze, niewięcey ma wyćiagáć, tylko iáko Woźny opiſze. Ieżeliby y to wſzytko oney ſummy nie wynosiło, tedy ná oſobie ſamey w niedoſtatku máiętnośći odpráwá czyniona bydź ma, pozwawſzy go do Vrzędu Grodzkiego, á położenie pozwu, ma być przy Kośćiele u Párafii, y na targách przybity y obwołány. A gdy

ſtánie

ftanie, fad ma go do więźięnia fkazáć, á nie ftánieli, wfzędzie ma bydz poimán, y do więzięnia podány, poty, pokorękoimi zá fię nieftáwi, á nieftánieli rękoimiá, to má bydź ftronie wydány. Strona go w więźieniu fwoim mieć ma, poko rzeczy przyfadzoney nie uczyni dofyć. A ktoby tákowego bronił, zá przypozwániem od żáłobney ftrony, powinien to fam będzie płáćić.

W Kárczmę ábo Młyn żaden pierwey, przed inßą máiętnośćią dawáć nie ma wwiązánia, wyiąwßy żeby inßey nie było. H. P. 344

Gdy ná nieośiádłym Práwo przewodzą, ták przez oczywiftą controverfyą, iáko y w nieftannym fkázą dofyć czynić, rzeczy ofądzoney, ma fię ofwobodźić gotowemi pieniędzmi do dwuch Niedziel, abo rękoiemftwo ftáwić, ludźi ośiádłych, że rzeczy ofądzoney, za Niedźiel ßeść dofyć uczyni, czego gdyby nie uczynił, do Grodu dłużnik ma bydź pozwan wywołány, poimány, do wieże wfadzony, á pozew ma bydź kłádźion w Paráfij gdźie ma ośiádłość, ábo gdźie fię rodźił, ábo gdzie przemięßkiwa, ábo y w ręce famemu. 1588 fol. 465 De Impossessionatis

44. Kárczmá.

O Kárczmách pokątnych: ☞ *w żadnych á żadnych dobrách bydź niepowinny, czego doglądáć máią Vrzędy Grodzkie, y ftátki máią bydź zábráne, połowicá ná Szpital, połowicá na Vrząd. Káżdego Szláchćicá tákowego do Grodu pozwáć wolno, ktory zá dowodem ma zápłáćić trzy rubli großy, połowicá Vrzędowi, połowica tęmu, kto pozwię, Vrząd powinien to wykonáć pod winą dwunaftą kop großy, ktoby záś Vrzędowi śię przećiwił, tákowyß winie ma podlegáć pozwány do głownego fądu.* Stat. Lith. R. 14. Ar. 33 f. 418

45. Kowno.

Wieża w Zámku Kowięńfkim ná fądy Ziemfkie: ☞ *y na chowanie Kśiąg pozwolona.* 1601 conft. f. 761

Ppp Plac

1611 Const. f. 35 *Plác ná Dom ſądowy w Kownie:* ☞ *ma być wymierzony ná placu Dworu Krolewſkiego.*

1613 Const. f. 45 *O Wieży Kowięńskiey:* ☞ *więźięnia dla Szlachty Miáſto denegowáć nie ma.*

1638 Const. f. 53 vel 62 *Wieża Kowięnſka y plác ná Dom ſądowy:* ☞ *wieżá zbudowána ápprobatur, plác ná Dom ſądowy deſtinatur.*

46 Kradzieſz Zboża ná polu.

Stát: Lith: R. 14 Ar. 26 f. 414 *O krádzieniu Zbożá wſzelákiego w kopách ná polu, ábo w ſtyrtách złożonego, tákże y śiáná:* ☞ *ktoby zaſtáł, ma poimawſzy wieść z tym licem zwozy, z końmi; kędy zechce, bądź do Vrzędu náſzego Grodzkiego, ábo do Páná iego, á tęn Vrząd náſz abo Páná iego, z onego Człowieká ma ſpráwiedliwość uczynić iáko z innemi złodzieiámi policznemi. Ieżliby ći co po żyto, ábo śiano przyiácháli, poimáć ſię niedali, w tym kogo z tych złoczyńców zábito, ábo raniono: tedy tęn kto zábije, ma ſtronie, ludźiom okolicznym y też ná Vrzędzie opowiádáć y Woźnym obwieść, y trup ábo rány ná Vrzędzie y Woźnemu okazáć, zwłaſzczá ieżliby ći złodźieie zmocniwſzy ſię, trupá z ſobą niewzięli, ábo ránnemi będąc nie uſzli, á będzieli to ku práwu przyćiągniono, tedy ma tego odprzyśiąc śię ſámotrzeć Sąmśiady, ktorzyby przy tym byli, á w niedoſtátku ludźi ſtronnych, z ſługámi poddánemi ſwemi, iż przy zbożu ſwym zábił, ábo ránił, tákowy głowczyzny ani rąn płáćić nie będzie powinięn. Ieżliby ći złodzieie zmocniwſzy ſię, tego Páná ſámego, bądź sług y poddánych iego przy iegoż zbożu pobili y poránili, ábo y zábili: á toby y ná nich ſłuſznym prawem przewiedziono, tákowi powinni będą gwałt płáćić dwanaśćie rubli groſzy, y rány poddánym oprawić iakiego ſtąnu będą. A ránili Chłop*

Szlá-

Szláchćica, ten gárdło tráći, á ieżeliby Szlachćic Szláchćicá w tákim przypadku zábił, tęn gardłem karany będźie, y głowczyzny, gwałt, y ßkody z imięnia płácone, á zá zranienie náwiaſka ma bydź płáconá. A zabijeli Szlachćic proſtego człowieka, tęn gwałt, ßkody, y głowczyznę płáćić ma, á proſty człowiek zá proſtego zabićie, gardłem karany bydź ma. Tákże kogoby poimąno krádnąc ſnopy z kop, ábo śienne kopy, ábo prázmo rżnąc, podkłos, táki proſty człowiek, gdy będzie z licem przywiedziony, ma u słupá biczmi bit bydź, á ßkodę z máiętnośći zapłáćić. A ieżeliby ná złodzieyſtwie w polu niepoimąno, ale lice w domu ználeziono, abo śladem przyſoczono, oto iako y o innym złodzieyſtwie ma bydź ſądzono według Statutu.

W Koronie w śienie ktoby ßkodę uczynił, winięn zá nie doſyć uczynić, y Panu winę zapłáćić práwęm przekonány. H. P. 532

Zá kopę ktoregoßkolwiek zboża we dnie wziętego, winy ſądowi ßeść grzywięn, á ßkodę ćierpiącemu, trzy grzywny zápłáćić winięn, á ieżliby to w nocy uczynił popełnia złodzieyſtwo. Tamże

O pokrádzenie ſtáwu y ſadzawki: ☞ tákowy gdy poiman będźie, y przywiedzion do Vrzędu z licem, pierwßy raz zá dowodem ma bydź bićzámi bity. A gdźieby drugi raz z licem był poimány, urzniećiem uchá karan będźie. A ieżli trzeći raz ſię tego dopuśći, tęn tákże zá słußnym dowodem, karąn, ma bydź iáko złodziey, choćiażby y lice nie ſtáło, ßácuiąc y dzieśiąći großy. Statt Lit: 14 Ar: 27 f. 15

Ryby w Ieziorze ktoby pokradł, ſtronie doſyć uczynić zá ßkodę, á Pánu winę oprawić powinięn. H. P. 242

47. Krzywdy od Vrzedowych Osob w Krolewczyznách.

Stat. Lit. R. 4. Art. 67 & 190

O krzywdách, ktoreby się Xiażętom, Pánom, Szláchćie, y ich sługom, y poddanym od Woiewodztw Stároſt, Dzierżáwcow, y Cywunow, Leśnicych y Mosłowniczych náſzych, od ich osob, álbo od Vrzędnikow ich, bądź też od poddánych náſzych, działy: tedy táki káżdy Woiewodá y Stároſtá, Dzierżawcá y Cywun, co ſam uczynił, ábo z Vrzędnikow ſług swoich ſpráwiedliwośći zá upomnieniem Vrzędowym przez liſt ma bydź pozwan ná rok záwity, do ſadu należacego Ziemskiego, ábo Grodzkiego do rozpráwięnia, według Artykułu 39. w tymże Rozdziale, do drugiego ſadu bliżſzego, zá ktoremi pozwámi ſtánowić się máia sámi, álbo przez umocowánego, y uſpráwiedliwić się. Przezyſki żadne ná Dobrá náſze ściągáć się nie máia, ále ná imioná dziedziczne obwinionych, w ktorym Powiećie leżá, tám ma bydź odesłáno. A ieżeliby tákowy Vrzędnik nie był osiádły w W. X. L. ma bydz do nas Hoſpodará odesłano, á my na ruchomych rzeczách odpráwę uczynić każemy; Spráwiedliwość z Vrzędnikow czynić powinni bez odzowow. Gdyby nie uczynił, ma bydź ná pomnian według Artykułu 48. tegoż Rozdziału przez liſty, y Woznego. Gdzieby záś szło o gárdło, temu ták ſcrutinia, iáko y odzow ma bydź pozwolony, wyiawſzy, gdyby ná gorącym uczynku był poimány. Gdyby Stároſtá ſadow nie złożył, ábo złożywſy ſpráwiedliwośći nie uczynił, tedy máia bydź pozwáni ná rok záwity do ſadu Ziemſkiego do Grodzkiego. A pokażeli się to, że ſpráwiedliwośći niechćiał uczynić, ma rubl groſzy zápłáćić. á Vrząd ſpráwiedliwość z poddánych támże uczynić ma. Ieżeliby nieukontentowána byłá, to wolno odezwáć do ſadu Trybunálſkiego, ktorey apellácyi Vrzędnik obwiniony pilnowáć powinien. A pokażeli się że Szláchćic niesłuſznie odezwał powinien zápłáćić rubl groſzy. Toż się o wſzelkich Dzierżawczách rozumieć ma, Skazánie ma bydź tylko ná ruchomiznie, gdyſz Dobrá náſze wolno bez odkłádánia ſummy, do ſtołu náſzego wracáć.

1588 f. 450. o Kommisyách y Kommiſſarzach ná gránicach

Storoſtá ábo Dzierżawcá, gdyby komu krzywdę, ábo ſkodę iáką czynił, ma mieć forum w Ziemſtwie, gdzie one Dobrá Krolewſkie, ktorym Powiećie leżą.

1588 Ibidem.

Stároſtá gdyby był nieośiádły w onym Woiewodztwie, tedy tám gdzie ma maiętność, ma bydź Exequucya ná Dobrách iego, nieodwłocznie uczyniona.

H P. 211

Staroſta powinien odpráwę uczynić przezyſkow Stároſty drugiego przyſądzonych w tym Powiećie, gdzie się Dobrá obwinionego znáyduią. Zwyczay Ziemie Krákowſkiey.

Ieżli-

Ieżliby posseſsyi nigdźie nie miał, ma ſię poſtępek ná niego ściągáć, iako contra impoſſeſsionatum, á pozwow ma bydź kładzenie in reſidentia.

1562 f. 24 titulo o Staroſtwách 1563 f. 43 tit. Stároſto.

Stároſtom ábo Dźierzawcom o krzywdy, y ſzkody, ktoreby ſię działy ná grunćie Krol: ábo Rzeczypoſpol: każdego wolno będzie pozywáć do Ziemſtwá, á gdzieby przyśięgi wedle práwa nakazane były, ták naſzym iako y ſwym imieniem odpráwowáć będą.

1588 fol. 450 o Kommiſsyach y Kommiſsarzach

Wolno Staroſtę o zbiegá ſwego Szlachćicowi pozwáć do bliżſzego Grodu.

1578 f. 338 titulo ſprawiedliwość o Chłopy

Gdźieby ſię nie według práwa, ſkaz widźiał, ápellacya wolna na Trybunał.

O Kommiſsyach tamże

Spráwiedliwośći Exequucya ná ſummách pieniężnych, ná Staroſtwách maiących odpráwowana bydź ma.

1562 f. 15 o Stát. Krolá Kazimierzá 1598 f. 459 titulo o Kommiſsyach

48. Kśiegi Ziemskie, Grodzkie.

O Kśięgach Ziemſkich y Grodzkich, gdźie máią bydź chowáne, y o mieyſcu na odpráwięnie ſądow Ziemſkich, y też o wydawaniu komu potrzebá ukaże wypiſow ábo Vidimuſow: ☞ w Zámkach ábo Dworach Krolewſkich Woiewodowie y Stároſtowie ſchowania beſpieczne dla Kśiąg ukazáć maią, albo mieyſcá na zbudowánie, ſami pod ſtrażą mieyſce to máiąc po ſkończeniu ſądow trzy dni Kśięgi leżeć maią, á rozieżdzaiąc ſię maią dawnieyſze kſięgi do skrzynie położáć, ſwieżſzę dla częſtſzego przepiſania do drugich rokow zatrzymáć, do nich nie otwieráć aż poſpołu z Sędźiem y Podſędkiem, á gdy troie roki odſądzone będą, kśięgi troygá rokow ſchowane y uwiązane bydź máią.

Stat: Lit: R: 4 Ar. 13 f. 150

Kśiąg chowanie w każdym Woiewodztwie w Litwie: ☞ Woiewodowie y Staroſtowie naznaczyć máią.

1581 conſt: f. 381 § mieyſcá

W Bracławskim Zámku, na sklep y Dom ſądowy

1631 titulo Dom ſądowy

wy, ma mieyſce wymierzyć, także y w Zamku Orſzańſkim.

1607 f. 860 titulo Chowanie

Ziemſkich y Grodzkich Połockich chowánie providetur.

1638 f. 43 tit. Sklep

Księgom Ziemſkim Lidzkim ſklep w Zamku przy murze, zmurowáć koſztem tamecznych Obywatelow pozwolono.

Ibidem f. 43 titulo Złożenie

Księgi Ziemskie y Trybunalskie Nowogrodzkie, w Zamku Nowogrodzkim máią bydź chowane w wieży Szczytowſkiey, poprawa iey na Seymiku ma bydź uchwalona y approbowána.

1631 f. 40 tit: Dom

Ksiąg chowanie y ſądow odpráwowanie w Wilnie.

1601, 1611, 163, 1638 f. 53 tit: wieża.

Księgi Kowięńſkie Ziemskie w gornym, Grodzkie w nadolnym sklepie na wieży chowane bydź máią, á plac ná zbudowanie Domu ſądowego wymierzony być ma.

1641, f. 35 tit: Plac

Księgom Ziemskim y Grodzkim, Starodubowskim plác ná ſklepu murowánie Stároſtá wymierzy.

1590 f. 580 Sklep na księgi.

Sądow Ziemſkich Wilkomirſkich Rozdział.

1647 f. 143 titulo Sklep na księgi

Chowánie Ksiąg Wilkomirskich w Zamku.

H. P. 434

Po wywołániu rokow trzy dni Księgi leżeć máią.

H. P. 434.

Pod trzemá kluczámi Sędzięgo, Podſędká, Piſarzá, chowáne bydź máią.

1677 f. 17 titulo Mieyſce

Sądom Ziemskim y Grodzkim Powiátu Słonimskiego mieyſce w Zamku Słonimskim według dawnego zwyczáiu náznáczono, y sklep ná chowánie Ksiąg, lubo ſtáry reſtaurowáć, lubo nowy wymurowáć, (nie pociągáiąc iednák modernos Zamku Poſſeſſores do koſztu) pozwolono.

49. Látá ábo Competentia annorum.

H. P. 286.

W Koronie Roku 15. Męzczyznie; á Białeygłowie 12. lat zupełnie uznawáią.

O lá-

O látá dzieci niedorosłych: Mężczyzná ma mieć lat ośmnaście, Białogłowá trzynaście. Stat. Lit. R. 6 Ar. 1 fol. 241

Sieroty lat niemáiące żadnych spraw do Kśiąg przyznawáć nie máią. H. P. 286

50. Lice.

O poimaniu z licem słudze y poddanym czyim, gdzie ma bydź wiedziony: ☞ ma bydź prowadzony do Páná czyi tęn Człowiek będzie. A gdzieby tráfiło się komu czyiego sługę człowieká poimáć z licem nie ná imięniu Páná iego, ále gdziekolwiek w drodze, ábo ná Iármarku, tedy tákowego stronie załobney, wolno wieść do Grodu, ábo do Páná iego, w niebytności do Podstárośćiego ábo Ciwuná, y ma z niego spráwiedliwośći prośić. A tęn Pan ábo iego Vrzędnik w niebytnośći Páńskiey, powinięn będzie spráwiedliwość nieodwłoczna uczynić, y przydżieli spráwá do zwodu, tedy zwod do ostátniego stopniá práwá, támże ná tym mieyscu má bydź czyniony, á tęn komu go podádza, ma w dobrey opátrznośći, y zá swoia straża od żałobney strony straży niepotrzebuiac chowáć. A ieżliby tęn Pan ábo Vrzędnik spráwiedliwośći uczynić niechćiáł, ábo ia nie według Prawá z krzywda strony czynił, tákowy przed sad należny pozwány powinięn stánać obwinionego stáwić. A Vrzad obwinionego według Prawá kárác będzie. Ieżliby ten złodziey uciekł od tego Páná swego, ábo Pan ono lice strácił, y przed sadem złodzieiá by niepostáwił, y licáby niepołożył, tákowy sam ábo iego Vrzędnik komu ten złodziey był podány powinięn będzie pierwey ná tym przyśiac iż ten złodziey uciekł, ábo lice zgineło. bez rády wiadomośći folgi y nie zá nieopátrznośćia, ábo niedbáłośćia iego. A po tákim odprzyśiężeniu, przećię żałobney stronie szkodę zápłáćić ná czym przyśięgnie. A gdżieby ten Złodziey był w tákowey winie obwiniony, zá co gárdłem karza, á potym mogłby bydź gdziekolwiek pośćigniony, gárdłem kárány bydź ma. Ieżliby záś zá przywiedzeniem do Dworu tákiego Człowieká, Pan, Vrzędnik, ábo Cywun, stronie powodowey Woźnemu y ludziom postronnym okazáć się, ábo okazáwszy się obwinionego w złodzieystwie do śiebie wziać nie chćiał, tákowego obwinionego wolno stronie ukrzywdzoney do Vrzędu sadowego Grodzkiego wieść, y tám spráwiedliwośći dowodźić. Stat. Lith. R. 14 Art. 1 f. 397

O kázdy Pąn sługę ábo Poddánego swego o rozboy lub o złodźieystwo obwinionego zá pozwem ná pierwszy termin stawić powinięn, y tám spráwiedliwość czynić. 1616 f. 28 titulo O rozboiach

Iáko ma wczyim Domu lice záſtáć: ☞ wziawszy Woźnego y ktemu ludzi postronnych wiáry godnych, y przy nich w onym do- Statut: Lit. R. 1 Ar. 5 fol. 405

mu ma krádźionych rzeczy ſzukáć, a ſkoro by co ználaſł, y kogo przy licu zaſtał, ma przy tymże Woznym y ludźiach poſtronnych, u tego, kogo przy licu zaſtał, wywiedziec ſię zkąd te rzeczy w dom iego doſtáły ſię, á potym oświadczywſzy Woźnym y ſtroną, tego Szláchćicá do Grodu pozwáć ma. A ieźli nikogo niezáſtanie, iedno lice znaydźie, iednákoſz ma iácháć z tymże licem do Vrzędu, y tam dáley według Práwá poſtępowáć. Ieźliby kto w ſwym domu kradzieży ſzukáć nie pozwolił, kleći y inſzego domowego ſchowánia otworzyć niechćiał, álbo od licá odbiegł, álbo lice y Złodzieiá odiał, tedy ten kto to uczyni, będzie powinien tę wſzyſtkę ſzkodę ſtronie żáłobney płáćić według dowodu álbo przyśięgi. Tymże ſpoſobem, ktoby chćiał u czyiego Człowieká kradzieſz zaſtáć, ma ſię záchowáć. wſzákże tylko z Woźnym y z ſtroną, odſtąpiwſzy dom poddanego iego, má tego Páná, álbo Vrzędniká w niebytności Páńſkiey, Cywuná álbo ſtárſzego w tey Wsi obwieśćić y obeſłáć, opowiádáiąc to, áby nie rozumiał gwałtownego náiáchánia. Ieźliby Pan ábo Vrzędnik iego przy tym obyſku bydź niechćiał, tedy ſtroná záłobliwa przećię z tym kogo ma przy ſobie obyſk uczynić y wſzyſtkie ſchowánia trząść, y ználazſzy, z tym do Dworu Pána iego ku ktoremu ten człowiek należy wieść ma.

[illegible]88 fol: 33 d

Státut Koronny o licownym Roku, deklárowáno, żeby licowny rok nieśćiągał ſię iedno ná rzeczy krádzione. Támże deklárowąno, że ukrzywdzony rokiem licownym do Grádu zá dwie Niedźieli pozywáć ma.

Stat: Lit: R. 14 Ar: 7 fol: 404

O ważnośći licá, że Złodziey ma bydź gárdłem karány: Iż każdy Złodziey przy licu, ktoreby ważyło cztery kopy groſzy, má gardłem karan bydź. A ktoreby lice cztérech kop ábo mniey ſtáło, á pierwſzyby raz z tym licem był poimány, tedy táki, to, co ukrádziono z nawiaſką wroćić ma. A ieżliby nie miał, czym ma bydź dány ná wyrobek, męznie ná rok po kopie groſzy, á Niewieśćie po pięćdzieśiąt groſzy wytrácáiąc. A potym gdyby ſię tego złodzieiá komu tráfiło poimáć, choćby ſię lice y dwu kop nieſtáło, tedy iuż rozgámi u ſłupá bity bydź ma, á zá ſzkody y ſowitość, nie będzieli miał czym płáćic, ná wyrobek ma bydź dány, iáko wyżey. A trzeći rąz ieżliby był poimany, ma bydź gárdłem karány. A ná dowod Szláchćicowi ſámemu, w tákiey ſpráwie gdzie gárdłem kárzą; á rownemu z nim Człowiekowi proſtemu ſamowtornemu przyśięga ſkázowana będźie. A gdzieby o gardło nie ſzło, tedy zá świadectwem, dwu ábo trzech Swiádkow wykonano bydź ma.

Stat: Lith: R. 14 Ar: 15 f. 409

O lice ktore ſię náydźie w domu Człowieká niepodeyrzánego, ábo też y podeyrzánego: Iż á do tego budowánia okno mogło bydź, do ktoregoby lice wrzucone było, y niepochłonione.

Tedy:

Tedy táki człowiek, ieżeli będzie niepodeyrzany. ma z Zoną y dźiećmi dorosłemi, będzieli ich mieć odprzyśiadz się, á niebędzieli Zony ábo dźieći, tedy z czeládźią domową. Tymże obyczáiem gdyby lice zastał, w czyim domu w gumnie, ábo zá płotem tákże tęn człowiek nie podeyrzány, ma się odprzyśiadz iż tego niewiedział. A iezeliby w budowániu za Zamkiem, było naydziono, y choćiasżby to lice było przychronione, á oknoby u tego budowánia było ták wielkie, y zámknięniem nieobwárowáne, żeby człowiek wleść mogł, to tákże mu od tákowego lica odprzyśiadz się. A niebędźieli ták wielkiego okná, ábo choćiáſżby y wielkie okno było, á zámknieniem we wnatrz było dobrze opatrzone, to iuż tákże lice ma bydź policzone za złodzieystwo, z ktorym kogo przy tym licu záſtána, ma bydź wiedzion Szláchćic do Vrzędu náſzego, á sługá ábo Człowiek Páński do Páná swego. Ieżeliby tákże lice wątpliwe naydziono u człowieká podeyrzánego, to iest pierwey przy licu tákim stoiącego, ábo powołánego, tedy Szláchćić, ieżliby czwarty raz o to má bydź obwiniony, iuż według Artykułu o złodzieystwo ma bydź sądzony. A przećiw prostego człowieká, zá trzećim rázem, y przy tákim licu dowod ma bydź czyniony: á zá dowodem ma bydź według Práwá gárdłem káran, á szkodá z imięnia, ábo z máiętnośći winnego z náwiąſką płacona będzie.

O wydaniu licá z Vrzędu náſzego, y też Dworu Xiażęcego Páńſkiego, y Szlácheckiego: ☞ á choćiayby to lice byłá rzecz ważna, złoto, srebro, pieniadze, száty, konie drogie; tedy od wszystkiego tego licá. choćiaſz nayważnieyſzego, káżdy Vrząd wziąwszy dochod swoy pięćdźieśiat groſzy, ma to lice temu kto go żyſcze wroćić y oddáć. A złodziey zá winę złodzieyſką gardłem kárány będzie. A ktoreby lice stáło mniey kopy groſzy, od tego wykupná tylko ſześć groſzy brano bydź ma. Stát: Lith: R. 14 Ar. 24 f. 413

O licowynym roku deklárowano, żeby się nie śćiągał, ieno ná rżeczy krádzione 1578 f. 336 y f. 338

51 Lida

Roki Ziemſkie Lidzkie: ☞ sądy ná Swiętą Troycę zniesione. á w to mieyſce we dwie Niedźieli po Wielkiey Nocy naznáczone. 1633 const. f. 61

52. Listy.

Listy otworzone káżdému máią bydź wrocone: ☞ á záraz y kopia przy liśćie zá pieczęćią Woźnego. Stat: Lit: R. 1 Ar: 23 f. 22 H. 407

O dowodziech listownych: ☞ máią bydź zapiſy y inne wypiſy ábo opowiadánia y żeznawánia, z ksiąg Stat: Lit: R. 4 Ar: 82 f. 202

wßelkich y przez Cyrografy z pieczęćiámi, y pod nápiſem włáſney ręki, tákże kwitámi, Regeſtrámi Rewizorſkiemi, ná odmiánę dánemi y innemi Regeſtry záwodczemi, ábo uwiąſczemi.

II. P. 450 *Proſtym liſtem ábo minutą, dowiedziono u Práwá bydź nie może tylko pod pieczęćią ábo Kśięgámi Vrzędowemi.*

II. P. 172. *Liſty do Kśiąg Ziemſkich wpiſowane bydź nie máią, tylko te ktore z innych kśiąg pokazane będą.*

O Liſty ná długi ná imioná y ná záſtáwy zginione: Stat. Lit. R. 7 Ar. 34 f. 270 *Gdyby komu od ogniá ábo w drodze zginęły, á ten komu ná tym náleżáło, opowiádał o tym, ábo zápiſał, przed námi Hoſpodárem ábo Vrzędem náßym, á potym przyßłoby ku Práwu, á tych liſtow by záoczywiſtem zeznániem w ktorym Vrzędzie zápiſanych nie było, tedy tęn kto liſty ſtráćił, ma dowieść ludźmi dobremi wiáry godnemi naymniey dwiemá, ktorzy liſty widźieli y Swiádkámi ich byli, y pieczęći ſwe przykłádáli, á potym ſąm z temi Swiádkámi przyśiądz má, y ſwą rzecz odźierzyć.*

1569 f. 176 unionis y 1611 fol. 320 nieukazania praw. *Ieżeliby obywátele Ziemie Podláſkiey, Wołhyńſkiey, liſty Priwilegia z przygody ná Dobrá dźiedźiczne, ktore po Kommiſsyi trzymáią zgubili, y ich nie mieli, przećię Dobrá ſwoie wieczne trzymáć máią, áni ich ku pokazániu przez żaden Vrząd przymußeni bydź máią.*

Ieżliby kilka Perſon iednym liſtem komukolwiek opiſali ſię: Stat. Lit. R. 7 Ar. 25 f. 270 *á potym ktory z nich ten zapis ſwoy nárußyli, á drudzy go według obowiąſku ſwego wypełniali, tedy ſtroná ukrzywdzona, ktorey tęn zapis służy, może tákowych tylko pozywáć, od ktorych mu ſię ná ten zapis krzywda będźie dźiałá: á ſtroná drugá, tym ſię wymawiáć nie będźie powinna, iż drugich*

nie

nie pozwąno, gdyż káżdy żá swoy występek odpowiádáć ma.

Iáko wiele bez listu wyznanego ma pożyczyć: ☞ *áni Szláchćic áni Mieszczánin nie ma więcey pożyczáć bez listu wyznánego nád dźieśięć kop groszy. Ktoby więcey dał, á listu nie miał, tráci, á tęn co pożyczył, niepowinięn więcey płáćić, nad dziesięć kop groszy, y to zá przyśięgą onego, kto pieniędzy pożyczy.* Stat: Lit. R. 7 Art. 26 f. 271

Nie ma nikt bydż pozwan do sądu, áni ma bydż sądzon o sławny kontrakt, ktoryby nie był zapisem Grodzkim ábo Ziemskim umocniony, á miánowićie o Dobrá dziedziczne. 1576 f. 511 o kontrakcie sławnym

53. Listy, Przywileie.

O dáwániu miedzy stron kopij z listow, Przywileiow, y innych zápisow u sądu ná práwie pokładánych: ☞ Gdyby dla dowodu lepszego y informácyi swoiey strona poważna tego potrzebowáłá, tedy stroná żálobna, á osobliwie tám gdzie o imiona idzie kopiie dawáć powinná, z podpisem ręki Pisárskiey. Stat: Lit: R: 4 Ar, 21 f. 138

W sprawách prostych o krzywdy, dyiacye y kopie dawáne bydź nie maia, ktorych idzie o dziedzictwá, y grunty. 1588 f. 481 o Dyiácyach

Ktoby zá pozwy na pierwsze y drugie roki, krom obłożoney choroby, áby służby nászey Hospodárskiey, y Rzeczypospol: nie stał: także y o tym ktoby będac pozwan, á rospráwiwszy się umarł. ☞ ktoby słusznych przyczyn nie dał, omięszkánia pierwszych sadow, powinięn dáć stronie cztery kopy groszy, á sadowi kopę, to iest nieslannego, ktoby zás nie stánał ná dwoygu rokách, rzecz sámę tráći. Sąd postáremu ná tákim upornym winę niestánia skazáć, y odpráwę uczynić powinięn, to iest, ieżeli o Dobrá idzie, to ma bydż skazáne wwiazánie w nie. Ieżeliby pozwány umárł, potomkowie wyrokom dosyć czynić powinni á to zá przypozwem, y płáćić powinni beda, y młodośćia lát niewymawiáiac się. Stat' Lith' R. 4. Ar; 22 f. 138

Po śmierći Sędziego przypozywáć strony, do dálszego postępku spráwy nie potrzebá; wyiawszy gdyby ktorakolwiek stroná umárłá, tedy dzierzacego máiętność przypozwáć trzebá. 1563 f. 36 Nie iest tego potrzeba, 1588 f. 481. o przypozwiech

54. Listy zapisy.

Ktoby listy, wypisy, pieczęci Vrzędowe przyprawował Testamenty zápisy, Cyrográfy, listy ná zástawy fałszował: ☞ tę rzecz, o ktora práwo wiedzie tráći, y gárdło, ktoby listy fałszowáne okazał po czyiey śmierći z imieniem nabyte, Przyśiadź powinięn, Stat: Lith.' R, 1 Ar;15 f. 8 O tełz z & 3

podćiwośći y gardłá nie ſzkodzi, imienie tráći, ktoby nie przyśiągł, oboie tráći.

1592 H. P. 272 Kiedy kto liſty w fałſzu podeyrzáne ná ſądzie pokładał: ☞ ma miánowáć ośmnaśćie Szláchty wiáry dobrey, z ktorych przećiwnik ſześćiu obierze, á ći przyśięgą że nie fałſz, powodowey ſtronie 14 groſży, á ſądowi 3. zápłáći.

1588 conſt: f. 768 *Ważność zapiſow y pierwſzość nie od daty, ále od przyznania idzie.*

1583 H. p. f. 76] o fałſzywym zeznaniu *Ktoby pod cudzym imięniem fałſzywe recognicye czynił, ábo Prokuratorem ſię bydź mianował: ☞ ma bydź karány iáko gwałtownik Domu.*

55. Ludzie łożni

1683 conſt: f. 14 *O łożnych ludziách: ☞ Konſtytucya Anni 1593. Wóiewodztwom Poznáńſkim, y Káliſkim ſłużąca reaſſumitur przez Wiel: X. Litew: & pæna ſto kop in tranſgreſſores ſuper imponitur.*

56. Ludzie ná wolą záśiedli.

Ktorży ludzie przychodzą ná wolą, á záśiedziawſzy wolą, ućiekáią precz: ☞ ktoryby podkimkolwiek z Stat: Lit: R. p. Ar: 29, fol: 305 *Pánow zaśiadł ná woli, á wyśiedźiawſzy wolą, ábo nie wyśiedziawſzy dokońcá, chćiał zá ſię precz iść; tedy pierwey ma ſłużyć temu Panu ſwemu, tyle, ile ná woli śiedział, toż iść precz, A ieżeliby nie chćiał zásłużyć tak wiele, tedy ma pięniędzmi zapłáćić, zá káżdą Niedzielę po groſzy ſześćiu. A ieżliby záśiedziawſzy wolą ućiekł, zá kogo, ma go wydać nie mniey, iáko Oyczycá. A ieżliby ieſzcze ſzkodę iaką uczynił odchodząc, tedy y tá ſzkodá, ma bydź ná nim ſkazána za dowodem. A ieżliby niechćiał zá wſkazaniem wydáć, á onby po tym ućiekł, tedy tęn co nie wydał ma bydź pozwany, y to wſzyſtko ma zápłáćić, iáko wyżey opiſano.*

57. Minsk.

Kán-

Kancellárya Minſka: ☞ *Stároſtá ma ukazáć plác w Zamku ná zmurowánie sklepu.* 1611 conſt. f. 46

Sklep ná chowánie Kśiąg, y Dom ſądowy w Minſku: ☞ *podatki ná zmurowánie sklepow dwu dla Kśiąg Ziemskich y Grodzkich ápprobatur:* 1615 conſt: f. 44 vel 52

58. Meżoboyſtwo Zonoboyſtwo.

O zámordowániu Męźá, ábo Zony ná śmierć miedzy nimi ſamemi: ☞ Gdyby z nienáwiśći y niemiłośći miedzy nimi ſamemi, ták Máż, iáko y Zoná będąc w roſtyrku, z iákichkolwiek przyczyn ieden drugiego przypráwił o gárdło zámordował, ábo ſtruł. Tákowe okrućięnſtwo y zámordowánie, dzieći ábo krewni máią Samśiádom okolicznym tegoż czáſu, á potym y Vrzędowi opowiedzieć, obźáłowáć y inſtygowáć, á przy wywiadowániu ſię doſtátecznym, u Samśiad, okolicznych o złym iákim mięſzkaniu y niezgodzie ich, y okazániu przyczyn, á znákow iákich ſłuſznych tego morderſtwá ábo trućizny, te dzieći, abo bliſcy, ktorzy będą inſtygowáć, bliżſzi będą ſamotrzeć z Samśiády okolicżnemi Szláchtą, ábo Czeládzią domową z ſługámi ſamopięt przyśiąc, á po tákim dowodzie obwiniony gárdłem będzie karan. A choćiaſzby ſynowie ábo krewni niechćieli ſołdrowáć, tedy Vrząd náſz z mieyſcá ſwego z pilnośćią około tego wywiádowanie, u okolicznych Sámśiádow, o tego zamordowánego opyt czynić, y obrawſzy śiedmiu Szlachćicow, ku przyśiędze przywieść, ktorzy pod przyśięgą ſpráwiedliwie o tym máią powiedzieć, y gdy tá śiedm Szláchty ná tego zamordowánego przyśięgą, morderſtw bez litośći ma bydź káran gárdłem, takim ſpoſobem iákoby Oycá y Mátkę zábił. A gdzieby ſię to tráfiło, żeby ſtroná powodowa ná dowodzie uſtałá, ábo Szláchtá okoliczna przyśiadz niechćiáłá, á przećięby byłá wiádomość, y podeyrzenie złego ich mięſzkánia w małżęńſtwie, y toby Samśiedzi okoliczni poświadczyli tego, tedy iednák tá oſobá obwinioná, z ták wielą oſob iáko wyż w opiſano odprzyśiąc ſię ma. Statut: Lit: R. 11 Ar. 6 fol. 323

W Mázoſzu kiedyby miedzy Mężem a Zoną mężoboyſtwo ſię ſtáło, tedy od wſzytkiey dárowizny, wianá, poſagu, zapiſow, ſpadku odpada; ále ma to przypáść ná dzieći ábo przyiaćioły zábitego. A ieżeliby mężoboycá do Práwa nie ſtánał, w tym ſamym ma bydź bezecnym, á dobrá iego przypadáią na krewnych zábitego: á wſzákże przez Staroſtę, táki ma bydź ſzukány, y gárdłem karany. 1576 f. 309 o zábićiu Oyca Matki

59. Mieſzczánie máiący ſprawe z Szlachtą.

Stat. Lith. R. 4 Art: 68. f. 193

O Mieszczániech y ludziách nászych, w krzywdách ich od Szláchty: ☞ máią bydź Xiążętá y Pánowie pozwáni o uczynienie spráwiedliwośći ná roki sądowe, y Vrzędnicy ich upomnieni według Artykułu 48. tegoż Rozdziału, áby sami z śiebie y z poddánych uczynili spráwiedliwość, ináczey máią śię ná sądách ná zawitym roku stánowić, y poddanych postáwić, á Vrząd Mieszczánom spráwiedliwość powinien będźie uczynić, y grábiesz z nawiąską kazác zápłáćić, á ieżeli bez przyczyn Práwnych nie stánie, wskazánie w żáłobie ma stánąć.

Stat: Lit. R: 4 Ar: 69 fol. 194

O Mieszczánách prawá Maydeburskiego: ☞ Ieżeliby śię iáka krzywdá dźiáłá od Xiążąt, Panow, Ziemian, y poddanych ich, á oni by dobrowolnie uspráwiedliwić śię niechćieli, y z poddánych nie uczynili, tedy tákowego każdego Mieszczánie do sądu Ziemskiego Powiatu pozwáć, y dáley postępowáć przećiwko iemu wedle postępku Práwá y Státutu Ziemskiego.

60. Oycá, Mátki, Brátá zábićie.

Stát. Lit: R. 1 At. 7 fol. 324

O Zaboycách Oycá ábo Mátki, tákże y o zábićie dźięćięćià przez Rodzice: ☞ Gdyby syn ábo corká, Oycá, ábo Mátkę swą umyślnie z iákiey zápámiętáłośći zabił, y iákimkolwiek sposobem Rodzicá o gárdło przyprawił, tedy tákowy syn ábo dźiewká, nie tylko gárdłem ma bydź karan, ále y poczćiwość, imioná y máiętność tráći, ná insza Bráćia y Siostry, ábo bliskich swych, zwłaszczá tego uczynku niewinnych. A tákowa karnośćia śmierćia há niebna ma karan bydz, po Rynku wożac, kleszczámi ćiáło tárgáć, á potym w miech skorzány wsádziwszy do niego, psá, kurá, wężá, kotkę, y to wszystko pospołu w miech wsádziwszy zászyć, y gdzie naygłębiey utopić. Tymże też obyczáiem y pomocnicy ktorych on powoła, ábo prawem dowioda, máią bydź karáni. A ieżeliby śię tráfiło Rodzicom dźiećię swe zábić nie z przygody, áni zá winę, ále umyślnie, tedy tákowy Oćiec y Mátká, máią bydź karáni zą to rok y sześć Niedźiel ná Zamku śiedźieć w wieży. A wyśiedziawszy, to ma ieszcze do Roku czterykroć przy Cerkwi, przy Kośćiele, iákiego nabożeństwá będźie pokutowáć, y iáwnie swoy grzech wyznawáć, o cżym śię Vrząd Grodzki powinien wywiádowáć, y winnych ták karáć.

1576 f. 309 Excepe Mazowiec: o zabiciu Oyca y Matki

Ieżliby kto Oycá, Mátkę, Brátá, Siostrę, Stryiá zábił, tákowy mężoboycá będąc pokonány, iuż sroższą śmierćią ma bydź karany, y tracony, á żeby przykłádem śmierći skárádney inśi śię hámowali, á dźieći tákowego od wszelákiego spadku odpadáią.

1578 f. 340 De iniuriosis erga Parentes

Ktobykolwiek iawnie, ábo też taiemnie odpowiedzi ná zdrowiu, ábo też iakie nie nabożeństwá Ro-

dźicom ſwym czynić chćiał, ábo ránił, tedy zá ſłuſznym dowodem, nie ináczey ma bydź karan, iakoby gleyt Krolewſki zgwałćił.

Ieżliby kto Bratá ábo Sioſtrę zabił: ☞ w nádźieię imięnia, ábo máiętnośći ruchomey, ábo iákąkolwiek naprawą ogardło przypráwił; tedy zá słuſznym dowodem, ma bydź gárdłem karan, á to imięnie, ktore ná niego ſpadać miáło, ſpadywa na inſzą Bráćią, abo Sioſtry, na Stryiow y bliſkich w tym domu. Y tym też obyczáiem, ieżliby Zięć zabił Szwagrá ſwego, tedy Zoná iego, Sioſtrá zábitego, dźieći iey do imion po Bráćie ſwym nie máią mieć nic. A ten kto zabił, gardłem ma bydź karąn. Toż Práwo na dalekich w drodze. Stat. Lit: R. 11 Ar. 8 f. 325

Ktoryby ſługa zábił, ábo ránił Paná ſwego: ☞ tákowy ma ſrogo gárdłem karąn bydź, iako zdraycá czwiertowany. A ieżliby nie zabił, ani ranił, iedno broni przećiwko Panu ſwemu dobył, takowy rękę tráći. Stat. Lit: R. 11 Ar. 9 f. 325

O zwádách: ☞ gdyby ſię kto z kim zwádził, á obadwáy ſię ránili, á iedenby z tych pozwał do Práwá, á Swiádkowby między ſobą nie mieli, á ieden drugiemu niedopuſzczałby ná przyśięgę; tedy Sędziowie máią im kazáć los rżućić, á czyi ſię los w przod wyimie, tęn ma przyśiąc ná ránách ſwych, y ná początku zwády y boiu, á kiedy on przyśięże, tedy tęn temu ma zá rány płáćić, iákiego ſtanu będźie. A ieżliby Szláchćicá náwięzywáć będźie, ieſzcze ſześć Niedziel w Zamku ma śiedźieć. A gdyby ſię obádway w tey zwádźie zábili, á niebyłoby Swiadkow z obu ſtron, tedy Potomkowie iuż ná ſobie głowczyzn ſzukáć nie máią. A ieżeli z iedney ſtrony rány będą, á z drugiey ſtrony zábity, tedy przy zábitym ten kto práwá dochodźi, bliżſzy będźie dowod czynić, á gdy będźie práwem pokonan, przy opowiádaniu Vrzędowym, ſamotrzeć z dźiećmi, ábo bliſkiemi, ábo też ludźmi obcemi Szláchtą, ábo z ſługámi zábitego, á woſtatku y proſtego ſtanu ſługami poprzyśięgnie, táki zaboycá gárdłem karan, á głowczyzná z imięnia iego ma bydź płácona. Stat. Lith. R. 11 Ar. 10 f. 325

Scrutinia in cauſis Criminalibus, ná Ziemſkich ábo Grodzkich rokach, pierwſzych poſt Crimen patratum, zá przypozwem máią bydź wywodzone. 1578 f. 128 titulo Scrutinium

Sss 2 *Scru-*

1588 f. 463 o mężoboystwie

Scrutinium strony wywodzić máią, uczyniwszy przysięgę, że Swiádkow nie przenaięli, ktorych dwánáśćie máią stáwić z obu stron.

Roż: 11. Art: 2

Ieżliby był z iedney strony ránny, z drugiey zábity, przy zábitym bliższy do dowodu.

Stat. Lith. R. 11 Ar: 11 f. 326

O zwádźie wieczornym: kiedyby przy iákiey wieczorney zwádzie, ktożkolwiek świecę zgáśił, a był by w omacku ránion, niewiedząc od kogo, pozwałby tego do sądu co świecę zgáśił, iż dla zgászenia świece szwánk odniosł, niewiedząc od kogo, á dowiodłby tego ná niego, á ieżliby dowodu niemiał, á śmiałby przyśiadz, tedy tęn ktory świecę zgáśił, powinięn mu rány płáćić. Ták też y o głowczyznie w tákowey przygodzie chcemy mieć, wszákże dowodząc głowczyzny Szláchetckiey samotrzeć ow przyśiądz powinięn, iáko iest wyżey o dowodach napisano, á tęn zapłáćiwszy ranę ábo głowczyznę, á záśiedziawszy zá głowę Szláchecką rok y sześć Niedziel ná dnie w turmie, ma sobie winnego szukáć.

1577 f. 311 o tym ktory dáie przyczynę

Gdy kto w zwádzie ogień zágáśi, á wtym kogo ránią, tedy tęn co ogięń zgáśił. má bydź zá rany sądzon.

61. Mężoboystwo Niewiástá brzemienna.

Stat: Lit: R: 11 Ar, 34 f. 347

Niewiástá brzemienna, ktoraby byłá ná gardło skázána, zá iáki występek, á byłáby brzemienna, tedy do porodzenia ma bydź wolna od śmierći, wszákże przećię ma bydź zátrzymána w więźieniu, á potym gdy porodzi, ma bydź gardłem karana.

62. Newel.

1631 const: f. 40

Sądy Newelskie: Woiewodá Smoleński, ma Vrząd Grodzki podać, ktoryby spráwy w Newolu sądźił.

63. Nowogrodek.

Nowogrodzkiego Powiátu przełozenie Rokow Ziemſkich ☞ trzykroć przez rok ſądzone bydź máią, pierwße w dźięń Swiętego Márká Ewángeliſty, drugie w dzięń wßyſtkich Swiętych, trzećie w Gromniczne Swięto Rzymſkie, naprzod Vrzędnicy do Nowogrodá ziezdźáć ſię powinni po odſądzeniu Rokow Troieckich. 1601 konſt: f. 761

O Rokách Ziemſkich Troieckich w Nowogrodku: ☞ Roki Márkowſkie, to ieſt co ſię ná Swięty Marek ſądziwáły, przenieśione ná Swiętą Troycę Rzymſką, drugie ná wßyſtkie Swięte, trzećie ná Gromnicę. 1607 konſt: f. 860 vel 862

Złożenie Kśiąg Nowogrodzkich: ☞ ná Trybunálſkie y Ziemſkie, wieża w Ząmku náznáczona názwána Szczytowſka. 1638 conſt: f. 43

64. Nieośiádły.

O tákowych, ktorzyby nie máiac w ktorym Powiećie ośiádłośći, drugiego ośiádłego pozwał, á ſzłoby im obudwu ſtronom o iednę rzecz, tákże y o tym, ktory nigdzie ośiádłośći nie ma: ☞ ośiádły nieośiádłemu, nie pierwey odpowiádać powinięn, ázby ſię nieośiadły zápiſał ośiadlemu, támże w onym Powiećie odpowiádáć, ile w tey rzeczy; o ktora między dwiemá idzie, gdyby záś nieośiadły nieuſpráwiedliwſzy ſię odiáchał, ſkazanie otrzymawſzy na osiádłym, tedy nie ma bydź wykonane, ktoby záś cále nigdzie w Páńſtwie Litewſkim ośiádłośći nie miał, ma porękę po ſobie poſtáwić, á gdźieby uiáchał nie ſpráwiwſzy ſię, tákże ſkazánie iemu uczynione do wykonania przywiedzione bydź nie ma, á rzecz ma bydź ná poręczniku ſzukána, ktory gdyby uiáchał, tedy zá pozwem z nim ſpráwiedliwość dowodzona bydź ma. Stat. Lit: R. 4 Art: 45 f. 166

W Koronie gdy w Grodzie ná nieośiádłym co przyſądzą we dwu Niedzielach ma gotowemi zápłáćić, czego ieżeli nie uczyni, ábo poręki do ßeśćiu Niedziel nie da, ma bydź ad Baniendum pozwány. 1588 f. 465 De impoſſeſsionátis

Odártuſa ábo gołotę, nieośiádłego, y ośiádłego Woźnym areßtowáć może. Zwy: Ziem: Krakow: H. P: 360

Nieośiádłego ten ſtáwić do Grodu powinięn, ktoryby áreßtowánego zaraz nie wydał. abo nie oſtąpił. 1588 f. 465 de impoſſeſſionatis § deklaruiąc

O nieośiádłych czytay. 1607 f. 860 titulo o pochamowaniu

65. Nieſtanne.

Iakub Przyłuski 640 Paweł Szezet bic in propt: f. 202

W Rzeczy pomocney nieſtánnego przyczyná ma bydź powodź moſtu rozerwánie powietrze, pogrzeb domowy, nayśćie rozboynikow, więzięnie Vrzędowe, álbo nie Vrzędowe:

66. Niewiáſty ktore dzieći ſwe gubią.

Stat: Lith: R. 11 Ar: 60 f. 363

O karaniu tákich Niewiaſt wſzetecznych, ktoreby dzieći ſwe ábo inſzych gubiły: ☞ *gdyby ktora w ſtąnie Małżyńſkim, nieżyłá, nierządnie płodu nabywſzy, dla wſtydu albo boiáżni karánia ten płod ſamá, álbo bez kogo inſzego tráćiłá, y o śmierć przypráwiáłá: á ná tákim uczynku byłá ſamá, álbo ten kto od niey ſprawowáć to będzie, poimány, zá ſłuſznym dowodem, tá ktora płod ſwoy ná ſtrátę dáłá, ſáma ma bydź gárdłem karána. A w tákiey rzeczy Vrzędy Grodzkie y Mieyſkie; máią wywiády ná nie czynić, á prawem przekonánych karáć.*

67. Niewiáſtá nieuććiwa ábo ludzie ſwawolni.

Stat: Lit: R: 14 Ar, 29 f. 416

O ludziach ſwawolnych tákich, ktorzyby námowiwſzy Niewiáſtę mężátkę y znią uiáchał: ☞ *choćiażby z iey pozwoleniem, tedy będzieli pośćigniony w drodze, w Mieśćie w Goſpodzie, y ná ktorymkolwiek mieyſcu ma bydź poimány, y do Vrzędu Grzodźkiego wiedziony, ábo też z ośiádłośći będąc prawem poćiągniony, iáko ośiádły gárdło tráći. Ták też y ta Niewiáſtá ktoraby ná to pozwoliłá, ná gárdle karána bydź ma, okrom tego, ieżeliby Mąż iey, ná gárdle iey karáć niechćiał, to ma zoſtáć przy woli iego, á ſzkody zábránie máiętnośći zá pozwoleniem tákowey białeygłowy, to wſzyſtko z ſowitośćią, z imięnia iego kto to uczyni płácono bydź ma. Gdzieby też ſię tráfiło, żeby*

w gonie-

wgonieniu tęn ktory będzie gonił, od tego kto z mężátką uieżdza zábity był; ábo też tego ktory, tákowym przerzeczonym ſpoſobem z białągłową uiezdzał, zabito, tedy w tym ſąd zachowáć ſię ma, wedlug tego, iáko o cudzołożniku nápiſano.

68. Niewolnicy.

Niewolniey iácy bydź máią: ☞ nie z inſzych przyczyn tylko poimáńcy, á inſza Czeladź niewolná, y też dźieći patomki poimáńcow, máią bydź oſadzywáni ná Ziemiách, y rozumiáni bydź máią zá Oyczycow, á Tátárſcy niewolnicy, máią bydź oſadzywáni ná ich Ziemiách.

Statut: Lit: R. 12 Ar. 21 fol. 386

69. Obwinienie.

Ktoby kogo obwinił, y do ſadu przed Vrżąd przywiodł, ma tegoż czáſu opiſáć ſię, ná ktory rok ma dowodzić: ☞ á ieżeliby ſam na tęn czás nie ſtał, ábo ſłuſzney przyczyny nieſtaniá niedał, y ná rok nieoznaymił; tedy Vrząd po wyśćiu onego roku obwinionego ma wolnym uczynić.

Stat. Lit. R. 14 Ar. 34. f. 419

70. Odpowiedź.

O odpowiedziách nieośiádłych: ☞ ták tubylec, iáko y Cudzoźiemiec, odpodwiedź obliczna, álbo przez liſt, zá dowodem ſprawić ſię powinięn, y śiedzeniem wiezy dwánaśćie Niedziel karan, potym rękoiemſtwo ma dáć, że ſię ná oſtatek przy watpliwych dowodách przyśięga ma wywodzić.

Stat: Lit: R. 1 Ar. 26 f. 26

W Koronie rowny obwiniony zá dowodem ma ſzkody záſtąpić y winę 100. grzywięn dać wymowką nie idzie że śię to w obronie ſtáło.

1588 conſt: o odpowiedzi

Odpowiednika ktoby w Grodzie poſt elapſas ſex Septimanas znioſł, pænom ratione homicidij niepodlega.

1588 Forum Ziemſtwo.
1633 f. 41 tit. deklarácya

71. Opiekun Dziáły.

W Koronie Opiekun każdy, ze wſzyſtkich pożytkow, dochodow, ták od gruntow iáko z rzeczy innych czynić liczbę powinięn.

1565 conſt. f. 100 o Opiekunách

Opiekun żaden Sierocych Dobr nie może przedáć, co ieżeliby uczynił, dzieći gdy do lat doydą, dziedzictwá ſwego, u tego ktory ie będzie trzymał, dochodzić mogą, á żadna dawnosć im zadána bydź nie może.

H P. 288

Ibidem

Ieżli dźiećiom po śmierći Oycowskiey przez kogokolwiek krzywdá będźie uczyniona: ☞ gdy przyidą do lat, o krzywdy swe práwem czynić będą mogły, á dawność im szkodźić nie ma.

Statuti Przyłuskiego 545. H. L. 222.

Opiekunowie Testamentem naznáczeni, gdy Dobrá Sieroce utráćili, od opieki odpadáią.

H. R. 289.

Troiácy są opiekunowie Testámentowi przez Oycá náznáczeni.

1565 f. 100. o Opiekunach

1588 f. 401 o posazeniu

1588 f. 406 De minoren: complicib9

Przyrodzeni, braćia rodzeni,

Przydáni.

Stát: Lith: R. 6 Ar: 2 f. 261

O opiece Oycowskiey imionámi, y máiętnośćią ruchomą, dźieći wszystkich im po Matce należący, y własnym nábyćiu synowskim: ☞ Oćiec się ma opiekáć, á gdy dorosłą, w cáłośći im ią ma oddáć, liczby czynić nie powinien. Wszákże przedawáć áni zastáwiáć mocy nie ma, a choćby komu puśćił, dźieći to odebráć mogą, albo ná dzierzącym dochodźić, byle dawnośći nieomieszkáli. á dzierzący pieniędzy swych ná Oycu dochodzić ma, y ná imięniu iego. A około tákowego imięnia przez samego syná nabytego y matce w dzierzenie danego, toż się práwo wyżey opisane ma rozumieć. Ieżeliby też syn pieniędzy swoich nabytych dał Oycu do schowánia, á on ie wydał, tedy po śmierći tákiego Oycá, pierwey niżeli dźiał będźie między synámi, ieżeliby ich więcey było, ma się stáć nadgrodá owemu synowi, ktory dał do schowánia swoie pieniądze, do ktory y on sąm z drugiemi będzie należał. Toż się y o rzeczách przez syna do schowánia Matce dánych ma rozumieć. A ieżeliby Oćiec więcey synow miał niedorosłych, tedy stárszemu dorosłemu ma część iego iemu puśćić, á drugie części y dźieći sąm ma mieć w opiece swoiey.

R. 286

W Koronie Oćiec synom swoim części dziedziczney,

wydzie-

wydzielić niepowinien, choć po Mátce ich drugą żonę poymie, gdyby tylko rozprofczą Dobr niebył, ále też do śmierći pánowáć w nich ma, naznaczywßy tylko ſynom ſwoim część, ktorą po Mátce ich względem poſagu wziął.

Ktorzy opiekunámi bydź máia: ☞ kogoby Oćiec ná Teſtamenćie ſwym napiſał, álbo Brát ſtárſzy młodſzemi ma ſię opiekáć, álbo Stryiowie po mieczu, a gdyby Stryiow nie było, bliſzey krewni po mieczu, á gdzieby y tych nie było, tedy po Matce Wuiowie y inni krewni, á nieſtanieli y tych, tedy Białegłowy bliżſze po mieczu. Wſzákże ośiádłość ſwoię mieć máia, á Mężow dobrych cnotliwych bogoboynych, y żeby ſię w niedoſtátku ośiádłośći żon ſwoich ná imionách opiſem obowiazáli, y ſzkodę dźiećiom nádgrodzili, ieżeliby iáka byłá. A ieżeliby y tákich Białychgłow nie było, tedy według Artykułu iedenaſtego w Rozdziale piątym, wſzakże nie Cudzoziemcy, ále Rodzicy Wiel: Xię: Litew. bydź powinni. Náoſtátek y od ſadu Opiekun przydány bydź może ośiádły y człowiek cnotliwy, á ieżeliby dziećinne imioná w rożnych Powiećiech były, tedy Vrzad z głowniey ſzego Powiatu ma opiekuna przydáć, niebárdzo zeſzłych lat, á w głowniey ſzym imięniu ma zoſtawáć. Oſoby Duchowne Opiekunami bydź nie máia, okrom tych ktoreby imioná ſwe w tym Powiećie miały. Stat. Lit: R. 6 Ar. 3 f. 243

Ci Opiekunámi bydź máią kogo Oćiec naznáczy. H. P. 289.

Gdy Oćiec Teſtamentem nienaznáczy, tedy Brat ſtárßy. 1588 fol. 46 o poſ[illegible]

Gdzie tego nie máß, náſtępuią do opieki Stryiowie, álbo Wuiowie. H. P. 276

Vtratnego Opiekuna Vrząd Grodzki oddalić może. H. P. 222

Tákże gdyby Opiekun o głowę Oycá dziatkom zabitego, imieniem śierot, práwnie nieczynił, áboby więzięnie zaiednał, od opieki ma bydź oddalon. 1588 f. 45 o mężobo[illegible]ch ſcrutinium wiezy

Náuká Opiekunom, iáko máia opiekę ſwa ná ſię bráć: ☞ naprzod przy Wożnym y Szláchćie możnali krewnemi ſpiſáć, ma Inwentarz imion ludzi, y wſzyſtkę máiętność ruchoma y nieruchoma, y ma to wnieść do kśiag Ziemſkich, potym Dzieci uczćiwie chowác, y nakład do Szkoł dáć według możnośći imięnia, à z czegoby z długiego chowánia ſzkodá bydź miáłá, te rzeczy na pieniadze ma obracáć; á gdyby ſtárſzy ſyn do lat przyidźie, to mu wſzelákie dobrá oddáć powinien, y liczbę oſtáteczna przed Vrzędem Ziemſkim álbo Grodzkim uczynić, á zá praca ſobie máia bráć dźieśiata część. Też śierebczyżn, áni win, áni ſtáwu ſpuſzczáć nie ma, tylko ryb ku potrzebie y żywnośći ułowić może Stát. Lit: R. 6 Ar. 4 fol. 244

kaźáć. A gdyby śię ták niesprawił, Inwentarzá niespisał, do kśiąg nie podał, Dobrá rospraszał, ten gdy dźieći dorosta, y do práwá śię udádzą, ma bydź ná Dobrách iego skazano y odpráwiono, choćby y umárł, to ta odpráwá y ná imieniu iego bydź ma, gdyby zás upornie opieki puśćić niechćiał, ma bydź pozwan, y skazanie odnieść.

H. P. 289 1565 fol. 100. Opiekunowie

Opiekun káżdy ták zapisany, iáko y przydány biorąc Dobrá do ręku swych śieroce, wziąwszy do śiebie dwu Przyiáćiol, po Oycu dostateczny Inwentarz ma uczynić, y ze wszystkich dochodow ma oddáć liczbę.

Stat: Lit. R. 6 Ar. 5. f. 245

Ieżeliby co Opiekun nie sprawą ábo niedbałością swą dźieciom utraćił: ☞ dźieći lat dorozszy, byle dawnośći lat niezápuszczáły, dochodzic tego mogą u tego, co imięnie y ludzie trzyma.

1588 f. 466 De minorennibus

Opiekun processu super minorennibus otrzymanego, powinięn śię odprzyśiąć, alioquin ma bydź przywiedźiony ad finalem exequutionem.

Statut: Lit. R. 6 Ar. 6 fol. 246

Opiekun może dziecinney krzywdy u Práwá dochodźić, ále nie mocen nie utráćie: ☞ o co dzieći dorozszy czynić mogą z tym co imięnie trzyma, ále oboiow, grábiezow podzialnych, y inszych krzywd w rzeczách potocznych, co śię práwem zá Opiekuná skończy, tego iuż dźieći wznawiáć nie mogą. Po temuż y Opiekun w rzeczách potocznych, gdzie o grunt nie poydźie, winięn ukrzywdzonemu, z Boiar z poddánych z imion spráwiedliwość uczynić, by y ná gárdle winnego karáć. Wszákże zá występek iego własny ná iego imieniu ma bydź odpráwá á nie ná dziećinnym.

H. L. 232

Sierotom gdy do lat przyidą, Opiekunowie odpowiadáć práwnie powinni, o utrátę álbo záwiedzenie y oddalenie ich máiętnośći.

1588 f. 466 de minoren:

Ieżeliby długi ná Dobrách minorennium zostáły, ma wczás Opiekun w długách puśćić, nie przywodząc minorennes do trudnośći.

Stat: Lith: R. 6 Ar: 7 f. 248

Ktoby dźieći niedorosle do Práwá pozwał: ☞ powinná im bydź do lat suspensa, á dorozszy zazáz śię máią żáłobney stronie usprawiedliwic, tylko też aby od zupeł-

zupełnośći lat ich ſtroná żáłobna dawnośći Ziemſkiey nie przypuſzcząłá.

Sieroty ktore lat nie máią, o dziedzictwo ábo o iáką inſzą rzecz, będąc przypozwáne odpowiadáć nie máią: ále to do słuſznych lat onych ma bydź odłożono, tylko dawnośći ſtroná powodowa nie zámilczáłá gdy do lat przyidą. H. P. 287

Dzieći nie doroſłe nie máią u Prawá *odpowiádáć, ieno w ſześćiu rzeczách:* ☞ *do bránia pieniędzy, o wykupięnie z imięnia powinny wziąć pieniądze przez Opiekuná. A Opiekun Vrzędownie pieniądze wziąć y z nich ſtrone quitowáć powinięn, chybá żeby Opiekun pieniędzy bráć niechćiał, pokázuiąc práwo, że to imiona dziećinne, ná tęn czás powinná bydź ſuſpenſa. Druga, gdyby Oćiec dziećinny poręką komu uczynił, w tákowey ſprawie odpowiádáć y doſyć uczynić powinny. Trzećia gdyby Oćiec zá żywotá ſwego o iákie dziedzictwo miał práwo, á niedokonawſzy umárł, tedy dźieći przez Opiekuná powinny odkázowáć. A ieżeliby ieno pozwąn był, á przed rokámi umárł, y to do lat ma być záwieſzono. Czwarta dług przez Oycá zapiſany, powinny dzieći przez Opiekuná płáćić, niewymawiáiąc ſię młodośćią lat. Piąta gdyby Ociec wybiwſzy kogo z imienia ludzi, gruntow, ſpokoynego dzierżenia, w rychle umárł. Szoſta o zbiegi y Ludzie Oyczyſte, w tych punktách odpowiádáć powinni, byle dawność lat niezáſzłá.* Stat: Lit: R: 6 Ar, 8 f. 247

Ieżeliby kto Oycu dziedzictwo zaſtáwił, á dźieći bránia pieniędzy po śmierći iego byłyby pozwáne, odpowiádać ſą powinny, niedorosłemi latámi niewymawiáiąc ſię. H. P. 287

Tákże z poręki Oycá ſwego, gdyby ſię Oćiec zá kogo ręczył. 1588 f. 466

Tamże O Dźiedźictwo też gdyby Oćiec był pozwány, á w tymby umárł.

H. P. 288 Gdy Oćiec Dobrá swe dziedziczne komu przedawszy umrze, dźieći powinny tego kto dobro kupił záſtępowáć.

Stat: Lit. R: 6 Ar: 9 fol. 248 O Bráci niedzielney doroſłey, y niedoroſtey: gdyby ſtárſzy brát był pozwan do ſadu y utráćił, co práwnie, drudzy Bráćia młodśi, iuż tego poprawić áni nie mogą odmienić. Ieżeliby co opieką ná nich przypádło, tedy ſtárſzy brát nie biorąc młodośćiá lat bráci odpowiádáć powinien, tákże z práwá dział ſłuszny uczynić powinien, gdyby oto był pozwan, y ieżeliby co działem opuśćił, ná nim tego dochodzić niemogą, tylko ná tym coimięnie trzymá dawnośći lat nie zapuſzczáiąc. Wſzákże ten brát doroſły, ktory ſam utráćił ſwoię część dochodźić może, tákżey kzywd wſzelákich dochodzić może, á potym co wygra, z bráćią ſię ma dzielić,

H. P. 293 Brát młodſzy przećiwko dekretowi, ktory ſię ſtał o dziedźictwo z brátem ſtárſzym mowić nie może, ále ma bydź miano, zá odſądzenie oney rzeczy.

H. P. 291 Gdzie bráćia ábo śioſtry będą od śiebie w Dobrách Oyczyſtych ábo Máćierzyſtych oddzieleni, á miałby ieden ſpráwę około Oyczyzny y Dekret by przećiwko niemu wyſzedł, tám iuż drugi z Bráćiey tákowego dekretu wygániáć nie może, iednák o część ſwoię dźiedziczną czynić może, á gdzieby bráćia ábo śioſtry nie były rozdzielone, tedy gdy przyidą do lat, przez Woźnego o tákie Dobrá ma rok im bydź złożon, iż ieżliby miał práwo kto do tych Dobr áby pokazał.

Stat. Lith. R. 6 Art: 11 f. 249 Stárſzy ſyn doroſły, nie może bráći niedoroſłych imienia oddáláć, ábo zaſtáwić, okrom ſwey częśći, chybá dla długow Rodźicow ſwych: ná zniesięnie długow ma bydź porádą bráći ſwych y ſtárſzych Przyiaćioł, ták iednák áby pieniądze wzięte nieprzewyżſzały długow Oyczyſtych. A ieżliby długi abo zapłátá ſądownie ſkazáná przy mnieyſzym byłá, tedy ſtárſzy brát, pierwey opátrzywſzy żywność, ma z czynſzow dochodow ſpolnie dług płáćić, á oſtátek coby zbywáło, ma wiernie bráći dochowáć, táki zaś ktoryby nieopátrznie dał ſwoich pięniędzy, to ieſt, ná záćiągnienie ſtárſzego brátá ná potrzebę nád długi, u niego pięniędzy ſwoich dochodzić powinięn· młodśi do tego nie będą należeli. A gdyby bráćia młodśi lat dorozſzy, zechcą dział wieczyſty w imięniu mieć, tędy choćiaſzby on ſtárſzy Brát częśći ſwey nie oſwobodził, przećieſz zaſtáwnik, álbo kupiec, powinięn będzie tę część brátá ich ſtárſzego, w dział wieczny między młodſzą bráćią puśćić, y ktoraby część ná brátá ich ſtárſzego, przyſzłá, tę on zaſtáwnik álbo kupiec, dzierżeć będzie:

H. P. 291 Brát ſtárſzy brátá młodſzego, máiętnośći Oycowskiey ni iá-

kąch y-

by go zabił, od ręki kijem ábo iáką bronią, niepoćiſkiem, áni ſtrzelbą, tákowy zá onego pſa nic płáćić nie będzie powinien.

Ktoby w domu ſwym miał pſa ábo bydlę, ktoreby w ſąmśieſtwie ſzkodziło: ☞ á tęn domowy Goſpodarz o tym wiedząc, onego bydlęćia ſtrzedz, á pſa ná przywięzi dzierzeć, y mieć niechćiał, tedy takowy powinien będzie wſzyſtkie ſzkody w ſąmśiedztwie przez tákie bydlę ábo pſa oczynione płáćić, y oprawić, á to zá słuſznym dowodem. Ieżliby bydle iakie człowieká obrázilo, tedy to bydlę tego, kogo obráziło, wydáne bydź ma. A tákże też ktoby miał koniá, wáśniwego, tedy powinięn dzwonek ná nim po pochwách ábo ná nodze mieć, dla tego, áby to wiedząc nań nie naiezdżáli, ktoby zás dzwonká nie záwieśił, tedy tęn koń zá to obrážonemu wydąn bydź powinięn. Stat: Lith: R. 13 Ar: 14 f. 326

76. Pinsk.

Dom ſądowy w Pinſku: ☞ Konſtytucye Annorum 1578. & 1581. reaſſumuntur, Dom ſądowy tám zbudowáć pozwolono. 1580 conſt: f. 530

Dom ſądowy, y ſklep do ſchowánia kśiąg Ziemſkich w Pinſku: ☞ Staroſtá támeczny ma naznáczyć y wymierzyć. 1609 conſt. f. 94 vel 913

Dom ſądowy w Pinſku: ☞ ná zbudowánie iego pozwolony, pobor pułzłotowy y podymne po groſzy ſześćiu, á zagrodnik groſzy dwá. 1616 conſt. f. 46

Approbatio Domu ſądowego w Pinſku. 1641 conſt. f. 33

Wieża Pinſka: ☞ ponieważ tá wieża od Roku 1603 nie ieſt zmurowána, á W. Xiąże Rádziwił ią zbudowáć deklárowáł, tedy intencya iego ápprobatur, podatek ná uchwalony annihilatur. 1647 conſt. f. 25

77. Pæna talionis

1550 const. f. 6 pozwy potwárne

Pæna talionis zá potwárnym pozwem tam ma bydź uzna wána, gdzie pozew producitur salva appellatione.

1588 f. 465. o rzeczách ktore się podćiwośći dotyczę

Iść nie ma gdzie się pozwány odprzyśięga.

78. Pochwałká.

Stat: Lit. R. 11 Art. 40 f: 351

O pochwałkę ná zdrowie, pozogą: Ieżeliby ktokolwiek lubo też stąnu Szláchecki ego pochwalił się chcąc ogniem szkodę uczynić, tedy tęn ná kogo się pochwalono ma zaraz ná Vrrzędzie sądowym to opowiedzieć, zápisać dáć, á potym tego opowiedniká, bez omieszkánia do práwa o tę pochwałkę pozwáć do Grodu dziesiąći Niedziel ábo do Ziemstwá pierwszych rokow. A ieżliby się tęn Odpowiednik, do pochwałki przed Vrzędem przyznał, á choćiayby y nie znał, á byłoby to nąń słusznie według Prawa przewiedzione, iáko o dowodziech według prawá iest napisąno. tedy, tákowy ma bydź dan zá poręk ę ludziom dobrym, Szláchćie w tym Powiećie ośiádłym, gdzie y tęn ośiádłość ma, ktoryć pochwałkę záłuie, że się onemu żáłobnikowi szkodá od tego obżáłowánego nie stanie, ktora szkodá ieżeliby się potym stáłá, żeby spolono. Dom, Dwor, gumno, ábo zboże złożone, ábo co innego ogniem uszkodzono, á tęn by ná onego ktory się pochwálił pozwawszy go do práwá poprzyśiągł, z tákim dowodem iáko wyżey w tymże Rozdziale o gwałćiech tákowych iest opisano, tákowy będzie powinięn stronie żáłobney onę szkodę opráwić y zápłácić, á sobie winnego szukáć, kto tę szkodę uczynił, tymze obyczaiem y nie Szláchtą przećiwko Szlachćie, y Szláchćic przećiwko nie Szláchćicowi u prawá zachowáni bydź maią. A ktoby też na kogo uczynił pochwałkę odpowiádoiąc ná gardło, stroná żáłobliwa tymże sposobem ma tę pochwałkę przed Vrzędem opowiá-

wiádáć y dáć zápiſáć, á pzzyćiągnąwſzy do Práwá, ieżeli ſię pochwáłká ſtánie pod czas Rokow Ziemskich. ábo Grodzkich, tedy zá zakazem przez Woźnego. A ieżeli będzie uczyniona gdzie ná ſtronie, nie przed Vrzędem, tedy oſiádły zá pozwy, á nieoſiadły zá poſtánowięniem ku práwu, á tęby pochwałkę słuſznie według prawá dowiodł, tedy takowy oſiadły y nieoſiadły dla lepſzey beſpieczności pokoiu poſpolitego, ma bydź dan za dobre rękoiemſtwo, ludziom dobrym, Szláchćie w tym Powiećie oſiádłym, gdzie y żáłuiący o pochwałkę oſiadłość ma dwum albo iednemu dobrze oſiadłemu. A tęn poręcznik abo poręcznicy maią ręczyć, że on żáłobnik od tego, kto odpowiada zdrowia ſwego beſpieczen będzie. A gdzieby kto po dowodzie pochwałki, poręki po ſobie dáć niechćiał, tedy Vrząd ma takowego dáć do więzięnia Zamkowego, y do tego czáſu ma w więzieniu ſiedzieć, aż po ſobie o tę pochwałkę rękoiemſtwo da. A gdyby za tákową pochwałką zábitego tego, ná kogo ſię pochwałká ſtáła, tedy poręcznicy będąc oto do Prawá pozwano, máią tego po kim ręczyli przed Vrzędem ku práwu ſtáwić. A ſtroná żałobliwá ieżli według tego Statutu dowiedzie y poprzyśięże, iż od niego to zaboyſtwo ſtáło ſię, tęn gárdłem ma bydź karány, á głowczyzná z imięnia ma bydź płácona. Ieżliby poręcznik tego po kim ręczył, przed práwem nie poſtawił, tego na poſtánowięnie po kim ręczył, ma być rok złożony dwánaśćie Niedziel. A ieżliby y ná tęn rok tego nie poſtáwił, tedy iuż wſzytkim tym winom poręcznik ieden, ábo ile ich będźie podlegáią, ktore tęn po kim reczono ćierpiec y płáćić był powinięn. Ieżliby też będąc kto o pochwałkę ná zdrowie ábo pozogę uczynioną pozwąn, á ku prawu bez przyczyn práwnych nie ſtánął, ábo ſtánąwſzy przed Vrzędem y po dowodzie

ná niego pochwałki, á poręki po sobie niedáiąc, y do więźięnia iść niechćiał, y w tym się Vrzędom sprzećiwił, á byłby ták możnym, że go Vrząd do więźięnia przymuśić nie mogł, tedy zá to sąm do nas Hospodará ma bydź przez list otworzony onego Vrzędu ná wywołánie odeslan, á ktemu zá nakłády y szkody stronie żáłobney ma ten Vrząd ná imięniu tákiego przećiwnego pięćdziesiąt kop groszy odpráwić według nauki Statutu o odpráwách rzeczy sądowych w Rozdziale czwartym opisąno iest.

1588 f. 461 titulo o odpowiedź

Odpowiedź w Koronie ktoby komu posłał, podpada pœnam 1060. marcarum, & restitutionem damnorum.

1633 f. 41 titulo Declaratio

Odpowiedniká zá odpowiedzią w Grodzie, ktoby post elapsas sex septimanas zniosł, żadnym pœnom ratione homicidij, iáko y inszych à quopiam windykowánych nie podlega, à ratione damnorum in Constitutione Anni 1588. expressorum. Forum Ziemstwo.

79. Poddáni.

1588 f. 458

Poddánego w Ruśi præscriptia rok y sześć Niedźiel, á według Státutu Litewskiego dziesięć.

1607 fol. 843 præscriptia

W Inflánćiech trzy latá, y trzy mieśiące.

1659 f. 13 titulo poddane

O Poddáne zbiegłe z litwy do Korony Obywátelom Wiel: Xię: Lit: Forum ná Trybunale Koronnym in quolibet termino & regestro náznácono, gdźie káżdy inculpatus peremptoriè żadnemi exemptiámi nie zasłániáiąc się, powinien comparere y usprawiedliwić się.

1661 f. 12 titulo o zbiegach poddánych.

Reássumowano proces skrocony árešti, reiecty conserwaty odćięte, publikácye exnunc Banitior:

Ibidem f. 13

O poddánych zbiegłych z Dobr ták Krolewskich, iáko też Duchownych, y Swieckich w Woiewodztwách Wołyńskim y Bełskim proces obrocono Vrzędom Grodzkim, baniendi Szláchćicá, po otrzymániu zysku ná pierwszych roczkách, & post denegatam exequutionem

in

in ſecundo termino dáiąc poteſtatem, á táxę do tyśiącá grzywięn ratione extraditionis ſubditi podnieśiono, tego dekláruiąc, áby tákowe ſprawy abſq; ullis dilationibus & apellationibus ſądzone były. Wiel: Xię: Litew: tę konſtytucyą przyięło, cum hac declaratione, áby Grody Wiel. X. Lit. tákowe ſpráwy ſine ullis dilationibus, ſądziły ſub privatione Officij y Kancellarye W. X. L. za tákowemi Wielkiego Xięſtwá Lit: Dekretami Grodzkiemi Banicye wydawáły. Ibidem 1667 f. 79

Proceſs zbiegłych Chłopow między Obywátelámi Ziemie Hálickiey y Powiátámi iey, tákże Ziem Lwowſkiey y Chełmſkiey ſkrocony tákim ſpoſobem, áby abhinc ná Rokách Ziemſkich in primo termino peremptorio ſemotis dilationibus, & moris Chłopá káżdego ſub taxa mille florenorum polonicalium coram Officio Caſtrenſi Halicienſi aut Tręboulienſi iuxta Diſtrictum proprium præcisè in quatuor ſeptimanis, ad inſtantiam Incolæ Terræ Halicienſis Iudicium Terreſtre wydawáć nakázywáło. A ná Qwerelách po tákowey kondemnáćie, præmiſsâ denegata intromiſſione, ma ſtawáć condemnata decernitur extraditio ſubditi idq; in inſtanti cum taxa mille floren: Polon: decreto Terreſtri evicta ſub pæna banitionis, quæ in defectu extraditionis ſubditi & taxæ evictæ non ſolutæ iam exnunc decernitur, & publicandæ terminus in proximis querelis peremptorius conſeruatur, w ktorym proceśie podług Statutu, y praw ſtárych in nullo termino ápellácyi ſub pæna mille marcarum in Iudicio Tribunalitio vindicanda, ſąd Ziemſki y Grodzki nie będzie dopuſzczał: exequucya de Convictis, & banitis, ratione profugorum, Staroſtowie, Vrzędy Grodzkie, y Ziemſkie, w ſwoich Powiátách bez dekretow Trybunálſkich, poſt obtentám bannitionem in decurſu ſex ſeptimanarum etiam admotâ Nobilitate, & copijs quibuſuis, ſi opus fuerit, ſub pæna mille marcarum, in Officio proximiori vindicanda, ad officioſam inquiſitionem partis iure vincentis, czynić będą powinni. A żeby kto z pozwanych per ignorantiam w ſpráwie ſwey nie upadł, pozwolono kożdemu iure pro caſsanda Bannitione, gdźie ieſt otrzymana relacya, in decurſu quatuor ſeptimanarum zápiſawſzy y áprobowawſzy ią perſonáliter ad hoc idem Officium Cáſtrenſe agere, cuius Officij judicato, in inſtanti, nieodchodząc od ſądu Actor caſſandæ parebit, ſub ſuccubitione duplicis taxæ ſupráſcriptæ, pro quolibet ſubdito ſoluendæ ſub pæna bannitionis ibidem decernenda, & publicanda. Staroſtowie zás, y Vrzędy Grodzkie, poſt proceſsum Terreſtrem in vicinioribus Officijs o zbiegłe chłopy ſpráwiáć ſię powinni będą, to ieſt, Haliccy w Trębowli, á Trębowolſcy w Haliczu. A ieżliby in termino exequutionis prawne, y z prawá iawne 1667 f. 16 titulo skrocenie processu

 á con-

á convicto, fistendæ exequutioni záchodziły obrony, tedy Vrząd ná Trybunał koronny Lubelski, uważywszy práwna obronę partis convictæ, inter causas conservatas Officij, amputato beneficio Aresti, uczyni remissę, ták áby bez zwłoki, ex simplici Regestro, inter se experiri mogły. A gdy się convictus in illo termino nie odezwie, iuż mu więcey beneficia iuris suffragari nie máia, y executio fortis z osoby y dobr iego, ma bydź przyznána nieodwłocznie modo præmisso.

1676 f. 15 Według tegoż práwá Xiażę I. M. Kurlándzki, y Szláchtá támeczna, poddanych swych do W. X. L. y Xięstwá Zmudzkiego, y Powiátu Bracłáwskiego podobne krzywdy, w sądách Xięstwá Kurlándzkiego windykowane y popieráne z nieodwłoczną Exequucya bydź máia.

1685 const. f. 7 tit: Reassumptia práwa o zbiegłych poddanych. Znowu o zbiegłych poddánych postánowiono, áby każdy, citatus áb Actore w tymże Powiecie, z ktorego poddány będzie wyprowádzony, zbiegły, sine ullis dilationibus w Roczkách stánał, directè spráwił się, zbiegá tákiego przed tymże Vrzędem stáwił, & in instanti nie zchodzą o z Vrzędu y sądu ze wszystkim, iáko zbieg parti Actoreæ oddał, y zá szkody wszystkie ex hac occasione poniesione zápłácił. Alias super contumaciam zá pierwszym dekretem, bánicye wydáne, & pæna in Volumine legum ták Korony iáko y W. X. L. circumscriptæ, wskazáne bydź máia. Vrząd też Grodzki nie ma żadnych citato pozwaláć dilácyi, sub priuatione officij. A tá Konstytucya ma się ściagáć, ták ná dawne, teráżnieysze, iáko y ná przyszłe czásy, y okkázye. A ktoryby poddány znowo ośiádłych, miał záśiedzieć dawność Ziemska, pod ktorym Panem, y byłoby mu to czásu prawá dowiedziono, á po záśiedzeniu dawnośći Ziemskiey chćiał do kogo innego z sądow wyniść, y pod nim wziać ośiádłość, tedy tęn Pan, pod ktorym był pierwey ośiadł, wolen, y może onego odyskáć, iáko swego własnego zaśiedziáłego poddánego, pod tąż winą ná sprzećiwnego w ártykułách Státutowych, y Konstytucyach wyżey wyrażonych, excepto wieczystego Páná, ktoremu salvum ius do odyskaniá in toto manebit.

80. Polubiony sąd ábo Compromissalny sąd.

Stát: Lith: R. 4 Ar: 85 f. 204 *O polubionym sądzie:* ☞ *Gdyby zá compromissem komu przezysk iáki skazáli y listy ná to stronie z podpisami y pieczęćiami, stronie dáli, á iednáby stroná temu dosyć czynić niechćiáłá, tedy zá przypozwániem ma bydź ten list położon przed sądem Ziemskim, ná Rokách. A sąd weyrzawszy ná list, podpisy, y pieczęćie*

ćie, przy mocy záchowáć ma, y odpráwę uczynić. A gdźieby śię sąd polubiony pokazał rożny, tedy Vrząd zá przypozwaniem doyrzeć y rozsądźić ma według práwa y przy mocy zostáwić. Ieżeliby obiedwie strony Sędźiowie od práwá pospolitego, ábo compromissu sądem swym uchylili, tedy támże Vrząd Ziemski ma to ná práwie.

Kommissarze tym więcey, ieżeliby z Vrzędu do spráwy naznáczeni byli, tákowym bez przysięgi wiárá ma bydź dána, á ieżeliby bez wiádomośći Vrzędowey ná sąd byli wźięći, á ktora stroná nie przyznáł..by ugody, sędźiowie Polubowni, máią vrzędownie przyznáć, przykłádem Swiádkow, do czego y krewni przyiaćiele maią bydź przypuszczáni. H. P. 150

81 Posag, wiáno, Wdowá, rozwod.

Ktorym obyczaiem Oćiec Dźiewkę swą wydaiąc zá Mąż ma obwárowáć, y upewnić zápisanie wiáná, od Zięćiá: ☞ naypierwey niż corkę da zá mąż, ma od Zięćiá wziąć zapis z podpisem y pieczęćią, tákże podpisami y pieczęćiámi ludzi dobrych, ktorym on ná trzećiey częśći imięnia swego, leżącego, on posag, to iest pieniądze gotowe, złoto, srebro, perły, kámięnie drogie sowito sácuiąc, á inszą wypráwę száty, y wszelákie ubiory, chusty białe, konie, kolebki, y insze ruchome rzeczy, bez sowitośći, po temuż iáko niżey zápisać ma, y tęn zapis ma podáć do kśiąg Ziemskich swego Powiátu, y list ná to Oycu Zony swoiey, że ták ma uczynić podpisany y zápieczętowány, y iuż tákowa oprá-wá ma być dzierżána u każdego Práwá. Ieżeliby tym czasem niż poda tęn list do kśiąg Ziemskich, umarł, Zona iego z Przyiaćiołmi swemi, ma to iáko nayprędzey uczynić, co gdyby w wątpliwośći przyść miáło, ma pieczętarzow stawić do przyśięgi. A ieżeliby umárli, Stat. Lit. R. Ar. 1 fol. 4

ſámá náoſtátek przyśiądz, a potym dowodzić, zapis w mocy zoſtánie. A ktoryby Oćiec y Mátka wydáiąc Corkę ták nie czynili, y liſtu od Zięćiá nie odebráli, tedy wnioſek by naywiękſſy ginie, á zá więniec dáć iey należy trzydzieśći kop groſſy, gdzieby zá mąż poſſłá. Gdźieby záś zá mąż iść niechćiáłá, tedy między dziećmi ábo bliskiemi, w imięniu Mężowym rowną część imięnia dzierzeć ma aż do śmierći. A ieżeliby to imięnie trzydzieſtu kop nie wyniosło, tedy z tegoż imięnia iákie będzie, czwarta część iey ma bydź wydźielona, tákże aż do śmierći, choćby y zá mąż poſſłá. A zechcąli potomkowie tę cźwartą część kupić, to im wolno według ſſácunku przez Urząd. A to oſſácowánie ſummy tylko połowica, á nie więcey dana iey będzie. Więc ieżliby żoná pierwey umárłá, bliſcy iey imięnia pozyskiwáć nie maią.

H. P. 280 *W Koronie poſagi białychgłow zaraz do kśiąg przyznawaią, á ktoreby u kśiąg Krolewskich, abo ná ktorymkolwiek Vrzędzie nie były przyznane, te żadney władzy ani mocy nie maią.*

H: P. 283 *Miaſto ſowitośći mężowie żonom przywianki przyznawaią, ktore gdzieby po śmierći męża pierwſſego, za drugiego ſſły, przywiąnek dziećiom pierwſſego małżeńſtwa, rękoymią ma opráwić, że po śmierći iey o-nym wcale dochowany będzie.*

H. P. 280. *Nie wypoſażoney białeygłowie 30. grzywięn zá wieniec płącono bydź ma.*

1588 f. 467 o śiostrách ivre vict. y Paniách wiennych *Pannie wienne po śmierći mężá ſwego ná ſkupie od krewnych po mieczu w liniey blizſſych będących zoſtáią.*

1588 f. 461 na dobrach posáżnych w przezyskách wie: *Dobrá wpoſagu záwiedzione, y zapiſáne tákże z dekretu wprzezyſkách wzięte nie mogą ſię w dźiedzictwo obracać, choćby dawność longiſſimi temporis zaſſłá, ále zawſſe ſą ná ſkupie.*

Iáko

Iáko ma Mąż Zonie zápiſać wiano: ☞ má imion swoie oſzácowáć, w iednym trzećią część náznáczył, alboz kilką imion, trzećią część złożywſzy, ma przećiwko wnieśięniu wiano iey zápiſáć. Po śmierći z ś mężá dzieći, álbo bliſcy, ieżeli będą chćieli przyść do imięnia, powinni iey pięniądże zupełne zápłáćić, ále ieżeli do śmierći iey zechcą ią w imieniu ćierpieć, to po iey śmierći pięniądze zápłácą, komu oná odpiſze, á przywiąnku, ktory Oćiec przypiſze, płáćić nie powinni, á ieżeliby dzieći nie miáłá, to w dom tęn zápłáćić máią, z ktorego ona wyſzłá, wolno też káżdemu mężowe żonie ſwoiey odpiſáć rzeczy ſwe ruchome, to ieſt: złoto, ſrebro, ſzáty, konie iezdne, y inſze rzeczy, krom zbroie, ſtadá y czeladzi Dworney, á wſzákże y to wolno uczynić, áby miáłá czym z trzećiey częśći imięnia służbę náſzę záſtępowáć, ieżeliby ią ſkupiono z imięnia, pieniądze wziąwſzy powinná uſtąpić, rzeczy ruchome odpiſane wziąć iey ſobie wolno. Ktoby záś nad to opiſanie co żenie ſwoiey odpiſał, to mocy mieć nie ma, dla czego gdy kto Dziewkę zá mąż daie, powinięn uważáć, áby trzećia część imienia ſowito wynośiłá przećiwko wnioſkom dziewki, ieżeliby zaś nie wyſtarczáłá, powinięn ten, kto poſag dáie, zá te pieniądze imienie kupić y dziećiom dać, á on coby przećię wziąn ſummy, ma oprawę uczynić ná trzećiey częśći imięnia ſwego, czego máią do śmierći ſpolnie záżywáć. Po śmierći mężá, oney wolno imienie ſwoie trzymáć: po iey śmierci gdyby bez potomnie zeſzło, to imienie w tęn dom obroćić ſię ma, z ktorego wyſzłá.

Stat. Lit: R. 5 Ar: 1. 215

Gdzieby żoná: pierwſzego ſzłá zá drugiego mężá, przywiąnek dżiećiom z pierwſzym mężem ſpłodzonym, ma obręczyć, iáko po śmierći iey będzie wcále dochowány.

1588 f. 467 o Sioſtrách ... viéł y Paniach Wiennych

H. P. 279

Ieżeli Mąż oddala Dobra poſágowi podległe żony ſwey, ma to uczynić z pozwoleniem iey y dwu Przyiaćioł z ſtrony Oycá nayblizßych.

1576 f. 314 titulo o przedaniu

Odpráwá od Páni wienney komukolwiek przedána ábo zápiſána, záwße ieſt u potomkow ná ſkupie, bez oddánia przywiąnku.

H. P. 283

W Koronie ieżeli mąż przeżyie bezpotomną żonę, poſagu ma używáć do ſwey śmierći, á ieżeli mąż po żonie, ábo żoná po mężu opośledz umrze, poſag powinnym, iáko po bezpotomney ſkąd wyßedł, ma bydź wrocony.

Stat: Lit. R: 5 Ar: 3 fol. 228

Po śmierći Oycowſkiey, Dziewki iáko máią z imienia Oyczyſtego wypráwowáne bydź: ☞ ieżeliby zá żywotá wydał iednę dziewkę, á byłoby ich więcey po iego śmierći, tedy według opiſu pierwſzey, y drugie poſág wziać máią A ieżliby nie mogł Brát wyſtárczyć tak wielkiey ſummie, iáko z pierwſza dano, ábo opiſano ma Brát wydzielić czwarta część imienia, y z niey nic nie wytráciáiac, podzielić rowno między one dziewki, chyba żeby czwarta część więcey wynioſłá, niż pierwſzey Oćiec náznáczył, tedy Brátu, wolno według opiſánia Oycowſkiego pierwſzey y drugim dáć Sioſtrom. á ſzácunek imięnia, według wáżnośći imięnia ma bydź; á nie według Statutu. Ieżeliby ſię ſtrony z ſoba niezgadzáły, ma bydź wezwan Podkomorzy, ze dwiemá Szláchty, á ieżeliby Brát ábo krewny wypráwę od Oycá rzeczmi ruchomemi utráćili, to Sioſtrze zápłáćić máią, inſzey záś ruchomizny oná pozyſkiwáć nie powinná. Gdzieby Brát Dobrá Oyczyſte ſtráćił, przećię czwartą część imięnia Sioſtrom należy:

1588 f 461 o posażeniu Sioſtr.

W Koronie Corek ktorych Oycowie odumieráią nie náznaczywßy im poſagu przykłádem wypoſażenia pierwßey Corki, ktorą Oćiec zá żywotá ſwego wypoſażył, ábo więc według rády dwu Przyiaćioł, po Oycu, á dwu po Matce, do roku po śćiu zá mąż, Bráćia wypoſażyć máią, po śmierći iednák Oycowſkiey, Bráćia Sioſtrze, uczćiwe wychowánie dawać maią.

1588 f. 461 titulo o posázeniu

Poſagi Poſſeſſores Bonorum płáćić máią, ſine dilátione ad evictorem.

Stat. Lith. R, 5 Art: 4 f. 229

O dawnośći przemilczenia poſagu: ☞ *gdy Oyciec wyda Corkę zá Mąż, po iego śmierći u Braći poſagu ſię*

upomi-

upominać nie może, gdyż Oćiec wiedziáł, iáką miłość, y opátrzność o dobry dźieći ſwych miał uczynić, ktorąby záś Bráćia wydawáli, to naydaley dźieśiąćiu lat o poſag ma czynić, ináczey iuż ma milczeć wiecznie. ktoraby zás umárłá przed dźieśiąćiu lat, tedy dźieći iey czynić mogą o poſag, dawnośći iednák, po doyśćiu lat ſwoich nieomieſzkiwáiąc.

H. P. 277

Gdy Oćiec zá żywotá ſwego Corkę zá Mąż wyda, oná ná tym ma przeſtáć, á Bráći o poſag żadney trudnośći nie ma czynić, ále ma na tym mieć doſyć, co iey Rodzicy zá żywotá, w dobrym baczeniu będąc dáli.

1588 f. 461 & f. 467 titulo, o poſazeniu Sioſtr

Bráćia Sioſtrom poſzćiu za Mąż w Rok poſag máią oddawáć, ábo część w máiętnośći wydzielić, ieżli Sioſtra z wolą Bráći y powinnych zá mąż poydzie.

Stát: Lit: R: 5 Ar. 5 f. 229

O Wdowie tákiey, ktora ſzedſzy za Mąż Pánna, á po śmierći Mężá ſwego Wdowa, z dziećmi doroſłemi zoſtánie: ☞ ieżli Synowie doydą lat, Dobra im Oycowſkie y wſzyſtkie ſkárby puśćić, á ſámá ná wianie zoſtáć. A ieżeliby nie wiánowána byłá, tedy ma bydź záchowána według pierwſzego Artykułu Rozdziáłu piątego, to ieſt dáć iey powinni trzydzieśći kop groſzy.

Stát: Lith: R. 5 Ar: 6 f. 230

O Wdowie tákiey, ktorá ſzedſzy zá Mąż Pánna, á po śmierci Mężá ſwego Wdowa bezpłodna zoſtánie: ☞ ná wianie tylko ma zoſtáć. A imioná krewnym puśćić. A ieżeliby nie byłá wiánowána, tedy ma na trzećiey częśći imienia śiedzieć, poki zá Mąż poydźie, to iey bliſcy máią wiano zápłáćić.

H. P: 280

Wieniec trzydzieśći grzywień płácony bydź ma.

Stát. Lit: R. 5 Ar. 7 fol. 280

Ktorybykolwiek ośiádły y nieośiádły ożenił ſię w Litwie, á białby iákie imioną z Zoną, ma z nich woynę ſłużyć. nie wymawiáiąc ſię, iż mu żoná nic nie zápiſáłá, gdyby nie ſłużył, oboie on y Zoná imienie tráći.

Stat: Lit. R. 5 Art. 8 f. 230

O Dziewkách ktoreby bez woli Rodzicow, zá Mąż poſzły: ☞ odpadą od imienia Oycowſkiego, y od Maćierzyſtego y ſpadkow, ktore ſpadáią na krewnych mimo onę y dzieći iey. A gdzieby Rodzicy dla trzymánia imion iey wydáć zá mąż niechcieli, tedy ſię ma ſpráwić według Artykułu dziewiątego iáko niżey.

H. P. 275

W Koronie káżda Wdowá, Panná, gdy przed oblicznośćią náſzą zezna, że z i wolą iey, zkądkolwiek ieſt wźięta, tam iuż od winy obwiniony wolny zoſtaie, iednák przećię tákowa Wdowá, abo Panná, po zezna-

niu

niu takowym ſwoim, od wßyſtkich Dobr dziedzicznych y wßyſtkich innych, tákże od poſagu iey powinnego odſądzona bydź ma, á ieżeli przyznáłá, że ſię to ſtáło beż woli iey obwiniony część tráći.

Ktoby płeć białogłowſką niedorosłą ſtąnu Szláchetckiego z mocy Oycowskiey, y Opiekunow właſnych wziął, o wyſwobodzeniu nie.

Stat: Lit: R. 5 Art. 9 fol. 231 O Dziewkách, ktore po śmierci Rodzicow ſwych, bez woli Braći, ábo Stryiow zá Mąż poyda: ☞ od wſzyſtkich Dobr Oyczyſtych y Máćierzyſtych. y ſpadkowych odpada. Ieżeliby iey Krewni wydáć niechćieli, ma przez kogokolwiek dáć znáć do Vrzędu. A Vrzad wziawſzy wiádomość, ma iey pozwolić iść zá Mąż, iednák zá Szláchćicą tákowa imięnia nie tráći, iednák powinná mieć lat trzynaśćie: á ten kto ia poymie ma imioná odebráć. Bráćia y krewni dziewki uczćiwie chowáć máia, trzymáiaе przy nich Niewiáſtę ſtáteczna, á ieżeliby uczćiwie chowáć niechćieli, tedy dziewki ſame moga śiedzieć pod ſpráwa Opiekuná od ſądu przydánego.

H. P. 276 Pánny doroſłe będa mogły ſię o Męże ſtáráć, gdy ich Opiekunowie chytrze zá Mąż wydáć niechćieli, dla tego, áby dobrá ich trzymáli, wſzákże to ma bydź z zezwoleniem Przyiaćioł, Stryiow ábo Wuiow.

H. P. 278 Ktorybykolwiek Opiekun Dziewkę zá Mąż wydáiac, z mężem iey poſtánowięnie uczynił, opiſuiac ſię ze máiętnośći iey po ślubie u Opiekuná dochodzić nie miał y ná toby rękoiemſtwo dał, to nie ma bydź ważno, przećię ſwego dochodzić będa mógli.

H. P. 286. *W Koronie Dziewce dwunaſtego Roku látá przyznawáią.*

1588 f. 467 o ſioſtrách iurevill. *Pánná mießkáć może choć nie w Dobrách onych ná ktorych poſag ma podług zdánia Przyiaćioł, dawßy iey wychowanie według iey kondycyi.*

Stat. Lith. R. 5 Art. 10 f. 232 Ktoby z dwiemá, ábo z trzemá Zonámi dzieći miał: ☞ gdyby miáłá, ábo nie miáłá dźieći powtorna Zoná, Wdowa wzięta, ma mieć po śmierći Mężá, rowna część w imięniu z dziećmi pierwſzego Małżeńſtwá, iezeliby zá Mąż nie ſzłá do śmierći, ieżeliby zá mąż poſzłá, to iey więńca dzieći dáć nie powinny, iednak cokolwiek ſkarbu do mężá wniosłá, toby iey po śmierći krewnym ábo dziećiom oddano bydź ma, ieżeliby iey záś Mąż co zápiſał, tedy gdy doſtánie rowney częśći z dziećmi, iuż zapiſu domagáć ſię nie ma.

H. P. 278 *W Koronie, gdzieby z drugim Mężem ſynow nie*

miá-

miała, ále tylko Corki, tedy gdy Oćiec y Mátká umrze, Dobrá Máćierzyste, álbo posag iey ma bydz oddány, Corkom wtorego Małżeństwa.

O Wdowie ktora z Dziećmi zostánie lat niedorosłemi, y o dziećiách bez Opiekunow odumárłych: ☞ gdyby miáłá opiekę od Mężá zápisaną, sprawowáć może bez utráty iednák imięnia, wszákże gdyby się nierządnie chowáłá y skarby utracáłá, ma bydź pozwána do sądu, y gdy iey utráty dowiodą, ma tráćić opiekę, y bliskim krewnym imienie oddáć, á sámá na wianie przestáć, á niemiáłáliby wiana, tedy rowną część ma mieć miedzy dziećmi, utratá záś inaczey pokázáć się nie może, iedno ieżliby niepobożnemi podatkámi, winámi szczerbczyznámi ludzi w imionách obćiążáłá, gumná statki domowe rozpraszáłá, á gdzieby krewnych nie było, tedy Vrząd zą donieśieniem ma przypozwáć, a pokażeli się utratá, ma opieki odsądzić, innego Opiekuna dáć, ktory wszystkiego w cále powinien dochowáć, owá zaś ieżeli co utráciłá Dziećiom, z wianą swego má nádgrodzić, iednák Corki przy Mátce máią zostáć do wydánia zá Mąż, ktorych wydáwáć zá Mąż nie ma bez wiádomośći Opiekunow, á Synowie poty, poki się do szkoł nie będą godzili, á Opiekunowie tym dziećiom, według imion wychowánie słuszne dáć máią. Stat: Lith. R. 5 Art. 11 f. 232

Wyposażenie Siostr, y opieka Bráći należy. 1588 f. 461 o posażeniu Siostr H. P: 276

W niedostátku rodzonych Bráći, Stryiowie ábo Wuiowie do opieki bywáią przypuszczeni.

O Wdowach, ktoraby zá prostego stanu Człowieká, á nie zá Szláchćica zá Mąż poszłá: ☞ tá poszedszy bez wiádomośći krewnych, wszystko imienie tráći, y one dziećiom pierwszego małżeństwá oddáć powinną, ábo bliższym Mężá krewnym, przećiesz powinni iey odłożyć summę pieniężną táxuiac imioná iuż nie według Státutu, ále po połowicy, to iest: zá káżdą słuszkę ludzi dziesięć kop groszy, á zá ziemię pustą, pięć kop groszy, á inszy grunt po połowicy summy, á wiano wszystko opisane tráći, y płáćić go dzieći nie powinny. Stat: Lit. R. 5 Art. 12 f. 234

O Wdowie, ktoráby po śmierći Mężá swego, zá drugiego Mężá poyść chćiáłá: ☞ nie może iść, aż wsześć Miesięcy, ktora prędzey poydzie, wiano od Mężá zápisane tráći, á nie będzieli dzieći, powinna gdy iey dowiedą u sądu, zápłáćić dwánáście rubli groszy. Stát, Lit: R. 5 Ar. 13 fol. 234

Podług Práwá Koronnego *Wdowá, ktora rychło po śmierći Mężá zá Mąz idźie, máią ią krewni z Dobr skupić. A oná rękoimią ma dać, że przywiąnku nie ma nikomu zápisać.* H. P. 634.

O spádki ktore zárowno ná syny y ná Dziewki przychodzą po wnieśieniu Mátczynym, ieżliby nikomu innemu nie zápisałá; ☞ wszystkie ubiory Mátczyne ruchome y nieruchome w rowny Stat: Lit: R: 5 Ar. 14 f. 234

dział między wszystkie dzieći iść ma. Wszakże spadki Oyczyste inszym trybem chodzić powinny, iáko o tym w osobnym Artykule.

H. P. 278

Maćierzyste Dobrá, ták ná Syny, iáko y ná Corki rowno przypáść máią.

H. P. 281

Rzeczy w wyprawie dane, pieniądze, perły, kámienie, száty, przy posagu Zennym zostawaią, á po śmierći iey, potomkom oney.

1588 f. 461 o posázeniu Siostr

W Oyczystych Dobrách Corki nie dziedzîczą, ále máią bydź wyposażone od Braći.

Stat. Lith. R, 5 Art: 15 f. 235

O porownániu wnieśienia rożnych Zon, przed rozdziałem dziećinnego imienia: ☞ máia naypierwey Dobrá Maćierzyste, iákie ktora Mátká wniesłá popłáćić, á naostátek Dobrá Oyczyste rownie między się Syny podzielić.

Stat. Lit. R: 5 Ar: 16 fol. 235

Ieżliby ktora Wdowá zá Mąż poszłá: ☞ iezeli miáłá wiano od pierwszego Męża zápisane, od drugiego iuż mieć nie może, Wszákże ieżliby tęn drugi mąż umárł, oná między dziećmi swemi rowna część w imieniu wziąć ma, á ieżeliby iedno dziećię zostáło, tedy ma ná Wdowim stolcu ną trzećiey częśći zostáć, ktora trzećia część, po żywoćie iey ma ná bliskich iey spáść, iednák siedząc ná wdowim stolcu, nie ma nic z tego imienia utracáć, iednák Mężowi wolno co chćieć Zonie zápisáć, á gdy będzie miáłá zápisáno, iuż trzećiey częśći bráć nie może.

Stat. Lit: R, 5 Art: 17, f. 236

O imieniu ná ktorym Maż Zonie oprawę uczyni: ☞ iuż tego imięnia żádnemi długámi záwodzić nie może, choćby y ná piśmie, pozwolenie Zenne miał, oprocz oczywistego przed Vrzędem zeznánia. A Vrzad wszeláki zá występek Mężá, ná tákim imieniu odprawy czynić nie może, okrom dobrowolnego y oczywistego, samey Páni wienney przyzwolenia, y gdzieby zá występek iáki Zeński sprawiedliwość z prawá skazáno:

1577 fol 314 o umnieyszeniu wiana

Gdyby Zoná pozwoliłá ná iákikolwiek zapis, ábo ná przedánie Dobr, ná ktorych miáłá oprawę wiana swego, tráći wiano z Dobr onych, ále ieżli mąż iey ná Dobrá insze ábo część iáką, wszystká summá w wianie opisana zostawa, y ma bydź záchowána.

1588 f. 467. o Siostrach iureviḋor: Paniach wiennych

Oprawy wienne ná Dobrách Mężow ich oprawione, nie podlegáią przezyskom, ná Mężu odzierżanym.

Stat: Lit: R. 5 Ar: 18 fol. 236.

O krzywdách ktore się dzieia od Męžá, z imienia wianowego Zenie: ☞ pozywány má bydź y ná tym imieniu kładzione pozwy. O krzywdy ktorebykolwiek komukolwiek czynił, y Vrząd

ſkazánie ma czynić, á odpráwá zá to, ná inſzey oſiádłośći. A nie-będźieli miał więcey imion, tedy ná máiętnośći iego ruchomey, gdźie ſię ukaże, w niedoſtatku máiętnośći y ná oſobie iego.

W Koronie ieżli kto *Dobrá zá Dekretem ktoregokolwiek Vrzędu otrzyma, ná ktorych* Dobrách *Zoná z tego, ktory práwo przegrał, oprawę wianá ſwego miáłá, tákowa opráwá wcále zoſtawa, á ieżeli mąż iey nie ma Dobr inſzych, mąż iey ma bydź mián zágołotę.* H. P. 224

Wiana opráwá na Dobrách Męża iey oprawiona, nie podlega przezyſkowi ná Mężu przewiedźionemu. 1558 f. 457 o Siostrách iurevictorum

O bezpłodney Zenie: ☞ *po iey śmierći wiano bez przywianku wroćić ſię má w ten Dom z ktorego wyſzło, ieżeli komu czego nie zápiſáłá. toż ſię ma rozumieć, choćby y potomſtwo zoſtáwiłá, á ono nie dorozſzy umárło. A ieżeliby byłá Sioſtrá iey rodzona niewypoſażona, y zá Mąż nie wydana, tedy tákie wnieśienie iey, nie na Bráćią, ale ná Sioſtrę zá mąż niewydaną przychodźić będźie. Ieżeliby zaś Bráćia to wiano ſobie wźiąć chćieli, tedy ná to mieyſce, z cáłey czwartey częśći imion, wyprawę dáć powinni. Ieżeliby záś ktory Oćiec zá żywotá ſwego wydał cokolwiek Corek zá mąż, á iednáby zoſtáłá Pánną, ábo więcey, tedy wypráwá nie z cáłey czwartey częśći, ále według liczby ich, wydana bydź ma, ieżeliby Sioſtry niewydaney za mąż nie było, tedy to wnieśienie bezpłodney Sioſtry, Bráći ma należeć, albo w niebytnośći Brata, na blizſzych* Krewnych, Statut: Lit: R. 5. Ar. 19 fol. 237

Gdy *Mąż przeżyie* Zonę, *poſagu po niey wźiętego do żywota ſwego, ma zażywáć, á po śmierći iego, powinnym Zony ma bydź wrocony, także gdyby Zona po Mężu bezpotomnie umarłá, poſag on w Dom krewnych iey wrocony bydź ma.* H. P. 282

Stat, Lit: R. 5. Ar: 20 f: 238

O rozwodziech Małżeńskich przed sądem Duchownym: ma bydź przed sadem Duchownym ich nabożeństwo, ieżeli Mąż zostanie winien, Zona iego zostanie ná oprawie, od niego opisa-ney. Ieżli zoná, tedy wnieśienie y oprawę swą tráći. Ieżliby záś rozwod był dla słuszney przyczyny, iáko to dla krewnośći przez niewiádomość, y inne tym podobne; przywianek ma zostáć się przy Mężu, wnieśienie przy Zenie, ktore to przyczyny sąd wienne wypisawszy, ma spráwę do sadu Swieckiego właśnego Powiátu odesłáć.

H. P. 156

Sądowi Duchownemu o rozwody należy sądzic, wszákże iednák uznanie, około wiana między personami, rozwiedzionemi ma bydź odeslano do K. I. Mśći ná rozsądek.

1573 f. 262 1576 f. 278

Krol bez przyczyn w słowie Bożym wyrażonych, okażyi żadnych do nieprzystoynego mieszkánia w Małżeństwie, y rozwodu szukáć niema.

Stat: Lithu: R. 5 Art, 21 f. 238

O poięciu w stąn Małżeński ludzi ubogich: Ieżeliby się dorobili, á mąż umarł, nierozprawiwszy máiętnośći, tedy po śmierći iego, trzećia część substáncyi ma należeć Zonie, á dwie częśći dzieciom, ieżeliby dzieći nie było, Zona ma przy wszystkiey maiętnośći zostać. Ieżeliby záś umárłá bezpotomnie, y nikomu nic nie zapisawszy, połowa substancyi ma się dostáć Krewnym iey, á druga połowicá Krewnym Mężá iey, co się też ma rozumieć y o takowey żonie, ktoraby pierwey umarła. Zaczym Mężowi taż fortuna służy iako wyżey.

Stát: Lit. R. 5. Art: 22 f: 239

Aby nikt powinny we krwi swoiey nie poymował: do czwartego pokolenia nie godzi się tak z Oyca, iako y z Matki, także y Braći Stryiecznych, Ciotecznych, aż do trzećiego pokolenia. A ktoby inaczey zá wiádomośćią uczynił, połowicę substancyi traći ná Hospodara, á połowicę na Rzeczpospolitą, toż się ma rozumieć y o Zonie, gdyby to z wiádomośćią uczynić miáłá, á takowe Małżeństwo ma bydź rozłączone, tylko na drugiey połowicy substancyi zostać do żywotow swych, á

dźieći

dźieći ich, ieżliby były ſpłodzone, do tákiey ſubſtáncyi nie należą, y owſzem zá bękárty máią bydź rozumiáne, á imioná ſpádną ná bliżſzych. Ieżeliby też mąż z pierwſzą żoną miał dźieći, á powtorną wziął krewną, tedy za przypozwánie do Vrzędu żonę tę ma opuśćić, á roſkázywánie ná imionach traći, y dźiećiom pierwſzym oddáć ią ma. Więc ieżeliby też żoná pierwſze dźieći miáłá, maią ie wziąć y chowáć ich przy ſtanie według ſtanu y możności imienia, chybá żeby ći w pokrewności złączeni dali przyczynę niewiadomośći, y ná to przyśięgli, tedy imion nie trácą, y dźieći ſpłodzone zá przyſtoyne miáne bydź máią, y po śmierći Rodzicow od imion oddaleni bydź nie powinni: iednák toż Małżeńſtwo ma bydź rozwiedzione około ponowienia ſtąnu, rozſądek ma uczynić ſtąn Duchowny. Ieżeliby ſię też pokazáło, żeby kto drugą żonę miał, nie ma bydź ináczey karany, tylko ná gardle, tákże y żona ieżeli wiedźiała, o drugiey żonie iego żywey.

O Przywileiách y innych wſzelákich zapiśiech iáko ich Zony zoſtawſzy ſię po Mężach używić máia: ☞ Ieżliby kto Przywiley abo zapis, na dar, ná przedáſz otrzymał, z dokłádem tego iáko piſzą poſpolićie dáruiąc ábo przedáiąc, ſamemu, Zonie, dźiećiom, y Potomkom iego, záczym tákowe Zony zoſtawſzy ſię po Mężách, połowicę oney rżeczy w przywileiu ábo zapiśie opiſanym pozyſkuiąc ku ſzkodzie dźiećinney, ábo bliſkich pośięgáć chcą, tákowa Zoná ieżliby oſobliwym zapiſem, tego od Mężá zápiſanego nie miáłá, choćiażby imię iey pomienione było, nie dźierże według tákiego zapiſu: nie może, ále to ná potomki ſpáść ma, oprocz gdyby w tym zapiśie dołożono było, że iemu, Zonie iego. zá ſpolne ich ábo zá iey włáſne pieniądze to imienie przedáne ábo dárowáne. Statut: Lit: R. v Ar. 17 fol. 265

82. Potwarz.

Kto *kogo niewinnie pomowi, práwo Koronne* 100. *grzywięn, y naco przyśięże, obżáłowáney ſzkody zápłáći. á ná dnie w wieży, w ſwym Powiećie dwanaśćie Niedźiel śiedźieć. A ieżeliby był proſtego ſtąnu, gárdło traći.* Stat. Lith. R. 2 fol. 2 1565 conſt. f. 100 o rżeczach ktore ſię poczćiwośći dotyczą.

1565 f: 100 o rzeczy 1578 f. 328 Except *Causæ Honorem tangentes ná Seymie sądzone bydź máią.*

Stat: Lit. R: 4 Art. 105 f. 232 *O potwarzách:* ❧ *Ieżeliby kto zmyślną potwąrz do sądu pierwßy raz donioſł, zá ſłußnemi dowody ma zápłáćić ßeść kop großy, á pokażeli ſię wtory y trzeći raz, zá káżdym razem po tyloż płáćić powinien, á ieżeliby czwarty raz, tákiemu nożdrzá rozerżniona bydź ma, y iuż potym do żadnego Vrzędu przypußczan bydź niema, wßakże to tylko o iáwnych potwarzách rozumieć ſię ma.*

H. P. 491 *Temu ktoby kogo potwárzył, zá pierwßy, wtory, ábo trzeći raz po trzy grzywny ſtronie, tákże Vrzędowi płáćić ma, á ieżliby ſię czwarty raz tego dopuśćił, iuż więcey ku ſpráwowániu nie ma bydź przypußczon, ále zá iego zły uczynek, nożdrzá iáko wáłachowi máią bydź rozerznione, bez czći y Szláchectwá zoſtáie.*

H. P. 105 *Gdyby kto kogo kriminálnie á potwárnie oſkárżył, wprzod uczynić ſcrutinium o te rzeczy, á gdy będzie przekonány, ná twarzy, znák mu máią przepalić.*

1588 f. 450 *Od potwárzy kto odprzyśięga ſię, Delátor żadney winie nie podlega.*

1565 fol. 101 *Gdyby kto o kryminał nie ſłußnie pozwał, y niedowiodłby tego, winy grzywien ſto. Niezchodząc z Vrzędu, y wßytkie ßkody zá przyśięgą zápłáćić ma, do tego w wieży dwanaśćie Niedziel śieść.*

O páſkwilách táß pœna.

83. Poiedynek.

Stat. Lit. R, 11 Art: 14 f. 328 O zábićie zá powabieniem, ábo wyzwániem ná rękę: ❧ nikt bez przyzwolenia Hoſpodárſkiego, ktore tylko za wielkiemi á známienitemi przyczynámi pochodzić ma, y ná oſobliwym uważeniu y uznániu náſzym Hoſpodárſkim, z Pány Radámi náſzemi, á w Woyſku zá pozwoleniem y uznániem Páná Hetmáná W. X. Lit: nikogo nie śmiał, y słowy ktoreby dotykáły podćiwośći, y dobrey ſławy Szláchecktiey, nieważył ſię w tym go nieobowięzywać.

wáć, wyzywáć y porábiáć, y ieden drugiemu ran nieżádawać, áni nikogo zábiiáć, ále o wſzelákie krzywdy ſwe by też o naywiększe y nayglownieyſze práwem poſpolitym roſpieráł ſię, A ieżliby kto nád to Práwo y uſtáwę ważył ſię, wyzwawſzy kogo ná rękę, rány mu iakie zadał, tedy zá rány nie ma bydź czyniona nádgrodá, gdyż nie miał ná takie ſwawolne y nieprzyſtoyne, pobienie mimo zákaz Práwa poſpolitego pozwaláć, iedno ten ktory drugiego zrániwſzy ſam nie ránny zoſtánie, ma w więzieniu ná Zamku śiedzieć puł roka, á ieżliby ſię obádway zránili, iuż ieden drugiemu ran płáćić y nádgradzáć nie máią. Toż ſię ma y o zábiciu rozumieć, tedy tęn kto żyw zoſtánie, bądź wyzwány ábo go kto wyzwał, ſam zá onego zábitego z Práwá od Vrzędu Grodzkiego ſwego Powiátu, ná gárdle ma bydź káran, y krew iego ſwoią krwią zápłáćic, lecz iuż głowczyzná nie będzie płácona, á to zá żáłobą dzieći abo krewnych. A ieżeliby po tákim, Zaboycá poiman bydź nie mogł, ábo pozwány ku prawu nie ſtánał, tedy przećiwko niemu poſtępek mą bydź czynion, iáko przećiwko mężoboycy. A dla tegoż iednemu z tych, ktoryby ſpokoynym będąc, ná takie nieprzyſtoyne wyzywánie nie pozwalał, tákowy wárunek y obroná pozwolona, by mu nayniepodćiwſzych ſłow nazádawał przećiwnik, nic mu ſzkodzić nie máią, y owſzem przećiwnikowi, iáko wyſtępnemu przećiwko temu Práwu, y może przećiwnika ſwego do Nas, ábo do Vrzędu o niebeſpieczność zdrowia ſwego y o winę zá ſłowa dotkliwe pozwáć.

Ieżliby ieden drugiego ná poiedynek wyzwał, wyzwány áby ſię nie ſtáwił, oprocz żeby to komu, od Krolá Iegomośći pozwolono było. A ktoby ſię ważył to uczynić, tedy ma śiedzieć puł roká w wieży, y ſto grzywięn winy dać. 1588 fol: 462 De Duellis

Ktoby nożem ábo iákim inſzym orężem do boiu niezwykłym naczyniem kogo zábił, abo ránił: ☞ ieżeli to będzie międzey Szląchtą, czwiartowan bydź ma. A ieżeliby proſtego ſtanu Człowiek Szláchćicowi uczyni, ten będzie karan ćwártowániem. A gdyby Szláchćic proſtego Człowieká tym ſpoſobem zábił, tęn rękę tráći, okrom poimánia ná goracym uczynku, á głowczyzná po każdym tákim z máiętnośći płácona bydź ma. A ieżeli kto nie zábije tylko ráni, tęn ieżeli będźie Szláchćić, zá Szláchćicowe obráżenie ućięćiem ręki, á proſtego człowieká zapłátą pieniężna, tak iáko za głowczyznę káran będzie. Iezliſz to człowiek proſtego ſtanu uczyni, tęn zá obráżenię Szlácheckie gárdło tráći, á zá proſtego człowieká, rękę tráći. Stát: Lit R. 11 Art: 16 fol. 331.

Sądow Trybunálſkich, Ziemſkich Grodzkich, Seymikow, ziázdow głownych ſecuritás, y broni nienależytey nieużywánie. 1601 f. 759 y na w. X: L 1611 fol. 17 y ná W. X. L:

Deklaracyá beſpieczeńſtwá poſpolitego.

O zábiciu ábo ranięniu zdrádliwym potaiemnym obyczáiem: ☞ Stat. Lit: R. 11 Art 17 f. 337

ktoby kogo nie wiádomie, bez zwády, ále milczkiem zdrádliwie á potáiemnie w nocy, ábo w dzień zábił, to ieſt: ábo w drodze kryiomko, ze krzá, z zápłoćia, ábo w Mieśćie, we Wsi, ná ulicy zasiadſzy, ábo w domu przez drzwi, przez okno, ábo w komorze táiemney potrzebney, iáka ſtrzelbą poſtrzelił, ábo ręczną bronią zábił, bądź też ſpiącego iákokolwiek o śmierć przyprawił, ábo też w bieśiedźie, abo iákim inſzym zgromádzeniu milczkiem puinałem, ná tymby uczynku był poimány, tedy zá ſłuſznym dowodem, ieżeli Szláchcic, Szláchcicowi to uczynił, ſrogą śmierćią czwártowániem, álbo ná pal wbićiem karan y poczćiwośći odſadzon będzie, á głowczyzná z imienia płácona bydź ma ſowito. A ieżli nie zabiie tylko ráni Szláchćicá, tęn przećię gárdłem karan będzie, á nawiaſká z imienia płácona bydź ma, A ieżli to Szláchćicowi proſty człowiek uczyni, tedy zá zábićie po ſkazániu ná gárdło, rożnemi ſrogiemi mękámi, z tego świátá zgłádzon będzie, a zá ránę śćięty być ma. Ieżliby to kto z naprawy czyiey uczynił, y to powiádaiac, śmierćią táka, iáka powieść, zápieczętował, tedy zá ſłuſznym dowodem y pewnemi znákámi, ſam tęn ktoby náprawił, ták iáko y ten ktory uczynił karan bydź ma. A nie będzieli znákow dowodow iáwnych ſłuſznych, tylko powołánie, śmierćią zápieczętowánie, od tego obwiniony tym powołániem, odprzyśiądz ſię będzie powinien.

84. Połock.

1503 conſt. f. 860 vel 802 *Chowanie Kśiąg Ziemſkich y Grodzkich Połockich: pozwolona ruiná Czerkwi ſtárey S. Zofiey ná ſklep.*

85. Pozogá ábo tonienie ná wodzie.

Stat. Lith. R. 14 Ar. 28 f. 416 *O ſkodźie ktora ſię ſtánie czáſu pozogi, ábo w tonieniu ná wodzie: komu ſię ſkodá ſtánie ma z tym czynić, kto ieſt przyczyną práwem iako o złodziejſtwo. A tęn u kogo, to pozwano będzie, okáżeli to opowiádaniem na Vrzędzie, że to z wody, abo z ogniá wyiął: od złodzieyſkiey winy wolen będzie, á te rzeczy czyie ſą wroćić. Ale tęn kto tákie rzeczy ſwe chce mieć, połowicą ceny, czego ſię ſtać będą, má u onego odkupić.*

86. Pozwy.

Stat. Lit. R. 4 Ar. 17 fol. 134 *Iáko y przy kim pozwy pozywáć ſię, y iáko á gdzie oświadczyć: Woźny pozew położyć może przy Kośćiele, u ſądu, ná drodze, y ná káżdym mieyſcu, á gdzieby oczywiśćie dać nie mogł; tedy ná imięniu we Dwo-*

rze álbo we wrotá, y opowiedzieć powinien komukolwiek, áby doszło wiádomośći tego komu należy. Vrząd ma ná pozwách nápisáć, áby pozwánay powodowa stroná, Roku wiadomi y pilni byli. Położenie zeznać powinien przed Vrzędem, od tego pozwu ábo kwitu pisarz puł groszá wziąć powinien.

O pozwiech, y o roku, iáki zá pozwiech będzie skłádan, y o Grabieżách: ☞ od pozwu Pisarz wziąwszy grosz podpisać powinien, luboby gotowy przynieśiono y zápieczętowáć. Szkod stronie wolno swoy Regestr przy pozwie Woźnemu dáć, stroná powinná się spráwić ná oboie oczywiśćie we czterech Niedźielách, záocznie w sześćiu, o grabiesz w dzieśiąćiu dni, ráchuiąc od położenia pozwu do pierwszego dniá roku. Stát: Lit: R. 4 Ar. 18 f. 136

O zbijániu pozwow, y o znoszeniu pozwow z imienia: ☞ żádnemi przyczynámi zbiiáne bydź nie mogą, tylko cztermią. 1. Gdyby stroná powodowa Roku y pozwánia, kwitem ábo napisem Woźnego y Pisarskim niedowiodłá. 2. Ktoby imienia pozwanego własnego, y imięnia Oycá iego, tákże też tytułu uprzywileiowánego nie napisał. 3. Gdyby o co skrutinia, á ktemu o gwałt, boy, grábież, idzie, á powodowi mieyscá gdzie się co stáło, Roku mieśiącá, y dniá ieżeliby nie dołożył, ná tákowy pozew stroná nie powinná odkázywáć, chybá gdzieby szło o imienie o zastáwę przez przodkow może czásu nie wymieniáć. 4. Gdyby dáty w pozwie nie położył, co może poprawić, sześćią groszy sądowi, sześćią stronie, ktoby na pierwszych rokách nie stánął, ná drugich winę nie stanną zápłáćić ma. Stát. Lit: R. 4 Ar. 14

W Koronie u wszelákiego sądu niczym pozwow zbijáć nie może, tylko gdyby rzeczy, miánowicie imięnia włásnego, Tytułu pierwszego ábo daty niedołożono było. 1589 fol. 148 o zbiiániu pozwu

Ibidem fol: 143 o zbijaniu
Pozwy ná Wołyniu, tylko opußczeniem rzeczy, imienia sámego tytułu y daty máią bydź zbijáne.

H. P 458
Dla niezgodnych pozwow ſtroná rzeczy nie tráći.

Stat. Lit. R. 4 Ar: 20 f. 137
O zgubie pozwu: ☞ żáłobnik powinien kopią produkowáć, á pozwány nazáiutrz u Práwá powinien odkázywáć. Ieżeliby też żałobnik z[..]bił pozew, á pozwány chćiałby ſię uſpráwiedliwić [..]y ma ſwoy pozew dáć zápieczętowány y podpiſ[..]y żałobney ſtronie, á potym ná zaiutrz ſię rozeprzeć. A ieżeliby przed ſądámi żáłobnik pozew zgubił, ma przez liſt podpiſany ręką ſwą y zapieczętowány, dáć znáć pozwánemu, áby ſię dármo nie trudził, y niekoßtował.

H. P. 462.
Pozew gdy ſtráći, pozwáć może, rzeczy iednák ſwey nie tráći.

Stát. Lit R. 4 Art. 25 fol. 143.
Iż w pozwiech náßych Ziemſkich, nie ma nikt rzeczy nieuczćiwych, y obráźliwych dobrey ſławie piſáć: ☞ ſtroná na takie pozwy ſtanąwßy, odpowiádáć nie powinná, áż ſię ſtroná żałobna poprawi ná drugich rokách, wyiąwßy naiázdow, Domow, gwałtow białymgłowom, pozogi, rozboiow, y innego złoczynſtwá, ktore ártykuły na ſąd naß Hoſpodarſki ábo ná ſąd głowny, tákże y ná Vrząd Grodzki, á nie Ziemſki należą.

H. P. 493
Aby żaden pozwu nieporządnego, ſłow podććiwośći y ſłáwię dobrey dotkliwych, przed każdy ſąd wnośić nie śmiał, inaczey tydzień w wieży śiedzieć będźie.

Stat: Lit. R: 4 Art: 27 f. 144
Kto imiona ma ſwoie w rożnych Powiećiech, á do kilku rożnych ſądow, z imion rożnych, ná iedne roki zárazem będzie pozwąn: ☞ tam ma ſtawáć, dokąd o większą rzecz ieſt pozwąn, iednák przez liſt do drugiego ſądu ma dáć znáć, iż ná inßych ſądách w więkßey ſprawie bydź muśi, á od owego zaś ſądu liſt ma wźiąć, y wypis, probuiąc tam potrzebę bytnośći ſwoiey

*ley, ná drugich zaś rokách ſąm przez ſię álbo umoco-
wanego ſwego ma ſtanąć, y uſpráwiedliwić ſię, pod u-
tratą rzeczy, o ktorą pozwąn, á przećiw rokow za-
witych, ták Grodzkiemu iako y Ziemſkiemu ſądowi,
w Statućie wyiętych, w inſzych rzeczách, więkſzą po-
trzebę w inſzym Powiećie wymawiáć nie może, wy-
iąwſzy gdyby ſzło ogardło, ná co przyśiądz potrzebá,
gdyby nie pokazał y nie przyśiągł, rzecz traći. Ten ter-
min prawny, zowią dilatio pro maiori. Ze w ſądzie* H. P. 470
*innym miał o więkſzą rzecz ſprawę, to mu ma bydź
pozwolono. Wſzakże ma Vrzędowym liſtem tego do-* 1563 fol. 31 § máią ſię tedy
wieść, ináczey rzecz ſwą traći.

O Pozwiech Naſzych Ziemſkich y Grodzkich iáko Stat. Lit: R. 4
długo trwáć maią: ☞ *tylko na iedne roki Ziemſkie* Art: 43 f. 165
*albo Grodzkie, okrom tego iezeliby po założeniu po-
zwow Roczki Ziemskie álbo Grodzkie, ſpełzły.*

Przypozwy po śmierci Sędziego, ábo Krolewſkiey nie 1588 f. 481 titulo o przypozwach
ſą potrzebne.

Na iedne Roki ábo Roczki, tylko trzy pozwy má- 1567 f. 287 titulo o liczbie pozwow
*ią bydź po Szláchćicá wynieſione. A ktoby więcey
pozwow wydał, nie máią bydź ná tych rokách ſą-
dzone, ale limitowane na drugie.*

87. Pozwy Grodzkie.

O Pozwiech Grodzkich, y o Roku za nimi zawi- Stat: Lit. R. 4
tym: ☞ *maią bydź wydawane pod pieczęćią Woiewo-* Art. 34 f. 155
*dy álbo Staroſty ſądowego. Piſarz ma na tym pozwie
ręką ſwą napiſáć datę, ktorego dnia wydaie ten pozew.*

88. Poprawá w ſadzeniu y niedopuſzczeniu Apellácyi.

O poprawieniu obłądzenia, ábo skázu nieprawne- Stát: Lith: R. 4 At: 40 f. 160
*go, Vrzędu Grodzkiego y Ziemskiego, za nieſtaniem
ſtrony pozwaney uczynionego y o niedopuſzczenie A-*

 pellácyi

pellacyi, y gdzie o to Vrząd pozwać: ☞ tylko Sędziay Podſędek, álbo ráczey Sędziowie Ziemſcy y Grodzcy do ſądu głownego maią bydź pozwáni, ále Piſarze nie? y ſtánowić ſię nie powinni, chybá gdyby Piſarz omyłkę w nápiſaniu uczynił, na ten czás do ſądu głownego ſtanowić ſię ma. A ieżeliby ſie nieprawne ſkazanie nalázło, to má bydź podnieśione, za co pozwani naydąli ſię bydź winni, dwanáśćie rubli groſſy zapłáćić będą powinni, ktoby też nieſłuſznie ſąd ruſſył, także ſądowi dwanaśćie groſſy rubli zapłáćić powinien. Wſſákże od ſądu Starośćinego y Woiewod, ápellowáć wolno do ſądu głownego.

Stat. Lit. R. 4. Ar. 41 f. 161 O zły przewod Práwá przez ſtronę, y gdzie o to pozwáć: ☞ o to gdyby kto fortelem ábo omyłka iáka ſpráwę záocznie zá nieſtaniem ſtrony przewiodł, ma drugie roki pozwáć, y gdyby ſię to pokazáło, pierwſze ſkazánie má bydź podnieśione, á ten ma śiedzieć ná Zamku dwánaśćie Niedziel, á ſtronie dwánaśćie rubli groſzy zápłáćić, á to w takich rzeczách, gdzie gárdłá nie záſłuży, iednák ieżeliby ſię fałſz pokazał, tedy y ná gárdle ma bydź karány. Ieżeliby záś niewinnie ſtroná byłá pozwána, y pierwſze ſkazánie ſpráwiedliwe ſię ználázło, żałobnik ſtronie ma zápłáćić dwanaśćie rubli groſzy, y także ná Zamku dwánaśćie Niedziel śiedzieć. A gdzieby o zły przewod prawá w rzeczách krwáwych, gdzie poydzie o gárdło mienił to, że mu wiádomość o pozwie nie doſzłá byłá, tedy ma ná to przyśiadz y od ſkazánia wolen, á ná rzecz ſamę záraz odkazowáć ma.

1588 f. 468. o Relaxacyi y znoſzeniu Banicyi *W Koronie obżáłowány w káżdey ſprawie, tak pieniężney, iáko y krwawey, by też po otrzymániu ſkazu Banićyi, gdyby wnioſł złe otrzymanie ſkázu ábo Bánicyi, y onego ſądu choćiayby nie miał ſublewacyi y nie czynił o to z oſobna akcyą, przyśiągſſy na niewiadomość przewodu, przywrocony bydz ma do zupełnośći prawa iego.*

H. P. 462 *Gdyby pozwány bronił ſię niewiadomośćią pozwu, á ſtroná by powodowa Woźnego u ſądu ku świadczeniu nie miáłá, obżáłowany przyśiągſſy na tym, że pozew do wiadomośći iego nie przyſſedł, tam zaraz ná żáłobę ma odpowiadać.*

89. Práwá iedność.

Wßyſcy Obywatele Xięſtwá Litewſkiego iednym prá-wem w Statućie opiſanym ſądzeni bydź máią. Stat. Lit. R. 1 Ar. 1 fol. 1

Nie ma nikt zá kogo ćierpieć, tylko káżdy ſąm za ſię: ☞ to ieſt ani ſyn zá Oycá, ani Oćiec zá ſyna, żo-ná zá mężá, ſługa za Pana (oprocz obráżenia Má-ieſtatu Krolewſkiego.) Stat: Lit. R. 1 Ar. 18 fol. 20 H. P. fol. 555

90. Przedaſz Dobr.

Ten ktory imienie przedaie, ma tego ktory kupił bro-nić. H.P. 512

91. Præſcripcie.

O præſcripcyach W. X. L: ☞ Deklaracya Konſtytu-cyi Anni 1638, do drugiego Seymu iako y Koronna ſu-ſpenditur. 1647 conſt. f. 24

92. Przeſady.

O przeſadziech y pámiętnych w imionách Xiążęcych, Pań-ſkich, y Ziemiánſkich, ták Duchownego iáko y Swieckiego ſtanu: ☞ Przeſady Pánowie ták Duchowni, iáko y Swieccy dawáć ſa obowiężywáni, według Artykułu piatego w Rozdziále czwartym. Stat. Lith. R. 4 Ar 14 f. 132

O bróniu widzowego, oględnego, y innych dochodow w imio-nach Xiazęcych Páńſkich, y Ziemiánſkich: ☞ widzowe, oględne, od więżniow poturemne nie má bydź więcey brano, tylko według tey uſtáwy: widzowi oględnego bitych y ránnych ná mieyſcu groſz, ieżeli kędy poiedzie, tedy na milę po groſzu, iáko y Woźnemu: Roty przyśięg Ducgownym oſobom groſz, á widzowi ná to przy-dánemu groſz, od więźniow, od wſzelákiego więzięnia, poture-mnego, połáncuznego, ábo pokłádnego, od tákowego więzięniá, gdyby ná gárdło śiedział, od Szláchćicá, ktorego Stárut imáć po-zwála dwanaśćie groſzy, od proſtego człowieká ſześć groſzy. A ktoby w mnieyſzey winie oſadzon był, żeby o gárdło nieſzło, po połowicy tego brano bydź ma, á płáćić to ma ten, kto winien w czym z práwá zoſtánie. A ieżeliby kto nie winnie był wſadzon, to tęn zápłáćić ma, kto go dał wſadzić. Tákże gdzieby ktory więżień był ná śmierć ſkazan, to poturemne żáłobna ſtroná ma zápłáćić, w oſtátnim rázie gdy więżień ná śmierć álbo ná wolność wychodzi, ſtraſz nie tego ma bydź ktolgo oſadzi, ále czyi ſługá ábo poddány ieſt, chybá żeby nie był ośiádły, to iuż żáłobna ſtroná płáći, á ieżeliby kto więźniá upuśćił, ma bydź ſadżony według Rozdziału o Vrzędziech Grodzkich, ktoby więżieniá bronił, á dlá tego więżień był upuſzczon, tęn co broni, ſzkody wſzyſtkie popa-dáć ma. [Stat. Lithu. R. 4 Art. 15 f. 132

1601 conſt. f. 444 y 718 titulo o płäcenſu Iencow

O znoßeniu przeſądow wßelákich ſądow, Woiewodztwá Wołhyńskiego, Kijowskiego, y Bráćłáwskiego.

93. Przyiázdy przychodzenie do ſądu.

Stat: Lit. R: 4 Art: 52 f. 176

O przyiezdzániu ſtron na Roki Ziemskie y Grodzkie Roczki, także na ſąd Podkomorzego, y Kommiſarski bez wielkiey zgraie y rozdáwánia Goſpod: ☞ *nikt nie ma przyiezdzać w poczćie wielkim y miernym. Goſpody Vrząd Grodzki ma rozdawáć, máiąc w oſobliwym reſpekćie oſoby ſądowe.*

1616 f. 3. o przyiezdzaniu

Ná Trybunały inne ſądy, żaden w więkßym poczćie nád pięćdzieśiąt oſob, includuiąc wto Przyiaćioły, ſługi y czeladź wßeláką, ſub pœna 1000. *marcarum*

Ibidem

in eodem Iudicio ex Termino tacto perſolveń: Co ſię y ná ſame Deputaty ściąga. A ktoby z bębnámi, chorągwiámi in armis przyiechawßy ſeditionem álbo violentiam czynił, pœnâ Banitionis ma bydź karány.

1565 f. 85 titulo rozdawán: goſpod

Stároſtowie y ich Vrzędy ná Seymikách y ſądách goſpody rozdawáć máią, máiący wzgląd ná doſtoieńſtwá y Oſoby.

Stat. Lit: R, 4 Art: 53 f. 177

O porzadku przychodżenia ſtron do ſadu ná Vrzędziech náſzych Ziemſkich, y Grodżkich: ☞ nie má nikt iákiegożkolwiek ſtanu y doſtoieńſtwá upornie przychodzić, áż go z Regeſtru záwołáia, naywięcey ſamooſm, komputuiac w to Przyiaćioły y Prokuratorow, ktoby ináczey czynił, nápamniony nie wyſzedł, gádánie czynił, má bydź karány, dwánaśćie kop groſzy Litew: ktora záraz pod tákoważ wina ma zápłáćić, y poſtáremu wyniść, ktoby nie był poſłuſzen, ná imieniu iego ſowito ma bydż ſkazana, gdyby zá upomnieniem do trzeh rázow nie zápłáćił, w czym daley poſtapiono z nim ma bydź, iáko z niepoſłuſznym według inſzych Artykułow, ſługa zaś czyikolwiek ma bydż zadzierzon, poko tey winy nie zápłáći. Pan żaden ſługi bronić nie może, Dla tego ſześć Szlachty ma wchodzić do ſadu áby, gdyby ſtáło ſię w czym ubliżenie ſpráwiedliwośći przy Woźnym świádectwo dać mogli, ktorzy przyśięga ſwa, przy Wożnym y bez Wożnego Vrzad przekonáia do podnieśienia rzeczy oſadzoney.

h. P 456

Aż kogo porzadkiem do ſadu záwołáia, tego ſadzić maia. Iáko ſtrony u ſadu zá pozwy záchowáć śię máia, á ſad ábo

z gył;

głowy swey nie sadził: ☞ żáłoby y odpor porządnie iść máią, bżez swaru. Naprzod strona nie słowy, ale ná kopiey ma dać czytáć żáłobę swą, y dowodem podpieráć. A strona pozwána ma názałobę odkazywáć, sad ná porádzenie ma godzinę stronom pozwolić, ieżeliby tego potrzebowáły. y drugi raz gdyby tego potrzebowáły; tákze godziná ma bydź pozwolona. sad ma nápomnieć, áby wszystko ná práwie pokładáli co należy, sad do trzeciego dniá sobie może wziąc na poradę, po trzecim dniu sad skazánie ma uczynić, á ták my Hospodar, iáko y PP. rády nászey, y wszelkie urzędy nic z swoiey głowy stanowić nie mamy, ále według Statutu, á gdyby czego nie dostawáło, tedy sad przychyláć się do, bliszey sprawiedliwości inszych Praw Chrześciáńskich. Stát Lit R. 4 Ar. 34 fol. 178

Sędzia powodową stronę y odporną pytáć ma, ieżeli iákie munimenta, y dowody większe do spráwy maią, przed skazániem pokładáli. H. P. 459

Spráwy z Statutow sądzone bydź máią. H. P. 438

Wykłády áni wywody żádne z práwa obcego nie máią bydź przyimowane. 1576 f. 256 § tákże obi ecu;

94. Przymowká o nieuczćiwość łożá.

O przymowkę żeby miał bydź nieuczciwym Mátki synem. y y o przymowce Białymgłowom Szlácheckim: ☞ 1. ktoby komu rzekł żeś ty nieuczćiwey Mátki, y nieczystego łożá syn, á ten komu by przymowiono, słusznie by się z tego wywiodł, tedy mu onego náwiązáć sowito czterdziesta kop groszy, y przymowkę przed tymże sadem oczyścić y odmowić ma; com mowił ná ćię, 2. żebyś ty był nieuczćiwey Mátki y nieczystego łożá syn, tom ná ćię szczekał iáko pies, ieżeliby niechćiał, potym ma śiedzieć więzienie, aż práwu we wszystkim dosyć uczyni. 3. Ktoby dzieći nie z więnczálną żoną miał, tácy bydź máią tylko bękárći, choćby po śmierći żony spłodzeni bydz mieli, Oćiec im nie zápisáć nie może, tákowy też ma bydź, ktorego się Oćiec zá żywotá wyrzecze, y nie swoimby go synem bydź przyznał, byleby tego nie uczynił z waśni ná syná, y z gniewu przećiwko żonie swoiey, álbo przyznawszy go przez czás nie máły zá syná; osobliwie tego uczynić nie może zá drugiey żony a zá Máćochy owego. 4. Ktoby tákże Białeygłowie Szláchćiance przymowił, nazywáiąc ią wszetecznicą; tedy tákowym práwem ma bydź sadzony iáko wyżey wyrażono iest. Stat Lit: R. 3 Ar: 28 f. 84

Ktoby Szláchectwo y Mátkę iego naganił, á zarazem by tego nieodwołał, á niedowiodłby by go bydź tákowym, tedy za naganienie sześćdziesiąt grzywien zapłáći. H P. 238

1578 conſt: f. 334 tit: de illeg: prole

Szláchćie z podłożnicą mięſzkáiąc, y potomſtwo z nią ſpłodziwſzy, gdyby ią w ſtan Małżeńſki wźiął, potomſtwo per ſubſequens matrimonium, nie może Nobilitate gaudere.

H. P. 256

W Koronie ſynowi z nierządnice narodzonemu, zá głowę Matki iego zábitey płácono bydź ma.

1578 conſt: f. 340 titulo de iniurioſis erga Parentes

W Koronie ſyn Oycu, ktoryby odpowiedział, álbo ránił, gleytu Krolewſkiego gwałcenia karaniem, karany bydź ma.

95. Prokurátor,

Stát: Lith: R. 4 Ar: 57 fol. 182

Ktoby ſam nie mogł, ábo nie umiał u Prawá mowić, y o przydániu Prokuratora ludziom ubogim: ☞ ma go ſąd przyiąć zá mocnego choć nieośiádłego, wſzákże gdyby do zapiſu álbo o gárdło, ſamá ſtroną ma ſtać przy Prokuratorze do ſkończenia práwá, ktoby przy tym u ſądu mowić nie umiał, iáko Wdowy, śieroty, ubostwo, ma im Vrząd Prokuratorá przydáć, ktory ma bydź poſłuſzen, ieżeliby nie był poſłuſzen, iuż mu więcey mowienie u ſądu nie ma bydź pozwolone, toż ma bydź y w obráženiu Maieſtatu Hoſpodárſkiego, to ieſt Prokurator przydany.

H. P. 443

Kto chce może użyć do ſwey ſpráwy Prokuratora.

1588 fol. 455 titulo De Crimin:

Prokurator ma bydź káżdemu do ſpráwy przydany etiam in Crimine læſæ Maieſtatis ná Seymie.

H. P. 443 H. 444

Nieumieiętnym y ubogim ma bydź Prokurator przydany, także Białymgłowom.

Stát: Lit: R. 4 At: 58 f: 122

O Prokurátorzech iakie Oſoby, y gdzie nie máią nimi bydź: ☞ nie mogą nimi bydź, ſędzia, Podſędek, y Piſarz Ziemſki, także y Vrząd Grodzki, á to w tych Powiećiech y przy tych ſądziech, gdzie ſami ſą Vrzędnikami, oprocz właſnych ſpraw ſwoich. w inſzych záś ſądach mogą w ſwoich, y ſwoich Przyiaćioł mowić. Nie mogą też bydź Prokuratorámi oſoby Duchowne.

1550 f. 7 przeſtrzegaiac urzędu

Piſarz y Podpiſek u tego ſądu, u ktorego śiedzi ná Vrzędzie prokuratorowáć nie mogą.

H. P. 399 H. P. 444

Duchowny áni Piſarzem, áni Podpiſkiem, áni Prokuratorem bydź nie może.

O karániu fálſzywych, á podſtępnych Prokurátorow, y ktemu, iż wolno ſtronie Prokuratorá ſwego u Práwá podpieráć y ſame;

ſamemu mowić. y drugiego Prokurátora ná iego mieyſce uſtáwić: Stát. Lit: R. 4 Ar. 59 f. 183
☞ ktoryby podiawſzy ſię pierwey rzeczy iego, to ieſt ſtrony, y liſty iego oglądawſzy, y wydał go w tym ſtronie przećiwney, ábo do przeciwney ſtrony przyſtał, tedy tákowemu nie ma bydź u prá- wá mowienie dáne. âbo też ſam ſię Proknrátorem uczynił, y liſt od niego umocowány ſpráwił, á tego mu ſtrona nie poruczyłá, zá czymby co utráčił, tákowy ſąd nie ma bydz trzyman, tákże też gdyby ſię Prokurator chorym uczynił, á ná drugich ſądách niechćiałby przyśiac, tedy tácy Prokurátorowie ná gárdle máią być karáni, a ieżliby podiawſzy ſię przez niedbálſtwo co komu upuśćił, ma bydź ná cztery Niedziele do więzięnia ſkazány, ſzkodę płáćić ma támże zárázem gdzie ſię to przyda. wolno też káżdemu bez Prokuratorá ſwoię ſprawę mowić.

Z niepilnego y niewiernego Prokurátorá ſpráwiedliwość od Sędziego ma bydź. H. P: 445

Prokuratorowie źli zá fałß, y oßukanie, táką winą karáni bydź máią, gdy doſtátecznym świádectwem będą przekonani, ktora o naiazd Domowy ieſt wyrážona. H. P. 445

Przyczyny nieſtania Prokuratorow, iż to im, y ſtronom ich ßkodzić nie będźie: ☞ chorobą gdyby był Prokurator złożony, nic to ßkodzić nie ma. ma dać znáć iednák Vrzędowi ſwoiemu o tym, a potym przyśiąc na Roczkách, by y drugich ná ſprawiedliwą chorobę. Słudzy y wßelcy poſłáńcy, tákże ſię też ſpráwić máią, gdzieby zaś ná drugich rokách nie ſtánęli, nieprzyśięgli, iuż ſtroná nieſtanne ma zapłáćić, y ná roczkách onych uſprawiedliwić ſię, iáko ná zawitym roku, á gdyby niechćiáła przyśiąc, iuż ſtroná rzecz ſámę traći. A ieżeliby Prokurator umarł, ſtroná na to przyśiądz powinna. Stat. Lit: R. 4. Ar: 60 f: 184

Czego Prokurátor bez ſtrony ſwey ſpráwowáć nie może: ☞ zapiſow áni niiákiego wyznania y pienię- dzy zá zapiſami bráć y z nich kwitowáć, chybá żeby ná to tenże Prokurátor abo inny poſłány miał ná to moc y poruczenie liſtem podpiſanym ſtrony, y pieczęćią pieczętowánym, abo przed Vrzędem wypiſem zeznánym. Stat: Lit. R. 4 Art. 61 f: 185

 Pro-

N. P. 446

Prokuratorowie nowych zapiſow czynić, z ſtarych quitowáć, pieniędzy bráć nie mogą, oprocz bytnośći Principałá.

Meo f. 192 w tym ſię dźieie

Do trzećiego dniá Prokuratorowie kontrowerſye ſwoie,dla świeżey pamięći Vrzędnikow oddawáć máią.

96. Przypowiedzenie ſie do ſpráwy.

Stát: Lit: R: 4 Ar, 65 f. 189

Iż zapozwány nie potrzebnemi ſłowy, ták też y ż ſtrony inney przypowiedziawſzy ſię z práwem ſwym krom pozwu nie ma práwá rozrywáć : Gdyby ſtroná od pozwu odſtąpiwſzy co nowego zá dáłá, przypowiedział chcac práwo rozerwáć, to u Sadu isć nie może ále Sąd to ná ſtronę odłożywſzy, má wedle pozwu ſpráwiedliwość czynić ; iednák temu trzećiemu ma Sąd wolne mowienie záchowáć, álbo w inſzych rzeczach ná drugie Sady, ma im Vrząd termin náznáczyć, á ieżeliby ſię co poczćiwośći dotknęło, maią bydź odesłáni do ſądu náſzego Hoſpodárſkiego.

97. Pſczoły vide Puſzcze Láſy.

98. Puſzcze, Laſy, Łowy, Bory, Drzewo bártne, Jeźiorá, Siánozeći.

Stat. Lith. R. 10 ar. 1 fol. 307

O łowy Ktoby czyie łowy gwałtem połowił, zá to ma źápłáćić gwałtu dwánáśćie rubli groſzy, á Zwierza wieleby ułowił, ceną niżey opiſána ma płáćić ; toż ſię ma rozumieć y o Strzelcách w cudzą puſzczą nąſłanych, á gdyby ſtrzelcá przy Zwierzu złápano, ma bydź oddany do Vrzędu y Zamku tego Powiátu ; á Pan ma liſtem Vrzadownym, ábo iego vrzednik obeſłány przez woźnego, znáznaczeniem roku za dwie Niedźieli, áby przybył ku ſłuchaniu tego práwa. A gdy z práwá zá dowodem ſłuſznym ſtrzelec w tym winien náleźion będźie, tedy zá Zwierzá ſowito zapłáćić, á winę, że w cudzą puſzczą ſtrzelec wchodził, ma śiedźieć w więzieniu w Zamku ſześć Niedźiel,y nie będźie wypuſzczony. áż zá Zwierzá żapłáći. A gdy Pan iego nie ſtánie, rozſądzenie takie ma bydz iáko iuż nápiſáno. A ieśliby kto zaſtrzelił, abo ránił w ſwey puſzczy, á zwierz ućiekłby za granice, tedy za nim chodźić nikt nie ma ; ináczey gdyby Zwierza dobił, tákieyże winie podlega, oprocz wilká y liſá, byle deptánia zboż w polu nie było.

N. P. 541

Ieżeliby kto w połowániu abo w łowach Ielenia, wieprzá dzikiego, koniá, łośia, popędzonego ábo pojmanego, przede pſy cudzemi gwałtem wziął, ábo ułápiwſzy ſobie przywłaſzczył, tákowy zá zwierzynę, ábo

zá pſa, trzy grzywny ſtronie, á drugie trzy grzywny Vrządowi zapłáćić winien.

Stat. Lit. R. 10 A. 2 fol. 308

Cená zwierżom dzikim ☞ Za Zubra, dnanaśćie rubli groſzy, za Łośiá ſześć rubli groſzy, za Ielenia, ábo zá łánia, ſześć rubli groſzy, za Niedzwiedzia, trzy rubli groſzy: zá konia kobełę dźika trzy rubli groſzy, ża wieprzá álbo ſwinię rubl groſzy, za ſárnę kopę groſzy, zá Ryśiá trzyrubli groſzy, zá Soboła dwa rubli groſzy, zá kunę puł-kopy groſzy.

Liſzek młodych áby nie zbieráno, á u kogo ie nayda dziesięć grzywięn przepáda, y liſzki puśćić ma. 1557 l. 11 Liſzek

O Barćię o Ieziorá, śiánożęći, kto má w czyiey puſzczy ☞ iáko to náſz Hoſpodárſki, Xiażęcy, Pianſki, y Ziemiánſki, używác má tym obyczaiem, kto ma bárći ſwe, ábo Ieziora, ábo Siánożęći, abo przy śianożęćiáh łáznie, tedy ku Ieżioru z niewo dem iecháć wolno, á pſow nie brać, áni rochatyn, áni żadney ſtrzelby, czymby miał zwierzowi ſzkodzić. A kto ma Siánożęći ten ma ſwych śianożęći używáć, nowych nieprzywabiac. A ieżliby ſtare śianożęći zároſły, moze ich zá ſię roztrzebić. Kto też ma Barći w czyiey puſzczy, bártnicy nie máia pſow z ſoba brać, áni rochatyn, áni żadney ſtrzelby, czymby mieli ſzkodę Zwierzowi uczynić, nie powinni mieć tylko śiekierę á pieſźnia, á ku ſiánozeciom z śiekiera czym záröśli roztrżebiać, á ż koſa do śieczenia. Wſzákże kto przyiedźie do Ieżior włoczyć, wolno im drew w tey puſzczy do tázień wziać, y korytá do ryb udziałáć á tym ktorzy ſiánożęći máia, wolno ná ſterkę, ábo ná ſtog, ábo odrynę uczynić, ábo ogrodzić. A Bártnikom wolno ná leziwo łyk, ábo łubia ná łazbień, y na inſze ich potrzeby bartnickie wziać, co może ná ſobie zánieść, ale nie wozem wozić. A gdy drzewo, w ktorym bárći ich będzie, obáli śię z pſczołámi, ábo y bez pſczoł, wolno im ul z bárćię wypuśćić y wynieść, á wierzchowie, y korzenie zoſtáwić w puſczy temu Pánu, czyiá puſzcza będzie, á drzewo ná budowánie y drew zá tymi wchody nikt z cudzey puſzczy bráć nie ma. Wſzákże kto ma zdawná Ieżiorá, Siánożęći, y bárći w czyiey puſzczy, tedy ieżiorá Siánożęćiami, á bárćiámi, cudzey puſzcze wziać nie może. A ten w czyiey puſczy Ieżiorá, Siánożęći y bárćie bedą, tákże tych cudzych wchodow w ſwey puſczy odiac nie może. A gdy puſzcza ſwa roztrzebiwáć zechce, nie ma barćiom y drzewu bartnemu żadney ſzkody czynić. A ieżliby kto niwę rozrabiáiac, czyie drzewo bartne, kremne ábo z pſczołámi ábo bez pſczoł oczer, ábo pozárem opalił, y ſzkodę iáka temu drzewu uczynił, z czegoby drzewo miáło ſchnać, ten iemu, czyiemu drzewu ſzkodę uczynił, zá to powinien będzie płáćić według uſtawy niżey opiſaney. A gdy ná czyim polu drzewo bártne będzie, tęn orzac to pole ſwe, nie ma drzewá bartnego bliſko podorywáć, ták iákoby od ſochy oſnem drzewá záśięgnać nie mogł, á ieżeliby to drzewo od podorániá ſchnać miáło, tedy tęn powinien

Stat. Lithu. R. 10 Art. 3 f. 308

nięn zá to drzewo płáćić, według ustáwy niżey opisaney. A ktoby pusżcza roztobił, dawnych chodnikow od bárćiey, Ieżior, śiánożęći odbiiáć nie ma, á one też chodzac do wchodow zbożu szkodzić nie máia.

H. P. 530 *Barći w gáiach ábo borách, innego Páná kmiećie cudży z dzierzáwcy, ábo dziedzicznym prawem máiący, powinni miodowym dań Páná onego gáiu dáwáć*

1550 f. 7 § aby też c oraz *Bárći ná gruntách Szláchęckich, odgránicznych pod dáni Krolewscy Bárći czynić nie máią.*

H. P. 532 *W śienie ktoby szkody uczynił, winien zá nie dosyć uczynić, y Pánu zápłáćić winę prawem przekonany.*

H. P. 530 *Ieżeli kto z pszczołámi bárći podetnie, ukrzywdzonemu grzywnę, á Vrzędowi drugą płáćić ma, á ieżeliby tylko drzewo do pszczoł ná gotowánie pułgrzywny stronie, á drugie vrzędowi.*

H. P. 534. *Gdy człowiek prostego stanu, do lasu przyszedszy z przygody pożárem las zapalił, gárdło dziesiąci grzywien opłáćić ma.*

Stat: Lit: R. 10. Ar: 4 f. 310. *Ktoby cudze Ieżiora w swey puszczy powłoczył tedy ma temu czyie Ieżioro gwałt płacić y za rybę ná czyim ten Pán śmieć będźie przysięgę uczynić, co mu w rybie szkody stánie się, dosyć udźiałać. Tákżey około śianożęći wićiskáiąc go od niey álbo boy uczyni, powinien gwałtu płaćię dwanaśćie rubli groszy, y bitych náwiążáć, A choćiasz nie będźie boiu, tylko śiánożęći, pokośi albo pokośione pobierze, tedy powinien będźie śiano z nawiąską płaćic według ustawy w Statućie.*

H. P. 532 *Ieżliby w cudzey Dźierżawie, w Ieżiorze, w stawie, w ćiekącey wodzie, w sienie w zbożu, ábo ná polach złodźieystwo uczynił, prawem przekonany, temu komu szkodę udźiałał, dosyć czynić ma. A Panu wśi w ktorey takowe złodźieystwo się stáło, będźie powinien zapłaćic winę.*

Ktoby zastał człowieká czyiego w swoiey pusczy y pograbił, ☞ Ktoby zastał rąbiąc, abo wiożąc drzewo, ábo sladem za nim idąc, na drodze pogonił, y pograbił, tedy z tą grabieżą wolno mu chłopá tego do domu wżiąć, á temu Panu żiemianinowi, cziy człowiek ábo ludżie będą, ábo iego Vrzędnikowi, ma z iednym człowiekiem postronnym to oznaymić, naydaley trzećiego dnia, áby ná rękoiemstwo grabież, y te ludzie wziął, a na pień wyiachał; á na zaiutrz wyiácháwszy ná pniu ma bez rozsądek szkody za dowodem ieśli o wielką rzecz przez samego Pana, ieśli o mnieyszą do dziesiąćiu kop groszy przez strozow, co ma bydź płácono szacunkiem w Statućie opisanym. A ieżeliby nie wyiachał na pień, ábo wyiachawszy sprawiedliwośći nie uczynił, tedy Woźny ze dwiemá Szláchćicámi tę szkodę oszácowáć máią, á potym ukrzywdzony na poręczniku ma dochodzić prawnie, á poręcznik na tym po kim ręczył, á ktoby niewinnie grabież uczynił, tedy ma człowieká pográbionego náwiązáć, y grábież wroćić. A ktoby zá obesłániem grabieży ná porękę wziąć, y ná pień wyiácháć, y rozprawy przyiąć niechćiał, ále ieszcze przećiw tego grábież przećiwney stronie uczynił, tedy taki grabież traći, á to co ták upornie pograbił, z nawiaszką winien wroćić, y winy trzy rubli groszy zapłácić, á ieżeli się zeprą o grunt, o to máią práwnie czynić w sądzie należytym. Stát: Lit: R. 10 A:: 5 f: 130

Ieżliby kto wszedszy w cudzy las drżewo porąbał, tedy może bydź przez Pana, ábo dżiedzicá pozwany, á na rękoiemstwo tym, ktorzy oń prośić będą dány, á szkody opráwić ma. H. P. fol: 534.]

Nie tylko siekiery zábieráć, ále konie, woły, wozy, ktorzy do cudzych lasow iezdzą każe. 1607 f. 840 titulo o Borách

Ktoby miał spor o barćie ábo wchody w pusczą: ☞ á Sta: Lit: R. 10 Art: 6 fol. 311

*chćiałby kto kogo od barći, od wchodu wyćiſnąć, á iáko-
by czyie bárćie, ábo wchody záwiodł, kto w cudze rę-
ce iako ſię to dzieie śiełę miedzy chłopy, ktorzy drzewo
z pſczołámi dziećiom w cudze koło puſzczaią, znamio-
na ſwoie przykładaiąc, za tęmi znamionami nowymi
wchody w te puſzcze mieć będą, a zá ſię tego pierwſze-
go, kto pierwey był z tych wchodow w dzierzeniu z nich
wyćiſkał, a ſpor o tym był, tedy ſąd ma známion w
drzewie, kazać náznáczyć, á czyie ſtarſze y w rośleyſze
známię będzie, temu bárćie y wchody ſkazáć ma. A ći
ktorzyby nowe znamiona ſwe w cudze oſtrowy wnie-
śli, nie maią w to wſtępowáć, a ſzkodę drzewa około te-
go ma zapłaćić według uſtawy niżey opiſaney, czego
więcey poddani czynić nie maią, y w cudze ręce nie zá-
wodzić, pod karą przez ſwego Páná. Drzewo zá ſię
temu Panu ma bydź przywrocone, czyie pierwey było.*

M. P 539 *Ktoby był oſkarzony, o wykradzienie miodu, á nieby-
łoby tego nąń dowiedźiono, blizſzy ſię tego będzie od-
przyśiądz.*

*Ktoby komu Ieżioro, ábo ſtaw, ábo ſadzawke zwło-
czył, abo Młyn ſpalił. abo iaz ſceżą, ábo też gać po-*
Stat: Lit. R: 10 Art: 7 f. 311 *rąbał, albo rożmiotał. ☞ tákowy onemu ma zapłá-
ćic gwáłt dwánaśćie groſzy rubli, a ſzkodę przećię oprá-
wić. A ieżeliby Młyn zepſował, ábo groblą rozko-
pał, ábo młyn ſpalel. a w tym on ſzkodowáł iż młyn
ſtał, albo też ſtaw wypuśćieł, ná co za ſłuſznym do-
wodem ábo przyśięgą ćieleſną, ma płaćić dwánaśćie ru-
bli groſzy, a ſzkody abo zamięſzkanie mlewá, za ſłuſz-
nym dowodem y młyn ieżeli ſkażon ſwym koſztem zbu-
dowáć. A iezeliby niechciał zbudowáć, á byłby oto
pozwan do Prawá, ma na nim być ſkazána zapłata
według wáznośći budowania y pozytku, náco dowod u-
czynion będzie. A vrząd za razem bez ſkładania
roku ma odprawę vczynić.* W młyn

W Młyn abo w Karczmę nie ma być dawane w wiązánie, wyiąwßy żeby inßey maietności nie było.

H. P. 344 1575 f. 308. o naśćiu ná Młyn.

Stat. Lit: R, 10 Ar: 9 f. 312

O Bobrowe gony: ☞ Gdyby były dawne wieczyste w inszego sąmśiádá dziedzinie, tedy tęn Pan w czyiey dziedzinie będą gony, nie ma sam ani ludziom swym dopuszczáć stárego polá doo-iáć, ták daleko, iáko y od zeremienia, mogł kijem dorzućić, ták-że dáleko y od Siánożęći podkoszywáć nie ma, y łoży trzebić. A ieżeliby podzeremienia podorał, álbo Siánożęći podkośieł, ábo łożę podrabał, á tym bobry wygonił, tákowy ma płáćić dwanaśćie rubli groszy, á temu zárętmieniu przećię ma dáć pokoy ták dáleko, iákoby mogł kiiem dośisnać. A ieżeliby kto gwałtem bobry pobił, abo złodzieyskim obyczáiem wykrádł, tákowy ma gwałt płá-ćić, a wieleby Bobrow ubił, tedy ma płáćić zá czarnego Bobru czte-ry kopy groszy, á za kárego dwie kopie groszy. A ieżeliby Bobr z tego stárego zaremienia wyszedł, á przyszedł w insze nowe záre-mię ná grunt brzeg inszego Páná, tedy w czyim gruncie zaremię będzie, temu też łowienie Bobrow należeć będźie.

Stat. Lit: R, 10 Art: 8 f. 312

O gniazdo Sokole álbo Łabęćie: ☞ ktoby skaził podrabał, abo umyślnie Sokoły pod gniaźdem dotknał, ábo z gniazdá młode So-koły pobrał, tedy zá słusnym dowodem, temu w czyiey puszczy to gniazdo skazano, ma płáćić sześć rubli groszy. Toż się ma rozu-mieć y o Łábęćiách, za rozmiátanie gniazda ma dáć trzy rubli groszy, A ktoby przewies komu drugiemu porabał, ábo śieć prze-wiesna skradł, ma zápłáćić sześć rubli groszy. A zá śieć kopę groszy zápłaćić,

Stát. Lit R, 10: Ar 10. fol. 313.

O Chmielískách: ☞ ktoby komu Chmielíská podarł: ábo pora-bał w czyiey dziedzinie, tedy zá słusznym dowodem, táki ma płá-ćić gwałtu dwánaśćie rubli groszy, á ieżeliby drzewa nie pośiekł, tylko Chmiel podarł, to ma trzy rubli groszy zápłáćić.

Stat. Lit. R. 10. Art 11.: fol. 313.

O przynętách ptászych: ☞ ktoby uczynił przynętę ná ptaki, ná swym własnym gruncie, á drugiby te przynęty gwałtownie porabał, y popsował, ábo ptáki przynęcone odegnał, ábo nágoto-wych cudzych przynetách, pomknał, połowił, tedy zá słusznym dowodem sześć rubli groszy, y ptáki połowione zápłáćić ceną w Státućie opisaną powinien.

Stát. Lit. R. 10. Art. 12. Fol. 313.

Ktoby przynety Złodzieyskim obyczaiem popsował ☞ dziekćiem, ábo Czoskiem podmażał, ábo czymkolwiek popso-wał; za słusznym dowodem, ma zápłáćić trzy rubli groszy: Tymże obyczaiem, ktoby komu: śieć Cietrzewia., ábo śieć Ku-ropatwia, ná przynętách ukradł, ten ma zapłáćić winy trzy ru-bli groszy, a zá śieć Cietrzewia trzy rubli groszy, á zá Kuro-patwia sześć rubli groszy.

Stat. Lit. R. 10. árt. 13. Fol. 314

Vstáwa drzewu Bartnemu: ☞ Ktoby z przygody drzewo że pszczołami, nie umuślnie popsował, za káżde drzewo płáćić po-winien dwie kopie groszy; a zawyrabánie bez pszczoł kopę gro-szy. za kreni pułkopy groszy. A Ktoby gwałtem umyślnie wyćiskaiac, kogo z gruntu, abo z uchodow wiecznych, abo też

złodzieyſkim ſpoſobem, drżewo bartne, oczer, ábo opalił, abo znamiona wyrabał, abo ogniem wypalił, za ſłuſznym dowodem temu Panu, czyie drzewo, tak zapłáćić, żą bárc z pſzczołámi nie podrabanemi trży ruble groſzy, za drzewo bartne, gdzie pierwey pſzczoły były, choć áſz bez pszczoł zepſowane, po dwie kopie groſzy, á zá drzewo na bar wyrobione, gdzie ieſzcze pſzczoły nie były kopę groſzy, á zá kreni bez bárći, ile ich popſował, zá każdy po puł kopy groſzy

H. P. 339 Ieżli kto drzewo z pſczołámi podetnie, tedy temu zá ſzkodę grzywnę, á Vrzędowi druga ma płáćic, á ieżli bez pſczoł, ále iuż zgotowáne na pſczoły, ſtronie puł grzywny, á druga Vrzędowi płáćić powinien.

Stat. Lith. R. 10. ar. 14. fol. 314. Ceńá pſczołom: ktoby pſczoły wydarł niepodbietane á drzewa nieſkáził, powinien zápłáćić zá tákie każde pſczoły dwie kopy groſzy, ktoby w paśiece w leśie, ábo z ulá, ábo z korzenniká poſtáwione pſczoły wydarł, ábo z ulem wziął, á doſzłoby go kopa, ábo iáka oſoba, tedy ma zápłácić trzy ruble groſzy, oprocz ieżliby go z licem poimano, tákowego máia ſkazáć iáko złodzieiá ná gárdło, á ktoby ſwiepiet umyslnie w czyim leśie porabał, tęn ma zá to ſześć rubli groſzy zápłáćić.

Ktoby był o złodzieyſtwo pſczoł ábo miodu oſkárzony, á nie byłoby to nań iawnie dowiedziono, będzie ſię powinien odprzyśiąc.

Stát. Lit. R. 10. Ar. 15 f. 314. O porábániu Gaiu Iezli gwałtem ma dáć dwanaśćie rubli groſzy. a drzewo porabane cena niżey opiſana zápłáćić. A ieśli Chłop Szláchćicowi gwáłtem drzewo poraba, ten winy ſześć rubli groſzy; a ceną drzewo powinien zápłáćić. A iezeliby chłop chłopu drzewo gwałtownie porabał, tedy gwałtu trży rubli groſzy zapłáćic a ſzkodę oprawić powinien będzie, A gdzieby kto komu złodzieyſkim obyczáiem drzewo ná czyim gruncie porabał á iegoby z licem z drzewámi poimano, á lice u niego náydziono, tedy zá tę winę złodźieyſka trzy ruble groſzy, ktemu drzewo porabáne zapłáćić: A cena ták gwałtem iáko y złodzieyſkim ſpoſobem porąbánego, za dab ná wanczos, y klepkę godny, kopę groſzy, za brzoſt, wias y ieśion ná popioł godny, zá kazde po ośmi grOſzy, zá ſośnię ktoraby ſię godziła na czamr pułkopy groſzy, żá inſze drzewá iakiegokolwiek rodzáiu na budowánie godne po ześćiu groſzy, zá przecioś wielki dwánaśćię groſzy, zá takie co ſię żyndzie ná zerdz, na kole, y na chołobie po trzy groſze, á ktore drzewo ná chroſt ábo ná drwá po dwá groſzá.

R. P. 334. *Kiedyby kto wſzedſzy w las, cis y inſze drzewo drożſze porąbał, tedy ma bydź przez Paná ábo Dziedzicá onego tam pozwány, a ná rękoiemſtwo, kto oń proſić będzie wydany poko ſzkod nie oprawi.*

1607 f. 849. *O borách y laſach Podlaſkich, kaze, konie, woły, wozy y zábierać ſamego. Toż diſponit o Obywatelach Lubelſkich.*

O po-

O pokrádzenie ſádu ☞ Ktoby ſad owocowy przy dworze Stat: Lithu: R. 10
gwałtownie potrząſł poſzczypał, zá dowodem má płáćić dwánaśćie rubli groſzy, á pokrádnieli: zá dowodem má płáćić ſześć Art. 16 f. 315
kop groſzy, á tego maią dowodźić Vrzędnicy abo Cywunowie w niebytnośći Panow ſwych, á ieżeliby kto drzewo ſzczepione, gwałtownie ábo taiemnie porąbał, ábo ſzczep wykopawſzy w ſádzie wziął, ten ma zápłáćić dwanaśćie rubli groſzy, á zá drzewo porąbáne, ábo ukrádzione trzy rubli groſzy, á ktoby to ná czyim polu uczynił, poſczypał, ábo potrząſł, ma zápłáćić trzy rubli groſzy.

Gdyby kto nay mem, ábo áręndą Dwor, ábo ſad trzymáł, á H P. 533
tym czáſem ſzczepiaby przybyło co, tedy Arendarz połowicę ſobie wyrwáć, á drugą połowicę przy gruncie zoſtáwić ma.

O Pozárách w Puſzczách y w Láſach ☞ Ktoby z waśni, Stat, Lit, R. 10
albo vmyślnie w puſzczy w Borách, w gáiách: w láſách, w dabrowách ogniem pożar, puśćił, y ſzkodę w popaleniu drzewá uczynił Art. 17 fol. 315
zá dowodem ſłuſznym práwem, ſzkodę maietnośći ſwey zápłácić powinien. A iezeliby kto nie umyślnie uprzątáiąc nowinę abo ſianożęc ábo po drzewa bartnego ieżior śiánożęći chodząc, ábo paſtuſi paśąc bydła, abo roboty leśne ſprawuiąc, ábo w łowách będąc nieopatrznośćią ſwą, ábo z iakiey inſzey przygody pozár puśćił, takowy odprzyśiągſzy ſię że to nie umyślnie uczynił, od tego wolen być ma, á ieżeliby nie przyśiągł, ſzkodę zápłáćić ma.

O tym áby nikt na cudzych gruntciech polowáć nie śmiał. ☞ od święta śiodmey Soboty, áż do zebrania z pol wſzelkiego Zboza, Stat. Lith. R. 10
ná gruntach cudzych nikt polowáć nie ma, á ktoby w tym czáśie polowáć śmiał, powinien dáć winy trzy kopy groſzy y ſzkodę nadgrodźic. Art. 18 f. 316

Ná cudzym grunćie niż z polá zbiora, nie ma żaden polowáć, pod winą opłacenia ſzkod y zápłáceniem trzech grzywien. H P. 541

99. Rábownicy,

O Rabownikách Wielk: Xięſtwá Litew: ☞ *Konſtytucya Anni 1658. reaſſumitur, Grody czynić powinny ſprawiedliwość, ſalvâ apellatione do Trybunału Wiel: X. Litewſkiego.* 1659. conſt. f. 14

100. Rany.

Rány z ruśnice ſowito mają bydź płácone. 1557 fol. 10 ktoby 16 1 f, 4 titule de klaracya 0601 f, 759 titulo o ruśnicach

O ranie w obronie żądáney, ábo nie umyślnie: ☞ Ktoby znaiąc ſię do ran, mieniłby że to uczynił w obronie, zá początkiem onego ránnego, tedy ten przy opowiedániu ſwym na Vrzędzie y przy świádectwie ludźi poſtronnych, ktorzy przy tym byli, y widzieli bliżſzy będzie ná tym przyśiądz, że to uczynił przymuſzony y w obronie y zá początkiem onego ránnego, á po przyśiędze od nawiaſki wolen będźie: A oſobliwie gdyby kto kogo przygodnie ránił á nie w obronie, y obrát ſię ná odwod, takowemu to iść ma, Stat: Lith: R 11 Ar. 24 fol. 336

gdyż nikt, ni odkogo w niewinnośći ſwey ran ćierpieć nie powinięn, á tęn kto ránił, powinien go náwiazać.

Stat. Lit. R. 11. art. 25. Fol. 337.

Sługá ktoryby Páná ſwego broniac kogo zabił, ábo ránił: takowy od káżdego práwá má bydź wolen. Ale ſtroná żałobliwa będzie tych ran y głowczyzny dochodzić ná iego Pánu. Wſzákże ieżli ſługá czyi ſwawolnie bez roſkázu y bez ſwády Páná ſwego, przed oczymá kogo zábił, ábo ránił, táki Pan iego tego ſługę ſwego poimáć ma, y do więźięnia wſwadziwſzy, krewnym zábitego dać wiadomość. A ieżliby folguiac ſłużebnikowi ſwemu, poimáć go niechćiał, ábo nie mogł, á on za tym ućiekł, tedy tęn Pan ſam powinięn głowczyznę płáćić, a ránnemu iákiego ſtanu będzie zá rány zapłáćić, á po zapłáceniu głowczyzny ma na tym przyśiac, iż bez roſkázánia y porády iego to zaboyſtwo, abo rány ſtáły ſię, y onego ſługi z iákich przyczyn nie mogł poimáć. A ieżliby ſię odprzyśiac niechćiał, tedy zá poprzyśiężeniem ſtrony, zá głowę má gárdłem karan bydź, á zá rány náwiazać.

H. P Fol. 246.

Gdy ſługá Páná broniąc w zwadzie kogo rani, za co żadney mierząćki od rannego y powinnych iego mieć nie ma.

Vide titulo Głowa R. 11 art. 27. lib. hoc & de máteriis Iudicialibus taxárum 1588. Fol. 462 O ranach Szláchecckich

Taxá rąn.

WKoronie rany Sláchecckie ſowito opłácywáią, to ieſt krwáwa dwadźieśćia grzywien, śina groſſy ſześć, obliczna rana krwawa grzywien trzydzieśći, ućięćie palca grzywien trzydzieśći, wybićie zębá grzywien dwadzieśćia, chromota wiecznie za ręce za nogi, oślepienie oká, także ućięcie noſá ma być płácono, iako połowica głowy.

1576 Fol 809. o okrutnym

Rány y chromotá okrutnie zadána ſowito ma być płacona, nihilominus ten co ranił, pułroka ma na dnie w wiezy ſiedzieć podług koronnego prawa.

H. P 245

Rany od proſtego człowieka, Slachćicowi zadáne ktoremu nie dał przyczyny, ná gardle karány być má, to ſię ma rozumieć o ránie, ćięſkiey chromoćie, inaczey pieniezną winą. wedle prawa obchodzi.

101. Regeſtr ſądowy

1507 Fol 833 owa dawa.

WRegeſtr ma każdy ſprawę ſwoię wpiſowáć, in triduo tak ná Grodzkich, iako y Ziemſkich ſądách. ſub nullitate

nullitate condemnationis, w Kiiowskim, Brácławskim, y Wołhynskim Woiewodztwie

Regestra sub numero pisane nie waią bydz odmienione, sub pæna y stronom sine salario maią być wydawáne. [illegible]18 Fol 5 titulo Regestra

W regestr ma każdy swoię sprawę w pisáć iń tri duo, ták na Grodzkich iáko y Ziemskich Sądach, sub nullitate Condemnationis. 80[illegible] Fol 8[illegible] titul o Sądach

102. Rekomiá ábo Zastępowánie.

O zástępowaniu u sadu iednemu zá drugiego: ☞ kto kogo u sadu zástapi, iusz sam bez żadnych pozwow odpowiádać powinien oczywisto u sadu, á nie przez listy, y nie przez Prokurátorá. Wszakże sad zastępcy o co idzie, pozew przeczytáć ma kazáć á listy, wypisy wszystkie iuż nie przećiw obżáłowánemu, ale przećiw zastępcy wywiedzione bydż máia. Zastępca do swego Powiátu bráć nie ma. A ieżliby co ná zastępcy skazano, stroná powodowa wziawszy listy, powinná do iego Powiátu iacháć. Vrzad tego tam Powiátu, ma odpráwę uczynić; iednák zastępeá od Vrzędu Powiátu swego ma listem probowáć possesłyey swoiey, ináczey ma bydź w więźięniu przytrzymány, gdyby zastępca ná gárdło miał bydż skazán, támże zaraz ma bydż karan, á po odpráwę głowczyzny do Powiátu iego, ma bydź odesłánie, obżáłowánemu ma bydź pozwolenie do drugich sadow do zastępce miánuiac go chorym. Stát. Lit. R. 4 art 55 Fol. 180.

W Koronie złoczynca, gdy mianuie zastępcę, za zły uczynek swoy, ża roskażaniem Pana, abo przełożonego swego popełnił, biorąc się na niego, takowe miánowanie zastępcy nie ma mieć mieysca, gdyż się przećiwi rozkazaniu Bożemu. A gdyby Pan, Towarzysz ábo kto inszy u sądu stanowił się, y powiedział być táki uczynek, z roskazami swego stały, á odpowiádaćby niechćiał, pierwszy on obżáłowány ma odpowiadáć. H. P. 793

O Zaręki ná rżecz sądzoną, ☞ Coby kto na kim prawem przeżyskał, to iest imienie, grunt, ludźie, tedy ma być pozwolone wwiązane z Prawá, á z vrzędu zárękama bydz położona, aby ten kto ná prawie upuśćił, wwiązánia nie bronił. A ieżeliby bronił, ábo dopuśćiwszy przeszkadzał, tedy prawem przekonany, H. P. 494. Stat. Lit. R. 4 Art. 74 f. 197.

 tę

tę zarękę má z práwá płáćić ſtronie żałobney, ktorą za rękę więkſza być nie ma, nad tę rżecz o ktorą idźie, á ten co komu raz przyſądzono, trzymać ma.

M. P. 433

W Koronie we dwoinaſob, zakład przećiwnik płáći.

Statt Lit. R. 11 Art. 54 f. 359

O Rękoiemſtwie na poſtanowięnie: y czásby był ku temu poſtanowięniu złożon, á tenby po kim ręczył, przed rokiem poſtanowieniu zamierzonym umárł, tedy poręcznik ma zeznániem V. rzędowym, gdzie tęn iśćiec umárł, wywieść ſię, y tym wolen będzie od poręki. A ieżliby poręcżnik ſam tákże przed rokiem, poſtánowionym iſtca złożonym umárł, tedy żałobna ſtroná, iſtcá pátrzáć ma, á dzieći poręcznikowe, nie będą w tym winny. Wſzákże ieżliby poręcznik ná rok poſtánowienia iſtcá złożony nie poſtánowił, y poręki zśiebie nie zdał, á po roku tym, on iśćiec, ábo poręcżnik ſam umarł, tedy poręká tákowa, iáko ná ſamym poręczniku poko żyw, ták po śmierći iego y ná dźieći y ná máiętność iego ſpádywa, na cżym żałobnik, dowod ſłuſzny ſzkod ſwych uczyni.

M. P. 360

Ieżeliby z poręki ośiádły nieośiádłego ná roku nie poſtánowił, tedy ſąm ośiadły ma zan odpowiádáć powodowey ſtronie o rzecz o ktorą nie ośiadły był obwinion.

1588. f 465 de Impossessionatis

Gdy też nieosiadłemu ſkażą, áby wierzyćielowi ſwemu dość vczynił, ma dać porękę ludźi pośiádłych.

Stat. Lit. R. 11. Art. 55. f. 360

Iákiego więźienia Vrząd naſz nie może, ná rękoiemſtwo dáwáć, á iákiego ma dáwáć, Gdy kto kogo obwiniwſzy w vczynku iakim krwawym, zá co gárdłem karżą, da przed prawem do więźienia vrzędu naſzego oſądźić, tákowego więzniá vrząd naſz nie ma na rękoiemſtwo, bez pozwolenia ſtrony, tey ktora go oſądźi dáwác y z więzienia wypuſzczáć, á poſtępek w tey rzeczy ma vrząd na oſobie ſtronie takiey vczynić: iáko o tym w Statućie wyżey ieſt napiſáno. Lećż ktoby kogo obwiniwſzy w rzeczach mnieyſzych gdzie o gardło nie idzie, ábo o dług iáki : bądz ośiadłego dał do więzienia, tedy vrząd takowego więźnia, y bez dozwolenia ſtrony powodowey moze ku poſtanowieniu na pewny rok na porękę dáć, á ſtroná w tym nie poręczniká, ále vrzęd patrzyć ma.

Status Iudicialis MDL.

103. Roki zawite

Roki zawite w których rzeczach maią bydź składane a za czasu z których braniu przygody
chociaż strona nieprzytomna do drugich roków odkładano bydź niema skarane na stronie
y wwiązanie nakazane. 2 O wybicie z domu spokoynego mieszkania y imienia y grun-
tów wszelakich. 3. O wszelaką rzecz gwałtowną. 4 O sługę którąby ubiekł. 5. O myto
y mostowe grobelne targowe przewozy. 6 Ktoby razami y młynami rzeczki potamował
abo drogi słuszney nie uczynił a za tym się komu szkoda stała. 7 Jeśliby się kto komu dobro-
wolnie opisał. 8. Rozdział maiętności wszelakiey. 9 Na poręcznika y przykazcę
przeciwko poręcznikowi. 10 O wyiechanie na grunt urzędu Podkomorskiego y Komisar-
skiego. 11 Obelżenie woznych na sprawie urzędu ich 12 O krzywdy poddanych hos-
podarskich od szlachty gdzie prawa Maydeburskiego nie masz. 13 O wdowie utratney
na stolu społeczney. 14 O winy nasze hospodarskie urzędowe. 15 O głowczyzny ludzi
stanu prostego. 16 Obranie przysiędz y potomnego nadysranz księgast panów szlachty
y urzędników ich y o winę na Podkomorzego. 17 O grabież wszelaką y zapłatę szkody 18 Kto-
by podczas roków iakie zbytek uczynił y nie sprawiwszy przez wiachał 19 O krzywdy od urzę-
dników hospodarskich z ich urzędów (iedno nie od dobra stołowi naszemu należących) zo opo-
bowny się 21 O wybicie zdrzenenia po wiązaniu. 22 O zahamowanie listów otworzonych
23 O krzywdę pod czasem woiennym uczynioną. 24 O dochodzeniu długów po umar-
łym dłużniku 25 O nawiązkę za wywodem szlachectwa za potwarzy ziemskiemi
rok ma trwać do trzeciego dnia kto nie stanie po trzecim dniu upada y wiecznie to traci
abowiem moc roków zawitych u sądu Ziemskiego y Grodzkiego aiż się nikt wywawiać
niema tylko trzema rzeczami to iest choroby obłożney a posługi naszey hospodarskiey Ziem-
skiey. Trzecia rzecz gdyby osoba iaka w rzeczach krwawych razem do dwoyga sądów była
pozwana która obmowa na iednych rokach na drugich rokach nikt się wymawiać ytemi przyczy-
nami niema wyiąwszy ktoby za granice był odesłany to iusz do powrotu iego służy mu
ktoby iedynie stanął rzecz traci także y strona powodowa gdyby nie stanęła

Termino tacto każdy się sprawić powinien osiesty pod wszelakimi sądami y urzędami — 1698. Froł tytulo
uczynione modo quo na Trybunale. — obespieczeństwo

104 Roki zwyczayne Ziemskie

O Rokach na które sędzia Podsędek y pisarz ziezdżać się y pozwani przed nimi stano — Stat: Lit: R. 4
wić się powinni a pod którym czasem roki sądzone bydź niemaią Trzykroć do Roku abo — Ar. 46 f. 167.
rzeszy trzy razy bydź powinni w każdym województwie y powiecie w miedzi tak długo sądzone
maią aż się odsądzą a w którym powiecie na dwu mieyscach bywaią sądzone tedy urząd

Hhhh

kedy urząd tak się ma zachowac wiest podlug zarow sądzenia iako wyzey wyrazono ao zaczac się powinni w czterech niedzielach po zaczęciu sądow na drugie meysce ktorzy nac się zas maią pierwsze po świętey Troycy Rzymskiego święta nazaiutrz w Poniedziałek drugie na dzien S Michała Rzymskiego trzecie na dzien SS Trzech Krolow a potym w drugim poczwarte także na dzien SS Troyce Rzymskiego święta nazaiutrz się poczną powinni sądzic zrana aż do nieskonczonych godzin A wszakze pod tym czasem wsi sądzic się nema iq wiest pod pospolite ruszenie na sześc niedziel przed czasem zaczerania woyska złozonym druga dla powietrza.

Hl. 126 RP 4 10 W Koronie roki aby sądy Ziemskie cztery raz do roku odprawowane bydz maią

1633 fol: 63 tituło. Roki Ziemskie Roki Ziemskie Sądzkie we dwie niedzieli po wszelkiey noty pretorone na ktore sąd Ziemski ziechac powinien

1633 fol: 62 titulo roki Ziemskie Roki Ziemskie Rzeczyckie na dwu mieyscach maią bydz sądzone w Rzeczycy niedziel dwie y w Rochaczewie

Stat Lit R 4 Ar. 47 f. 169 O sądzeniu Rokow Ziemskich y Roczkow Grodzkich pod czasem Seymow walnych y obraniu Urzędnika sądowego w Posełstwie sądy powinny się sądzic wyiąwszy osob ktoreby sprawy seymowe miały takze y posłowie Ziemscy na seym wyiechawszy iednak przez listy maią dac znac o sobie a na drugich sądach odprawa bydz ma a gdzieby ktory urzędnik posłem był obran na tymze seymiku na mieysce tego urzędnika ma bydz szlachcic obrany ktory przysięgłszy ma sądy sądzic.

1683 fol. 525 titulo sądy. Roki ziemskie y Grodzkie we wszytkiey Koronie aż po dwu niedzielach po dokonczeniu Seymu walnego a nieskonczey sądzone bydz maią

105 Roczki Grodzkie

Stat Lit R 4 Ar. 83 fol: 264 O Roczkach grodzkiemu sądowi postanowionych y o dawnosci pozwania do Grodu o wybicie spokoyne dzierzenia po sądach Grodzkich Roczki poczynac się maią zawsze pierwszego dnia miesiąca aczeliby święto przychodziło to nazaiutrz po święcie trwac maią dwie niedzieli na ktore trzeba pozwac tak od zaocznego iako y od

ozy

Statuty Judicarij ... L.

oczywistego podania pozwu na czteru niedziele, ktoby omieszkał tedy roky w trzech po zaczęciu roków przyimowan być ma aby się spełnił go wywieść spokoynego dzierżenia. Ktoby omieszkał pierwszych na drugie roczki pozwać może dziesiąciu niedziel nie omieszkiwaiąc wyiąwszy kto- by na służbie był rzeczypospolitey abo powietrze przeszkodą czyniłoby pozwać może iednak po takowey przeszkodzie dziesięciu niedziel nie omieszkiwaiąc

Ktoby gwałtownie z maiętności wybił naydaley w miesiąc maią prawnie czynić

Aby sędziе grodzki roczków nieomieszkiwał chcąc to mieć aby spra- A 222 wiedliwość bez odwłoki każdemu ukrzywdzonemu dochodziła co miesiąc być powinny a ieśliby który urzędnik abo zachowywał albo sprawę swoię na Stat. Lit. R. 4 Ar. 88. fol. 238. ziemstwo w wyższym powiecie miał powinien to opowiedzieć przed wszytką szlachtą na roczkach pod przysięgą gdyby raz do trzeciego razu miał tak uczynić urzędu traci a woiewoda albo starosta pilnieyszego na iego miey(s)cu ma osadzić

106 Rozboy.

Ieśliby szlachcic szlachcica na drodze rozbił łup uczynił a on rozbi- Stat. Lit. R. XI ty personę iego poznał przed urzędem rany swe ukazał a też z cza- Ar. 30 f. 343 sem tego personę mianował y do xiąg zapisał a potym przysięgą pozwa- ny ... prawie według okazania ran swoich sam z szesnastą szlachciców brał by się do przysięgi. A pozwany maiąc o dobrym zachowaniu swoim że się ten nigdy nie dopuścił pewne świadectwo y dowodby spra- wę że w tym obwinieniu winien nie iest a przeszłoby na [illegible] tedy przez [illegible] na tym dostatecznie wywiedzione był a pokazałoby się to z wywie- dzenia pewnego że nie rozboy ale zwada się podwodna stała kiedy pozwany od rozboyney winy sam ieden na się odprzysięże a potym wolen będzie uczciwości y dobremu mniemaniu iego w szkodzie niema y z xiąg to obrabowanie

Kkkz

Stat Lit R. xx ar 31. fol: 344

przez stronę żałobną wyięte y skasowane będzie. A w takich rzeczach ma
być na oney stronie oszczędzono iako niżey iest o tym napisano.

Jeśliby szlachcic kupców albo inszych ludzi prostego stanu na drodze rozbił a był by
zaraz na tym rozboiu licem poimany a ten szlachcic do tego rozboiu nie znał się tedy w tey
rzeczy ma być na wywodzenie się puszczono a za ktorą stroną wszcey świadectw
na wywodzeniu będzie tu ku odwodowi albo dowodowi przypuszczona być ma, strona
że prosty człowiek ieśli mu odwod będzie skazan ma samosiodm to iest z dwiema szla
chcicami a z czterema człowiekami prostego stanu z ludźmi postronnymi dobrymi nie
podeyrzanymi przysiądz a po przysiędze rozboynik gardłem ma być karan, a szkoda
rozboiem uczyniona z imienia płacona być ma. A nie będzieli miał żałobnik
tak wiele z kim przysiądz tedy szlachcic samotrzec z szlachtą powinien będzie od tego
rozboiu od przysiądz się. A gdy by szlachcic na rozboiu nie był poiman a lica przy nim
nie było a był by o rozboy pozwan a to nan pierwsze obwinienie było a znaku żadnego
podobieństwa żadnych nie było na takiego dowod od prostych ludzi iść nie ma y inszego
wodu nie powinien ale iescze żałobnik powinien będzie nawiązać go w(?) ...
a gdy by ten szlachcic powtore w takowey rzeczy też bez lica był obwiniony takiż sam iedn
od przysiądz się ma a żałobnik iuż go nawiązywać będzie nie powinien. Jeśliby ten
szlachcic trzeci raz o rozboy a bez lica był obwiniony a w takiey rzeczy iuż ma szlachcicem(?)
być y dowod albo odwod ma być skazan. A przydzieli szlachcicowi od przysięgi
się tedy strona żałobna ma go tak że nawiązywać. Jeśliby czwarty raz bez lica o ta(?)
rozboy był obwiniony przeciw temu iuż strona żałobna samoczwart z iednym szlachcicem
a z dwiema człowiekami prostego stanu przysięgę ma uczynić. A nie będzieli żało
bnik tak wiele ludzi do przysięgi mieć tedy ten szlachcic iescze samosiodm powi
nien będzie z ludźmi dobrymi prawem nie skazanemi(?) od przysiądz się. A po tym
gdy iescze takowa żałoba nan przyszła iuż żałobnik gdy sam trzeci nan po
przysięże gardłem karan być ma, a szkoda za dowodem z imienia płacona być
ma. Wszakże kupcom y ludziom przyiezdnym z daleka ktorzy żadnego zacho
wania y znaiomości w tym państwie naszym nie maią ieśliby się stał rozboy
być od szlachcica albo od kogoś kolwiek inszego tedy urząd nasz ma każdego(?)
na artykuł dwudziesty ośmy rozdziału czwartego(?) ktory uczy gościom prostym
sprawiedliwość czynić bez omieszkania uczyniwszy słuszne wywiedzenie(?) ...
o takowy rozboy świętą przysięgą y zachowaniu o postępkach tey osoby na ktory

rą żáłobá idzie, uważáiąc czás, mieysce, znaki, podobieństwá ku prawdzie tey rzeczy skłonne, ma do tego przychyláć się iákoby gość bez przewłoki spráwiedliwość słuszna odniosł, dla czego iuż przy świádectwie, ná wywiedzeniu znácżnym człowiek przyiezdny, choćiasz przećiw Szláchćicowi, z mnieyszym dowodem, niźli wyżey opisano iest, samotrzeć może bydź do przyśięgi przypuszczon. Abo też Szláchćic máiąc o sobie, o poczćiwym zachowániu, o postępkach swych dobre świádectwo ná scrutinium, ma tákże samotrzeć od tego obwinienia odprzyśiadz się.

O rozboiu tákim ktoryby się stał od poddánych nászych, abo czyich sług Boiár, y poddánych: ☞ á byliby záraz z licem ná tym mieyscu poimáni, tedy tákowi máią bydź wiedzieni do Vrzędu nászego sądowego Grodzkiego naybliższego od tego mieysca gdzie się rozboy stanie. A tęn Vrząd Grodzki obesłáwszy przez Woźnego listem swym otworzonym, tych Pánow, ábo ich Vrzędnikow, czyiey ludzie będą, złożywszy rok temu práwu, ták iákoby tęn Pan ábo iego Vrzędnik ziácháć mogł, á przyiedzieli ábo nie, sam Vrząd nasz tych ábo tego obwinionego sądzić y skázowáć ma według Statutu. A ieżeliby tácy ludźie zárazem przy rozboiu poimáni nie byli, z licem, tedy iuż ná tákowych ukrzywdzon práwá prośić y spráwiedliwośći sobie z nimi dowodzić u Paná iego, zá li, stem upominalnym, według Artykułu czterdźiestego osmego w Rozdziale czwartym. A ludzie prostego stanu sadzeni bydź máią o rozboy táki, gdzie się zaboystwo ná śmierć stanie, ták y zá tákimdowodem, iáko o złodzieystwo prostych ludzi w Rozdziale czternastym iest opisano- á gdyby się zaboystwo przy rozboiu stáło, tám iuż żáłobna stroná bliższa będzie dowodzić według práwá, ták o głowę rozboy, y szkody, á miánowićie przy opowiádániu Vrzędowym, Szláchćic sam ieden, á człowiek prosty samotrzeć z kim może przyśiadz, á po tákowym dowodźie winni gárdłem karani będą, á głowczyzná y szkody, ná czym dowod przyśięga uczyniona będzie z máiętności pokonánych płácony bydź ma. Stat: Lit. R. 11 Art. 30 f: 345

W Koronie Pąn poddanego, lubo sługę, o rozboy oskárzonego, ná pierwszy termin stawić ma, y tám spráwiedliwość lub sąm przez się, ábo przez Przyiaćiela ma czynić, z Vrzędem Grodzkim przez ápellácyi, pod winą tyśiąca grzywięn, y nagrodzeniem szkod, ieżliby ukrzywdzony na Dekrećie nie przestawał, ma sobie postąpić wedle Konstytucyi Anni 1588. fol: 477. o złodzieystwie rozboystwie nápisaney. 1616. f 13 O rozboiach y złodzieiach, Ibidem O rozboiach Ukrainnych.

O rozboiu ktoryby się stał od Tatar: ☞ ktoryby tatar narodu zacnego; iáko to są Kniáziowie, Murzowie, Vłánowie, obwinion był, ná Vrzędźie nászym, o rozboy, Stat, Lit. R. 11. Ar: 33 f: 346

 á nie

á niebędzieli poimán z licem, tedy Vrząd náß ſąm ziachawßy, ábo dwu Szláchćicow dobrych, wiáry godnych, poſtawßy, ma o tym bydź iako naypilniey ſcrutinium, to ieſt wywiedzenie, ták około tego mieyſcá gdzie ſię to ſtanie, iáko y u okolicznych ſąmśiadow mięßkania tego Tatárzyna, doſtatecznie uczynić, nie tylko o uczynku, ále też y o zachowániu, y obeſćiu tego Tátárzyná; á zátakim wywiedzeniem, przy iákich słußnych źnákach, podobieńſtwách ábo podeyrzeniu, Vrząd tak ſądzić ma, iáko wyżey o rozboiu Szláchćicowi od Szláchćicá uczynionym, w tymże Rozdziale w Artykule trzydzieſtym ieſt opiſano z inßemi Tatarami, ktorzy przywileiami im nadanemi ſą przypußczeni do wolności Szláchećkiey, rozſądek czynion bydź ma, według naylizßego baczenia ſwego, przychyláiąc ſię czym naybliżey do ſpráwiedliwości, má żáłobną ſtronę ludzi narodu Chrześćiańskiego, bliżßych ku dowodowi y przyſiędze naydowáć, według doſięgnienia wiádomośći y uważenia Oſobuczynku żáłobniká ſamotrzećiego ku dowodowi przyſięgą przypußczáć.

Stat: Lithu: R: 11, Art. 35 f. 347

Ktorzy máią bydź wolni od karania zá mężoboyſtwo, y o ſzałonych: ſługzy Vrzędowi, oprawcy abo Ceglarze, ktorzy byli poſłáni po iákiego nieośiádłego mężoboycę abo gwałtowniká, a choćiay y po ośiadłego, á ná goracym go uczynku imáiac, á ten by złoczyńca wzgárdziwſzy Vrzędem, y niechcac do Vrzędu iść y poimáć nie daiac ſię poſłáńca ábo ſługi Vrzędowe bił, a w tym czáſie był zabit, ábo ranion, tedy ći ſługzy Vrzędowi zá ſłuſznym dowodem, y zá przyśięga ſwa właſna przy wyświadczeniu Oſoby z Vrzędu nád niemi poſłaney, od karania zá to wolni bydź máia. A ludzie ſzáleni, ktorzy zá dopuſzczeniem Bożym od rozumu odſzedſzy, zwykli ludziom rany zadawać, á czáſem y záboyſtwo czynić: tedy takowi ieźli będa mieć máiętność, od przyiaćioł y ſług ſwoich w zámknieniu mocnym, y zaſtraża dobra zwłaſzcza, gdy wtym iawnie przez Vrzad uznáni będa, chowáni być máia, á ubogich ſzalonych ludzi Vrzad Mieyſki gdzie ſię to tráfi. A ná imionách Xiażęcych, Páńſkich, ſami Pánowie, ábo ich Vrzędnicy w więzieniu zádzierzywáć powinni. A ieżeliby ſzalony z więzięnia wyrwawſzy ſię kogo zábił, ábo ránił, tedy zá zábitego ná dnie w wieży rok y ſześć Niedziel, á zá rany wlzeyſzym więźięniu

niu puł roka śiedzieć ma. A gdyby kto tákiemu ſzalonemu broni dodał, ábo go do zbytku ſłowy pobudził, tedy tęn ſam według wáżnośći wyſtępku, za to ućierpieć powinięn będźie. A iezliby też kto inſzy zdrowy był obwiniony, iż z náprawy iego tęn ſzálony bićie ábo zaboyſtwo uczynił, tedy obwiniony w tym przyśięgą odwiodſzy ſię wolęn bydź ma, á gdzieby przyśiac niechćiał, tedy według wyſtępku karany bydź ma. Tákze ktoby ſzalawſzy, á potym do rozumu przyſzedł, á potymby mu ſię to odnowiło, żeby za śię począł ſzaleć, y wtym ſzaleńſtwie kogo zabił, tedy taki iuż gardłem y zapłatą głowczyzny karan będzie, gdyż tácy wiedzą o ſobie taki przypadek, powinięn około ſiebie opatrzność y ſtraſz mieć, y wiernie ſię chowáć.

Gdyby kto przy hamowániu tumultow, mocą ſprzećiwiał ſię vrządowi, á w tymby był zabit, á bo rániony, Vrzedom ani ich ſługom, ani pomocnikom, żadna áctia nie może bydz intentowana. 1593 f 638 o Tumultiech y na W. X. L.

Pod odiadz Krolewſki w Krakowie ktoby przyhamowániu tumultow, y imaniu gwałtownikow ſprzećiwiał ſię ábo ná vſługi vrzędowe targał ſię ábo iakimkolwiek innym ſpoſobem opanował ſię, tedy takowych imác może według Statutu Thorunſkiego, o co Vrzędowi żadna trudność zadawana być nie má choć by w hamowaniu takowego tumultu co ſię komu ſtáło. 1616 F. 17 O beſpieczenſtwie Miáſta Krákowa

Ktoby złoczynkow, rozboynikow iawnych, ludzi wywołanych, u śiebie w domu przechowywał, wiedzac o tym dobrze, y o wywołaniu zá ſługę chował, y im ktora rádę ábo pomoc ku ſzkodzie Rzeczypoſpolitey ábo czyikolwiek dawał, y czynił, álbo też złodzieyſkich rzeczy wiádomie pozywał, tedy za ſłuſznym dowodem ma bydź karan iáko złoczyńcá, ábo wywołánie, ktorego on w domu przechowywał; á wſzákze ſtroną żáłobliwa zá onym złoczyńcą ábo wywołaniem gdzie zachce choćiaſz y do innych Powiatow Páńſtwa Naſzego wziawſzy wypiś z Vrzędu má iachać, y na onym Vrzędzie ták w Miaſtách, ná tárgach, w Kośćiołách oznaymić, y karty napiſane o iego wywołániu, poprzybiiáć. ktoby záś o tym wywołániu wiedzac takowego przechowywał złoczyńcę, tak ma bydź karan iáko wyżey napiſáno, y ſzkodá przez złoczyńcę uczyniona, zá ſłuſznym dowodem z imienia iego płaconá bydź ma, á tęn kto przechowywá, taki ma bydz pozwány do ſadu głownego ná rok zawity, y tam u Prawa gdyby ſię wymawiał niewiádomośćią o dekrećie náſzym, ábo ſkazániu Vrzędowym, abo tym żeby tego człowieka nieznáiac przechowywał, tedy przyśięgą odwiodſzy ſię będźie wolen, gdyby zaś przyśiac niechćiał ták iáko złoczyńca karany bydź ma. A gdyby ktory Pan w takim wyſtępku był obwinio- Stat, Lit, R. 11 Ar. 36 fol, 348

winiony, á ten by w imieniu ſwym ną ten czás nie był, tedy zá pozwem Vrzędnik tego Pána, ſamotrżeć z poddanemi Pana ſwego odprzyśiadz ſię powinien, y oczyśćić imienie Paná ſwego, á nie odprzyśiągnieli, tedy ſam Vrzędnik zá to gárdło tráći,

Gdy kto o złodzieyſtwo na Vrzędzie ſprawę mieć ma, tylko z temi, z ktoremi ſię mu uſpráwiedliwiáć, do Vrzędu przyść ma, á ieżeli ktorzy będą śmieli, z więkſzą kupą mimo tych przyść, ſkázuiemy wſzyſtkich bydź bez czći

Ktorzyby wywołáńcow w domách ſwych przechowywali, ábo im rády y pomocy dodawáli, y z nimi ná zniewáżenie Prawá poſpolitego obcowáli, máią być do Grodu pozwáni, y pod káranie ſpołkowánia podpadaią, wziąwſzy ſię w niewiádomośći, przysięgą odwiedli.

1588. F 466 O imaniu wywołancow

Wywołáni maią bydź z Principałem wſzyſcy pomocnicy, ktorzy práwem zwyćiężonemu pomagáią.

M.P. 481 H.L. 359

Stároſtowie wywołanych imáć máią, pod winą 300. grzywien.

164. F 60 Dekret na nowe Sady 1588 o poimániu wywołancow

107. Rzeczycá.

Roki Ziemſkie Rzeczyckie: ☞ ná dwá mieyſcách Niedźiel dwie, w Mieśćie Rzeczyckim, á druga w Rocháczewie.

1633 const F 62

Plac w Zamku Rzeczyckim ná Dom ſądowy: ☞ Staroſtá tameczny náznáczyc ma.

1641 const F 34

Dom ſądowy w Rzeczycy: ☞ pláb ma bydź przez Staroſtę w końcu moſtu Zamkowego ukazány.

1647 const F 24

108. Ruſnice

O pochamowániu ſtrzelenia z Ruśnice, przy dworze Hoſpodárſkim, y przy urzędzie ſądowym: ☞ rusnic nośić ſię nie godźi ktoby ranieł, ábo poſtrzelił, na gardle karon bydź ma, á w goſpodźie gdyby to popełnił wieżą śiedźieć pułroká, á gdyby zabił, gardło tráći: á gdyby nie ranił, broń traći, y wina dwanaśćie kop groſzy, ☞ Top przy ſądach wſzelákich zachowano bydź ma oczym Artykuł ſzerzey.

Stát Lit R. II Ar. 9. 101, 10

Ktoby ruśnic na mieyſcách publicznych ſądach, y ziazdách używał, 200. grzywien, á nie ośiádły raz wwieży śiedźieć ma: ☞ *ktoby ranił, zabił, má bydz na gardle kárany.*

1611 Conſt Fbeſpiet Deklaracye czeoſt wa pospolitego

Podobne prawo.

1501 conſt, fol 759 O ruśniccah

Sądow Trybunał Ziemſkich Grodzkich, y inne ſubſellia, także Seymiki, ziazdy głowne aſſekuruiąc tak że na prywatne ziazdy, áby ſtrzelby pułhakow, ruśnic, łukow, y innego oręża zakázanego niezażywáli, a ieżliby kogo zabito z ruśnice tym ſamym gardłem & pœnâ infamiæ karany bydź ma, wyiąwſzy gdyby ſię w obronie, w naśćiu na Dom ſtáło.

1601 conſt. F. 759 y na w XL

O rány z ruśnice Forum Grod na Rokach Grodzkich, pœna, perpetua banitio, præmiſſâ inquiſitione.

1598 conſt F 707 tit o mezob: 1611 Fol 3 tit Deklaracye

Mężoboyſtwo przy robóćie z rusnice popełnione, czworáką pœnę przynośić ma.

1576 F 308 oubicie

109. Sady Ziemſkie.

O mocy y władnośći ſądu Ziemſkiego. Iż każdy wſzelákiego ſtanu człowiek, powinięn ſię przed nim ſtanowić, á o tym ktoby przed nim nie ſtał, áby ſtawſzy z prawá przed wyrokiem zſzedł przecz. ☞ wſzyſtkie ſpráwy ſądzić może, krom Dobr ſtołu Hoſpodarſkiego náleżących.

Stat: Lit: R 4 Ar: 3 f. 117.

Ktoby przecz od ſądu poſzedł, nie czekáiac wyroku, iuż karany ma bydź nie nieſtannym, ále rzecz ſamę tráći, o co do ſądu przywiedzion, toż ſię y o żałobney ſtronie rozumieć ma. Dekretá nápiſane czytać maia, y ſędzia abo ktorykolwiek ręka ſwa podpiſać ma. A liſty ſądowe y wſzelakie wpiſy Piſarz ręka ſwa ma podpiſowáć.

H. P. 452

Aby oſoby Vrzędowe ſami ſądźili, nie kto inſzy ná ich mieyſcu, y o tym ktoby z nich zachorzał, abo ſwoie własne ſpráwy w inſzym abo w tymże Powiećie miał, y oddawániu liſtow upominálnych: ☞ ſami w oſobach ſwoich ſądzić maia. Ieżeliby zachorował, álbo był odeſłány w poſelſtwie, ma ná roki dać znáć. Ná tęn czas dway Vrzędnicy moga ná iego mieyſce oſobę bráć, ktora przy śięgę wypełniwſzy ſądy ſpráwowac może y pożytki bráć, chociáſz by y tęn Vrzędnik ktory nie wczás przyiachał, przybył, tedy iuż mieyſcá ſwego na rokách tych zaśiádać nie ma. toż ſię ma rozumieć, ieżeliby ktory ſpráwę ſwoię miał, na niemoc przyśiadz ma, ieżeliby ſię do trzećich rokow abſentowáł, urząd tráći. Piſarz Podpiſkow może mieć. ieżeliby co pomylelí, Piſarz odpowiádáć

Stat. Lith: R. 4 Art. 4 F. 129

ma; á ieżeliby dwáy się zápozwali z Vrzędnikow trzeci przybráć ná nich mieysce może: około listow upominálnych záchowáć się maia według Artykułu szostego w tymże Rozdźiale czwartym.

H. P. 414 *Sędźiowie czásow náznaczonych Sądy sądźić máią, á onych na inny czas przekładáć nie mogą.*

H. P. 401 *Pisárze podpiskow chowáć mogą, ale sámi spráwy podpisowáć máią.*

550 Fol 7 Przestrzegaiąc. *Pisarz y podpisek u tegoż sądu prokurowáć nie mogą.*

1550 Fol 8 *Pisárze sámi u Sądu śiádáć máią, sub amissione officij, salvo legali.*

1563 Fol 86 Sále w inszych *Niedoyzreniem także też z mieysca odiezdzáć nie powinni. A ctá zápisowáć máią, sub pœnis. Sędźia*

1557 F 9 kiedy się przytrafi *álbo vrzednik ziemski y Grodzki máiąc spráwę u sądu swego, może żasádźić mieysce swe człowiekiem dobrym, bez surrogatiey, a Podkomorzy o nię ma prośić Krola.*

Stát. Lit. R. 4 art. 5 Fol. 121. Vstáwá o przesadziech, y o pámiętnym sędziemu y Podsędkowi, tákże Vrzedowi Grodzkiemu, y inszym Vrzędnikom: od przezyfku od kopy Litewskiey po dwa grosza, z tego Sędziemu dwá groszá, á trzeci Podsędkowi od spráwy, do zápisu nie tęn co żáłuie płáćić ma, ále tęn co iest obżáłowány, gdyby tego zaraz nie uczynił, ma to założyć żáłobna stroná, á sad ná liśćie ma mu to przysadzic oraz z rzecza ktora będźie przysadzona. Od odćiążę pámiętnego cztery grosze, choćby ich więcey było, nie iedno, spolnie czyniących: od pieczętowánia wieczności, kto nabywa, cztery grosze, á Podsędkowi dwá groszá, więcey bráć nie maia pod wina dwunasta kop, według czego y Vrzad Grodzki ma sobie postępowáć. Takim sposobem sobie y inni Vrzędnicy iáko to Cywunowie spráwić się máia, tákże pod wina dwunastu kop groszy.

563 Fol 95 przesady *Sędźiowie a nie Pisarz przesądami dzielić się máią, wszakże Pisarz przy swoim dochodzie zostawáć ma.*

Idem F 42. o Pisarzách trybunal. 1669 F 207 zniesienie przesadow *Wszakże gdyby Pisarz álbo podpisek, nad vstáwę brał, abo do tydnia dektretu nie wydał, ábo zátrudniał 100. kop płácic ma.*

1550 f 37 § V tesz *Vrząd nie ma do nikogo iezdzic dla przyimowánia zapisow, ále się sąm oczywisto do vrzędu stáwić powinien.*

Stát. Lit R. 4 Ar. 16 fol. 134 O ziachániu sadu Ziemskiego zá trzydni przed Rokámi, y o pilnośći stron ku práwu: á to dla wydawánia wypisow, dla wpisowánia pozwow w Regestr, gdyby się obiedwie strony zapozwáły, pierwey temu wpiáć należy, co pierwey pozwał, á od wpisánia

grosz

groſź. á gly trźy rázy z Regeſtru wołáno będźie, á nieodżowie ſię, tákowy ſkázan ma bydź iáko nie ſtał, tymże Obyczaiem y powodowá ſtroná ſkázana má bydź, á te wołánia maią bydź pierwſzego. wtorego, y trźećiego dniá o Nieſzporney godzinie ma bydź ſkázána ná nieſtanie, dłużey ſąd czekáć nie ma.

Mieyſcá ſądow albo plácow na żbudowánie domow dla ſądow Ziemſkich y dla chowánia kśiąg w káżdym Powiećie tegoſ Xięſtwá wymierzone bydz powinny. 1559 conſt Fol. 17

Xięſtwá Litewſkiego Sądy według poprzyśiężenia Vniey y poprawy Statutu in Anno 1589. Sądy Ziemſkie Grodzkie y ſkárbowe w tydźien przed Seymikiem máią ſtáwać, exceptâ poſitione Actorum terreſtrium, na ktorych pod Seym: exemptie mogą ſię ſądzić. 1578 conſt Fol 532 / 1590 F 570 tit za[?] daunie Rokow

A po Seymie po dwu Niedźielach maią bydź reaſſumowáne. 1589 F 525

Sądy wſzelakie w Poſpolite ruſzenie uſtaią. 1621 F 17 titulo O Trybunale

110. Securitas Iudiciorum

Ktoby ná kogo przed Práwem słowem, álbo ręką śiągnał, pchnał albo ránił, albo zábił: ieżeliby ſię słowem targnał, ma śiedzieć ná Zamku ſześć niedziel, á ieżeliby pchnał, álbo ręką uderzył, chociażby nie ránił, ma zápłáćic ſtronie miáſto nawiaſtki dwanaśćie rubli groſzy, y śiedzieć ſzesć Niedziel po rozpráwie ſwey ſpráwy, ieżeliby korda álbo broni dobył ku zwádźie, choćiażby nie ránił, rękę traći, á gdyby ránił, tedy niczym inſzym tylko gardłem ma bydź karany, w owymże Vrzędzie, ktoby kogo przed ſądem zábił, tęn część y gárdło tráći: á głowczyzná z imienia ma bydź płácona, ktorego wſzyſcy tamże y Urząd łapáć maią, á ieżeliby zmocniwſzy ſię nie dał śię łápáć, ma bydź poſtąpiono przećiwko niemu według Artykułu 32. tegoż Rozdziału, ktoby záś w obronie y z przymuſzenia broni dobył, iuż ták ſurowemu Práwu nie podlega. A ieżeliby ućiekł, my Hoſpodar mamy go kázáć wywołáć, á głowczyzná z imienia iego płácona bydź ma, ktoby záś upornie więzięnia nie śiedział, má Vrząd ſkázáć ná nim, czterdzieśći kop groſzy ná imięnie iego bez wſzelkich rokow. Stat. Lit. R. 4. art. 62, Fol. 185

Ieżeli kto ſądu nie uczći, ábo ſię położy na ſtole, gdźie bywa ſądzono, trzy grzywny winy płáćić ma; pod winą drugą 14. grzywien. H P 452

Kto ſądy zgwałći, taki iako gwałtownik poſpolite- H P 454

go pokoiu ná gárdle ma bydź karan, á ieżeli ućiecze, dobra iego do skarbu maią bydz zabrane.

M. P 451. *A ieżeli z Krolestwá ućiecze, ma bydź wywołány.*

Ieśli Fol 5 na W' X Lit o patrzenie bezpieczeństwa *Deklarácya bespieczeństwa pospolitego, ktoby ná vrząd Grodzki, Ziemski Podkomorski; seymiki w Kośćiołach gwałćił.*

Stat Lit. R. 4. Art: 1 63. fol. 187 O tym gdzie Woiewodá, Stárostá, álbo Sędźiá, Podsędek y Pisarz, ták Zamkowy iáko y Ziemski Vrzad, álbo Podkomorzy Komisarz, śiedzac w sadzie, kogo sromoćił, ábo się ná kogo ręką targnął: ☞ ktoby z osob miánowánych słowem sromoćił, ma na Zamku sześć Niedźiel śiedzieć, gdyby ránił, gárdło tráci, á nawiastká ábo głowczyzná z imienia má bydź sowito płácona, o co do nas Hospodará wolno pozwáć ná rok zawity, ktoby iednák dał przyczynę Vrźędnikowi, y do tego go przywiodł, Vrzędnik będzie wolęn.

Ieśli Fol 7 tit Bespieczeństw Sądow Bespieczeństwo sadow wszelákich, iako ieft obwárowáno.

Stat. Lit: R. 4 Ar; 64 f. 187 Iezeliby kto ná roki Ziemskie, ábo roczki Grodzkie, w tym Powiećie gdzie ieft ośiádłym przyiachäwszy, á czásu odpráwowánia rokow, kogo zránił gwált ábo szkodę iáka uczynił: ☞ Gdyby kto trzy dni prżed zaczęćiem rokow, álbo tez trzy dni po skonczonych kogo ranił, zábił, ná drodze, w Mieśćie, ná ulicy, y gdziekolwiek potkáwszy się, ábo ná Gospodę nászedszy, lub sługę iego, lub po chwałkę na zdrowie albo pozogę uczynił, od strony żáłobney odniesiony, ma zaraz do onego Vrzędu przeż Woźnego bydź pozwány, y tám się záraz stronie żáłobney usprawiedliwić, strona ma dáć żáłobę ná piśmie pod pieczęćia, obwiniony po trzećim dniu powinięn się usprawiedliwić, ieżeliby kto po zákázániu przez Woźnego ziachał, tedy Vrzad gwáłt nawiaski, rany y szkody sowito ná takowym, á będźieli występek krwawy, tedy go ná gárdło, ti dowodem słusznym skazáć, á wywołánie do nas Hospodará odsłáć. A zá gwałt rany, szkody, ábo głowczyznę odprawę ná imieniu uczynić, á nie będzieli oczywisto poćiagnan, tedy ma bydź ná roki pozwan, y skazánie przećiwko iemu uczynione bydź ma, á nieośiadły do Paná się odzywáiac, ma bydź sadżony, wyimuiąc to, gdyby przy bytnośći Pána swego uczynił, to iuż Pan odpowiádáć ma.

M P. 455 *W Koronie na wszytkich mieyscáh, gdźie sądy bywaią odprawowáne, ośm dni przed sądámi iadacym y tym ktorzy przez wszystek czás sądow będą, y wracáiącym się do domu po sądziech ośm dni, bespieczeństwem pospolitym są obwarowani, á iesliby kto bespieczenstwo pod czásem mianowánym zgwáłćił, takowy ma*

ma bydź karány, iako gwałtownik gleytu Krolewſk: H. P. 454
A ktoby ſądy abo ſeymiki gwałćił, ńá gardle ma bydz karany.

Ktoby wßelakie ſądy gwałćił dáwßy mu rok tá- 1611 f 7 y na wielkim X L opatrzenia beśpieczenſtwa 1588 f 706 tit beſpie: woiewodzt: y tit o meżob: 1607 F 845 de ſecuritate Iudiciorum
ſto termino, powagą ſądow Trybunalnych ma bydź ſądzony, y karany.

W Koronie á gdżieby wyſtępku ſwego ućieczęniem H. P 454
zbyć chćiał, maietność ma bydź do ſkarbu zabraná.

111. Securitas ſpraw

Securitas ſpraw zginionych y Atkt popalonych pod 1658 conſt F 52
czás woyny w Wielkim X. Lit. ☞ *kążdy Szlachćic ma prawo ſwoie do Akt ziemſkich ábo Grodzkich podawáć; komuby zaś zgineły per inquiſitionem ma probare,*

112. Skarbu náleźienie

O nałezieniu ſkarbu záchowánego w źiemi, ábo w iákim położeniu: ☞ ktoby nálaſł pięniadze, ſrebro, złoto, ábo co inſzego, Stat, Lit, R. 9 Ar. 30 fol, 305.
tedy ieżli ná ſwym grunćie naydzie, ma temu ſkarb bydź czyi, grunt, á ieżeliby ná czyim inſzym znalaſł, tedy połowicę ma temu dáć na cżyiey ziemi ználaſł, á połowicę ſobie wziąć. Ták też y ná záſtawney ziemi ná poły rozdzielić maia. Wſzákże ktoby ſię ku tákiemu náydzieniu znácnie chćiáł, tęn ktoby tego ſzukał brał ſię do przyśięgi, tedy ta przećiwna ſtroná, ná kim pozyſkuia, bliżſza będzie od tego odprzyśiądz ſię że nie ználáſł.

113. Smolensk

Dom ſądowy w Smolensku ☞ *mieyſce to na kto-* 1641 conſt F 50
rym Oycowie Dominikani przed zbudowániem Klaßtoru mießkali na zbudowánie ſklepu dla chowania ksiąg naźnaczone,

114. Spokoyne dźierźenie

O gwałtowne wybićie z ſpokoynego dzierzenia: ☞ z imienia Stát. Lit: R. 4 art 92 F 208
wiecznego, z Miaſta, Młyna, z Boiar, z ludzi, z gruntow, boy uczyniwſzy, ábo bez boiu przez ſię, álbo przez ſługi ſwe, tedy ukrzywdżony nie mięſzkanie má to przed Vrzędem zapiſać, a potym naydaley w dzieśiaćiu Niedziel, mą pozwać do Vrzędu Zamkowego ná rok záwity, zá cztery Niedziele, ták od oczywiſtego pozwu, iáko y od záocznego, ieżeliby ſię ſtroná gwałtownego odięćiá zá-

przáłá, tedy imienie ma bydź zaraz ſkazane żałobnikowi w dzierżenie: á gwałtu. boiu, ran wolno dochodzić, porządkiem tego Statutu, á po odpráwie do oſtátniego ſtopniá czynić, choćiaſzby ſię też ſtroná obwiniona wymáwiáłá że nieodymołá gwałtownie, y chćiáłáby to iákim práwem choć ná piśmie pokazać, tedy przećię tey ſtronie odporney na wywod nie ma bydź dawano, ále záłobna ſtrona ku dowodu przypuſzczona bydź ma, á dowiedzieli śiedmią Swiádkow y przysięgą ſwą ſpokoynego dzierżenia, tedy má ſąd záraz dzierzenie przy ſadźić, y ktemu dwádzieśćią kop groſzy. A za boy y rány, záraz także ſkazánie uczynić y od práwę. A tey przećiwney ſtronie pierwſze mowienie pozwolone bydź ma, á ktoby chćiał pozwáć do Vrzędu Ziemſkiego, tedy mu wolno. tákże też wſzyſtko przy ſkazie ma bydź wykonána.

M. P. 156 *Zaden nikomu rzeczy ſwey gwałtem bráć nie ma, chociaßby iego właſna byłá.*

H Ilein. 322 *W koronie o gwaktowne wybićie z pokoynego dzierżenia w mieśiącu iednym, opowiedánie ukrzywdzony ma uczynić y gwałtowńikow pozwáć. urząd ma wyiechać na mieyſce y o dzierżeniu dawnym od Szláchty okoliczney, pod ſumnieniem á od poddanych za przyśięgą ma wiádomość wźiąć á pozwany ieżeliby ſie brał, ná dowody prawne do przyßłych rokow, temu broniono bydź nie ma, iednak ma miánowáć, na iákie práwo bráć ſię chce.*

1588 Fol. 793 cáuſa expulſionis
1588 f. 461 tit o wybićiu zpokoinego

O gwałtownym wybićiu z pokoynego dzierżeniá.

In cauſis expulſionum inquiſitia, ma bydz zachowána

115. Scrutinium

Stat Lit R 11 Art 61 f. 154

W czym y kiedy ſcrutinium ma bydź dopuſczone: w rzeczách gdzie idzie o podczćiwość y o gárdło, álbo gdzieby ſtrony miały miedzy ſobą dowody álbo odwody wątpliwe, a bráliby ſobie iedná ábo obie ná ſcrutinium, tedy Vrzad ma tego dopuśćić w ten czás gdy ábo ſtrony za poimániem na goracym uczynku, abo za pozwem na roku przypadáiacym ſtrony ſpráwę mieć będą, A to dla tego, gdy ſię tákie ſpráwy o poczćiwość, zá odeſłaniem urzędowym na Seym przed Hoſpodará á o gárdło za apellácyą do ſądu głownego przytocza: tedy áby obie ſtrony z práwámi ſwemi gotowe były: á na inſze rzeczy oprocz wyżey miánowánych, y tych ktore ſą w Státućie opiſane my Hoſpopar áni ſad głowny, áni który Vrzad náſz ná ſcrutnium pozwálać niema, ále bez odwłoki káżdemu ukrzywdzonemu za dowodem práwnym ſpráwiedliwość uczynić.

Wſprá-

W ſprawách ktore ſię poczciwośći dotyczą na ſcrutinium odeſláno bydź ma.

1565 fol 100 o rzyzcach

Scrutiniá o głowę zábitą czynione bydź máią.

1586 f 430 o Męzoboiſtwie

Na ſcrutinią przed dekretem á nie po dekrećie dawáno bydź ma.

1578 f 326 de invaſione domus

Agdy ſprawa wytoczy ſię na Seym, obiedwie ſtronie z ſcrutiniami máią bydź gotowe.

1578 f 328 ſcrutiniū

Kto ná ſcrutinium ma wyiezdżáć, y o naznaczenie czaſu ku wyiázdu na nie ☞ *Gdy iuz vrząd Grodzki z przyczyn wzwyż opiſanych ſtronie ábo obudwum dopuśći ſcrutinium to ieſt ná wywiádowanie tedy ſtaroſtá ſądowy tego Powiatu gdźie ſię ſpráwa przytoczy á w niebytnośći iego dwie oſobie vrzędowe Podſtárośći ſędźią Grodzkim, á ieżliby ći obadway z iákich przyczyn nie mogli, tedy z iednym z nich, ma iachác Piſarz Grodzki a ieżliby nie mozna; żeby dway vrzednicy iechac nie mogli, tedy ieden z nich iechác może, iednak ale ich: poiedzie máią mieć ſobie waznego y kilká ſzlachćicow ludźi dobrych wiary godnych, przynamniey trzech, oſob ni iedney ſtronie w prawie tym ſtoiący nie powinnych á czas wyiazdu ma vrząd ná roczkach oczywiſto oznáymic, bez przedłużenia.*

Stat Lit R. 11 Art 62 F 364.

Scrutinia o zabitą głowę ná rokách pierwſzych Grodzkich, ábo Ziemskich odprawowane bydź máią, w czym ma pozew uprzedźić rokiem na dwie Niedźieli do wywiedzenia ſcrutinium

1588 Fol 453 o męzoboyſtwo

Scrutinium ſąm ſąd ma odpráwowáć. a nie przez ſubſtytuty, inquirendo circumſtantias rei.

Ibidem

Iákim obyczaiem ſcrutinium ma bydź czynione: ☞ Ci wyżey miánowáni. Skrutatorowie máią na to mieyſce gdzie tęn uczynek o co práwo idzie ſtáło wyiáchać, y tám wywiedzenie pilne y doſtáteczne u nayblizſzych Samśiadow Szlachty, uczynić, tákże Vrzędnikow ſług, y poddánych, y kogoſzkolwiek inſzego choćiaſz przeiezdzáiącego człowieka, nie wyimuiąc z tąd żadney oſoby, tak Duchownego, iáko y Swieckiego ſtanu człowieká, ktorzy powinni będą, máiąc przed oczymá boiáźń Bożą y ſumnienie, ſłowem do-

Stat L R 11 Art. 63 F 365

 brym

brym y poczćiwym zeznáć, czego będą w oney rzeczy Swiádkowie prawdziwi. Ale tych osob u ktorych ma bydź wywiádowánie strony w prawie z sobą stoiace nie máia ku temu świádectwu sposabiać, iedno ći Skrutátorowie sámi u tych ludzi, u kogoby rozumieli według mieysca czásu y uczynku naylepiey y nayszczerzey prawdy się wywiádywáć máia, opyt czynić, nie tylko o samym uczynku, ále y o przyczynách, o záchowaniu y o postępkách, czásu tákiego opytu y wyyiedźenia przy Vrzędzie bydź, y tego przysłuchywáć się nie máia, y czego śię ći Skrutátorowie, w tey rzeczy wywiedzą, to wszystko dostátecznie spisac máia, dokładáiac prawdziwie pod sumnieniem swym káżdego powieśći, także czás mieysce, y wszystkie insze znáki podobieństwá, ktore pismo ma Vrzad pod pieczęćiámi Szláchty y Woźnego przy nich będacych ná liśćie zászytym zachowáć, á Vrzad nieodwłocznie wyiezdzáć powinięn pod tąż przyśięgą.

1588 F 463. Scrutinium o mezob:

W Koronie ná Roku dwu Niedziel przypádłym, strony obiedwie máią przysiądz, iż tych swiádkow, ktore będą stawic nie przenákupili: áni są przez nich corruptia maią mieć świádki, wiary godne, ktorymby one ná rzecz dobrze wiadoma w czym on sąd ma bydź ostrożny, aby sąm przez się, a nie przez Namiestniká odprawował.

Ibidem.

Oczywistych świádkow ma bydź pierwsze uważnie, o czym szerzey, Titulo Swiádek.

Ibidem.

Scrutinia wszystkie spisane máią bydź w zawartym rotule abo fascykule, każdey stronie iego świadectwi wydane.

Stat. Lit. R. 11. Art. 64 f. 396.

Iáko strony y Vrzad po scrutinium záchować się máia: ☞ Obiedwie strony krom pozwánia, ku dokonániu tego prawá, y przysłuchániu wyroku Vrzędowego, ná tymże Vrzędzie stánowić się y rosprawę przyiać, ná pierwszych roczkách po scrutinium Vrzad zás zá pilnym uwazeniem, rozeznawszy o tey sprawie, zá ktora będą ná wywiedzeniu słusznieysze y pewnieysze świádectwá, tę stronę ku dowodu, abo odwodu przypuśćić. A przeczytawszy scrutinium obiemá stronom, to między niemi rozsadkiem swym przez przewłoki kończyć ma, to iest przyidzieli do tego z práwá winnego ná gárdło, tákże głowczyznę szkody ná imieniu abo máiętnośći ruchomey skazáć, ktora zás stroná po scrutinium ná pierwszych roczkách ku rozprawie przed Vrzędem nie stanie to rzecz swą tráći.

Stat. Lith. R. 11. Art. 63. F. 366.

O wysyłániu przez nas Hospodará ná scrutinium: ☞ Gdy się od włásnego sadu nászego Hospodarskiego przypádnie ná scrutinium

um wyſłáć. Tedy my mamy wyſłáć oſob dwie ábo trzy Vrzędnikow onego Powiátu, gdzie ſię tęn uczynek ſtał. A po wywiedzeniu ich po temu ſię rozſadkiem náſzym, około przypuſzczenia dowodu ábo odwodu ſtan, iáko wyżey o tym opiſáno.

Ná ſcrutinium gdy K, I. M ſpráwę odſyła, Skrutátorowie maią bydź przyśięgli, pod ktorą przyśięgą wywiádowáć ſię máią pilnie, od ludzi przyśięgą obowiązánych prawdziwey rzeczy. 1550 Fol scrutinia

O wyſzłániu przez ſąd głowny na ſcrutinium: ☞ máią wyſłáć z poyſrzotku śiebie dwie oſoby, ktore wyſłáne po wywiedzeniu w rozſądku ſamey rzeczy, ſędziowie głowni ſámi zachowáć ſię máią, tak iáko o Vrzędzie Grodzkim nápiſáno. A ſtrony iuż przez pozwy, po ſcrutiniey na rok od Skrutatorow złożony ku ſkończeniu práwá, y wyſłuchániu wyrokow, tám gdzie y w ktorymkolwiek Woiewodztwie w tym roku ſądy głowne ſądzić będą, ſtánowić ſię przed tym ſądem powinni. Stát. Lit. R. 11 art 66 Fol. 367

116. Spráwiedliwość.

Spoſob ſprawiedliwośći z Powiátow W. X. Lit. z Xięſtwem Kurlandzkim: z Powiátu Vpitſkiego y Wilkomirskiego Marſzałkowie, y Podkomorzowie, oſob Cztery do Miaſteczká Rákliſzek, z ſtrony Xiążęcia Iegomośći Kurlándzkiego także oſob cztery, á tedy de loco zmowiwſzy ſię ſądzić máią ſpráwy. 1611 conſt Fol, 43

Spoſob czynienia ſprawiedliwośći między Obywatelámi Inflantſkiemi a Powiátem Bracłáwskim: ☞ *Vrząd Ziemski Brácławski ma zieżdżáć raz do Roku Dyneburku, y tam zá pozwami ſwemi máią ſpráwy ſądzić.* 1641 conſt F 50

117. Sługá.

O krzywdách od ſług y bez ſłużby mieſzkáiacych: ☞ Gdyby czyi ſługá abo Vrzędnik, ábo ktoſzkolwiek łożny bez ſłużby przy kim mięſzkáiacy, uczyniwſzy komu gwałt domowy, álbo głowczyznę, y uciekł, á u iego Paná przez ſtronę byłby żáſtan, y przywiedzion, á on ſpráwiedliwośći z niego nie uczyniwſzy, álbo wydáć go niechcac, przeż tę zapowiedź go upuśćił, tedy tęn Pan czyi ſługá to uczynił, ſam gwałt, głowczyżnę y ſzkodę ma płáćić, á ſobie ma ſzukać ná ſłudze, á zápłaćiwſzy, ma na tym przyśiadź, że tęn ſługa krom wiádomośći y pozwolenia iego to uczynił, y nie ieſt umyślnie z poręki przez niego wypuſzczony. A gdyby przyśiadz niechćiał, ma bydź tęn Pan ſam karan, tym czym tęn wyſtępca miał bydź karan. A ieżliby tęn ſługá nie był przypowiedzion, tedy tęn Pan nie powinien zá niego płaćić iedno ſię ma 1563 Fol 86 Ṡále w inſzych

 odprzy-

odprzyśiadz, iż tęn uczynek bez iego pozwolenia y wiadomośći ſtał ſię.

H P 106 H. L. 24 *Sługa naßedßy ręką gwałtowną. ieżli za biie kogo, ma bydz u Paná iego woznym y ſtroną zápowiedźiány, á Pan iego ſpráwiedliwość z niego czynic ma.*

Támże *A gdźieby ſługa takowy uciekł, a nie byłby zápowiedźiány, Pan iego ze dwiema świádkami ma przyśiądz ißáni záwiádomośćią, zezwoleniem roſkażaniem wolą ten vczynek ſtał ſię áni był przyczyną.*

118 Słudzy y Vrzednicy, Zoná dzieći, Samśiedźi.

Sta: Lit: R. 4 Ar 48 fol. 170 Ktorymby ſię działy iákie krzywdy, od Vrzędnikow, ſług Boiar, y poddánych czyichkolwiek: ☞ máia bydź ná ſady Ziemſkie pozwáni Pánowie o uczynienie ſpráwiedliwośći z nich, a gdyby nieuczynili, ſami odpowiadáć maia w Ziemſkim ábo Grodzkim ſadzie położenie pozwu ná imionách iáko inne, rok náznáczywſzy zá cztery Niedziele, ieżeliby ſtroná bez ſadow chćiáłá czynić ſprawiedliwość, ma dwie Niedzieli przed Rokámi ſtronę obwieśćić, co Woźny ma do kśiag zeznáć. Ináczey ná rokách przezumocowánego ábo posłánego ſpráwić ſię ma, Co ma bydź ſzukáni ná imieniu tym, z ktorego ſprawiedliwość ieſt pożadána. A gdźie Pan álbo nie ſtáwił obwinionego, álbo ſam nie ſtanał, ma przeciwko nie mu bydź poſtąpiono, iáko przećiwko nie posłuſznemu Práwu, toż ſię ma rozumieć, gdyby Pan obiecawſzy uczynić ſpráwiedliwość, á potymby nieuczynił, y iuż ná tęn czás rubłá groſzy ſtronie powinięn zápłáćić. To też gdyby ſię pokazáło że Pan czyni ſpráwiedliwośc. á żałobnik iey uporem nie przyiał, tedy rubłá groſzy płáćić nie trzebá, y owſzem uporny on zápłáćić, a dokończenie ſpráwy y rozſadzenie támże záraz ma bydź. Gdźieby ſię záś Pan obwinionego wyrzekł, żałobney ſtronie wolno go ſzukác gdzie chćieć, ktorego nikt bronić nie ma. A ieżliby ſam Pan wyrzekſży ſię bronił, ſam też płáćić powinięn. A w rzeczách krwáwych ma bydź poſtapiono według Státutu. Wſzákże po zapiſaniu pozwu y affektowániu ſpráwiedliwośći, gdyby Pan uczynić niechćiał.

H. P. 358 *W Koronie o rzeczy potoczne, za z sługi nieośiádłego ſpráwiedliwość czynić powinień, a ośiádłych o zły uczynek w ſądźie y prawie iego, á nie Páná patrzyć má.*

1578 f 337 titulo O sługach *O sługi w Kiiowſkim Wołynſkim, Bracłáwſkim*

Woie-

Woiewodztwie Forum Grod peremptorie. tákże y vrzę dom mieyskim, ktorzyby nieczynili ſprawiedliwośći o zbiegi.

W Koronie sługá iezeli gwałt uczyni a u Paná zápowiedźiany będźie Pan z niego ſprawiedliwość czynić, abo ſam zań odpowiadáć ma. H P 357

W Koronie iezeliby po zapowiedźi ućiekł, Pan ſámotrzeć ma ſię od przyśiadz, iz nie za iego wiádomośćią, wolą, zezwoleniem, roskazániem sługa ten uczynek popełnił. H P 357

O tym ieżliby ſię komu krzywdá ſtáłá od czyiey Zony, ábo ſynow, ábo dziewiek: komu by ſię ſtáłá krzywdá, gwałt, náiazd, boy, rány od ſyná przy Oycu, álbo przy Mátce mięſzkáiacym ſtałá, tedy ukrzywdzony zá liſtem upominálnym ma dochodzić na tym, z czyiego imięniá mu ſię ſtáło y on Goſpodarz tákowe Exceſsy płáćić powinięn. A ieżliby mąż osiadłośći ſwey nie miał, á żoná miáłáby imienie od niego miánowáne, ábo ſwoie włáſne, tedy to, co zá iey winę z práwá będźie ſkazano, ná ieyże imięniu odpráwiono bydź ma. A ieżliby ſzło o rzecz krwawą, tedy táko we oſoby powinięn od ſadu ſtáwić; á gdyby znikneły, przyśiądz ma, iáko bez iego rády y wiádomośći, Toż ſię ma rozumieć o Pannie y inſzey czeládzi, że ná nich ſkazánie ſadowe ma ſię zoſtáć. Stát. Lit. R. 4 art 49 F 173

Oćiec zá ſyná, ſyn zá Oycá, Brat zá Brátá, áni zá żádnego powinnego nie ma bydź karány. H P 555

Ktoby maiąc imienie zaſtawne, albo z prawa w przeżyſku podane w ſamśiectwie, komu gwałt ábo ſzkodę uczynił, Iakimkolwiek ſpoſobem kto w dobrach zoſtáwáć będzie, á ſzkodęby komu uczynił przez ſię ſamego, álbo przez sługi ſwoie, ma bydz pozwany, y ſzkody oświadczone y opowiedziáne, y te pozwy na imieniu położone, á on o nich dziedzicowi powinien oznáymić, za ktorym oznáymięniem obadway do Práwa ſtawać maią, á vrząd będźie mocen ża przewiedzeniem prawnym odpráwę na tymże imienim z ktorego ſię krzywdá dźiáła uczynić. wſzakże z oſoby y sług dźierżawce poczynione ſzkody nie dźiedzić ále dzierżawcá płáćic powinien. ktorą ſummę dźiedzić przy Stat. Lith. R. 4 Art. 50 F. 174

wykupieniu wytrąćic wolen będzie, dzierżawcy ze sług swoich czynić powinni sprawiedliwość, ktory gdyby nie uczynieł; maią bydz pozwáni, dźiedzić, y dźierżawcá do stáwienia obwinionych y uczynienia sprawiedliwośći. Lecz o szkody przez boiáry álbo poddáne z imion owych poczynione dźiedzić summy wytrąćić nie ma, ále oni ią płacić máią.

Stat. Lit. R. 4 Ar: 51 f. 176

Kroby miał od kogo imięnie árenda, w sąmśiedztwie komu gwałt álbo szkodę uczynił: ☞ o táka krzywdę Pan z wiecznosći ma bydź pozwány: Aręndarz ma dać znáć Dźiedzicowi Vrząd odpráwę będzie na imięniu powinięn uczynić, Dziedzic tedy odpráwy ná Aręndarzu swoim pátrzyć będźie. Toż śię o Boiárách y poddánych rozumieć ma.

Stat. Lit. R. 4. Art: 102 fol. 231

O pozywániu przez samych Pánow o krzywdy ich sług; Boiar, y poddanyah: ☞ maia bydź bráne listy upominálne, nie od sług, ale od samych Pánow dowodząc im spráwiedliwośći. Wszákze Pánowie dochodzić moga tákich krzywd przez umocowánego przy onych sługách, ná gwałćiech tylko ludziom Szláheckiego narodu przyśięga wskazána bydź ma.

1558 f. 489 de homicidio plebei

Ieżeliby komu sługá prostego stanu był zabit, á przyiaćioł zabity niemiał, Pan o głowę sługi swego czynić może.

Stat. Lit. R: 12 Art: 22 fol: 386.

Ieżliby kto do kogo sługę przykazał, á ten sługá zaszkodziwszy ućiekł od niego: ☞ tedy tęn ktory go przykazał, y zá niego przyrzekł ustnie, ábo y przez list, że mu ma wiernie służyć, y szkody nie czynić, ma go ku práwu stawić, á sędziowie máia mu rok złożyć, do drugich rokow sądowych, y ná te drugie roki ma go ználazszy ku prawu postawić, ieżeli tęn zbieg będzie w tutecznym Páństwie, ieżli źá granica; tedy ná odzyskánie tákiego rok ma bydź użyczon, do trźećiech rokow sądowych. Ieżliby nie stáwił, to sam ma tę szkodę opráwić zá słusznym dowodem. A ieżliby potym onemn Panu u kogo sługá ućiecze, przydało się go widzieć, na targu, álbo spotkáć w drodze, y gdziekolwiek, tedy iuż on sam nie ma go imać, iedno tego przykazcę swego naydowáć, y pátrzyć. Ieżliby tęn Pan od kogo sługá ućiecze, minawszy przykazcę, y opuśćiwszy go chćiał, ábo poczał sam tego sługę powśćiagáć, to mu wolno będzie tá przykazcá iuż wolęn będzie. Także gdyby przykazcá umarł, tedy samemu Panu, wolno tákiego sługę powśćiagáć. A gdy kto miał sługę nie przykaznego, a on mu szkodę uczyniwszy, ućiekł precz, tedy ugonieli go Pan w drodze, wolno będzie przywiodszy go w dom swoy, y osadziwszy o nim práwo, przy bytnośći dwu abo trzech człowiekow, postronnych Szláchty, y Woźnego ma go sądzić, y według Práwá y u-

czynku

czynku iego karáć. A nieugonieli go gdzie w drodze, ále poścignie go gdźie pod ktorym urzędem, tedy ma tuż tego ſługę do Vrzędu wieść, á dowiedzieli Pan tego, że to ieſt iego ſługá, tedy Vrząd ma tego ſługę odeſłáć, y wydáć Panu iego, ku rozprawie w tey rzeczy, o czym będźie od Paná obwiniony, przydawſzy ku temu prawu Woźnego, y dwu Szláchćicow. a to ieźli w ſzkodzie iákiey będzie obwiniony. Zoſtánieli tęn ſługá z práwá w ſzkodách iákich winięn, tedy to powinięn będzie Pánu ſwemu płáćić, á do zapłáty Pan go w ſwoim więźięniu mieć, ábo w więzięnie do Vrzędu podáć. Ieźliby táki ſługá w ſzkodách nie był obwiniony, álbo z práwá winięn w nich nie zoſtał, tylko o to poydzie że precz odiáchal, álbo odſzedł od Páná ſwego, zá to ma Szláchćic, trzy dni w łáncuchu śiedźieć u tego Pána od kogo ućiekł, á proſtego ſtanu oſobá trzy Niedziele tákże w tákim więzięniu śiedzieć, á potym będzie powinięn, Páná ſwego uczćiwie pożegnáć. Wſzákże Pan máiąc go w więzięniu u śiebie, nie ma śię nád nim zbytniem więzięniem ſrożyć, ani karánia, ná ćiele czynić, áni ná członku ochromić, tákże głodem morzyć nie ma.

Ieźliby ſłudzy zá roſkazániem Páńſkim złodzieiá ábo iákiego złoczyńcę Páná ſwego gonić y imáć niechćieli, tákowy ſam ieźli Szláchćić śiedzieć powinięn ná Zamku uáſzym ſześć Niedziel, á nie Szláchćić według wáżnośći wyſtępku, Pánu karáć wolno. A ieźliby kto tákim ſługom, ktorzy gonili ábo poimáli złoczyńcę iákiego, urągáiąc, co uſzczypliwego zadawał, to im nic ſzkodzić nie ma, ále tá przymowká ná onym ktory przyimawiał zoſtáwáć będzie. Stat: Lit. R. 12 Arț 23. fol: 387.

W Koronie ktorykolwiek ſługa zá roſkażanim Panſkim złodźieia ábo złoczyncow, gonić albo łapáć niechćiał; tákowy bezecznym ſżoſtáie, a kiedyby z tego ktory gonił, drudzy ſię urągali, tákowi w tę winę wpadáią. M. H. 558.

Sługi bez liſtu wyświadczonego, żaden nie ma przyimowáć pod winą 100. *grzywien o co forum w Grodźie.* 1596 fol. 864 o sługach

Wolno ſludze od Paná odſtáć, gdy do ſłużby czaſu, á ieżliby Pan odpráwić ábo liſtu dáć niechciał, tákowemu ſludże wolno będźie, wziąć liſt od Sądu Grodzkiego ábo Ziemſkiego onegoſż Powiatu. 1578 fol: 334 o ſługi

119 Szkody w zbozách myśliſtwo.

O tych ktorzy iádąc w drogę ná polách ſię ſtano- Stat. Lit. R. 9 Ar. 47 fol. 108.

wią á w zbożu ſzkodę czynią ☞ *Ktoby ſię za iſpáſz pográbić nie deł, trzy ruble groſzy zápłácić y ſzkodę według ſzacunku. Ktoby myśliſtwá vżywáiąc zboża konmi deptał, zapozwány do ſądu Ziemſkiego trzy kopy groſzy, y ſzkody nadgrodźic lub Pan lub ſługá toſz ſię ma o ſądach y ſeymikach rozumieć.*

H. R. 536. 537. *Bydłem albo więkſzym dobytkiem cudze ſieyby nie máią bydz páśione inaczey ſzkodę zápłáći z winą pieniężną.*

H P. 541 *Záiące ná cudzym grunćie niſz z polá zbiorą ſczwáne bydź nie maią pod winą trzech grżywien.*

120. Szkody przy gwałtách y nie przy gwałtách.

Stat. Lit. R. 11. Ar. 59. Fol. 301 O piſaniu ſzkod w Pozwie, ábo mianowániu przy uſtney żáłobie: ☞ Potrzebá áby nie więcey ſzkod w pozwie kładł, ábo uſtnie ná práwie miánował, nád to co ich w ſamey rzeczy będzie ponieważ według Statutu Litew: przy przyśiędze uſtępowáć ſię ich po miánowaniu nie godzi, ináczey wątpliwość czynia, y táki każdy wſzyſtkie ſwoie ſzkody tráći. To iednák oſtrzegáiac, iż gdyby komu ſtał ſię iáki gwałt náiazd domowy, y przy tym zábranie máiętności, álbo odięćia imięnia ze wſzyſtką máiętnośćią, ábo też ſzkoda, pozoga złodzieyſtwem, badź też ná drodze rozboiem, y inſzym iákim obyczáiem. czegoby ſtroná obrážona przez wielki żal ábo zránienie ſwe, abo ieżliby ſam Pan był zabity, po nim żoná, dzieći, bliſcy, przed tákim fráſunkiem żálem y ućiſkiem ſwym nie mogłá za razem wſzyſtkich ſzkod zabránia máiętności álbo liſtow ná pámięć ſobie przywieść; ábo wiádomośći doſtáteczney o wſzyſtkim dośiac, tedy tylko gwałt, naiazd, pozogę złodzieyſtwá álbo rozboy, rány ma bez omięſzkánia iáko nayprędzey Samśiádom okolicznym, y ná Vrzędzie opowiádáć, y do kśiag zápiſać dáć, dokładaiac y tego, że ſię y ſzkody przy tym ſtáły, ktorych oná nie mogłá ták prętko ſpiſáć, y do kśiag podáć, á czym po tym lepiey dowiedźiawſzy ſię, może te ſzkody ná Regeſtr, miánowiąc ſpiſawſzy, do Vrzędu ku zapiſaniu w kśięgi poſłáć, y Vrad przyiąć powinien, nie możeli to bydz prędzey, tedy nay dáley we trzech Niedzielách, y to ſtronie żáłobny u Práwá iść má, wyiawſzy to, żeby ſamego Paná w tym imięniu nie było, gdzie ſię tá ſzkodá ſtánie, y byłby gdźieindzie w kilkudzieśiat milách, á Vrzędnik, Ciwun o tych ſzkodách by niewiedział, y Vrzędowi

ſpráwy nie umiał dáć, tákiemu ná opowiádánie ſzkod czás ma być ſześć Niedziel, ktoby był ná ułłudze Hoſpodárſkiey, ábo Rzeczypoſpolitey, tákowemu czás do opowiedánia po zwroceniu ſię ſześć Niedziel.

121. Stárodub.

Plac na kśięgi Starodubowſkie ☞ Staroſtá tameczny má wymierżyć. 1641 conſt: f. 34

122. Statut W. X. L.

Od ktorego czáſu Státutem Litewſkim ſądzić ſię máią: ☞ śiągáć ſię ma ná rzeczy przyſzłe od tego czáſu, iáko żá konfirmácy náſzą Hoſpodárſką ku używániu tęn Statut wydány. wyimuiac ieden tylko Artykuł trzynaſtym w Rozdziale ſiodmym, o ſpoſobie dowodu zaſtaw dawnych, ktore wyroſły po wydániu dawnych Statutow. Stat: Lit. R: 14 Ar 37 fol. 411

Poprawá Statutu W. X. L. ☞ przez deputaty. 1569 conſt: f 194

Statut W. X. Lit. ☞ do Druku podany bydz ma. 648 conſt: Fo.. 8

123. Swawolnicy

Swowolnikow privatis wolno imáć, á do Grodu oddawáć. 1629. f. 13 titulo okup. 1611 Fol. 6 tit. luzdiach 1623. f 6 á co ſię 1624 f. 4 tit poſtanowienie 1625 Fol 11 titulo ſwawoley § dekiaruiem

O ſwawolnych ludziách. 1625 Fol: 2 1629 Fol 13, 1635 F, 12,

O hultáiách. O tumultách y ná W, X, Litew,

124. Swiádkowie przyśiegá

O Swiádkách iácy máią bydź, u Práwá przyimowani ☞ wiáry Chrzesćiańſkiey, ludzie dobrzy, wiáry godni, y nie podeyrzáni, ſąd ich ma napomnieć, nim do świádectwa będą przypuſczeni, áby pámiętali ná Páná Bogá y ná ſpráwiedliwość iego. A w rzeczách ważnych, krwáwych, gdzie idzie o gardło. Swiádkowie po roznu u ſądu pytáni bydź maią, ále iednák przy bytnośći ſtron gdyby ſię zaś fałſz pokazał w świadczeniu, ma bydź karány tym, na czymby onym świadectwem ſwym nie prawdziwym drugiego bliźniego ſwego uſzkodzić miał, iednák takowemu świadkowi wolna apellácya do Trybunału. Tátárowie na świádectwo máią bydź przypuſzczáni, ktorzy ná ſłużbę woienną iezdzą. Stát. Lit. R, 4 Ar 76 f. 198

W Woiewodztwie Mazowieckim świádkámi bydz nie mogą, krewni, bliſcy, cie może bydz świadkiem Szla 1577 f. 300, o wiedzeniu światkow

 ehić

chić, ktoregokolwiek Powiátu y ziemie tegoż Woiewodztwa, tylko ma bydź sławy dobrey á w poczćiwości swey nie podeyźrány, wßakże gdźie idzie o poczćiwość Herbowni, krewni, y powinowáći, y iednáczami mogą bydź gdyż tákie rzeczy, powinowáći nayczęśćiey ſpráwuią.

1688 Fol, 463, o mężoboy: y ſcrutinium
1676 Fol, 300 o wiedzieniu
1588 Fol, 463 titulo o Mężoboy:
Stat. Lit, R: 4 Ar, 78 Fol, 200

W Koronie kto świádkow na świadectwo ſtawia, ma przyśiądz iako nie ſą przenáięći.

Swiádkow gdyby ſtrona ſtronie odgroźiełá, od Krzyżá ma tráćić ſpráwę.

Oczywiſtych świadkow potior ratio habenda.

Ktorzy ku świádectwu przypuſzczeni nie máią bydź: ☞ Práwem przekonáni we złym uczynku, za co bywa gardłem karano, co tamże kiedykto nagani, dowodzić ma, á ieżeliby nie dowiodł, tedy ku dowodu przypuſzczon będzie, Ktemu ſłudzy y poddáni záPánow, áni przećiwko Pánom, ſzáleni ktorży rozumu nie máią, tákże y ći ktotym ſpolnie winę dádzą, ábo pomocnikámi ich bedą, tákże wywołáney, Ieżeliby też ktory wiáki rzeczy świadczył, że tam ná tym mieyſcu gdzie ſię to ſtanie był widział álbo ſłyſzał, á potym w drugiey rzeczy, ktoráby ná inſzym mieyſcu tegoż dnia, iáko y pierwſzá o ktorą świádczył, ſtała od tego mieyſcá odpodal, iákoby podobieńſtwo nie było, żeby tego iednego dniá ná obu mieyſcách bydź mogł, tedy tákowy ku temu, áni wprzod ku żadnemu świadectwu nie ma bydź przypuſzczon.

Stat, Lit, R, 4 Ar, 79 Fol, 200

O świádkách coby kto chćiał o nich mowić: ☞ ma mowić przed Práwem y przed przyśięgą, y ná nich dowodzić nie ſpuſzczaiąc z práwá, á ieżeliby nie dowiodł, ma tego świadká á według ſtanu iego náwiazáć, á do świadectwá ma bydź przypuſzczony, á do wiedzieli, tedy taki świádek nie ma bydź przypuſzczony. A powodowa ſtroná ma innego świádká ná to mieyſce ſtáwic, y ná ſtáwienie ma bydź czás użyczon, ná tychże rokách ieżeliby ſię zaś to ná końcu ſądow tráfiło, to ná drugich rokách, iednák ſtroná záras imioná ná tychże pierwſzych rokach mianowáć ma, á ieżeliby śmierć przeſzkodziłá, może innego świádká ſtawić,

1576 Fol 320 titulo o wiedzeniu

Swiádkowi gdy ſtroná ſtronie od krzyżá odgroźiłá, ieżli wſzyſtkich kto odgrozil, ma tráćić ſpráwę.

Stat, Lit, R, 4 Ar, 80 Fol, 201
Stát. Lit, R, 4 Ar 81 Fol, 202

Ná ſwych świádkách po práwie, nikt niczego ſzukáć nie ma: ☞ choćby y przećiwko temu ſamemu świadczyli ktory ich wiedzie, tedy ich do Práwá powłaczáć nie ma.

Swiadectwem dwuch álbo trzech świádkow, ma ſtroná rzecz ſwą odzierzeć, y ktoby też odſtáwiwſzy dowod, puśćił ſtronę ná przyśięgę: ☞ ma trzemá świádkámi dowieść, ná oſtátek y dwiema, A wſzákże nie o uczćiwe, nie ogwałt, áni o naiazd domowy, y nie o-

gar-

gárdło, ták też y o ziemię; á ktoby odstáwił dowod, dał ná przysięgę tych trzech świádkow, y oni przyśięgli, tedy ma rzecz o dzierżeć, á gdy przyśiadz niechce, rzecz swoię traći, ktoby záś stawi wszy trzech świádkow, sam przyśięgáć niechćiał, tedy muto będźie wolno trzech świádkow świadectwem odzierżeć, komu záś przyśięgá z práwá nakazana będzie, dlá rozmyślánia do trzećiego dnia odłożona bydź ma, á po trzećim dniu Woźny ma rotę wydáć, á niechceli kto strony do przyśięgi wieść, táki rzecz swoię tráći, á tęn ktory miał przyśiadz, á nie był wiedzion do przyśięgi, iuż bez przyśięgi rzecz skazána odzierżeć ma, á pilność przyśięgi, ma bydź trzećiego dniá do południá. Przysięgę zaś ma czynić káżdy według swego nabożeństwá ktorego używa.

W Koronie pozwána stroná bliższa iest odwieść się rżeczy, o ktorą iest obżałowána, gdyby strona powodowa samá przyśięgą tylko pokonáć pozwánego chćiałá H P 455.

Ktoryby woźny inácżey rotę przysięgi wydał, ná wieki ma bydź z onego vrzędu złożon. H P 468

125. Taxa Capitis.

W Koronie o głowę ugadzáć się wolno; ale nie o więźienie zá głowę, ktora iest pæna publicá pod srogim karániem. 1588 f 463 titulo O Męzoboycách

Taxa capitis plebeiorum, postanowiona y podwyższona na sto grzywien. 1631 f. 19 titulo taxa capitis

O Zámieszkaniu czásu pozwania o głowę Szláchecką do Grodu ☞ y o naiadz domowy y inne vczynki krwáwe y gwałty, ktoby przez trzy latá nie pozwał, to milczeć ma, wyiąwszy gdyby dźieći lat nie miały, albo w czudzych kraiách były, to po dorośnieniu albo po powroceniu powinny czynić, puko trzy látá nie wynidą. Stat. Lith. R. 4 Art. 35 F. 155

W Koronie o głowę we trzech leciech, Actor ma czynić, ktore gdy wynidą, czynic nie będźie mogł. 1550 F 4 § á iż się

Dáwnosć o rány ták iako y o głowę trzy latá. 1588 Fol 461 O ránach szlácheckich

Plebeij capitis taxá podwyższona ná sto grzywien. 1631 f 19 titulo Taxa capitis

Tęż taxę przyięło Wielkie Xięstwo Litewskie. 1638 F 42 titulo Táxa

O głowczyżnach y nawiaskach ludźi prostego stanu. ☞ *Pancernemu słudze sześćdźieśiąt kop groszy, bar* Stát. Lit. R. 12 art 3 Fol. 372

O ooo tniko-

tnikowi 40. kop groſſy, ćiáchłemu człowiekowi 20. kop groſſy, czeladnikowi domowemu Oyczyſtemu, albo poimáncowi 20. kop groſſy. A żonom ich ſowito głowczyżna.

A náwiáſtká im.

Ibidem *Pancernemu ſludze ſześć rubli groſſy, putnemu słudze trzy rubli groſſy, bártnikowi dwa rubli groſſy, ciachłemu Człowiekowi dwie kopie groſſy, czeládnikowi domowemu Oyczyſtemu ábo poimancowi kopę groſſy, A zonom ich ſowito. A niewieśćie ktora męza nie miała pięćdżieśiąt groſſy. A głowczyzny dwadzieśćiá kop groſſy.*

Stat. Lit: R. 12 Ar: 4 f. 372 *Głowczyżny niewiaſtki, Cywonowi, klucźnikowi, ſtarcowi, Woytom, Łáwnikom mieyſkim, Cywunowi klucznikowi, ſtárcowi, głowczyżny czterdzieśći kop groſſy. A ieżliby czeladnik oyczyſty abo poimániec w ktorym z tych vrzędow był, tedy iemu w vrzędzie głowczyżny dwadżieśćiá kop groſſy, á nawiaſtki dwie kopie groſſy. A ieżliby w kluczách, ábo Woytoſtwie ktory Szlächćic był, takiemu przećię głowczyzna ma bydź według ſtánu Szláchecкiego płácona. A nawiaſki Cywunowi, klucznikowi, Woytowi ſtárcowi po trzy ruble groſſy.*

1638: conſt. Fol. 43 vel 50 *Taxa Plebejorum W. X. Lit. ma bydź porowna na z koroną według Conſtytucyi Anni* 1631.

126. Teſtámenta.

Stat. Lit. R. 8 Art: 1 fol. 274 Kto może y nie może o rzeczách ſwych ruchomych Teſtáment czynić: każdy oprocz ſwoich perſon, dzieći lat niemáiacych, Zakonnicy będac w Zakonie uprzywileiowánym, przyiawſzy y potwierdziwſzy ſię w Zakonie, Synowie od Oycá niewydzielni, okrom rzeczy nábyćia ſwego własnego ábo wyſługi. Ták też y cudza moc z práwá wydani, z iego ſtátki y z iego máiętnośćia, niewolnicy, Czeladź dworna, ſzaleni, a wſzakże y ći gdy do rozumu przyida mocni Teſtáment czynić. Tákże wywolańcy y czći odſądzeni nie moga Teſtamentow czynić.

O Teſtamenćie ná rzeczy ruchome, y ná imioná nábyte, iako máia

máia bydź ſpráwowáne. ☞ trzeba áby był przy pámięći, zdrowy ná umyśle, wolno mu będźie máiętność ruchoma, tákże imioná przez niego ſamego nabyte, iednák nie mácierzyſte imioná komu chćieć według dobrey woli ſwey, ták duchownym oſobom, iáko y świeckim zápiſáć. Wſzákże ma bydź przy tym Vrząd Ziemſki, ábo Grodzki, á gdyby nie mogł bydź zupełny, tedy áby iedna z nich oſobá, przy nich dwu Szláchćicow ábo przynaymniey ieden, á náoſtátek przed dwiemá Szláchćicami ośiadłemi, przy tym ręka podpiſáć kto umie, á kto nie, pieczęć przyłożyć, tož y Pieczętarże uczynić maia podpis: nie ma bydź ná Cuſtodij, ále ná liśćiech wſzelákich, tákowy teſtáment ma bydź mocny, y w niwczym nárufzon bydź nie ma, á tęn co zápiſuie, ma káżda rzecz miánowáć, y Pieczętárze toż máia wpiſowáć; po śmierći záś tegoż Człowieká ma teſtámentow bydź podány ná Vrzędzie Grodzkim ábo Ziemſkim, ábo przed námi ſamemi Hoſpodarem, y do kśiąg ma bydź wpiſany, á ktoby po nápiſániu żyw zoſtał, wolno mu go záwſze będźie odmienić, á oſtateczny śmierćia potwierdzony ma w mocy zoſtáć. Stat. Lit. R: 8 Art: 1 fol: 275.

W Koronie rzeczy ruchome komu kto chce legowáć, zápiſáć, dáć dárowáć może, ále dobrá ruchome teſtámentowemu rozporządzeniu nie podlegáią, wyiąwſzy to żeby kto imienie ſwe dźiedźiczne Krolowi Iego Mośći chćiał zápiſáć. H P 190

Teſtament ktoby przed Piſarzem przyznał, abo kto by piſáć umieiąc, ręką ſwą włáſną nápiſał, przy świádkách Szláchcicá, takowy ieſt ważny. H 158

O teſtamentách wſzyſtkie Státuta y Conſtytutye koronne reaſſumowáno, wáruiąc żeby nigdy ná potym żadnemu ták Szlacheckiey iáko y więkſzey kondycyey Obywatelom niegodźiło ſię ná dobra kámienice, domy, y grunty ták dźiedziczne, iako y mieyſkie, żadnych ſumm y obligátiey przez teſtámentá záćiągáć. ſub nullitate: O co forum w Trybunale koronnym inter cauſas mixti Fori, do pobożnych uczynkow, przez teſtamenta z Dobr ruchomych, y ſumm, nikomu to práwo wiecznie nie zágradza wolnośći. 1674 F 33 titulo O teſtamentach

Reaſſumowáno tę Konſtytucyą, deklaruiąc, że y W. X. Lit. służyć ma. Forum ſtanowi Szláchcckiemu 1677 F 15 titulo Reaſſumptio prawa o teſtamentách

w Trybunale W. X. Lit: A miaſtom Krolewſkim coram Iudicio ſeu Officio Civili ſalvâ apellatione poſt Curiam do ſądu Aſſeſſorſkiego.

Stat: Lit: R. 8 fol. 276

Ieżliby ſię komu przydáło na woynie, álbo gdzie w drodze álbo też w cudzey Ziemi Teſtáment czynić: ☞ powinięn mieć dwu świádkow dobrych Szláchćicow: y przy nich uczynić, á potym przed nami Hoſpodarem; ábo ná pierwſzych rokách Ziemſkich abo Grodzkich opowiedzieć, na woynie przed Hetmanem, ábo Chorażym Powiatowym, przy ktorym opowiádaniu ći Swiadkowie maia przysięga potwierdźić, á w cudzey Ziemi obiáwić to potrzeba przed Vrzędem gdzie ſię działo, á potym powroćiwſzy do Powiatu y Vrzędu gdzie należy opowiedzieć, a tęn co ma co ośiagnać, ma przysiac, że tęn Teſtáment ſprawiedliwie ieſt napiſany.

Stat Lit R 8 A 8 F 277

Ktorzy Pieczętarzami y Swiádkámi przy czynieniu Teſtamentu bydź nie moga: ☞ 1. Ktorzy ſwych Teſtamentow czynić niegodni. 2. Niewiáſty. 3. Exekutorowie ábo Opiekunowie tego Teſtámentu. 4. Też y ći bydź nie moga, ktorym co, tym teſtámentem, odkaża.

Stat Lit R 8 Art 6 Fol. 277

Z ktorych przyczyn zámocny, u práwá przyimowan bydź nie ma: ☞ Kiedyby co ſkrobane na daćie, abo ná mieyſcu, ábo popráwowáno, tákowy Artykuł zamocny bydź nie ma. Wſzákże gdzieby ná mieyſcu máło pottzebnym nie w dáćie, áni ſtronie ku ſzkodzie, był ſkrobány, álbo popráwowány co by ſię ſtało z omełki, to tego Artykułu kaſsowáć nie ma. A ktoby chćiał burzyć Teſtáment, y ieżliby w iednym álbo kilku Artykułach nád práwo opiſanych był naruſzon, á wſzyſtkie inſze według práwá ſpráwione, tedy iednym álbo kilka Artykułow wſzyſtkiego Teſtámentu káſsowáć nie może, tákże o zapiśiech wſzelákich ná każda rzecz rozumiáno y ſadzono bydź ma.

Stat Lit R 8 Art 5 Fol. 278.

Nikt nie może Czeládnikowi domowemu, àni niewolnikowi ſwemu nie zápiſać, wolnym go nie uczuniwſzy: ☞ naprzod trzebá uczynic wolnym teſtámentem, á potym tymże Teſtámentem zápiſać może.

Stat Lit R 8 art. 9 Fol. 279

Káżdy ſługá putny y Mieſzczanin Miaſt nieuprzywileiowánych, y też człowiek proſty, iáko teſtament czynić ma: ☞ trzećia część máiętnośći ſwey wſżyſtkiey komu zechce, á dwie częśći tychże ruchomych rzeczy ma zoſtáwić w domu ſwym dźieciom dla ſłużby tey źiemie ná ktorey ſiedzi. A luboby y dźieći nie miał, tedy ma zoſtáwić w domu ku ſłużbie onego Páná, ná czyiey ziemi śiedzi. A ieżliby dźieći będac wolnemi, á chćiáłyby precz iść, tedy y te dwie częśći maiętnośći wźiawſzy, máia iść precz, tylko ziemię Panu ſwemu podáć z żytem záśianym, y z Domámi, y z tym wſzyſtkim z czym tę ziemię Páná ſwego ná służbę wział:

127. Vpit.

Incor-

Inkorrupcya Domu ſądowego z płaczem ná Vpićie w Poniewiezu do Starośtwa Vpitſkiego: ☞ *podług Conſtytucyi Anni: 1601. wymierzony plác w Poniewiezu do Stároſtwa incorporátur. Laudum około poprawy tych tam budynkow approbatur.*

1641 conſt: Fol. 24

128 Wdowy Pánny śieroty,

Kniechin, Pan, Wdow, Xiężęn, Pánien, dźiewek, nie mąmy ni zá kogo gwałtem dáwáć ☞ *y owſzem każdy z nich z porádą przyiaćioł ich, zá kogo chcą za tego w małżeńſtwo wolno pyść,*

Stát. Lit, R, 9 30 f. 104

Pánna maiąc opiekuná; ktoryby iey czas chytrze zwłoczył, za mąż może iść z porádą przyiaćioł.

H P. 276

Opiekunom y Rodźicom dochodzenie ☞ *niedorosłych Panien, gwałtem wźiętych ma służyć Conſtytucyá de eliberátione Captivorum:*

1607 f. 348. titulo de raptu; 1588 Fol 262 titulo o poimaniu

Oćieć y Mátká dźiećiom za żywota ſwego z muſu nie powinni imion poſtępowác krom tego, coby ſámi chćieli po ſwey dobrey woli, ☞ *oprocz imion maćierżyſtych. niemiałliby Oćiec dożywoćiá od Matki ich á żony ſwoiey, wſzakże liczby żadney czynic nie powinien. toż ſię y Matce rozumiec ma.*

Stat. Lit. R. 3. At 40. Fol. 105

129 Wilno.

Mieyſce dla odpráwowánia ſądow y chowánia ksiąg w Ząmku Wilenſkim ☞ *Baſzta y wieża z izbą przećiwną naznáczona.*

611 conſt f. 39

Dom ná odpráwowanie ſądow Obywatelom Wilęnskim ☞ *Conſtytucya Anni 1611. reaſſumitur; naznaczenie mieyſcá decernitur.*

1618 conſt f 46 vel 54

130. Witepsk

Plác na dom ſądowy w Witepsku ☞ *Woiewoda ma wymierzyć.*

1641 conſt F 30

131. Winy ſądowe

O Bràniu win przez vrzędy náſze w tym Statucie y ná zapiśiech dobrowolnych na vrzędy opiſánych Stat. Lit. R. 4 Ar. 101 Fol. 220. *należeć máią ſądowi źiemskiemu wſzytkim trzema oſobom, Sędźiemu, y Podſędkowi, Piſarzowi, a w Grodzie gdyby ſąm Staroſta nie był, Podſtarośćiemu, Sędźiemu y Piſarzowi. Wſzakże ſąd wſzelaki według poſtępku Chrześćiánskiego przychylnieyſzy ma bydź do odpuſzczenia tákich win niżeli do brania zwłaſzcza śierotom vbogim.*

132. Wieza

1613 conſt Fol. 40. *O Zamku wyżſzym Wilęnſkim na niżſzym Zamku ſiedzenie Szláchecķie ma bydź wybudowáne.*

1690 conſt F 11 *Publica pœna w W. X. Lit. álias wieża ad normam Praw koronnych coaſſumitur, ktorey nikt zagadźáć nie ma: cum contrávenientibus actio cuivis libera.*

133. Wieźienie.

O opátrzności więzięnia na Vrzędziech náſzych, y o brániu poturemnego y połancuznego od więźniow: Stat. Lit. R. 4. Ar. 31 Fol. 150. od Szláchćicá czterdzieśći y ośm groſzy Litewſkich, od Boiárzyna putnego dwádzieśćiá y cztery groſze Litew: w tęn czás płácono ma bydź, gdy więzięn wychodzi ná śmierć, álbo ná wolność, oſobliwie gdy ná wolność wychodzi, albo tęn co go niewinnie dał oſadzić, od tego co ná śmierć idzie, ſtroná żałobna ma płáćic, zá ta zapłáta iuż Miáſto ſtraſz dáć powinno, ſtroná nieośiadłemu ná żywność po cztery pieniadze, Woiewodowie y Staroſtowie máią opátrywáć y budowáć więzięnia wárowne po ſześci ſażeń w ziemi, przy tym y inſze nie w ziemi lżeyſze więzienie, Wyſsogrodzki álbo kto nád więzniami ma zlecęnie gdyby ućiekł, powinien go ſtáwić we dwánaśćie Niedziel; á nieſtáwili, ſzkodę ná ktora ſtroná żałobna przyśięże zápłaćić ma. ieżeliby więzień ná gárdło siedział, do puł roká nie był oſadzony, tedy Wyſsogrodzki bliżſzy do odprzyśięźenia ſię, że vćiekł bez iego wiadomośći rády y folgi, zá rány, ſzkody, głowę przećię zápłáćić powinięn, ktorego więźniá wolno káżdemu y wſzędzie imać, ktoby więzniá odbił, ábo Katá zábił, ma bydź przed Hoſpodará pozwány, y ná gárdle y pocżciwośći karany,

Wieże

Wieze w Koronie na głowniki máią bydź porowná ne, ktore od okná, ktorych do wieże w żiemię w puſzczá ią namniey dwanaśćię łokći w głąb, bywáć maią.

1588 F 463 o mężoboicách ſcrutinicy y wiezy

O Wiezy pars læſa poſt latum decretum, componere nie może, owſzem káżdemu ex Civilibus agere wolno. A ktoby ią wyśiedżieć pro qualitate pænæ niechćiał, albo terminu ośiádánia omieſzkał, rigori práwá w Konſtytucyách Koronnych ma ſubeſſe Wieże. záś maią bydź od Woiewodow y Staroſtow erygowáne, gdżie zaś ſą Stároſtwa beż profitow Iurydyczne, tam nie Staroſtowie ále Powiaty y Woiewodżtwá maią ſumptum obmyślić, ktory ſobie ná Seymikách relationis laudo pri vato uchwalą.

1590 F u titulo publica pœna

O nieczynieniu folgi w więzięniu: ☞ Vrzad Grodzki za ſkazániem ktoregokolwiek ſadu ma bez żadnych wymow y folgi przyimowác. ktoby ſię gwáłtem ná gárdło oſadzić niechćiał, wſzelkie Urzędy ſpołem y Mieyſkie, maia gwałtem imáć ſwawolniká, ktoby go bronił, tákowyſż winie podlega. ieżeliby zás áppellácya wyſzłá od gwałtownika, ma bydż mocniey oſadzony do uczynienia przećiwko niemu dekretu, á ktoby ná goracym uczynku był o głowę poimány. ma Vrzad moc, okowami y łáńcuchámi w drugim więzięniu go oſadzić, ktoby z iednania dobrowolnie więzięnie przyiał: tedy Vrzad folgi mu y uwolnięnia czynić nie moze bez ſtrony. Tym záś co przez dekret ná więzięnie ſkazáni będa, choćby y ſtrona pozwaláłá, Vrzad folgi czynić nie ma, ktoryby záś Vrzad ważył ſię folgę czynić, więzięnie lzeyſze obierać, kuminy pozwolić budowáć, ma dáć pozwány winy czterdzieśći kop groſzy, ſtronie boleiacey wolno dogladáć, ktoby zá iáki wyſtępek lżeyſzy przez Dekret w więzieniu był oſadzony, a nieuczyniłby temu doſyć, ma dać czterdzieśći kop groſzy. Vrzędowi drugie czterdzieśći kop groſzy, ktoby záś będac nieośiádłym ućiekł, ma przez liſt bydź odeſłány do nas Hoſpodara, á my go wywołáć każemy.

Stat, Lit, R. 4 A 52 Fol, 152

W Koronie ktoby pokonány będąc, cżaſu náznaczonego nie śiedżiał, ábo niewyśiedziawſzy poſzedł precż, tym ſamym ſtaie ſię bez czći, ſąd Grodzki ma go wywołáć, poimanego na gárdle kárác, dobrá máią bydź podáne ſtronie, aż do zapłaty głowy.

1588 F 463 O mężoboi. ſcruteniecy y wiezy

Ktoby więżienie zaiednał ochrániáiąc kogo, aby

1588 F 465 A opiekan ktoryby więżieniem

mężoboicá śiedzenia ußedł, máią bydz obádwai karáni, á potym wolno będzie inßemu dálßemu powinnemu o to czynić y pokonác.

1550 F 4 § A ći śię 1578 f 33 śiedzenie Głownikow

Stároſtá głownikowi w wieży piętra, áni kominow budowác nie ma, ktoryby mu w wieży folgował, coraz po 14. grzywien płáćic ma.

1615 f 4 titulo deklaracya bespieczenſtwa

Ktoby kryminałem Szlachćica obwinił y do więżienia dáć y inſtygowáć nań chciał, Vrząd Grodżki nie ma więżienia bronić pod winą 100 grzywien do roſpráwy.

Stat: Lit. R. 11 Art 28. fol: 340

Ktoby Szláchćicá wziął do więzięnia ſwego ſwawolnie, y nád nim śię paſtwił, ábo go w więżieniu umorzył: nie przekonánego práwem potráfiwſzy; wodząc od mieyſca do mieyſcá, álbo na iednym mieyſcu taiemnie chowáiąc, bićiem, morzeniem głodu, y inſze zelżywośći y okrućieńſtwá, iákie nád nim według myśli ſwoiey używał, á krewni iego ućiekliby śię do nas Hoſpodárá, ábo do Vrzędu naſzego Grodzkiego, tedy zá liſtem naſzym, ábo Woiewody lub Stároſty przez poſłańca ma bydż naprzod z więzięnia wyięty y wypuſzczony, po tym mu ma bydż ſpráwiedliwość uczyniona przez tęnże Vrząd Grodzki, ná terminie pierwſzym, iáko zawitym bądź záocznie, albo oczywiſto kłádąc pozwy ná tymże imięniu, gdzie w więzieniu nalezion będzie, na cztery Niedziele. A gdzieby tęn kto kogo w więzięniu ma poſłáńcowi naſzemu, ábo Vrzędowi, ſam abo przez Vrzędniká, ſług y poddanych ſwych w Zamku, abo gdziekolwiek w więzieniu ſwym oſadzonego ſzukáć, abo naydzionego z więzięnia wyiąć niedopuśćił, tedy krewni maią tákiego do nas, abo do Vrzędu pozwáć, żeby ſtanął, y tego więźniá poſtawił. á takowy przećiwnik nam Hoſpodáru zá przewodem prawnym do ſkárbu náſzego zapłaćić powinien czterdzieśći kop groſzy. A nad to iuż takiemu przećiwnikowi na wywod nie ma bydz dopuſzczono, ale żałobliwa ſtrona iuż bliżſza będzie tego bez prawa nań dowodzić. A choćiayby tęn więzięń okrom takowego bez Vrząd naſz wypuſzczenia z tego więżięnia ućiekł, ábo bez porękę wyſzedł, á takową krzywdę y bez práwie ſwe ludziom wiáry godnym, ktorychby naypierwey potráfił, á potym naybliżſzemu Vrzędowi ſądowemu opowiedział, y do ksiąg zapiſać dał, także pozwawſzy do Prawa za ſłuſznemi znakami, ſamotrzeć z żoną, z dziećmi, ábo z przyiaćiołmi, naoſtatek w niedoſtatku tych z ſługámi przyśiągł, tedy ow gwałtownik naypierwey gwałtu powinien zápłaćić dwanaśćie kop groſzy, á potym ſowito we dwoie, iakoby go dwa kroć kijem bił, nawiązać y wſzyſtkę ſzkodę iego, ktoraby w tym więzieniu omięſzkiwaiąc podiął, za ſłuſznemi do-

wody

wody powinięn odprawić y nadgrodzić. A za swowoleństwo y lekkie powazenie prawa, powinięn sam więźienie ćwierć roku ćierpieć w wieży ná dnie, na głowniki postánowioney, na tymże Vrzędzie, ná ktorym będzie prawem przekonany. A ieżliby był tak uporny będac stać za pozwy w więźięniu postawić, abo z więźięnia wypuśćić, badź też sam więźięnia podiać niechćiał, tákiego zá oznaymienięm Vrzędu naszego z Państw naszych wywołać roskázuiemy. A tego więznia my Hospodar moca zwierzchności naszey przez posłáńca naszego abo Vrzad Grodzki, sam iachawszy, ma mocno z więźięnia wyiać, y nawiaski y te szkody za dowodem, na imięniu przećiwnika odprawić. Ieżeliby też y iesżcże sprzećiwił sie, y temu posłáńcowi ábo Vrzędowi Grodzkiemu táki będac przed Nas mandatem pozwány, ná rok zawity albo przed sad głowny, gárdło tráći. Ieźliby kto kogo, w tákim swawolnym, á bez práwnym więźięniu umorzył, oślepił, ochromił, tedy sam ná tymże członku ma ćierpieć z rozsadkh naszego Hospodarskiego, ábo sadu głownego, ábo też Grodzkiego. A ieżliby ná śmierć zámorzył, á byłoby to nań doskonale przewiedźiono, tedy ná gárdle ma bydź káran, á głowczyzná, szkody, y utráty, z imięnia iego zápłácone bydź maia. Toż sie ma rozumieć o Szláchćiankach, Pánnách, Wdowách, y Mężátkáách.

W Koronie gdyby Szlachcic Szlachcica gwałtem do więźienia wźiął, ma bydz karány winą 120. grzywien y ma śiedziec ná dnie w wieży rok za winę, á znowu ma tyle troie siedźieć, iáko onego długo w więźieniu trzymał, sub pœna infamiæ, nad to szkody powinień odłożyć, na ktore Actor przyśięże, á rány ieźliby iakie miał, według Prawá zápłáćic. o co Sądźiem ski ma ex scrutinio uznawáć, á o wyswobodźenie z więźienia tákiego wolno káždemu powinnemu, ábo przyiaćielowi, tákze Panu o slugę, y sludze o Paná pozywáć ná roki Grodzkie peremptorie, ná ktorych ma Starosta skážáć eliberationem onego więźniá pod winą bániciey, niedopuszczáiąc w tym żadney appellacyi. 1588 Fol 451 O poimaniu y w sadzeniu Szláchcica

Toż się y ná Stárostę ma śćiągáć, gdyby kogo sub prætextu officij poimał, wyiąwszy práwem przekonánego y gorącego vczynku. Ibidem

Wyimuiąc z tego slugę iawnego złodźieia, abo zdray 1588 1598 f 705 o slugach

cę, ktorego wolno poimać złodżieiow, rozboinikow, mężoboicow, y ktorży rękoimią po ſobie dáią, wolno łapáć.

134. Władza Woiewody Staroſtow y Vrzędow ich

Stát. Lit. R. 4. Art. 30. Fol. 148.

Co máią ſadzić Woiewodowie, Stároſtowie, y Dzierżawcy, y o ich pozwiech, o co máią bydź dawáne, y o ſkazániu zá nieſtaniem ſtron, y o goracym uczynku: ☞ ſadzić máią, te Artykuły. 1. Naiazd gwałtowny ná Dom Szláchecki, y inſże goſpodárſtwo. 2. O gwałt Kośćiołá Chrześćiáńſkiego. 3. O zgwałcenie Pánien, Niewiaſt. 4. O gwałt w Mieśćiech. 5. O rozboy po drogách. 6. O złodzieyſtwo. 7. O fałſz. 8. O pozogi domu ábo gumna. 9. O czáry. 10. O trućiznie. 11. O odpowiedź od Szláchćicá Szláchćicowi ná zdrowie abo ogniem. 12. O głowę Szláchecka, tákże y o poręcznikow tákich, ktorzyby o pochwałkę ná gárdło, ábo ogniem koło ręczyli, o zbieg, Czeladź, ſługi, wolno lub do Ziemſtwá, lub do Grodu, w niebytnośći ich ſędzia y Piſarz ośiádłemi y przyśięgłemi bydź máią. A gdzieby kto ná goracym uczynku tych wyżey pomięnionych Artykułow, ktoregokolwiek ſtanu był poimany, tęn má bydź ſadzon bez pozwu, ktoby záś zniknał y ſkrył śię, tęn ſzukan bydź ma przez dwádześćia Cztery godzin zegárowe, ktoby záś do imięnia ſwego, iuż iman nie ma bydź tylko pozwan, nieośiádłego wolno záwſze gdźie chćieć imáć, gdyby záś ſzło o gárdło ábo o krew, iuż ſtroná żáłobna nie przez umocowánego, ále ſama przez śię ſtawáć ma, pozew ták záoczywiſtym, iáko y záocznym podániem ma bydź położony ná cztery Niedziele, ktoby nie ſtánał, tedy zá nieſtannego wywołan bydź ma, po tym nam przez liſt Vrzad ma dáć znáć; zá ktorym, my tákowego wywołáć każemy; ieżeliby kto gleytu potrzebował, nie więcey tylko do trzećiego rázu ma bydź dány. Coby záś do náſzego ſadu Hoſpodárſkiego należáło, to my ſami z PP. rádámi naſzemi nieodwłocznie mamy ſadźić. Wſzákże to podnieśięnie wywołánia goracemu uczynkowi y práwu ubliżáć nie ma, o rzecz mnieyſza wywołanie bydź nie ma, może też Vrzad Grodzki ſadzić o gwałtowne wybićie z domu ſpokoynego, y odięćia imięnia, tákże o zbićie Woźnego, y odięćie mu liſtow, o bezpráwne więźięnia Szláchćica, więcey nád to ſad Grodzki ſadzić nie ma, y ſad bydź trzyman nie ma.

Stat. Lit. R. 4. art. 30. F. 150.

O krzywdách: w rzeczách krwáwych, ſadowi Grodzkiemu należacych, komuby śię działy od Woiewodow, Staroſtow ſadowych y ich Vrzędnikow Grodzkich ſadowych, z ich ośiádłośći: ☞ máią bydź o to pozwáni do drugiego ſadu Grodzkiego bliżſzego Powiátu, á oni powinni śię będa ſtánowić, y roſpráwę uczynić opowiádánia też y zápiſowánia wolno czynić gdźie chćieć ſtronie żáłobney,

Staro-

Stárostowie gdyby z imion Krolewskich ábo swoich właśnie Szláchćie winni o zbiegi, u krzywdżony ma do Grodu bliższego w Woiewodztwie tym pozwáć rokiem zawitym: á tęn sad Grodzki ma Exequucyą czynić na Dobrách Stárośćinych, pod ſtráceniem Vrzędu. 1578 F 338 titulo ſprawiedliwość

Pozew ná tym imięniu kłaść z ktorego krzywdá.

135. Wolkomirsk. Stat, Lit, R. 4 Ar. 17

Sądy źiemskie Wilkomirskie ☞ w Onikſztach sądzone bydź máią, tá ſtroná od rzeki Pieny ku gránicy Inflandskiey tym sposobem iako w Oſmiánie y Trokách. 1590 const F 586

Place na domy sądowe w Wolkomirsku na Vpićie y w Poniewiezu ☞ wymierżone bydź máią. 1601 const F 761

Approbatio Domu sądowego Wolkomirskiego. 1609 const F 910 vel 912

Plác ná zbudowanie sklepu na chowánie kśiąg Ziemskich y Grodzkich Wolkomirskich ☞ Staroſta wymierzyć obiecuie, co conceditur & approbatur. 1641 const F 45

Sklep ná kśięgi Wilkowirskie ☞ ná wybudowánie tego podatek uchwalony approbatur. Plac ma bydź wymierzony. 1647 const F 14

136 Wozny.

O Woznych ☞ nad vſtawę ſtatutową, iako pomielnego, ták y innych dochodow bráć nie maią. 1616 const F 49

137 Wywołánie.

O sposobie wywołánia, iákiemi słowy ma bydź czynione, y ochowaniu Káta ná Vrzędzie Grodzkim: ☞ ma bydź wywołánie ná liśćiech Krolewskich oznáymione, y przez Woźnego ná mieyscach w Státućie opisanych, czynione y ogłoszone, gdyż tęn imięniem N. uczyniwszy táki á táki uczynek, przećiwko Panu Bogu, zwierzchności Hospodárskiey, y práwu pospolitemu, á będac pozwány nieſtánowił się, z tych przyczyn I. K. M. tego N. nieposłusznego wywoływa z Páństw swych &c. A tym czásem poki wywołáńcem ieſt, żoná iego ma bydź rozumiána iáko Wdowá, dzieći iego śierotámi, á dom pusty: w tym też Vrzad Grodzki obowięzuięmy, gdzie Prawá Máydeburskiego nie mász. Iż máia y powinni będa ná Vrzędziech swoich Mistrzá, to ieſt Katá ku karániu złych swawolnych ludzi, ktorzyby prawem pospolitym ná smierć pokonáni, ábo ná mękę wydáni byli, żeby ſtroná powodowa nie szukaiac y niebáwiac kátá, z inszych Miaſt, mogła go záraz na tym Vrzędzie ku wykonaniu skazánia Vrzędowego mieć. A ieżliby Stát. Lit R. 11 art 5 Fol. 322

by Vrzad w tym był niedbáły, tedy czásu potrzeby, nie ftroná, ále Vrzad fwym nakładem będzie powinięn z kąd może nábywáć, bez żadney przewłoki, á ftrona iako dawny zwyczay ieft Katu ná mieyfcu płáćić będzie powinna.

O imaniu wywołáńcow pátrz w Rozdziale 11. Artykule 4,

O Bánicyách y fubłewácyách patrz w Rozd: 4. Art: 30. w tey záś teráżnieyfzey Księdze in Statu meritarum & demeritarum perfonarum.

O nieprzechowywániu wywołáńcow Rozdział 11. Artyk: 36.

Z wywołáńcem nikt obcowáć nie ma. Rozdż: 11, Art: 36,

138 Wywołáncy

Stat. Lith. R. 11. Art. 68 F. 368

O nieprzechowywaniu wywołáncow we wfzyftkich Páńftwách náfzych: ⁂ áby ludzie fwáwolni czáfu wywołania folgi y obcowánia nie mieli w Páńftwach náfzych, nie máia bydz ni przez kogo przechowywáni.

139 Zaboy w zwadźie

Stat. Lit. R. 11. Art. 22. Fol. 335.

O tym ktoby kogo w iákiey zwádzie, nie umyślnie, ále w obronie zabił: ⁂ y tákowy przypadek zarazem ludziom poftronnym, á potym y ná Vrzędzie náfzym fadowym naybliżfzym opowiedział. A gdy do práwá o to zaboyftwo przyćiągnion będzie, tedy on ma wyświadczyć śię ludźmi dobremi wiáry godnemi, ktorzy przy tym byli y to widźieli, iż fię to nie umyślnie ále w obronie ftało, przy tákim wyświadczeniu, ma fam famotrzeć przyśięgę ná tym uczynić, iż to zaboyftwo nie umyślnie, ále zá poczatkiem onego zabitego, y w obronie uczynił, tedy po przyśiędze od gardłá, y więzięnia wolęn będzie, tylko głowczyznę powinien płáćić. Lecz ieżliby tęn kto zwadkę pocznie, kogo zábiłby przećiw temu przy zabitym dowod ftronie żałobney ma bydź dopufzczon, to ieft przy opowiádaniu y przy innych poftępkách.

1588 fol. 463 O Mężoboiftwie.

W Koronie w obronie żdrowia fwego, gdy kto kogo zabiie, a kiedy fię to ex fcrutinio pokaze, y fześćią świádkow tego dowiedzie; wolen zoftáie, záplaciwfzy tylko 60. grzywięn głowczyzny.

Stat Lit R. 11 Art. 23 Fol. 336

O nieumyślnym y przygodnym mężoboyftwie: ⁂ Ieżliby kto z przygody, á nie z chęći, nie z waśni, ále z niewiádomośći ftrzeláiąc ná zwierzá, ábo ná ptaki, kogo zabił. 2. Ieżliby Rzemieślnik buduiac dom, ábo muruiac, á drzewo ábo cegłę, kamień nieopátrznie upuśćił, y kogo tym zabił. 3. Ieżliby rabiąc drzewo śiekierá z toporzyfka fpadfzy kogo rániłá, y od teyby umarł. 4. Gdyby pośieczone drzewo walac fię, z niewiádomośći tego, ktoryby śiekł, kogo zabiło. 5. Ieżliby komu ftrzeláiąc z łuku ábo z ruśnice do czapki, y do iákiego infzego celu, ftrzałá abo kulá wziąwfzy pochop w bok, ábo przez gorę kogo zrániłá, á od teyby rány umárł, á nie miályby te ofoby między fobą pierwey waśni, tedy dla tá-

kowego

kowego przygodnego mężoboystwá gdy się ludźmi dobremi wiáry godnemi wyświadczy, náostátek y sługámi swemi przynamniey sámotrzec przyśięże, tákowy na gardle y więzieniem karány nie będzie, iednak głowczyznę według stanu zabitego zápłáćić. 1588 Fol 463

W Koronie mężoboistwo przygodnie tak się rozumie, gdy kto niemáiąc z kim przed tym zaśćia, zwady, nienawiśći z przygody zabił człowieká. Ale w Mieście we wśi, przy domu gdźie ludźie chodzą, także w przezroczystym polu, gdy kto z rusnice zábiie, mianowane mężoboistwo z przygody iść nie ma, scrutinium ma bydz w tákich rázach. Ibidem fol. 464

O człowieká przyiezdego y bezplemiennego: ☞ ktorego głowczyzny szukáć nie będźie komu; tedy skoro tákiego człowieká trup będźie naleźiony, tegoż czásu Vrzad z Zamku ma obesłáć wszystkich Mieszczan, ludźi śielskich, ták też poddanych naszych y Szláchetkich, á opyt uczynić rázy dwá. A gdźieby się ná tych dwu kupách o tym zábićiu dowiedźieć nie mogli, tedy trzećią kopę przyśiężna ma Vrząd zebráć, na ktorey powinni będą stánąć wszyscy, á Vrzad ma z Miásteczek y z wśi okolicznych po trzy człowieki stárszych, iáko Woytow, Ławnikow, y inszych mężow dobrych wiáry godnych do przyśięgi obráć, ktorzy powinni będą przyśiądz, iż sami nie są przyczyna tego zábitego, y o tákim zaboycy nie wiedzą. A ieźliby ktory z tych kapnikow, ná przyśiężney kopie nie stali, ábo choćiasz stanawszy, przyśięga odwieść się niechćieli, tedy takowi powinni będą głowczyznę sámipłáćić, a so bie winnego szukáć. A tá głowczyzna má zostáć przy tym Vrzędzie w ktorym tęn trup naleźion. A potym gdyby krewni owego zábitego náleźli się, y świádectwo Vrzędowe ná powinność krewna zá sobą mieli, tedy ma tá głowczyzná onym krewnym oddána być. A tá kopá má bydź czyniona w około dwie mili, ludźie ná nię wzywaiac przez Woźnego ogłaszaiac ná targach, przy Kośćiołach y wszędzie. A ieźliby kto przez trzy látá do głowczyzny nie przypowiedział się, tedy Vrzad połowicę tey głowczyzny ma przy sobie zostáwić, á połowicę ná Szpital oddáć. Stat: Lit R. 11 Ar 26. F 337

W Koronie o mężoboystwo niewiádome urząd żadnego winić nie má, ále krewni dowiádowáć się máią, táże gdy kto z przygody, nád mniemánie umrze, utonie, ábo z drzewá spádnie. H P 184 H L 65

In defectu powinnych: Pąn o sługę pozywáć może 1588 F 480 titulo de homicidio

140 Zapalácze incendium

O zapaláczách Miast y Domow: ☞ Ieźliby kto ważył się za Stat Lith R. 11 Art. 18 F. 332

 palić

paiić, Zamek, Miásto, ábo Dwor nasz Hospodarski, lubo czykolwiek, tedy gdyby był zaraz na uczynku poimany, za słusznym dowodem, tak iáko y o innych rzeczách krwáwych, także o dowodzie gwałtownego náiazdu na Dom Szlachecki sześcia Szlachcicámi, zostanieli w tym winięn, ma bydź sam ogniem spálon, á maiętnosć uszkodzona ogniem, z máiętnośći teyże iego, ieżli ktora będzie, płacona bydź ma.

H P 140

Ktorzy palą Domy, gumná, álbo ktore inne dobrá śmierćią okrutną, y nayßkarádnieyßą maią bydz karani.

141 Zápisy.

Stat. Lit. R 7. Artic. 5. Fol. 253

O zápisiech imion Oyczystych, y Maćierzystych, y wszelákim obyczaiem nábytych: wolno káżdemu imioná swoie Oyczyste, Maćierzyste, y inne wszelakie, niepátrzac trzeći y dwuch cześći według woli y myśli swey, przedáć darowáć, zapisać, zástawić, od dzieći, od bliskich oddalić, według baczenia swego tym szafowáć sprawiwszy ná to zapis pod pieczęćia swa, y z podpisem ręki, kto pisać umie, y pod pieczęćia ludzi dobrych trzech ábo czterech osob narodu Szlácheckiego, wiáry godnych, w Wielk: Xięstwie Litewskim ośiadłych, oczywisto od tego kto przedáie na to uproszonych. A ieżliby pisać nie umiał, Pieczętarzow uprośić ma na to, a potym sam przed Urzędem zeznáć ma: á ieżliby w tym Powiećie dáleki Vrzad był, tedy wolno y w innych księgách. A tęn ktoremu zapisza, wyiawszy wypis, do własnego Vrzędu y ksiąg podáć ma. A co nami samemi Hospodarem abo sadem głownym będzie zeznano, to przez przenoszenia do inszych ksiąg wázno ma bydź.

H P F 18

W Koronie bezpotomni, tylko wolny ßáfunek Dobr swoich máią.

1550 F. 7 & 3 zabiegáiać trudnośćiom iz réz

W Koronie dla przyimowánia zapisow, abo zeznánia, vrżąd do nikogo iezdźić nie ma, ale káżdy do ksiąg oczywisto stánąwßy, będąc ná vmyśle zdrowy, przyznawác powinien. Awßákże Krol I. M. do ktorych z syłác może.

1577 F 305 Przedame wieczność

Ktoby imienie swe przedał, &c. abo iakimkolwiek práwem innym ná wieczność oddał, takowe przyznanie w Powiećie swym własnym, á nie gdźie indziey odpráwowane bydz ma. Wßákże z Káncellaryey I: K. M. ábo ná seymie uczynić to może, inaczey żapis ná wieczność uczyniony nie iest ważny.

W ßelá

Wſzelákie zeznánie zápiſow, ktoreby do kśiąg odległych zeznáne były, przez wierzyćielá, ábo dłużniká lub to y przez ſługę ich do kśiąg onego Powiátu, pod ktorym te dobrá leżą, máią bydź przenoſzone dla wiadomośći káżdego. 1588 F 467 O wá zneśći zápiſow

Zápiſow per oblátam podánych oryginały máią Piſarze wrácáć tym komu służą. 1566 F 105 titulo wrácánie

Zápiſow wſzelákich w Káptúrách w W. X. Lit. od zaczęćia tychże ſądow, á z doſkonczeniá valor taki, iá koby in quovis ſubſellio regnańte Principe uczynione były cavetur w Confederácyách Generalnych. 1568 F & 1674

Ieżliby komu zapis potrzeba uczynić, krom rokow Ziemſkich: ☞ ma przyść ná roki Grodzkie, y tam zapis ſpráwiony przed Vrzędem pokázáć, wyznáć, y w kśięgi od słowá do słowá wpiſáć, y wypis wziąć z pieczęćią, ktory zapis trwáć będzie áż do dwoygá ſadow Ziemſkich, ná ktorych ze dwoygá iednych, ſądownie odprawionych á nie daley on zapis ma bydź podany, inaczey żadney mocy nie ma. A ieżliby ktory zapis na wieczność komu dány nie według tego Statutu był ſpráwiony, taki zapis ma bydź nikczemny, tylko dawnośći Ziemſkiey ku zburzeniu tego zapiſu by żałobnik nie omięſzkał. Stat Lit R 7 Art 2 Fol. 254

Przedáża ábo powdánie Dobr Ziemſkich, nie w Grodzie ále w Ziemſtwie przyznawáią; á ktoby w Grodzie przyznał, á do roku y ſześćiu Niedźiel do Ziemſtwá przenioſu nie vczynił, tákowe przyznánie nie ieſt ważne. H. L. 207. 216

Vrząd nie ma do nikogo ieźdźić, dla przyimowánia zápiſow, recognicye máią bydz circa Acta, gdy oczywiſto ſtánie, zdrowym będąc na vmyśle. 1550 f. 7 żabiegáiac

Zápiſy w kśięgách odległych zeznáne, ad proprium Forum máią bydz podawáne, á od podania ma ſię potioritas rozumieć. 1588 f. 468 titulo o rożności

Zápiſy Grodzkie, ten ſobie ma przynośić, komu służą, choć po wyśćiu roku, ieżeli Roki Ziemſkie nie były. 1576 f. 298. o Piſarzu 1581 f. 377 titu. Przenieśienie

Wárunek ná przenieśienie z Grodu do Ziemſtwá Stat. Lit. R: 7 Ar: 3 fol: 255.

☞ *Gdy kto kupie, darowiżny y inſzych zápiſow do*

 kśiąg

do kśiąg Ziemſkich przenieść nie mogł, dla woyny á powietrza morowego, nic ſzkodzic nie ma. Iednák po ziechaniu ze ſłużby nászey, y po powietrzu, zaraż ná ſądach Ziemſkich pierwszych podáć powinien ten zápis

1576 F 280 Præſeriptio ſeu Fataliá 1588 fol 481 de præſcriptione & fatalibus interregni

W Koronie każda ſtroná. tak powodowa iako y pozwana, pod czás śmierći I. K. M. má mieć fryſztu od dniá Koronácyi, aż do Roku ná popieránie ſwey záczętey ſpráwy, á w tym mu dawność iść nie ma.

Stat. Lit. R. 7 Ar. 4 Fol. 256

Nie ma nikt nikomu żadnego ſpádku zapiſowáć czego w ręku nie ma osobliwie ktoby ieſzcze żył, á ow co ma nań ſpáść chćiałby komu zápiſáć, tedy tákowego ſpadku, nikt nikomu zápiſowáć nie ma, y táki zápis nie ma bydz dźierzan. Wſzákże po śmierći tego, po ktorym ſpadek idźie, wolno to uczynić dla dochodzenia ná kogo innego wlać. Ták też y tákie imienia ktoreby ſam zaſtawił, ábo dożywoćiem komu puśćił, wolno iemu nimo tego, kto w zaſtawie ábo w dożywoćiu trzymáć będźie inſzemu komu wieczność puśćić.

1550 F 4 § A 14 wiele

Expectatywy zniesione w Dobrách Krolewskich y więcey dawáne bydź nie máią.

To ſię rozumieć ma, y o zápiſách przyſzley ſukceſſyey.

Stat. Lit. R. 7 Ar. 5 Fol. 257

Ktoby komu zapiſał imienie ábo ziemię po ſwym żywoćie, á ten komuby zapiſano, tego śmierći nie doczekał, y pierwey wmarł ow zas po smierći iego inſzemu znowu tęż rzecz zápiſał, tedy pierwſzy zapis, ma w mocy zoſtáć, toż y o kupnie imienia rozumieć.

1588 F 467 o Ważności zapiſow

Kto będźie miał pierwszy zapis, y práwo na iákie Dobrá, tego ma bydź lepszość práwá.

1588 F 468 o ważnośći

Kto ma pierwszy zápis; tego ieſt potioritas, ſuper bonis oneratis, choćiaſz poślednieyszym proceſſem y choć by kto inszy pierwszy Proceſſ otrzymał, do pośledniey-ſzego zápiſu.

Stat. Lit. R. 7 Art. 6 Fol. 257

Ktoby ná ktorą rzecz dał zapis, przed Vrzędem zeznány, ten zapis przed Vrzędem zeznány ma przy mocy zoſtáć u każdego Prawá, powinięn naprzod zapis uczynić ręką podpiſáć, y rękámi Samśiadow, y pieczęćiámi zápieczętowáć, po tym przed księgámi zeznáć. A tęn kto zakupuie, też ma liſt przećiwny temu u kogo zakupuie dáć pod pieczęćią ſwą, y ręką ſwą podpiſáć, także dwiemá pieczęćiami poſtronnych, á ow zaś kto wykupuie, przy wykupnie liſt ow powinięn wroćić. A gdyby kto zápozwany wroćić niechćiał, przed Vrzad, przez ſkázanie ma do powrotu bydź przyimu-

przymuſzon, y owego za odebraniem pieniędzy ſwym, kwitować nad to ieſzcze ſtronie powodowey ſzkody nadgrodzić.

W Koronie kto komu pieniędzy pożyczy, á zápiſu niemáiąc dłużniká do práwá pozowie, tedy dłużnik przyśiągſzy że nié nie winien, zoſtáie wolny od płácenia długu. H P. 155. Zwyczay Krákow:

W Koronie zámiáná, dár, abo iakimkolwiek ſpoſobem máietności oddalenie tákże przedánie, ábo powzdá nie przed Vrzędem w Powiećie ſwym właſnym ma bydź przyznane. Wolno też kontrákty ſwe wiecznie około imion ſwych przed Vrzędem y Kancellaryą K. I. M. przyznawác, á ieżeliby był uczynion na vrzędźie nienależnym, tákowe pozwanie nie ieſt. 1577 F 505 Excepta Mázowieckie

Kontrakty ſłowne o Dobrá dźiedziczne nie ſą wáżne, y zadátki, ábo zákłády nie maią mieyſcá y owſem giną. Nie doſyć że przed Vrzędem Grodzkim, ále ſądowym gdy ſądzą, ábo okreslono czás ſądow w Rozd: 4, Artyk: 33. y onerowány ieſt Sędzia, w tym iáko publica perſoná áby ná ſądźie, nie bez ſądu zapiſy przyimował według Rozd: 4. Artyk. 7. 1576 F 311 titulo o kontrak: słownym

Zapiſow áni żadnego zeznania, nie ma żaden Urząd przyimować, tylko circa Acta. 1550 F 3 § iż tez

O zapiśiech ktore maią bydź u Práwá przyimowáne, krom zeznánia Vrzędowego, y o pożytkach Kupieckich: ☞ ma bydź zápis według wyżſzego opiſany, nápiſany, ręką podpiſany, pieczęćią zápieczętowány, y pod pieczęćmi ludzi ſwiáry godnych, á kto piſać nie umie, tedy przy pieczęći iego, y pod pieczęćiámi naymniey trzech Szláchćicow ná ſummę pieniężną, ábo rzecz iáką pożyczána, krom Vrzędu zeznány, y krom pozwolenia ná nim wwiązánia, zá mocny przymowan bydź nie ma. Wſzákże gdyby kto chćiał przećiwko zapiſowi ſwemu mowić, tedy tęn nie przez Prokurátorá, ále ſam u práwá uſpráwiedliwić ſię ma. Ieżeli ſtroná dowiedzie rzetelnego zapiſu: ſkázánie ma bydź y odprawá, á tęn będzie powinien wyśiedzieć w wieży, ſześć Niedziel, y choćby tylko pieczęć przyznał, á powiádał że ná membránie zapiś nápiſány, tedy y to ku pomocy iemu iść nie ma. Stat Lit R 7 Art: fol. 258

H P 308

W Koronie przyznanie pozyczonych pieniędzy przed vrzedem ma bydz vczynione, á gdyby kto komu pieniędzy, bez vrzędowego przyznánia pożyczył, á byłby o to dłużnik do Práwa pozwany, przysięgę vczyniwszy w tym, iako nie iest dłuznym, zostáie wolnym.

Stat Lit. R 7. art. 8 F 259.

O Zapisiech ludzi prostych wolnych, pochożych y ná Arendę dánych: ☞ *Iezeliby ktory człowiek zádał się záktorego Páná, á ten Pąn maietnością swoią zápomożenie iemu iákie vczynił, á on by człowiek ná tę maietnosc od Páná wziętą, list, zapis swoy dobrowolny z obowiąskami pod pieczęciámi trzech Szláchcicow wiáry godnych dał, tákowy zapis u Práwá za mocny y słuszny przyimowan bydż ma. Ludzi iednák Oyczystych od Panow zbiegłych, takowy zapis ważny bydż nie może. potemuż y ná árendy myt. kárczem, młynow, robot leśnych y inszych pożytkow zápisy dane u prawa przyimowane bydz powinny.*

M. P 66.

Przywileie y zapisy pospolite nie máią bydż, ná insze rozumienie wzkłádáne, iedno *iáko nápisáne są, y tak iáko sáme w sobie brzmią.*

Stat Lit. R. 7. Art. 18 f. 265.

Gdyby kto komu dawszy ná śiebie zapiś, á w tym nieuiściwszy się umarł: ☞ Ieżeliby był zapiś, słusznie według Statutu opisány, a tęn sam coby opisał, nieuczynił dosyć, y był ieszcze pozwan zá żywotá o niedosyć uczynienie, y z práwá by co ná nim skazano, á on by w tym czáśie zmárł, tego nie zápłáciwszy, tego Vrząd ten ktory osadził, odpráwę ma ná imieniu iego uczynić, ktorego gdyby nie było to ná máietności ruchomey, toż y potomkowie iego uczynić y zápłáćić powinni. A ieżli o oczyszczenie pozwáni będą, oczyśćić máia. A gdzieby o to nie będąc ieszcze do Prawá pozwány, ábo przed rokiem w liśćie opisanym zmárł, tedy więcey płáćić nie máia, tylko iśćizny sámę á sowitosći, win, ani nakładow nie maia płáćić, okrom ieżliby żoná, ábo dzieći dorosłe tego zmarłego zárowno w tym liśćie opisani, tedy tákowemu zapisowi powinni będą dosyć czynic. Wszákże ieżliby mąż od żony ábo dzieći zmarł, nie zostáwiwszy nic substáncyi, tedy żoná áni dzieći luboby przez się sáme nabyte miały imienia, szkodowáć ná tym nie maia; wyiawszy gdyby iáki spadek ná dzieći po iego śmierći spadł, ná ten czas powinni

będą

będą dosyć uczynić zapisowi Oycá swoiego. A ieźliby dzieci ábo y potomkowie tego spadku dochodzić niechcieli, na tęn czas iuż żałobnikowi wolno owego spadku dochodzić, y swoie z niego odebráć, ktorego gdy doydzie imienie toż trzymáć do oddania summy pieniężney y nakładow.

Vide wtey księdze in statu máteriarum Iudicium intrantiú Titulo Testámentá

Coby się omyłką w zápisie stáło przez piszącego, ábo skrobáno ábo popráwowáno.

142 Záſtáwa

Każda zastáwá y dług pożyczony dawnośći nie ma ☞ *Ale dziedźicowi wolno záwsze odłożywszy summę pieniędzy przed Práwem na zastáwy dziedźictwa swego doyść, ták za práwem przyrodzonym, iako y ná bytym. Tymże sposobem wszelakiemu stánowi długow swych pożyczonych, za opisem według Statutu spráwionym ná iśćcu y ná potomkách iego dochodźić, chociaszby się y przez dawność Ziemską nie vpominał*

Stat. Lit R: 7 Art 12 fol: 261.

Maiętności abo dźiedźictwá w pieniądzách zastawnego, ktoby we trzydźiestu lat nie wykupił, dźiedźictwo dawnośćią tráći.

H P 92

Præscriptia na wieczność nieidźie, ná dobrách w Posagu, ábo przeżyskách puszczonych y wyderkafem zapisánych.

1576 f. 306. titulo o Præscriptyi,

O sposobie dowodu zastáwy imięnia leżącego, gdyby kto kogo ku bróniu pięniędzy pozwáł: ☞ ktoby chćiał wykupić dziedźictwo swoie, á tęn ktoryby w imięniu śiedział, zeznał się do zastáwy, Vrząd ma rozeznánie uczynić; ktoby záś twierdził że to imienie nie zastáwa nie od powodowey strony trzymał, y dawność Ziemską ku temu przypowiedział: tedy zá tym y ku dálszemu dowodowi práwnemu iść ma. Iezliby tego stroná powodowa, iż to imięnie w domu iego pierwey niż w zastáwę poszło było ná piśmie, ále zá żałobą do przyśięgi się bráłá, tedy bez tego y do dowodu nie ma przypuszczoná bydź, á le dzierżący przy dáwnośći, że to iego iest własność, ma przyśiądz, A gdzieby przy dáwnośći y dowod listowny pokaźáłá, tedy y bez przyśięgi przy dzierzeniu má zostáć: ktoby tedy o táką zastáwę do dziesiąciu lat milczał, tęn o táką zastáwę wiecznie milczeć ma, wyiąwszy tylko dzieci lat niedorosłe, tákże ktoryby doszedszy lat swych do dzieśiąciu lat w milczeniu był, o to wiecznie milczeć ma. Potemuż gdyby kto od Statutu w Roku 1529. wydánego upominánia nieczynił, milczeć má.

Stat Lit R 7 Art 13 Fol. 261.

 Przy

Stát. Lit, R, 4 Ar 12 y 14.

Przy dokumentach na grunt dziedźiczny pokazánych dowod przyśięga.

H P 522.

Gdyby strony powodowey ábo pozwáney Prawo o rzecz ábo imienie przez dawność wątpliwe było, zawsze przy possessyey owey rzeczy ábo imienia, za tym dekret ma bydź dany, y do dowodu przypusczony bydź ma.

Stat, Lit, R. 7. Art 14. Fol, 263

O odkładzie summy ná zastáwę: ❧ Ieżeliby ktokolwiek imienie, ábo inna rzecz iáka komu zástáwił, na rok, w liściech pomieniony chćiał wykupić, á ow pozwany niechćiał bráć, zá czym przy Vrzędzie ma pieniadze zostáwić, á Vrzad ma mu wwiązánie w to imię záraz dáć, á Vrzad ma pięniadze oddáć zastáwnikowi nic z nich nie wytracáiac, ktoby zás do sądu pozwány stanał, ma wziawszy pieniadze swe, imienie żáłobnikowi oddáć, dźwnośćia się nie wymawiaiac. Wyiawszy gdyby kto na czas w liście wyráżony nie wykupił, ma czekáć drugiego roku, á ieżeliby umárł tęn co zástáwił, tedy bliscy wykupić moga.

588 F 461 O wykupieniu.

Ten ktory maiętność swoię od zastáwniká wykupuie, rokiem zawitym sądzony bydz ma. A gdźieby wyszłá o toz appellacya do sądu Trybunalskiego, w káżdym terminie sądzony bydz ma, nie czekáiąc terminu własnego Powiátu.

H P 522.

Ieźli kto kogo pozywa dziedźictwo, abo o zástawę, a pozwány na roku zawitymby nie stał, tedy powodowa stroná, żyskiwa dziedźictwo, pozwanemu wroćiwszy pieniądze.

H P 523 Zwyczáy ziemie Krakow: 576 i 301 O areszt.

Przy wykupie Człowiekowi osiádłemu pieniądze areßtowáne bydz máią, wyiąwszy żeby miał mnieyszą maiętność.

H P, 288.

Gdy kto dobrá Oyczyste przedá ábo zastawi, á zapisawszy się oczyszczáć, á tym czasem umrze, potomstwo zmarłego z Dobr Oyczystych winno będźie tekto ktorzy siedzą w Dobrách iego chocby lat niemieli.

Stat, Lit, R, 7 Ar, 19 Fol, 267

Rok práwu o zastáwę ma bydz położon zawity, y ieżliby co po wydanym roku zepsował w imieniu nadgrodźić powinien, y dochodow y pożytkow nie bráć,

co

co gdyby uczynił, ma bydź pozwány ná rok zawity y wſkazánie ma bydz ná iego máietnośći y odprawá. Ieżliby nie był ośiádły, ma ſummá bydź náurzędźie położona y areſztowána, z ktorych po tym za dowodem ma bydź ſatisfactia ukrzywdzonemu.

Ieżliby kto imienie ábo iáką rzecz ruchomą záſtáwną drugiemu w więkſzey ſummie záſtáwił ☞ *Kto tego ſłuſznym zapiſem dowiedźie, że mniyſzą ſummę wźiął na zaſtáw, tedy dźierżący, pieniądze ſwoie odebrawſzy oddáć powinięn temu, kto záſtáwił rzecz iego, á ten co więkſzą ſummę da, na iśćiu ſwego ma patrzyc. A gdzieby zapiſu żadnego nie było, tedy dzierżący bliżſzy będźie przyśięgą potwierdźić, tę táką ſummę dał a zatym pieniądze ſwoie odebráwſzy, zá ſtawę w roćić ma.* Stat Lit R 7 Art 10 Fol. 208

W Koronie *gdźieby kto więkſzą ſummę ná dobrá dał, tedy ná zoſtáwie ma przeſtáć, á nie ma tey ſzkody nikomu, tylko ſobie przypiſać. A ieżliby to ſobie obwarował, przy záſtawie Sędzia ma ſkazać, áby ten ktory piniędzy pożyczáł ſummę wypełnił, a ieżli by też więkſza ſumma była, niz pożyczył; oſtatek winięn oddáć.* H P 513

O *Imienie záſtawne ná rok pod ſtráceniem* ☞ *kto by ná rok w zápiſie naznáczony niewykupił, od Dobr odpada, á ten kto zakupił, po onym roku przy imieniu zośtáć ma wiecznie: wſzakże gdyby ten co zoſtáwił przed rokiem umárł, tedy choćia y on rok zapiſány miał, wolno będźie potomkom odłożywſzy ſummę piniądzy, tę zaſtáwę wźiąć.* Stat. Lit R: 7 Ar:21 fol: 208.

O odięćie imienia záſtawnego: ☞ *Gdyby kto imienie, abo iakąkolwiek inną rzecz záſtawiwſzy á pinię-dzy nie oddáwſzy imienie ábo rzecz owę upornie y ſwawolnie odebrał, tedy zá ſłuſznym dowodem przećiwnik* Stat Lit: R. 7 Ar 22 f. 208

powinień zapłácic 12 rubli groſzy winy, y wſzyſtkie zá ręki w liśćie ſwym opiſáne, przytym káżdy dżien nie zasłużony od każdey służby zupełney po 6 groſzy Litewſkich, á ktoraby służbá pieſza na tydzien na robotę nie chodziłá, tedy po trzy groſſe płáćic ma. A inne ſzkody vrząd ma obſzácowáć, y ſowitą nagrodę nákazac. A iezeliby kto co odćiął záſtáwnikowi z záſtáwy, tedy ten co záſtáwił, owego oczyśćić ma, á nieoczyśćili, tedy ták wiele ludźi moznemi y źiemiániámi, ma to iemu nádgrodźić.

H P 222 1588 F 461. O gwałtownym wybiciu

W Koronie gdyby kto kogo ſwawolnie z imienia wygnał, zaraz w tymże miesiącu ma uczynić proteſtacyą u Stároſty y tego ſwawolniká pozwać, a vrząd má do Dobr ziacháć, y wiádomość od okoliczney Szláchty pod ſumnieniem, a od poddánych pod przysięgą wźiąć ma, ktoby ná ten czas prawdźiwie dzierżącym był.

Stat Lit R 7 art. 23 F 209

Ktoby kogo pozwał o imięnie, á pozwánvby u Práwa zawodcę ſtáwił: maia od práwá puty obádway nie odchodzić, dotąd, áż ſię tęn zawodcá iego z ſtroną záłobną rozprawi. A gdzieby ſię to pokazáło z práwá, że tęn zawodcá cudze imienie nieſłuſznie puśćił, tedy to imięnie temu kto ſzuka, zá práwem iego ſłuſznie pokazánym przy ſądzie bydz ma. A on ſwych pieniędzy ma ſzukác ná záwodcy, w tym Powiećie gdzie ośiádłość ſwoię ma, o ſummę á o ſzkody wolen będzie, á Vrzad z niego ſpráwiedliwość będzie czynił, nieodwłocznie, ták iáko z nieośiádłego.

H P 482 1562 fol 18 O zastępcę

Záſtępcá w Dobrach dźiedźicznych, iezliby ſtanąwſzy u Prawá, záſtępowáć niechciał, tedy dzierżáwca Dobr, za przekonanego bydź ma.

Stat Lit R 7 Ar 27 F 271

Ktoby iáką rżecż ruchomą zaprzedał na rok to ieſt ktoby záſtawił pod przepadkiem á nie wykupiłby, te rzeczy wolno mu obroćic ku ſwey potrzebie na wieczność temu, kto dał na zaſtaw.

Stat: Lit R 7 Ar 28 F 271

O rzecz ruchomą w zaſtawie do czáſu pewnego, á nie na vpad. Ktoby nie wykupił na czas naznáczony a byłby pozwąn do wykupná przez Vrząd, tedy

dy Vrząd ma ſkażáć, te rzeczy ruchome przedáć, á on odebráwſzy pieniądze ſwoie y nakład na Prawo, oſtatek ma oddáć temu czyia była zaſtawa, y ma,na tym przeſtać,nie przywodząc do przyśięgi,tego,co przedał, á gdyby bez roku była záſtawá, tedy Vrząd ma ſłożyć cztery Niedźiele: á nie wykupili na ten czas,ow ſię ma ſpráwić, tak iáko wyżey napiſáno.

Gdy kto zaſtáwę przeda ża wyżſzą ſummę niż czym była zaſtawiona, oſtatek ma wroćic. H P 183

Ktoby komu koniá, ábo wołu záſtáwił, bez roku, ☞ á záſtawiłby ná rok, á tym czaſemby ow woł, abo koń zdechł, bez dánia przyczyny obrázenia, żeby robiąc nim nie porwał, áni zábił, áni głodem nie umorzył, tedy tákowego koniá ábo wołu płácic nie powinien, tylko ſkorę ukáżáć y oddáć iemu ma, á ten wźią wſzy ſkorę, powinien będźie połowicę tych pieniedzy pożyczonych ſtronie ſwoiey oddáć. Stat. Lit. R. 7 Ar. 29 Fol. 272

O rzeczách zaſtawnych zginętych w czyim ſchowániu. z obu ſtron máia bydź dane liſty pod pieczęćiami ſwemi, y pieczęćiámi ludzi dobrych. A gdyby te rzeczy w zaſtáwie, ábo w ſchowániu będace, poſpołu w iednym gmáchu z rzeczami domowego Goſpodarza ogniem pogorzáły, abo pokrádziono, á on by to zaraz Vrzędowi opowiedział, tedy ma przyśiadz, że owych rzeczy nieſkorzysćił, á zatym ma bydź wolny. A gdyby tylko powiedział, że tylko te ſame rzeczy zginely, a Goſpodarſkieby w cale zoſtały, tedy to isć nie ma, ale ich powinięn oddáć ábo zápłácić. A gdyby w zaſtáwie były, pieniadze ſobie odebrać, á te rzeczy przećię wroćić, ná co ſłuſzny dowod uczyni, Ktoby záś te rzeczy złożył w kleći abo w ſchowániu, y zámknał, á Goſpodárżby ſię tego ruſzác ważył, tedy tęn kto ruſzał, ma wſzyſtkę ſzkodę zápłaćić. A ktoby bez liſtow takowe rzeczy dał w zaſtáwę, á ow by potym tego parſ, tedy ma przyśiadz iáko tego od niego nie miał. A ieżeliby w czyim ſchowániu te rzeczy gwałtem były wzięte, tedy ná obżałowánym tęn w czyim ſchowániu były, máia dochodzić, á nawiaſká względem tych rzeczy, czyiá była własność od tego, u kogo wzięto, zyſkáwſzy wrocona bydz ma. Stat. Lit. R. 7 art 8 30 F 270

O zápowiádaniu rzeczy ruchomych, w zachowániu czyim będacych: ☞ ktoby komu nieośiádły dał rzeczy w záchowanie, á zinſzey ſtrony dowiedziawſzy ſię o tych rzeczách przypowiedział ſię ku nim, mieniac iz tęn kto te rzeczy położył, ieſt mu dłużen, Stat Lit R 7 árt 3 F 273

tedy tęn Goſpodarz, ma te rzeczy za opowiádaniem Vrzędownie uczynionym, u śiebie mieć, á niewydawać do rozpráwy do pewnego czáſu, to ieſt od záárefztowaniá do dwu Niedziel, tym czaſem kto one rzeczy zapowiedział, ma ſię, z nim przed Vrzędem roſzpráwić. Wſzákże gdyby śię pokazáło niewinnie, y nieſłuſzne zaárefztowánie, tedy Vrzad nádgrodę, według czáſu y dálekośći drogi, ma nadgrodę ſkazáć, y odpráwę uczynić. Iednák ośiádłego máiętność nigdzie áreſztowána bydź nie ma. A gdyby zaáreſztowawſzy we dwu Niedzielách, rozprawy nieuczyniwſzy odiáchál; tęn to zapowiedźiał, máia bydz onemu wydanę, czyie ſą, á Goſpodarz domowy żadney trudnośći ponośić nie powinięn.

143. Zapłáta pieniężna.

Stat Lit R 4 art 84 F 203

O Roki zapłaty pieniężney z ſadu ſkazaney: każda zapłácie pieniężney z Práwa zá przezyſki. od ktoregokolwiek ſadu ſkázaney máia bydź roki zápłácie położone, to ieſt poczawſzy od piaćiudźieśiat kop groſzy, dwie Niedzieli, co będzie więcey piaćiudzieśiat groſzy ábo ſtá kop groſzy cztery Niedziele. Co więcey ſtá kop groſzy, do piaćiu ſet kop groſzy dwánaśćie Niedziel, á co ſię nád pieć ſet kop groſzy, aż do Tyśiacá groſzy kop, tey ſummie Rok dwádzieśćiá cztery Niedziele. A iezliby kto ná te Roki nie zápłáćił, tedy Wożny od Vrzędu przydány za liſtem Urzędowym uwiaſzczym przy wyśćiu każdey raty, ma według affektacyi żałobney ſtrony w wiazywáć. Wſzákże ktoby zapiſał ná ktory rok zápłáćić, á nie zapłáćiłby, zárazem bez ſkładánia rokow odpráwá bydź ma uczyniona: Tákże iezeliby przy odięćiu imięnia, wział cokolwiek máiętnośći, zboża, bydłá, y inſzych ſtatkow, ná co ſtrona powodowa ſłuſzny dowod położy, tákże bez rokow ná ſtronie odpráwiona bydź ma.

H Pſ 5?

W Koronie gdzie o 60. albo 300. grzywięn, albo o większą ſummę idzie ábo temu ktoryby nie był w Kroleſtwie, takowemu na zápłácenie długu, ośmnaśćie Niedziel idzie.

144. Zaſtep na drodze ábo zaſadzká.

Stat. Lith. R. 11 Art. 29 F. 334

Ktoby ná kogo ná drodze zasiadł, á w tym ſam zabity był: á po onym zábićiu ma iácháć, y opowiádáć Vrzędowi ſwemu ſadowemu, tákże ſamśiádom, y kogo ná drodze ſpotka. A potym gdzie ſię to do práwá przytoczy, á żona ábo dzieci ábo bliſcy zábitego mienieliby to, że tęn zaboycá ſam temu zábitemu był zaśiadł, ábo w drodze ugoniwſzy, ábo ſpotkawſzy, niewinnie bez przyczyny y poczatku iego zábił, á to żoná ábo dzieći, ábo bliſcy ſami przy tym zábićiu byli, y w tákiey rzeczy z obu ſtron záſobą do práwá dowody ſtáwili, tedy Vrzad dla lepſzey pewnośći, ma ná ſcrutinia abo nawywiedzenie ſię tey rzeczy tám do tego mieyſcá wyiácháć ábo wyſłáć, á zá kim więcey ſłuſznieyſzych y znáczniey

czniey

cznieyſzych dowodow, ná prawie pokaże ſię temu Vrząd dowod, ábo odwod ſamo trzećiemi bądz ludźmi poſtronnemi nákazáć ma. A choćiayby żáłobna ſtroná, Przyiaćiele zabitego przy tym záboyſtwie nie byli, áleby wzdy ſługá, ábo kilká ich przy nim było, tedy tákowi ſłudzy máią bydź do ſequeſtru Vrzędowego wzięći, y u nich o tym pilne wywiádowanie ma bydź czynione, y poroznu ich o to pytáć. Ktorzyby ſłudzy ieżliby też co y powinni zábitego twierdzieli, y przyśięgą ſwą to potwierdzić chćieli, tedy Vrząd ma ſię ták zachowáć, iáko wyżey nápiſano. A ieżliby ſłudzy zábitego z krewnemi nie zgádzáli ſię, tedy iuż obwiniony bliżſzy będźie do odwodu. Ieżliby záś przy tym nikt nie był, tylko ſami dway, tedy za ſłuſznym wywiedzeniem ſię przez Vrząd iuż bliżſzy będźie obwiniony przy opowiádániu ſwym do odwodu, á po odprzyśiężeniu ſię, od gárdłá, od głowczyzny więzienia y od ſzkod wolny będźie. *Ieżliby* człowiek ſtanu proſtego Szláchćicowi drogę zaśiadł, chcąc go zábić, ábo bić, á Szláchcicby broniąc zdrowia ſwego, tego ſamego zábił, tedy przy opowiádaniu tákowym, iáko wyżey opiſano, Szlachćic y ieden ſam może odprzyśiądz ſię; á nie zechceli odprzyśiądz ſię, tęn głowczyznę bez dowod, á ſzkody zá dowodem płáćić ma.

W Koronie gdyby kto ná drodze záżiadſzy ſąm był zábit, od owego ktoremu drogę záſtąpiono, z ſześćią świadkow odprzyśiągſzy ſię wolny, za głowę ſzęśćdźieśiąt grzywien płáćic ma. PH . 254

Męzoboyſtwo obronie zdrowia vczynione, gdy ſię to ex ſcrutinio pokaże w mocy zoſtáwiono. 1588 F 463 O Męzoboiſtwo

W Koronie gdy na ſcrutinia O męzoboyſtwo wyieżdżáią, przed Senatorámi ſtrony obiedwie przyśięgáią, iako świádkow nie przenáięli, ábo nie nakupili, á świádkowie máią pod przyśięgą przyznawáć, ktore ſcrutinia obiema ſtronom záwárte, y zápieczętowáne, bywáią przez Senatory wydáne. Ibidem F eodem O męzoboiſtwie

In ſcrutinijs Oczywiſtych świadkow, potior habenda ratio, Ibidem

Dwanaśćie świadkow maią bydź ſtawieni. Ibidem

Do ſcrutinium Szláchćic poddánych, á vrzędy Mieyſkie Mieſzcząn powinni ſtawić ſub pœna 100. *marcarum, ktora in inſtanti ma bydź nákazána cum remiſſione ad loci Capitaneum* Ibidem

Ibidem

In ſcrutinijs Szláchcic pod ſumnieniem, ále teraż præſtito Iuramento, iako y Plebeij odpowiádáć máią.

Ibidem

Scrutinium odległy może zeznáć, coram proximo Officio, á w Pruśiech coram Civili,

145. Zbiegi poddáni Oyczyśći.

O zbiegách Smolenſkich

1638 f. 23 ſpoſob dochodzenia zbiegow

1607 fol. 843 Ordynacya

Dáwnosć dochodzenia zbiegow, poddánych Inflantſkich, do trzech lat y trzech mieśięcy idzie

146 Złoczyncá

Stat Lit R 11 Art. 56 fol. 360

Ktory złoczyncá będźie ná smierć ſkazan, á od tego ſię odkupił, ábo odproſzony był. á zatakowy ſwoy vczynek, o ktory ſkazan na gárdło był, u katá w ręku był, taki każdy między dobremi ludźmi Rycerſkiemi, nie ma więcey tego Przywileiu Szláchecki ego vżywáć á dźiećiom to iego ſkodźić nie ma.

H P 552

Złodźiei choć ſtanu Szláchecki ego ieżeli vćiecze, á potym ſobie Krolá przeiedna, przećię prawnie odpowiádác, y Dekretowi doſyć vczynić powinięn, y bez czći bydź ma.

H P 553

A ieżliby kto w złodzieyſtwie, ábo łupie, u ſądu będźie przekonany, by też rzecz kradzioną ábo wźiętą wroćieł, żoſtáie bez czci ná wieki.

147. Złodźiey.

Stat. Lit. R. 14 Art. 5 f. 398

O czynieniu ſpráwiedliwośći ze Wsi w obwinieniu złodzieyſkim: ma prośić Prawá ná tę Wieś u Paná iego, abo złodzieiá, á ieżliby dał wſzyſtkiey Wśi winę, tedy trzey Mężowie z oney Wſi, ktorych on obierze máiá przyśiac, iáko w tey Wśi ſzkodniká iego niewiedzą y ſami ſzkodnikámi nie ſą. A ieżeliby o to nieprzyśięgli, tedy oná Wieś wſzyſtká tę ſzkodę temu ſzkodnikowi ma płáćić, á ſobie złodzieyſtwá ſzukáć. A ieżeliby w tey Wśi ludzie byli rożnych Panow, tedy ukrzywdżony ma wſzyſtkich tych Pánow liſtem upominalnym, y ná ieden rok o uczynienie tákiey ſprawiedliwośći obnieść, y z tego liſtu kopiję iednemu ktoremu człowiekowi. káżdego Páná w tey Wſi przez Woźnego podawáć. A ktory Pan ábo Vrzędnik zá liſtem upominalnym ſpráwiedliwośći nie uczyni tęn Pan ſam będac o to pozwány, z

ny, zá dowodem ſtrony żałobney iemu płáćić powinien będzie.

O imániu złodzieiá potráfiwſzy ná drodze: ☞ z licem ábo bez licá, powinien tęn co poimá ludziom pobliżſzym po drodze, y ludziom okolicznym, á będzieli po blizu y Woźny, y Woźnemu to opowiádáć, y wieść go do Páná iego, ábo náſzego Hoſpodárſkiego Vrzędu iego, ábo náybliſzego mieyſcá tego, gdzie poimány, y tam ſobie z nim ſpráwiedliwośći dowodzić. Iednák tęn komu ſię ſzkodá ſtánie, má ſzkodę ſwoię zaraz ná Vrzędzie opowiedzieć y zápiſáć. Stat, Lit, R. 14 ar 5 F 404

Sługę iáwnego złodżieia, ábo zdraycę choćiai Szlách cica wolno wſzędżie imác. 1558 F 462 1598 F 705

Ieżli we Dworze Krolewſkim małe ktorekolwiek rzeczy ukradnie urzerzániem ucha ma bydz karany. H P 10

Dla pokoiu poſpolitego zaſtanowienie od złodżieyſtwá ☞ ludzie wſzelkiego ſtanu, y w Dobrách wſzelkich ktoby co u kogo na targu kupieł, ábo zafrymarczeł, tedy przy tym maią bydz Boryſznicy ludżie dobrzy nad to maią przedaſz abo frymarki w księgách zapiſać y ten co przedaie wypis wżiąć. A ieżliby w domu kto co á nie ná targu kupił, ábo wyfrymárczył, maią na pierwſzy targ, do bliżſzego Miaſteczká iachác z Boryſznikámi á przynamniey iednym y w kśiegi to dać wpiſác ten co przedáie wypis wżiąć powinien. Vrząd od takiego wpiſu y wypiſu nie ma brać tylko groſz odkupuiącego pułgroſza; od przedaiącego pułgroſza. Wzakże ieżliby tę kto po tym rzecz poznał y to przed urzędem dowiodł, że to iego właſna rzecz, tedy ten kto pierwey kupił, pieniądze ſwe tráći, á to co kupił przed urzędem ma wrocić, temu czyie ieſt. á będżieli mienie; że przytym ſicu ſilę poginęło, tedy ten kto kupił, ma odprzyśiądz ſię, iż więcey rzeczy nie kupił. ani o nich wie, iże nie wiedział, kiedy kupił, żeby byłá rżecz krádżiona, á po tym pieniędzy ſwoich ma na tym pátrzyć u ktorego kupił. Dla czego gdżie miaſteczka ſą pobliſkie, poddani náśi y inśi wſzelacy y w domách nic przedawáć nie maią, y ku pcypowśiách ieżdżić nie powinni. Stat. Lit. R. 14 A 8 Fol, 405

O gonieniu śládem w iákieykolwiek rzeczy pokrádzioney:

Stat.Lit. R.14 Ar. 9 Fol. 406.

Gdyby komu konie, woły, ábo inny dobytek, pokrádziono, á tęn ſżkodny poiałby ślad, y zebrałby ludzi dobrych okolicznych, gonił śládem, á tęn ślad gdzieby ku ktorey Wśi ábo wczyi dom przywiodł, tedy ma przyſłáć do tey Wśi abo domu gdzie ślad wyſzedł, ludzi dobrych ſtronnych wiáry godnych, áby ślad ze Wśi ſwey przywiedli, tákowa Wieś albo Dom ślad ze Wśi wynieść powinná, aż do inſzey gránice gdzie ten ślad poydzie. A ieżliby niewywiedli, ábo od śládu odbili, álbo wygnawſzy bydłem zadeptali, y na tákowym tá kopá zaſtáwowiwſzy ſię, gdzie śládu nidoewiedziono, álbo odbito maia wziąć Woźnego y z tym Woźnym ludzie ſtronni kopá wſzyſtká maia onę ſżkodę oſzácowáć, na czym on ſzkodnik ſamotrzeć przyśięże, mianuiąc ſobie ſzkodę od oney Wśi. A gdy przyśięże, tedy oná Wieś tę ſzkodę powinna zápłaćić, á ſobie winnego ſzukáć, y po ſkazániu maia przez Woźnego y ſtronę ktorzy przy tym byli, obiáwić to Vrzędowi Grodzkiemu tego Powiátu, y połowicę przeſadu temu Vrzędowi dáć. A Vrzad ma według ważnosći ſzkody y nauki Státutowey zápłáćić złożyć, y tęn rok liſtem ſwym, Panu tych ludzi oznaymić, y w tym go upomnieć áby tę ſzkodę ludziom ſwym zápłáćić kazał, álbo ieżli w ſamego domu iego kopá będzie, ſam zapłáćił. á nieſtánieli ſię zapłátá, na rokod Vrzędu złożony, gdy ſtrona tego zápozwem do Vrzędu dowiedzie, że tá kopá y ſkazánie ſłuſżne uczyniono, tęn tę ſzkodę powinięn będzie ſowito zápłáćić. A ieżliby ukrzywdżony złodzieyſtwem chćiał ſzkody ſwoiey dochodzić kopa, tedy wſzyſcy w tey okoliczy ná milę ze wſzyſtkich czterech ſtron máia kazać poddanym ſwym ná kopę ſchodzić ſię, á to ſię ma rozumieć ná te mieyſcá gdzie do tych czás kopy nie bywáły, ktore kopowiſká każdy Podkomorzy w Powiećie ſwym náznaczyć, y Wśi te ktore ſię ſtánowić będzie, opiſáć ma. A ná Ruśi y indziey gdżie zdawná kopy bywáły, tám maia bydź y teraz kopy odprawowáne ná ſtarych kopowiſkách, tym obyczáiem iáko to pierwey bywáło. A na tych też mieyſcách, gdzie do tych czas kopy nie bywáły, tákowymże porządkiem y poſtępkiem kopy zbieráne, y odpráwowáne bydź maia, iáko ſię ná Ruśi záchowywáło, y záchowuie.

Ibid. P. 410.

Gdy ſąmśiad ná ſwe ſąmśiady woła, áby mu śladem złodżieia, ktory koniá vkradł gonić pomogli wczymby konia od złodżieia mogł miec, ktorzy kmiećie ieżliby gonić niechćieli, y takby złodżieia z koniem upuśćili, kmiecie maią bydź ſkażani ku zápłaceniu takowego koniá.

Stat. Lit. R. 14. Art. 10. F. 407.

Ieżliby ktokolwiek Szláchćicá ośiádłego ábo nieośiadłego niewinnie y bez licá o złodzieyſtwo obwinił: ták zá pozwy, iáko y bez pozwu, człowieká dobrego wiáry godnego y niepodeyrzanego

rzánego, tedy tákowe obwinienie onemu Szláchćicowi ná poczćiwośći y dobrey ſławie iego nic ſzkodzić nie ma, ále zá tákowe obwinienie ten żáłobnik powinien będźie tego Szláchćicá nawiązáć, iákoby go zranił, y támże ná Zamku ma śiedzieć dwánaśćie Niedziel, iezliby tęn żałobnik był ſam Szláchćic, á gdźieby proſtego ſtanu człowiek, tym obyczáiem iáko wyżey napiſ. o złodzieyſtwo obwinił, ma za to u ſłupá rozgámi bić bydź, obwołyẃáiac tęn iego wyſtępek. Ieżliby w tákowym obwinieniu Szláchćicá choćiay bez licá iedno wypiſem z kśiąg powołánia, ábo iákie ſłuſzne przyczyny, y znáki nań u práwá pokazał, y złodzieyſtwá zá tym nań dowodźić chćiał, á tenby Szláchćic obwiniony przed tym nigdy o to ſię ieſzcze nikomu nieodwodził, ani odprzyśięgał. Tedy w tákowym obwinieniu, pierwſzy kroć, od tego ſam ieden odprzyśiądz ſię ma. iáko w tym nie był, y nie ieſt ſzkodnikiem, á po przyśiędzę, za tákowemi znáki, iuż mu náwiaſká nie ma bydź płácona, áni więzięnia niepowinięn ćierpieć. A gdzieby też Szláchćica ieźli ośiádłego zá pozwy, á nieośiádłego y bez pozwu, ná Vrzędzie náſzym ſadowym, tákże o złodzieyſtwo drugi raz, tymże obyczáiem zá ſłuſznemi znaki, y iuż zá drugim powołániem obwiniono było, tedy iuż nie ſam ieden ále ſamowtor z Szláchćicem ośiádłym wiáry godnym y niepodeyrzanym, tákże bez náwiaſtki tego Szláchćicá powołanego odprzyśiadz ſię ma. A gdzieby y trzeci raz tegoż Szláchćicá z przyczyn pewnych á nie zgoła, ále zá trzećim powołániem o złodzieyſtwo kto obwinił, tedy iuż ſamotrzeć, z Szláchtą ośiádłą, ludzmi wiáry godnymi y niepodeyrzánemi od tego odprzyśiądź ſię ma. A ieżliby z pełná świádkow nie miał, choćiayby iednego nie doſtawáło, z kim odprzyśiadz ſie, tedy zá dowodem ſłuſznym, ábo zá przyśięgą żáłobniká, ma wſzyſtkę ſzkodę iemu zápłáćić, á ſobie winnego ſzukáć. A wſzákże iezliby iuż tego Szláchćicá, czwárty raz o złodzieyſtwo było obwiniono, zá ſłuſznemi y iáwnemi znáki, y powołániem iuż nie iednokrotnym, wprzod tego uczynionym, to nań pokázano y dowiedziono było, by też y licá przy nim nie záſtáli, á ſtroná powodowa Szláchćicem będąc ſamotrzeć z Szláchtą ludzmi znáiomemi, tubelcámi wiáry godnemi y niepodeyrzánemi, o to złodzieyſtwo iego, poprzyśięgłá, tedy iuż gardłem karány bydź ma iako złodziey, á ſzkodá z imięnia, abo máiętnośći iego ruchomey ma bydź płácona ſtronie powodowey. A ieżliby Szláchćic był obwiniony od człowieka ſtanu proſtego, tedy y za czwartym razem człowiek ſtanu proſtego, áż Samśiádom z dwiemá Szláchćicami, á ze cztermia ludzi ſobie rownemi niepodeyrzánemi odprzyśiadz go ma.

W Prawie Koronnym Szlachćic za iednym rażem pomowienia o złodźieyſtwo ma ſię przysięgą oczyśćić á za to żadney winie nie podlega. Tamze w Koronie, kto trzykroć w złodzieyſtwie przekonany bez czći ma bydź.

W www W Ko

H L 104 H P 553

W Koronie ktoby raz drugi, á naywięcey trzećikroć o zły vczynek złodzieyſtwá, ábo łupu, był oſkarżony, powinien niewinnośc ſwoię oczyśćić, y wyświádczyć świadkami w ſtąnie rownemi, nie ináczey iako by Szláchectwa dowodzić miał, ále ktory będźie czwarty raz obwiniony, iuż prawem má bydz karany,

Stat: Lith: R. 14 Art. 11 F. 408

O obwinieniu w złodzieyſtwie Szláchćicá lat zupełnych nie máiącego, tákże y o proſtych ludziách: ☞ ktoryby był w ſześnaſtu lat obwiniony nie ma bydż policzono zá złodzieyſtwo, y nie ma bydż do Kátá w ręce y ná mękę dawan. Iednák tę ſzkodę Oćiec iego ábo Mátká, abo krewni z imięnia iego powinni z nawiaſka zapłáćić, y zápłáćiwſzy to poczćiwośći iego ſzkodzić nie ma. A nie będzieli miał czym zápłáćić, tedy dáć iego ná wysługę pokiby to záſłuzył, co zaſzkodźił. A wyſługá ma bydż po kopie groſzy ná Rok. Tymże obyczáiem może rozumieć o dzieciach ludzi proſtych, lat niedoroſłych. A wſzákże taki chłopiec lat niedoroſły, ieżliby w kilku złodzieyſtwách, y przy licu był doznan, tákowych Vrzad ma káráć według zdánia ſwego, ále iákim karaniem ná ciele.

at Lit R 14 art 12 F 408

O powołániu: ☞ má bydź przed Vrzędem gdzie ſię to dzieie opowiádánie y iáwnie wyswiadczone, á potym do ksiag Grodzkich za zeznániem Woźnego y ſtrony zápiſowane, ktore księgi iáko przed tym ták y teraz zowią księgámi czarnemi. Ktore powołania Vrzędowne ma mieć, y przyimowáne bydź, y księgi te czarne ma mieć Vrzad Grzodzki oſobne z inſzemi ſpráwámi Vrzędne księgi, tákich rzeczy złodzieyſkich nie mięſzáiac.

Stat. Lit: R. 14 Ar 13 f. 409

Ktoby *złodzieia przylicżnego, wiadomość o nim máiąc u siebie w domu chował ☞ ábo iawnego złodźieia od ßubienice ſwemi pieniędzmi okupił, tedy takowy każdy iezliby to nań ſłuſznym Prawem przewiedźiono było, wßyſtkę ßkodę ktoraby ſię komu ſtáłá przez tego złodzieiá, z imienia iego powinięn będzie płáćic, y opráwowác. Tymże obyczaiem ieżliby komu, złodźieia Prawem przekonanego na śmierć wydano, a onby nie ſkarał á potym komuby ſię kolwiek od tego złodzieia ßkodá dźiáłá, tedy ten kto tego złodzieia puśćił za dowodem ſtrony żałobney, że ſię mu odonego złodzieia ßkoda ſtała, powinien będzie tę ßkodę płáćić y opráwić.*

Stat Lit R: 14 árt 14 fol: 409.

O *Pokradzeniu ſwirná ábo kleći Panſkiey, Szlá-*

checkiey

checkiey y chłopſkiey ☞ to ieſt gdyby był wykrádziony ſwiren ſkárbny, ábo ſpizárnia, á to było práwem przewiedźiono, tedy za to powinien będźie zapłáćić winy 12. rubli groſſy y ſſkodę pokrádźioną za przyśięgą opráwić. Tymże ſpoſobem ieżliby chłop chłopu kłec wykradł, tedy za pokrádzenie trzy rubli groſſy y ſſkodę z maiętnośći złodźieyſkiey ma za przysięgą płácono bydź: a miáſto nawiąſki za oboie takie złodźieyſtwo ten złodźiey ábo kilká ich będźie, maią gardłem karani bydź.

O złodźieiu; ktorego ná złodźieyſtwie, nie w domu poimáią, á te rzeczy kradźione ieſſcże w domu nie były, táki złodziey ſąm ieden ma żá to złoczynſtwo karany bydz, á żoná dźieći y domowa czeladz od tego będą wolni. Iedno ſſkodá za złodzieyſtwem iego, uczyniona z máietnośći tego złodźieiá za dowodem płácona będźie, coby więcey nádto lice ukradł: Stat Lit R 14 ar 16 i Fol 410

O znáki złodzieyſkie ná człowieká podeyrżanego: ☞ ſtanu proſtego, choćiáyby ktory przy licu nie był, ale iednák byłby iuż powołánym, ábo złodzieyſtwo komu płáćił, kto żáłowáł miánuiac ſobie od niego ſzkodę w złodzieyſtwie iakich rzeczy, á miałby na to Swiádkow trzech, ábo dwu ludzi dobrych nie podeyrżánych wiáry godnych, ktorzyby tego złodzieyſtwa z iákich ſłuſznych przyczyn świádkámi byli, tedy zá świádectwem tákim, ma bydź tęn człowiek podeyrzány ná mękę wydány, y męczony ma bydź od ſtrony powodowey ieden raz, wſzakże nie daley tylko przez godzinę, tylko by go ná członku nie ochromił y do męczyli ſię złodzieyſtwá, tęn ma bydź gardłem karány, á iezeli ſię nie domęczy, tedy ma go nawiazáć według ſtanu iego. Stat Lit R 14 ar 17 F 410

Trzykroć złodzieiá przylicznego iednego dniá męczyć może: ☞ tylko by go ná ktorym członku nie obráził, á ieżliby ſie nie domęczył, tedy zá káżdym rázem męki oney, má go nawiazáć według ſtanu iego. Ieżliby w oney męce złodzieyſtwá ná nim domęczyć ſię nie mogł, á oná męka umorzył, ábo ná członku ochromił, tákowy będzie powinięn zá vmarłego głowczyznę ſowito, á chromotę iáko zá całego człowieká płácić według ſtanu iego. Wſzákże ieżliby ten złodziey w oney męce dla czárow ſpał, á męki nie czuł, á te czáry byłyby przy nim nálezione w uśćiech, ábo ná głowie we włoſách, pod pácháni ábo gdzieindziey, tedy nawiaſki mu dáć nie powinięn, y ieſzcże táki przyli- Stat Lit R 14 ar 18 Fol 411

czny złodziey, choćiayby śię zá tákiemi czary do złodzieystwá nie przyznał, będźie powinien stronie żałobliwey szkodę płáćić, ná czym przyśięże.

Stat: Lit: R. 14 árt: 19 fol. 411 O złodzieiach y rozboynikách, ktorzyby Vrzędniká swego powołáli: ☞ á to idąc ná śmierć, iż tego złodzieystwá ich świádom, y tym łupem z nimi śię dźielił. A ten Vrzędnik byłby Szláchćić, tákowy ma pierwszy kroć odprzyśiądz śię sam ieden, á potym ieżliby tákowych drugich y trzećich złoczyńcow poimano, á ći tákże idąc na śmierć tegoż powołáli y na szubienicy nie odwołáli. Tedy ten od tych powołány ma odprzyśiądz śię ták, iáko o Szláchćicu wyżey opisano. A zá czwartym rázem ieżliby tymże sposobem był powołan, tedy iuż od káżdego odwodu y przyśięgi y bez licá, lecz iednák zá dowodem ma bydź skazan na śmierć iáko złodziey, á szkoda z imięnia ábo máiętnośći iego ukrzywdzonemu płácona będzie. A gdzieby ten Vrzędnik nie był Szláchćić, tedy zá pierwszym powołaniem złodzieyskim ktoryby to śmierćią zápieczętowáli, ma stronie żałobliwey szkodę wszystkę płáćić, ná czym przyśięże. Ieżliby powtory raz táczysz złodzieie y tymże sposobem powołáli, y smierćia zápieczętowáli, tákowy nie Szláchćić iuż bez káżdego licá, tákże zá dowodem ma skazány bydź ná śmierć iáko złodziey. A po tákowego, zá tymi znákami słusznemi y powołániem pokonanego, ma Vrzad nasz Grodzki Powiátu káżdego zesłáć, á poimawszy go y na Vrzędzie postawiwszy kazáć nań stronie żałobliwey fołdrowáć.

Stat: Lith: R. 14 Art. 20 F. 412 *O człowieka niepodeyźránego, ieżliby ktory Szláchćic, ktorego nie Szláchćicá y niepodeyrzanego pomowił mianuiąc izby iego złodźieiem był, y od niego w złodźieystwie szkodá śię stanowiłá, y nie máiąc niktorych słusznych znakow, chciałgo o złodźieystwo poprzyśiąc tedy ten człowiek iáko będąc nie podeyźrány, bliższy będźie od tego sámotrzeć z sąmśiády swemi ludźmi niepodeyźránemi bądz czudzowłośćiámi, ábo z ludźmi tegoż iednego Paná, ale iednák w osobliwych Domách mieszkaiącemi ludzmi dobremi, wiáry godnemi niepodeyźranemi y nieprzylicznemi odprzyśiądz śię á sąmu tego ma dopuśćić. A ieżliby ten człowiek sámotrzeć na tym nie przyśiągł, ten tę szkodę o co żałobá, będźie powinięn to zapłáćic. A drugi raż gdyby tegoż o złodźieystwo było obwiniono, tedy za drugim rażemy obwinieniem od Szláchćicá ma bydź pokonany według Prawa y przyśięgi iáko złodźiey.*

Oza

O zábićiu złodzieiá przy licu: ☞ tákiego złodzieiá zábitego, tegoż czáſu po onym zabićiu, ma okazać Sąmśiádom okolicznym, y potym co nayrychley Woźnym y ſtroną odwiodſzy do Vrzędu przywieść kazáć ma, á potym będźieli pozwany o to do Vrzędu. Vrząd ma dopuścić odprzyśiądz ſię, iż go na złoczyńſtwie przy licu w domu ſwym zabił. Tak też ieżliby ſię komu tráfiło ná drodze, ábo gdzieindziey polem ábo laſem ućiekaiącego złodzieia gonić, á on by poimać ſię niedáł, á w tym przy licu był zabity, tedy tęn kto goni w drodze zá złodźieiem ma przy ſobie mieć Sąmśiádow ábo poſtronnych ludzi, y z tymi przywiozſzy trupa przed Vrząd ma wyświadczyć ſię iż go przy licu zábił; á będźieli o to ku práwu pozwany, tákże ma z tymi ludźmi z kim zá złodzieiem gonił, ſamotrzeć ná tym przyśiąc, iż ná złodzieyſtwie y przy licu iáko złodźieia ſwego zábił, á rannego złodzieiá ma wieść z licem do Vrzędu naſzego tak iako wyżey opiſano. Bo złodzieia przy licu poimanego, nikt nie ma ni iednego dnia u śiebie dzierzeć, ale tegoż czáſu wieść do Vrzędu. A ktoby złodzieia przez dzien, y przez noc u śiebie w domu dzierżał, tedy przywiodſzy do Vrzędu, pierwey powinięn onego nawiązáć według ſtanu. A ranny ieżli będąc poimány, á do Vrzędu nie wiodąc przez dzień y przez noc z dzierżány, y tam w domu iego umarł, tedy będzie powinięn głowczyznę płaćić według ſtanu iego. Tymże obyczaiem ieżliby kto złodzieiá poimawſzy, y do Vrzędu nie wiodąc, w domu u śiebie ábo na drodze prawem nieprzekonáwſzy męczył, tákowy tákże pierwey powinięn go ſowito nawiązać, potym w práwo z nim wſtąpić. Stat. Lit. R. 14 Art. 21 fol. 412.

Ktoby co ukradł ná Dworze Hoſpodárſkim: ☞ á toby ſtáło mniey dwu kop groſzy, á ſzłáby tá rzecz nie o gárdło, y práwem by nań przewiedźiono, ábo lice wyięto, tákowemu ucho iedno urznąć maią. A potym ieżliby co ukradł, by też krádźiona rzecz y dześiąći groſzy nie ſtáłá ſię, tedy iuż gárdłem ma bydź karány. Wſzákże y teraz zá ſłuſznym pokonániem. Stat. Lit. R. 14 Art. 22 f. 413

Ieżliby kogo w obronieniu brónia w nocy iakichkolwiek rzeczy rániono ábo zábito, tákowy ktory bronił, bez kaźni zoſtaie. H P. 532

O żonách y dźiećiách, ktore używáły rzeczy krádźionych: ☞ wiedząc ie bydź krádźionemi używáli, tedy oni powinni będą tę ſzkodę płáćić, á w niedoſtatku zapłáty y ſami głowami wydawani bydź máią, Wſzákże nie ná wieczną niewolą, iedno poki ſię wyrobią, iáko tym ktorżyby zákupieni byli. A gárdłem ten ſam złodziey ma bydź karány ktory ukradł. Stat. Lit. R. 14 ar. 28. fol. 413

148. Zmudz.

Donácya Dworu ná ſądy Ziemſkie Zmudzkie appro- 1641 conſt. F. 25
(batur.

149. Zydzi.

Konſtytucya z Zydami świętokradzámi: ☞ *do Grodu remittitur.* 1676 conſt. Fol. 17 vel 18

QVINTVS STATVS LIMITUM

Summæ rerum tractatarum in Statu Limitù

1. Bráclaw, Kurlándya, y inne.

1598 conſt. f. 696 *Kommiſſya ná rozgrániczenie Powiátu Bráclawſkiego z Xięſtwem Kurlandzkim: ~ Commiſſarij deſtinantur.*

1601 conſt. f. 760 *Kommiſſarze do rozgrániczenia Powiátu Bráclawſkiego z Xięſtwem Kurlanzkim: ~ iterum Commiſſarij deputati ad decernendum in pari numero.*

1607 conſt. f. 801 vel 803 *Kommiſſarże ná rozgrániczenie Powiátu Bráclawſkiego z Xięſtwem Kurlándzkim: ~ y w innych krzywdách y zábrániu gruntow.*

1609 conſt. f. 910 vel 912 *Kommiſſarze między Xięſtwem Kurlandzkim á Powiatem Bracláwſkim: ~ Podkomorzowie Wilkomirſki.*

mirſkiy Wilenski ziechác powinni pod winą piąćiu ſet złotych Polſkich.

Rozgrániczenie Powiátu Bráćławskiego z Kurlándyą: ☞ że przeſłe Kommiſſye ſkutku nie wzięły, iterum naznaczeni Kommiſſarze. 1611 conſt: f. 41 vel 42

Rozgrániczenie Powiatu Bráćławskiego z Kurlándyą: ☞ Kommiſſarze w przeſłey Konſtytucyi náznáczeni effectuare maią Kommiſsyą. 1613 conſt. f. 43

Rozgrániczenie Powiatu Bráćławskiego z Wilenskim y Wilkomirskim Powiaty: ☞ Podkomorzy cum Commiſſarijs deputati. Ibidem fol. 44

Kommiſſya do rozgrániczenia Powiatu Bráćławskiego z przyległemi Powiátami: ☞ Kommiſſarze czás naznaczeni, 1616 conſt: f. 48

Rozgraniczenie tegoż Powiatu z Kurlandyą: ☞ Konſtytucya Anni 1611. reaſſumitur y Kommiſsya renovatur. Ibidem

Rozgraniczenie Powiatu Bráćławskiego z Wilkomirskim y Wileńskim. 1631 conſt. f. 21

Kommiſsya między Powiátem Bracłáwskim á Xięſtwem Kurlándzkim: ☞ przeſłe Kommiſsye reaſsumuntur, ktore że do skutku nie przyſły, nowa Kommiſsya naznáczona. 1670 conſt. f. 52

Reaſſumptio Kommiſsyi Bracławskiey z Xięſtwem Kurlandzkim: ☞ differencye graniczne uſpokoiáć ma. 1677 conſt: Fol: 161

2. Brześćie.

Kommiſsya Brzeska: ☞ decyzya do drugiego Seymu. 1621 conſt, Fol. 21

Kommiſsya Brzeska: ☞ do drugiego Seymu odłożona. 1635 2daria conſt. fol. 5.

Kommiſsya Brzeska: ☞ ná rozgraniczenie z Woiewodztwem Lubelskim y Podlaskim. 1649 conſt. f. 45

3. Dorſzuńska Kommiſsya.

1601 conſt F 761 *Dorßuńſka Kommiſſya:* ☛ *approbatur,*

4. Dyneburg.

1678 conſt F 19 Kommiſsya między Vrodzonemi á Ludynchauſem Wulfami á Staroſtwem Dyneburſkim: ☛ około granic.

1683 conſt F 12 *Approbatio Dekretu z Staroſtwem Dyneburskim a Oycámi Iezuitami około granic.*

5. Gránice W. X. L.

1649 2daria conſt F 38 *Securitas granic W. X. L:* ☛ *Hetmąn ná gránicy woysko trzymác powinięn, ſpoſobem tamże nápiſanym.*

6. Grodzînſcy Obywátele.

1613 conſt F 44 Kommiſsya ſtrony odmiány gruntow z Szlachtą Obywátelámi Powiatu Grodźinskiego |Elyſmántami: ☛ około gruntow ich dziedźiczuych Szudziáłowskich do leśnictw Kryńskiey, Kuźnickiey, y Odelskich zabránych.

Ibidem F 45 Kommiſsya Generalna Szlachcie Powiatu Grodzinskiego o zalewek gruntow ſtawy Krolewskiemi y o wchody ich wpuſzczách Grodzinskich: ☛ Konſtytucya Auui 1611. reaſſumitur.

1662 conſt F 20 Kommiſsya Obywatelow Powiatu Grodzinskiego z Dobrami Oekonomiey Grodzinskiey: ☛ |Kommiſſarze deſtinantur, ktorzy naypierwey do Szudziáłowá ziácháć ſię maią, quantitatem & qualitatem zabránych gruntow Szlácheckich uważáć máią. Ciż Kommiſſarze miedzy Dobrami Krolewskiemi á Vrodzonemi Kárpiámi rożnice uſpokoić maią.

1670 conſt F 54 Kommiſsya Obywatelom Powiatu Grodzinskiego z Dobrámi Krolewskiemi: ☛ Kommiſsya grániczna względem Dobr Ziemskich.

7. Iubor-

7. Iuborskie Leśnictwo z Ziemią Pruską.

Commiſſya do rozgrániczenia Leśnictwa Iuborſkie-go z Ziemią Pruſką. 1598 conſt. f. 697

8 Kiiowskie Woiewodztwo zroznemi.

Commiſſya miedzy Woiewodztwem Kiiowſkim á W. X. Lit. ☞ ná dokonczenie gránic. 1607 conſt: f. 855 vel 857

Commiſſya miedzy Woiewodztwem Kiiowſkim á Po-wiatem Możerſkim ☞ na ſkonczenie rozgrániczenia. 1607 conſt. f. 909 vel 911

Rozgrániczenie Woiewodztwá Kiiowſkiego z Powiá-tem Możerikim ☞ przeſſły proceſſ in contumaciam dru-giey ſtrony wywiedziony znieśiony, nowa Commiſſya naznaczona. 1613 conſt f. 48

Rozgrániczenie Woiewodztwá Kiiowskiego z Powiá-tem Mozertkim ☞ pierwſa abrogátur, powtorna in-ſtituitur Commiſſya. 1620 conſt, f 12

Approbatio granic miedzy Woiewodztwem Kiiow-skiem á Powiátem Możerskim. 1641 conſt: f. 22

9. Kommiſsye

Waronek Kommiſſyi granicznych.

W Koronie Kommiſſarze przy Podkomorzem ábo komorniku oney Ziemie mogą bydz z Kancellaryi názna-czeni, chociaſſby w onyw Woiewodztwie ábo Powiećie ośiadłośći nie mieli, ná rozgrániczenie granicy, krzywd poddánych Krolewskich. A iezliby Kommiſarz ná termin nie przybył, podpiſawſſy liſt obwieſſczony, 100 grzywien płáćic ma, wyiąwſſy chorobę ná ktorą po-winien przyśiądz. 1598 conſt. f. 692 1588 F 454 O Kōmisſyach y Kommiſsarzach

Kommiſſye na granice bez trudnośći, maią bydź z Kancellaryi potrzebuiącym wydawane. Ibidem 1631 f. 40 O roznicach

Ibidem Kommiſarz podpiſawſzy innoteſcencyą powinien ziá chác ſub pœna centum marcarum.

Ibidem Kommiſſya gdy ſię iednego dniá nie skonczy, ſequentibus diebus konczyc ſię ma.

10. Leśnictwa.

1629 conſt: Fol: 8. Kommiſſya do Lesnictw W. X. Lit: ná vſpokoienie differentyi między dobrami Krola I. M. á Ziemſkiemi

1690 conſt. Fol. 13 vel 12 Kommiſſye do Leśnictw y Oekonomiey pierwſza że ſkutku nie wzięłá przy Vrodzonym Łowczym W. X. Lit: Marſzałkách y Podkomorżych tych Ziem y Powiatow gdźie dobrá Oekonomiczne y Leśnictwa ſubſiſtunt finaliter vſpokoione bydz máią.

11. Minorennes.

Stat. Lit. R. 6 Art. 249 Opiekunowie nie mogą imienia dziećinnego przedáć, utracić ani graniczyć Gdyby to uczynili, tedy dźieći dorożſzy lat zupełnych, będą moc mieć imienia ſwego, od tego kto ich vżywa práwem dochodźić, iednoby doſzedſzy lat, dawnośći Ziemskiey nie omieſzkiwali.

M. P. 288 Opiekun zaden nie może dziedźictwá przedáwáć, ani kopcow ſypáć, áni ktorymkolwiek ſpoſobem utrácic, co ieżeli vczyni dźieci gdy do lat doydą dźiedźictwá ſwego u tego, kto dźierży mogą doiść, á żadna dawność im w tym zadana bydz nie może.

12 Mozerski Powiat z Kiiowſkim Woiewodztwem.

1598 conſt. f. 697 Kommiſſya ná rozgraniczenie Powiatu Mozerskiego z Woiewodztwem Kiiowskim Commiſſarij deputati

1623 conſt. f. 13 Commiſsya Mozerska z Woiewodźtwem Kijowskim cognicya dekretu kommiſsarskiego do drugiego Seymu differtur.

1624 conſt. fol. 9 Kommiſsya Mozerska z Kijowską iterum do drugiego Seymu odłożona.

Granice między Woiewodztwem Kijowskim á W. X. Lit: y Powiatem Mozerskim approbatur. 1631 conſt F 131

13. Orſza, Połock, y Witepsk

Rozgrániczenie Orſzy, Połocká, y Witepska ☞ *Podkomorżowie ziechać ſię máią y skonczyć.* 1601 conſt F 761

Commiſſarze do rozgraniczenia Powiátu Rzeczyckiego z Orſzanskim ☞ *Commiſſarij deſtinati.* 1609 conſt f 910] vel 912

14. Podláſie z Woiewodztw: Brzeskim.

Rozgraniczenie Woiewodztwa Podlàskiego z Brzeskim Litewskim á Powiátem Grodżinskim ☞ *czas Cõmiſſyi y Commiſſarże naznaczono,* 1616 conſt F 47

15. Połock.

Granice Woiewodztwa Połockiego ☞ *przez Podkomorzow naprawione bydz powinny.* 1590 conſt f 589

16. Powiat Piltynski z Xieſt: Kurlandz:

Commiſſya między Obywatelami Powiátu Piltynskiego a Xiążęćiem I. Mć: Kurlandzkim ☞ *ponieważ Commiſsya w Roku 1667, naznaczona do skutku nie przyſzłá nova inſtituitur,* 1670 conſt F 52

17. Puſzcze.

O Puſzczach Zmudzkich ☞ *w dawnych grániczách maią bydź poſtanowione.* 1607 conſt F 863 vel 865

Puſzcze Zmudzkie ☞ *ſtare granice approbantur, Commiſſarże de novo naznáczeni vigore Conſtitutionis Anni 1407.* 1611 conſt F 41

Commiſsarze do Puſzczy Guizowskiey. Ibidem

Kommiſsya do Puſzcże Roſzenſkiey y Guiſzewſkiey ták że y innych Dobr y Dżierzáw Ziemie Zmudzkiey ☞ *áby dobra Krolewſkie krzywdy nie miáły, Kommiſſarze náznáczeni.* 1613 conſt: f. 46

O wchodách y wſtępách do puſzcz y iezior Dobr I. K.M. 1633 conſt: f. 62

K:M: ☞ *Ordo Equestris przy dawnych zwyczáiách zostawáć ma, dyfferencye ieżliby się iákie wznowiły, przez Kommissarzow uspokoione bydź powinny.*

1638 const, f. 29 3vel4

Kommisyą do puszcze Rosięnskiey y Goyszewskiey: Konstytucya Anni 1613. do skutku przywodząc ná rozgrániczenie z dobrámi Szláchetkiemi náznáczona.

1647 const: f. 29

Záżywánie puszcz w Xięstwie Zmudzkim: ☞ *Konstytucye Annorum 1607, 1611. 1638. reassumuntur, y Kommissarze ná to. Puszcze y ostępy wolne bydź máią od wrębu, w ktorych łowy K. I. M. odprawuie.*

18. Sądy Podkomorskie.

1611 const F 7 Opatrzenie bęśpieczenstwa Sadow & ;t 3 Deklaracya bespieczenstwa pospolitego y na W X Lit

Gdyby kto sądy Podkomorskie zgwałćił, ma bydź karány, iákoby sąd Trybunálski wzruszył.

1678 F 8 Reassumptio Prawa O testamentach

O Podkomorskim Urzędzie W. X. L. ☞ *wszystkie práwá dawne reassumuiąc, lege perpetua warowąno, áby spráwy do sądu Podkomorskiego należące w inszych sądach sądzone nie były sub nullitate decretorum.*

Stat Lith. R. 9 árt. 2 F. 281

O powinności y władzy Vrzędu Podkomorskiego: ☞ we wszystkich roznicách Ziemnych y gránic, á zá odesłaniem od sądu Ziemskiego ábo Grodzkiego máią moc dawáć pozwy pod imieniem y pieczęćią swą z podpisem ręki swoiey, z náznaczeniem terminu od podánia ich ták oczywistego, iako y záocznego, rok zawity ná wyiazd ná grunt skłádáć zá sześć Niedziel, o wszeláki rożnice Ziemne, y insze wchody y pożytki, ktore pozwy Podkomorzego máią trwáć od wzięćia ich do podánia abo położenia, stronie tylko przez rok, kto w tym czáśie nie pozwie, potrzebá żeby insze pozwy wział. A zá pozwy wyiáchawszy Podkomorzy ná grunt pienny y ogladawszy dowod práwá, listow y znákow gránicznych, y świadkow, czyie listy lepsze y znáki grániczne pewnieysze, y świádki słusznieysze, tę stronę má ku dowodu przypuśćić, á wysłuchawszy dowodu, według Státutu, ma grunt pienny, y gránice okázáć, kopce y graniczne znáki uczynić. A kto w grunćie zostánie, gwałt powinien płáćić, á nawiąskę wszelkiego stanu y głowczyzny ludzi prostych tákże szkody wszystkie zá dowodem słusznym prawnym zárázem támże ná grunćie, nie odkładáiac tego ná inny czás, y do inszego sadu skázáć, y ná to wszystko list swoy sadowy pod pieczęćią y ręka swą popiśsány dáć. A ile gwałtow, nawiązek głowczyzn, szkod. Podkomorzy wszákże: to przez list swoy otworzony, ma oznáymić

sadowi

ſądowi owemu od ktorego odeſłanie przyſzło. A Vrząd ten ſądowy, má odpráwę ſtronie, ná imieniu ſtrony przećiwney uczynić. A gdzieby z obu ſtron wywodu práwnego ná piſmie, iáko też znákow gránicznych iáwnych nie było, tylkoby świádki ſtáneli, tedy powodowa ſtroná przy żáłobie ſwey ku dowodu przypuſzczona, to ieſt ku świadkom wiáry godnym y ku przyśiędze ich y ſamego żałobniká. Wſzákże gdyby powodowa ſtroná puśćiłá ná przyśięgę ſtronie pozwáney ſámey y świádkom iey, á onáby ſię ná przyśięgę dobrowolnie wzięła, tedy zá przyśięgą odzierży rzecz. A od gwáłtow, boiow, ſzkod, wolen będzie. A ktoby wziąwſzy ſię ná przyśięgę nie uczynił iey, rzecz tráći.

Pozew pod imieniem y przezwiskiem Podkomorzego wydan bydz ma. H P 228

Granice ten ma używániem wygráwáć, kto znáki lepſze y wywody używánia pokaże. 1576 F 312 O czynieniu

Toż y w Koronie Podkomorzy, tego, ktory znáczniey ſe znáki, granice abo kopce pokaże, tego do dowodu ma przypuśćić. 1588 f. 459 o Kommiſſyách H P 227

Podkomorzy o ſwoim skázaniu przez otworżyſty liſt ſwoy ſądowi Ziemskiemu ma dac znáć. H P 281

Gdźieby z obu ſtron, znákow znacznych między dziedzicámi nie było, tedy powodowa ſtroná, ku dowodowi gránic, wedle prawá świádkami, ma bydź przypuſzczona. H P 227 1577 F 118

Około obeſłániá Samsiádow gránicznych y zobopolnych ku wyiechániu na grunt pienny: ☞ ma ſtroná záłobná okolicznych ſamśiádow ná tęnże wyiazd liſtem Podkomorzego obnieść, przed rokiem, wyiazdu przynamniey zá cztery Niedziele, dáiac z tego liſtu kopią pod pieczęćią Woźnego, káżdemu tákiemu śamśiádowi, ábo ná imięniu ich kładac, áby ná rok w tym liśćie oznáymiony, ku przygladániu wywodu, y ſtánowięnia gránic przybywali, ſámi ábo przez Vrzędnikow ſwych gránic przeſtrzegáli. A ieżeli by ſię ktorzy nie ſtánowili, tedy przećię Podkomorzy między temi dwiemá ſtronami ma rozſadzić y grániczyć. A co gruntow tákowych nie przybyłych, tym między dwiemá oſobámi graniczeniem, ktorey z nich ſtronie záięto, o to tey oſobie nie przybyłey, wolno będźie pozwáć przed Vrząd nalezny, y práwem dzierzącego wſpierać. A kto ſtanie ſam ná ſwey gránicy, ábo przez kogokolwiek, tedy Podkomorzy poki rożnica idzie, wziąwſzy wiádomość, od niego broni gránice, záchowáć ma prawo u należnego ſadu z tym, kto przeſzkodę czyni, á dáley przećię iádac gdzie przekazá nie było, ma gránice kończyć. A żałobnik o Stat Lit R 9 ar. 3 Fol 282

Zzzz prze-

przekáżę do práwá ma pozwáć onego, kto przekáził do ſadu náleżnego. ktoby záś nie máiac ſpráwiedliwośći do onego gruntu, ále z naprawy ábo z waśni przekazał práwu iego, tákowy ſzkody podięte od wyiázdu pierwſzego powinien zápłáćić ukrzywdzonemu, y grunt gruntem náwiazáć, ták śiłá iák odyimował, á to ma bydź przez Podkomorzego odpráwiono, wymierzywſzy grunt porzadkiem Státutowym, odpráwá ma bydź uczyniona, iednák ápellácya od Podkomorſkiego ſadu broniona bydź nie ma. A ieżliby u wyzſzego ſadu, zá upornego był uznány, tákowy ſzkody wſzyſtkie od Podkomorzego ſkázáne ſowito ſtronie zapłáćić ma, y grunt gruntem náwiazáć. A ieżliby też to Opiekun, ábo záſtáwnik y káżdy doczeſnym práwem dzierzący imięnia to uczynił, y gránic nie dopuśćił, tedy Dziedzicy ná tym ſzkodowáć nie máia, ále tákowy uporny nadgrodzić ma, Wſzákże o wieczność gruntu práwo zachowuiac, y mowienie dziećiom nie do Dzierzawcy dobr Krolewſkich według tego práwa záchowáć ſię maiá zá obeſłanie liſtem Podkomorzego.

HP 228 *A ieżliby Szláchtá była w ſąmśiectwie, dźiedźictwá maiący śćiány z dźiedźictwem temu przyległe, máią bydź granice y mieniliby ſobie iáki wſtęp, za przyległośćią tákowi ſąmśiedźi do tákowych gránic, bez powodu maią bydź na ieden rok przypozwani.*

HP 184 y 233 *W Koronie kto appelluie od skázu Podkomorzego, nie będźie ſłucháný, dokąd 6. grzywien nie zapłáci.*

Stat Lit R part 4 F 284 O tákich gránicách náſzych Hoſpodárſkich, ktoreby czáſu gránicznia, między gruntami piennemi Szlácheckiemi były przyległemi, ku gránicy gruntow Szlácheckich: pod czás gránicznia między Szláchta, gdyby ſtroná ktora zárywáła gruntow przyległych Krolewſkich, y Dzierzawcá náſz y poddáni náśi, broniliby tego, tedy Podkomorzy ma to ná inſzy czás odłożyć, poko ſtrony ábo iedná z nich do nas po kommiſsyą nie ućiecze ſię, my dámy Kommiſsarzow. A ku temuż roku wyiázd Kommiſsarzow náſzych ſtroná uprośi ſobie pozwem Podkomorzego, ſtronę przećiwną ná rok ten zawity przypozwawſzy.

Stat. Lit R. 9 Ar 5 F 284 O Roku zawitym ná wyiázd Podkomorzego, y ktoby ná nim zá przyczynami práwnemi nie ſtał: káżdy rok Podkomorzego ma bydź zawity, iednák gdyby ſtroná ábo dla choroby prawdźiwey, álbo dla ſłużby Rzeczypoſp: ſtac nie mogła, ma bydź wolna od tego pierwſzego roku, iednak o chorobie, ábo o ſłużbie náſzey ma wczás opowiedzieć Podkomorzemu, y ſtronie według náuki w Rozdźiale czwártym Státutu Litew: położoney. A Podkomorzy powinien będźie rok przełożyć zá ſześć Niedziel, y to ſtronie przez tegoż poſłáńcá ktory opowiádánie przywieźie, liſtem ſwym oznáymić; á ſtroná pozwána, ſtronie żáłobney przez liſt

Podko

Podkomorzego o tym przełożeniu roku wiedzenie dáć naydáley fzygodniá. Iezliby chorobá bliſko roku przypádłá, tedy y ná ſamym roku, tákie odręczenie iść może. Ná drugim záś roku ſtroná przysięgą powinná choroby dowieść. Tákże y ſtronie powodowey, tákie obmówy iść y záchowáć ſię máią A gdzieby ktora ſtroná ná chorobę przysiądz niechćiáłá, ábo o poſtudze náſzey świadectwa nie ukazáłá, táka rzecz ſwą tráci. A Podkomorzy to o co między niemi idzie, ſtronie roku pilnuiącey, bez dowodu ſkazáć ma. Iezeliby kto y ná drugim roku Podkomorzego chory był, tákowy przez umocowánego ſwego przećię práwá pilen bydź ma, y przed Podkomorzym ná grunćie ſtánowić ſię, y rozpráwę według práwá przyimowáć. A ieżeli przysięga temu co chory ſkazána będzie, tedy świádkowie iego tám ná mieyſcu przed Podkomorzym zarázem przysięgę uczynić powinni, á ku przyględániu przysięgi chorego, ma Podkomorzy posłáć Woźnego ze dwiemá Szláchćicámi, ktorych ſobie chory uprośi, przysięgáć będzie w domu iego: á chory powinien przysięgę wykonáć ták ná chorobę, iáko y ná rzecz ſamę, á nie przysięże, rzecz ſwą tráci. Ieżeliby kto chćiał ſię ná pierwſzym roku zá pozwaniem Podkomorzego wymawiać pozwaniem do inſzego Powiátu y ſądow, tedy tákowa wymowa iść nie ma, wyiąwſzy te przyczyny. Gdyby kto do inſzego ſądu był pozwány o grunt ziemie pozwy Podkomorzego ná rok zawity, o rzecz większą y waznieyſzą, álbo o gárdło, tedy w tákowym przydadku ſtroná takowa záchowána będzie według Artykułu 27. w Rozdz: 4, Statu: Litew: także y Exempt Seymowy wſzyſtkim ſtronom tak pieniącym ſię iáko y przyległym iść ma. Wſzákże swiádectwo ná pismie Seymowe zá pozwy Podkomorzego pokazáć, á niepokażeli, rzecz tráci. Ieſzcze tez ſady Podkomorſkie iść nie maią pod woynę y powietrze.

Pozwány obłożoną chorobą prawdziwą rok zwlec może. H P 231

Kto ná roku polnym przed Podkomorzym nie ſtanie, tedy Podkomorzy, ma powodową ſtronę naśládowáć y czynić gránice według wiedzenia ieno, á przy oſtatecznym y narożnym kopcu przysięże z świádki: nie bacząc ná niebytność pozwánego. H P 231

Aby Podkomorzy powinności Vrzędu ſwego doſyć czynił: ☞ zwłoczyć Podkomorzy, ſtronie ſpráwiedliwości nie ma pod przysięgą ſwą, chybá żeby go záſzłá chorobá obłożona, o czym przez liſt ſtronom ma dáć znáć, á po wyzdrowieniu Podkomorzego znowu ſtroná záłobna, ſtronę przećiwną pozwáć może. A Podkomorzy ná drugim roku powinien ſtronom pod tąż przysięgą ſwą powiedzieć że chory był A gdzieby Podkomorzy dla niedbalſtwá ná rok zawity nie przybył, ma za kazdy omięſzkáły rok, ſześć rubli groſzy ſtronie powodowey zápłaćić. O co go wolno teyże ſtronie pozwáć do ſadu Ziemſkiego ná rok zawity dwiemá Niedzielámi. A ktoryby Podkomorzy bez przyczyny choroby ſwey do trzech kroć rokow zá pozwy iego omieſzkał, tákowy Vrząd ſwoy tráci. Stat Lit R 9 art 6 F 286

Podkomorzowie wſzyſtkiego Kroleſtwa, rokow gránicznych zá H P 227

 ſwoim

swoim chceniem odkładáć nie máią, pod winą 14. grzywien ná Krolą, oprocz żeby śię strony między sobą żezwoliły.

1601 F 737 titulo o surrogatyach.

Gdyby Podkomorzy, Komornik, ábo Vrząd przyśięgły, ku sądzeniu spráwy Podkomorżego Powiatowego obrány, wydawszy lice obwieszczony, ná czas nie przybył, sto grzywien przepadá stronie, oprocz obłożoney choroby, ná ktorą przyśiądz powinien.

Stat: Lit. R. 9 Ar. 8 w Státućie Lit:

Podkomorzy nie będąc chory, gdyby na zwłokę czynił, zá przypozwániem przed sądem Ziemskim ná każdy rok stronie rublow sześć zápłáćić powinien.

Stat. Lit. R. 9 Art. 7 § 287.

O odezwiech do sądu Podkomorskiego: gdyby śię komu sąd Podkomorzego nie według Práwá widział, tedy po głownym skazie rzeczy sámey, wolno odezwáć śię do sądu głownego, zá ktorym máią bydź wysłáni od sądu głownego Kommissarze w onymże Powiećie ośiedli, a zwłaszcza Kásztellan onego Powiátu ábo Marszałek, y przy nich po dwie osobie Szláchecki ludźi dobrych Práwá umieiętnych, álbo Stárosta gdyby ich niebyło, ktorzy powinni będą spráwiedliwie tákie rzeczy osądzić. A rok temu wyiázdowi Kommissarskiemu od sądu głownego ma bydź pokłádan według baczenia ich, przed ktoremi Kommissarzámi powinien będźie Podkomorzy pokázáć spráwy sądu swego, á oni mocni będą sąd Podkomorzego, y gránic, ieżeliby w czym wykroczył popráwić ábo ieżeliby dobrze osądził, przy mocy zostánie. Kto nágáni sąd Podkomorzego, powinien mu zápłáćić sześć rubli groszy, á stronie przećiwney trzy rubli groszy, do ktorey Apellacyi przyśięga powinna bydź zátrzymana, iednák dla pámięći, znáki powinny bydź uczynione od tego Podkomorzego, połowicá dochodu Podkomorzemu, á te grunty do rozpráwy Kommissarskiey powinny zostawáć w dzierżeniu tey strony, ktorey Podkomorzy przysądzi, ktorey nie pustoszyć nie ma. Przy ktorych Kommissarzách przyśięgi maią bydź wykonánane y kopce usypáne, á zá pracą Kommissarzom, tákże y Podkomorzemu płácono bydź ma. Ieżli przy mocy zostánie, skazánie Podkomorzego, tedy odsłánie przeżyskow ná odpráwę ma bydź przez list Podkomorzego, A ieżeli Kommissarze Podkomorzego poprawia, to odesłánie ná odpráwę przeż list ich ma bydz wyrok sądowy w księgi Podkomorskie, lubo w Ziemskie albo Grodzkie wpisány

1588 F 459 O Kommissarzach 1550 F 7 Aby też

Kommissárze K. I. M. ná rozeznánie gránic między Dobrámi Krolewskiemi a Szláchec kiemi przy Podkomorzym abo Komorniku, choć nieośiedli w onym Powiećie náznáczeni bydź mogą.

1557 F 9 Ktoby pozwał

Kommissarze ktoby ozły skaz pozwał, káżdemu po 14. grzywien ma płáćić.

H P. 133

Gdy kto Podkomorzego ábo Komorniká, uznanie nie słusznie nágáni, 6. grzywięn zapłáćić powinien.

Zwyna-

Zwynałáſku Kommiſſarzow I. K. M. Staroſtowie y Dźierżáwcy o krzywdy y o ſzkody ktoreby ſię dźiały ná gruncie Krolewſkim ábo Rzeczypoſpolitey, iáko też y w ich pozytkách, iuramentá ták ſwym, iako y Krolewſkim imieniem odprawowáć mogą, 1588 f. 450 o Kommiſyach

O roznicy w takich gruntách ktoreby były ná granicy ſpolnych dwoch Powiátow ☞ Nie ieden Podkomorzy ale obádwáy wyiecháć maią, á ieden Podkomorży drugiego liſtem ſwoim obwieśc ma tám z ktorego ſadu ſprawá na pole odeſłana będźie, ſtroná żałobna liſt takowy odnośić ma za ktorym ziecháć ſię ſpolnie máią y ſpráwiedliwość według Prawá poſpolitego uczynić, y ſad ſwoy gránicami y kopcámi y liſtami ſwemi ſadowemi umocnić. A od pokłádaniá gránice y ſypaniá kopcow, dowod ſwoy Podkomorſki niżey opiſany, każdy z nich bráć ma, od tego co będzie w grunćie ktorego Powiatu gránic uczyniono, y kopcow okopano. A dla tego każdy Podkomorzy, powinięn granice Powiátu ſwego, z Káncelláryey náſzey Hoſpáodrſkiey, ná piśmie zá pieczęćią náſzą mieć. A iezeliby Podkomorzowie w ktorey ſpráwie rozſadkiem ſwym niezgodzili ſię, y zá tym końcá w gránicách między ſtronámi uczynić nie mogli, tedy każdy z nich, wſzyſtkie ſpráwy, iáko ſię toczyć będą, przy tym zdánie ſwoie wypiſawſzy, máią z tym ſtrony odeſłáć do ſadu głownego. A ſad głowny weyrzawſzy w liſty, ma ná ſkończenie do Kommiſsarzow odeſłáć. Iednákże Kommiſsarzámi máią zdanie ſwoie oznáymic, Kommiſsarze uważą, ktorego Podkomorzego ſad pewnieyſzy ſię zdác będzie, á choćiayby y Podkomorzowie zgodzili ſię, ápellácya wolna bydź ma. Stat: Lit: R. 9 art: 8 f. 289

Po skonczeniu granic skazanie ſwe, przez liſt otworzyſty ſądowi Ziemskiemu ma opiſáć. H. P. 231

Liſty graniczne do kśiąg Kancellaryey Krolewskiey wolno wwodzić: a pieczętarze tak wpiſáć, iako y wypiſáć, pod pieczęćeą Krolewská bez trudnośći dáwáć powinni będą. H. P. 77

O dochodách Podkomorzego y o Kięgách iego ☞ od pozwu iego po groſzu, od liſtow do drugiego Podkomorzego po dwa groſza, od liſtu ktory będźie rok przekładał dwa groſzá, od piſánia ſprawy, do kśiąg groſz, od wypiſow ſądowych po temu iako y Piſárzowi Ziemskiemu w Rożd: 4. opiſáno. Za liſt od ſełánia na odpráwę 6. groſzy, za przeiazd y pracą Podkomorżego od Stat Lit: R 9 Art: 9 fol. 290

kopcá káżdego nároznego po 24. groſſe Litewskie, od ſrzednich po g. 12. kopiec od kopca bydz powinien ná pięć ſznurow włocżnych, krom tegc gdzieby ſię zákrzywiona granicá przydáłá, y więcey kopcow potrzebowąno: A gdzieby kopcow nie trzebá było, tylko miedze, tedy od tákowey miedze od káżdych pięćiu ſznurow włocznych dwánaśćie groſſy, á przeſądu od ſummy ſkazáney po temuż iáko y od ſądu Ziemſkiego. liſty wſzytkie Podkomorzy ręką ſwą podpiſowáć ma, księgi po śmierći iego máią bydź oddawane do Vrzędu Ziemſkiego, z támtąd maią bydź wydawáne z podpiſem Piſárza Ziemſkiego.

H P 223 — *Podkomorzowie ábo ich Komornicy, trzy grzywny od káżdych granic brać máią.*

1576 F 312 titulo O Podkomorzym — *W Koronie co zá dochod Podkomorzemu y innym będącym przy nim.*

Ibidem — *Podkomorzowie graniczne kontrowerſye, y dowody ſtron w Koronie, do ſądu Ziemſkiego odnośić powinni.*

Stat Lit R 9. art. 10. Fol 290 — O uſtánowięniu przez Podkomorzego Komornikow: ☞ dla pomocy y prętſzey ſpráwiedliwośći ma obrać iednego ábo dwu Komornikow ludzi dobrych, umieiętnych y ośiádłych onego Powiátu, ktorzy ná rokách ſadowych przed Káſztellanem ábo Márſzáłkiem, ábo przed ſamym ſadem przyśiadz máia, tora Podkomorżego. Wſzákże nie máia bydź poſyłáni tylko w rzeczách máłych, gdzieby ſzło tylko o włokę roli, abo mniey. zá pozwy Podkomorzego dochod taki, iáki y Podkomorzemu, ná więkſze rzeczy ſam Podkomorzy iezdzić ma. Odzew ábo apellacya od Komorniká, ták iáko y od Podkomorżego do ſadu głownego, wyiąwſzy błędu w piſaniu o tákie rzeczy do Podkomorzego, a Podkomorzy naydáley we dwie Niedzieli popráwić ich może, á gdzieby ſię co záocżnie ſtáło, tak Podkomorzego iako y Komorniká wolno pozwáć do ſadu głownego.

H P 410 — *W Koronie ná rokách Ziemſkich, Szlachtá Komorniki obiera.*

H P. 303 — *Komornicy cudzych ſpraw prokurowáć nie mogą.*

1560 Sabb. Podkom: 1616 F 18 titulo o Komorn: — *Komornicy ná rokách obráni, ośiedli y przyśięgli bydź máią.*

Kto

Kto ſkazánie Komornikow nágáni, grzywięn 12. zápłáćić powinien. H P 184

O tym gdzieby w grunćie Ziemnym od ſamego Podkomorzego krzywdá ſię komu działá. abo komu od niego: ☞ ma bydź do Vrzędu należnego, pozwány, á potym z Vrzędu ſadowego Ziemſkiego dwie oſobie Sędzia z Podſędkiem, abo ieden z nich ż Piſarzem Ziemſki, rok zawity naznáczywſzy zá cztery Niedziele. A ſtroná żáłobna ma przeciwna ſtronę y ſamego Podkomorzego pozwem tych dwu Vrzędnikow na dwie Niedzieli przed rokiem pozwáć, ieżeliby Zimá przeſzkoda byłá, tedy rok zá pozwy y oczywiśćie ma bydź ſkładany po zbieżeniu śniegu. Apellácya od tych dwu Vrzędnikow do ſadu głownego iść ma. A zá wyiáchániem Kommiſsarzow ná pole, powinni będa y Vrzędnicy wyiacháć y Kommiſsarzom ſprawę dáć, á Kommiſsárze według Práwa kończyć będą. Vrzędnikom tym zapłátá iako y Podkomorzemu, a oni podzielić miedzy ſię máia. A ſprawy tákowe, do ſadu Ziemſkiego ábo grodzkiego przewieść wolno. Stat Lit R 9 art 11 F 291

W Koronie przed tym gdzieby Podkomorzy o gránice z Szlachćicem chćiał czynić, tedy ma wziąć u Królá Iegomośći ſurrogácyą, á gdyby on niechciał, tedy temu ktory z nim miał ſpráwę, wolno było prośić o ſurrogácyą K. I. M. to mu z Káncellaryi broniono bydź nie miało. 1557. f. 9 kiedy ſię przytrafi

Teraz gdy Podkomorzy ma mieć ſpráwę bliżſzego Podkomorzego abo Komorniká, ábo Vrzędniká ſądowego przyśięgłego ſwey Ziemie, ábo Powiátu do tákowey ſprawy znieść powinien, ktory iáko Vrzędnik przyśięgły graniczny ákt odpráwiwſzy podpiſáć ma pod karániem 100. *grzywięn, iako o Kommiſſarzach opiſąno Konſtytucyi Anni* 1588. 1601 f. 737 O ſurrogatyach

O odięćie imięnia w gránicách: ☞ Ktoby kogo wyćiſkał z Ziemie z Łowow, Láſow, Iezior, Bobrowych gonow w gránicách w mie dzách Siánożęćiách, tedy ma o to pozwać do ſadu należnego, tám gdyby ſię ſpráwa nie ſkończyła, powinná bydz odeſłána do Podkomorżego kędy ſtrony powinny poſtáwić po dziewiaćiu świádkow ná grunćie piennym, y kogo z nich naydzie Podkomorzy bliżſzego do dowodu, ten ma ze trzemá Swiádkámi z onych dziewiaćiu wybranemi przyśiadz, a za tym grunt odzierzy. A gdzieby ſię to u Práwá pokazáło, żeby kto bez liſtow świádkow, ni iednego upornie w cudze ſię wdzierał, ten grunt ſwoił; á ſtronáby powodowa, liſty y znaki, y iáwne grániczne pokázáłá, także świadki. Stat. Lit R. 9 Ar 14 F 292

ki według tey náuki Statutowey, tedy bez przysięgi, przy gruncie zostáć się ma, lecz ieżliby strona odporna świadkow nie máiąc, sámaby się bráłá do przysięgi, tedy iuż załobnik sam ieden bez świádkow bliższy iest przysięgi. Toż się ma rozumieć o powodowey stronie záłobliwey, gdyby kogo o grunt pozwawszy świádectwá ná piśmie tákże znakow granicznych nie miáłá, tedy pozwány przy dzierzeniu bliższy będzie sam ieden bez świádkow przyśiadz

1576 f. 313 o czynieniu — Gránice używániem tęn ma wygrawáć, kto znáki lepsze y wywody używánia pokaże.

Stat. Lith. R. 9 árt. 13 F. 294 — Tákim ktoby bez przyczyn słusznych prawnych, ná roki zá pozwem Podkomorzego nie stał, tedy Podkomorzy stronie pilnuiącey, tę rzecz, o co práwo między nimi idzie iuż bez przysięgi żadney według opisania wpozwie, świádkámi swemi gránice, ábo miedze záwiedzie, skazać, y ná wieczność przysadzić ma. Iednák zabiegáiąc chytrośći, gdzieby strona przećiwna mieniłá się bydź ukrzywdźona, przez tákowe záoczne skazánie zá otworzeniem iey przez stronę roku nie prawdziwego, tedy też stronę wolno będzie mu znowu przed Podkomorzego pozwáć, w czym máią bydź sadzeni przykłádem Artykułu 41. w Rozdziale czwartym o zły przewod Práwá.

H. P. 299 — *Podkomorzy przez list swoy obwieszczy ma stronę pozwáć przed Vrząd swoy ná mieysce gránic, rok záwity náznáczywszy.*

H. P. 231 — *A ieżliby pozwány ná roku niestał, tedy Podkomorzy powinien granice czynić, a przy ostatnim kopcu, powod przyśiądz ma z świádki, ktore granice poprzysiężone ná wieki trwáć maią.*

H. P. 462 — *Gdyby też pozwany przyśiągł, iż o pozwie nie wiedział, przez swe niestanie ná roku zawitym, nic nie tráći.*

H. P. 255 — *Może iednak pozwány prawdziwą niemocą, ten rok odłożyć.*

Stat. Lit. R. 9. art. 14. fol. 294 — O Swiádkách iácy máią bydź przypuszczeni do świádectwá: nie máią bydz przypuszczeni o rzecz ziemna Zydzi, ieno ludzie Chrześciánscy wszelakiego stanu, y ći ktorzy przywileiem Krolewskim przypuszczeni, byle byli ludzie dobrzy, bogoboyni, nie podeyrzáni. A Tátárowie gdzieby się im trafiło o grunt między sobą y ludzmi Chrześciánskiemi práwo wieść, á skazali im dowod, ábo odwod, tedy oni według Przywileiow swych y Zakonu swego przysiędę czynić máią, y w tákiey sprawie Tátárowie, byle ludzie dobrzy świádkámi bydź mogą.

1576 fol. 300 o w Wiedzeniu — Swiádkámi w rzeczách Ziemskich, krewni bydź nie mogą.

Swiá-

Swiádectwo Szlácheckie pod ſumnieniem, á proſtego ſtanu człowiek pod przyśięgą dawáć ma. 1588 f 436 O mezoboi:

Ktoby komu świádki ganił: ☞ ma zaraz tamże przed Podkomorzym dowodźić, á to żeby nie byli zráženi świádkowie tey ſtronie ktora ich prowadzi. A ieżeliby ná nich, w czym ich náganił nie dowiodł; á Podkomorzy uznałby to że im proznie nagánił y odſtáwiał, tedy każdy tákowy odſtáwuiący tych świádkow zoſobná według naganionego świádká, według Statutu powinien náwiazáć, Szláchćicá iáko Szláchćica, chłopá iako chłopá, ták iákoby ranił, ktora nawiáſká tamże zaraz przez Podkomorzego ma bydź ſkazáná, á ieżeliby ná tych świádkow dowiedziono co im zádáno, ſtroná inſzych świádkow ma ſtáwić, co y obiema ſtronom ſłużyc ma. Stat: Lit. R. 9 Ar 15 F 294

Swiádkow gdyby ſtroná ſtronie od krzyżá odgroziłá, ieżli wſzyſtkich kto odgroził, ma trácić ſpráwę. 1576 F 300 O W wiedzieniu

O Ziemię obrebną y też zobopolne Ziemie, iáko máią dowod czynić: ☞ tákże po dziewiaćiu świádkách ſtáwić maią, á zawiodſzy przyśięgę ſamoczwárt, z trzema świádkámi uczyni, potym gránica uczynioná ma bydź. Wſzákże ieżeliby práwo mieli o Ziemię zobopolną, á nie wiednym mieyſcu, ále poroznu, niwámi, ábo obrębámi leżaca, á byłáby tá Ziemiá ku iednemu Dworu, bądź práwem przyrodzonym, abo nábytym przyſłucháiąca, tedy ćiz iedni świádkowie, mogą o káżdą winę śianozęć, abo obrab świadczyć, á obwiodſzy takie wſzyſtkie rożne pienne Ziemie z trzemá świádkami iednym razem przyśięgę uczynić ma. A podkomorzy ma przyśięgę abo rotę na te wſzyſtkie Ziemie im wydáć. Stat Lit R 9 art 18 F 295

Ieżeliby ſię przydáło, że ten ktory ſię o gránice práwuie, zagranice pokazał kopce, ábo znaki znáczne w polách ábo leśiech, tedy Podkomorzy, tego ktory lepſze y znácznieyſze znáki, ábo kopce ukaże, do dowodu ma przypuśćić, á gdźieby oboiá ſtrona znakow znácżnych nie miáłá, tedy powodowa ſtroná ku dowodowi z ſwemi świadkámi ma bydź przypuſzczona. H P 227

Granice według uźnániá ſtárſzych ludźi, maią bydz vznáne. H P 75

Ktoby miał wieść práwo z Woiewodą, z Staroſtą, y Dźierżawcą o źięmię ſwą, á tenby miał imienie w tym że Powiećie gdźie ieſt vrzędnikiem ☞ także ſię teſz ma ſpráwić, iáko wyżey ieſt opiſáno. ma ſtawić dziewięc świadkow, y tákteż Podkomorzy má patrzyc liſtow, granić, znákow, y czyie liſty będą abo granice le- Stat. Lit. R. 9 Art: 17 f. 295

 pſze

pße, ta ſtroná ma bydź przypußczona do dowodu. Wßakże Stároſta iezeliby inßych świádkow niemogł mieć, tedy y tákiemi poddánemi Hoſpodárſkiemi *dowodźić będźie mogł.*

Stat: Lit: R. 9. art. 18. f. 296.

K*toby komu granice, ábo miedze zepſował, to ieſt wypalił wyrąbał, kopce rozkopał miedze zepſował, á granice y znáki nowe po cudzey źiemi gwałtownie poczynił, á byłoby to ná niego práwnie dowiedźiono, tedy má ſtronie zapłáćić dwanaśćie rubli großy á* Podkomorze*mu kopę großy, a za* każdy *kopieć ſkażony trzy kopy großy. A iezliby Szláchćić ſláchcicowi miedzę przeorał, tedy za to trzy rubli großy, á* Podkomorzemu *puł kopy großy; a granica przeżen zepſowáná, ma ſię poſtáremu przed* Podkomorzem *naprawić, á ieżeliby towßytko co wyżey opiſáno, proſty uczyni człowiek Szláchćicowi, ma zapłácić trzy ruble großy, á granicę po pierwßemu napráwic. A ieżliby proſty proſtemu człowiekowi to uczynił, ma zapłáćić rubl großy á miedze naprawić, o co nie maią ſię gwałtem ſpieráć, ale práwem wßakże ſtarą gránicę ſwą wolno kazdemu poprawić, od* Podkomorzego Komornika *wźiąwßy, y ſtronę przez* Woznego *obwiesciwßy, ktora ieżli nie wyiedzie, to może, to uczynić przed* Komornikiem, *á* Komornik *to opiſawßy, do kśiąg poda.*

H. P. 282.

Ieżliby kto kopce, ábo iákie inne znáki, w częśći ábo wßytkie rozkopał, od każdego kopca ma ſtronie płáćić po trzy grzywny, á przećię ten ßkodnik powinien będźie Podkomorzego *ſwym koßtem na granice wywieść pod winą 14. grzywien ſtronie, á drugą urzędowi. Także kto nieurzędownie kopce ſypie po 3. grzywien płácić ma.*

1578. F. 350. o granicach rozsypane

Między dobrami Krolewſkiemi *á* Szlachec*kiemi, ktoby granice uſypane popſował, Szlachćic ſto grzywien quoties citabitur, a Plebejus 50. grzywien ma bydź karany.*

O Las.

O Lás żobopolny y o przerobki: ☞ ktoby go chćiał ná pászą ábo ná śiánożęć przerabáć. to mu wolno, iednák żeby drugiego przerobkiem ſwym do ich gruntow nie záchodził y nie záymowáł, co gdyby uczynił, pozwány o to ma gruntem ſwoim ták dobrym nádgrodźić iáko drugiemu ábo drugim uiał, tákże y zá drzewo porąbáne, teſz drzewá ná inſzym mieyſcu ſwoim poręce im, tak wiele y ták dobrego záwieść, á niebędźieli laſu, pieniędzmi zápłáćić. Wſzákże połowica ceny Statutowey wyżey opiſáney. A ktoby w ſpolnym leśie chćiałby ſię oddźielić, wolno mu o to czynić práwnie przed Vrżąd Ziemſki, á Vrząd ma ſkazác według Rozdźiału ſzoſtego, około Rozdźiału między Bráćią poſtánowionego. Stat Lit: R 9 Art: 19 fol. 297

O Rzekę gdźie graniczy: ☞ káżdy od brzegu ſwego ma iey do połowice záżywáć, iednák gdźie zwyczay dawny zabiiánia łażow, zákotow ábo siedz, tákowy y wprzod záchowan bydź ma. A gdźieby ktora Rzeka grániczna ná czyi brzeg piaſek, nieznácżnie ſypiąc przyczynek czyniłá, ten przyczynek ma bydź tego Páná czyi brżeg ieſt. A ieżeliby rzeká gwałtem inędy poſzłá, tedy ſtarey rżeki iśćie má bydź przećię gránica, á tego iśćia rzeki, będźieli w niey iáki pożytek, tákże káżdy z brzegu ſwego po połowicy ma záżywáć, á u tey rzeki gránicżney ktora ſię inędy obroćiłá, obádwa brzegi tego bydź máią, czyim gruntem poydźie. Ktoby záś rzekę ku ſzkodźie czyiey przekopał, ma po ſtáremu za ſkazaniem ſadowym rzekę záchamowáć, á ſtronie dwánaśćie rubli groſzy zápłáćić, y ſzkody co w pożytek tey rzeki ſzkodował, z rozſadku odpráwić. Stat. Lith. R. 9 árt. 20 F. 298

Gdźie rzeká iaka Dobrá I. K. M. z Szláchecklemi gránicży, ktorey rżeki brzegi z obu ſtron ſą przyległe, má bydź wolne używanie tey rzeki, poddánym wedle ſzerokośći dobr przyległych. H. P. 544

Kiedyby kto ſwym ſtáwem inſzy ſtaw, ábo śiánożęć zátopił ábo grobla ku cudzemu brzegowi przyſypał: ☞ ktoby to uczynił; ták ten co obádwá brzegi, iáko y ten co ieden tylko brzeg ma, tedy tákowy ukrzywdżony obwiodſzy to, y okazawſzy Wożnemu y ſtronie, má wprzod tego ſamśiádá ſwego liſtem upominalnym przez Woznego napomnieć, żeby wodę zniżył, y grobla nowo przeſypána od cudzego brzegu odkopał: czego gdy nie uczyni ma pozwáć przed Vrząd Ziemſki, ten záś ma odeſłáć do Podkomorzego. Co gdy ſię przed Podkomorzym pokaże, ma ſtroná zápłáćić dwánáśćie rubli groſzy gwałtu y ſzkody, coby zá omieſzkánie mlewá ábo w nieużywániu gruntu ſwego zátopionego podiał, Podkomorzy má ſkazáć, y wodę nizey ſpuśćić, y grobla ták uſtánowić, iakoby gruntu cudzego nie zálewał. Wſzákże ktoby przez dawność Ziemſką dźieśięć lat o zátopieniu Młyná ſwego, y przyſypaniu ku ſwemu groble zámilczał, á práwem o to nie czynił, tedy tákowy iuż wiecznie milczeć má. Stat. Lit R. 9 Art. 21 F 298

Kto ná czyiey Ziemi pośieie zboże iáko ma zápowiadáć Wożnym, áby nie zwoził do Práwá: ☞ Ten kto bydź ſwoię Ziemie mie- Stat. Lit R 9 art 22 F 300

 ni.

Stat Lit R 9 art 22 F 300

ni, powinięn wziąć liſt zápowiedny od Vrzędu Ziemſkiego, ábo Grodzkiego tego Powiátu, y tym liſtem Vrzędownym przez Woźnego ma zápowiádáć Pánu ábo iego Vrzędnikowi, w liśćie tym zápowiednym wypiſawſzy Ziemie, gdzie zboże záśiano, ma bydź dołożono pod zakłádem ná Vrząd y ſtronę dwunaſta rubli groſzy, aby ten kto zał to zboże, z tego gruntu nie zwozil, ále pożawſzy ſię przed Woźnym y ludzmi ſtronnemi ná to od żáłobney ſtrony poſłánemi, opátrzył to dobrym złożeniem y ogrodzeniem, iákoby w nim do rozpráwy ſzkodá nie ſtáłá ſię. Potym żáłobna ſtroną ma pozwáć przed Podkomorzego ná ſześć Niedziel ku rozpráwie o tę Ziemię, á iezeliby w ſześćiu Niedzielách, dla iákiey pewney przeſzkody pozwáć nie mogł, tedy po drugich ſześćiu Niedzielách. A ieżeliby ſię pokázáło ze własna tá ieſt Ziemiá żáłobniká, tedy iáko tá Ziemiá, ták y zbozę y ktemu gwáltu dwánaśćie groſzy rubli ſkázáno bydź ma; á gdzieby to zboże pogniło, tedy przećiwną ſtroną zápłáćić to zboże powinná wegług Statutu. Ieżeliby kto nie doczekawſzy zápowiedzi pożawſzy żboże z ziemie precz zwioſł, tedy má tego zákłádu połowicę ſześć rubli groſzy, od drugiey połowice trzy ruble Podkomorzemu, ábo Vrzędowi temu, od ktorego liſt zapowiedny wyidzie zápłáćić. ktora zarękę zá odeſłániem Podkomorzego Vrząd ſtronie, Podkomorzemu y ſobie ſpráwić ną imięniu tego winnego ma, á zboże ſtronie z nawiaſką oddáć. A będźieli kto ná własney ziemi śiał, á drugi mu to zapowiedziawſzy, tego práwem nie dowiodł, tákowy ma zakład Vrzędowi y ſtronie płáćić, á grunt y zboże przy tym co śiał, zoſtáć ſię ma. Iezliby ſię też tráfiło, żeby tákie zboże zápowiedziáne ná polu pokrádziono, więc zoſtánieli przy grunćie co śiał, tedy temu ten kto proznie zapowiędział, powinien zápłáćić, á ow ſobie winnego ma ſzukáć. Zoſtánieli lepak z práwá przy grunćie tego, ktory zápowiedział, tedy on kto siał, ma mu żboże zápłácić, á ſobie winnego ſzukáć, takaż ſie rozpráwá y zápowiedzenie ma toczyć o śianożęci pienne. Iezliby záś kto po zapowiedzi przez dwánaśćie Niedźiel nie pozwał, tedy temu kto śiał zboże wolno pobráć, tákże y śiánożęć, á będzieli pokrádziono, ná ſtronie przećiwney ſzukáć, á owemu co zápowiedział, po dwunaſtu Niedzielách, iuż tylko o grunt wolno będzie czynić, á ná pienney ziemi nikt gwałtownie zboża depráć nie ma.

Stá Lit R 9 Ar. 23 F 301.

Ktoby ziemię w dzierzaniu miał, á drugim práwem nie przekonawſzy, żyto pożał, ábo żęte pobrał, ábo bićie uczynił, ábo ſochę porabał: tákowy ma płáćić gwałt dwánáśćie groſzy rubli. A ieżeliby wział bez boiu, ten ma ſzkodę płáćić znawiaſką, konia koniem, á wołu wołem náwiązáć, á zá ſochę dziesięć groſzy, á zá narogi dwánaśćie groſzy, zá kolátę dwánáśćie groſzy, zá bronę ſześć groſzy zapłáćić. A potym kiedy zechce, dzierzącego o tę ziemię má práwem, według práwá popieráć. A iezeliby kto u kogo grunt odyimował, á drugi tego bronił, y w dzierzenie nie dał, temu ma bydź práwo u ſądu náleznego y kto w ziemi będzie winien, ten ma ſzkody y gwałt opráwić.

Ktoby komu bez woli zboze pobrał, zá káżdą kopę winy ſądowi.

wi 6. á ſtronie trzy grzywny płaćić ma. A ieżeliby to w nocy było, zá złodzieiá ma bydź miány. H P 532

Ktoby Szláchćicá przy robotnikách ſtoiącego, ábo robiącego ubił, ránił, rány, ochromienie członkow y głowczyznę ſowito płáćić ma. Forum w Ziemſtwie. 1576 F 308

Toż ſię o chłopie przy robocie ubitym rozumieć ma.

18. Rożnice inter Bona Regalia nobilium W. X. L.

1633 conſt: F. 40

O roznicách inter Bona Regalia nobilium W. X. Lit. ☞ per Commiſſarios decidi máią.

19. Vpitski Powiat z innemi przyległemi.

Rozgrániczenie Powiátu Vpitſkiego z Powiáty przyległemi ☞ to ieſt z Wilkomirſkim Kowieńſkim, z Ziemią Zmudzką, Kommiſſarze przy Podkomorzym. 1613 conſt Fol. 45

Kommiſſya o czynienie ſprawiedliwośći między Powiatem Vpitſkim y Xiążęty I. M. Kurlandzkiem ☞ dla wynaleźienia ſpoſobu inſzego czynienia ſprawiedliwośći, Kommiſſarze náznáczeni. Ibidem F 49

20. Witepsk y Wilno.

Kommiſſya między Oycámi Dominikánami Witepskiemi a Kapitułą Wilenſką y Obywatelami Witepſkiemi ☞ około granic. 1678 conſt F 19

21. Wołyn.

O Kommiſſyách Wołynſkiey ziemiey Staroſtwá Brzeſkiego Kommiſſarze do vſpokoienia między tymże Staroſtwem á Ziemią Chełmską deſtinantur pari numero. 1581 conſt F 374

Rozgraniczenie Woiewodztwa Wołynskiego z Powiatem Pinskim ☞ Kommiſſarze naznáczeni. 1638 conſt F 10

22. Zmudzka Ziemia z Kurlandya.

Kommiſſya ná rozgraniczenie Ziemie Zmudzkiey z Kurlandyą od Kurſ ☞ Kommiſſarze deſtinati na vznanie 601 conſt F 760

znánie granic, náiazdow y innych gwałtow, zabránia Ieżior.

1607 cost F. 861 vel 864 *O Kommiſsarzách Ziemie Zmudzkiey z Xięſtwem Pruſkim* — *iterum deſtinantur Commiſsarij do vznaniá granic y innych krzywd.*

1611 conſt. f. 41 Kommiſsya między Xięſtwem Zmudzkim a Pruskim — *Conſtytucya Anni 1607. reaſsumitur, Kommiſsarzow naznáczono de novo.*

Ibidem. Kommiſsya Xięſtwá Zmudzkiego z Xięſtwem Kurlandzkim: — *Konſtytucye Anni 1601. reaſſumitur, Kommiſſarzow náznáczáią.*

163 conſt. f. 48. Kommiſsya *Xięſtwa Zmudzkiego z Xięſtwem Kurlandzkim* — *Conſtytucye Annorum 1603 & 1611 o uczynieniu ſprawiedliwośći reaſsumuntur, y Kommiſsarze naznáczeni.*

Ibidem F. 46. Kommiſsya *Xięſtwa Zmudzkiego z Xięſtwem Pruſkim y Powiátem Grodzinſkim* — *ná rozſądzenie krzywd y rożnic, Kommiſſarze deputati.*

1616 conſt. f. 48. Kommiſſarze *do rozgrániczenia Xięſtwá Zmudzkiego:* — *iterum Kommiſſarze naznáczeni.*

Ibidem F. 42. Kommiſſarze *do rozgrániczenia Xięſtwa Zmudzkiego z Kurlandyą:* — *pierwſze Konſtytucye reaſſumuntur.*

23. Zmudzkich Kommiſsya.

1598 conſt. f. 71. *Approbatio Kommiſſyi Zmudzkich:* — *około wśi Zmudzi y Dryſczowa.*

SEXTVS

SEXTVS STATVS TRYBUNAŁOW W. X. L.

Summæ rerum tractatarum in Statu Trybunałow Wielk: X. Litew:

1. Trybunał ordynaryiny Wilenski.
2. Apellácye.
3. Bánicye.
4. Beſpieczeńſtwo Seymikow ná obieránie Sędziow, y porządek przychodzenia przed ſąd głowny.
5. Czáſy ſądow.
6. Czáſy ná ktore Piſarz y ſtroná dla wpiſowánia ſpraw ziezdźáć ſie powinni.
7. Co ſądzić máią.
8. Korrekturá.
9. Dekreta.
10. Deputat.
11. Dochody ſądu głownego W. X. Lit.
12. Duchowne ſpráwy.
13. Exequucya.
14. Goſpody.
15. Mieyſcá ſądom głownym w Wiel: Xięſt: Litew:
16. Odpráwá tákowych ſądow.
17. Przeſądy.
18. Piſarz.
19. Pozwy przed ten ſąd.
20. Poprawá ſądu y Statutu
21. Przyśięga Sędźiow.
22. Regeſtr Trybunalſki.
23. Securitas.
24. Seymowe Mandaty.
25. Smolenſkie Woiewodztwá.
26. Scrutinia.
27. Suſpenſy.
28. Władza Sędziow, Márſzáłká Trybunalſkiego.
29. Zapiſy.

1. Trybunał Ordynáryiny Wilenski Wielk: X. Lit:

Przywiley ná ſądzenie Trybunału Wilenskiego, Królá Iegomośći Stefaná. Stat Lit tituło Trybunał F 1 const 1573 F 221

Const 1578 F 325. *Porządek obierania Sędziow ná Trybunał Wileński:* ná każde święto Gromnic.

Const 1578 F 326. *Sposob obierania Sędźiow:* Káżde Woiewodztwo ábo Ziemia obieráć máią, po dwie osoby bogoboynych, cnotliwych, praw y zwyczáiow Páństwá Wielk: Xięs: Lit: umieiętnych y osiadłych.

Stat Lit R 3. Rozd Tryb: const 1578 F 326 Trybun: Woł. łyński y Bracław. ski 1589 F 538. *Ziemiá Zmudzka, ieżli zechcą pewną liczbę osob, na odprawowánie sądow głownych, sobie obráć maią, w Rosseynách Mieście, czásu wyżey náznáczonego do dwu lat obieran nikt bydź nie ma, chybá żeby się w innym Woiewodztwie ná to zgodzili iednostaynie. Ieżliby sprawę ktory sędzia swoię miał, drudzy Sędziowie tę sprawę odpráwowáć máią, á on sam przy wotowaniu bydz nie ma.*

Const 1578 F 329 titulo iako sadsie. *Trybunał ma się sądzić z Regestru po Woiewodztwách.*

1578 F 236 titulo iako sądzić. *A gdzieby się tráfiłá rozność ábo tez paritas votorum máią raz, dwá, trzy, znowu per vota puścić, y przy tey stronie konkluzya zostawáć ma, ktora za sobą dowodow práwnych więcey będzie miáłá, á potym maior pars konkludowáć ma.*

Nowa emergentia na Seymie máią bydź sądzone.

Const 1607 F 838 titulo O Remissach. Const 1627 F titul: O dekretách tryb: Itē 1638 F 14. *Trybunał condendarum Legum potestatem nie ma, áni pænas irrogare, áni nikogo nimi aggravare.*

Const 1578 F 328 tit Co sądzić maia. *Trybunał Causas Fisci, fundorum Regalium, o kwartę Bonorum nullo jure receptorum, causas Maideburgenses nie ma sądzić.*

Const 1627 titulo O dekrecie. *Trybunał tych spraw, ktore w prawie nie są opisane, przed się przypuszczáć nie ma.*

Const 1641 F 14 tit O Trybunale. *Trybunał Wielk: X. Lit:* spraw in minoribus subsellijs nie agitowánych, sądzić, ani dekretow in vim Legis ferowáć nie ma.

Const 1667 F 64 t Trybunał w. X. Litewskiego. *Trybunały W. X. Li: in pretio rerum, ktore przez*

Kommis-

Kommiſſarzow Rzeczypoſp: z Seymu náznáczonych decidi máią, wdawáć ſię ná potym nie powinne.

Xięſtwá Litewſkiego Sądy ☞ *popráwę Statutu ſobie biorą.* 1578 Conſt F 332

O Trybunale y inſzych ſądách W. X. L, ☞ *in caſu poſpolitego ruſzenia, tego roku w Nowogrodku ſecundâ Ianuarij ſądźic ſię ma.* 1634 Conſt F 4

Znieśienie kondemnat Trybunału Nowogrodzkiego ☞ *dla tego iż ſtante Confederatione generali ſądźił ſie.* 1673 conſt Fol. 10

2. Appellacya.

O Appellácyach w rzeczách krwáwych do ſądu głownego ☞ *ma bydź dopuſzczona do ſądu głownego Grodzkiego, ile gdy o gardło idźie.*

O tym fuſiùs Stat: Lit R 11 Art 61 tamze y o porężnikách

3. Banicye.

Na Banicye wieczne a zwłaſzcza ex controverſia perſonali partium otrzymáne, żadne ſublewacye y gleyty ad jure agendum wydawane bydź nie maią.

Conſt 1550 1557 1559 1598 1616 1641 F 12 titulo Leva: 1647 F 20 o ſubleva y Gleyt: W. X. L.

4. Beśpieczność Seymikow ná obieránie Sedźiow y porzadek przychodzenia przed ſad głowny.

Beſpieczność Seymikow na obieránie ſędziow, y porządek przychodżenia przed ſąd głowny ☞ *nikt przychodźić nie ma, aż go z Regeſtru zawołáią y to tylko ſámoczwárt, to ieſt ſąm z Prokuratorem, á ze dwiemá Przyiaćiołámi, iezeliby uczeſtnicy ſprawy byli, y ći wniść maią, ktorzy uczeſtnicy wſzyſcy tylko iednego Prokurátora mieć powinni, ktoby upornie wſzedł y w domu ſądowym wołánie czynił, tákowy má dwunaſtą kop groſzy Litew: karany bydz y one żaraz odliczyć, á potym z mieyſca onego puyść precz. A ktoby temu był przećiwny, tamze zaraz ná tákowym odpráwa uczyniona*

Conſt 1589 F 540 Tit: Beſpieczenſtwo ſadow 1578 tit Beśpiecz: 1641 F 14 titulo o Trybunale.

1589 F 540

bydz powinna. przy wotowániu nikt żostáwáć niema procz, sámych sędźiow głownych przyśięgłych. Do tego iako na Seymiku, obieránia tych sędźiow, tak y na mieysce to gdźie sądy te głowne Trybunalskie odprawuią się nikt przyiezdźáć y przychodźić zbroinie, y żadnemi innemi broniámi, z niiáką strżelbą, okrom miecza, korda, szable, szpady nie powinien, y owszem strzelbę zá Miastem wystrżelić ma. Ktoby *ináczey uczynił, strzelbę nośił, winą* 12 *kop groszy karan bydz ma nieschodząc od sądu. á gdżedby zabił, gardłem karany bydź má y ná poczćiwośći, á gdyby niezapłaciwszy winy ziechał ma bydz przez list na Exequucyą do Woiewody ábo Staroſty odesłány. Gdyby zas na Seymiku się to stało. sąm sąd Grodzki ma pozwać na rok zawity na dwie Niedźieli, y zarażem nieſpuszczaiąc z mieysca winę odpráwić. a ieżeli nie stanie ná imieniu iego odpráwę uczynić, ktorey winy połowicá vrzędowi Grodzkiemn á połowica sądowi głownęmu ma należeć.*

Const 1601 F 759 tit. o ruśnicách 1578 § Item zadne.

Czekánow pod Trybunał y nie pod Trybunał publicznie nośić nie wolno sub pœna 1000 *márc:*

conſt. 1620 titulo zabronienie.

Seymiki Deputáckie w Poniedziáłek po Nayśw: Pannie Gromniczney.

1681 conſt: fol: 7. o Symiku Gromnicznym.

*W*arunek *na bespieczność tego sądu* ☞ *przyiezdżáiącym dwie Niedzieli przed sądámi głownemi, dwie niedźieli odiezdżáiącym, tákże ná drodze w Mieśćie, ná vlicy, w Gospodźie y we wszelkim podkániu: załobá ma bydz ná piśmie ostátek processu zwyczaynego; iáko na takowym, ktory nie stánie, według Artykułow Statutowych w Criminałach.*

1611 conſt fol: 7. ktora y W. X. Lit. przyimuie 1589 bespieczeń: sądow.

K*toby we trzy Niedziele przed zacześćiem, abo po zaczęćiu Trybunału kogo ranił. ábo zabił, bydz má ták karan, iákoby to ná seymie uczynił.*

1578 conſt. § A gdzieby

Bespieczenstwo tych sądow, ma się rosciągać wokręku

Conſt. 1613 Fol. 11. titulo determino, facto ktore conſt. W. X Lit. przyięto.

ku onego Miasta gdźie Trybunał sądżą in personis eun tium & redeuntium.

5. Czasy sadow

W Wilnie we dwie Niedzieli po wielkiey Nocy przez cztery Niedziele tamże Woiewodztwo Połockie przez dwie Niedzieli in summa sześć Niedziel, po tym do Trok iácháć, tamże tegoż Woiewodztwá Powiaty sadzone bydz maia przez sześć Niedziel: po skonczonych Trockich we dwie Niedzieli máia się stánowić w Nowogrodku, y sadzić ma dwánaśćie Niedziel, to iest Powiáty Woiewodztwá Nowogrodzkiego sześć Niedziel, a druga sześć Niedziel Woiewodztwo Brzeskie z Powiátem Pinskim, á odsadziwszy te dwánaśćie Niedziel máia się Sędziowie stanowić w Minsku zá dwie Niedzieli osadzić máia, naypierwey Woiewodztwo Witepskie. Mśćisławskie y Powiáty do nich należace, a potym Woiewodztwo Minskie y Powiáty iego puto, poko spraw wszystkich nieodsądzą, po skończeniu sadow Minskich we dwie Niedżieli Sędziowie w Zmudzi sadzić máia. Lecz te sady odniosły popráwę y czásy iáko się wyżey wyráziło. In anno 1588

6. Czásy ná ktore Pisarz y strona dla wpisowánia spraw ziezdżáć się powinni.

Pisarz Ziemski tego Woiewodztwá w ktorym sady takowe przypadáć będa ná mieysce naznáczone przyiecháć ma trzy dni przed czásem zaśiadánia, y po záczęćiu cały tydzien sprawy wpisowáć, ktoby się w tym tygodniu nie wpisał do regestru, iuż Pisarz przyimowáć nie powinien, ále odłożyć do drugiego roku, Sędziowie gdzieby spraw nie stáło odiácháć mogą, y záś się według czásow ziecháć wyżey wyrážonych.

7. Co sadzić máia.

Sadzić máia zá Appellácyámi odesłáne sprawy, od sadow Ziemskich, Grodzkich, Podkomorskich, odpráwy wszelákich sadow, w ktorych sady końcá nieuczynili, álbo nie wedle Práwá, ábo Statutu, kogo osadźieli, sady także z rożnemi Vrzędnikámi o niedosyć uczynienie powinnośći swoiey y wszelákie inne sprawy, według ich pozwow, sporow, wyrokow, apelácyi ruszenia, odesłánia rospisow, limitácyi (wyiawszy tylko Artykuły Maiestatowi y zwierzchnośći Krolewskiey nalezace, o skrwáwienie podćiwośći, sprawy stołu y skárbu Krolewskiego) ktoby záś z rzeczy prostey krwáwa czyniac ná Seym ábo zá Dworem wyzwał, gdy się to pokaże że nie winnie wyzwał, ma winy zápłáćić Hospodarowi Imśći pięćdziesiat kop groszy, á stronie druga pięćdziesiat kop groszy, y w wieży dwánaśćie Niedżiel śiedzieć. Wszákże ludżi poimanych ná goracym uczynku: Vrzad Grodzki ma zá rázem sadzić y skazowáć według Statutu Wielk: X. Lit: á nieośiádłym w onym Páństwie, Apellácyi niedopuszczáiac. Const 1578 fol 327 titulo Trywol y Bracł: 589 I 590

8. Korrekturá.

1611 conſt: F. 40 *Korrekturá Praw y Trybunału W. X. L.* ☞ *Deputáći na dokonczenie iey.*

9. Dekreta,

1578 F 327 § A iuż Trybunálſkie Dekretá máią bydz wazne iak Seymowe.

1618 F 50 O dekretach Ani Seymowemi, áni Zadwornemi Dekretámi nie máia bydz znoſzone.

Stat Lit R 2 art 11 Contraventio dekretowi ták Seymowemu, iáko y Trybunálſkiemu ma bydz karáná wiezięniem podług Stútutu.

Conſt:1647 F 6 & 7 titulo O dekrećie Trybunał 1638 conſt F 14 vel 15 Winá contraventionis kop ſto znieśiona, ze nie ſędźiom ále ſtronie naleźeć ma.

O nieznoſzeniu Dekretow Trybunálſkich w Wielk. X. Litew: przez Plenipotentow: ☞ z mowy nikt czynić nie powinien z Plenipotentem in everſionem Dekretu Trybunalſkiego pod wina ſtá kop, ktora pæna in obijcientem & non probantem extendi ma, to ieſt ad Perſonam Plenipotentis.

1638 conſt. F 14 Seymowe y Zadworne mándaty przećiwko Dekretom Trybunalſkim ex ſcrijs partium controverſijs ferowánym nie máia bydź wynoſzone ſub pæna kop 1000.

1647 conſt F 9 O Dekretách Trybunálskich W. X. Lit: oczywiſtey controwerſyi ferowáne, przyśięga zwárte w ſpráwách Trybunałowi naleząćych dekretámi Zadwornemi y Seymowemi poruſźone bydź nie maia, ile ktore nie ſa de novo emergenti.

Conſt 1633 F 35 tit. O niewynoſzeniu Trybunálſkie Dekretá mandatámi Zadwornemi nie máia bydź znoſzone ſub pæna evocationis.

Conſt 1578 F 330 titulo czaſy ſadow Conſt 1647 F 6 titulo O dekretách Wſzyſtkie dekretá máia bydz pieczętowáne pieczęćia Ziemſka onego Woiewodztwá gdzie ſię ſady odpráwuia.

W Xięſtwie Litewskim Deputat z káżdego Woiewodztwa y Powiátu, gdy ktory ſadzony będzie przy Márſzałku śiedzieć powinien, y Dekretá támże wſzyſtkie w Izbie poſpołu z Márſzałkiem podpiſowáć ma.

Ibidem F 7 titulo O dekretach Trybun: *Podpiſkowie w Trybunale przyśięgli bydz maią ſuper non revelandis tylko ſecretis.*

Vmocnienie dekretow ſądow głownych ☞ *Ktoby na Seym upornie pozwał ná Dekrećie nieprzeſtawáiąc kázdy ma bydź wolny od pozwow, y mandátow, ktoby ſtał ná taki pozew, tedy ten co wyzwał, ma dáć winy ſto kop groſzy: połowica do ſkárbu Krolewſkiego á połowicá ſtronie. Prokurator tydzień w Wieży śiedźieć ma.*

Conſt 1578 Vmocnienie Dekretu 1589 O Trybunał: wołyn y Bracław: 1607 O dekretach tryb: 1618 F 5

10. Deputat

Poſłem ná Seym áni Deputatem Trybunalſkim rázem żaden bydz nie może, áni Poborcá ktory kwitu nie ma od Skarbu. 1676 conſt F 3 tit O Deputatách Conſt 1631 tit. O Poborcách

Deputat od ktorego ápellacya wyſzłá w ſpráwie tey votum nie ma. Conſt 1578 F 326 tit O obieraniu

Deputatem kto nie ieſt przytomny ná Seymiku, nie może bydz obrány. Conſt 1616 F 3 tit O Deputatach

Deputat gdyby violencyą uczynił, ex termino facto ma bydż ſądzony, y karany iako privatus. Conſt 1616 Fol. 3 titulo O przeiezd

Deputáći ſtanu Duchownego nie máią bydż tylko co dwie lećie na Trybunáł compoſiti judicij obierání. Conſt: 1670 F 50 tit Tryban W X L

Deputatámi crimine notati w W. X. Lit: obierani bydz nie máią, ani między Deputatámi záśiádáć ma ani mu u żadnego ſądu obmowa currere ma. 1673 Conſt F 19 tit Deputaći

O obieràniu Deputátow w Wielk: X. Lit: ☞ per pluralitatem bierani bydż maia, głos Szláchcicá ośiádłego currere ma. conſt: 1613 f. 40

Zaden Deputatem obran bydż nie ma, kto ſpráwę ma ná Trybunał ☞ á ktoby ſię dał obráć, tedy ſpráwá iego ná drugi Trybunał ipſo facto nie ſadzona zoſtać ma, oprocz tego ieżliby ſtroná iego przećiwna ſamá dobrowolnie w práwo wdáć ſię chćiáłá. conſt: 1611

Iako poſeł od obránia do relácyinego Seymiku ták Deputat obrany do drugiego Seymiku Deputáckiego, chociażby y nie był Actum functionibus, máia carere activitate, y zá pierwſza obiectia ták z Trybunáłu, iáko y z Izby Poſelskiey máia bydż rugowáni, y żadna proteſtácya ſuffragari nie ma. Conſt 1685 F 7 tit O Posłach y Deputatach

Z Ziemie Zmudzkiey zá przyſtapieniem do Trybunału Wiel: X, Lit trzech Deputatow ná kázdy rok bydz powinno. 1588 ima Februar.

11. Dochody ſądu głownego W. X. L,

O dochodżiech ſędziow głownych: ☞ przy ápellácyi trzynaſtey kopy bráć nie máia, Pereſudy tákże znieśione od wſzelkiey libertácyi pámiętne ma bydz płacone. A ieżeli Aktorowi co przyſadza, to od tego przeſad ma bydź zápłácony; wedle Konſtytucyi ☞ á nie wedle ſwey táxy. Od ſummy pieniędzy przyſadzoney; do kopy po groſzu iednemu, a od ſłużby y włoki ośiádłey: po dzieśiaćiu groſzy Litewſkich. á od puſtey ſłużby y włoki, od gáiow, láſow, y inſżych gruntow puſtych, y od iezior, nic bráć nie máia, ten ktory nie ſłuſznie ápellował, powinien dáć ſześć kop groſzy, á drugie ſześć kop groſzy ſtronie, kto wolnym zoſtánie kopę groſzy dáć ma. Wſzákże ktoby ná kim ſummy pieniężney 1601 conſt F 758 vc. 8/76

pozyſkiwał pozyczoney, tedy nie ten ktory ſummy ſzukał, ále ten ktoryby zápłáćić niechciał, przez ſad płaćić ma. A Piſarzowi zá wpiſowánie do kśiąg groſz ieden, zá wypis ſadowy, y zá wſzyſtkę ſpráwę ſadowa dwánaśćie groſzy Litewſkich, gdyby więcey Piſarz miał wyćiągáć, w głownym ſadzie o to ſię ſpráwić powinięn,

12. Duchowne ſpráwy.

conſt: 1641 f: 17 titulo o ſadách Tryb bun; w X.L.

W Trybunale Wiel: X: Lit: Duchownym ſpráwom, cáły dźien wtorkowy w káżdy tydźień ſine vllo impedimento naznáczono, z Dyecezyi Smolenſki y Deputat Duchowny bydz powinien, mieyſce iego po Deputaćie Zmudzkim náznáczono, á koło świeckie, áby páritas Deputatow świeckich z Duchownemi była, Deputata czwartego świećkiego do ſądow compoſiti Iudicij ma wyſádźić,

1670 F 50 titulo O Deputatach

Deputáći ſtanu Duchownego nie maią bydz tylko co dwie lećie ná Trybunał obierani.

1678 F. 326 Iako ſadzić maia.

W Koronie Duchownych 6. á świeckich 6. compoſiti Iudicij Deputatow ſprawy Duchowne ſądzą.

1607 F 889

A od świeckiego kołá ex paritate votorum remiſſy do drugiego Trybunału iść maią, ktore *po przyśiędze maią bydz odpráwowáne.*

1678 conſt, f 19

Obiaśnienie appellacyi z ſtąnęm Duchownym do Trybunału ☞ ratione bonorum terreſtrium y poddanych wieczyſtych. Forum w Ziemſtwie y w Grodzie. Appellacya do Trybunału in Iudicio ſeculari.

13. Exequucya.

1601 conſtit

Exequucya zá Dekretámi Trybunalſkiemi, nie wożny z Szláchtą, ále vrząd ſąm Grodzki ábo Ziemſki, na Exequucyą iacháć ma.

14. Goſpody.

1638 F 704 O Goſpodách na Seym:

W Koronie ná Trybunale Marſzałkowie, Deputáći, nie máią w rożdáwaniu goſpod Staroſtom, trudnośći zadawáć, áni rzeczom uſtaw czynić. Toż ſię y w Litewſkim Xięſtwie dźiać powinno.

15

15. Mieyſca ſądom głownym Wielkim Xieſtwa Litewskiego.

Miaſto Wilno ☞ tám ſię ſądźić powinny Woiewodztwá Wilenſkie, Powiát Oſmiánski, Lidzki, Wilkomirski, Brácłáwski, Woiewodztwo Połockie. Conſt 1598, F 69

Trybunałowi Woiewodztwá Wilenſkiego czáſu przyczyniono ☞ do pierwßego Terminu Niedźiel dwie.

Miaſto Troki. ☞ támże ſadzić maią Woiewodztwo Trockie Powiát Grodzinſki, Kowienſki, Vpitſki, á Zmudźi, w Mieśćie Rośiennách ſady głowne odpráwowáne bydź máią.

Miáſto Nowogrodek, tám ſię ſadzić máią: ☞ Woiewodztwo Nowogrodzkie, Powiát Słonimſki, Wołkowiski, Woiewodztwo Brzeſkie, y Powiát Pinski. Conſt 1598

Trybunał Woiewodztwá Brzeſkiego, przełożony z Nowogrodká do Wilna. Temuż Woiewodztwu czáſu przyczyniono Niedziel dwie. Conſt 1625 F 8 tit Opatrzenie

Miáſto Minsk, tám ſię ſadźić máiá: ☞ Woiewodztwo Witepſkie, Powiát Orſzánski, Woiewodztwo Mściſławskie, Minskie, Powiát Mozerski y Rzeczycki. Vrżad Grodzki w káżdym Mieśćie powinien dom naznáczyć, albo w Dworze Krolewskim dla ſadu tego głownego y Goſpody przyſtoyne tym ſędziom zápiſáć Trybunałowi Minskiemu, czáſu przyczyniono tydźien. Conſt 1616 F 49 tit przyczynie nie

Tandem ſtáneła poprawá, że tylko ná dwu mieyſcách Trybunał Litewski, odpráwowáć ſię powinien w Wilnie, a w Nowogrodku alternatą z Minskim, ieden rok w Nowogrodku, drugi w Minsku; z tą deklárácyą; iż te Woiewodztwá y Powiáty ktore ſię w Trokách ſadziły, w Wilnie ſadzić ſię máią; á te ktore w Minſku y w Nowogrodku ſadziwały ſię, tákże ná iedno mieyſce znieśione. Czaſy záś tákie rozporządzone: w Wilnie Woiewodztwo Wilenſkie trzy niedzieie. Połockie dwie Niedzieli. Trockie trzy Niedziele. Ziemi Zmudzkiey trzy Niedziele. Potym Woiewodztwu Wilenskiemu ſamemu czáſu Niedźiel dwie przyczyniono, á inſzych Woiewodztw y Powiátow tyle czáſu, iáko wyżey wyráżono. Woiewodztwu Brzeſkiemu támże ná ten czás mieyſce w Wilnie náznaczone. Potym ſpráwy z Powiátu Pinſkiego, ktore raz w Nowogrodku, drugi raz w Minſku odpráwowane były, do Wilná przełożone, y po dokończeniu Woiewodztwá Połockiego ſpráwom ich Niedziel trzy pozwolono czáſu, á tam w Nowogrodku ábo w Minsku na termin ich, ſpráwy Woiewodztwá Mśćiſławſkiego ſpráwy Woiewodztwá Minſkiego náſtępowáć máią. Náoſtátek temuż Woiewodztwu Minſkiemu nád pierwſzy termin tydźien czáſu przyczyniono. 1588 Februar 1598 1616 F 49

16. Odpráwá tákowych ſadow.

Sędziowie ći głowni, gdy ktora ſpráwę zá ápellacyą ábo zá

Eeeeea pzwy

pozwy co ſtronie żáłobney przyſadza, tedy przy ſkazániu ſwym, położywſzy zaręki po trzykroć, iáko ſamey rzeczy ſkaża ná ſtronę przećiwna, maia zá rázem nawiazánie y odpráwę ná tymże liśćie ſwym ſadowym tego dokładáiac odeſłáć do Woiewody, ábo Stároſty, ábo Namieſtnikow ich, ktorym tę ſpráwę odpráwowáć należeć będźie, do tego ſadu, gdzie tá ſprawá ſwoy poczatek miáłá. A Stároſtowie ábo Vrzędy ſummę pieniężna, cáłowićie ábo na raty iáko ſtroná załobliwa po Vrzędzie potrzebowáć będzie na imięniu winnego ná ludziách y gruntách wſzelákich, á w niedoſtátku ludzi, y w ſam Dwor ſzacunkiem ſłuſznym w wiazánie mocne y odpráwę ućzynić, á przy każdey odpráwie, ma Vrzad mieć przy ſobie piaći Szláchćicow Wiel: X. Lit: ośiadłych ludzi dobrych y w niwczym niepodeyzránych, y dwuch Wożnych tegoż Powiátu, w ktorym ſię to dziać będzie, á zá prácá Vrzędowi ſamemu, ktory odpráwę czynić będźie uwiazczego od kopy po ſześciu groſzy, ten ná kim odpráwę czynia zapłáćić ma, á gdy przyidźie uwiazywáć właſne imięnie ſtrony żáłobliwey, práwem przezyſkáne, w ludzie ábo w grunty, tedy ſtroná powodowa uwiaźcego Vrzędowi od ſłużby álbo od włoki, ludzmi ośiádłey płáćić ma po ſześćiu groſzy: á od puſtey páſzney Ziemie od włoki po dwá groſzá A Vrzad ma odpráwę uczynić pod wina ſtá kop groſzy ná ſad głowny. A ieżeliby ſtroná tá, ná ſam Vrzad Ziemſki ábo Grodzki odpráwę czynić zechce, odpráwy uczynić nie pozwoliłá, tedy tęn Vrżad, ktoremu by ſię ſprzećiwiono do nas Hoſpodara ná liśćie ſwoim otworzonym pod pieczęćiámi ſwemi y podpiſami, tákże Szláchćicow Wożnych odeśla. A my tego upornego wywołáć każemy, á ná imięniu ſprzećiwnego przez Dworzániná náſzego ukrzywdzonemu mocna odpráwę uczynić roſkażemy, ták w rzeczy oſadżoney, iáko y w zarękách, zakłádách, winách, y w ſzkodách wſzyſtkich, ktory to Dworzanin przy tákowey odprawie, ma mieć przy ſobie piaćiu Szláchćicow ośiádłych y dwu Wożnych, á zá tę winę że ſię ſprzećiwił, uczyniwſzy odpráwę ſtronie ukrzywdzoney oſtátek imięniá, od máłá do wiela leżacego, zabierze do ſtołu naſzego Hoſpodárſkiego, ktora przećiwnik wiecznie tráćić ma: my záś Hoſpodar mocni będziemy, tę máiętność oddáć ludziom záſłużonym národu Szláchecktego, wyiawſzy, zeby ſtronie ukrzywdzoney zá wſzyſtkie przezyſki doſyć uczynił, á do nas Hoſpodará o miłośierdzie ſię ućiekł: Ieżliby záś tenże przećiwnik poſłáńcowi náſzemu ſprzećiwił ſię, á to imienie komu innemu unikoiac práwá puśćił: tákowego przećiwniká zá przypozwániem do nas Hoſpodara mandatem ná rok záwity, po okazániu ná piſmie uporu, gdy pozwany ſtánie, gárdłem go karáć każemy. A ieżli nie ſtánie, tedy na Seymie zá tymże mándatem czći go odſadziemy y odpráwę bez wſzelkiego miłośierdzia ná imięniu uczynić każemy. A iezliby ten, komu imienie po założeniu pozwu puſzczono w wiażania bronił, tedy ſtroná żáłobliwa tákowego ná rok záwity záocznie zá ſześć Niedziel, á oczywiſto zá cztery Niedziele do ſadu głownego przypozwáć ma, y gdy

na ni

ná niego tego ſprzećiwienia świádectwem Vrzędowym, iáko wyżey opiſano dowiedźie, tedy w wiazánie w ono imienie zá rzecz oſadzona poſtapić, á ktemu gwałt, zaręki, w liśćie opiſane z nawiąſka ſam zápłaćić powinien będźie, co ná właſney máietnośći iego, bez ſkładania rokow Statutowych ſkazano, y odpráwá porządkiem wyżey namienionym uczyniona bydź ma. Toż ſię ma rozumieć o osiádłym Wielk: X. Lit: A gdyby nieosiádły to uczynił tedy ſam iśćiec poſtępktem wyżey opiſanym, we wſzyſtkim pokonywan bydź ma, á o tym nieośiádłym ſprzećiwniku, iednym, álbo ich kilká będzie. Vrzad nam Hoſpodárowi oznáymić ma. My tych ſprzeciwnikow poſpolu ziſtcem że wſzyſtkich Pańſtw wywołáć roſkazemy, ktorych nikt w domu ſwoim przechowywáć nie ma, ktoby záś przechowywał, przed ſad głowny pozwany ná záwity rok gdzieby ſię niewiádomośćia o dekrećie náſzym wymawiał, ábo do przechowywánia nie znał ſię, ſama przyśięga odwodzić ſię má, y ták wolen będzie: á ieżliby przyśiadz niechćiał, tedy gárdłem karán będzie. A ieżliby ſię komu przytrafiło wywołanego zabić, tedy głowczyzny płáćić nie powinien.

17. Przeſady.

Znieśienie Przeſądow u ſądu głownego Trybunálſkiego W. X. Lit: ☞ *Przeſądow brac nie maią. Ale każdy áktor iako y pozwány, od wpiſu po kopie dáć powinien, á ile Aktorow będzie miał, tyle wpiſow płáćić powinien.* 1609 conſt: f. 907 vel 909.

Znieśienie condemnáty Trybunału W. X. Litew: ☞ *oſoby vrodzonego Iuſtyniana Niemierowicza.* 1670 Conſt. f. 54

18. Piſarz

Powinność Piſárżá Ziemſkiego przy ſądźie głownym ☞ *ma ſprawy w kśięgi wpiſowáć, ále votum dawac nie ma. ſądy Ziemſkie ná tych mieyſcách gdzie ſię Trybunały odpráwuią ſądźić nie mogą ſię aż potym.*

Piſarze ſámi u ſądow śiádáć máią ſub amiſſione officij. conſt'ti 1560 fol. 5 § niedoyrzeniem

O Piſarzu Trybunálſkim W. X. Lit. pro lege perpetuâ ſancitum eſt, áby nie wprzod zaśiádał, aż przyśięgę wykona ſuper non revelanda ſecreta, że nie nad práwo w Cancellaryi Trybunálſkiey od ſpraw wyćiągáć Conſt 1657 f. 61 tit: Trybunał W. X. L.

gać áni ſam, áni Regenći nie będą. á to podług Konſtytucyi Anni 1647.

Conſt 1616 fol. 43 tit: o Piſarzu Trybunalnym

O Piſárzu Trybunalnym W.X.Lit: ❧ *gdźieby ſię to tráfiło żeby Piſárz Trybunalſki lub to przed zaśiądaniem albo w ſame ſądy Trybunalne umarł. Deputáći Trybunalſcy z pośrodku ſiebie iednego Deputatá obiorą ktory przyśięgę rotą Piſárſką. uczyniwſzy vrząd Piſarſki ma odprawowáć, á po ſkonczeniu Trybunału ſędziemu y Podſedkowi kśięgi oddáć.*

conſt. 1616 f. 42

O Piſárzách Trybunalſkich, tákże Ziemſkich y Grodzkich ❧ *Dekretow przetrzymowáć y zatrudniác nie maią pod winą ſto kop.*

1635 conſt. fol. 30 vel 35

O Piſarzu Trybunalskim W, X. L. ❧ *Konſtytucya Anni* 1616. *reaſſumitur*, Korrigátorow *záżywáć nie maią, wyćiągáć nad nakaz ſądowy nie maią, ſub pœnis in ſupraſcripta Exequutione exaratis.*

1641 conſt. f. 35

O Piſarzách Trybunálskich W. X. L: ❧ *większych dochodow nád Práwo bráć nie powinni przez ſię, áni przez ſubſtytuty ſwoie:* Contraveniens *Tyśiącá złotych winie podlegáć ma,*

19. Pozwy przed ten ſąd.

Pozwy máią bydź pod tytułem Hoſpodarskim, á pod pieczęćią Woiewodztwá Powiátu, gdzie ośiadłość pozwány ma. Rok ma bydź zawity oczywiśćie zá cztery Niedziele záocznie ná imieniu pozwy pokłádaiąc, zá ſześć Niedziel á nie bliżey.

conſt. 1647 f. 7. tit. o dekrecie wielk. X. Lit.

Generałowie ktorzy *pozwy do Trybunału podáią propter notitiam ſtronie, terminem Niedźiel ſześćią w ſwym właſnym Grodzie, gdźie pozwy podáią, relácye áby przyznawáli, naydaley za Niedziel dwie przed ſpráwą ſub nullitate Citationis.*

20. Popráwá ſądu y Státutu.

Zawſze

Zawſze wolna ad libitum ordinum gdyby tego potrzebowáli.

conſt. 1578 f. 3 ſt § á gdźieby 1633 f. 27 titulo tym korrektura w

21. Przyśiegá Sedziow.

Przyśięgá Sędziow głownych Trybunálskich Wiel: X. Litew:

1601 conſt. f. 756 vel 758

JA N. przyśięgam Panu Bogu Wſzechmogacemu: w Troycy świętey iedynemu, iż ná tych ſadziech Trybunalnych wedle Bogá ſpráwiedliwie, wedle práwá Statutu Wiel: Xię. Litew: Konſtytucyi Trybunálnych, według żáłoby y odporu ſtron, nic nieprzykładaiac, áni uymuiac będę ſadził, zeznania y zapiſy przyimować będę záśiadáć na tych ſadziech z boiáżnia Boża, nie folguiac wyſokim y podłym ſtanom, ná doſtoynośćiach y Vrzędziech ſiędzacym, ná bogátego, áni ubogiego, ná przyiaćielá, krewnego, záchowáłego, ná kollegę ſwego, ani ná dobrodzieyſtwo zadney Oſoby, ná nieprzyiaćielá ná tuteczn ego, áni ná gośćiá niepatrzac, nie z przyiáżni, nie zwáśni, nie z boiáżni, áni nie zá poſuły y dáry, ſam przez ſię, áni przez żadna oſobę ich, niebiorac áni ſpodziewáiac ſię ná potym dárow y nadgrody y podárkow żadnych, ani miaſto pámiętnego przeſadu, á żgołá naymniey nád Konſtytucya bráć nie mam, y Kollegom ſwym tego nie pomagáć, nie rádziłem też nikomu w ſpráwách ná te ſady po obrániu moim ná nie, y rádzić nie będę, pokim ieſt Sędzia, nie boiac ſię kążni, pomſty y pogrożek, ale ſamego Bogá, iego ſpráwiedliwość y práwo poſpolite, y ſumnienie ſwe przed oczymá maiac. praktyk zadnych z nikiem w tych ſadziech czynić nie mam, rády áni przeſtrogi dawáć nie będę, á tych ſadow wſzelakiemi zabáwámi ſwemi nieomięſzkiwáć, krom wſzelkiey práwdziwey obłozney choroby niey: ábo własney gwałtowney potrzeby, á iżem o to, obieranie śiebiem ſam, áni przez kogo innego ſię nie ſtárał, y za żadna praktyka, gwoli komu, álbo ſwey ſpráwie ná te ſady nie wſtapił, iáko to ſpráwiedliwie przyśięgam, ták mi Pánie Boże dopomoż w Troycy iedyny, á ieżli nieſpráwiedliwie; Boże mię ubii na duſzy y ná ćiele.

A na Elekcyi Deputackiey Prokurátorowie, do ſadow głownych obieráni bydź nie maia, y obráni záśiadáć nie będa innych, iednak oſob y ſtanow nie excluduiac od tego, według konſtytucyi Trybunalſkiey.

Przyłożono do roty przyśięgi, Deputatow, áby przyśięgali super non revelatione ſecretorum Iudicij.

Conſt 1647. F 6 & 7 tit. o Deputátách Trybunal. W. X. L:

W Trybunale Wiel: X. Litew: po wykonáney przyśiędze Deputatow ná ſady głowne Trybnnalſkie z Woiewodztw y Powiátow zeſłánych obrány Marſzałek rota podług Práwá y zwyczáiu w Konſtytucyi opiſána, przyśiadz powinien na ſprawiedliwe przywołánie ſpráw z regeſtru, ták iáko ſię kto w Káncellaryi Trybunalſkiey wpiſze, ktorey oſobney prywátney przećiwko Práwu

mieć nie powinien. Kancellaryey tákże depáktácyi żadnych w Wilnie, y inszych Miąstách, gdzie się Trybunały sadzić zwykły, przez Sędziego swego czynić nie ma, ále y Sędziego iuż na potym nigdy żáden z Márszałkow Trybunalskich mieć nie powinien.

Conſt. 1667 f. 64 titulo Trybúnał w wiel. X. L.

Item o depáktácyách Konstytucye wszystkie cum pænis reassumowano, A scrutinia in occluso rotulo, zá ustąpieniem stron, & Patronorum causarum, czytane bydz máią.

conſt. 1670 fol. 50 tit. Trybunálski wiel. X. L.

Declaratur ta Konstytucya o przysiędze Marszáłká Trybunálskiego Wiel: X. Lit. ná spráwiedliwe przywołánie spraw z Regestru, tak iako się kto w Káncellaryi Trybunálskiey wpisze. Aby ta przysięga nie w záwartym kole, ále publicè przy stronách odprawowáłá się. In casu choroby ábo absentowánia się Marszáłká, ten ktory ná mieyscu iego záśiadáć będzie Substytut, eadem rotá przysięgać ma.

Iákim sposobem zaśiadáć y sądzić máią.

Stat Lit Rozdział 4 o Trybunale

Ze Sędzie głowne záśiadáć máią po Woiewodztwách porządkiem tym, iako ktore Woiewodztwo po ktorym idźie, á ták iuż wota ich bydź máią, y sądzić maią sprawiedliwie z regestru po Woiewodztwách stárszych, w niwczym nie odstrzeláiąc się od Práwá pospolitego y Statutu Wiel: X. Lit: tákże uchwał Seymowych y poprawy Statutowey, Bogá y iego święta spráwiedliwość przed oczyma maiąc, á Dekretá nie zgłowy, ále z pismá czynić, á pod dekretem dwá ábo trzy sędziow podpisać się máią, á gdzieby się trafiło ktorakolwiek sprawę rozbieráiąc rożnośći wárowánia, álbo ieżliby też rowno ná obie stronie było, máią znowu raz dwa y trzy wotámi swemi obeyść się, á przy tych zámknienie rzeczy zostáwáć ma, ktora stroná zá soba dowodow y Artykułow práwnych więcey mieć będzie, á potym większa część zgod ná wyrok sadowy zámykác ma. A iż Pánowie Duchowni przed sądem Ziemskim y Grodzkim, y Podkomorskim spráwy swe miewaia, przeto do odpráwowánia swych wszystkich spraw máia Pánowie Duchowni czterech Duchownych osob, z pośrzodku śiebie obráć, ktorzy tákże przy tym sądzie, y taż rota wzwysz mieniona ná Ewangeliey przysięgę uczynić máia, á Pánowie sędziowie wysádżeni, obrawszy między soba sześć Osob, do tych osob Duchownych przysadzić, y z nimi wszystkie spráwy swe ktoreby się tylko między Duchownemi osobámi y Swieckiemi toczyly: stany sądzić máia według práwá y Stárutu W.X.L. á wotowáć tákże, ieżliby się zá pierwszym rázem nie zgodzili, raz y drugi y trzeći obeyść się máia. A zá ktoraby strona więcey zgodziło się ich, zá tym skazánie wyniść ma, á gdzieby się tá sześć osob dla duchownych spraw wysadzeni, nie zgodzili, á ná obie stronie rowneby wotá były, to máia do nas Królá zá Dworem rok położywszy odesłáć, á opátrzenie Sędziow Duchownych Pánowie Duchowni máia odpráwowáć. Gdzieby też co nowego w spráwach ludzkich pokazało się, o czymby w Statućie, y w tym teraznieyszym postánowieniu náuki iákiey, álbo zmianki nie było, tedy to ná Seymie dla

poprá-

popráwy odłożyć máią. A wyroki wſzyſtkich tych Sędziow, máią bydź ták ważne, iako naſze Krolewſkie y Seymowe, á ktoby ſię tákowemu Dekretowi ſprzećiwił, á upornie co przećiwnego tam u ſadu mowił, tákowy ma bydz karan według Státutu. iako przećiwnik wyroku naſzego Krolewſkiego, a to uczynić będzie powinien tamże zárázem, czego gdyby nie uczynił, tedy zá przypozwániem ná rok zawity do tego ſadu, ſto kop groſzy zápłáćić będzie powinien tym Sędziom głownym.

22. Regeſtr Trybunalski.

Regeſtr Trybunálski Litewski iáko ſię weń wpiſowáć y co od niego dáwáć: ☞ *kopę groſy Litewskich od Akcyi iedney, ieżli więcey Akcyi będzie, od każdey po kopie, także od Vrzędu do ſądu głownego pociągnionego nie od oſoby, ale od całego Vrzędu kopá zoſobná kto wygra, ſpráwę u ſądu zá kim dekret pádnie kopę dáć powinien: ten co ſpráwę przegra, y winien u ſądu zoſtánie, Aktorowi kopy wracać powinien, pod troiákiemi winámi, ſędziowie z Regeſtru ſpráwy ſądzić máią.* Conſt 1609 F. 907 vel 910 titulo znieśienie przeſądow 1647 F. 6 titulo o dekretach Trybunalskich

Trybunał ma ſię ſądzić z regeſtru po Woiewodztwách. conſt. 1598 f. 325 tit. iako ſądzić

Regeſtr Trybunalski ſąd Ziemski porządnie piſać ma, y według niego ſpráwy porządnie przywoływać. 1609 F. 901 titulo o Regeſtrze

Regeſtrá niedoſądzone Márſzałkowie podpiſować, y ad Acticandum podawać máią. 1611 F. 6 tit. przyczynienie czaſu

Sub numero piſane nie máią bydź odmienione, ſub pœna, y ſtronom ſine ſalario máią bydź wydawáne. 1618 F. 6 tit. Regeſtru Trybunal:

23. Securitas

Securitas Trybunału W. X. Lit: ☞ *Koronną przyimuie Konſtytucyą.* 1620 Conſt: fol. 15

24. Seymowe Mandaty

Seymowe Mandaty przećiwko Dekretom W. X. Lit: ☞ *tym ktore ex ſua origine ex præſcripto legis ſądowi Trybunalſkiemu należą wychodzić nie máią pod winą tyśiącá kop, o co Forum ná Trybunał W. X. Lit:* 1638 conſt. F. 14 vel 16

25. Smolenskie Woiewodztwo

1626 Conſt: f. 8

Opatrzenie Beſpieczenſtwa Smolenſka Szláchćie *Woiewodztwá tamecznego, dwie Niedźieli Terminu w Wilnie po terminie Ziemie Zmudzkiey y mieyſce Deputatow náznáczono, Woiewodztwu Brzeſkiemu, także Niedźiel dwie przyczyniono. o poddánych prawa wſzelkie temuż Woiewodztwu ſłużą.*

26. Scrutinia

1667 Conſt. f. 64 titulo Trybunał W. X. L.

Scrutinia in occluſo rotulo, za vſtąpieniem ſtron y Patronorum cauſarum czytane bydz maią.

27. Suſpenſy.

1655 Conſt. Fol. 25

Securitas Honorum & Bonorum, Obywátelow Smolenſkiego, Połockiego, Witepſkiego, Mśćisłáwſkiego, Woiewodztw, Starodubowskiego, Orſzanskiego, Mozyrskiego, Rzeczyckiego Powiatow *ſuſpenſá bydź powinná ad feliciora tempora.*

28 Władza Sędziow Márſzałká Trybunalſkiego.

conſt: 1633 Fol. 25. tit: o ſadach Seymowych 1601 fol: 759 tit. władza ſędziow 1598 f. 704 titulo o Goſpodach 1647 f. 6 tit. o dekretach Trybun.

Ani ſędziowie głowni, ani Marſzałek w Vrzędowe ſprawy w dáwáć ſię nie máią, goſpod rożdáwáć, uſtaw rzeczow czynić, myta ábo targowych wybieráć, áni ſobie żádnych pożytkow ná onym mieyſcu gdźie ſię ſądy odpráwuią przywłaſzczáć, y wynaydowáć nie máią, ludźi Mieyskich do ſwych ſądow nie wćiągáiąc, oprocz violencyi ná ſámych ábo sługách ich, á obwinionemu żadna wolność y exceptia iść nie ma. Prywatnych ſądow Márſzałkowie w domách ſądzić nie powinni.

1667 conſt, f. 63.

Trybunał w Wiel: X. L: po przyśiędze zwyczáyney, Márſzałek ma przyśiądz ná ſpráwiedliwe Regeſtrow przywołánie.

1670 Conſt. f, 50

Trybunał W X. L: Przyśięgá Márſzałkowſka, nie w záwártym kole, ále publicè odpráwowáć ſię ma, in caſu choroby, iego ſubſtitut eâdem rotâ przyſięgáć ma.

29. Zapiſy.

conſt: 1578 F. 331 Conſt: Trybunał: wołyn: y Bracła: 1581 fol. 542

Zápiſy oświadczánia y zeznánia wſzelákich liſtow y zapiſow, przed tym ſadem czynione, ták ważne máią bydź, iákoby przed námi Hoſpodarzem były zeznáne.

SEPTI-

SEPTIMUS

STATVS CIVITATENSIS M.D.L.

Summæ rerum tractatarum in Statu Civitatensi.

1. Biała.
2. Brácław.
3. Brześćie.
4. Bychow.
5. Dziſná, Siebieſz, Newel
6. Evocatio.
7. Fortece.
8. Głowczyzny Rzemiośłnych ludzi.
9. Głowczyzny y nawiaſki Miaſt, uprzywileiowánych y mnieyſzych.
10. Głowczyzná Miáſtu Wilnu.
11. Głowczyzny y nawiaſki Zydowſkie.
12. Grodno.
13. Hluſk.
14. Iármárki.
15. Kieydany.
16. Korce.
17. Kowno.
18. Kryczow.
19. Kupcy.
20. Láchowie ábo Láchowice.
21. Lex ſumptuaria.
22. Lice.
23. Ložni w Miáſtách.
24. Ludzie do Miaſt zbiegli.
25. Mádeburg Rádowow.
26. Merecz.
27. Miáſtá.
28. Minſk.
29. Mieſzczánie
30. Mohylow.
31. Mozyr.
32. Mśćisław.
33. Nieświeſz.
34. Nowogrodek.
35. Orſza.
36. Pinſk.
37. Philippow.
38. Pieſzczáćiec y Słonim.
39. Połock.
40. Poſztá Podwody.
41. Porty wodne rzeki, Moſty, Towáry zátonione.
42. Port wodny, Iázy.
43. Porty ábo Dzwiná Rzeká.

45. Rofzenicá y Lidá.
46. Rygá.
47. Rzeki W.X. Litew:
48. Rzeká Niewiaza.
49. Támy, Iázy, Groble.
50. Vilia.
51. Securitas Miaſt ſeu o Tumultách.
52. Szláchta w Mieśćiech.
53. Skłow.
54. Słonim,
55, Słuck.
56. Słuchow y Kopylow.
57. Smolenſk.
58. Sprawiedliwość o zbiegłych poddánych W. Xięſtw: Lit:
59. Tárgi,
60. Troki.
61. Winá.
62. Wilno.
63. *Witepk* Suraz.
64. Wołkowiſk.
65. Zamki Vkráinne.
66. Zbiegi do Miaſt Szláchecccy słudzy.
67. Zydzi W. X. Litew:

1. Biała.

1678 Conſt. F. 30 *Libertácya Cudzoziemcom w Białey funduiącym ſię ab oneribus do lat 15, volni.*

2. Brácław.

1655 conſt: f. 27 *Præſidium Zamku Bracławſkiego: Donatáryuſowie pod utráceniem Dobr, dopomoc powinni do ſkończenia tey fortecy.*

3. Brześćie.

1654 conſt. F. 35 *Municya Zamku Brzeſkiego: ma bydź ufortyfikowány ſine præiudicio podatkow.*

1655 Conſt. F. 26 *Municya Zamku Brzeskiego: áſsygnacya do Podſkárbiego W. X. L. wydana do roboty zwłoki iednym w tydzień.*

1658 conſt. f. 43 *Obwárowánie y dokończenie fortece Brzeskiey: dźieśięć tyśięcy z retentow tego Woiewodztwá náznaczona.*

1659 conſt. fol. 18 *Præſidium fortece Brzeskiey: trzyſtá ludźi z komputu woyská Wielki Hetmąn Litewski ma ordynowáć.*

Miásto Brześćie, Szereßow y Kámięniec Litewski: ☞ do lat czterech od podatkow wolne. 1651 const F 30

Libertacya Kámienice w Mieśćie Brzeskim: ☞ Iąná Szuyskiego ab oneribus Civilibus wolna. 1676 Const. F. 17 vel 18

Miásto náße Brześćie: ☞ Iarmárki ná S. Míchał vtwierdzone. 1677 const. f. 21

Miásto Brześćie: ☞ Konstytucya Anni 1677. reassumitur, od przechodow y stánowisk wolne, Iarmárk Swięto-Michálski transfertur ná S. Marćin. Chrześćianie y Zydzi przy swoich Libertacyach. 1678 const. fol. 28

Libertácya Kámięnice y plácow w Brześćiu: ☞ Wielm: Kazimierzá Sapiechy Káßtellaná Trockiego, Kámienice Dorostáyka nazwáną Dwory W. Leonárdá Poćia Woiewody Witepskiego. Vrodzonego Mikołáiá Sádowskiego, Piotra Grækà w Pinsku, Vrodzonego Konstantego Szuyskiego. 1690 Const. f. 15 vel 17

4. Bychow.

Securitas Bychowa: ☞ ná trzystá piechoty Niemieckiey z skarbu Litewskiego expensá bydź ma. 1565 const. f. 26

Respectus Homlá, Krzyczowá, Bychowá, y Miast pográniczných: ☞ od podatkow do lat czterech wolne. 1670 const. f. 55

Reassumptio securitatis Bychowá: ☞ od ceł ná lat dziesięć wolne. 1676 Const. F. 13 vel 14

Miásta Bychow y Chomel: ☞ od cłá wolne, oprocz myt stárych do stołu I. K. M. należących. 1677 const. f. 14

5. Dzisna, Siebiesz, Newel.

Od podatkow wolne na lat cztery. 1661 const. f. 29

6. Evocatio.

Evocatio Mieszczan do sądu nienaleznego nie ma bydź. 1615 const. f. 27 tit. Miast Koron.

7. Fortece.

Opatrzenie Fortece W. X. Lit: ☞ do drugiego Seymu odłożone. 1673 const. fol. 19

8. Głowczyzny Rzemieślnych ludzi.

Stat Lit R 12 Ar: 5 Fol 372 — O głowczyznách Rzemioślnych ludzi: ☞ Złotnikowi, Orgániśćie, Puſzkarzowi, Kráwcowi, Háftarce, Kobiernikowi, Tkaczowi, Sloſarzowi, Stelmachowi, Cieśli, Kowalowi, Stolarzowi, Piſarzowi, Woźnicy, Mulárzowi, Szewcowi, Gárcárzowi, tym wſzyſtkim głowczyzny, trzydzieśći kop groſzy, á nawiaſki po trzy ruble groſzy, A zonom ich ſowito. Potemuż y inſzym Rzemioślnikom, tu nie nápiſanym płácono bydź nie ma, á Zonom ich ſowito.

9. Głowczyzny y nawiaski Miaſt uprzywileiowánych y mnieyſzych.

O głowczyznách y nawiáſkách mieyſkich, Miáſt uprzywileiowánych y mnieyſzych: ☞ w ktorych ſię ſadza práwem Máydeburſkim, á nie maią przywileiow ná nawiaſkę Szlácheckiego práwá. Stat Lit R 12 árt 6 Fol 373 — Woytowi, Burmiſtrzowi, Łáwnikowi, Piſarzowi, dzieśięć kop groſzy. A zonom ich ták głowczyzná iáko y nawiaſká ſowito: Wſzákże tym żonom ktore ſię ſame ſzynkiem nie báwią, á ktore ſzynkuią ſame, tym iáko y inſzego proſtego Mieſzczániná Zonie Nieſzczaninowi tákich Miaſt co pod Máydeburſkim práwem, głowczyzny trydzieśći kop groſzy, nawiáſki pięć kop groſzy, á żonom ich ſowito. A ieżeliby w ktorym Mieśćie tákim. Woyt, Burmiſtrz, Łáwnik ábo Piſárz, był Szláchćic z rodu, ábo zá uprzywileiowániem Náſzem Hoſpodárſkiem, á niebáwiłby ſię ſzynkiem, y rzemiosłem, iáko o tym w Rozdziale trzećim ſzerzey opiſáno, tákowemu głowczyzná y nawiaſká má bydź Szláchecka, á Zonom ich ſowito. W Miáſteczkách mnieyſzych gdzie prawá Máydeburſkiego nie máſz, Woytowi, Łáwnikowi, głowczyzny trzydzieśći kop groſzy, á nawiaſki pięć kop groſzy, á Zonom ich ſowito. Mieſczánom tákich Miaſt mnieyſzych, głowczyzny dwádzieśćiá cztery kopy, á nawiaſki trzy kopy groſzy, á Zonom ich ſowito:, Szynkarze nawiaſki pięćdzieśiat groſzy, á głowczyzny dwádzieśćia kop groſzy.

10. Głowczyzná Miáſtu Wilnu.

Burmiſtrzom, Ráycom, Łáwnikom, y Piſarzom Miáſtá K. I. M: Wilná, według Przywileiu zá głowę y nawiáſkę, iáko Szláchćicowi, Stat Lit R 5 Art 35 — ex Iuris qualitate, ſpráwiedliwość ma bydź uczynioná, y ich ſynom, ieżeliby ſwoiey wolnośći rzemiosłem iákim niepomázáli.

11. Głowczyzny y nawiaski Zydowskie.

O Głowczyznách y nawiaſkách Zydowſkich: ☞ gdyby Zyd, Stat Lit R 12 Ar 7 F 173 — Zydá, ná śmierć zábił, ránił, ábo zbił, tedy o tym ſad y ſkazánie między nimi ma bydź czyniono według Praw y Przywileiow ich. A ieżliby Szláchćic zabił Zydá, á byłby poiman ná gorącym uczynku, tedy má gárdłem bydź karan, ále iuż głowczyzná płácona nie będzie, tákże ſię ma rozumieć o rozboiu: á ſzkody przy zábiciu, ábo rozboiu udziáłáne, z máiętnośći tego zaboyce ábo

rozboy-

rozboyniká, zá dowodem płácone bydz maią. Tákże y nieośiádły Szláchćic, ktory nikomu nie służać, á tylko kosterstwem á pijánstwem báwiąc się, á tákowyby uczynek popełnił, ábo popełnili, tákoweyże winie iáko y ći, ktorzy ná gorącym uczynku poimáni podlegáią. A ieżliby ktory Szláchćic nieumyślnie z przygody, táki uczynek popełniwszy ućiekł, tęn będąc zośiádłośći swey do sądu náleznego pozwan, zá przewodem práwnym, tego tákiego uczynku, y gárdłá nie tráći- ále gdy ná tym przyśięże, iż nieumyślnie zábił, tylko głowczyznę, á za rány nawiąskę zá dowodem práwnym, iáko Szláchćicowi płáćić ma. A gdzieby się to zaboystwo Zydowi od Chrześćiániná, stanu prostego człowieká stáło, ten choćiaszby ná gorącym uczynku nie był poimány, ále do práwá swego, pod ktorym śiedzieć będzie, przyćiągnion będąc, zá przewodem práwnym, gárdłem karan bydź ma. A ieżliby ranił ták, żeby rány znáczne y szkodliwe bite, ábo krwáwe były, tedy zá to nawiąskę má płáćić, iáko Szláchćicowi według Statutu. A ieżliby ten był ták ubogi, zeby nie miał czym nawiąski płáćić, tedy zá to więzięniem karany bydź ma, według ich przywileiu, á Bárwierzowi przećię zá lekarstwo zápłáćić, á zá mnieyszy boy, tákże śiedzeniem przez kilká dni, według uznánia Vrzędowego karány bydź ma. A ieżliby ná członku ktorym ochromiony był, tedy to według Státutu sądzono bydź ma, iako o nawiąskách opisano iest. A w inszych rzeczách oni według przywileiow swych sądzeni y zachowáni bydź mią. A sámi Zydowie gdy w czym od kogo obwinieni będą od Woiewod, Starost, y Dzierzawcow naszych, y od inszch stanow, ktory z nich pod czyią władzą będzie, bez pozwu, iako inśi poddáni naśi, ći ktorzy wolnośći Szlácheckich nieużywaią, sądzeni y skázowáni bydź máią według praw y Przywileiow im dánych, A ieżliby ktory Zyd, ábo Zydowká do wiáry Chrześciáńskiey przystąpieli, tedy káżda táka osobá y potomstwo ich zá Szláchćicá poczyráni bydź máią.

Zydowie ná listy zapisy, y máiętnośći stoiące, leżące, pieniędzy dawáć nie máią, á iezli dádzą, pieniądze trácą, y do zapłáty dłużnik nie powinięn. H P 375

Zyd w zastáwę rzeczy wszystkie może bráć, wyiawszy Kośćielne. H P 366

Zydowie, ceł myt, zup, soli, kárczem, zá cudzym tytułem trzymáć nie máią pod winą 200. grzywięn. 1567 F 131 titulo o Zydziech

Zydzi Chrześciáninom w chandlach przeszkadzáć, áni Chrześćiánie oboiey płći, onym służyć nie máią, Zyd 100. grzywięn zápłáći, á Chrześaiánin więzięniem karany bydz ma, Stárostowie y Burmistrzowie dogladáć máią. 1565 F 98 Zeby Chrześcianin

Zydowie nie máią zákupowáć Towárow, y żywnośći przed Chrześćiány uprzedzáiąc. 1588 F 490 titulo Zydowie

Zyd iezli powie, że Chrześcianinowi pożyczył zákłádu iákiego, tedy Chrześćianin z przysięgą się odwiedzie. H P 366

Iáko przysięgáć máią, obroćiwszy sie ku słoniu ná stołku stoiąc. H P 376

 Zyd

Ibidem

Zyd nie ma przyśięgáć ná rotale ſwym, iedno o wielkie ſpráwy, ktore ſię śćiągáią aż ná pięćdzieśiat grzywięn pieniędzmi, o mnieyſze rzeczy, ma przyśięgáć u drzwi przed ſwa ſzkołą.

Te práwá wyżey állegowáne, ná Zydy Koronne ſię śćiągáią.

Stat Lit R 12 árt 8 F 375.

O noſzeniu Zydowskim: ☞ z łáncuchámi y z kleynotámi złotymi chodzić, ták też ſrebrá ná páſach, ná kordách, ná ſzáblách, nośić nie máią. Wſzákże iednák ſygnet ná pálcu ieden y pierśćięn ieden, káżdemu z nich mieć, y Zydowkom pierśćienie, páſy, vbiory, według przepomożenia ſwego nośić wolno.

H P 375 w Rzymie to ſię ták dzieie.

Zydowie w czapkách żołtych w Mieśćie, po ulicách chodzić máią, wyiąwſzy podrożnych.

Stat Lit R 12 art. 9 F 375

Zyd, Tátárzyn, káżdy Biſurmanin, ná Vrzad przełożonym bydz, y Chrześćian w niewoli mieć nie ma: ☞ á ieżliby ktory Chreśćiánina kupił z wieczna neiwolą, tákowy pieniadze tráci, á ten Chrześćian ma bydź wolnym. A ieżliby Chłopá abo Niewiaſtę zákupił, tedy ma przyść przed Vrzad, y w czym zákupi ábo też z ſadu w zapłáćie iákiey będzie wydány, do kśiag zápiſać, á będzieli ſummá wielka, tedy ten zákupiony y zákupioná zá śiedm lat z tych pieniędzy wyrobić ſię máia, á gdzieby ſumma nie wielka, tedy z tych pieniędzy ná káżdy rok wyrobku ma bydź Chłopu rubl groſzy, á Niewieśćie kopa groſzy, oprocz odzieży y pokármu, co oboie onże dawáć maia. Toż ſię o poimańcach Chrześćiánách rozumieć będzie, ábo táka czeladz y poimáńcow ná Ziemiách ſwych oſadzać, y páſznia im dawáć moga, á tácy iuż zá Oyczyce rozumiáni bydz máia, Wſzákże maiac tákowych zákupniow ábo poimácow, dzieći ich w Zydoſtwo, áni w Biſurmánſtwo námawiáć, áni obrzeżowáć nie máia A ktoryby ináczey śmiáł uczynić, á byłoby to nań przewiedziono, tedy bez żadnego miłośierdzia, ma bydź na gárdle karany, czego Vrzad naſz z pilnośćia ſtrzedz, y o tym wywiádowáć ſię ma. A Mámki Chrześćiánskiey u dzieći Zydowskich tákże Biſsurmanskich bydz nie máia. A ktoby Chrześćiankę ku temu przyniewolił, ábo naymował, zá ſłuſznym dowodem, tedy tákowy od kogokolwiek pozwány, temu kto pozwie, dwádześćiá kop groſzy zápłáćić powinien będzie. A ieżelibyśmy ktoremu Tátárzynowi, ábo Zydowi, ábo Biſsurmánowi Dwor náſz ábo imięnie z ludzmi dáli, máia ſię tákowi Zydowie y Biſsurmanie y ná wyſługách ſwych przećiwko Chrześćiánſkim ludziom, iako putnym, tak y ćiachłym záchowáć áby ich ku pokatkom y ſłuzbom niezwykłym nie ſprzyniewolali. Wſzakze y poddani Tátárſcy, ktorzy zdawná na imionách ſiedzaci za Oyczyce u nich, iáko y w innych Obywatelow W. X. Lit: rozumiani bydź maia.

1578 F 34 Reaſsumptio prawa: o Tatarach

Tátárom Zydom, y innym niewiernym w dobrách Krolewſkich Duchownych, Ziemſkich tak w Koronie, iako y W. X. Lit: nie godźi ſię Czeladźi, y białychgłow Chrześćiánſkich chowáć, co krom

Słodo-

Słodowników, Browarników, y Formanow, áni ceł, myt, y żadnych prowentow, quocunq; titulo trzymáć, sub pæna dwuch set grzywien, ktorey medietás iedná Delatori, á druga Iudicio cedere powinná, & sub pæná sessionis Turris, w Zamkách Krolewskich, káżdego Woiewodztwá y Powiátu, ná Chrześciánina y ná Chrześciánkę. O co forum competens mieć máią, po tym wszystkim dawnieysze práwá Státutá y Konstytucye Koronne reássumowano.

12. Grodno.

Confirmácya Przywileiu Vrodzonemu Krzysztofowi Mikołáiowi Chaleckiemu Miecznemu W. X. Lit: y Małżonce iego: ☞ *na Dwor y plác w Grodnie.* 1641 conft F 32

Most pod Grodnem na rzece Niemnie: ☞ *Seymik na zmurowanie mostu.* 1647 Conft f 14

Libertacya Dworu w Grodnie ☞ *Vrodzonego Krzysztofa Paca Chorążego W. X. Lit: ab iurisdictione Civili y od stánowisk.* 1647 Conft f 28

Miásto Grodno, Nowogrodek, y Merecz ☞ *od podatkow na lat cztery wolne.* 1661 conft F 31

Libertacya placu w Grodnie Vrodzonemu Nowickiemu ☞ *od iurisdyctyi mieyskiey adscribitur Ziemskiey.* 1662 conft F 23

Libertácyá kamienice w Grodnie Stanisławá Másalskiego ☞ *ab oneribus Civilibus iurisdictiey Ziemskiey annectitur.* Ibidem F 24

Libertácya kamienice w Warszáwie ná Iezuickiey vlicy y Dworu z placámi w Grodnie Vrodzonego Andrzeiá Kotowicza Pisárza W. X. L. ☞ *to iest w Warszáwie podle kámienice Wielebnego Xiędza Biskupá Poznáńskiego, od iurisdykcyi Mieyskiey uwolnione, Ziemskiey incorporowáne.* 1667 conft F 19

Miásto Grodno: ☞ *ab oneribus Reipub: ná lat cztery wolne dla ogniá.* 1673 conft F 18

Na Zámek Grodżinski: ☞ *trzydźieśći tysięcy z podatkow extraordináryinych.* 1676 conft F 14 vel 15

Reássumptio Kommissyey Grodżinskiey ☞ *respectu gruntow y Gospod.* 1678 conft Fol 10

1685 const F 8 *Libertácya plácow w Grodnie* ☞ *Heywertowskiego Vrodzonego Michałá Ryrnárdá, Podkomorżego Lidzkiego, drugiey u Gawronskiego kupiony, iurisdictioni terrestri incorporatur.*

1690 const F 15 vel 12 *Miasto Grodno:* ☞ *Konstytucye annorum 1678 & 1685 reassumuntur, Mieszczanie z Zydami rozsądzić się mają, porządek y decyzyą uczynić, depaktácye Victualium znieść brzegowe od rożnych iurydyk uzurpowánego poznośić, o wybrane pieniądze inquizycyą uczynić, Rátusz wybudowáć powinni.*

Ibidem F 12 vel 18 *Most pod Grodnem:* ☞ *nań obrocony prowent czopowego y szelęznego.*

13. Hlusk

1655 Const Fol. 23 *Opatrzenie Hluska* ☞ *od wszytkich podatkow ad decennium wolne.*

1693 const F 19 *Approbatio Prawa miastu Hluskowi,* ☞ *od podatkow do lat dwunastu wolne.*

1677 const F 17 *Reassumptio libertacyi Miasta Hluska Wielm: Marszałká W. X. Lit:* ☞ *Konstytucye Ann: 1673. 1674. o libertacyi tegoż Miastá reassumuntur.*

14. Iarmárki

1698 const F 699 *Iarmárki wolne W. X. Lit: w Miástách uprzywileiowanych* ☞ *iáko to w Trokách, w Grodnie, w Kownie, w Nowogrodku, w Witepsku, w Brześciu, w Minsku.*

1601 F 762 titulo, Iarmarki w Minsku *Iármárki w Minsku pozwolone dwa, ieden ná S. Woyćiech, drugi na S. Márćin, na ktore wszyscy kupcy, krom wszelakich cel y myt przyieżdżáć, y tam przez dwie Niedźieli towary liberè przedawáć máią.*

1566 F 49 § sprawiedliwość *Sprawiedliwość w Mieściech skłádowych y ná Iarmarkách, z káżdego kupieckiego Człowieka y iakiegożkolwiek stanu ma bydz czyniona prawem gośćinnym*

przez

przez Stároſtę ábo Dźierżawcę w Miaſtách wſelakich ſalvâ Appellátione za Dworem.

Iarmárki w Mieſciech ☞ w Lidze, w Grodnie, w Mińsku, Mozeru, według Przywileiow ápprobántur. 1611 ćonſt F 45

Iármárki w Brześciu Litewskim ☞ żadnym ſpoſobem przeſkody mieć nie maią ſub pœna trecentarum marc: Forum w Grodźie, Mieſczanie in officio Civili, a Zydźi przed Staroſtą ſprawić ſię maią. 1633 conſt F 62 titulo iarmarki

Iarmarki w Wilnie dwa do roku. Ibidem F 39 titulo Libertacya Commerciorum

Iarmárki w Brześciu Litewſkim ☞ ktory bywał ná S. Michał, ma bydź ná S. Marćin. 1678 F 21 titulo Miasto Brzeście

12. Kieydany

Approbatio Przywileiu Miaſtu Kieydanom ☞ ſalvo exercitio Religionis Catholicæ Prawo Maydeburskie approbatur. 1661 ćonſt F 31

15. Korce

Porownánie korcow W. X. Lit: ☞ we wſzytkich Miáſtach korce rowne bydz máią. 1631 conſt F 39

17. Kowno

Miaſto Kowienskie ☞ więżienia dla ſwawolnych bronic nie ma pod winą 100. grzywięn. Forum za Dworem. 1613 ćonſt F 45 tit: O wieży Kowieńskiey

Skład w Kownie y w Dyneburku: ☞ zboża tamze przedawáć wolno komu chćieć. 1647 conſt F 15

Pewne Miáſta pogorzále w W. X. Lit: ☞ Kowno, Słonim, Orſza, Nieſwieſz, Mśćibow. y Małczać ☞ do lát cźterech wolne od podátkow 1654 conſt F 36

Libertaćya Miáſta Kowna ☞ od podatkow oprocz contributionem perſonalem na lat dźieśięć uwolnione. 1662 conſt F 14

18. Kryczew

Od podatkow do lat czterech wolny. 1661 conſt F 30

19. Kupcy

Irritámenta, Luxus, Lex sumptuaria.

1655. F. 37 titulo Lex sumptuaria 1659 F 15 titulo Cło Koronne.

Kupiec żaden do Páństw Rzeczypospolitey, tyletow, złotogłowow, y innych złotem tkanych máteryi wożić niepowinien kleynotow, kámieni, perel, sreber, sub pœna Confiscationis. Forum cum appellatione za dworem

1633 const. fol. 6

W Koronie znowu też Konstytucyą reassumowáno.

1678 F. 16 Titulo Kupcy Cudzoziem.

O Kupcach Cżudzoziemskich, ... nie wprżod towar prowádzić máią, áżby pierwey Krolowi I. M. miastu fidelitatem poprzysięgli, salvis contributionibus omnibus, oneribus, sub pœna confiscationis. vrzędy Mieiskie y Grodzkie doglądać máią.

1580. F. 521 titulo Bespieczenstwo

Kupcowi, ktoby gwałtem w Mieyscie wziął, Forum in omni subselio y restitutio wziętego towaru cum pœna 100 marcacum.

1609 const. f. 904 titulo o ludziach swawolnych

Kupcom ludźie swawolni áby po drogách depaktacyi nie czynili, Starostowie przestrzegáćy z nich exequucyą czynić máią.

Stat. Lit. R. 9 árt. 7 F 278. nom. 3

Kupcy, Mieszczanie y Zydowie na Szláchćie Regestrami długow żadnych dochodźić nie máią: krom zá Zapisami pewnemi.

H. F. 509.

W Koronie kupiec kázdy we trzech lećiech, a dług sobie od Szláchćica winny przy regestrách zá przysięgą swoią y dwu świádkow: zápłatę otrzymawa., á po trzech lećiech iuż się upominać nie może, dla dawnośći ktorą dług traći.

1616 const. f. 521 tit. Bespieczenstwo dróg kupieckich

Ktoby się ważył z kupca tak swego, iáko y ktoregoż kolwiek narodu, do niesłuszne. ábo towáry gwałtem bráć, ma bydz o to pozwan, tám gdźie się pożywáiącemu będźie podobáło, a tam ná pewnym roku obwiniony powinien będźie stać, winę odłożyć, cło wźięte wrocić, także rzeczy gwałtem wźięte znawiaską, trydźieśći grzywien, tylekroć, ile kroć byłby pozwány, á

rzeczyby wźiętych nie wroćił, te wrocić ma cum pæna 200. marc:

Cudzoziemcowi gośćinnym prawem prętka ſpráwiedliwość ma bydź czyniona.

O Kupcách W.X.Lit: ☞ *pięćdźieśiąt tyśięcy ná potrzebę Rzeczypoſpolitey złożyć máią:* 1628 conſt F 6

O donátywie Kupieckiey przeſzłego Seymu ☞ *Donátywum z przeſzłych Seymow, ſámi Kupcy te ſummy, á nie Miáſtá płáćić maią.* 1629 2daria conſt. F 19

O Kupcách W.X.Lit: ☞ *20. tyśięcy złożyć maią.* 1619 1maria conſt F 19

20. Lachowice ábo Lachowiec.

Libertacya od podatkow na lat dźiewięć. 1661 conſt F, 29

Reaſſumptio Konſtytucyi Anni 1661 Miáſtá Lachowic ☞ *libertacya do lat dziewiąćiu approbatur.* 1678 conſt fol. 17

21. Lex ſumptuaria.

Ktobykolwiek ex Plebeijs ważył ſię do ſtroiu, Kleynotow, ſukien iedwabnych, abo droźſzych, y te rozumieiąc co iuż gotowe maią, także ſoboli, Ryśiow, Mármurkow, pupkow, iedwabnych paſow używáć, taki każdy Kupiec y Mieſzczanin bogátſzy, pænam mille marc: ad cuiusvis nobilis inſtantiam, á plebeiæ conditionis vbożſzy pænam ducentarum marc: in officio Civili z dobr Krolewſkich cum appellatione za Dworem, á z dobr Ziemſkich w Grodźie ſine appellatione repetendam per medium Delatori & fiſco Reipublicæ dividendo zapłáćic ma. 1613 1620 1655 f 57 titulo Lex ſumpt: 1655 Reaſſumowano na wyprzedanie towarow drogich rok pozwolono. 1683 conſt F 8 tit: Executio legis ſumptuariæ,

22. Lice.

O poimâniu z licem w Mieśćiech, y o zwodách złodzieyſtwá z czymkolwiek kto poimány będźie iákiegoſzkolwiek ſtanu człowiek: ☞ á to ná goracym uczynku, ábo też lice rzeczy krádzione były u niego poznane, tákowego nie do Páná iego, czyimby ſię mienił, ſługa ábo poddánym, ále do tegoz Urzędu ſadowego Grodzkiego, gdzie będzie poimány, prowádzon bydź ma. A Vrzad wziawſzy tákowego do więzięnia, ma dáć znáć Pánu, czyim ſię mienić bę- StatLit R 14 art: 8 F 399

 dzie

dzie, záchowuiac śię w tym według Artykułu dwudziestego dziewiatego w Rozdziale czwartym, y rok temu Pánu ku przysłuchániu Práwá oznáymić, zá ktorego przybyćiem ábo sługi, obwinionego według Práwá sądzić y skázowáć będzie. A ieżeli Pan nieprzyidzie, y nikogo nie pośle. Vrzad nász postáremu Práwo kończyć będzie, potemuż śię Vrzad nász około dawánia znáć Pánom o ich sługách y ludziách ma záchowáć. A człowiek Mieyski práwá Maydeburskiego, poimány wtymże Mieśćie mieszkáiacy do swego Vrzędu Mieyskiego wiedziony bydź ma. A gdy kto poimány ná drodze, álbo gdzieindziey, iáko o tym w pierwszym Artykule tegoż Rozdziału iest opisano, do Vrzędu przywiedziony y do więzięnia podány będzie, á czásu práwá gdyby obwiniony w złodzieystwie powiedział zawodcę, od kogo lica ma, tedy ma ná tymze Vrzędzie tegoż zawodcę postáwić, ábo zeznániem Vrzędowym śiebie oczyśćić, gdzieby to kupił, y ná ktorym Vrzędzie opowiedział, y w księgi zápisał. A ieżliby ten zawodcá tego obwinionego, w złodzieystwie przed Vrzędem zástapił, á ten zastępcá brał śię ná inny zwod chcac wieść od sądu Vrzędu nászego ná inszego zástępcę, y do inszego Vrzędu, to mu nie má bydź dano, ále káżdy zastępcá do ostateeznego zwodu, ma bydź stáwiony przed tym Vrzędem nászym, gdzie śię poczatek stał zwodu, á lice u Vrzędu będzie ku zwodu, ten wykupowác, kto śię zwodzi, od czego Vrzad więcey bráć nie má tylko dwánaśćie groszy, tákże y od więzięnia wypuszczáiac go, ták od licá, ktore będzie ku práwu stáwiono z máiętnośći onego ná kim lice zostánie, nawiaská według stanu skázowána bydź ma. A ieżliby u onego złodzieiá ták wiele máiętnośći nie było, czym lice z Vrzędu wykupić, ten Vrzad ma lice dárem stronie wroćić, á złodziey iáko za złodzieystwo, ták y zá nawiaski ma gárdłem płáćić. A ieżeliby zawoycę przed Vrzędem nászym nie stáwił, do ostátniego zwodu. A zeznániem Vrzędowym śiebie w tym złodzieystwie nieoczyśćił, tedy ten karány ma bydź iáko złodziey, á szkodá ma bydź płácona, na czym ukrzywdzony przyśięże z domu złodzieiá, a gdzieby ostáteczny zawoycá śiebie oczyśćił, wypisem Vrzędowym gdzie onę rzecz kupił, ábo iż to iego koń, ábo woł domá rosły swiádectwem słusznym śię wyprávił, tákowy iáko nawiazek, ták y szkod nikomu płáćić nie powinien, wszákże ieżliby tę rzecz kupił, pieniadze swe tráći. A Ieżliby stroná powodowa, ktora poznałá, mieniłá koniá ábo wołu swym domá rosłym, ábo rzecz doma urobiona, iákie naczynie, á stroná żáłobliwa ktora będzie z licem przyprowádzona, będa nie podeyrzána mieniełá też rzecz doma rosła, á podobieństwo ku temu śię śćiagáło, choćiażby y obiedwie stronie wydáły świadkow godnych, tedy zá podobieństwem y zá świádectwem, stroná obżałowána przy swych świádkách ku wywodowi przyśięga iż to iest iego domá rosłe ábo domá robione. bo temu iuż szło o gárdło. A wszakże sąd wszelkie podobieństwa ná báczności mieć ma, y w rzeczách watpliwych skłonnieyszy ma bydz ku wyzwoleniu niżeli ku karániu. A prosty człowiek, ktory pierwszy y drugi raz oko-

ło tá-

ło tákich rzeczy będźie obwiniony, ten ku tákiemu odwodowi ma bydź przypuſzczony, á po wywodźie od gárdłá wolen, á nawiáſki ſobie domágáć ſię nie ma.

O tym coby ſię ſtáło ná tárgu, ábo ná Iarmarku y kiermáſzu: Stat Lit R ſ4 artu4 Fol 400

☞ Gdyby kto u kogo co ná tárgu ukradł, á z tym licem zárázem tamże był poimány, y przed Vrzad ſtáwiony, ma ſię Vrzad zachowáć według práwá y iſtoty wyſtępku, iednák to poimánie ma bydź przy wożnym, ábo przed widzem tego Vrzędu, w czyim ſię to miáſteczku ſtanie, y gźieby ſię to ſtáło między ſługámi, ábo poddánemi Szlacheckiemi zwłáſzcza w iednym Powiećie ośiádłych, luboby też między náſzemi Hoſpodarſkiemi á Szláchecкiemi o rzecz táka zá co gárdłem karzá, ma go podáć do więźienia, á potym ſtroná wziawſzy tákowego obwinionego z Wożnym, ma go prowadźić gdźie zechce abo do Vrzędu naleznego ſadowego, ábo do Pana czyi ieſt, y tam ſpráwiedliwośći dowodźić, á to naydaley trzech dni od poimaniá. A ieżeli ten naydaley czterech dni od poimania nie wyimie z więzięnia poſadźonego bez ſłuſznych práwnych przyczyn. Tedy ten Vrzad ma go dobrowolnie, wziawſzy ſobie tylko poturemne wypuśćić, á ten wiezien po tym nawiaſki, według ſtanu ſwego, iáko bit był, zá zelżenie y więzięnie ſwe, także y tego poturemnego, y tych ſzkod, ieżli ſię iákie ſtáły, będźie miał moc ná tym, co go poſadźił, dochodźić przed tymże Vrzędem, y dla tego ten Vrzad biorac obwinionego do więzięnia, má też y tego żałobniká, ábo więzięniem ábo dobra poręka opatrzyć iákoby y obwinionemu ſpráwiedliwość nie ginełá, á wykupowáć z więzięniá tego pierwſźego targowego, ten ma kto da oſadźić po temu, iáko o tym w Rozdźiale czwartym opiſano. A potym tey ſzkody ná winowátym pátrzyć: ieżliby krzywdá iaka ná targu, badź wrzeczach krwawych, lub mnieyſzych ſtałá ſię na targ przyieżdzaiacemu od ludzi onego Dworá, gdźie targ będźie, z tákowemi ten Vrzad ſpráwiedliwość nieodwłoczna czynić powinięn. A przyiezdny człowiek czyikolwiek uczyníli krzywdę, człowieku onego Vrzędu gdźie targ ieſt, ten tamże záraz ma bydź do więzięnia oſadzony, y będźie winá w rzeczy krwáwey, to náſzego poddanego do Vrzędniká naſzego, pod czyim przyſadem będźie, á Szláchecкiego do Vrzędu Grodzkiego, ábo też Pana iego. A w rzeczach mnieyſzych nie w krwáwych, ma o náſzym poddanym, Vrzędnikowi náſzemu, o Szláchecкim Panu iego, ábo Vrzędnikowi iego dáć znáć, á Vrzędnik naſz ábo Szláchćić ſami przyiáchawſzy, ábo przez poſłáncow ſwych, máia tákich obwinionych z tymże Vrzędem pod ktorym ſię to ſtanie, ſpolnie ſadźić, y winnych karać, á nieprzyiedzieli, áni przyśle, Vrzędnik náſz ábo Szláchćić ku temu práwu, tedy iuż ten Pan onego Dworu, ábo Vrzędnik gdźie targ był, wziawſzy kſobie ná to práwo Woźnego, y dwu Szláchćicow Ziemian, ma tákowa rzecz ſadźić y ſkazowáć, y do zapłáty winnego w więzieniu dzierzeć Wſzákże tákie poſtępki máia bydź záchowáne między Obywátelami iednegoż Powiátu, w ktorym targ będźie. A co ſię dotycze

inszych ludzi Cudzoziemcow, abo y Tubylcow, Kupcow, y inszych ludzi przyiezdzych, z inszego Páństwá ábo innych Powiátow, o kilkádźieśiat mil, tákowym w krzywdách ich ná tymże Vrzędzie, gdzie się co ná targu stanie, zá obesłániem od tegoż Vrzędu onego Páná czyi sługá ábo człowiek w czym obwiniony będzie, spráwiedliwość czyniona bydź ma, máiąc wzgląd ná odległość mieysca. A ieżliby Szláchćic ná tákim targu, nie sądowego mieysca, iáki zbytek uczynił, tedy o to z ośiádłośći pozywány będźie, wyiąwszy to ieżliby był w rzeczy krwáwey, żá co gárdłem karzą ná goracym uczynku poimány, tákiego do sądu Grodzkiego wieść máia, á nieośiádła Szláchtá y zá mnieyszy występek choćiáy nie krwáwy, imáni bydz mogą. wszákże ku rozpráwie wiedzieni do sadu Grodzkiego.

23. Loźni w Miástách.

Stat. L. M. 12 Art. 34 Fol. 388

O Loźnych y o tych ktorzy będac bez służby, y nieośiádłemi, do Miast iakichkolwiek przychodza: ☞ każdy sługá odchodząc precz od Páná swego, ma wziąć list otworzony od Páná swego, pod pieczęćia y podpisem Szláchćicá, iż uczćiwie odstał. Zá tákowym listem wszędzie wolno przepuszczony bydź ma. A gdzieby ktory Pan sługi swego puśćić y listu mu dác niechćiał, tedy ten sługa abo Czeládnik, ma z Woźnym o puszczenie Páná swego prosić, ieżliby zá tym proszeniem bez słusznych przyczyn puśćić niechciał, tedy ten slugá abo Czeládnik ma to ná Vrzędzie opowiedzieć, y do kśiag to sobie zápisać, y wziąwszy tego opowiádánia y zeznánia Woźnego wypis z kśiąg, y opowiedziawszy się Pánu swemu, ma pyyść precz, á tym iuż wszędzie wolny będzie. Dla tego káżdy człowiek, ktory do Miástá przyidźie, powinien się opowiedzieć Vrzędowi, bądź Hospodárskiemu, Xiażęcemu, Páńskiemu, y Ziemskiemu, dáiac o sobie spráwę. A gdy tákowy przychodzięń do ktorego Miástá przyidzie, y do domu czyiego wnidzie, tedy Gospodarz domu tego, zárazem tegoż dnia, á náydaley názáiutrz Vrzędowi swemu opowiedzieć go, y káżdego Gośćia nieznaiomego powinięn będzie pod wina ná Vrząd kopa groszy, á zá tákowym postępkiem, wolno przepuszczon być ma. A gdzieby ktory z tákich osob, do iákiegoszkolwiek Miástá ábo Miásteczka przyszedszy, choćiay maiac o sobie świádectwo Páná swego, á nie opowiedziawszy się Vrzędowi tám przemięszkiwał, tedy Vrzad ten wziawszy o nim wiádomość, ma go poimawszy w pęta żeláżne, ná dwie Niedzieli okowáć, y do roboty przystáwić, á ná Gospodarzu tym ktoby go utail, winę sobie sprawić kopę groszy. A ktoryby też bez świádectwá Páná swego, ábo Vrzędowego, do ktorego Miástá przyszedł, á niebyłby tego kraiu Obywatelem, tedy w więzieniu do trzech Niedziel, od Vrzędu zádzierzan będzie, á potym wywiedziawszy się zkad, y gdźie chcieść, puszczon bydż ma, około czego się Vrzędy wiecznym czásem, we wszelákich Miastách spráwić máia, ták, iáko iest napisáno káżdego naymitá y náymitkę, do Regestru Vrzędowego wpisáć ma.

A tych

A tych tákowych ktorzy bez ſłużby żyiac, y niiáka robota nie-
báwiac ſię, ná koſterſtwie y piiáńſtwie czás ſwoy trawia, nigdzie ża-
den Vrząd ćierpieć nie ma. ále tákiego, káżdego ſtanu po upomnie-
niu pierwſzym y wtorym, á zá trzećim rozgámi biiac, wygnać
precz z Miáſta y Miáſteczká wygnáć powinien będzie, á Goſpo-
darz domowy, ktoryby go w domu ſwoim przechowywał, ma być
karány wina dwu kop groſzy.

*Loznych ludźi w Miaſtách, żaden z Mieſzczan prże-
chowywáć, áni onych brońić nie ma.* 1611 F 11 titúlo Oboſtrzenie Prawa y na W X. L.

*Ložnych Pržekupniow, y Rzemieśnkow, vrzędy Sta-
rośćie y Mieyskie od Miaſt wygániáć máią.* 1611 F 27 tit: o ludźiách łoznych

*Miánowićie pod poſpolite ruſzenie Miáſtá ložnych
na ſluzbę wygániáć maią ſub pœna 200 grzywien.* 1611 F 8 de Plebeis 1610 F 23 oboſtrzenie

*Hultaiámi ći ſię rozumieć mają, co domow nie máią,
dorocznie nie ſlużą, ná rolách, kárczmach, áni zagro
dách nie śiedzą, tylko ſię po komorách kryią.* Ibidem

*Ta zás Konſtytucya pomieniona Woiewodztwom Po
znáńſkiemu, y Kaliſkiemu służąca to w ſobie ma, iż
hultayſtwo y zbiegi wſzelákie, mężczyżny y białegło-
wy, ktoreby z rol, zagrod, od Panow ſwych abo dzie-
ći, ábo Rodźicow ſwych ſwowolnie także y słudzy, od
Panow ſwcyh odeſzli, a dorocznie ſię nie rządźili, Staro
ſtowie y ich Vrzędy takze Vrzedy Mieyskie, á we
wśiách Pánowie, ábo Dźierzawcy onych wśi, libere
mogą imáć, okowáć, do roboty przymuſzáć, y ták dłu-
go ich, áż ſię Pan o nim dowie, y onego ſię upomni zá-
trżymáć. A potym gdy tenże Pan pokaże, ze iego
właſny zbieg ieſt, wydány bydż ma præviâ za pracą
y pilnośc detentionis ſolutione, groſzy dwunaſtu we-
dług ſtatutu. Też Vrzędy od miaſta excludowáć ich,
y ieżeli by ſię wroćili imáć máią, dla czego káżdy go-
ſpodarz zaraz powinien dáć znać Vrzędowi, gdy kto
tákowy w dom iego przyidźie. A miáſta dla potrzeb
ſwych, kontentowáć ſię máią komornikámi, ktorzyby
w Mieśćie dobrze źnáiomi od roku mieſzkali. Wſzak* 1593 F 643 o hultaiách reaſsumpta 1683 F 14 o hultáiach

LIIII żey

że y o tákowych, gdyby kto ſwego poznał, wydáć po-winno. A ktoby ż takowych miánowánych vrzędow, abo Panow,, takie bultáyſtwo w iurysdikcyey, ábo w máietnośći ſwoiey ćierpiał, á według tey Konſtytucyi przećiwko nim nie zachował ſię, pozwány pro pœna duplici 14. marc: ad inſtantiam cuiusvis ſine delatione & appellationibus reſpondere w Grodźie powinięn.

24. Ludzie do Miaſt zbiegli.

1609 f. 896 titulo O poddánych

O poddánych zbiegłych do Miaſt Pruſkich, z dobr Ziemſkich, iáko y K.I.M. ſtołowych.

1641 F 20 titulo O czynieniu ſpra wiedliwośći w Mia ſtach W.X. Lit: ſtrony zbiegow

Zbieg Szlachecki, przyiąwſzy Ius Civitatis, gdyby dawność Ziemſką zaśiedźiał, tedy go nie ſtatutową, ále w Konſtytucyi opiſâną taxą okupowáć máią.

25. Mádeburg Radowow.

1661 const. F. 31

Miaſto Szádow w Oekonomiey Vpitſkiey leżące: gaudet iure Maideburgico, vigore Privilegii quod ápprobatur.

26. Merecz

1655. const. F. 32

Miáſto Merecz od Stanowiſk ſtacyi, y przechodow do lat ſześćiu wolne.

27. Miáſta y ſpráwiedliwość w nich

Stat Lit R. 3 art. 35 Fol 27

O Mieſzczániech Miáſta náſzego Wilenſkiego, y o inſzych Miáſtách naſzych, iako Szláchćie ſprawiedliwość z nich czyniona bydź ma: o zbicie, rany, o zaboiſtwo, y o kázde obelżenie: Vrząd ma uczynić prawem Maideburskim, winámi temi, ktore w Statućie o głowczyznie y o ranách Szlácheckich opiſáne ſą. Do zapiſu zaś, według natury y obowiąſku iego. ſądzono bydz ma, także o zbiegi Szlacheckie, według Artyk: 38 Rozd: 3. Mieſczánin żas w krzywdzie ſwoiey z Szláchcicem w nalezným ſądźie ſprawiedliwośći ſzukáć ma. Winſzych

ſych zaś Miáſtách, iuż nie práwem Maidebur ſkim, á-le uprzywileiowánym y nadanym ſobie prawem, Szlá-chćie ſpráwiedliwość czynić powinni.

Gdyby od Szláchćica Mieſzczáninowi w Rádźie Mieyſkiey będącemu gwałt ſię ſtał, a ná gwałćie we-dług Statutu Thoronſkiego nie mogł bydź pomány ſprá-wiedliwośći dochodźić ma, iako Szláchcic ex iuris qua-litate.

1581 F 554. Magiſtrat Wilenski nobilitowany mieyſce ná ſeymie w Kole PP: Posłow

Gwałcenie Bramy z tákim potrzeba poſtąpić we-dług Statutu Thorunskiego.

1508 1593 F 438

Warunek beśpieczenſtwa Lwowá y Wilná.

Deklaracya beſpieczenſtwa poſpolitego.

1601 conſt F 746 1611 F. 3 y na w. X. Lit: Ibidem opátrzenie Beſpieczenſtwa ſadow F 7 ibidem opatrzenie prawa na ſwawolniki y ná w. X, Lit: f. 13

28. Libertacye w Miáſtach.

Libertácya Dworow, Kámienic, y Plácow w rożnych Miáſtách, rożnych oſob: ☞ plác z Dworem w Grodnie Wielm: Márcyaná Oginſkiego Woiewody Trockiego. nád Rzeką Niemnem będący, názwány Dzietkowſki, Czárnobáiowski, y Klimowſki wiednym ob-rębie zoſtáiacy. Tákże Wielm: Ianá Oginſkiego, Woiewody y Stároſty Mśćiſłáwſkiego, od rożnych oſob, według oſobliwych Praw ná to ſobie ſłużacych, pláce z Dworem nabyte ná Vlicy Moſto-wey w Grodnie, według ográniczenia w Przywileiu doſtátecznie o-piſanego lezace. Tákże maiac w reſpekćie merita Wiel: Kryſzto-fa Ieſmaná Woiewody Smoleńſkiego, Kámienicę w Wilnie ná Sklá-ney Vlicy, tudzieſz Wielm: niegdy Wilchelmá Gotárdá Butlerá Podkomorzego Koronnego, Małżonki y Potomſtwá iego, Dwor z plácami ná Burchánie w końcu Miáſtá náſzego Grodná będacemi y leżacemi, od rożnych oſob nábytemi, iáko ſię w ſobie te pláce máią, przytym Vrodzonego Cypryaná Páwłá Brzoſtowſkiego Re-ferendarzá Koronnego W: X. L. na Vlicy Moſtowey przy Kláſzto-rze Pánien Bernárdynek Grodzinſkich lezacy, od Piotrowiczá ná-byty, ab omnibus oneribus, tákże y od ſtanowiſk, etiam pod czás Seymu od ſtancyi, & Hybernis te wſzyſtkie miánowáne Dwory uwalniamy, & Iuri Tereſtri adſcribimus. Vrodzonego Dulſkiego, Podczáſzego W. X. L. włok dwie, y pláce w Łochyſzynie z kár-czmą od Zagorſkiey nábyte, tudzieſz y inne pláce w tymże Mie-śćie onemu należace ab omnibus oneribus Civilibus uwálniamy. Vrodzonego Kryſztofá Białozora Stároſty Vpitſkiego Kámienicę Rudowinowſka názwáną, w Wilnie ná Vlicy Wilenſkiey leżaca, od tychże wſzelkich ćiężarow Mieyſkich uwolniamy y excypuiemy. Vrzodzonego Hieronymá Piáſeckiego Márſzáłká Słonimſkiego ná Podſadziu iednym bokiem od Niemna, drugim bokiem y końcem od Pánien Bernárdynek Grodzinſkich, á czwártym końcem od

1678 conſt Fol 211

Dworu Wielm: Oginſkiego Woiewody Mśćiſławſkiego leżacy, acz zdawná ab oneribus Civilibus ieſt wolny, iednák ex reſpectu meritorum onego ab omnibus oneribus ták y od ſtánowiſk etiam, pod czás Seymu, ſtancyi & Hybernis uwalniamy, & Iuri Terreſtri adſcribimus. Vrodzonego Kázimierza Czyzá Podkomorzego Wilenſkiego, plác puſty názwány Engielbrychtowſki w Wilnie ná Zamkowey Vlicy leżacy, Iuri Terreſtri ab Iure Civili eximendo incorporuiemy. Maiac przy tym wzglad na zaſługi Dziádá y Rodźicá Vrodzoney Ludowiki Károliney Xiężney Rádziwiłowney Koniuſzanki W. X. L. plác w Grodnie ná Mieyſkim grunćie ſkupiony, y z Dworem świeżo wybudowánym jáko in loco Seymowi deſtinato od Iuriſdykcyi Mieyſkiey Grodzinſkiey excypuiemy, & Iuri Terreſtri inkorporuiemy. Grunty także w Połocku, Nowogrodku y Minſku zdawná ex Antecesſoribus w Iuriſdykcyi y posſesſyi pomienioney Vrodzoney Xiężney Radziłowney zoſtáiace, od wſzelkich ćiężarow Mieyſkich y ſtánowięnia ex Officio Sędziow Trybunalſkich, Kommiſsarzow, y inſzych Oſob Szláćheckich ná publicznych ziázdách bywáiacych, z Dworámi, budynkámi, y Mieſzczánámi ná nich bedacemi, auctoritate præſentis Conventûs wiecznemi, czáſy uwalniamy. Kamięnicę Vrodzonego Leonárdá Poćieiá, Sędziego Ziemſkiego Brzeſkiego Stároſty Rochaczewſkiego w Wilnie ná Vlicy Trockiey názwána pułgroſzkowſka, zá własne pieniadze onego práwem wieczyſtym kupiona z Dobr y Iuryſdykcyi Mieyſkich Wilenſkich wyłaczamy od wſzelkich in genere ciężarow quocunq; Nomine názwánych y ſtánowiſk auctoritate præſentis Conventûs wiecznemi czáſy libertuiemy Dwor w Rośienicách Vrodzonego Iáná Gruſzewſkiego Chorażego Xięſtwá Zmudzkiego w Rynku będacy, tákże Vrodzonego Leoná Kázimierzá Polubinſkiego Woiewodzicá Nowogrodzkiego, plác pewny ná Gieyſzowſkiey Vlicy, w tymże Mieśćie Rośieniách, Iure colonorum pomienioney oſobie służacey, o między Dworu iego pod Ziemſkim práwem będacego ab oneribus Civitatenſibus in perpetuum wyłaczámy & áuctoritate præſentis Conventûs Iuri Terreſtri inkorporuiemy, z gruntem Vpety w tymże Xięſtwie według Przywileiu iemu służacego należacym. Máiac w reſpekćie záſługi Vrodzonych Micháła Wołowiczá Podkomorzego, y Dominiká Tyſzkiewica Stolniká Słonimſkich plac Vrodzonego Wołowiczá Podkomorzego w Słonimie ná Vlicy Apanaſowſkiey leżacy, tákże plác Vrod: Tyſzkiewicá Stolniká Słonimſkiego názwány Maychrowſki w Rynku ab oneribus omnibus libertuiemy, & in Ius Terreſtre hæreditarium inkorporuiemy. Z reſpektu ná zaſługi Vr: Stephana Franciſzká Medekſy, Podſędká Kowięnſkiego, Domy onego, ieden w Wilnie, ná Iopowey Vlicy, drugi w Kownie Klawſzyſki názwány z murámi w Obieiech, trzećie w Kilkowyſzkách od wſzelkich ćiężarow Mieyſkich y ſtánowiſk wolne czyniac, libertuiemy: ápprobuiac przy tym onemuż Seymu przeſzłego Konſtytucya ná plác Wilenſki zá Trocką Bramą názwáney Rzeczyczkich. Reſpektuiac ná zaſługi Vro-

Vro: Andrzeiá Kázimierzá Skorobochátego Skárbnego W. X. Lit: Pisarzá Grodzkiego Trockiego, plác w Mieśćie Trokách, á drugi w Grodnie, od Iurysdykcyi Zamkowey y Mieyskiey y wszystkich Exákcyi uwolniwszy cum consensu Ordinum, wiecznośćia konferu iemy. Dom z placem w Grodnie Vro: Andrzeia Scypiona Chorążego Wendenskiego od Drogosza nábyty ná Vlicy Wileńskiey leżący, ab omnibus oneribus Civitatensibus excypuiemy, & ad ius Terrestre adscribimus. Vro: Károlá Mársoná Stárosty Krzewskiego Kámięnicę w Vilnie názwáną Baczkowska y kámienicę ná kowieńskiey Vlicy w Wilnie. Vro. Iozefa Kozłowskiego za prożbą Posłow Ziemskich, á zá zgodą wszech stanow eximendo ab Iure Civili, Iuri Terrestri incorporuiemy. Máiac w respekćie Instáncyą Posłow Ziemskich Woiewodztwá Witebskiego zá Vrodzonym Dánielem Woyną Iaśienieckiem Podstárośćiem Iezierzynskim, Dwor z placem onego kupiony u Vro: Ierzego Skopá pod gorą Pokrowską ná Vlicy Podzwinskiey w Witepsku nád Rzeką Wiedzbą leżący, ab oneribus Civitatis uwolniamy, & in Ius Terrestre inkorporuiemy. Vro: Iakubá Żábęckiego Miecznika Kijowskiego, Dwor w Grodnie ná plácu pustym od rożnych Possessorow kupionym wybudowány ab omnibus oneribus Civilibus uwolniamy, & Iuri Terrestri inkorporuiemy, Urodzonego Romaná Zywoltá Budowniczego Połockiego, y samey Alexandry Sopokowney Zywoltowey Małżonkow pláce dwá między Vlicámi Podolską y Bernárdynską o miedzę Mikołaiá Burmistrzá, á drugą stroną Leoná Hlásk á w Mieśćie Grodnie, od składek Mieyskich y stánowięnia Gośći ex Officio, auctoritate præsentis Conventûs uwolniamy. Zá zgodą stanow Rzeczyp: Vrodzonych LeonáEysmontá y Máryanny Małżonkow Kámięnicę w Grodnie od stánowięnia gośći ex officio in posterum ze wszystką przynależytośćią, do tego od wszelkich exákcyi præsenti lege uwolniamy.

Libertácya Dworu y plácow, Wielm: Iana Károla Kopćiá Kásztellaná Trockiego w rożnych Miástách. Ibidem Fol 21

W Brześciu Litewskim Kámięnicę z plácem y ogrodem osobliwie kupionym u Sławetnego Boćianowskiego, Obywátela Miástá Brześćia, Folwárczek z przynależytośćiámi, nie daleko od drogi do Kobryniá idac z Brześćiá z kárczmą ná Záwrzynczu, tudziesz y w Mielniku Dwor z ogrodámi y z plácami wapiennymi w Pinsku, Dwor pláce y ogrody polne, ná ktorych Klasztor Oycow Benedyktynow, fundácyi onego zbudowány, w Łochyszynie Dom, place wapienne ták Wielm: Kásztellaná Trockiego, iáko y Oycow Benedyktynow iego Fundácyi, powagą Seymu tego libertuiemy, y ab omnibus oneribus Civilibus uwalniamy.

29. Minsk.

Minsk: ☞ Rewizya o záięcie Rynku z Oycámi Bernárdynámi. 1641 const F 26
Obroná Miástá Minská: ☞ podatek po groszu od kopy approbatur 1654. const F 35

30. Mochylow.

1661 conſt F 28 Miáſto Mochylow: ☞ Práwá approbantur, od podatkow do cztetech lat wolne.

1673 Conſt f 26 Miáſto Mochylow: ☞ Donativum kupieckie zá dwie lećie odpuſzczone.

1678 conſt F 23 Approbatio Przywileiow Zydow Mohylowskich: ☞ ná mieſzkánie w Mieście.

31. Mozyr.

1609 conſt F 911 vel 913 Zábudowánie Zamku Mozyrskiego: ☞ Stároſtá támeczny ma budowáć.

1611 conſt f. 48 O zábudowániu Zamku Mozyrskiego: ☞ poddáni tego Stároſtwá, Dzierzawcy y Mieſzczánie budowáć powinni.

1613 conſt F 48 O zbudowániu Zamku Mozyrskiego: ☞ budowáć powinni pod winą ośmiudziesiąt grzywien.

1676 conſt F 20 vel 28 Libertácya Miaſtá Mozyrá: ☞ od ſtánowisk y przechodow wolne

32. Mśćisław.

1638 conſt F 46 vel 54 Potwierdzenie plácu na wieczność Ianowi Philemenowiczowi.

1652 conſt F 27 Libertácya Miáſtowi Kryczewowi y Mśćiſławowi: ☞ ná lat ſześć od podátkow.

1654 conſt F 36 Obroná Mśćiſławiá: ☞ Mágiſter Artileriæ ma porządek woienny obmyślić.

1676 conſt F 11 vel 12 Erectio Zamku Mśćiſławskiego: ☞ Laudum około tego uchwalone approbatur.

33. Nieświeſz.

1595 conſt, f. 662 Approbatio Przywileiu Miáſtu Nieświeżowi dánego: ☞ to ieſt od Królá Stefaná ná pewne wolności.

1670 conſt 55 Approbátio Privilegiorum Miáſtu Nieświeżowi: ☞ ex reſpectu meriterum, W. Xiążęćiá Michálá Rádziwiłá, nád to od ceł, myt, ſtárych y nowych w Koronie y w Wielk: X. Litew: do lát dwudzieſtu wolne.

1676 conſt F 13 vel 14 Reaſsumptio Libertácyi Miaſtá Nieświeżá: ☞ wyzſza Konſtytucya reaſsumitur.

34. Nowogrodek.

1652 conſt, f. 27 Libertácya Domow w Nowogrodku Vrodzonych Iana Kierſnowſkiego tákże y Kryſztofa Mogilnickiego.

ibidem Miáſto Nowogrodek: ☞ dla ogniá od wſzelkich podatkow wolne do lat czterech.

1661 conſt: f. 22 Libertácya pewnych plácow y Dworow w Nowogrodku: ☞ Płace Droczyłowski y Iáchymowiczowski Urodzon: Antoniego Obrynskiego, Podkomorzego Nowogrodzkiego, tákże Dwor Vro: Ludw:ka Woyniłowiczá y plác ná Vlicy Kowalskiey ab Iurisdictione Civili eximuntur, pod Iurydykę Ziemska tráduntur.

1676 conſt F 16 vel 17 Libertácya plácow y Domow Szlácheckich w Mieście Nowogrodku: ☞ Vrod: Iáná Korſaká, tákże Michálá Przerádowskiego, Iuri Terreſtri incorporátur.

Miásto Nowogrodek, Lidá. Orsza, ☞ od stánowisk, ugod, y wszelákich ziázdow wolne z Zydami, Ratusz innych Miast Ratuszow immonitati incorporatur. Privilegia confirmantur. 1676 const F 20 vel 21

Reassumptio Konstytucyi Miástá Nowogrodká: ☞ ab oneribus Civilibus, oprocz Hyberny wolne. 1678 Const: f. 16

35. Orsza.

Miásto Orsza: ☞ od wszelkich podatkow do lat czterech wolne. 1611 const fol. 46

Miásto Orsza: ☞ od podatkow wolna do lat czterech. 1661 const f. 29

36. Pinsk.

Miásto Pinsk: ☞ Práwa, Przywileie, Dekretá, tákże przywileie y place Bráctwu Bochotáwlinskiemu approbantur. 1641 const f 35

Municya Pinska: ☞ Mieszczánie y Zydzi sypáć wał powinni. 1652 const F 25

Miásto Minsk, Pinsk, y Brácław: ☞ od podatkow do lat czterech wolne. 1661 const F 30

Municya Miástá Pinská: ☞ Laudum approbatur, Mieszczánie y Zydzi dopomoc powinni. 1673 const F 19

Libertácya plácow w Pinsku: ☞ Vrodzonego Ciechánowiczá, Vrod: Bákráby y plac Vrodz: Godembskiego Iuri Terrestri incorporatur. 1676 const Fol 17 vel 18

Miásto Pinsk: ☞ od przechodow y konsystencyi wolne, in reliquo Iure approbantur. 1678 const F 20

Libertácya plácow y gruntow przy Mieście Pinsku będących, Wielm: Dulskiemu Márszáłkowi Nadwornemu W. X. L. ☞ pláce na Záchorzu z łakámi y Młynem ab Iurisdictione Civili eliberantur, Iuri Terrestri przyłączone. 1690 const F 14 uel 19

37. Philippow.

Approbatio Przywileiow ná pewne pláce w Starostwie Philippowskim: ☞ Vrod: Ianowi Kázimierzowi Kierdeiowi, salvis oneribus Reipublicæ. 1673 const F 18

38. Pieszczaćiec y Słonim.

Miásta Pieszczaciec y Słonim: ☞ dla pozáru ogniá, do czterech lat od wszelkiego podatku wolne. 1613 const F 47

39. Połock.

Połock: ☞ ná Zamek támeczny, Præsidium má bydź záprowádzone. 1626 const f 8 v 6

Libertácya Domu w Połocku: ☞ Vro: Iana Podbipięty w Rynku. 1641 const F 29

Opatrzenie Zamku Połockiego: ☞ Vrodzonym Osobom Szláche- ckim pláce wymierzone bydź powinny, w ktorychby domy stawiáli, y Strzelcow osadzali, y sami in casu periculi rezydowáli. 1667 const F 68

Zamek Połocki: ☞ o Erekcyi iego na drugim Seymie konsultácya bydź ma. 1676 const fol 14

Libertácya plácow y Dworow w Połocku: ☞ Vrodz: Benedyktá Przeseckiego, Vro: Mikołaiá Zelecznickiego, y Iana Pieszkiewicá, Práwu Ziemskiemu inkorporowáne. Ibidem Fol 17

M mmmm 2 40

40. Podwody Pocztá.

1601 F 780 titulo O podwod 1601 f 850 titulo O Podwod: 1554 f 81 Iako ſię iadąc

Podwody za liſtem Krolewſkim maią bydz dawáne Podwodnych pieniędzy na milę dwa groſzá.

Komorniey odmian podwodonych miáć, y u podrożnych, koni bráć nie maią ſub pæna duplicis refuſionis, dwie Niedzieli nad to ſiedzieć.

1576 fol. 323 titulo Vnivers.

Miáſta y Miáſteczká W.X.L: in vim podwodnych pieniędzy 12. tyśięcy złotych według podźiału złotych wyraznego w Vniwerſale w Káncellaryi W.X.Lit: wydanym do rąk poſzt Magiſtra W.X.Lit: ſub pæna triplicis penſionis oddawáć powinny

1673 f 17 titulo Ordinatio Poczty.

Potym Przywiley Krolewski temuż PoſtMágiſtrowi, ná Poſtmagiſtroſtwo in toto ápprobowáno..

1674 F 32 w Konfederacyi Generálney Warſzaw:

Temuż Poſt-Magiſtrowi, ráchunek z skarbem uczynić kazáno z pieniędzy podwodnych, poſćię W. X.L. per legem.

1677 conſt. f. 21

Też *Konſtytucyą 1673. reaſſumowáno y poſtánowiono áby Miáſtá W. X. L. ordynowane według podźiału pieniądze annuatim: PoſtMagiſtrowi W. X. Litew. wydawáli.*

1678 conſt. f. 11 tit. Reaſſump dawnych wReaſt: o poczcie

Forum in caſu contra: w Trybunale ſkárbowym W. X. Litew: á porządek tey poſzty curæ & animadverſioni Páná Podskarbiego W. X. L. zlecono.

41. Porty wodne, Rzeki. Moſty, Towáry zátonione.

Stat Lit R 9 Arti 31 F 305

O Porćiech wodnych, y o Towárach zátonionych ná wodzie: 31 Gdyby ſię tráfiło że ſie wodna droga náczynie z przygody rozbiło przyimkolwiek brzegu, tedy on towar ztonely Kupiec, y ktoſzkolwiek ma dobrowolnie z wody wybrác y brżeg wynieść. A Vrzędnicy náſi Xiążętá, Pánowie y ich Vrzędnicy Ziemiánie y ludźie proſći, czyikolwiek brzeg ieſt, nie máia od tego nic bráć. A ktoby chćiał w tym onemu ztonelemu trudność żadawáć, tedy będzie powinien wſzyſtkę ſzkodę, co będzie ná tym ſzkodował ſowito opráwić.

H P 542

Ná Rzekach poſpolitych y ich rzeczyſkách w zgorę, y ná doł przeiezdzáiacym, przeiazd wolny bydź ma.

H P 543

Ná Iáziech żadne cłá, mytá, nie máia bydz wyciagáne.

Ktoby ná łázjech wrota złe uczynił, dla czego ſię ſzkodá kupcowi ſtáłá, rokiem záwitym pozwány nádgrodźić ſzkody powinien, ápellácyi niedopuſzczáiac.

1567 F 132 titulo Iaz8 1579 F 335

Ieżliby kto mytá, cła nieſłuſzne, u kupcow wyćiągał, ktowá, ry gwałtem brał, má bydź o to pozwany tam, gdźie ſię ukrzywdzonemu będzie upodobáło, rokiem zawitym, winę o nieſłuſzne brânie mytá powinien odłożyć, cło wzięte wroćić, á rzeczy gwałtem pobrâne z winą 300. grzywien oddáć.

1580 F 521 titulo Beſpiecz drog kupieckich

Miáſto nowe Ian Márgenburg. alias święta fundowáć. kompániey Angelſkiey, y port iákoby okręty, wcześnie przechodzić mogły pozwolono, y od wſzełákich ceł, myt, ták Krolewſkich iáko y Rzeczyp: do lat czterdźieſtu uwolniono, ktorym Przywileie od Krola dáne, eo nomine ápprobowano.

1690 conſt F 11

42. Port wodny łázy.

Ná Rzekách portowych, ſtáwow ſtâwiáć y grobel ſypáć, upuſtow nie máia ſtawiáć: ☞ gdzieby záś dawny zwyczáy był, tákże y łázow ſtawiánia do ſpuſtu mieyſce ma zoſtáwić, w czym dozor Stároſtow ma bydź.

Stat Lit R 4 Art: 29 F 29 num: 6

Miáſtom W. X. Litew: wſzyſtkie Práwá y Przywileie intuitu liberæ defluitationis reaſsumowano, y pœnam tyśiacá kop Litewſkich ná káżdego, iákieykolwiek kondycyi człowieká założono, ktoryby lądem abo z towárámi idacego śmiał infeſtowáć (oprocz ceł Krolewſkich ſtárych y Rzeczyp:) Forum poſt Curiam lub ſkárbowi W. X. Lit. (przez Dworzan depaktácyi przeſtrzegáć wolno) damna y expenſæ refundi máia ſalvis Conſtit: ante unionem...

1673 titulo Reaſsumpcia dawnych conſt: 1677 F 15 titulo Reaſsú dawnych Konſtyt

O przeczyſzczeniu Rzek portowych ☞ Staroſtowie na gruncie Krolewſkim poddanemi przeczyſzczáć powinni. Swieccy y Duchowni Poſsesorowie ná ſwoich gruntách, toż czynić powinni, á gdzieby uczęſtnicy gruntow byli, ſpolnie dopomagáć ſobie maia: ieżeliby niechćieli, to kto wyprâwi, ma Podkomorzego ſprowadźić, na dowod nakładow. á Hoſpodar za liſtem tegoż Podkomorzego, myto dác ma poty. poki koſzty nie będa wybrane.

Stat Lit R 1 Art 31 Fol 33

Kommiſſarzow naznáczono, aby port przed Gilią do Krolewca był przekopany.

1611 titulo Rzeki Navigabiles 1550 fol 0 titulo rzeki wſzytkie.

Specificantur, ktore rzeki máią bydź wolne.

Rżeki Niewiázy port w Kieydánách, groblą nie ma bydź hamowany. Przeprawienie iey Kommiſſarzom polecone.

1598 conſt Fol 693 1581 F 381 tit Niewiaża 1598 F 697 tit o koło drog przeprawienia

Rzeki Dzwiny port ná ktorym cła od zboż Szlácheckich tolluntur. Ryzánie ią powinni wyczyśćić ſub pœna 1000. marc:

1598 conſt F 699 tit Port rzeki

1607 conſt F 862 tit: O pryczyſzcz. *Delatori ſolvenda & refuſione damnorum Forum* za *Dworem.*

1613 F 23 tit O Rzekach 1581 conſt F 530 tit o rzekach 1607 conſt F 864 o tamach. *Rzeki do Portu godne káždemu uprzątáć wolno.*

Rzekę Swiętą, ktoby chćiał przeczyśćić.

Na rzekách Niemnie, Gielu, Rußnu, Mußy, Niemanku támy tolluntur.

Ibidem F 864 tit Wyczyſzczenie. *Rzekę* Wilią *Mieſzczánie Wilenſcy podięli ſię wywyczyśćić.*

1631 conſt titulo O rzekach. *Rzek portowych žaden nie ma impedyowáć, ſub pæna* 1000. *marcarum, w* Koronie *Forum Trybunał. w Litwie między ſpráwami obligowánemi, lubo w Grodźie, y w Ziemſtwie.*

Ibidem tit Przekop. *Rzeki Bereziny do Wiliey przekopánie.*

Stát Lit R 3 art 29 Fol 88 num: 4. *Moſty máią bydź náprawowáne z myt nowo podwyzßonych, iáko ieſt poſtánowiono ná Vniey Seymu Lubel*ſkiego*, o* Ziemi Wołynſkiey, *Podláſkiey, Kijowſkiey. A w Dobrach do ſtołu* Krolá *Iegomośći należących, poddanemi* Krolewſkiemi *opatrzywáć powinno.*

1633 fol 55 tit rzeki. *W* Koronie *ná Rzekách portowych wßyſtkie ſlozy támy, groble, Młyny, y inße impedimenta navigationis ſą zniesione.*

43. Porty ábo Dzwiná Rzeka.

1607 conſt F 866 uel 859. *O znieśieniu cłá ná Rzecze Dzwinie:* ☞ *ná porćie Rzeki Dzwiny w Dyneburku y Rokonhauzie žadne cło od ſtąnu Szlacheckiego bráne bydź nie ma.*

Ibidem f 863 vel 864. *O przeczyßczeniu Rzeki Dzwiny:* ☞ Ryzánie *ſię podięli uczynić temu doſyć, pod winą Tyśiącá grzywien, Forum zá Dworem.*

1611 conſt F 43. Kommiſsya *ná przepráwienie moſtu do Krolewcá:* ☞ *przez Rzekę Gilią.*

16 27 conſt F 2. *Záwárćie portow:* ☞ *Durante bello Suetico bydź powinny zawárte.*

O rzekách portowych W. X. Lit: ☞ *tám áni grobel ná nich nikt ſtawiáć nie powinien.* 1633 const F 39

Port *Krolewiecki W. X. L. y obſtacula iego:* ☞ *Xiąże Iegomość Pruskie podiął ſię był koſztem ſwoim znieść impedimenta, non ſatisfecit, zaczym Kommiſſarze ad inquirendum zczyiey przyczyny ſzkody w ſpławách ſie ſtały.* 1638 const. F 39

O znieśieniu cłá ná rzece Dzwinie, zá prywatnemi Przywileiámi: ☞ *to ieſt Witepsku, w Połocku, w Dzwinie, w Dryſze, w Dyneburku, w Kryzborku, ſtoſuiąc ſię do Konſtytucyi Anni* 1607. *zniesione ſą.* 1641 const F 19

Kommiſsya ná przepráwięnie portu W. X. Lit. do Krolewcá: ☞ *Kommiſſarze znieść ſię máią z Kommiſſarzámi Kurfirſtá Imśći o przeprawie zawad ná morzu Kurskim Hab rzeczonym.* 1653 const Fol 18 vel 29

Kommiſſarze ná przepráwięnie portu W. X. Lit: do *Krolewcá:* ☞ *vigore Pactorum Conventorum Bidgoſtienſium.* 1658 const F 26

Reaſſumptio dawnych Konſtytucyi 1607. *o znieśieniu mytá, cel, ná* Rzece *Dzwinie, od Towarow ſzláchęckich,* Kupieckich *y Zagránicznych.* 1673 const Fol 9

Znieśięnie depaktácyi ná Rzekách portowych W. X. L. ☞ *od pobrzeznego y Iáżowego wolni Kupcy.* 1677 const F 19

Rewiżya ná myto Moſtowe Bracłáwſkie ná błotach okoli y na ſamey Rzecże: ☞ *Rewizorowie naznaczeni.* 1681 const F 45

Approbatio portu y Miáſtá u Rzeki Swiętey w Xięſtwie Zmudżkim: ☞ *Miáſto Ian Margienburg alias Swięta funduiący ſię, y od cel wolny, port otworzony.* 1690 const F 10 vel 11

44. Práwá Mieyſkie

Práwa wſzytkich Miaſt I. K. M. in genere approbatur. 1580 fol. 5 titulo De iuribus Regis Civitatum

45. Roſzenica y Lida

1685 const F 9 *Libertacya Dworow w Rośenicách y Lidźie:* Vrod: *Theodora Billewicza Stolnika Zmudzkiego, Prawu Ziemſkiemu przyłączony.*

46. Ryga

1601 const fol 763 *Miáſto Rygá:* iako ſię Inflanty do Korony powrocą długi Mieśczanom Ryſkim płácone bydz powinny.

1613 const F 41 *Iarmarki w Rydze* ten ktory był ná S. Piotr, ná W niebowſtąpienie Pańſkie przełożony.

47. Rzeki Wiel: Xieſt: Litew:

1598 const F 699 *Przeczyſzczenie Rzeki Steru:* Vrod: Monuida Dorochoſtayſkiego, Kommiſſyá, aby przecziśćił Ster, zá co mu myto maią naznaczyć.

48. Rzeka Niewiaza

1607 const f. 860 vel 862 *O drogách y ſkłádźie Zmudzkim y Kowięnſkim y o przeczyſzczeniu Rzeki Niewiáży* Konſtytucyá Anni 1589. 1598 około drog y ſkłádow w Koronie y Zmudźi w kretenźie effekt ſwoy wźięły, Kommiſſarze náznáczeni, y przeprawy Rzeki Niewiáży dośieć powinni: á potym Relácyą dać ná Seymie.

49. Támy Iázy Groble.

1607 const F 860 vel 863 O Támách, Groblách, y Iazách: ná Rzekách Niemnie, Gilu, y Ruśnie, y ná Rzece Muſzy, y Niemenku znieśione,

50. Vilia.

1607 const F 864 vel 870 Wyczyſzczenie Rzeki Viliey y znieśienie Złotowego: dla tego iż ſię Mieſzczánie Wilenſcy podięli wyczyśćić, Kupcy wolni od Złotowego.

51. Securitas Miaſt ſeu o tumultách.

1650 w Kor. const F 4 Securitas y Præſidium Miáſtá Krákowá, tákże beſpieczenſtwo Miaſt innych Koronnych y W. X. L: Konſtytucye o tumultách reaſſumuntur, y Statut Thoruńſki.

52. Szláchtá w Mieśćiech

Stat Lit R 3 Art 25 fol 83 O Szláchćie ktoraby w Mieśćie ośiádłość przyięła: ktoryby tárgi Mieyſkie wiodł: ſzynk w domu miał, łokćiem mierzył, ábo rzemieſło ná wárſztáćie robił, tákowy z wolnośći Szláchećkiey weſelić

felić ſię nie ma. Ieżliby záś ſynowie tákowego niechćieli Oycá náśládowáć á do dźiełá Rycerſkiego ſię mieli, zá Szláchtę bydż máią rozumieni.

Nobilitowáni ktorzy powinnośći Szlácheckich nie odpráwuią; łokćiámi towáry, przez fáktory ſwe mierzą, gdy w tym pokonani będą, maietność trácą: połowica do ſkárbu á połowicá Delatorowi, wyiąwſzy Miáſtá uprzywileiowáne. Szlachćic w Mieśćie ośiádły handlami, ſzynkami ſię báwiąc, prærogativam nobilitatis tráći. potomſtwo pod ten czas ſpłodżone, y ſąm Dobr Ziemſkich nie może nábywáć, ieżeliby na był, Dobrá iego Terreſtria iure caduco Szlachćic uproſić może.

1609 F 901 tit: de Plebeis 1550 F 6 Slachćic w Mieśćie ośiadły.

1633 f 33 titulo o Wywodzie Szlácheckim

Szláchćie Domy w Mieśćie wolno mieć. w Domiech iednák ſwoich, łożnych, przekupniow y Rzemieśłnikow bronić nie máią.

1550 f 6 Aby Szlachta 1611 f 27 tit: O Indziiach 1667 Fol 13.

O Domach Szlacheckich w Mieśćie Wilenskim y w inſzych Miáſtách náſzych Hoſpodárſkich ktore pod wolnośćią Szláchecką zoſtáią, nikt ſię w nich goſpodą ſtánowić nie powinien, pozwow w tákowych Domách oſobliwie o rzeczy ná ſtronie ſię dźiejące, chybaby ośiadłośći inſzey nie miał, z Goſpodarzow Pánowie czynić ſprawiedliwośći nie powinni ábo Vrząd Grodżki s.

Stat Lit R 3 Art 49 F 109

Domy, place ſpicklrze, wolno Szláchćie w Mieśćie kupowáć, iedno áby iurysdikcyi mieyſkiey ſię niezbrániáli, y wſzyſtkie powinnośći mieyskie, y obowiąski podeymowáli.

1550 f 6 aby Szlachta:

Nieośiedli iakiegoſkolwiek ſtanu ludźie, ktorzy w Mieśćie ſię bawiąc Obywatelom y przyieżdnym krzywdy czynią, Szlachectwem ſie zaſtáwiáiąc, takowi przed Vrzędem Grodzkim za zakazem ſtáwić ſię powinni.

1611 f 4 tit: Deklaracyá Beſpieczen:

Szlachćicá ośiádłego do ſądow Mieyſkich, nikt pociągać nie ma.

1607 f 841 titulo Ordinacya na ſamym koncu

53 Skłow.

Miáſto Skłow: ☞ Generalna Amniſtia od podatkow
1661 conſt, f. 29 do lat czterech wolne.
Odłozenie liquidácyi ſummy na Skłow wydaney do
1673 conſt, f. 20 drugiego Seymu.

54. Słonim.

Libertacyá domow pewnych w Słonimie ☞ Alexan-
1661 conſt f 22 dra Hilárego Połubinſkiego obá z placámi w puł vlice leżącemi tak od Wielmoż: Podkanclerzego, iáko y Koprowski nabyte, tákże dom z plácámi Vrodzonego Hieronima Piaſeckiego Podkomorzego Słonimskiego ná wieczność wolne-

Reaſſumptio Práwá Anni 1661 na dwory w Słonimie ad ius terreſtre incorporatio ☞ Wiel: Hilarego
1673 conſt F 18 Połubinskiego, Hieronima Piaſeckiego, także Dwory Wiel: Dymitrá Połubinſkiego Woiewody Nowogrodzkiego, Vrod: Cypryáná Brżoſtowskiego y innych w tyże Konſtytucyi wyrážonych.

Mieyſce ſądow, Seymikow y sklep ná chowánie
1677 conſt F 17 kśiąg w Słonimie ☞ w Zamku według dawnego zwyczáiu.

Miáſto Słonim ☞ od przechodow y ſtánowisk wol-
1678 conſt f 20 ne, y od podatkow zaległych.

55. Słuck

Præſidium Miáſta Słucká Libertacyą in Anno 1655
1655 conſt F 27 per Conſtitutionem pozwoloną do ſześciu lat prorogatur.

Præſidium Słucka ☞ tyśiąc ludźi Xiążęćiá Bogu-
1659 conſt f 12 ſławá Radźiwiłá w komput Woyſka Lit: przyięty.

Miáſto Nieswieſ y Słuck od ſtanowisk y podatkow
1661 conſt F 31 do lat czterech wolne.

1677 conſt f 14 Reaſſumptia Libertacyi Miaſta Słucká ☞ od płácenia myt y ceł wſzelákich, oprocz ſtárego cłá, na lat dwánaśćie uwolnione; Dekret względem pogłownego podnieśiony.

Reaſſum-

Reassumptio libertacyi Miasta Słucká ☞ *wolni od ceł.* 1678 const f 20

56. Słuchow y Kopylow,

Approbatio Prawa Maideburskiego: ☞ *Miastom Słuchowi, y Kopylowi.* 1653 const f 26 vel 28

57. Smolensk.

Opátrzenie bespieczeństwá Smolenská: ☞ Przywiley ná wolność od płacenia cłá stárego do stołu Krolewskiego approbatur. 1626 const f 8

O poddánych zbiegłych do Smolenská y Zamkow do tego Woiewodztwá należacych ☞ Forum in Castro. 1635 const F 19

Iármarki Smolenskie: ☞ trzy rázy do roku bydź powinny 1638 const F 52 vel 61

O zbiegłych do Smolenská: ☞ in Castro sprawić się powinno. 1641 const F 16

Porownánie Mieszczan Smolenskich w mytách z inszemi Miástámi: ☞ od stárego mytá wolni. 1647 const f 21

Securitas Miástá Smolenská: ☞ Præsidia bydź máią y Kommissarze ná uznanie zapłáty. 1650 const f 18

Securitas Smolenská: ☞ záchowáni bydź máią według Práwá W. X. L. w Rozdziale wtorym o pospolitym Ruszeniu opisanego, od kondemnat wszelákich wolni. 1654 const f 32

Pewność długow Kupieckich y innych w Smolenczyznie y w Stárodubowczyznie: ☞ osobliwie ná towáry leśne zachowáne zostáią do lat pewnych, poko się te dobrá nazad nie powrocą. 1667 const f 65

58. Spráwiedliwość o zbiegłych poddánych W. X. Lit:

O czynieniu spráwiedliwości w Miástách W: X. L: strony zbiegłych poddánych: ☞ według Statutu Litewskiego spráwić się náleży, po wydániu zbiegow tumultem odbiiáć się nie godzi, pod winą Tyśiącá kop: 1641 const f 28

59. Tárgi.

O Mieszczániech iż nie máią ná tárgu Wiesniakow grábić: ☞ osobliwie w długách, ále swoim sposobem práwnie u Pánow dochodzić spráwiedliwości: pod winą trzech rubli groszy stronie, y tyle drugie sądowi, y grábiesz sowito náwiązáć. Stat L tit R 3 art 37 fol 101

W Koronie żaden Dzierzáwcá w dobrách Rzeczyp: tárgowego pod winą 100. grzywien nie ma wybieráć. 1613 fol 19

60. Troki.

Libertácya plácow y Domow SzláchecKich w Mieście Trokách: ☞ Wielm: Marciná Ogińskiego Woiewody Trockiego, tákże Vrodz: Turłáiá, ab oneribus Miástá excipiuntur, Iuri Terrestri incorporantur. 1676 const f 16 vel 17.

61. Winá.

Reassumptio Konstytucyi Anni 1601. o przekupiách winá: ☞ V- 1690 const f 15 vel 16

rzędy Woiewodze y Starośćine feriam máia mieć animadverfionem, áby falfykowáne nie były.

62. Wilno.

1568. 1581 f 874 160 fol 746 Warunek miasta Lwowá y Wilna.

Mieszczáninowi Wilenfkiemu, w rádzie będacemu, gdyby fię krzywdá od Szláchćicá działá, á według Statutu Thorunfkiego nie mogł bydź poimány, krzywdy fwoiey, iáko Szláchćić dochodzić może.

F 172 § Tefz áby iedna ftroná.

Privilégia Magiftrátowi Wilenfkiemu, ante unionem nádáne fą conftitutione unionis approbowáne, ktora Konftytucya wfzyftkim in genere y káżdego ftanu człowiekowi approbowáłá.

1632 f 15 §. ná oftatek

Też privilegia ápprobowáne.

1589 conft F 558 in fine.

Wolnośći ná mytá ftáre Wilná y innych Miaft W. X. Litew: przy mocy zoftáwione.

1601 conft F 768

Szpital Wilenfki: S. Troyce, wfzelkie perfony bez braku przyimute, moftowe nan według Przywileiu oddawáne być powinno.

Ibidem f eodem

Artykuły Miáftá Wilenfkiego: od Iurifdykcyi Bifkupiey, Zamkowey y Mieyfkiey, ftrony zátrzymánia pokoiu ápprobantur.

1611 conft F 44

Wolność Miáftá Wilná: dla ogniá od fześćiu czopowego y poboru do czterech lat wolni.

1613 conft fol 41

O Plátnerzách w Miaftách Krolewfkich, Wilenfkim y Kowięńfkim: Mieszczánie tych Rzemieślnikow fprowádzić, y Slofárnie poftáwić powinni.

Ibidem fol eodem

O miárách w Miáftách Wilenfkim y Kowięńfkim: do wymierzenia miar Vrzędy Ziemfkie y Grodzkie náznáczone. Beczká ma nieść cztery korce Krakowfkie, tamże gárce, funty, łokćie pomierzone bydź máia.

Ibidem f 41 vel 42

Kommifsarze do fłuchánia liczby z prowentow Miáftá Wilenfkiego.

1620 conft F 21

Municya Miáftá Wilenfkiego: popráwiáć máia murowy rowow fub pœna czterechfet kop Litewfkich.

Ibidem F 20

Obrony Miaft: murow, bafzt, popráwiáć, wáły fypáć: zá dozorem Stárofty, ráchunek czynić, fub pœna 500. marcarum, Forum zá Dworem.

1631 conft Fol 25 1607 f 54 tit: Moft 1677 f 15 1678 f 11

Moft Wilenfki: Miáfto ma zbudowáć intra decurfum duorum annorum fub pœna mille florenorum Polonicalium. Reafsumowáno tę Konftytucyą, náznáczáiąc grofz od wozá.

Ibidem

Moft Nemeczyńfki: Przywiley Szpitalowi S. Piotrá Wilenfkiemu, in toto około tego moftu ápprobatur.

1633 conft F 33

Libertas Commerciorum W: X. L. zá przybyćiem Krolewfkim do Wilná, ten punkt ufpokoiony bydź ma. Iármárki w Wilnie, ieden pro Fefto Afsumptionis Beatæ Virginis, drugi ná Trzy Krole náznáczone.

Ibidem fol 65

Vtwierdzenie Przywileiu Stánifłáwowi Kifzce ná kupno wieczyfte kamięnice w Wilnie ná Niemieckiey Vlicy.

1650 conft f 22

O Pofzćie W. X. L. w Mieśćie Wilenfkim ordynowáney: kontrákt Pofztarzowi ma bydź wydány,

1661 conft f 21

Libertacya Kámienice w Wilnie: Páfzkiewiczowfka ná Trockiey Vlicy Vro: Cypryanowi Brzoftowfkiemu Referendarzowi

wi W. X. L. jure perpetuo konferowána, ab Iurisdictione Civili e-
ximitur, & Iuriſdictioni Terreſtri traditur.
Libertácya Kámienice w Wilnie: ☞ ná Vlicy Niemieckiey Ibidem F 22.
Iákſztelowſka Vro: Mikołáiá Rozſocháckiego Sędziego Ziemſkiego
Trockiego, ab Iuriſdictione Civili eximitur, & Iuri Terreſtri traditur.
Miáſto Wilno ☞: od podatkow ná lat cztery wolne. Ibidem F 18
Libertácya Kámienice w Wilnie: ☞ ná Vlicy Trockiey Vro:
Alexándrowiczowi od Iuriſdikcyi Mieyſkiey eximitur, Ziemſkiey 1662 conſt F 22
adſcribitur.
Libertácya od Iuriſdikcyi Mieyſkiey, Kámienice w Mieśćie Wi- Ibidem f 24
lenſkim Bozárzowſka názwaney: ☞ Vro: Kryſztofowi Podkoſzynſkie-
mu, y Dorośie Dabrowſkiey, od Prawá Máydeburſkiego excipitur.
Confirmatio Przywileiu Vro: Wyſogierdowi Skárbnikowi Ko-
więnſkiemu ná Libertácya Kámienice Wilenſkiey: ☞ ná wyięćie Ibidem f 25
z Iuriſdikcyi Mieyſkiey, á przyłaczone do Ziemſkiey.
Moſt ná Vlicy pod Wilnem: ☞ Miáſto intra biennium poſtáwić
powinno, ſub pœna mille florenorum Polonicalium, moſtowe do lat 1670 conſt F 54
ſześciu, po groſzu od wozá.
Libertácye pewnych plácow y Kamienic w Mieśćie Wilen- 1673 conſt F 17
ſkim: ☞ plác Cechowy Złotnicki ná Vlicy Szkláney Iáśnie Wiel:
Woiewody Wilenſkiego, tákże Kámienicę Wielm: Kryſztofa Pácá
Kanclerzá W. X. L. na Swietowſkiey Vlicy, ab oneribus Civilibus
liberantur, Terreſtri Iuriſdictioni incorporantur, tákże y Kámięni-
cę Vrodz: Lettáwow.
Libertácyá Kamienice w Wilnie: ☞ Vrodz: Stefáná Frackiewi Ibidem f 18
czá, Rádziminſkiego, po Vro: Kátárzynie Frackiewiczownie, Ia-
now er Rayſkiey Podkomorzyney Wilkomirſkiey. Iuri Terreſtri
przyłaczone.
Reſtauratio Zamku w Wilnie ná ſady Trybunalſkie: ☞ ſum-
má ſześć Tyśięcy z czopowego Wilenſkiego. 1676 conſt Fol 11
Moſt ná Rzece Wiliey: ☞ Konſtytucya Anni 1670. reáſſu- Ibidem fol eodem
mitur, Kommiſsarze ad inquirendum, że ſummy wzieli, czemu mo-
ſtu nie poſtáwieli.
Approbatio Donátywy Kámienicy w Wilnie ná Antokolu Oy- Ibidem fol 18
com Iezuitom Nowicyatu Wilenſkiego.
Libertácya Kamięnice w Wilnie: ☞ Wielm: Pácá Kánclerzá
W: X. L, Fonedzinſka iedne ná Zamkowey Vlicy, druga Vro: Bo- Ibidem f 20 vel 21
nifacego Pacá, trzećia Urod: Szymona Károla Oginſkiego, także
Vro. Andrzeiá Giełgudá, ab oneribus Civilibus uwolniwſzy, Iuri
Terreſtri incorporantur.
Moſt ná Rzece Wiliey pod Wilnem: ☞ Czopowe in duplo,
y ná Przedmieśćiách ná dwie lećie. 1677 conſt. F 15
Immunitas plácow, Dworow, Kámienic Szlácheckich w Miáſtách
będacych: ☞ chcac áby w Miáſtách náſzych ſadowych, y gdzie ſię Ibidem fol 21
Seymiki y ziazdy Nobilitatis odpráwowáć zwykły, Kámienice,
Dwory, áb oneribus Militaribus & Civitatenſibus wolnemi zoſtawa-
li, ná uśilna inſtáncya Poſłow Ziemſkich, Woiewodztw y Powiá-
tow, one libertuiemy w Mieście w Wielnie Vrodz. Micháłá Kolędy,

Podſędká Vilenskiego, Dwor ná Sáwickiey Vlicy, Stefaná Fránći-
ſzká Medeliſey, Podſtárośćiego Kowienskiego názwány Rzeczy-
ckich, Krekowicczow plac zá Trocka Brama, Ierzego Tyzenhau-
za Miecznika W. X. Lit: Kámięnicę ná Trockiey Vlicy zdawná
Privilegiatám w Mieśćie Grodnie, Vrodz: Thomaſzá Wołowiczá
Ziemskiego, plác Pułtykowski, Dwor Kázimierżá Iana Gazuby,
Grodzkiego, Sędziow Grodzinskich w Kownie Wiel: Iana Oginskie-
go Woiewody Mśćiſławskiego, Kámienicę zdawná priuilegiatam,
w Minsku placow trzy z Budynkámi, & cum omnibus adiacentijs,-
Vro: Dádzibogá Łukomskiego Stolniká Połockiego, Woytá Min-
skiego, według Przywileiu onemu ná to ſłużacego, ktory autho-
ritate præſentis Conventus ápprobuiemy. w tymże Mieśćie náſzym
Dom w plácámi y wſzyſtkiemi przynależytośćiámi, Urodzonego
Michałá Koſtrowickiego podług libertácyi onemu ſłużacey, w Wol-
kowiſku Dom z gruntem Vro: Málchra Głużynſkiego, zá konſen-
ſem náſzym, od Vro: Iáſtrzębſkiego nábyty, y plác ná Zamkowey
Vlicy Vro: Guzowſkiego Stolnika Orſzánſkiego, plác w Rynku Vr:
Owsiánego, Podſtolego Wołkowiſkiego, Dom ná Rzemieślnikiey V-
licy w Nowogrodku Vro: Boguſłáwá Vnichowſkiego, Dom w Ryn-
ku przed Kośćiołem Oycow Dominikánow názwány Wilomowiczo-
wſki, cum omnibus áttinentijs, Vro: Kryſztofa Mozyrſkiego, Kázi-
mierzá Mśćiſłáwſkiego Woynilowiczow Podczáſzych, plác poſt de-
ceſsum Vro: Ludwiká Woynilowiczá Stolniká Mozyrſkiego ſpádły,
Vrod: Theodorá Obuchowiczá Woiewodzicá Smolen: place, Dwor,
Vro: Wládyſł: Wolſkiego Piſarzá Grodzkiego, Nowogrodz: ab one-
ribus Civilibus wyiawſzy Iuri Terreſtri inkorporuiemy. Libertácya
Dworu Vro: Przerádowſkiego, Podſtolego Nowogrodzkiego, w ym-
że Mieśćie będacego Nowogrodku roboruiemy, tákże Przywiliy
świętey pámięći Anteceſsorá naſzego Krolá Iegomośći Michałá, ſu-
pra exceptionem ab omni genere Civili ná Kámięnicę ná Zamko-
wey Vlicy Szláchetnego Iana Dezáuza Sekretarzá náſzego nádá-
ney authoritate præſentis Conventus ápprobuiemy.

w Wilnie pod czás ſadu głownego Trybunału, żadne depáktá-
1667 conſt. F. 63. tit. cye nie máia bydź uczynione, y Iuryſdykcya Miáſtá tego, w prá-
Trybunał w. X. Lit. wách y wſzelákich ſpráwách ſwoich, żadney konfuzyi ponośić nie
ma, Kámięnice y Domy, poki od Magiſtratu Vrzędowi Zamko-
wemu podáne, y od tegoż Vrzędu Zamkowego rozpiſane nie bę-
da, w nie máia bydz záiezdzáne, áni Magiſtatowych oſob rezyden-
cye, ktorym libertácya przed Vnia nadána ieſt záymowáne, ále
w tym według exdywizyey Kamienic, y Domow w tymże Mieśćie
przez Kommiſarze Krolewſkie ná trzy częśći: ták dla wcześnieyſzey
pod czás rezydencyey Krolewſkiey y ſámych Sędziow głownych Try-
bunalſkich ſtancyi iáko też Trybunałow ſkárbowych y Rzeczyp:
wygody w Roku 1645. uczyniony, y Przywileiámi utwierdzony,
ktora iterum ap-probatur.

Ibidem. Záchowáć ſię powinni támże conſulendo indemnitati, Honoris
Matron y Pánięnek poczćiwych onych regeſtrowáć Trybunałom
zakázano.

Toż

Tož Miásto we wszystkich W. X. Lit: prawách y prærogatywách z Miástem Krákowem porownano, y ie do žadnych innych exakcyi, á potowiu Hyberni (okrom podatkow Rzeczyp:) pociągáne bydź nie ma. — 1678 conſt F 15 tit: Miasto wilenskie

Mieszczánie Wilenscy ná korrekturze Iurium, przed Deputatámi Prywilegia swoie pokazać máią, ktorych cognicya ma bydź przez K. I. M. z stanámi wszystkiemi. — 1633 conſt f 73 tit: Korrektúra

63. Witepsk Suraz.

Obroná Witepská ☞ Mieszczánie pod czás woyny z Obywátelámi támecznemi stawáć powinni, Suraz. od podatkow wolny, oprocz czopowego. — 1654 conſt Fol 35

64. Wołkowysk.

Plác w Mieśćie Wołkowyskim Vro: Tryzwy Sędziego Wołkowyskiego: ☞ Práwu Ziemskiemu incorporetur. — 1662 conſt F 32

Libertácya plácu w Wołkowysku: ☞ Theophilá Olęndzkiego názywáiacy śię Haykowski, od Iurysdykcyi Mieyski wyięty, z práwem Ziemskim porownány. — 1676 conſt F 16 vel 17

65. Zamki Vkráinne.

Opatrzenie Zamkow Vkrainnych W. X. L: ☞ *Połocki, Mśćisłáwski, Witepski, Suraski, Wielicki, Homelski, Rzeczycki, Vświadzki, opatrzone bydź máią.* — 1633 conſt fol 19 vel 33

66. Zbiegi do Miaſt Szlacheccy słudzy.

O dochodzeniu zbiegow y poddanych Szláchecki(c)h ☞ processem Ziemskim. — 1638 conſt f 23 vel 45 tit Sposob dochodzenia w woiewodztwie Smolenskim 1641 tit Oczyſnieniu ſprawiedliwości w Miaſt. H P 355

Poddány nie ma bydź w Mieśćie areſztowány, ani prawem Mieyſkim ſzukány, pod winą dwánaśćie grzywien.

O sługi y ludzie Szlacheckie, y czeladź domowa, ktora do Miasta uchodzi: ☞ Woytowie, Burmistrzowie, Raycy, wysłuchawszy słusznego dowodu od Pánow czyi będą, wydawáć żá ich właſnym przyznániem, sadząc Ziemskim práwem. (wyiąwszy, ktorzyby dziesięć lat záśiedzieć mieli) tácy nie maia bydź wydawáni. Stárostwie y Dzierzáwcy, gdzie Práwá Máydeburskiego nie masz, tákże też według tego Státutu záchowáć śię máią. Gdzieby śię záś z ápellácyi przed sądem Hospodárskim pokázáło, że tákowych poddánych y sług wydáć niechćieli, dwudziesta kop groszy karáni bydź máia, y zbiegow wydác. — Stat Lit R 3 Art 38 Fol 102

Poddáni zbiegli maia bydź wroceni, gdy Pan onim wie, á nie upomina śię go do roku, iuż śię go więcey upomináć nie może. — H P 357 349, H P 348

Sługi zaden bez listu wyświadczonego chowáć nie ma. — 1578 fol 334 titulo O sługi.

1611 F. 44 titulo O zbiegi

Z Miast y ze Wśi Krolewskiey *Chłopom, pozwolono iść w Dobrá Smolenskie, dla osády, á Szláchecķim zábroniono.*

1641 F 20 O czynieniu sprawiedliwośći

Szláchta o zbiegi przez sądy Mieyskie, nie práwem Mieyskim, ále Statutem ma bydź sądzona, po wydániu zbiegow, áby tumultámi nie odbijąno, winá ná sąd Mieyski, założona tyśiąc kop. Forum za Dworem. Dawność záśiedzenia w Mieśćie, à suscepto Iure Civitatis ma się komputowáć, nie Statutową, ale w Konstytucyi táxą, ma się skupowáć.

Ibidem

Ibidem

97. Zydzi Wiel. X, Litew.

1641 const F 14 tit: O trybunałach

Zydzi maią przyśięgę wykonywáć w Bożnicy, według Przywileiow *swoich.*

1678 const F 23

Dochodzenie spráwiedliwośći z Zydami Wiel: X. Lit: Forum nie gdzieindżiey tylko do Woiewodow, á Stárostow, ápellácya zá Dworem, Dekretá in contrárium *prolata,* in*valida, Studenći swawolni podług Konstytucyi Anni 1676. sądzeni y karáni bydź mają, scripta pro illorum parte approbantur. Contraria przećiwko onym tolluntur.*

Errata Libri primi M. D. L.

Statu Regio.

Fol. 1 Frymarki W. X. L. *loco* Anni *1581* *lege* 1589.
fol. *5* Summy nowe W. X. L. Consti. Anni *1589* fol. *5291* *lege* *529*
fol. 7 Assekurácya ná odkryćie Práktyk *1607* 820 *lege* 828
fol. *20* O Metrykach W. X. L. *1607* fol 859 *lege* 861

Statu Seymow.

Fol. 24 O Municyach *1607* fol. 834 *lege* 836
fol eodē. O Procesśie skarbowym *1607* fol. 840 *lege* 842
fol. eodē. Oboſtrzenie práwa ná ſwawolniki *1611* fol. *132* *lege* *13*
fol eodē. O znieśieniu Cłá ná rzece Dzwinie *1607* fol. *859* *lege* 861
fol. 37 Po Seymiku iednák Relationis Anno *1656* *lege* *1659* fol. *5*
fol eodē. Stat. Lit. Arti. 3 *lege* Ar. 8. fol. *72* o Seymiku generalnym &c. (opuſzczono) dwie niedźieli przed Seymem walnym.
fol. 39 Approbatio Laudorum W. X. L. *1667* fol. 66 *lege* 69
fol. eodē. Approbatio Laudorum W. X. L. *1673* *lege* fol. *16*

Statu Militari.

Fol. *45* Hetman ná żádne priwátne potrzeby Seymiki &c. *1591* *lege* fol. *613*
fol. *55* O Wybrańcach W. X. L. 1695 *lege* *1595* fol. 663
fol. eodē. O Wybrańcach W. X. L. *1598* *lege* fol. *1695* *lege* *695*

Statu cum Exteris.

Fol. 62 O Cłach Krolewſkich *lege* Krolewieckich *1647* *lege* *2641* fol. *17*

Statu Meritarum vel Demeritarum Perſonarum.

Fol. *72* Danina wiecznośći ná Bebel *1598* fol 70 *lege* fol 701
fol. *75* Poddani przećiwko Pánom *1561* *lege* *1550* fol. *5*
fol. eodē. Bánicye i ſublewácye W. X. L. *1598* fol. *659* *lege* *605*
fol. *76* Deklárá. Indyge. Uro. Bennetowi *1679* *lege* *1676* fol. 18 vel *17*
fol. *78* Nádgroda Uro. Iudyckiemu *200000* *lege* *21400*
fol. *85* Likwidacye Długow *343751* *lege* *395751*

Statu Fiſci.

Fol. 88 Cłá Morſkie *167* *lege* *1637* fol. 8
fol. *102* Menica W. X. L. *1661* *lege* *1662* fol: *9*.
fol. *104* Tit. Quarta ad proportion. iedne. pody. *1677* *lege* *1667*
fol. eodē. A ktoryby ex Donativis *lege* Donatariis.

Errata Libri ſecundi M. D. L.

Statu Spirituali.

Fol. *130* Approbácya Przywileiow OO. Franćiſzkanow w Koronie *1671* *lege* *1621* fol. *26*
fol. *132* Fundacya OO. Bernardynow Mozerſkich *1676* fol. *18* *lege* *12* vel *13*
fol. *133* Micleczyce *lege* consti. *1677* fol. *23*
fol. *139* Práwo Duchowne Wyderkafy *1638* *lege* *1635* fol. 9

fol. *137* Tosz Práwo Duchowne Wydetkafy *1675 lege 1635* fol. *12* vel *13* Tit. o Dáwnośći.
fol. *138* Securitas Dobr Pinſkich *1691 lege 1661* fol. *18*
fol. codē. Approbácya Fundacyi OO. Dominikanow Polawin. *1616 lege 1676* fol. *12* vel *13*

Statu Nobilitari.

fol. *148* Kaduki w Dobrach Slácheckich *lege* conſti *1588* fol. *458* Tit. o Kadukach.
fol. codē. Nobilitácya Maxyma Wołka *1619 lege 1616* fol. *50*
fol. *152* w Koronie Sláchćicem ſię mieniac *120000 lege 120* grzywien.
fol. *154* Sláchćicowi wolno z Dobr ſwoich *1631* fol. *3 lege* Stat. Lit. R. 3 Ar. 43 fol. *106*
fol. codē. Kto czego za Krolá Kazmierza *loco* Stat. Lit. *lege* conſti. *1631* fol. *3* Tit. o Dobrach Ziem.

Statu Dignitatum & Officiorum.

Fol. *162* Approbácya ſkryptu między Marſzałkami *1647* fol. 4 *lege 43*
fol. *182* Mieyſca Marſzał. W. X. L. *1636 lege 1635* fol. *48* vel *21*

Statu Materiarum Judicium Intrantium.

Fol. 188 Apella. w czym odezwu. &c. Stat. Lit. R. *4* Ar. 78 *lege* R. 4 Ar. 83 fol. 20
fol. codē. De re judicata *1647* fol. *3 lege 8*
fol. *189* O Apellácyach w rzeczach krwáwych Stat. Lit. R. *11* Ar. 6 *lege* Ar. 67 fol. *367*.
fol. *190* Areſzt ma bydź *1556* fol. *391 lege 1576* fol. 301
fol. *193* O zábićiu Bękar. Stat. Lit. R. *14* Ar. *32* fol. *413 lege* R. 14 Ar. 32 fol. *418*
fol. *196* Tit. Complacitas Stat. Lit. R. *12* Ar. 3 *lege* R. *11* Ar. 38 fol. *350*
fol. *109* quod eſſe debuerat *209* & ſic *lege* Dilácye i Exempty R. *4*. Ar. *24* fol. *41 lege* R. *4* Ar. *24* fol 141
fol. *129* vel *229* Głowczyzny i nawiaſki ludźi proſtych Stat. Lit. R. *11* A. *1* fol. 360 *lege* fol. *370*
fol. *131* vel *231* Gośćin Práwo *loco* Conſti. *1565* fol. *94 lege* Stat. Lit. R. 4 Ar. 28 fol. *146*
fol. codē. Spráwiedliwość gośćinnym *loco* Stat. Lit. *lege* Conſti. *1565* fol. 94 Lit. Iarmarki.
fol. *135* vel *235* Invaſio Domûs, (nie wydrukował Citacyi ktora powinna bydz Stat. Lit. R. *11* Ar. 1 fol. *317*
fol. *150* vel *250* Krzywdy od Urzędow Oſob *1598 lege 1588* fol. *459* tit o Kommiſsyach.
fol. 162 Ab hinc tego Urzędu &c. *lege 1669* w Exorbitancyach ná Elekcyi Krolá Michałá.
fol. *165* vel *265* o opiece Oycow Stat. Lit. R. 6 fol. *264 lege* fol 241
fol. 170 vel *270* o Bráći lat doroſły Stat. Lit. R. *13* Ar. 830 *lege* R. 6 Ar. *13* fol. *251*
fol. *173* quod eſſe debuerat *213* Tit. Plenipotencya w Koronie *1169 lege 1616* conſti. fol. 7 o Plenipoten.
fol. 174 vel *274* Tit. Pinſk Dom ſądowy *1609* fol. *94* vel *913 lege* fol. *911*, vel *913*.
fol. *182* vel *282* Tit. Poſag włána Wdowa *loco* dźiećiom *lege* Zięćiowi

fol. 184

fol. 184 vel 284 Tit. Posag Stat. Lit. R. 5 Ar. 6 fol. 280 *lege* fol. 230
fol. 198 vel 289 Tit. Pozwy po śmierći Sędźie 1567 fol. 287 *lege* 297 Tit. o liczbie pozwow.
fol. 201 quod esse debuerat 301 o znoszeniu przesadow 161 fol. 444 vel 738 *lege* fol. 744 vel 758
fol. eodē. Przyiazdy przychodzenia do Sadu adde Gospody.
fol. 203 vel 303 o Prokuratorzech Stat. Lit. R. 4. Ar. 58 fol. 121 *lege* fol 182
fol. 216 vel 316 Termino Tacto 1698 *lege* 1598 fol. 7.
fol. 220 vel 320 o rozboiu tákim Stat. Lit. R. 1 Ar: 30 fol. 346 *lege* R. 11 Ar. 32 fol. 345.
fol. eodē. o pohamowániu strzelánia Stat. Lit. R. 11 Ar. 2. fol. 10 *lege* R. 1 Ar. 10 fol. 10.
fol. 224 Ktorzyby wywołancow &c. 1678 *lege* 1588 fol. 446
fol. 225 Kto y Rusnic. &c. 1671 *lege* 1611 consti. fol. 3 Tit. Deklarácya Bespieczen.
fol. eodē. Podobne Práwo 1501 fol 759 *lege* 1601 fol. 759 Tit. o Rusnicach.
fol. 232 Sposob czynienia spráwiedliwośći 1641 fol. 30 *lege* 1631 consti. fol. 40.
fol. eodē. o krzywdach od sługi 1563 fol. 863 lege Stat. Lit. R. 11 Ar. 37 fol. 349.
fol. 236 Sługi bez listu 1596 fol. 864 *lege* Anno eodem fol.
fol. eodē. o tych ktorzy iáda w drogę Stat. Lith. R. 5. Ar. 47 fol. 108 *lege* R. 3 Ar. 47 fol. 188
fol. 243 w Testamenćie ktorzy Pieczętarzami Stat. Lit. R. 8. Ar. 8 *lege* R. 8 Ar. 8 fol 277.
fol. eodē. Nikt nie może Stat. Lit. R. 8 Ar. 5 fol. 2788 *lege*
fol. 252 O zapisowaniu imion Oyczystych Stat Lit. R. 7 Ar. 15 lege R. 7. Ar. 1. fol. 253.
fol. 248 w Koronnych kto komu pinię. H. P. 255 *lege* 525 zwyczay Krakow.
fol. 259 Przy wykupnie człowiekowi ośiadłemu pinia aresztowáne bydz maiá *lege* nie maia.
fol. 260 Odćięćie imięnia zastaw. Stat. Lit. R. 7 Ar 21 lege Ar. 22 fol. 268
fol. 265 A ieżeliby kto w zło. H. P. 518 *lege* 553
fol. 272 o Zonach i dźiećiach Stat. Lit. R. 14 Ar. 28 fol. 413 *lege* Ar. 23 fol. 413
fol. 274 Kommissya Brzeska Anno 1621 *lege* 1931 consti. fol. 21
fol. 276 In tractatu Commissio 1588 fol. 454 lege fol. 459 o Kommissyach.
fol. 278 Kommissarze de novo vigore con. Anno 1407 *lege* 1607.
fol. 280 Gdźieby z obu stron 1577 fol. 112 *lege* 312 o czynie granic.
fol. 287 O puszczo. Consti. 1588 fol: 262 Tit. Bona nullo jure o dowodach ná gránice.
fol. eodē. Podkomorzy przez list swoy H. P. 299 *lege* 229
fol. 289 Ieżeliby kto kopce H. P. 282 *lege* 232.
fol. 296 Apellácya ma bydz dopuszczona do sadu głownego; adde od sadu Grodzkiego ile gdy idźie o gardło.
fol. eodē. Ná Banicye wieczne 1641 fol. 12 Tit. o lewa. *lege* o sublewacyach
fol. 267 Czekanow &c. 1620 *lege* fol. 20 Tit. o zabronienie.
fol eodē. Seymiki Deputa. 1681 *lege* 1685 fol. 7. Tit. o Seymiku Gromnicznym.
fol. 301 A od świec kołá 1607 fol. 888 *lege* fol. 838
fol. 304 Przesady á ile Aktorow *lege* Aktorátow.
fol. eodē. Pisarze sami consti. 1560 *lege* 1550 fol. 5 o Niedźierżeniu.
fol. 308 Seymowe Mandaty ktore ex sua origine (omissum) ut natura ex praescripto legis.

e2 fol. 313

fol. 313 O Głowczyznach płácono bydż nie ma *lege* bydż ma.
fol. 315 Tátarem Zydom 1578 *lege* 1678 fol. 34 Reassum.
fol. 317 Most pod Grodnem 1690 fol. 12 vel 18 *lege* 13
fol. 319 Kupcy Mieszczánie Stat. Lith R. 7 Ar. 7 fol. 278 *lege* 257
fol. eodē. Ktoby się ważył 1586 *lege* 1589 fol. 527
fol. 320 Cudzożiemcom Gośćinnym Práwem adde 1563 fol. 940 Iarmar.
fol. eodē. Ktobykolwiek ex Plebeis 1683 fol 8 *lege* fol. 6
fol. 324 Miánowi. od pospoli. 1610 *lege* 1620 fol. 23 obostrzenie
fol. 326 Liber. w Miastach 1678 consti. fol 221 *lege* 21
fol. 329 Approbácya Nieświeżowi 1597 consti. fol. 668 *lege* 663
fol. 320 Libertacya Praw Pinska 1690 consti. fol. 14 vel 19 *lege* 14 vel 16
fol eodē Połock 1626 fol. 8 vel 6 *lege* 8 vel 9
fol. 332 Ktoby ná Iażiech wrota 5579 *lege* 1578 fol. 335
fol. 334 Práwa wszystkich Miást 1589 fol. 5 *lege* fol. 539
fol. 335 Wyczyszcze. rzeki Wiliey 1607 fol. 864 vel 896 *lege* vel 866
fol. 336 o Domiech Sláche. w mie sprawie. czynić nie powinni *lege* powinni
fol. 340 Libertácye pewnych plácow 1673 fol 71 *lege* fol. 17
fol. 342 Poddany w mieśćie ma bydz aresztowány pod winą 12 grzywien *lege* sześćią.

Sługi żáden bez listu 1578 fol. 314 *lege* 334 Tit. o sługi.

